
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
24 C
15

TRACTATVS
DE
ORDINE IVDICIALI;

& Praxi

TRIBVNALIS RELIGIOSORVM.

Compilatus ex vtroq; Iure & ex ijs, quæ docent graues Auctores Iuristæ, & Theologi, tàm moderni, quàm antiqui.

A V C T O R E

Adm. R.P.F.Petro ab Angelis Carmelitâ Discalceato, in Curia Romana Procuratore Generali Congregationis Hispaniæ.

In hâc secundâ editione correctus, & in multis auctus.

LATINITATI DONATVS.

A R. Adm. P.F. Leone à Regibus eiusdem Ordinis Sacræ Theologiæ Lectore in Conuentu Neap. Matris Dei.

NEAP. Ex Typographia Lucæ Antonij Fusci. M.DC.LVI.

EXPENSIS SAVIONI, ET SANGALLI.

ILLUSTRISS.MO ET EXCELL.MO DOMINO

D. GARZIA
DE AVELLANEDA,
ET HARO,

COMITI DE CASTRILLO, COMMENDATORI ORDINIS Calatrauæ, Nobili deputato in Camerà Suæ Maiestatis, Consiliario Supremo Status, ac belli, cameræ & totius Castellæ, in Consilio Indiarum Præsidenti, Proregi, Locumtenenti, & Capitaneo Generali in Regno Neapolitano, &c.

Domino, Domino perpetuum colendo, et Obseruando.

MIraberis forsan (Excellentissime Prorex) quòd Tibi hunc librum inscripserim, cùm enim agat de causis Regularium, Regulari potius videbatur dedicandus. Idcircò non immeritò inculpare me posses, mihique obijcere, quòd hàc in re secutus non fuerim monitum illud Senecæ inquientis. *Non modò videndum quid, sed & cui des.* Verùm quàm appositè & decenter Nomini tuo præsens opus dedicatum sit, nemo diffitebitur, si modò mente reuolucrit, quòd sicut magnos magna, ita Iustos Iusta de-

ceant. Etenim cùm in eo de Iustitià differatur, iuxta cuius trutinam & æquilibritatem causæ criminales pensiculandæ & decidendæ sunt, quem patronum potuit reperire meliorem, quàm Te, in quo elucet atque eminet summum virtutum quidem omnium, sed maximè Iustitiæ studium, *quo*, teste dissertissimo Hebræorum Philone, *nihil melius, Iustitià enim principatum inter virtutes tenens ornat earum chorum maximè.* Rapuisti omnium oculos ad Te, cùm celeberrima illa Vniuersitas Salmanticensis à Te veluti ab altero Iustiniano è publicà Cathedrà Iuris susciperet documenta: nunc cunctorum animos moues, cùm Regnum Neapolitanum, imò totus Hispanicus orbis *à Te* sumit Iustitiæ monumenta & exempla, adeò quidem, vt non immeritò pronuntiari possit, *in Te* duos illos reperiri sales, quos Baldus in illis, qui ad clauum sedent regiminis, suàque in manu supremæ tenent bilancem Iustitiæ, requisiuit, vnum *scientiæ* scilicet, *& alterum conscientiæ*. Possem hìc calami mei falcem in vberrimam laudationis tuæ mittere segetem, si Tuis admirandis Virtutibus parem adducere Orationem locus, & Tua ingenita modestia pateretur. Vnum saltem ex plurimis hìc silentio præterire nō possum, quod in Te omnes obseruàrunt, & non potest non esse sincerum intemeratæ Iustitiæ argumentum. Circumfertur nempe in ore omnium, Te in rebus & negotijs quidem omnibus, sed potissimùm Iustitiam concernentibus centoculatem Argum esse, & linceos habere oculos. Haud dubiè altè animo Tuo impressisti, quod Iurisprudentes passim dictitare solent. *Abundans cautela non nocet*, & illud Cassiodori, *Quidquid non discutitur, Iustitia non putatur*. Videris mihi in hoc Ferdinandi Hispaniarum Regis qui primus ab Alexandro Sexto Catholicus meruit nominari, Maximam Politicam assecutus, quam sæpius repetebat, vt Principibus arctiùs imprimeretur, videlicet, *Consiliarios Principum*

esse

esse veluti perspicilia, verumtamen væ Principi illi, qui sine talium adminiculo perspiciliorum non videt: volens hoc apothegmate indicare, quantopere in Regente populos necessaria & proficua sit inspectio ocularis. Non possum hic continere calamum, quin addam illud, quod Spiritus Sãctus in Apocalypsi pro his, qui in negotijs & causis Iustitiæ præsunt, vel saltem directè aut indirectè suo consilio concurrunt, exaratum reliquit. *In circuitu sedis sedilia viginti quatuor, & super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ, & de throno procedebant fulgura & voces & tonitrua*: quibus verbis adamussim describuntur eorum, quos paulò ante memoraui, conditiones. *In circuitu sedis* (Dei) *sedilia*, non platea vel atrium deambulatorium. *Et super thronos seniores*, & cani sensu, non iuuenes ætate & mente, *sedentes*, non stantes vel passionibus agitati, sed animo composito ac sedato, *circumamicti vestimentis albis*, candore veritatis, quà vndequaque indutus debet esse cõsiliarius, *& in capitibus eorum coronæ* ob constantem animi virtutem, *aureæ* ob charitatem, quid mirum, si *de throno procedebant fulgura* in scelestos, *voces* in bonos, & *tonitrua* in peccatores? Ad hæc, *in circuitu sedis animalia erant plena oculis ante & retrò*. Tales debent esse Regentes populorũ, pleni oculis, vt præterita considerent, & futura prospiciãt, vt quoquò suà oculorum acie pertingant. *Animal primum simile Leoni*, vt nimirum intrepidè, cùm opus est, exeant, ac contra Reipublicæ damna rugiant, *secundum simile vitulo*, vt prudenter ac maturè incedant, & quasi bos fortiùs figant pedem, non præcipitent, sed ruminent & agenda discernant. Tertium habens faciem quasi hominis, vt humaniter & charitatiuè, quæ communia, non quæ propria sunt, quærant. *Quartum simile Aquilæ volanti*, vt subtiliter negotij punctum attingant. Talem Proregem in *Te* se habere

bere ſibi congratulatur & applaudit inclita Nobilitas & fideliſſimus Populus Neapolitanus. Etſi Philo *fortunatam* pronuntiauit *domum illam, in quam viros ſapientes diuertiſſe contigit*, Fortunatam ego & iterum ac millies fortunatam Vrbem hanc præclariſſimam & Nobiliſſimum Neapolitanum Regnum pronuntio, in quod Vir tàm ſapiens, qualis es Tu, intrauit. Imò ſi teſte Boetio, *Annus bonus non tàm de magnis fructibus, quàm de iuſtè regnantibus exiſtimandus eſt*, ergò feliciſſimum hoc regnum, quod tàm iuſtè regnantem acquiſiuit. Noli igitur mirari Excellentiſsime Prorex, ſi Tibi hoc opus de Iuſtitià inſcripſerim. Primus illius Author fuit Adm. Reu. Pater Petrus ab Angelis Procurator Generalis Carmelitarum Diſcalceatorum Congregationis Hiſpaniæ, Tibi quondam & Coniugi Tuæ à ſacris Cōfeſsionibus, Vir pietate ac doctrinà inſignis & gerendarū rerum experientià præclarus, ego verò illud, Religionum omnium quidem ſed potiſsimum Ordinis mei volens vtilitati conſulere, in dialectum Latinam tranſtuli, & Tuo Nomini dedicaui. Fateor, me cum exili munere accedere, ſed parce, nam Tui Nominis permouit ſplendor, & attraxit humanitas. *Non* eſt (inquit Petrus Chryſologus) *temeritas accedentis, vbi eſt impetus rapientis*. Leuidenſe quidem eſt, quod porrigo, ſed innata *Tua Tibi* non permittit prudentia ad munus reſpicere, ſed iubet intueri propoſitum Voluntatis, iuxta illud Poetæ.

Non quantum dederis, ſed quantà mente dediſti,
Penſandum eſt:

Faxit Deus, vt diuturno tempore ad communem viuas fælicitatem, & ſuperſtitem *Te* Patrem Patriæ nuncupet Neapolis, ac memoria tua ſemper in laude, & Nomen ſit in benedictione. Ita futurum ſpondeo, ſuadente Regio Vate, & aiente, *In memorià æternà erit Iuſtus, ab auditione malà non timebit*.

Veſtræ Excellentiæ. Indignus ſeruus.

F. Leo à Regibus Carmelita Diſcalceatus.

Admodum Reuerendo Patri Nostro Obseruandiss.

PATRI FRATRI IOACHIMO

A IESV MARIA

Præposito Generali Carmelitarum Discalceatorum Fratrum Congregationis S. Eliæ Ordinis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo ac eiusdem Sancti Montis Priori dignissimo.

Pectabiles (Admodum Reuerende Pater Noster) fuerunt duæ illæ columnæ, quæ (quemadmodum Sacra Regum refert historia) in porticu Templi Salomonis fuerant collocatæ. Vna à dextris, altera à sinistris. Hanc indigitauit Salomon nomine Booz, illam nomine Ioachim: *Et vocauit eam nomine Ioachim*, quod significat *fortitudinem*. Si sacris scriptoribus credimus, per has columnas intelligẽdi sunt Viri illustres, qui Athlantico suo humero ædificium sustentant Ecclesię. Quod ipso dictante etiam Spiritu Sancto didicimus, dum dixit in Apocalypsi, *qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei*. Et teste Doctore gentium in suà Epistolà ad Galatas Ioannes & Iacobus minor columnæ vocati sunt. *Qui videbantur columnæ esse*. Quæ cùm ita sint, non in-

nuitus fateor, Te sortitum fuisse nomen rebus grauidum, verissimumque comprobari id, quod Poeta cecinit:

Conueniunt rebus Nomina sępè suis.

Tui namque Nomenclatura Nominis præludens columnam illam dextram in Templo Salomonis collocatam, & *Ioachin* appellatam loqueris, & re ipsà significas atq; commonstras. Si enim Viri illustres ædificium Ecclesiæ sustentantes columnæ meritò appellati sunt, quidni Te quoque verè *Ioachin* (hoc est) columnam plenis buccis prædicemus, qui humeris *Tuis* verè Athlanticis totius Ordinis tui fabricam sustentas & molem, onus certè aliàs etiam Angelicis humeris formidandum. Nec mirum hanc molem *Tibi* fuisse impositam, illuxerat enim omnibus Congregationis nostræ prouincijs singularis *Tua* prudentia omniũ aliarum agmine stipata virtutum (in quo etiam columnam illam *Ioachim* expressissi, ex cuius capitello & epistylio pēdebant poma granata, cuius granorum multitudo virtutũ omnium cumulum repræsentat) dum Definitoris Generalis munere fungereris, nunc autem illam tota Congregatio nostra admiratur, & veneratur probitatem, quà eamdem foues, vegetas, animasque. Quid igitur mirum, si *Tibi* Generalis fuerit collata dignitas? cui enim virtutum nihil deerat, nihil, quod ad dignitatem facere videretur, deesse opportebat. Nam vt quidam sapientissimus dixit, *dignitati maturus est, qui est virtutibus maturus.* Fusiùs in *Tuas* laudes excurrerem, si præconia competentia ex asse vellē persoluere, & *Tua* non prohiberet modestia, nec non pudoris æstus, quo intus decoqueris, cùm audis laudantem exterius. Ego verò *Tua* præclara de me & Religione vniuersà merita agnoscens; quibus me Tibi arctissimè obstrinxisti, obligasti, innodasti, etsi in mille notas gratitudinis prorumpere gestiam, pro omnibus tamen deficio, quia non tantùm *Valeo* quantum *Volo* rependere. At nihilominus

nus ne ingratus omninò viderer, has calami mei Lucubrationes Iuridicas, quæ nũc in procinctu erãt, in signũ meæ ergà *Te* obseruãtiæ ac deuotionis *Tibi* volui sistere ac deferre, qui in supremo Regiminis fastigio constitutus ita omnia quidẽ suauiter disponis, vt tamẽ Iustitiã nõ deseras. Si enim *sine Iustitià* Teste Macrobio, *nec Respublica nec exiguus hominũ cętus, imò nec domus quidẽ parua cõstabit*, profectò nec integra sine Iustitià Religio potest subsistere, nec sine illà *Tu* posses gubernare, nam (vt sapienter asseruit Plutarchus) *sine Iustitià nec Iupiter quidem potest imperare*. Ego hic prurientem meum & longius volentem excurrere sisto calamum, ac *Tibi* ad commune Religionis bonum omnem fælicitatem auguror, & plenissimis votis imprecor.

V. R.

Indignus seruus & Filius

F. Leo à Regibus.

b PRAE-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Nte omnia Amicissime Lector statim in huius præfationis meæ limine & vestibulo te volo monitum & rogatum, ne mireris, quòd ego tàm serijs cęteroquin occupatus studijs, qualia sunt Philosophiæ & Sacræ Theologiæ lectura, quam per duodecim iam annorum spatium continuo, me ad transferendum hunc librum ex Hispano Idiomate in latinum contulerim. Diceres enim, me post tot annorum Lecturam similes debuisse componere non autem transferre codices. Ita mihi quidam obiecerat. Sed risu potius quàm confutatione digna est huiusmodi obiectio. Non enim in hoc labore meo auram aucupor popularem, sed communem omnium & maximè ignorantium vtilitatem, quorum ego semper magis, quàm pauperum misertus sum, ita me docente viro quodam Sapientissimo, qui solitus erat dicere, *magis nos ignorantis quàm pauperis opportere misereri*. Possem deinde quamplurimos insignes & præclaros viros afferre in medium, quibus ego neque quidem comparandus sum, qui aliorum opera alienà linguà edita in suam ob omnium vtilitatem transtulerunt. Ex multis paucos recensebo. Alfonsus ille Magnus, Rex Neapolitanus, *cui litteræ & litterati ipso regno fuère chariores*, qui gloriatus est, totum vetus & nouum testamentum vnà cum glossis decies & quater se perlegisse, Annæi Senecæ magnus amator suo Marte in Hispanicum sermonem illius epistolas vertit vsui suæ gentis. Isabella *Ferdinandi Catholici* regis vxor, quæ ad omnia alta nata & verè virilium curarum mulier (reuera enim particeps & thori & sceptri erat) respirans paulisper à grauissimis curis & bellis, se ad multa ex alieno in proprium sermo-

nem vertenda demisit. Chosroes Persarum Rex Iustiniano & Romanis per suas clades notus, qui philosophiæ non limen sed adyta penetrauit, Aristotelem totum percalluit, Platonis etiam lineas & numeros, multa tamen Græcorum opera in suam linguam transtulit. Illustrissimus etiam ac generosus Dominus Marcus Fuggerus Baro in Kirchberg & VVeissenhorn, Rudolpho Cæsari Augusto à consilijs ex Idiomate latino in lingnam Germanicam transtulit annales Ecclesiasticos Eminentissimi Cardinalis Baronij. Ex quibus luculenter apparet, non esse indecens vel aliquid à munere suo alienum viris grauioribus studijs occupatis, si quandoque communem cæterorum spectantes vtilitatem aliorum libros in aliam linguam translatos in lucem edi sinant. Hic idem scopus est & finis, qui me mouit, vt Tractatum hunc Ordinis Iudicialis & praxis Tribunalis Religiosorum latinitati donarem, vtilitas nimirum, quam percepturi sunt, quicumque illum perlegent, siue seculares sint siue Religiosi. Nihil enim in eo prætermissum est, quod in causis criminalibus tàm in Tribunalibus sæcularium, quàm Religiosorum obseruandū. Legi quidem non paucos hanc materiam pertractantes, sed saluo aliorum meliori Iudicio, reperi neminem, qui eam tàm succinctè simul & clarè traderet. Sententiæ deinde, quas Author elegit, non solùm validis authoritatibus, verùm etiam solidis rationibus innituntur, & quod maximoperè placuit, in causis criminalibus neque ad dextram neque ad sinistram inflectit, sed regià mediàque incedit vià, hoc est, nec nimis fauet superioribus, nec subditis, sed æquilibriū & stateram tenet Iustitiæ. Sunt ibi contenta plurima, quæ lectu dignissima sunt tùm à subditis tùm à superioribus. Sed hi singulariter edocentur, qualiter in suorum causis subditorum se gerere debeant. Vt autem Lector omnium eorum quamdam quasi habeat synopsin & compendium, ea hic volui non importunè colligere. Admonetur in primis superior ac Prælatus de scientiâ, quâ debet esse præditus, cæcus enim & ignorans quomodo iudicabit de criminum coloribus? *Homine quippe imperito numquā quicquā esse iniustius*, Terentius asseruit. Hinc, vt bene notauit Sigon. de Republ. Hebræ. lib. 6. capite de Consilio Hierosolymitano, in Hebræorum Republicà pro causis ciuilibus tres dumtaxat erant Iudices constituti, pro criminalibus vero viginti tres. Ex his colligant illi, quàm grauiter delinquant, qui in Electionibus ignorantes præponunt peritis & doctis viris: quales enim obsecro possunt egredi à similibus causarum decisiones? & licet omnis definitio in Iure periculosa sit, illa tamen

tamen periculosissima est, quæ fit in causa criminali. Deinde eruditur etiam Prælatus, quà cautelâ in castigandis subditis procedendum sit. Ante omnia memoria recolat illam Gregorij Magni sententiam, *miscendam scilicet esse lenitatem cum seueritate, & faciendũ quoddam temperamentum, vt non multâ asperitate exulcerentur subditi, nec nimiâ benignitate soluantur.* Ne etiam, vt alibi idem Sanctus monet, *Instrumenta correctionis vertant in arma furoris*. Sciat infundere vinum & oleum, habeat instar apis fauum mellis & aculeũ, sit in eo tamquam in Arcâ testamenti virga & manna, sibique persuadeat sordes melius in aquâ dulci elui quàm amarâ, & prudentes ac peritos medicos imitetur, qui cum modico reubarbaro corpora à pessimis exonerant humoribus. Non possum hic non inserere aurea pro superioribus verba, quibus B. Laurentius Iustinianus de triumphali Christi agone capite 6. docuit, quâ ratione superiores se gerere debeant in Correptionibus subditorum. *Erant enim eorum oculi grauati, & ignorabant, quid responderent ei. Illos (vt prius) redarguere voluit tamquam ad suscipiendam correptionem inhabiles. Silentio suo maximam ad subiectorum regimen eruditionem dedit. Indicauit quippe ex se, vt eò tanto tempore delinquentes arguantur, atque vitiorum macula increpationibus detergatur, quò is, cui dicitur, corrigibilis est, alioquin vulnus superadditur vulneri, & passioni passio cumulatur, fitque frequenter, vt grauior sit recidiua correptionis, quàm damnum perpetrati criminis. Non autem iudicium effugiet, qui etiam delinquenti deteriorationis tetendit decipulam, ambo tamen ferientur, ambo iusto plectentur supplicio, qui videlicet deliquit, & qui inconsultè fratri scandalum suscitauit. Quamobrem magna est adhibenda in correptione prudentia. Consideranda est peccati qualitas, peccantis conditio, intentionis peruersitas, correptionis tempus, & verborum mensura. Horum quoquam deficiente redargutio ipsa vix absque delicto committitur. Itaque vt fraterna dilectio incontaminata seruetur, memoratam correptionis regulam, qui proximum arguit, custodire non negligat, atque qui peccat, emendantis verba humiliter suscipere non recuset. Hoc etenim modo charitatis perficitur lex, quæ nulli (præter debitum) onerosa est. Nouit silere, cùm expedit, scit etiam fari, cùm opportunitas exigit. Vtrumque ipse Legislator prudentissimè egit. Ab oratione siquidem surgens, primò dormientes discipulos increpans, ait sic nõ potuistis vnâ horâ vigilare mecum? secundò rediens, eosdemque reperiens dormientes omninò conticuit. Vides, quàm maturè se habuit. Primò admonitionis eloquia protulit.*

Se-

Secundo dormientibus nil dixit; quin potius ad Orationem denuò regressus est. Docetur denique superior, ne sit nimis facilis pronusque ad credendum. Fides enim, quæ nulli non facile habetur, est mater erroris, nouerca consilij, & ruina omnis bonitatis. *Singuli* (in suo Panegirico inquit Plinius) *decipere & decipi possunt, nemo omnes, neminem omnes fefellerunt*. Et in hoc neque quidem amicis nimis bibulæ aures præbendæ sunt, vt enim habet Sallustius apud Iugurtham, *per maximam amicitiam maxima copia fallendi*. Et vt quidam alius dixit, *interdum etiam Optimi decolorantur*, & homines leuissimi ac triobolares famam depeculantur bonorum. Ita non infrequenter fit vetum illud Poetæ:

Candida de nigris & de candentibus atra.

Sunt etenim nonnulli adeò malignæ naturæ, vt etiam de bonis bene loqui non possint, & quomodo quis euomet dulcia, qui habet cor & os plenum felle & amaritudine? Reperiuntur nimirum linguæ pestilentes & perniciosæ, quæ (vt prouerbialiter dici solet) instar falcis ex omni herbâ fænum efficiunt. Vir Sanctissimus erat Bernardus, ornatus omnibus naturæ & Virtutum dotibus, simulacrum prudentiæ ac bonitatis, nihilominus tantum potuerunt linguæ maledicæ, vt tandem apud Eugenium Papam, qui illum veluti Patrem venerabatur, & similiter fuerat homo Sanctus, de quo scribitur, quòd miracula patrauerit, gratiam perdiderit. Cuius rei fidem facit ipse in Epistolâ 306. scribens ad Cardinalem Ostiensem, *Benedictus Deus, qui & hoc, quod dederat, & de quo mihi fortè immoderatius blandiebar, solatium, ante exitum tulit, vestram scilicet & Domini mei (Eugenij) gratiam, vt vel proprio experimento discam, non ponere spem meam in homine*. Nec solùm apud Eugenium, sed etiam Innocentium secundum, quem tamen Vir Sanctus tàm impensè dilexerat, in dignitate Papali protexerat aduersus schismaticos, de ponte deiectus fuit, quemadmodum patet ex illius epistolâ 218. in quâ duas refert rationes, quarum prima fuit falsa quædam relatio facta Summo Pontifici, ad quem enarratâ veritate facti, scribit, *cedat iam si placet, manifesta indignatio Veritati, nec mihi deinceps frons rugetur, aut supercilium deponatur*. Et ecce fructus nimiæ credulitatis. Debent ergò cauere superiores, ne in suorum causis subditorum ad hunc scopulum allidant. Hæc & alia plura amice Lector ex huius lectione libri hauries documenta. Lege igitur libenter, & diligenter obserua, Deumque pro me ora, si ipse vitam mihi indulserit, viresque suppeditauerit, à me plura & maiora expecta.

IESVS

IESVS MARIA!

Frater Ioachimus á Iesu Maria Præpositus Generalis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum Congregationis Sancti Eliæ, Ordinis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo, ac eiusdem Sancti Montis Prior.

Enore præsentium facultatem impertimur, typis mandandi librum, cui titulus est, (Tractatus de Ordine Iudiciali, & Praxi Tribunalis Religiosorum, &c.) à R. Patre Fratre Leone à Regibus Congregationis nostræ Religioso professo, ac S. Theologiæ Lectore, ex Hispanico idiomate in latinum translatum, dummodo illum prius, duo eiusdem nostræ Congregationis Theologi, à R. Patre Fratre Carolo à Iesu Maria Prouinciali Prouinciæ nostræ Matris Dei Neapolis, deputandi, recognouerint, & in lucem edi posse probauerint. In quorum fidem præsentes dedimus Sigillo nostro munitas, ac propria manu subscriptas Romæ in Conuentu nostro S. Mariæ de Scala die 4. Septembris 1655.

F. Fr. Ioachimus à Iesu Maria Præpositus Generalis.

F. Fr. Faustus à Sancto Basilio Secretarius.

IESVS MARIA.

Ex commissione R. Adm. P. N. Fr. Hieronymi à Conceptione Præpositi Generalis Patrum nostrorum Congregationis Hispaniæ Ordinis Discalceatorum Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo eiusque Definitorij Generalis, attentè perlegimus librum cui titulus est: Ordo Iudicialis à R. P. N. Fr. Petro ab Angelis eiusdem Congregationis in Romana Curia Procuratore Generali elaboratum, & Hispanico idiomate pridem typis editum & nunc copiosis additionibus locupletatum, ac in latinam linguam à R. P. Fr. Leone à Regibus nostræ Congregationis Sacerdote professo S. Theologiæ Lectore traductum: Et omnia Catholicæ fidei consona, bonis moribus opportuna, Sacris Canonibus approbata, Regularium iudiciorum praxi accommoda, Doctrinæ ordine ac claritate conspicua reperimus, suoque merito postulare; vt ad eruditorum instantiam communis ac publici iuris fiat. Ita testamur & censemus Romæ in Conuentu nostro Sanctæ Mariæ de Scala die 25. Nouembris 1654.

P. Fr. Isidorus à S. Ioseph Definitor Generalis.

P. Fr. Dionysius à S. Andrea Procurator Generalis.

IE

IESVS MARIA.

EX commiſſione Admodum Reuerendi Patris noſtri Caroli à Ieſu Maria Prouincialis legi librum hunc per Reuerendum Patrem Fratrem Leonem à Regibus Religionis noſtræ Sacerdotem Profeſſum, & Sacræ Theologiæ Lectorem ex Hiſpanico in Latinum idioma conuerſum, in quo ſpirantem dicendi inueni claritatem cum inſigni grauitate coniunctam. Quocirca æquiſſimum iudico ad exactam Ordinis Iudicialis, & Praxis Tribunalis Religioſorum notitiam comparandam, vt typis traditus quàm primum proferatur in lucem. Neapoli in Conuentu noſtro Matris Dei die 6. Iunij 1655.

P. Frater Auguſtinus à Sanctis Definitor Prouincialis, & Sacræ Theologiæ Profeſſor.

IESVS MARIA.

LIbrum hunc, cui titulus : *Tractatus Ordinis Iudicialis, & Praxis Tribunalis Religiosorum* ab Admodum R. P. F. Petro de Angelis Carmelitarum Discalceatorum olim compositum, & impræsentiarum ab Admodum R. P. F. Leone à Regibus pariter Carmelita Discalceato ex Hispanico Idiomate latinitati donatum, Reu. Admodum Patre nostro Fratre Carolo à Iesu Marià Prouinciali huius nostræ Prouinciæ Matris Dei, iubente perlegi. Quem sanè librum dignum Iudico, non solùm, qui typis mãdari possit, cùm nec nostræ fidei, nec probatis moribus aduersetur, sed qui cum grato animo recipiatur erga vtrosque, nempe & erga Authorem, & erga traductorem: Erga authorem quidem, quia Religiosæ Reip. doctrinam valdè vtilem tradidit, Erga eum, qui traduxit: quia latino orbi, vt esset vtilis, effecit. Datum in nostro Conuentu Matris Dei Neapoli die 13. Iulij anno 1654.

P. Fr. Modestus à Sancto Gregorio Sacræ Theologiæ Professor.

IN-

IN Congregatione habitâ coram Eminentissimo, & Reuerendissimo Domino Cardinali Philamarino sub die 18. Septembris 1654. fuit dictum, quod D. Io. Thomas Tironus reuideat, & in scriptis referat eidē Cōgregationi.

Fr. Ioseph de Rubeis Theol. & Secr.

Gregorius Peccerillus.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

DVo viri doctissimi, Illustrissimæ Religionis Carmelitanæ Discalceatæ, in præsenti sunt maximè laudandi, & non censurandi. Primus, est Author huius operis, Tractatus Ordinis Iudicialis Regularium (R.P. Petrus de Angelis) Secundus explicator eiusdem operis, de Hispano idiomate, in latinum (R.P. Leo de Regibus) Vterque, ad commune bonum Regularium laborauit: ille fortiùs studendo sicut Apis aurea, meliores selegit flores Iuris Canonici, vt hanc Praxim Regularium componeret: hic, tanquàm Aquila Regalis, extendit alas, explicando, ac toto Orbe dilatando, idem doctissimum opus, communi loquutione latinâ: vtrumque benè factum. Proinde nihil reperi censurâ dignum: A filys enim huius Sanctæ Religionis mihi deuotissimæ, in dies maiora & meliora proferuntur. Neap. 25. Nouembris 1654.

Eminentiæ Vestræ.

Seruus Obsequentissimus.

Doct. Io. Thomas Tironus.

IN Congregatione habitâ sub die 24. Septembris 1655. coram Eminentissimo, & Reuerendissimo Dom. Cardinali Philamarino Archiep. Neap. fuit dictum, quod stante relatione supradicta Reuisoris potest imprimi.

D. Ioseph de Ianuario.

IMPRIMATVR.

Gregorius Peccerillus Vic. Gen.

ECCELLENTISSIMO SIGNORE.

IL Padre Frà Leone de Reggi Carmelitano Scalzo Lettore di Teologia, supplicando dice à V. E. come tiene occasione di stampare vn libro intitolato (*Tractatum Ordinis Iudicialis, & praxis Tribunalis Religiosorum*) per tanto supplica V. E. di darle il Regio exequatur, e l'hauerà à gratia da V. E. vt Deus &c.

Mag. V. I. D. Ferdinandus Fera videat, & referat.

De Soto Reg.

Prouisum per S. E. Neap. die 11. Septembris 1654.

Anastasium.

QVod mihi à Tua Excellentia in mandatis erat lustraui maximo quidem studio Tractatum Ordinis Iudicialis, & praxis Tribunalis Religiosorum ex Hispano Idiomate in latinum versum à Reu. Patre Fratre Leone à Regibus Ordinis Carmelitarum Discalceatorum, & nihil in eo licuit inuenire, quod Regiæ Iurisdictioni aduersaretur. Ideòque dignum existimo, quòd in lucem suscipiatur eruditissimorum hominum ingenijs non mediocrem lucem allaturus, si Excell. Vestræ ita videbitur. Neap. die 18. Decembris 1654.

E. V.

Addictissimus Seruus.

Ferdinandus Fera.

Vidit Regius Consiliarius, & Præses Regiæ Cameræ Io. Baptista Amendola, super Reuisionem Librorum Commissarius specialiter Delegatus per S. E.

Io: Baptista Amendola.

IMPRIMATVR.

De Soto Regens. Martinez Regens.

Prouisum per S. E. Neapoli, Die 18. Ianuarij 1655.

INDEX
CAPITVM ET SVMMARIVM
Numerorum primæ partis huius Tractatus.

Ca-

Quæ-

De-

 cuius

ECCELLENTISSIMO SIGNORE.

IL Padre Frà Leone de Reggi Carmelitano Scalzo Lettore di Teologia, supplicando dice à V. E. come tiene occasione di stampare vn libro intitolato (*Tractatum Ordinis Iudicialis, & praxis Tribunalis Religiosorum*) per tanto supplica V.E. di darle il Regio exequatur, e l'hauerà à gratia da V.E. vt Deus &c.

Mag. V.I.D. Ferdinandus Fera videat, & referat.

De Soto Reg.

Prouisum per S.E. Neap. die 11. Septembris 1654.

Anastasium.

QVod mihi à Tua Excellentia in mandatis erat lustraui maximo quidem studio Tractatum Ordinis Iudicialis, & praxis Tribunalis Religiosorum ex Hispano Idiomate in latinum versum à Reu. Patre Fratre Leone à Regibus Ordinis Carmelitarum Discalceatorum, & nihil in eo licuit inuenire, quod Regiæ Iurisdictioni aduersaretur. Ideòque dignum existimo, quòd in lucem suscipiatur eruditissimorum hominum ingenijs non mediocrem lucem allaturus, si Excell. Vestræ ita videbitur. Neap. die 18. Decembris 1654.

E. V.

Addictissimus Seruus.

Ferdinandus Fera.

Vidit Regius Consiliarius, & Præses Regiæ Cameræ Io. Baptista Amendola, super Reuisionem Librorum Commissarius specialiter Delegatus per S.E.

Io. Baptista Amendola.

I M P R I M A T V R.

De Soto Regens. Martinez Regens.

Prouisum per S.E. Neapoli, Die 18. Ianuarij 1655.

INDEX
CAPITVM ET SVMMARIVM
Numerorum primæ partis huius Tractatus.

Ca-

Quæ-

De-

Ini-

Tem-

PARS

PARS SECVNDA

Tractatus Iudicialis.

Di-

FINIS INDICIS ET SVMMARII CAPITVM.

PRI-

PRIMA PARS:

In quà exponitur tota substantia Ordinis Iudicialis.

PROLOGVS.

CErtissimum est, quòd secundum humanam loquendo fragilitatem nulla sit Communitas nec Congregatio quãtumuis Religiosa, & reformata, in quà nonnumquam aliqui fiant excessus, & culpæ graues committantur, quibus regularis læditur obseruantia, eiusdemq; decori derogatur. Hinc Prælati coguntur non solùm Patris verùm etiam Iudicis obire munus, vt damna illata reparentur; & debita vndequaque perfectio in suo flore conseruetur, ac proinde liberis & dissolutis sint in frænũ, remissis verò ac socordibus in calcar, & stimulum: *quia tunc Regnum iure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum,* dixit quõdam Rex Athalericus, ita Cassiodoro lib. 9. epist. 2. referente. Et illicò subiungit, *Hoc fieri potest, cùm vndique submouetur effrenata licentia, nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare.* Et quia in Communitatibus, præsertim Religiosis (hæ quippe sunt, ad quas præsens tractatur dirigitur) duo reperiuntur genera culparum, quorum vnum ad fraternam pertinet Correctionem, quæ respiciendo leges charitatis intendit dumtaxat bonum particulare delinquentis, si illæ culpæ sint occultæ, & in damnũ graue boni communis vel alicuius tertij non redundent: aliud culparum genus, est, quarum remedium respicit leges Iustitiæ punitiuæ, & legalis ad conseruãdam pacem statusque integritatem. In hoc igitur Compendio, quantum mihi possibile fuerit, non agam de primo genere, sed de secundo, breuem, & summariam

riam, exhibendo instructionem Prælatis, & subditis de ordine, qui in eorum culpatum seruari debet emendatione, vt illæsæ seruentur leges Justitiæ, & Charitatis. Vt autem innotescat Ordo, & dispositio dicendorum, noto, quòd maioris claritatis gratià in duas partes diuidatur. In prima dilucidabuntur omnia illa, quæ concurrunt, & necessaria sunt in ordine ad formandum processum aliquem Iudicialem. In secunda ponetur quædam praxis cuiusdam informationis cum omnibus suis partibus requisitis introducendo suis locis formam, & stylum, quem in decursu processus seruare debent Iudex, Secretarius, Denuncians, Testes, & Reus, ad hoc vt traditâ prius doctrinâ in generali postea descendatur ad praxim secundum currentem, & ordinarium stylum.

CA-

CAPVT PRIMVM.

Iaciuntur aliqua Principia Generalia conducentia ad intelligentiam huius Tractatus.

1 OBligatio quam habet Prælati de visitando Communitates suas; & subditos suos corrigendo, & puniendo excessus, & culpas, quæ in illis committuntur, (præterquam quòd ita dictat recta ratio pro bono Communi, & pace Vniuersali) est de Iure diuino, vt colligunt Doctores ex Verbis Christi Lucæ 12. *Et tu aliquando conuersus confirma Fratres tuos*. Et etiam de Iure Ecclesiastico in multis locis, præcipuè in Capite Romana §.1.de censibus in 6. in capite perniciosam, de officio ordinarij. Et nouissimè has Visitationes præcipit Concilium Tridentinum primò Episcopis cap. 7. sess. 7. & in sessione 24. cap. 3.de reformatione. Et statim Prælatis Regularibus exemptis sess. 25.c. 1. 8. & 20. de Regularibus. Itē hæc obligatio est de Iure ciuili, in l.congruit, ff. de officio præsidis, & docet Bart. ad l.2.§. si publico, ff. ad legē Iuliam, de adult. Et quamuis sint textus particulares decernētes has Visitationes debere fieri semel in anno cap. cum venerabilis, de censibus cap. sicut olim, extra de censibus, per hoc tamen non tollitur, quin Prælati illas possint facere toties quoties necessarium esse iudicauerint prout communiter docent Authores.

2 Et ad hoc vt Prælati debitam huius obligationis faciant ponderationem, visum est mihi adducere in medium quædam verba ex Cap. irrefragabili, de officio ordinarij, vbi inter alia Pontifex ita loquitur. *Irrefragabili cōstitutione sācimus, vt Ecclesiarū Prælati ad corrigēdū subditorū suorū excessus, & reformādos mores prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de manibus suis requiratur*. Idem habetur in capite vltimo de statu Monachorum, prout ex sequentibus patebit.

3 Has visitationes debent facere Prælati per seipsos si commodè possint, quia vti bene aduertit Villagutta titulo de inquisitionibus concl. 2. *Vnusquisque tenetur cognoscere vultum pecoris*

sui ac de illo curam gerere. Et nō est dubium, quin tàm pro damnorum remedio, quàm subditorum solatio plus valeat vna Visitatio facta per ipsam personam Prælati, quàm multæ aliæ factæ per alias tertias personas quantumuis doctrinà, & prudentià insignes, & præclari sint. Verùm si contingat Prælatos esse iustis de causis impeditos quò minus per se ipsos visitare possint, debent Visitatores mittere, quorum Authoritas extendere se non potest, nisi ad illa, de quibus Commissionales loquuntur litteræ, & ad omne illud, sine quo munus impositum exequi non possunt, esto expressa illius in Commissionalibus non fiat mentio. Ita expressè est in cap. prudentiam 21. de officio, & potestate Iud. delegati vbi Cælestinus Tertius. *Exploratı quidem iuris existit, vt delegatis Iudicibus, quibus principale committitur, & accessorium committatur*. Idem habetur c. præterea 5. sub eodem titulo, vbi Alexander III. ait, ex eo quòd causa committitur, super omnibus quæ ad causam ipsam expectare noscuntur, plenariam recipit potestatem. Si tamen Commissio fuerit data cum plenitudine potestatis, aut dixerit Prælatus, se totam suam delegare Authoritatem, tunc cōmissarius in munere sibi imposito facere poterit totum id, quod poterat ipsa persona Prælati, eo quòd in illam tota fuerit translata Iurisdictio, sicut docet Syluester verbo delegatus num. 6. & constat ex varijs textibus ab eodem citatis, nec non ex l. 1. §. cùm Vrbem ff. de officio præfecti Vrbis. Commissarij debent aduertere, quòd priusquam suam exequantur Commissionem, teneantur manifestare suam expeditionem illis ad quos mittuntur Visitandos, prout disponit cap. cùm in iure de officio, & potestate Iudicis delegati.

4 Has commissiones possunt dare Prælati ordinarij, qui habent potestatem quasi Episcopalem, sicut Generales per totam Religionem, Prouinciales per totam suam Prouinciam in illis, in quibus non fuerit limitata eorum iurisdictio per statuta sui ordinis. Et quantumuis certum sit, quòd Prælati locales sicut sunt Abbates, Guardiani, Priores &c. sint Iudices cum potestate ordinaria respectu suorum subditorum, prout constat ex cap. ad nostram de appellationibus, & ex Clemētina 1. de priuilegijs, & ex alijs varijs textibus, & Concilio Tridentino cap. 14. sess. 25. de regularibus, Verùm quia ista potestas in quibusdam Religionibus est limitata quantum ad Visitationes, & causarum Iudicium, quemadmodum in nostra Carmelitarum Discalceatorum 3. p. Const. c. 12. vbi declaratur, quo eorū se extendat Iurisdictio tàm in ordine ad subditos Conuentuales, quàm hospites, siue delinquant intra Conuentum siue extra illum intra limites tamen sui di-

districtus, debent se astringere talibus limitationibus, nec illas excedere, cæteroquin nulla, & inualida censebuntur, quæ vltra illas egerint.

5 Licet communiter in causis Iudicialibus requirantur quatuor genera personarũ, videlicet, Denuntians (qui in causis criminalibus vocatur Accusator, & in Ciuilibus Actor) Iudex, Reus, & Testes, & numquam Iudex esse queat Accusator, cùm hoc esset contra Ius naturale, potest tamen dari casus, in quo non sit necessaria depositio Testium, sicut quãdo Reus de plano confitetur ante Iudicem id quod Accusator, vel Actor ipsi imposuit, & inuentus in fragranti fuit deductus ad Iudicem. Nec est necessium, Accusatorem esse formaliter talem, sed sufficit talis virtualiter aut fictus, sicut est denuntians, infamia, rumor, clamorosa insinuatio, notorietas delicti, obstinatio, & aliæ conditiones, quas suis locis expendemus. Omnia hæc ita certa sunt & communia, vt probatione non egeant.

6 Duo sunt, quæ concurrunt ad causas Iudiciales, quædam sunt solùm accidentalia, & pertinent ad solemnitatem Iudicij ex dispositione Iuris, v. g. quòd fulminetur sententia sedente Iudice pro tribunali, nulla actio celebretur in die festo, & his similia, quę suis locis explanabuntur, solentque vocari apices Iuris. Alia sũt, quæ spectant ad substantiam, & essentiam Iudicij, & sunt illa, quę concernunt veritatem causæ, & iustitiam in reo, prout aduertit Alderete lib. 1.c.8.n.13. quæ infra enumerabimus n. 6. Hæc autẽ omnia tàm primi generis, quã secundi in causis sæcularibus debent obseruari, cæteroquin esset periculum, quod actus redderetur nullus. Sic aduertit Frãciscus Gislerius in sua praxi cap. 11.nu. 2.nisi Consuetudo forsan alicubi recepta excuset ab aliquibus, & dat rationem, quia inter sæculares causæ fiunt iure ordinario siue iuxta cõmunis Iuris formam, vbi nedum essentialia, sed etiam illa, quæ ad solemnitatem perfectionemuè requiruntur iudiciorum(vt consistant)ad apicem obseruanda sunt. In causis tamen Regularibus non est obligatio seruandi apices Iuris, bene tamen illa, quæ spectant ad substãtiam; si tamen Prælati singula vellent obseruare, possunt. Prout aduertit Salgadus fol. 48. Et in causis criminalibus grauibusque semper conuenit, quòd eius actus iudiciales (si Regulares sint) non exerceantur festiuis diebus, quia Regulares ex suo statu specialiter videntur obligari ad ea, quæ sapiunt venerationem, & cultum Religionis. Ita Panormit.cap.1.de Ferijs nu.18. Menoch.l.1.de arbitrarijs quæst. 30. & alij, & ita practicatur in nostra Religione, & alijs, non obstante, quod posset fieri contrarium. Quòd autem Regulares non teneantur obseruare apices, & rimas Iuris, constat ex qualiter,

ter, & quando 2. de Accus. vbi explicãdo Papa Innocentius III. stylum Iudicij cõcludit hoc modo: *Hunc tamen ordinem circa Regulares personas nõ credimus vsquequaque seruãdum*. Illud ipsum cõcessit Mendicantibus Bonifacius VIII. *Vt habetur in compẽdio Mendicantiũ* verbo. *Correctio fratrum, & in lib. monumenta Ordinis concess.* 499. *vbi inter alia sequentia dicit Pontifex. Fẽsientes quoque, quod si Regularium personarum Correctio rimas Iuris & apices sequeretur huiusmodi rigor lentesceret, & multiplici laxatione torperet. Vobis Apostolica Authoritate indulgemus, vt ad Correctiones & punitiones Fratrum delinquẽtium infligendas, Prælati ordinis ad ea, quæ spectare noscuntur rimulis Iuris, & apicibus eius postpositis liberè procedere valeant secũdum consuetudines comprobatas, & generalia facta, & facienda Ordinis instituta*. Et Papa Nicolaus V. vt refertur in compendio Societatis Verb. causa, concessit circa hoc amplissimum priuilegium Abbati, & Conuentui *S. Pauli Romæ*, quo etiam gaudent Mendicantes per communicationem. Et hoc est præcisè, quod aliqui Pontifices concedunt, quando dicunt, Prælatos Regularium in causis suorum subditorũ posse procedere *simpliciter, summariè, de plano, & sola veritate facti inspecta*. Quæ verba sunt quasi synonima, & idem significant, vel saltem ad idem reducuntur, nam illa particula *Simpliciter* excludit omnẽ modum friuolarum dilationum, exceptionum, & similium. Particula *Summariè* denotat, quòd solùm attendi debent a Iudice quę sunt de substantia, & essentia Iudicij. *De plano* significat, quòd possit omitti illa solemnitas, qua Iudex ad dandam sententiam sedet pro tribunali, atque ne fiant actus in die festiuo. *Sola veritate inspecta*, quòd solùm attendatur ad veritatem, & seruetur iustitia reo, vti constat ex Clementina de verb. signif. vbi Clemens V. totum exprimit. Et ita docent Doctores communiter, de quorũ numero est Caietanus 22. q. 70. num. 2. Soto lib. 5. de Iustitia q. 7. art. 2. Suarez tom. 4. de Relig. L. 10. c. 11. n. 1. & assignant aliquas rationes ob quas Summi Pontifices Regularibus hoc Priuilegiũ concesserunt. Prima, quia in Religionibus culpæ de plano & sincerè cognosci debent. Secunda, quia in illis pœnæ tam acerbæ, & rigorosæ non sunt, sicut inter sæculares, eo quòd non tàm ordinentur ad pœnam, quàm bonum spirituale subditorum. Tertia, quia verisimile censetur, & præsumitur, quod Prælati Regularium pura cum intentione, & media charitate in causis procedant, & testes, cæteræque personæ ad illas concurrentes sint timoratæ conscientiæ, & per consequens fide digniores. Alij alias superaddunt rationes, quarum potissima est, quòd Regulares vt

plu-

plurimum, & communiter perfecta apicum Iuris careant notitia, quæ omnia fuere motiua rationi valde consentanea, vt Sũmi Pontifices simile concederent priuilegium, cũ hoc in maiorẽ quietẽ & pacem redundet Regularium.

7 Illa autem, quæ in causis obseruare Prælati tenentur, sunt Ius naturale & diuinum, nec non Ius commune Canonum generaliũ, eo quòd similia Iura non pro aliqua persona, loco aut prouincia particulari, sed pro omnibus stabilita sint, prout constat ex cap. 1. de Constitutionibus, vbi dicitur *Canonum statuta ab omnibus custodiantur*. Glossa addidit *Canonum Generalium*: habetur etiam cap. Si quis omnem 1. q. 7. & c. ea, de statu Monachorum, & in Concilio Tridentino sess. 25. de reformatione cap. 8. vbi loquendo de Prælatis inquit, *Teneanturq; suæ Congregationis Monasteria frequenter visitare, & illorum reformationi incumbere, & ea obseruare, quæ in sacris Canonibus, & in hoc sacro Concilio sunt decreta*. Idem repetit cap. 18. eiusdem sessionis, tenet Nauarrus Comment. 2. de Regul. nu. 61. & 62. & tom. 1. Consiliorum, consil. 4. & 5. de appellationibus, & n. 3. 4. & 8. de accusationibus. Villaguta lib. 6 cap. 2. pertotum, & communiter Doctores. Nec in capite qualiter, & quando, aut in aliquo alio quidquam in contrarium obstat, sicut aduertit Franciscus Gislerius in sua praxi. cap. 13. n. 2. quia omnes exceptiones debent intelligi de apicibus Iuris, vt docent Glossa in cap. Monialis, de purgat. Can. Abbas in cap. ea quæ, de statu Monachorum. Et ratio est, quia omnia illa, quæ dicta Iura requirunt, sunt de substantia Iudicij, à quibus per nullum priuilegium exempti sũt Regulares. Huius ordinis sunt. *Delatio, seu denunciatio criminis, probationes per legitimos testes. Rei vocatio seu citatio, auditio defensionum eius, confessio, seu conuictio, sentẽtia definitiua, &c.* Verũ est, quòd in aliquibus casibus quædã ex prædictis saltẽ expressè, & formaliter omitti possit, prout dicetur inferius trãctãdo de Inquisitione particulari.

8 Item tenentur seruare Ius gẽtium, quod in Religionibus sunt Statuta, & Constitutiones generales vniuscuiusque, sicut benè aduertunt Victorinus cap. 7. n. 4. Emmanuel Rodrigues. to. 2. qq. Regul. q. 3. art. 1. & communiter omnes. Vbi notandum est, quòd in his, quæ in Regula aut Constitutionibus expressa non sunt, ad Ius commune recurrendum sit. Ita Gislerius vbi supra n. 9. Verũ est, quòd etiam attendi debeat ad praxin, & communem Religionis consuetudinem, hæc enim magni roboris est, sicut docet Syluester verb. Consuetudo nu. 23. vbi quærit, an in Iudicio contẽtioso iudicari possit secundum receptas consuetudinẽs, & respõdet quòd sic, etiam si tales consuetudines sint cõtrariæ Iuri scripto, dummodo cõsuetudo sit præscrip-

scripta, & rationabilis. Ita habetur in cap. vltimo de consuetud. & ibi Glossa cum Canonistis docent Iulius Clar. lib. 5. § fin. q. 3. n. 6. & alibi sępè. Farinac. in praxi tom. 1. q. 4. annot. 20. Nauarr. c. inter verba, Corol. 50. n. 587. Lessius lib. 4. c. 2. dub. 2. n. 8. Rationē dat S. Thomas 1. 2. q. 97. art. 3. cū omnibus suis discipulis, quia *Cōsuetudo habet vim eneruādi suò, & abrogandi legem scriptam*, ad quod maximè debent aduertere Prælati & subditi ad expediendū se à mille perplexitatibus in hac materia, & in hac parte etiā excusantur Iudices sæculares, & Ecclesiastici non obseruando in aliquibus casibus dispositionem Iuris scripti, quando non est aliquid pertinēs ad essentiale illius.

9 Dixi, quod Prælati teneantur obseruare illa, quæ n. 6. expressa sunt, in causis grauibus, quia in leuibus, & communibus non est necessarium, sed sufficit procedere secundum Constitutiones, & approbatam Religionis consuetudinem, attendendo solùm ad veritatem, rectitudinem, & obseruantiam, absque eo quòd formetur processus, aut feratur sententia in scriptis, vel admittatur appellatio, & recusatio, dummodo in correctione & pœna seruetur debitus modus præscriptus à legibus Ordinis, sicut docent Panormitanus in cap. reprehensibilis, de appellationibus, & in cap. ad nostram. Lupus alleg. 74. n. 5. Fridericus de Senis cons. 55. & 105. Ioannes Monachus cap. 1, de Relig. dom. lib. 6. concl. 3. & alij communiter. Quia, sicut aduertit noster Thomas à Iesu tract. 3. de Visitation. Regular. c. 1. n. 11. non esset rationi consentaneum obligare Prælatos, quando visitant suos Conuentus, & vident frangi silentium, ieiuniū, & alias Cōstitutiones, ad formādum processum Iudicialem pro singulium correctione culparum. Primò, quia Religiosi in sua professione renunciant Iuri, quod habent ad hoc, vt in similibus obseruetur Ordo Iudicialis, sicuti notat Clau. Reg. lib. 12. c. 21. nu. 20. Secundò, quia obseruare talem ordinem in prædictis esset potius in turbationem & destructionem obseruantiæ, quàm ędificationem eiusdem, & ita in iisdem sufficit procedere de plano, attendēdo solum ad stylum cōmunem, & ad id, quod ordinant Constitutiones, & non ad alia Iura. Adde, quod hic maximè locum habeant Priuilegia summorum Pontificum, quando absolutè concedunt Regularibus, *Vt nequaquam secundum Iura, sed iuxta eorum Consuetudines approbatas, & generalia statuta facta, & facienda delinquentes corrigantur, & puniantur*, vt habetur in compendio Priuilegiorum, verbo *Correctio Fratrum*, n. 6. & 8. Et ita practicant etiam Iudices sæculares in causis leuibus, fundati in c. Leuia, ff. de Accusat. Ratio est, quia in istis rebus leuioris momēti potius exercent officium Patris, quam Iudicis.

CAPVT SECVNDVM.

Declarantur aliqui termini, quorum vsus est frequens in hac materia.

1 IN cap. manifesta 2. quæst. 1. Glossa habet quædam verba, quæ ad præsens intentum appositissima sunt. *Quotidie de notorio loquimur, et quid sit Notorium ignoramus*. Inde dimanant errores non spernendi in Iuridicis informationibus. Idipsum affirmare possumus de plurimis alijs, quæ in hac materia frequentes occurrunt. Ad euitandum igitur illa inconuenientia, quæ ex ignorantia propriæ eorumdē significationis sequi possunt, nec non vt Lector hic habeat notitiam vniuscuiusque termini, & non misceatur doctrina præsens cum sua explicatione, opportunum censui hic exponere minus cognitos, & specialiter illos, quorum vsus non est ita frequens in practicis informationibus. In hoc capite explanabimus tres, Notorium, Manifestū & publicū, & in sequentibus reliquos.

§. I.

Quid sit Notorium.

2 IN causis Iudicialibus frequens est vsus horum terminorum, *Publicum, Manifestum, & Notorium*, & iste tertius deriuatur à Verbo *Noto*, quod idem est ac *signo* siue *demonstro*, sicut vult Syluester, vel (secundum quod alij censent) à verbo *Nosco*. Et licet aliqui confundant hos terminos vsurpando eos pro vna eademque re, & applicando proprietates, & conditiones vnius alteri, vnde non modica nascitur confusio; loquendo tamen secundum rei veritatē, præcisionem & proprietatem, in eorum significatis sua inuenitur differentia, sicut patebit.

3 Incipiendo igitur ab explicatione huius vocis Notorium, ad vitandam omnem æquiuocationem præsupponendum est, tribus modis aliquid dici notorium. Notorietate Iuris, Notorietate præsumptionis Iuris, & Notorietate facti. Notorium Iuris dicitur illud, quod constat in Iudicio per accusationem, vel denuntiationem legitimam ante Iudicem, aut per sententiam, vel per Confessionem Iudicialem Rei, aut per legitimam probationem testium, vt habetur in cap. quęsitum, de cohabit. Clericorum & mulierum, & ibi communiter Doctores. *Notorium se-*

eundum præsumptionem Iuris dicitur illud, quod licet non sit euidês & certum, Ius tamen ita præsumit, & Iudex procedit ad puniendum, ac si esset euidens, eo quòd reperiat tam claras, & manifestas coniecturas & indicia, vt cum sufficienti fundamento delictum pro certo habeat.

Vno exemplo res patefiet. Detinet Clericus intra fores suæ domus mulierem suspectam, de qua communis est opinio, quòd sit ipsius Concubina, talis debet puniri sicut Concubinarius, & ita determinat Ius, vbi supra, & in cap. sicut ad extirpanda, de cohabit. Cler. & alibi. *Notorium facti est illud, quod nulla tergiuersatione celari potest*, eò quòd multi viderint. Sic definitur à Glossa in cap. manifesta 2. quæst. 1. & in c. euidentia de accusat. Et quamuis Syluester verbo Notorium q. 1. Thomas Sanchez to. 2. Consiliorum c. 3. dub. 3. n. 4. sentiant, quòd Notorium facti non solùm sit illud, quod multi viderunt, sed etiam quod sciuerunt per clara & certa indicia & coniecturas euidentes nullam admittentes tergiuersationem, esto nullus viderit, primum vocant notorium facti in se, & secundum, notorium facti in alio; Notat tamen Syluester, quod hoc secundum notorium sit impropium, & non sine ratione, cùm hoc genus Notorij potius ad infamiam, violentam, & vrgentissimam præsumptionẽ pertineat, de qua inferiùs tractabitur, quàm ad notorietatem, & ob eamdem rationem tel in quemus pro nunc hoc notorium improprium, faciemusque dumtaxat mentionem de proprio, quod est illud, quod committitur coram toto, vel saltem maiori parte populi, aut viciniæ, sicut notat Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. c. 12. nu. 22. Iulius Clarus lib. 5. §. finali q. 9. nu. 2. Lessius lib. 2. de Iustitia cap. 11. dub. 3. num. 74. Qui cum multis alijs adiungunt, quòd si delictum commissum fuerit coram decem personis, sufficiat ad hoc quòd sit notorium in quocumque populo, & communitate quantumcumque magna. Quia eo ipso quòd à tot visum sit, moraliter impossibile est illud celari, & præsertim, quia, quando peccatum cum tali publicitate committitur, iam delinquens non habet Ius ad hoc, vt seruetur secretum, nam per eamdem actionem renunciat, & perdit illud, sicuti bene aduertit Castro Palao tract. 6. de Charitate disp. 3. puncto 13. nu. 3. Præterquam quòd certum sit, numerum decem personarum, aut vicinorum (quod in præsenti casu in idem redit) sufficientem, ac necessarium esse ad constituendam viciniam, & decem Collegiales ad constituendum Collegium, decem Religiosos ad constituendum Conuentum, vt constat ex Glossa cap. vnio. 10. q. 3. Et si delictum coram sex, vel septem ex istis decem commissum sit, in tali communitate dicetur notorium, cùm hæc iam sit maior pars. Et licet Noster Thomas

à Iesu

à Iesu tract.2.cap.1.nu.5.& 6. sentiat, quòd delictum à quinque in Religiosorum communitate visum, iam dicatur notorium, quia hoc, quod quinque viderunt, *Vix potest latere, neque aliqua tergiuersatione celari*. Contrarium tamen est magis commune, sicut remanet explicatum, & ita cum supradictis docet Nauarrus in Summa Latina cap. 25. & c. 27. num.253.

4 Aduertenter dixi necessarium esse numerum decem personarum ad constituendam viciniam, Collegium, & Conuentum, ad hoc vt intelligatur, minorem numerum non sufficere ad effectum publicitatis necessariæ ad notorietatem. Ita Monach. de arbitr. l.2.concl.166. ex Bart.in l.scriptus n.2.vbi dubitat, *An illud dicatur notorium, quod in villula contigit vbi sex, vel octo tantum præsentes fuerunt. Respondet non dici notorium ea ratione, quia debet esse multitudini notum, vt notorium dici possit*, cap. vltimo de cohabitatione Clericorum, & mulierum, *& vicinia debet scire*, cap. penultimo de purgat. Can. quæ cessant in tam paruo hominum numero. Idipsum asserit Farinacius tom. 1.q.21. num.47.& clarius nu.95.vbi sic ait, *Factum in villa, vbi non adsit numerus decem personarum, non potest transire in notorium, vnde secus crederem in villa magna, in qua adsit personarum multitudo: puta ad minus decem*, vt habetur in capite manifesta 2. q. 1. Idem sequitur Antonius de Butrio in dicto cap. vestra de cohabitatione Clericor.& mulier. Ita etiam sentiunt Syluester. verb.notorium q. 4. Nauarrus in Summa Latina cap.27.nu.255.Sanchez.vbi supra nu.11. Alderete lib.1. cap.5.§.2.n. 8. & communiter omnes cum Glossa capite citato. Et hoc valde notandum est propter dicenda inferius in cap.5.de infamia.

5 Manifestum dicitur illud, quod fit coram aliquibus paucis testibus fide dignis; qui rem sparserunt inter multos iustè, vel iniustè: quod si illi, qui viderunt, non sparserunt, dicetur casus probabilis, non tamen manifestus, scilicet ob defectum publicitatis necessariæ, de qua inferius habebitur mentio. Vno exemplo tota hæc doctrina declarabitur. Contendebant duo inter se, ita tamen, vt à nemine viderentur, vna tamen persona illis adeò vicina erat, vt facilè verba & rumorem auditu potuerit percipere, & quamuis talis nihil viderit, nihilominus ex his, quæ audiuit, collegit vnum alteri dedisse alapam. Iste postea retulit alijs pro re certa, à quibus ita fuit diuulgatum, vt omnes, aut multi in communitate & vicinia rescierint, ita tamen, vt nullus affirmare possit, se vidisse, sed solùm ita communem publicamque currere vocem. Hoc sufficit, vt casus sit publicus, non tamen ad hoc vt sit manifestus, & multò minus vt sit notorius. Si verò Ioannes dedisset alapam Petro coram duo-

bus, aut tribus testibus ocu'aribus *omni exceptione maioribus*, & ab his peruenisset notitia ad totam, vel magnam Communitatis partem, prout numero 5. dictum est, iam casus non solùm esset publicus, verùm etiam manifestus. Verùm si alapa inflicta fuisset in foro, aut in alio loco coram numeroso populo, vel Communitate, & vicinia, & multi tàm clarè, distinctèque vidissent, vt negari, & occultari minime posset, casus non modò esset publicus, & manifestus, sed etiam notorius. Ac proinde publicum, manifestum, & notorium se habent inter se sicut superius, & inferius, ita vt hoc includat illud, & aliquid amplius, sicut se habent ad inuicem genus, species, & indiuiduum, vbi indiuiduum includit speciem, & species includit genus, non tamen è contra. Itaque notorium se habet instar Indiuidui, manifestum instar speciei, & publicum instar generis, & consequenter in Notorio includitur manifestum, & publicum, & aliquid amplius, & in manifesto includitur publicum, & aliquid plus, non tamen è conuerso, sicut manifestè patet in animali, homine, & Petro; & ista inclusio publici in notorio, & manifesto est causa, quòd multi Authores indifferenter usurpant publicum pro Notorio, & Notorium pro publico. Et si publicum accipiatur cum inclusione illarum conditionum, quas superaddit publicitati notorietas, præfatus loquendi modus admitti debet, ita tamen ne excludantur, illud ipsum dico de manifesto, & ita oportet asserere de infamia, quia notorium, manifestum, & infamia, sunt termini necessariò includentes publicitatem, sicut remanet explicatum, & magis explicabitur numero 7. sequentis capitis, quo remitto Lectorem, casu quo hic non remaneret plenè satisfactus. Tota hæc notitia maximi est momenti, & in promptu haberi debet pro examinandis testibus, & admittendis denuntiationibus, quia non paucos reperire est, qui, cùm sciunt rem aliquam inter multos dici, temerè, & quidem cum iuramento audeant affirmare, iam esse publicam, notoriam, & manifestam famam, & publicam vocem, absque eo quòd attendant ad publicitatis modum, quem casus habet, & ad hoc, quod isti termini significant. Hæc doctrina colligitur ex capite *Tua nos*, & ex capite *Vestra* de cohabitatione Clericorum, & mulierum, vbi Abbas Panormitanus ponit distinctionem recensitam inter notorium, & manifestum. Est etiam Syluestri verbo *Notorium* q. 4. Partim illam tradit Thomas Sanchez vbi supra num. 16. Farinac. in praxi crimin. tom. 1. q. 21. num. 4. & alij multi Iuristæ & Theologi: clarè & distinctè totam docet Nauarrus in Summa Latina cap. 27. num. 255. Vnde constabit id, quod inferius dice-

cemus de potestate, quam habet Iudex puniendi delicta notoria, absque eo quòd attendatur ad Iuris rigorem.

6 Vnum dubium hic se offert, & est, si ad hoc, vt constet Iudici rem esse notoriam, vel manifestam, sufficiat, quod probetur cum duobus testibus, qui sint omni exceptione maiores. Ad quod affirmatiuè respódeo cum Syluestro quæst. 5. Panormitano in cap. vestra, de cohabitatione Clericorum nu. 17. Sanchez lib. 6. Conf. cap. 3. dub. 3. nu. 13. & cum alijs, quos statim referemus loquendo de infamia, cùm ad hunc casum concurrant proportionaliter illa, quæ requiruntur ad infamiam, vt patebit ex sequenti capite num. 8. & 9.

CA-

CAPVT TERTIVM.

Declaratur quid sit infamia, insinuatio clamorosa, & rumor.

1 DE duobus generibus infamiæ communiter loquuntur Doctores, vnum vocāt *Iuris*, vel *Ciuilis*, vel *Canonici*, aliud facti. Infamia Iuris est, quæ incurritur *ipso facto* per delicta ab ipso Iure assignata, sicut est illa, quam incurrunt Latrones, viarum grassatores, Vsurarij, & Duellatores, vt habetur in cap. infames. Dicitur etiam infamia Iuris illa, quæ incurritur per sententiam definitiuam Iudicis. Infamia facti, quæ magis facit ad nostrum intentum, definitur à Panormitano in cap. vestra, quòd sit *communis loquutio ex verisimilibus coniecturis*, & Baldus in l. de minore §. tormenta, ff. de quæstionibus dicit, quòd sit *communis opinio voce manifestata ex suspicione proueniens*. Quæ communis opinio voce manifestata à Iuristis vocatur fama, & vox publica. Dicitur, quòd illa opinio debeat esse voce manifestata, quia, sicut notat Sanchez vbi supra dub. 4. num. 2. si hæc deficeret, esset solùm opinio, in hoc enim opinio à fama distinguitur, quod ad illam sufficiat interius esse conceptam, ad hanc verò est necessarium, quòd voce manifestetur, quia fama *à fando dicitur*. Dicitur etiam, quòd hæc opinio debeat esse nata ex verisimilibus & probabilibus coniecturis, quia si talis opinio esset orta ex eo, quòd multi aut aliqui viderint, non dicetur propriè infamia, sed notorium aut manifestum, sicut notat Sanchez vbi supra dub. 9. num. 2. cum alijs: & patet ex supradictis. Aliam infamię definitionem assignant Authores, quæ colligitur ex cap. qualiter & quando 2. de accusationibus, & ex cap. inquisitionis eodem tit. quòd infamia sit *Quidam rumor ortus non à maleuolis, sed à probis, & honestis personis sparsus inter multos*. Aut sicut dicit Sayrus in Claui Reg. lib. 12. c. 10. nu. 12. *Est frequens opinio bonorum virorum, quæ hominem de tali crimine rationabiliter reddit suspectum*.

2 Duo requirunt istæ definitiones, & descriptiones ad hoc, vt infamia det Iudici sufficiens fundamentum ad procedendum iudicialiter contra infamatum. Primum, quòd opinio, & vox sit in-

inter multos, & communiter agatur de illius delicto tamquam de re certa, aut ad minus valde suspecta, & fundata in verisimilibus coniecturis, ex quibus rationabiliter colligi possit, verum esse id, quod dicitur. Vnde si rumor, & vox sit inter paucos, non sufficiet ad causandam infamiam, neque etiam si sit inter multos, si id quod dicitur, sine fundamento dicatur, & absque sufficientibus coniecturis, quia sine istis incertus solùm erit rumusculus, & garrulitas sine fundamento, de quibus Iudices, & Prælati curare non debent.

5 Secundum quod ad infamiam requiritur, est, quòd opinio & rumor oriatur ab hominibus grauibus, virtuosis, prudentibus, & cordatis, de quibus timeri non potest, quòd facile credant proximorum grauia delicta sine pręuio, & maturo examine fundamenti. Ita habetur in c. sunt plurimi 6. q. 1. & ita docent Dino in c. infamibus de regulis Iuris in 6. Iulius Clarus lib. 5. §. fin. c. 6. nu. 17. & c. 31. num. 10. vers. *non quidem*, & est sententia communis doctorum. In cuius confirmationem refero grauissima verba capitis licet Heli, de Simonia, notatu digna à Prælatis. *Iuxta canonicas sanctiones, Si quid de quocunque Clerico ad aures Prælati peruenerit, quod eum iustè possit offendere, non facilè credere debet, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita, sed coram Ecclesiæ senioribus diligenter est veritas scrutanda.* In quibus verbis in suum Pontifex id ipsum, quod tradunt Doctores, nimirum, quòd, si rumor ab hominibus maleuolis, & absq; præuio examine ad credendum procliuibus exortus sit, non sufficiat ad causandam infamiam, nec Prælatus curare debet.

Verum est, quòd si fama processerit à personis non maleuolis, nec adeò prudentibus, & grauibus, sed mediocribus, quorum authoritas saltem facit casum dubium, sufficiens erit ad generandam suspicionem, quæ cæteris coniuncta circumstantijs prębent causam Iudici legitimam ad hoc, vt possit procedere ad examinandam rem totam accuratiùs. Expediens igitur visum fuit hic referre id, quod addit Iulius Clarus cum quibusdam alijs, qui, postquam dixerat, quomodo infamia nasci debeat à personis grauibus, & fide dignis, adiungit sequentia formalia verba, quod intellige, nisi agatur de re turpi, nam eo casu non est contemnenda fama, quæ ortum haberet à turpibus personis, puta si agatur de chartis, & taxillis falsis, poterit fama ortum habere à lusoribus, & non erit per Iudicem contemnenda. Notandum hic est, quod quando Iudex facta debita diligentia in ordine ad probandam infamiam adhuc dubitat, an illius fundamenta & coniecturæ sint probabiles & verisimiles (& illud ipsum dicendum est in casu, quo dubium esset circa

ca ipsos Authores) non possit procedere ad inquisitionem delinquentis; obligabitur tamen ad dandam aliquam satisfactionem ad occurrendum scandalo, quod rumor & delicti fama peperit, sicut notat Glossa c. inquisitionis de accusat. Lessij dub. 15. nu. 123. Villalob. in Sum. tract. 14. de Iudice, diff. 8. nu. 4.

4 Restat nunc examinandum, intra quem numerum personarum debeat currere fama, & opinio, ad hoc vt delinquens dicatur infamatus. Communis opinio affirmat, requiri ad minus maiorem partem populi, vel Communitatis. Probatur ex Glossa d. cap. Inquisitionis. Alij dicunt, sufficere, quod rumor, & fama delicti sit intra decem personas, sicuti dictum est de notorio capite præcedenti num. 3. Primum fundamentum horum Authorum est desumptum ex prima ratione loco citato adducta, quia scilicet præsumitur, illud quod sciunt decem, sciri etiam ab alijs, cùm in tali numero difficile sit, quòd seruetur secretum. Secundum fundamentum est, quia quemadmodum denarius personarum numerus sufficit, & est necessarius ad constituendam communitatem, viciniã populi, aut Collegij, quantumuis magna sit, sic eo ipso, quòd delictum à decem sciatur personis, sufficiet, vt delictum dicatur absolutè publicum. Ità tenent Archidiaconus c. vnio 10. q. 3. Emmanuel Rodriguez cap. 3. de Ordine Iudiciali num. 2. & alij. Quam sententiam licet admittat P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. c. 12. num. 10. cum alijs in ordine ad notorietatem, non tamen illam admittit in ordine ad infamiam, cùm in hàc non militet illa secunda ratio, sicut in notorio: & etiam, quia non habetur expressus aliquis textus, qui asserat esse necessarias decem personas, & multò minus esse necessariam maiorem partem cuiuscũque populi, vel Communitatis, pro cuius difficultatis resolutione num. 22. 23. & 24. eiusdem capitis inquit, quòd licèt notitia totius, vel maioris Communitatis partis sufficiat ad causandam infamiam, dentur tamen casus, in quibus non sufficiet præfatus numerus denarius personarum, sicut exempli gratia in loco aliquo valdè populato, & e contra possint dari dari casus, in quibus nó erit necessaria maior pars, sed sufficiet minor, si scilicet sit multorum grauium, cordatorum, & virtuosorum hominum, quia ab istis prædicta sumunt suum principale fũdamentum. Ponit deinde exẽplũ in bona, vel mala fama alicuius studiosi Vniuersitatis in materia literarum, pro quà (inquit) Sufficiet bona, vel mala fama apud Magistros, Lectores, & condiscipulos, quantumuis sit minor pars Vniuersitatis. Accepit hanc doctrinam Pater Suarez à Nauarro cap. inter verba, corolar. 48. 11. q. 3. sequendo Baldum in l. de minore, §. tormenta, ff. de quæstionibus, & alios, vnde conclu-

cludit Suarez d.num.24.dicendo, *Non ergò videtur semper ponderandus numerus personarum: quare si talis opinio sit apud grauiores, & meliores, licet non sint plures numero, dummodò sint absolutè multi, existimo sufficere ad infamiam.* Et secundum hanc regulam, quæ dubio procul prudentiæ est maximè consentanea, mihi videtur debere procedere Prælatos in casu, quo aliquis Religiosus esset infamatus apud maiorem partem Communitatis, qui si apud graues, prudentes, et virtuosos bonæ famæ fuerit, esto minores, & pauciores sint numero, horum tamen opinio pluris debet æstimari, quàm illorum, ita vt contra talem non procedatur: & hoc etiam valet è contrario, dummodò debita in omnibus seruetur circũspectio, & cautela, cum quo remanet explicatum id, quod dicunt Sanchez vbi supra cap.3.dub.9.nu.6. Trullench.in Decalog. lib. 8. c. 1.dub. 15.num.1. Et est, quòd quando dicitur, ad infamiam necessariò requiri maiorem partem populi, aut viciniæ, nõ intelligatur, in hàc maiori parte comprehendi pueros, & mulieres similisq; conditionis personas, sed quòd sufficiat maior pars personarum grauium, & prudentum, sicut constat ex capite Inquisitionis, de accusationibus, vbi in fine dicitur, *Cuius apud bonos, & graues læsa opinio non existit.* Totam hanc doctrinam Suarez, licet tanquam pro ratà & certà teneam, nihilominus censeo, quòd quamuis in loco aliquo magno & populato numerus decem personarum non sufficiat ad causandam infamiam, bene tamen in loco aliquo paruo, & minus populato, & in quolibet Collegio aut Conuentu, & hoc propter rationem superiùs insinuatam, quia nimirum moraliter loquendo non est verisimile, quòd illud, quod in præfatis Communitatibus sciunt decem, occultum apud reliquos perseueret propter mutuam communicationem, vnde id quod scitur à decem, reputatur pro proximo ad hoc vt sciatur ab omnibus, & hoc sufficit vt delinquens dicatur infamatus, sicut inferiùs dicetur cap.9.n.17.

5 Hic mihi visum fuit duo esse notanda, quę meo quidem iudicio optimè inferuntur ex dictis capite precedenti num.4. & in isto præsenti. Primum est, quòd, quando delictum aliquod committitur in domo aliquà particulari alicuius sæcularis coram domesticis, non sit notorium, nec causet infamiam absolutè loquendo, sed habetur pro secreto, nisi in casu quo domus illa tot domesticos haberet & famulos, vt meritò timeri posset, & pro verisimili reputari, delictũ iam esse publicatum, aut saltem citò apud extraneos, & cæteros publicandum. Si igitur hoc non timeatur verisimiliter, & delictum sit de numero eorum, quæ ad sui punitionem requirunt infamiam, sicut est delictum personale, non poterit Iudici publico denuntiari, quia causa vnius particularis non est causa Communitatis, sed vnius in-

in Parochià, vel viciniâ. Ita docent Emmanuel Rodriquez cap. 3. de Ordine Iudiciali num. 2. Lessius lib. 2. de Iust. cap. 10. dub. 13. num. 75. Secundum, quod infertur, est, quòd delictum commissum in vno Conuentu à decem Religiosis non inhabitato, sicut contingit in nouis fundationibus, vel domibus administrationis, non causet notorietatem, vel infamiam, licet illud videant, & sciant omnes ibi existentes, ac proinde non poterit denuntiari Prælatis superioribus tamquam Iudicibus, si delictum sit de illorum numero, quæ ad sui denuntiationem infamiam postulant, poterit tamen denuntiari illis tamquam Patribus, si media fraternæ correctionis, aut persona ibi Præsidens non sufficiant ad emẽdationem, & remedium. Sit exemplum, si quatuor, vel sex Religiosi in nouâ fundatione, vel villâ aliquâ pro bonorum, & redditUum regimine existẽtes habuissent præceptum iustum à Prouinciali, v. g. non comedendi carnes, & vnus à cæteris fuisset deprehensus comedens carnes in suâ cellâ (idipsum de alijs similibus delictis solùm personalibus dicendum est, sicut v. g. de blasphemiâ) non poterit præfata trãsgressio denũtiari Prouinciali tamquam Iudici in ordine ad publicã eiusdem punitionem. Ratio est, quia dictum domiciliũ non constituit communitatem, aut Conuẽtum in ordine ad effectum publicitatis, eo quòd non constet decem Religiosis, qui necessarij sunt ad præfatum effectum, sicut decem vicini ad constituendam viciniam, aut populum: vnde sequitur, quòd, si aliquis Religiosorum in similibus domicilijs existentium memoratum delictum apud extraneos publicaret, grauiter delinqueret non minus contra charitatem quàm iustitiam, sicut dicetur in sequentibus. Verum est, quòd in præfatis casibus is, qui paucos illos Religiosos regit, cum delinquente ita se gerere poterit, sicut sequenti dicemus capite nu. 1. & 2. & illa illum reprehendere, ac punire, ne infamia aut scandalũ apud extraneos, aut non domesticos generetur.

6 Non sine singulari aduertentiâ semper dictum fuit, ad constituendum collegium, vel conuentum in ordine ad effectum publicitatis necessariæ ad infamiam, & notorietatem esse necessarium numerum decem personarum, vt scilicet intelligeretur, in ordine ad alios effectus multò minorem numerum sufficere, nam secundùm Ius ciuile possunt constitui Collegia & similes Communitates, v. g. Conuẽtus & Capitula in ipsorum initio cum tribus dumtaxat, vt constat ex lege Neratius, ff. de reg. Iuris, & docet Abbas cons. 25. quoniam de infrascriptis num. 2. & secundùm Ius Canonicum c. 1. de elect. duo sufficiant, sicut idem notat Abbas citato loco, addendo, Collegio & Conuentu iam fundatis, eadem conseruari & saluari posse in vno tantùm, cæteris deficientibus, nisi leges aliquæ particulares obstent in contrarium: ra-

tio

tio est, quia, quemadmodum docent Oldradus consf.204.q.1. in principio, Calder.consil.261. cum alijs, Collegium, Conuentus, aut Capitulum solùm petit & requirit ordinatam aliquam dispositionem reductam ad vnum tamquam ad caput, in quibus habeatur Arca communis, seu Archiuium, sigillũ & potestas diuersas faciendi scripturas cum cæteris conditionibus, quas ponunt Decius in c.nullus n. 3.de elect. Abb.in cap.nobis nu.8. de iure patronatus., Felinus in c. accedentes num. 2. de præscript. pro quibus omnibus pauci sufficiunt, sed ad hoc, vt aliquis delinquens in aliqua Communitate Iudici publico denuntiari possit, ita vt in virtute publicitatis contra eumdem ordine iudiciali procedatur, si delictum solùm personale sit, cuiusmodi censetur illud, quod in damnum notabile boni cõmunis aut alicuius tertij non redundat, requiritur, quòd illa Communitas, in quà delictum commissum est, constet ex decem, quòd si ex tot non constiterit, esto sciant illi, qui in illà Communitate sunt, non poterit talis delinquens puniri publicè illà pœnà, quæ generet apud alios infamiam.

7 Nec contra hoc valet dicere, quòd illud, quod sciunt sex in aliquà Communitate constante ex decem., habeat sufficientem publicitatem ad hoc, vt Iudici publico denuntiari possit in omnium sententià. Insuper quod sciunt isti sex, sufficit vt dicatur absolutè publicum, etiamsi non sint plures in illà Communitate, & multò magis si sint octo vel nouem, & omnes sciant. Dico hanc instantiam nullius esse momenti & roboris, supposito illo principio à Doctoribus assignato, quòd scilicèt pauciores quàm decem non constituant Communitatem in ordine ad effectum publicitatis, quia id quod sciunt sex ex decem, cùm sit maior pars, in omnium opinione censetur etiam sciri à decem, & cùm hic numerus Communitatem constituat, iam notitia delicti reputatur communis & publica; attamen vbi non sunt decem, licet sciant omnes, notitia non reputatur communis & publica ob defectum Communitatis.

8 Vna tamen difficultas hìc se offert, & est, an ad hoc, vt Iudici constet de infamià, debeat sumi testimonium à toto illo personarum numero, qui requiritur ad delicti notitiam, vel sufficiat iuramétum duorum vel trium testium, qui sint omni exceptione maiores (quales sunt illi, quibus nullus obijci potest rationabilis defectus) non desunt Authores graues, qui dicant esse necessarium primum, communis tamen, & receptissima opinio est, secundùm sufficere, sicuti dictum est loquendo de Notorio. Ita tenent Iulius Clarus lib. 5.§.fin.q.6.num. 12.colligendo illud ex Glos.in l.3.§.eiusdem, verb. confirmat, ff. de probation. & est communis apud Iuristas, quem sequitur Salon. 2.2.q.68. contr.7. Lessius lib.2.de Iust. cap.29. dub. 16.n.144. N.Thomas à Iesu tract. 2.n.

2.n.5.Et non est necesse, quòd testes dicant, se audiuisse casum à maiori parte loci, pauci enim cum maiori parte loquuntur, specialiter in locis magnis, sed sufficit dicere, se audiuisse publicè à multis, & ita dici passim. Ita tenet Villalob.tract.15.diff.8. num.6. & alij, & ratio est, quia si hoc non sufficeret, multa delicta impunita remanerent, vix enim infamia cum tantà testium solemnitate probari posset, & multò minus in locis magnis & populatis, hoc tamen debet intelligi, quando non constat talem personam communiter habere bonam famam, vt docet Felin. Panormitanus, & Innocentius in cap. quæsitum, de cohabit. Clericorum & mulierum. Et secundum hoc in isto casu Siluester verbo inquisitio 1. §.20. Sanch. dub.9.num.8.cum alijs admittunt probationem contra infamiam, quæ si fuerit clarior quàm contraria, vel saltem æqualis, infamia, quæ probari intendebatur, suppressa & nulla remanebit, in tali siquidem casu fauendum est Reo. Ita Alexand.& Bartol. in l. ea quidem nu.54. C. de Accusat. Foller.in pract.crim.in verbo denunt capitula, quod suffocauit vxorem num.41.Paris.cons.67. num.107. Roland.cons.3.num.58. Mascard. de probat.lib.1.concl.235.num.4. ex quo infert Far. in prax.lib.1.tit. 5.quæst.47.nu. 170.Quòd si duo, aut tres testes deposuissent de hàc infamià Petrum,v.g. interfecisse Ioannem, & alij testes eiusdem viciniæ interrogati an nouerint occisorem, aut aliquid de illo audiuerint, responderent se nihil scire, nec quidquam audiuisse,in tali casu. hi vltimi testes, si fide digni sint, derogant depositioni & dictis priorum, si enim tale homicidium foret tàm publicum, hi posteriores testes vtique aliquid audiuissent: & citat pro hoc exemplo multos Authores, vnde Prælati possunt & debent colligere, quantà cum cautelà & circumspectione examinanda sit infamia, & multò magis illorum Religiosorum, qui bonæ cæteroquin erant famæ & nominis.

9 Aduertendum etiam est, quòd præfati testes non solùm cum iuramento debeant de infamià deponere, dicendo, se ita audiuisse à multis, & passim dici, verùm etiam tenentur nominare personam, à quà audiuerunt, & dicere fundamentum, quod habent ad credendum id, quod dicitur, ad hoc vt constet Iudici, an infamia habeat verisimiles, & probabiles coniecturas, & originem ducat à personis grauibus, prudentibus, & virtuosis, an verò ab hominibus maleuolis, suspiciosis, & ad credendum pronis & facilibus, nec non ad proferendum id quod sibi imaginantur, & in buccam venit, procliuibus. Ita Iulius Clar.vbi supra cum alijs, quos citat asserendo esse sententiam omnium Iuristarum, & illud ipsum affirmant Lessius, & N.Thomas à Iesu. Rationem huius dant Alex. l.7. cons.24. & 57. Petr.Surd. cons.135. num.90. & seqq. *Quia intelligere quomodo*

fama

fama dicatur legitimè probata, est iuris, ergò debet reddi ratio à teste, quia ea quæ sunt iuris non probātur, nisi testes reddat rationem. Addunt hi Authores cum Iulio Claro vbi supra num. 16. adeò esse necessarium, vt testes de infamia deponentes nominent personas à quibus audiuerunt casum, quòd non nominando nihil probent, & esto duas nominent personas, à quibus audiuerunt, & adiungant (*& à multis alijs*) non probant, quia adiectiuum *multis* potest verificari de duobus solis, vti docent Bald. in l. fideicommiss. §. si quis decem, ff. de leg. 3. Farin. cum alijs, quos citat in prax. q. 23. num. 16. Ac proinde cùm hi duo cum alijs duobus nominatis faciāt quatuor, & hic numerus non sufficiat ad causandam infamiam, non probant, sic Bart. consl. 438. num. 13. Si tamen testes nominando duos, aut plures, addant, se audiuisse *à pluribus alijs, quorum non recordantur*, ita vt sciant numerum personarum requisitum ad infamiam, probabunt: Rollan. à Valle lib. 1. consl. 3. num. 3. Surd. consl. 151. nu. 76. Calderin. consl. 156. Alex. lib. 6. consl. 106. in causa & lite num. 9. cum alijs. Et absolutè dicit Iulius Clar. in prax. lib. 5. q. 47. num. 219. & lib. 5. q. 21. nu. 104. Turc. verb. fam. conclus. 54. num. 61. Alex. l. 3. consl. 70. nu. 8. cum Bald. consl. 438. num. 13. testem examinatum de infamià, debere scire, quid hæc sit, vnde si interrogatus à Iudice, quid sit infamia, responderit, se nescire, aut in respondendo se nescire insinuauerit, nihil probare, *Quia testis non intelligens id quod loquitur, non probat.* Mihi tamen videtur, non esse necessarium, testem scire proprietates infamiæ cum eo rigore, qui hic ponitur, sed sufficere, quòd sciat illius substantiam, eamque explicet suis terminis, & modo loquendi. Ita docet expressè Farinac. locis supra citatis; & ita Iudex obligabitur illum examinare, & cautè admonere de omnibus supradictis, cùm plurimum ad hoc faciant, ne delinquatur cōtra charitatem & iustitiam.

10 An verò Iudex teneatur facere informationem iuridicam de infamià, antequam procedat ad inquisitionem particularem contra delinquentem inferendo illam in processu, an verò non, dicetur, cùm tractabitur de Iure, quod infamia dat Iudici ad inquisitionem particularem.

11 Totus iste discursus fuit necessarius pro explicatione huius termini, *infamia*, ex cuius intelligentià faciliùs patebit, quid sit *clamorosa insinuatio*, & ita videmus, quòd Iura indifferēter vtantur his duobus terminis, vt constat ex c. qualiter & quando 2. de accusationibus. Verum est, quòd Iulius Clarus ponat aliqualem differentiam inter infamiam & clamorosam insinuationem dicendo, ad hanc requiri, quòd illius notitia aliquot vicibus peruenerit ad aures Iudicis, quod tamen non requiritur ad infamiam. Sed hoc nihil superaddit notabile supra infamiam, quia si non peruenerit ad

aures

Iudicis, siue postea requiratur ad infamiam Prælatorum & Iudicū, quòd aliquoties peruenerit, siue quòd semel tantum loquendo de infamia subditorum, sicut idem Author requirit, non poterit Iudex procedere i virtute illius ad inquisitionem. Et multò minus curandum est, quòd alij Iurisconsulti asserunt, scilicet quòd infamia tunc sit, quando testes iuridicè de illâ deponunt, clamorosa verò insinuatio, quando fama currit inter multos, priusquam de illa testificatum fuerit in iudicio, omnes enim hæ distinctiones parui sunt momenti in ordine ad praxin, illarumque fundamentum est debile, sicut bene aduertit Petrus de Nauarra lib. 2. de restit. c. 4. num. 153. Non tamen propterea desinet aliquid esse infamia facti, & clamorosa insinuatio delinquentis, quia peruenit ad aures Iudicis, vel non, si habent cæteras conditiones, imò est necessarium, quòd infamia, & publicitas præcedat officium Iudicis, prout bene notat Suarez tom. 4. de Relig. li. 10. cap. 12. num. 9. Vnde si casus aliquis publicaretur per hoc, quòd illum testes Iudici detulerint, ex ipso iudicio nasceretur infamia, & esset in manifestum delinquentis grauamen & præiudicium, publicando id, quod erat secretum, sicut dicetur inferiùs, cùm agetur de inquisitione generali, & particulari.

12 *Rumor*, dicunt aliqui, tunc est, quando vox communis siue fama nascitur ab incerto Authore, infamia verò, quando procedit ab aliquo certo. Ita Vocabularium Iuris, verbo fama. Hoc tamen non curandum est, quia siue Author sit certus, siue incertus, dummodò publicitas habeat conditiones supradictas, causabit infamiam, vti docent Panormit. in cap. vestra, de cohabit. Cleric. & mulierum num. 12. & ibid. glos. D. Antonin. 3. par. tit. 9. cap. 7. §. 4. Syluester verbo *fama*, q. 5. §. 6. inquit, rumorē ab infamiā distingui penes hoc, *Quia rumor est, quādo pars aliqua viciniæ clamat, fama verò, quādo pars maior*. Ita Panorm. in c. bonæ memoriæ 1. de Elect. & glos. in c. sup. eo, eod. tit. Et ita concludit, quòd Rumor aliquid minus dicat quàm fama vel infamia, & sit superior, quia omnis fama est rumor, nō tamen è cōtra, ex quo colligi potest, quòd notitia sparsa inter paucos, v. g. tres, quatuor aut quinque, sit rumor, si verò notitia sit sparsa inter multos, est infamia, ac proinde pro certo & indubitato haberi debet, quòd *infamia, clamorosa insinuatio, et rumor inter multos bene fundatus*, sint termini æquipollentes, & significent vnam vocē communem, & vnum publicum testimonium accusans Reū de aliquo delicto, natum non ex eo, quòd ab aliquibus visū sit, sed ex verisimilibus coniecturis hominū prudētum & grauium, & nō suspiciosorum, quod scitum à Iudice si non puniretur, causaret scandalum in Communitate vel Populo.

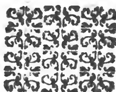
13 Cum hoc iam facile erit intelligere, in quo conueniāt & discrepēt isti sex termini sumpti cū præcisio-

cisione vnius ab altero, ***Publicum, manifestum, notoriũ, infamia, clamorosa insinuatio, et rumor.*** Publicum dicitur totũ illud, quod spargitur per ora multorum, abstrahẽdo ab hoc, an adsit fundamẽtum, vel testes oculares. ***Manifestũ*** importat publicitatem, & superaddit hoc, quòd sit visum à duobus, tribus, vel quatuor testibus. ***Notoriũ*** requirit, & addit, quòd fuerit visũ à multis, ad quod in quàuis Communitate sufficiunt decẽ, sicut superius dictum est, & in paruis Cõmunitatibus constantibus ex decẽ sufficit maior pars. ***Infamia, rumor & clamorosa insinuatio*** dicũt publicitatẽ (id est) casum aliquẽ sparsũm inter multos natum ex verisimilibus coniecturis apud homines cordatos, virtuosos & nullà tĩctos fuligine suspicionis, etiamsi nemo viderit: & illud ipsũ est, si vnus solus viderit, à quo deinde diuulgatum fuit apud alios siue iustè siuè iniustè, sicut dicetur numero sequenti attendendo in hoc ad doctrinam c.10.n.10.& 11. nec non c.12.n.6.& 7.

14 Alio modo prædicti termini possunt explicari reducẽdo in vnũ diuersum Doctorũ loquendi modum, quod fiet, si dicatur publicũ aliud esse illud, quod dicitur tale pænes hoc, quòd peruenerit quidem ad multorũ notitiam, fundatur tamen in futilibus & debilibus principijs, eo quòd fuerit sparsum in Communitate, vel populo, nõ solũ absq; eo quòd aliquis viderit, sed etiã absq; verisimilibus fundamẽtis, & hoc pôst vocari rumusculus populi, & vulgi, de quo parum curandum est. Aliud verò dicitur publicum, quod habet fundamẽtum in duobus, aut tribus, qui illud viderunt, & illicò sparserunt inter alios, & hoc publicum idem est, quod manifestum. Item aliud publicum est, quod fuit clarè visũ ad minus à decẽ personis ex populo, si fuerit magnus, si autem paruus, à maiori parte, & hoc publicum idem est, quod notoriũ. Aliud est publicũ, quod fũdatum est in verisimilibus coniecturis apud homines graues, virtuosos, & prudentes, absque eo, quòd aliquis viderit, & hoc publicum idẽ est, quod infamia, clamorosa insinuatio, et rumor fundatus, ad quod publicum reducitur etiã id, quod vidit vnus, sparsitq; apud multos esto iniustè, sicut dicit Nauarr. in sum. latin. cap. 27. n. 255. his verbis: ***Publicum autẽ est triplex, scilicet Notoriũ, quod nititur scientiâ maioris partis prædictarũ Cõmunitatum. Manifestum, quod nititur famâ maioris partis, ortâ à scientibus; & famosum, quod nititur famâ maioris partis ortâ ex vno scienti, vel ex indicijs vel præsumptionibus illi æquipollentibus,*** vbi tota doctrina tradita explanatur; & infamia etiam, quę oritur ex eo, quod vnus ex toto fide dignus viderit, maiorem notam inurit delinquẽti, quàm illa prior, ob maius Ius, quod tribuit Iudici ad procedẽdum contra infamatũ, sicut aduertit Villalob. tr. 14. diff. 12. nu. 6. Videatur c. 12. n. 6. & 7. & c. 10. n. 10. & 11. inde. n. pendet, & patet, quà ratione hoc tutè practicari possit.

Con-

15 Concludo caput hoc cum duabus aduertētijs. Vna est Patris Sanchez vbi supra n. 17. sequentis Panormit. c. cùm olim, de verbor. significat. & alios, & est, quòd scilicet, quando in aliqua lege, statuto, vel dispositione fit mentio manifesti, *ex subiectâ materiâ & loquendi vsu accipiendum est, in quo sensu accipiatur*. Verumtamen si hoc constare non possit, sed sit ambiguum, *debet accipi, prout distinguitur à notorio, maximè in pœnalibus*. Alia aduertentia est, quę licet communis sit, est tamen valdè necessaria in ordine ad illud, quod dicendum est, cum tractabitur de fundamento, quod præbet infamia ad particularem inquisitionem, & stat in eo, quòd nimirum maior infamia requiratur ad hoc, vt procedatur contra personam aliquam grauem & probatæ vitæ, quàm contra personam aliquam ordinariam: & multò maior esse debet in ordine ad procedendum contra Iudices, & Prę-latos, quàm contra subditos, vt constat ex c. qualiter & quando 2. de accusationibus, & rationem assignat ipse textus dicendo: *Prelati sunt positi quasi signum ad sagittam, & quia non possunt omnibus complacere, cùm ex officio suo teneantur non solùm arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnumquam verò ligare, frequenter multorum odium incurrunt, atque insidias patiuntur*. Et maior denique requiritur infamia in maioribus criminibus, quàm in minoribus, vti docet Sanchez. vbi supra dub. 9. num. 7.

CA-

CAPVT QVARTVM.

De Indicijs, Præsumptionibus, & suspicionibus.

1 INdicium dicitur ab *indicando*, & definitur à Bald. l. in hoc C. Vnde cognati, quem communiter sequũtur Iuristæ dicendo, *Est coniectura ex probabilibus & non necessarijs fundamentis orta, à quibus potest abesse veritas, sed non verisimilitudo*. Aliam definitionem seu descriptionẽ assignat Syluester verbo indicium, dicendo, *Est intellectuale quoddam medium veritatis eliciendæ ex aliquâ singulari circumstantiâ insurgens*.

2 Hoc supposito facile patebit, quid sit suspicio & præsumptio, cùm istæ procedant ex illis fundamentis, quæ probant & subministrant indicia, & ita definiuit Alexander 3. p. q. 43. memb. 7. præsumptionem dicendo, *Est coniectura vnius facti per aliud factũ, seu est argumentum ad credẽdum vnum factum per probationem alterius facti*. Verum est, quòd suspicio dicat minus, quàm præsumptio: nam prout docet Baldus d. l. in hoc C. vnde cognati, ex leuibus indicijs nascitur suspicio, ex grauibus autem, & grauissimis præsumptio magis vel minus vrgens, iuxta suam qualitatem; non obstante, quòd aliqui Iuristæ sentiãt, præsumptionem dicere minus quã indicium, confundendo illam cum suspicione.

3 Materia de indicijs & præsũptionibus adeò ampla & diffusa est, atque implicata, vt in praxi nequeat pro illâ certa regula assignari propter diuersitatem in illis repertam, ex varijs oriundam circumstantijs, quæ in casibus occurrũt. Et hæc est causa, cur etiam in ipsis exemplis, quibus Authores præfatam conantur explanare materiam, magna reperiatur varietas: vnde fit, sicut aduertit Franciscus Gislerius c. 18. num. 13. & alij, quòd vnum & idem indicium in substantiâ respectu vnius personæ possit esse leue, & respectu alterius graue vel grauissimum: & è conuerso, si attendatur ad qualitatem personarum, ætatem, viuendi modum, locum & tempus. Et inde Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 20. nu. 1. quem omnes sequuntur, habet verba grauissima, & dignissima quòd notentur à Iudicibus & Prælatis: *Scire debes, quòd secundum omnes in materiâ indiciorum non potest dari certa doctrina, sed totum relinquitur arbitrio*

trio boni viri, scilicet Iudicis, qui secundum qualitatem personæ & delicti & demõstrationum seu suspicionum, iudicabit, indicium esse sufficiens vel non.

4 Relinquendo illa indicia leuissima cuiusmodi sunt illa, quorum principale fundamentum est malitia, odium vel inimicitia illius, qui illa adinuenit, de quibus facit mentionem S. Thomas 22. q. 60. art. 3. Incipio ab indicijs fundatis, quæ aliqui diuidũt in leuia & grauia. Leuia (inquiunt) sunt illa, ex quibus sumi potest aliqua coniectura mali, & etiam aliquo modo boni, sicuti si iuxta cadauer hominis mortui vel occisi inueniretur aliquis alius sine gladio, uel si hũc haberet, esset tamen positus in vaginà & sine sanguine, in hoc casu haberetur leue indicium, quòd ille esset homicida. Indicia uerò grauia (dicunt) illa sunt, ex quibus sẽper præsumitur malum & nequit præsumi bonum, sicut si ille præfatus repertus iuxta mortuum, gladium haberet euaginatum & sanguine respersum. Quamuis hęc diuisio bona sit & legitima, nihilominus placuit aliam adijcere, magis communem & receptam, & ad præsentis de indicijs materiæ dilucidationem non incongruam. Indicia (tacendo de leuissimis) alia sunt leuia, alia grauia, & alia grauissima, quamuis in his semper sit reperire suam gradualem latitudinem secundum uarias circumstantias illis affixas. *Indicium* leue, quod alio nomine à Doctoribus appellatur probabile, est illud, cuius coniecturæ non sunt vrgentes ad præsumendum malum, habent tamen aliquam verisimilitudinem ad hoc ut suspicari possit, & tale indicium uocant Iuristę, *Remotum.* Sit exemplum. Si in aliquà domo ïueniretur homo mortuus morte uiolentà, uicini illius domus remanerent indiciati de homicidio: & idem esset, si in unà domo; in quà una tantùm persona, fuisset factum aliquod furtum, talis persona remaneret indiciata de facto, plus uel minus, secundũ circumstantias concurrentes. Hæc exempla afferunt Bald. in l. 1. n. 6. C. locati, Menoch. lib. 2. de arbitrarijs, casu 270. n. 20. & alij. Et quamuis à Tribunalibus sæcularibus cũ præfatis indicijs Reus carceri mancipetur, & contra illum procedatur, vti docet Iulius Clarus d. lib. 5. quæst. 21. in principio, inter Religiosos tamen non sufficiunt, sed maior requiritur præsumptio, maioraque indicia, sicut benè aduertit Fr. Martinus à S. Ioseph in suo epitome, c. 12. num. 28. *Indicium graue*, quod Iuristæ *expressum* appellant & *proximum*, est illud, quod vrgenter & grauiter inducit delictum. Ad hunc ordinem pertinet fuga, quam aliquis init post commissum delictum, antequã contra illum procedatur. Item si in vnà domo Petrus, v. g. inueniretur mortuus ex vno vulnere, & Ioãnes fugã capesseret cum euaginato gladio nullo tamen resperso sanguine, graue & vrgens esset indicium; Petrum à Ioanne occisum esse. *Indicium grauissimum*

mum, manifestum & violentum plus addit quàm nuper dictum, & est illud, quod vrgentissimè, vehementissimè & necessariò persuadet delictum, sicut si in casu modò recensito Ioannes fugeret euaginato, & sanguine resperso gladio, & in domo mortui non essent plures ianuæ, præter illam, per quam fugit: & magis vrgens esset indicium, si aliquis esto vestitus reperiretur in cubiculo cum muliere alienâ, & secundum aliquos quos citat Sanchez de Matr. lib. 10. disp. 12. num. 45. sufficit illos simul inuenire solos in loco aliquo secreto et suspecto, quia ex eo plenariè conuinceretur adulteriũ, & ideò tale indicium nullam admittit dubitationem, aut probationem in contrarium, sicut illam aliquando admittit illud prius ratione aliquarum circumstantiarũ. Sic notat Alderet. lib. 2. c. 7. nu. 12. Propterea si hoc vltimum indiciũ, cùm adeò violentum sit & necessarium, cum duobus aut tribus testibus ocularibus omni exceptione maioribus probatum sit, sine aliâ vlteriori probatione ad punitionem procedi potest, vt constat ex c. is qui fidem, de sponsalib. & ex c. si quis vxorem 23. q. 1. & ibidem ex Glo. Et hunc præsumptionis modum appellant Syluest. & Tho. Sanch. vbi supra, *Notorium facti in alio* (hoc est) *in euidentibus coniecturis.* Idem tamen Sil. q. 1. dicit, hoc esse notorium improprium, sicut superius dictum est.

5 Alij præsumptionum, aut suspicionum modi desumũtur ex delictis parentum per comparationẽ ad filios, ex societate, quam aliquis frequentat, ex modo viuendi in pueritia per comparationem ad iuuentutem & senectutem, ex vniuscuiusque inclinationibus, ex modo loquendi, aspiciendi & conuersandi, licet istę sint valde fallibiles præsumptiones & incertæ; aliæ desumuntur ex aliquo delicto per comparationem ad aliud simile, iuxta illam regulam Iuris: *Qui semel est malus, semper præsumitur malus*, intelligitur, *in eodem genere mali*, sicut notat Glossa, & hæc vocatur præsumptio *Iuris;* Ius enim præsumit, illum, qui semel in aliqua materia delinquit, idem perpetraturum esse occasione oblata: & quando in Iure determinatur id quod stante tali pręsumptione faciendum est, *Præsumptio Iuris, & à Iure* dicitur, sicut in c. paruuli 22. q. 5. vbi determinatum est, periuros non posse esse testes, quatenus nimirum fundatè præsumitur, tales semper periuraturos: & ad huiusmodi indiciũ reducitur consuetudo peccandi, non secutâ trium annorum emendatione, sicut aduertunt Farinac. in prax. q. 23. n. 26. Gislerius c. 17. n. 29. Et ille dicitur habere peccandi consuetudinem (quantum ad præsens attinet) qui in eadem deliquit materia duabus vel tribus vicibus, absque eo quòd de nouo suspicari possit, Farinac. vbi supra, & q. 23. n. 16. q. 20. nu. 44. Gisler. vbi supra cum alijs, quos citat Farinaceus: dixi, quantum ad præsẽs attinet, vt intelligeretur, sæpè non suf-

sufficere tàm paucos actus ad generandam consuetudinem, sicut clarè patet in Sacramento pænitentiæ, vbi non debet quis haberi pro habente iurandi consuetudinem, qui aliquoties iurauit, sed requiritur, quòd frequenter iurauerit.

6 Ad ordinem & seriem indiciorum communiter Doctores reducunt, infamiam, confessionem extraiudicialem Rei, inimicitiam, minas, inuenire aliquod instrumentum in loco delicti pertinens ad talem vel talem in particulari, inuenire apud aliquem rem furto ablatam, verùm de his & similibus dicetur, cùm agemus de his quæ Iudici tribuunt Ius ad inquisitionem particularem, examen Rei, tormenta & sententiam.

7 Indicia vt sint perfecta, hoc est, vt faciant fidem in iudicio, probari debent cum duobus testibus contestantibus cum iuramento, qui sint *omni exceptione maiores.* Ita tenet Syluester verb. *indicium* q. 1. citans Bartolum & Baldum. Iulius Clarus, §.fin.quæst. 22.init. Mascard.conc. 894. Farinac.tom. 2. prax. q.37.n.13. & tom.3.q.68. n.45. Antonius Gomez.tom.3.variar.c.3.n.18.Caiet.22.q.69.art.1. & 2.Nauar.c.inter verba.Corolar. 48.11.q.3. Sanch.lib.6. consi.c.3. dub.14.n.2.cum cæteris: & ita cū testibus singularibus, quāuis multi sint, indicium remanet imperfectum, & non probat in ordine ad iudicium. Sed hoc debet intelligi, quando indicia testium singularium non habent inter se connexionem in ordine ad persuadēdum vnum & idem delictum, si enim haberēt connexionem, æquiualerēt vni indicio perfecto (hoc est, plenè probato, sicut dicetur de testibus singularibus. Verùm est aliquos opinari, quòd, quando indicium est adeò vrgens, vt totaliter delictum conuincat, & adsit testis idoneus, faciat semiplenam probationem delicti æquiualentem testi oculari. Ita tenent Paris. cons.51.vol.4. Iulius Clarus q.22. initio. Mascar. vbi supra, Alderete lib.2.c.7.n.22. Ratio est, quia si indicium totaliter conuincit, in idem recidit, vnū testem vidisse indicium ac vidisse delictum: respectu tamen aliorum indiciorum, quę totaliter non conuincunt, vnus solus testis æquiualet medietati semiplenæ probationis, & ad plus non se extendit, quę se solà non sufficit ad procedendum contra Reum. Ita Alderete li. 2.c.7.n.24.

8 Indicia, regulariter loquendo, ad hoc vt præbeant fundamentū ad inquisitionem particularem debent esse multa, maximè si sint leuia, multoquè magis in causis Religiosorum, imò licent sint grauia, dicunt nonnulli, requiri ad minus duo, ita vt vnumquodq; probatum sit cum duobus testibus contestantibus: Ita tenent Caiet.22.q.69.ar. 2. Miranda de ordine Iudiciali q. 6.art.8. conc.2. & alij, quia in causis criminalibus requiritur, quòd probationes sint valde claræ: quāuis hoc (sicut inquit Caietanus) pēdeat à prudentia Iudicis, cùm possit dari aliquod indicium tàm graue

ne & vrgens & cum talibus circũstantijs, vt æquiualeat multis, & in tali casu illud solum sufficiet. Denique quotiescunque indicia vel indicium manifestabunt Reum, facientq; de delicto valde suspectum, præbebunt Ius ad hoc vt procedatur contra illum, si adsit infamia, in quo (sicut dictum est) non potest certa dari regula, sed relinquitur prudentis Iudicis arbitrio.

9 Requiritur etiam quòd indicia sint manifesta (idest) quòd sint publica & adsit infamia; quia hàc deficiente habentur pro occultis, etiã si sint tres vel quatuor testes contestantes in ordine ad illorum probationem. Ita existimant Nauarr. vbi supra, Suarez tom. 4. de Relig. lib. 9. c. 12. n. 11. & 12. qui ad dit, in hoc sensu veram esse sententiam Soti de secreto, memb. 2. q. 6. dub. 3. dicentis, indicia manifesta sufficere ad inquisitionem particularẽ, vnde hic terminus *manifestum* nõ solùm intẽdit significare & dicere manifestationem delicti, sed etiam publicitatem, ac proinde quòd adsit infamia nõ modò circa delictũ, verùm etiã delinquentẽ, illà quippe deficiente non possunt præbere Ius Iudici nec denunciatori contra Reum particularem, nisi essent circa delicta, quæ nõ requirunt infamiã, cuiusmodi sunt illa, quæ sũt in graue damnum boni communis vel alicuius tertij, aut in casu quo delinquens iã aliunde de tali delicto esset infamatus, hoc .n. posito non requiritur alia infamia in indicijs, sed tũc agunt vices testium, si autẽ delinquẽs aliunde nõ esset infamatus, necessario requiritur infamia idiciorũ. Rationẽ dat N. Thomas à Iesu tract. 2. c. 7. nu 24. qui a quãdo delictũ non vergit in graue damnũ boni cõmunis vel alicuius tertij, sine prçuià infamià nõ potest procedi contra delinquentem, etiã si adsint tres aut quatuor testes oculares: multò minus poterit procedi cũ solis indicijs, etiamsi vrgẽtissima sint, & cum tribus aut quatuor testibus cõtestãtibus probari possit. Et in hoc sẽsu admittit Nauarrus in rubricà de iudicijs n. 50. tàquam verã illã sententiã S. Thomæ 22. q. 69. art. 2. asserentis, indicia expræssa sufficere ad inquisitionem particularẽ, vbi per ly expressa intelligit publica: & in hoc sensu inquit Valentia 22. disp. 5. q. 4. punct. 1. debere intelligi S. Thomam & eius discipulos. Et ob defectũ reflexionis ad hãc doctrinã, crediderim, nasci confusionẽ illã, q̃ est ĩter Authores circa explicationẽ Iuris, q; tribuunt indicia Iudicijs, nã aliqui dicũt, vnũ indiciũ graue & etiam vnũ leue, si bene probatũ sit sufficere ad hoc vt procedatur ad inquisitionẽ, q; debet intelligi, si adsit infamia indiciorũ, vel indicij. Alij sentiunt, nullũ indicium quãtumuis graue & vrgens sufficere, si sit vnicum: & hoc intelligitur, si nimirum desit infamia delictorũ, quæ illã requirunt, sicut hanc partẽ sequendo explicat F. Ioseph de S. Marià in suo Tribunali tract. 3. c. 9. §. 4. qui citat Baz. in sua praxi tom. 1. p. 5. c. 3. n. 41. Videatur doctrina capitis 12. n. 6.

CA-

CAPVT QVINTVM.

Exponitur quot sint species vel classes & qualis sit differentia vel diuersitas illorum peccatorum, quæ sunt in damnum boni communis, vel alicuius tertij.

1 Sciendum est, Authores communiter peccata & delicta in tres Classes diuidere, in personalia, in illa quæ sunt in damnum tertij, & in illa quæ sunt in damnum boni communis. Peccatum personale dicitur illud, quod directè non vergit in damnum boni communis, nec alicuius tertij innocentis, sed in illius solùm, qui illud committit. Dixi, *directè*, quia omne peccatum dici potest indirectè vel reductiuè, quòd sit in damnum boni communis, cùm enim Communitas composita sit & integrata ex pluribus particularibus tamquam ex partibus, sitque illius bonum, habere tales partes bene ordinatas, quodcunque damnum vel vtile recipitur à quolibet particulari, necessum est, quòd redundet in damnum vel bonum Communitatis: & etiam quia per quodlibet peccatum publicum & externum, specialiter si committatur inter Religiosos, videtur Communitas maculari & aliquod recipere dedecus. Hoc tamen non tollit, aliqua peccata esse absolutè personalia, sicut aduertunt Suarez. tom. 4. de Relig. li. 10. c. 12. n. 10. Castro Pal. de Charit. disp. 3. punct. 13. n. 2. N. Thomas à Iesu tract. 1. c. 12. nu. 3. cum communi sententiâ. Vnde quando in hàc materiâ agitur de bono, aut damno communi, debet intelligi solùm de eo, quòd directè ad illud ordinatur, illudque respicit tamquam proprium obiectum, vt explicant Sotus lib. 5. de Iust. q. 5. art. 1. Miranda q. 11. art. 2. concl. 1.

2 Peccata in damnum alicuius tertij sunt illa, ex quibus tertio innocenti imminet damnum aliquod graue, sicut est, v. g. machinari illi mortem, infamare illum cum libellis famosis, esse ipsi causam alicuius grauaminis vel iniuriæ grauis, siue deinde sit in bonis temporalibus siue spiritualibus.

3 Pec-

3 Peccata directè contra bonum commune sunt, v. g. Hæresis, crimen læsæ Maiestatis, furtum alicuius Thesauri publici, deprædari in viâ, furta & homicidia frequentia, quibus turbatur Respublica, occisio alicuius personæ, cuius vita multum prodesse potuit bono communi, falsificare monetam, proditio alicuius Ciuitatis, subornatio in Cathedris vel alijs electionibus, quando subornatio fit pro indignis, seminare graues discordias in aliquâ Communitate vel statu, aperire litteras Prælatorum & personarum publicarum, vel illas falsificare, conspiratio, specialiter contra Prælatos, impugnare aut machinari aliquid contra institutum status, tractare de illius separatione vel diuisione, & omnia illa peccata, quæ committuntur à Religiosis cum scandalo sæcularium, sicut v. g. in illorum præsentiâ se inebriare, vel alia similia facere, quæ grauia sint & à proprio statu multum aliena, seminare doctrinas, quæ sapiunt relaxationem, & denique omnia illa, quæ causa sunt, quòd Religiosi laxiùs viuant, & tepescant in obseruantiâ Regulari. Peccatum proprietatis, dissipatio, aut mala administratio bonorum Conuentus. Ita N. Thomas à Iesu, tract. 1. cap. 12. Soto de secreto. memb. 2. q. 4. concl. 3. Rodriguez in ordine Iudiciali n. 4. cum alijs multis.

4 Peccata personalia, quæ solùm damnificant eum, qui illa committit, sunt, v. g. transgredi occultè præceptum Superioris, blasphemia, gula, & his similia. Quod verò attinet ad peccatum contra honestatem, licèt illud sit nefandum, multi existimant esse solum personale. Ita Petrus de Nauarra lib. 2. de restit. cap. 4. num. 190. Rodriquez vbi supra cap. 4. n. 9. & magis expressè in cap. 3. num. 4. circa finem, Ledesma tract. 4. de misericordiâ diff. 4. cum alijs. Hoc tamē debet intelligi, dummodò non adsit consuetudo, committendi similia peccata, hæc enim si adsit, asserunt, esse peccata contra bonum commune. Et ad hoc vt dicatur adesse consuetudo, sufficit, simile peccatum fuisse commissum duabus vel tribus vicibus, secundùm quod dictum est cap. 4. n. 5. & probat ad longum Farinacius in praxi q. 20. n. 44. & q. 23. num. 16. cum alijs multis. Quod multò magis sortitur robur & veritatem inter Religiosos, propter periculum inficiendi cæteros, cum quibus communiter agitur, tum etiam propter infamiam & scandalum, quod inde imminet Communitati. Alij absolutè sentiunt, similia peccata inter Religiosos semper esse nociua bono communi propter periculum inficiendi cæteros & infamandi Communitates, ita tenent Nauarr. lib. 5. consiliorum. tit. de accusationibus cons. 7. n. 4. Alder. lib. 1. cap. 5. n. 29. cum alijs & est expressa sententia S. Thomę in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. ad 2. Alij temperando & moderando has duas senentias dicunt, attendi debere ad conditionem personæ delinquentis, an scilicet aliàs sit bo-

næ

-tae vitæ, an peccauerit abreptus ab aliquà vrgenti occasione & non repetità, sed ex infirmitate, & in tali casu debere præsumi de futurà emendatione & præuentione damnorum per correctionem secretam: si verò persona sit parum timorata, aut circumspecta, imò potius temeraria & inconsiderata, nec non in suo viuendi modo notata, tale peccatum posse numerari inter ea, quæ bono communi sunt nociua, cùm sit proximum scandalo, & damnificationi cæterorum. Totum hoc pendet a prudentià Christianà, & quod pro certo teneri debet, est, quòd, quãdo delinquens & similia committens peccata est in occasionibus, in quibus cæcidit, & ille qui scit, probabiliter sibi persuadet, talem facile posse reincidere persistendo nimitum in talibus occasionibus, & suà secretà admonitione ab illis abstrahere non potest, aut tali obuiare periculo, sufficiens habeat fundamẽtum ad hoc, vt iste talem secretè deferat Prælato tamquam Patri, vt meliori modo quo poterit, damnum & scandalum imminens impediat & auertat; & id ipsum dicendum est de familiaritate & nimis domesticà conuersatione cum aliquà muliere suspectà, vnde scandalum timeri potest. Sic N. Thomas a Iesu tract. 1. c. 12. n. 6.

5 Restat modò explicanda differentia, quæ est inter delicta contra bonum commune & in damnum alicuius & sint occulta tàm delicta quàm delinquentes, in ordine ad obligationem illa denunciandi & testificandi: de delictis publicis & delinquentibus occultis ad longum tractabitur cap. 11. §. 2. & dubium procedit in casu quo delicta sint probabilia per duos aut tres testes, de illis enim quæ hoc modo probari non possunt, vtpotè cùm vnus solus sciat, quid fieri possit aut debeat, dicetur cap. 7. num. 3. in fine. Hoc supposito.

6 Conueniunt vnanimiter omnes Doctores in hoc, quòd, quando delinquentes & delicta occulta minantur graue damnum bono communi aut alicui tertio innocenti, aut adest periculum proximum illa committendi, & sunt quasi in fieri, neque certa spes affulget per secretam correctionem talia damna impediendi, non solũ ille qui scit, possit delinquentem iudicialiter denunciare, verùm etiam tenetur & obligatur denunciare, etiamsi Iudex non faciat inquisitionem, nec generalem nec particularem. Dummodò denuncians denunciare queat absque graui nocumento propriç suç personæ, honoris, bonorum &c. & idem intellige de rebus ipsi coniũctis, sicut v. g. sunt parentes, filij, consanguinei, &c. hoc tamen debet intelligi cum hàc limitatione, quòd quando damnum graue quod imminet bono cõmuni præponderat illi, quod imminet denuncianti per denunciationem, & ipsi delinquenti, teneatur denunciare, etiamsi Iudex non inquirat, aut interroget. Sed si aliquo ex

his

his damnis præponderaret damno imminenti bono communi, non potest denũciari aut testificari, nisi in casu quo Iudex interrogaret iuridicè, & in particulari contra talem Reum, sicut suis locis dicetur. Si damnum, quod timetur, sit contra tertium, non tenetur is, qui secretò nouit delinquentem, denunciare, si timeatur graue damnum proprium, etiamsi hoc esset minus graue quàm proximi, ad hoc enim charitas non obligat. Verum est, quod ad euitandum grauissimum damnum spirituale proximi, cui sine proprio damno in temporalibus quamuis graui occurri non posset, teneretur aliquis se exponere, prout docent Authores in materiâ de Charitate. Item si damnũ, quod deberet pati delinquens in fama & honore maius & grauius est illo, quod timetur proximo in bonis, honore & personâ, non potest denunciari, quia etiam in tali casu verificatur illa Regula, quòd *maiori damno obuiandum est, licet melior sit conditio innocentis.* Tota hæc doctrina communis est, & videri potest in Nauarro c. 25. Sum. Syluestr. verbo Correct. q. 6. Sanch. lib. 6. cons. c. 2. dub. 5. n. 10. Cordub. c. 64.

7 Circa peccata iam commissa est vna differentia, & est in hoc, quòd quædam post se relinquunt effectus, quibus debet & potest satisfieri, etiamsi non timeatur iteratio, & alia sunt, quæ non relinquunt post se tales effectus, vel si relinquant, non potest satisfieri vel ex impotentiâ delinquentis, vel ex naturâ ipsius rei, quæ est irreparabilis.

8 Quo præsupposito dico primò, quando delicta contra bonum commune reliquerunt post se effectus & damna, quæ possunt reparari & potest satisfieri pro eo, qui fuit causa illorum, & non adsint alia remedia suauia, per quæ fiat satisfactio & damnorum reparatio, quàm denunciatio Iudicialis, debere denunciari, si probari possint, etiam si tàm delicta quàm delinquentes occulti sint. Sit exemplum. Sciuerũt duo vel tres, quòd propter delictum aliquod secretũ cõmissum ab aliquo gremiali Capituli Electiones fuerint nullæ, quilibet istorum tenebitur ad manifestandam nullitatem, si possit absque dedecore & nocumento delinquentis, aut saltem cum minori quo fuerit possibile: si verò non possit alia viâ occurri, nisi delinquens publicetur, etiamsi inde debeat sequi infamia, & punitio, debet fieri denunciatio. Idem dici debet in casu quo duo, vel tres sciant, aliquem ex AErario publico magnam pecuniæ quantitatem furto sustulisse, aut aliquid æquiualens, si non adsit aliud suauius remedium, quilibet eorum qui sciunt, tenebitur latronem siue furem denunciare Iustitiæ, si iste per media secreta non velit restituere, aut satisfacere, cùm possit. Hæc conclusio communis est, & eam probat Salon. 22. q. 69. art. 2. contr. 7. cum optimâ ratione, & est, quòd in istis casibus *Ipsamet Respublica est Accusator & pars læ-*

ſa & tacens cenſetur clamare: eſt enim proprium his, qui in iure vocantur minores, quales ſunt pupilli & quæuis communitas, vt quando læduntur, etiamſi taceant, clament & accuſent; propter quod incumbit iudicibus ex officio tales tueri, ac vindicari ab omni iniuriâ, perinde ac ſi clamarent & inquirerent læſores earum, ac ſi eſſet pars læſa quæ accuſaret: & id ipſum quod dicit de Iudice, quando habet notitiam horum delictorũ, dicit de quocũque qui illa ſcit: verba ipſius ſunt hæc, *In delictis quæ ſunt in damnum publicum debere Iudicem inquirere, etiãſi Author ſit occultus & nullâ laboret infamiâ, ſiue damnum illud ſit iam commiſſum, ſiue adhuc in fieri; & interrogatum teneri ad reſpondẽdũ, cùm in his criminibus debeat quis ex iuſtitiâ legali accuſare, vel ſaltem denunciare; etiamſi nulla fieret inquiſitio, quantò magis quando illa fit.*

9 Et licet præfatus Author cum alijs videatur aliquam conſtituere differentiam inter huiuſmodi peccata, quæ poſt ſe relinquunt effectus reparabiles, quando ſunt contra bonum commune aut alicuius tertij particularis: in rei tamen veritate talis differentia ibi non reperitur, ac proinde dicendũ eſt, quando delicta contra tertium poſt ſe relinquunt effectus reparabiles, debere denunciari, cum conditione tamen, ſi non adſit remedium ſuauius pro ſui reparatione, tenet hanc ſententiam Soto de Secreto. memb. 2. q. 4. concluſ. 2. vbi ſic ait. *Quando peccatum ſecretum eſt in præiudicium tertij priuati hominis, vt ſi ſecretò noui latronem, qui furatus eſt bona proximi: ſatis eſt ſi dem operam, vt ſecretò reſtituat, aliàs teneor denunciare, modò id poſſim ſine detrimento meo, quia ſolùm ad id teneor ex præcepto charitatis.* Idem tenet Nauarrus in ſummâ c. 25. n. 43. & cap. inter verba n. 600. q. 3. Auila de cenſuris p. 2. cap. 5. diſp. 4. dub. 3. & denique cum alijs Sanchez lib. 6. conſiliorum cap. 2. dub. 9. num. 4. & dub. 5. num. 9. vbi nullam ponit differentiam inter huiuſmodi peccata, quæ dependent à damnis reparabilibus, & quæ ſunt in fieri, ac proinde inquit; *Quando peccatum occultum eſt in damnum tertiæ perſonæ, vt ſi pareretur mors &c. vel ſi ſecretò noui latronem, qui furatus eſt bona proximi, &c. Tunc teneor ſecretò corrigere, vt reſtituat, vel ceſſet à voluntate occidendi, ſi eſt ſpes certa, quòd ceſſabit à damno: ſin minus, teneor Superiori denunciare, ſi abſque meo detrimento poſſum: quia teneor proximum liberare à periculo, Si poſſum, & licet ſequatur damnum peccantis, melior eſt conditio patientis iniuriam*. Et ſtatim ſubiungit, *niſi nocumentum grauius timeatur delinquenti, quam proximo damnificato: & totum illud fiat cum minori detrimento, quo fuerit poſſibile*. Et dubio 15. num. 4. loquendo de delictis iam commiſſis, ſiue ſint in damnum boni Communis, ſiue alicuius tertij, pendeantque à

præ-

præfatis effectibus, etiam si delinquentem iam pœnituerit, inquit, *Quando peccatum emendatum habet effectum pendentem in futurum vel damni proxim:, cui non est satisfactum de iniuria vel debito, tunc licet peccatum sit secretum, est denunciandum, quatenus est necessarium ad impediendum damnum, nisi per secretam admonitionem possit talis effectus impediri.* Ac proinde citati Authores in præfatis casibus distinguunt peccata quæ sunt in damnum boni communis ab illis, quæ sunt in damnum tertij solùm in hoc, quòd illa debeant denunciari, etiamsi intercedat damnum proprium, si illud sit grauius; ista verò nemo tenetur cum damno graui proprio denunciare, etiamsi accedat præceptum Superioris.

10 Verùm est, minores causas excusare à faciendà denunciatione, quando delictum est in damnum tertij, quàm quando est in damnum boni communis, quia omnes Doctores affirmant, illam obligationem non esse tantam, quanta est ista, & ita dicit Nauarrus in Sum.c.17.n.236. quòd ille, qui scit aliquem velle furari rem notabilem, & malitiosè tacet, peccat mortaliter, licet non teneatur ad restitutionem, quando ex officio illud furtum non tenebatur impedire; si tamen taceat non ex malitià sed ex negligentià aut ex eo quòd noluit se immiscere negotijs alienis, non peccat saltem mortaliter.

11 Dico secundò, loquendo de delictis, quæ iam commissa sunt, & non dependent ab effectibus reparabilibus, siue fuerint in damnum boni communis, siue in damnum alicuius tertij, sicut est, v.g. homicidium alicuius personæ, quæ multum proderat Reipublicæ, de quà non constat, fuisse occisam violenter (quod si constaret, dicetur postea, quid possit fieri, etiam si delinquens sit occultus) sed præsumitur illam esse mortuam ex aliquo accidenti, aut fuisse submersam transeundo flumen: duo tamen aut tres sciunt, eam ab aliquo ex odio fuisse interemptam veneno, aut proiectam in flumen, vel suffocatam, & idem est de homicidio alicuius personæ priuatæ, quæ non habet aliam partem aduersariam petentem ipsius mortem, vel si habet, scitur tamen eam non petituram aliam satisfactionem nisi punitionem publicam homicidæ, in talibus (inquam) delictis non potest, delinquens denunciari, si non sit infamatus, etiam si Iudex interroget & inquirat inquisitione generali aut mixtà. Ita Corduba c.64. Auila de censuris p.2.c.5.disp.4.dub.4. & omnes Authores, quos citabimus c. 11. §.2. de Inquisitione mixtà nu. 17.& 18. quia illi qui ibidem asserunt, quòd, quando delinquens est occultus, esto delictum sit publicum absque præuià infamià manifestari non possit, multò magis & à fortiori debebunt asserere id ipsum, quando tàm delictum quàm delinquens est occultus.

12 Aduerti tamen debet, quòd, si illi,

illi, qui similia delicta perpetrârunt, essent homines perditi & nullius prorsus conscientiæ, de quibus verisimiliter existimari potest, eos similia plura vel etiam grauiora delicta cõmissuros, sicut sunt latrones publici, deprædatores, viarum grassatores, sicarij, vel illi qui viuunt ex furto, debent denunciari, quia ex præteritis & malà eorum vitâ sufficiens habetur fundamentum ad præsumendum eos minari graue damnum Reipublicæ. Hæc est doctrina Nauarri in summâ c.18.n.57. vbi loquendo de obligatione manifestandi similes delinquentes, inquit, Reos etiam non interrogatos debere manifestare socios criminum & complices, quos sciunt, & cum fundamento sibi persuadent, eos non pænitere de delictis, imò potius præparatos ad alia committenda. Id ipsum tenet Caietanus opusc.31.respons.5.& est sententia communis.

13 Verùm ex resolutione sequentis difficultatis præcedens doctrina remanebit melius explanata & confirmata. Dubium igitur est, an peccata secreta iam ex toto commissa contra bonum commune, esto non pendeant à damno futuro, & delinquens iam emendatus sit, teneatur quis aut possit iudicialiter denũciare, supposito quòd probari possint, & hoc non propter satisfactionem de illato damno, hanc enim iam supponimus, sicut etiam emendationem delinquentis, sed solùm propter bonum, quod ex punitione consequitur Respublica, imponendo frænum alijs, & ad maiorem conducendo cautelam. Multa argumenta in fauorem huius sententiæ congerit Thomas Sanchez vbi supra cap.5.dub. 5.nu. 3. referendo aliquos Authores, & videtur sentire cum illis, nec contrariam audet dicere plus quàm probabilem: & licet Authores, quos ipse citat, non ita expressè eant in illam sententiam, expressa tamen inuenitur apud Valentiam 22.disput.5.quæst.12.par.1.verba ipsius sunt hæc: *Si peccatum est in Communitatis perniciem, vt heresis, adhuc potest quis sibi proponere scopum iustitiæ punitiuæ (id est) bonum commune consistens in hoc, vt alij ab huiusmodi peccatis formidine pœnæ absterreantur, & hoc bonum licet præponere famæ alterius & vitæ, quamuis sit emendatus: alioquin neque Iudex postquam quis est emendatus, posset vlterius hoc bonum sibi proponere in illo puniendo, quod constat esse falsum.* Addit tamen, nisi Reus esset persona adeò grauis, vt ex punitione illius maiora sequerentur damna & scandala, quàm bona in Republicâ; quòd autem loquatur de peccatis occultis, quæ tamen probari possunt, paulò superius ipse fatetur; licet iste Author non asserat esse obligationem denunciandi, sed posse licitè denunciari. Miranda tamen in ordine iud. quæst. 12. num. 13. hanc obligationem imponit Officialibus deputatis à Republicâ, cuiusmodi sunt Fiscales. Et etiam Arragonius

gonius 22. q. 67. art. 3. vbi ne ait: *Quantum ad peccatum perpetratum, quod continuationem non recipit, solùm is tenetur denunciare, cui hoc competit ex officio: procedit enim hoc ab actu iustitiæ, vt qui peccauit, puniatur, non propter se, cùm iam non sit peccaturus, sed propter alios: an verò quantum ad peccatum perpetrandum & quantum ad perpetratũ, quod augmentum, continuationem vel multiplicationem recipit, quilibet tenetur denunciationem facere.*

24 Contraria tamen sententia, quã tamquam probabilẽ sequitur Sanchez vbi supra, videtur mihi magis cõformis charitati, & illam tenet Soto de secreto, memb. 2. q. 6. cócl. 4. vbi postquam dixerat, quà tatione Reus esset obligatus manifestare complices, esto non sint infamati in peccatis illis, quæ excepta sunt, & sũt illa de quibus loquimur, adiungit: *ille tenetur prodere saltem dum adhuc malum pendet in futurum: secus si iam satis essent prorsus emẽdati, nam nullus tenetur criminosos emendatos suã spõte prodere, nisi iuridicè compulsus.* Id ipsum & cum maiori claritate repetit lib. 5. de Iust. q. 5. art. 1. vers. at verò, vbi postquã explicauerat, qua ratione huiusmodi peccata etiã pendente damno ab effectu futuro, denunciari non possint, dum adest spes certa emendationis per secretam admonitionem, & cõtrarium facere non solùm sit contra charitatem, sed etiam contra iustitiã, adiungit: *Hinc sumenda est regula in inquisitionibus generalibus, quando edicto præcipitur, vt quisque denunciet latentia crimina, etenim si crimina iã sint omnino emendata, cuiuscumq; generis sint, nemo tenetur ista vel denunciare vel accusare: sed solũ esse testis, si eius testimonium in particulari à Prælato legitimè postuletur:* & quòd non solùm nõ sit obligatio, verùm etiã id fieri possit absq; eo quòd delinquatur cõtra charitatem & iustitiã, dixerat paulò ante, & ratio quam assignat, ista est: *Quia pestiles ille scelerosus adhuc habet possessionem honoris sui, ob idq; si satis potest occurri malo publico sine eius læsione, non est in publicũ traducẽdus; est enim ut diximus, accusatio medicinalis, et ideò si excusari tantum detrimentum potest, cauẽdum est non solùm lege charitatis verum etiam iustitiæ:* idem sentiunt Nauarr. vbi supra d. c. inter verba corol. 52. n. 600. Auila de censuris c. 5. disp. 5. dub. 5. & ita S. Thom. 22. q. 33. art. 7. cũ omnib⁹ suis discipulis (Sicut dicemus c. 9. n. 4.) docet, quando certa spes habetur emẽdationis p correctionem secretam, quæcumque tandẽ sint peccata, esse obligationẽ adhibẽdi istam & non aliam: & multò magis, quãdo de totali emendatione iam constat, ac proinde hæc sẽtẽtia est expressa S. Thomæ & vniuersæ eiusdẽ scholæ, prout fatetur Trullench. l. 8. c. 3. dub. 2. nu. 10. & hæc de isto puncto hic dixisse sufficiat, cùm similia alibi tamquam proprijs in locis sæpiùs repetenda sint, ad quæ me remitto.

CA-

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quot sint modi denunciationum, & ponuntur nonnullæ aduertentiæ circa illas multùm importantes tàm pro Prælatis, quam pro subditis.

1 TAnta est denunciationum varietas, quæ traditur ab Authoribus & diuersitas illas explicandi, vt vix aliquid certi haberi possit ex illis, quæ dicere intendunt, quia licet quidam diuidant denunciationem in Euangelicam, Regularem, Canonicam & Iudicialem: statim tamen addunt alias subdiuisiones, & illas explicando, aliqui Canonicam appellant Euangelicam dicendo, eam esse actum charitatis aut misericordiæ. Ita Laiman. tract. 6. sect. 5. c. 3. n. 4. & 5. alij appellant eam Iudicialem, sicut aduertit Sanch. to. 2. Consilior. lib. 6. c. 2. dub. 9. n. 5. & si Canonica, quæ respicit bonum cōmune & tertij innocentis, idem bonum respicit per media fraternæ correctionis, etiam poterit appellari Euangelica, sicut vult Leyman & alij: si tamen idem bonum respiciat per medium processus & punitionis publicæ, poterit Iudicialis appellari. Et tandem non desunt qui Euangelicam nominent Iudicialem priuatam, quando punitio fit in secreto. Relinquendo igitur tantam diuisionum multiplicitatem, eamque ad duas solas reuocādo, Euangelicam nimirum & Iudicialem, sicuti docent Bannez. 2. 2. q. 68. ar. 1. in comment. litteræ, Valent. tom. 2. disp. 5. q. 12. p. 1. Suarez. tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 8. n. 9. & alij communiter, solùm de his faciemus mentionem, procurando Authores in vnum reducere, quantum fuerit possibile. Ad maiorem tamen intelligentiam & aduertentiam tàm pro Prælatis quàm subditis circa denunciationes & inquisitiones, placuit in præsenti commemorare damna, quæ causari solēt in Communitatibus in hàc materià ex nimia remissione & tepore, nec non ex imprudentià & indiscreto aliquorum zelo.

2 Illud quidem quod pertinet ad sub-

ſubditos,eſt diligentia, quam omnes adhibere debent circa denunciationes ſiue illæ Euangelicæ ſiue Iudiciales ſint, quia aliqui ſunt adeò negligentes & timidi, in denunciando peccata ſecreta ſuorũ fratrum, quantumuis bono communi aut alicui tertio nociua ſint, vt illa ita pertranſeant & diſſimulent tamquam aliquid ad eos minimè pertinens, cõtra quos S.Bernardus habet grauiſſima verba in ſermone de S. Ioanne Baptiſta: *Nemo Fratres vitia palpet, peccata diſſimulet, nemo dicat, numquid cuſtos Fratris mei ſum ego? Nemo quod inde eſt æquanimiter ferat, cùm viderit Ordinem perire, minui diſciplinam, eſt enim conſentire, ſilere, cùm arguere poſſis; & ſcimus, quia ſimilis pœna facientibus maneat & conſentientibus.* Et illud idem dixit S.Auguſtinus in paucioribus verbis, libro de Agone Chriſtiano; *Qui veritatem occultat, & qui mendacium prodit, vterque reus eſt; ille quia prodeſſe non vult; iſte, quia nocere deſiderat.* Et idem Sanctus ad animandum illos, qui ſibi perſuadẽt, ſe deficere in charitate in ſimilibus denunciationibus, eoſdem c. 23. ſuæ Regulæ ſic alloquitur: *Nec vos iudicate eſſe maleuolos, quando hoc indicatis, magis quippe innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros quos indicando corripere poteſtis, perire permittitis.* Quod mirum in modum confirmatur ex eo quod dicit Gloſ. cap. Apoſtolicum, de ſimonià, *Sub prætextu pietatis non eſt impietas cõmittenda.* Et quia aliqui ſub titulo falſæ amicitiæ ſuorum ſodalium & familiarium culpas celare ſatagunt, placuit præſenti paragrapho coronidem imponere cũ illis verbis, quæ in ſimilis farinæ homines S.Baſilius in ſuà regulà deprõpſit: *Peccatũ occultare nihil aliud eſt, quàm ægrum ſuà ſponte ad mortem ruentem impellere, & procliuiorem reddere. Nemo ſit ergò, qui peccato alterius latebras quærat, ne pro amore quem fratri debet, exitum illi conciliet.* Tota hæc doctrina ſummà ponderatione digniſſima eſt & profundiùs penetrari deberet à ſubditis meticuloſis & ſocordibus in negotio boni communis concernentis eorum Matrem, Religionem ſcilicet, eorumque Fratres.

3 Alij è contra ad aliud extremum è diametro contrarium declinant, qui ex malà inclinatione, paſſione aut zelo indiſcreto multùm à verà charitate & iuſtitià alieno omnia denunciare volunt Prælatis, quantumuis recondita & ſecreta ſint, non attendentes ad aliam Regulam, quam ad ſuæ indiſcretionis dictamina, quibus ſine modo & menſurà ſuos fratres dehoneſtant, deſtruunt & turbant Communitates prætextantes ſe aliud non intendere, quàm bonum commune & proximi: cùm tamen vitium hoc de numero illorum ſit, quæ vtrique bono maximè aduerſetur. Cõtra tales enucleatiùs perſiculanda ſunt verba illa, quæ cum ſolità ſuà pietate protulit Nauarrus in illud caput, inter verba 11. quęſt.

quæst. 3. Corol. 54. num. 165. quæ non obstante quòd multa sint, hic placuit recensere: *Quot sunt* (inquit) *& quot peccant grauiter & offendunt læduntque alios sub specioso virtutis titulo & prætextu proximum adiuuandi? Quot sunt, qui Regibus, Episcopis aliisque Dominis, Heris, parentibus, Patribus familias denunciant peccata subditorum, filiorum, seruorum, & amicorum, prætexendo se illud facere, vt admoneantur per verba aut litteras, atque ita se emendent, absque eo quòd vnquam secretò fuerint admoniti, non obstante quòd post talem admonitionem præsentissima affulgeret emendationis spes? Quot sunt qui cupiunt videre & scire delicta ad hunc dumtaxat finem, vt illa referre & scribere maioribus possint ad aucupandam gratiam & seminandum discordias? & quod peius est, quot sunt, qui videre & nolle desiderant defectus emendatione dignos, peccata & errores solùm vt habeant aliquid, quod nundinariâ quâdam delatione scribant & nuncient? quod dum faciunt, protestantur & dicunt non scribo talia aut refero, vt de proximo maledicam, boniq; illius nomen dilacerem, verum quia illum corditùs diligo, eiusq; bonum promouere desidero, vos enim, cùm munere fungamini Parentis & Prælati nostri, illum non sine fructu admonere & exhortari valetis: Deus tamen intuetur cor, et videt, quem ob finem ista denuncient, & quale sit illud quantumque desiderium, quod de proximi emendatione conceipiunt, & quot vicibus ad hanc impetrandam Salutationem Angelicam recitârint. Proh nefas! tales ne reperire est Christianos, christianâ pietate sic vacuos & hipocrisi ita plenos, vt illis placeat, quòd alij delinquant, & displiceat, quòd se emendent? vt delectet aliquid inuenire, quod maledicendi ansam præbeat & scribendi? imò sæpè non pudet fingere, nos ex medullis cordis dolere ob vnius perditionem, quem tamen pessimum & perditum coram Prelato suo totâ auiditate comendamus, eo quòd ex solâ nostrâ delatione ab eodem defendus sit. Et deinde tàm negligentes & socordes sumus ad pænitendum de infernalibus his peccatis & resarciendum damnum illatum, quàm diligẽtes & prompti fuimus ad sciendum & denunciãdum proximi crimen & peccatũ. Misericors Deus dignetur nostros oculos aperire, vt propriam intuẽtes iniquitatem commiseretri discamus & nostro proximo condolere & compati. Doce etiam sapientissime Deus Prælatos & Iudices, illisque per summam tuam bonitatem in memoriã reuoca id, quod ex sacris Euangelij paginis Canonumque colligitur, vt scilicet refrenando linguam à maledicendo, & obserando aures à male audiẽdo omnes loquamur bene, audiamus bene et meliꝰ operemur. Amẽ.*

Non postulant hæc verba Nauarri maiorem ponderationem, quàm illam ipsam, quam in se continent. Nec etiam punctum hoc maiori indi-

indiget confirmatione; verumtamen non abs re visum fuit illud concludere cum alijs verbis Religiosissimi doctissimiq; Patris Fratris Iosephi de S. Mariâ, ex eiusdem Tribunali Religiosorum desumptis, qui ponderando quàm irreparabile sit damnum perditæ semel reputationis, & honoris, comparat vtrumque sparso vel effuso oleo, quod quocumque deciderit, ibi relinquit maculam, numquam ex toto eradendam. *Sic* (inquit) *Se habet honor & bona reputatio, siue existimatio, quam per infamiam semel perdita & euersa numquam amplius secundum pristinum recuperatur gradum: quasi indelebilem in personâ infamatâ imprimit maculæ characterem, maximè si quis infametur apud aliquem ex illis Prælatis, quos nunc habet & habuit Ecclesia Dei, qui res instar Angelorum immobiliter apprehendunt, adeò, vt si semel conceperint malam aut sinistram de aliquo subdito opinionem, per totam vitam non deponunt sibi persuadentes, eos qui semel lapsi sunt, numquam ad meliorem frugem redituros. Cùm talibus cautè procedendum est & sæpè apud similes est ori digitus imponendus, nec non pauciora illis referenda sunt, ne subditus periclitetur & perdat illud, quod summâ cum difficultate recuperat, imò quo semel amisso post ea nullus erit.* Hæc sunt verba doctissimi & grauissimi illius viri.

4 In eadem prorsus extrema incidunt Iudices & Prælati, quidam enim adeò negligentes & socordes sunt, quidam ita timidi, vt omnia surdâ quasi aure pertransire sinant nullâ adhibitâ inquisitione aut examine, ac proinde non imponantur pœnæ illæ, quas delictorum grauitas merebatur, cæteris ad cautelam & terrorem. Contra hos multa egregiè dicit S. Augustinus in suâ regulâ denudando horum damnorum & malorum radices, quæ non paucæ sunt: ego autem breuitatis gratiâ referam dumtaxat verba Hostiensis in rubricâ de inquisitionibus num. 1. vbi trahendo ad hoc propositum id quod habetur in cap. cùm ad Monasterium §. Prior de statu Monachorum, & recensendo id quod euenerat Summo Sacerdoti Heli, inquit, *Licet Heli summus Sacerdos bonus extiterit, scilicet, quantum in se erat, quia tamen excessus filiorum suorum efficaciter non correxit, in se diuinam vindictam excepit, cùm filijs suis in bello peremptis idem de sellâ corruens fractis ceruicibus exspirauit, vt habetur in dictâ Decretali, Licet Heli:* (Et illicò concludit). *Ergò tantò diligentiùs debet Prælatus assurgere ad puniendos subditos, quantò damnabiliùs offensas eorum desereret incorrectas.*

5 E contra verò & vice versâ aliquos Iudices & Prælatos inuenire est, qui ad infligendas pœnas ita sunt propensi & boni communis nimis zelosi, vt totus eorum rigor eò tendere videatur; Hinc absque eo, quòd videant, an fortè deficiant contra leges Iustitiæ &

charitatis, & examinent qualitates culparum, an videlicet scandalosæ sint, nociuæ bono communi aut alicui tertio innocenti, habeant infamiam, aut sint secretæ, statim ad punitionem publicam procedunt, bonam subditorum famam manifesto periculo exponentes: quod tamen est contra illud quod à Christo Domino in Euangelio & Sacris Canonibus ordinatum est circa peccata occulta, esto peruenerint ad trium notitiam vel duorum. Similes Iudices & Prælati, vt tàm periculosa euitent præcipitia, quæ illis ex suo zelo indiscreto imminent & passione, debent sedulò reuoluere verba Nauarri in rubricà de iudicijs num. 56. & alia Patris Magistri Bannez 22. q. 33. art. 8. dub. 2. Nauarrus itaque obligationem illam respiciendi ad famam proximi in delictis secretis, specialiter quando non sunt in damnum boni communis vel alicuius tertij, sicut in aliquibus euenire solet, de quibus statim fiet mentio, inquit, *Multi Iudices parũ hoc considerantes, nihil non agunt quo per fas vel per nefas crimina vera vel falsa iustè vel iniustè sciantur, & puniantur, quo sibi famam crudelium quæstorum acquirant, ob quorum fortè peccata permittit Deus, vt eò plura delinquãtur, quo plura malè puniuntur.* Et Magister Bannez citato loco ait; *Aduertãt Prælati, quòd multa sũt relinquenda iuditio Dei, et caueãt, ne velint vsurpare iudicium illius: sunt enim aliqui Prælati, qui plus nimio zelo corrigendi crimina aguntur, & non secundum scientiã, & valde satagũt, vt vniuersa subditorum peccata in publicum iudicium vertãt, sub prætextu boni cõmunis conseruandi: cum tamen nõ omnia peccata sint boni communis destructiua; circa quæ rigidus ille zelus iustè exercetur; alia verò crimina debent Prælati præsertim Ecclesiastici, vt Patres corrigere & in profundum maris proijcere.* Quia, sicut idem Bannez docet, & inferius videbimus, ex publicatione aliquorum delictorum occultorũ plus infertur damni particularibus & Cõmunitati, quàm boni ex eorum punitione: & in hanc rẽ appositissimè loquutus est P. Alderete cap. 6. n. 1. *Quod & si superior vt Iudex agere possit, nõ tamẽ semper iudicis partes debet assumere;* imò non minus incumbit Prælato, maximè Regulari obire munus Aduocati & Patris in defensione suorum subditorum, quàm Iudicis in eorum punitionem.

Cum præiactis aduertentijs iam poterimus progredi ad tractandum de Denunciationibus & inquisitionibus in sequẽtibus Capitulis.

CA-

CAPVT SEPTIMVM.

De Denunciatione Euangelica.

1 ETsi in initio huius Compendij insinuauerim me non tractaturum de Correctione Euangelicâ, quia tamen in aliquibus cum Iudiciali connexionem habet, operæ pretium visum fuit illam nonnihil attingere, quatenus ad meliorem huius intelligentiam ordinatur. Et vt ab illius sumam principium definitione, nulla exactior mihi visa fuit, quàm ea quam ponit Gislerius in sua praxi c. 16. n. 6. his verbis: *Est delatio criminis apud Iudicem vt patrem ad emendationem in fratre procurandam, quæ in fraterna correctione obtineri minimè potuit facta zelo charitatis*. Adæquatè ista definitio aut descriptio explicat totum id quod dixit Christus apud Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, & si te non audierit, dic Ecclesiæ &c.* Suppono hic, quòd hæc denunciatio principaliter habeat locum in peccatis occultis, de quibus non est infamia, nec redundant in damnum boni cõmunis nec tertij iuxta doctrinam capitis 5. num. 6. In quibus proceditur per gradus Correctionis fraternæ corrigendo primò in secreto nullo præsente, deinde coram vno vel duobus testibus, prout videbitur expedire, toties nimirum quoties spes aderit finem illum consequendi, ad quem talis correctio ordinatur, sicut docet S. Thomas 22. q. 33. art. 7. in corp. & art. 8. ad primum & alij communiter. Si tamen hîc adhibitâ diligentiâ delinquens se non emendauerit, debet denunciari Prælato tamquam Patri, vt seruatâ charitate & bono delinquentis nomine quantum fuerit possibile, remedium adhibeat, & hoc ipsum fieri debet immediatè, quãdo pro certo habetur, nec secretam admonitionem, nec illam quę coram testibus fieri solet, aliquid profuturam: ita docet S. Thomas cum vniuersâ suâ scholâ. Et notãdum est, non ideò fraternam correctionem intermitti debere, eo quòd corrigendus ex illâ exasperandus sit, dummodò spes affulgeat, eum postea sedatâ passione ad se rediturum, & non sine emẽdationis fructu correctionem accepturum, in quo non pauci hallucinantur & falluntur facilè sibi persuadentes, in simili casu admonitionem secretam esse omitten-

tendam. Ita Sanch. lib. 6. consc. c. 2. dub. 8. nu. 4. Verùm vt doctrina hæc melius percipiatur, agam primò de illis delictis, quæ solùm ab vno teste oculari sunt cognita aut per indicia æquiualentia, statim deinde tractaturus de illis, quę per duos aut tres sciuntur, & probabilia dicuntur.

2 In dicto igitur casu Prælatus de veritate vel per ocularem visionē denunciantis, qui debet esse persona vndequaque fide digna; vel per indicia secreta æquiualentia sufficienter informatus debet delinquentem in secreto vocare, eique suam indicare notitiam, quam habet de delicto eius: & si illud recognoscens confiteatur cum proposito se emendandi (quod tenetur facere, sicut aduertit Soto lib. 5. de Iustitia q. 6. art. 6. conclus. 3. & de secreto, memb. 2. q. 4. concl. 7. cū S. Thomà quodlib. lib. 12. ar. 13. nisi iustè & cum sufficienti fūdamento sibi persuadere posset, Prælatum suà confessione abusurum in malum, in tali enim casu non obligabitur fateri delictum, & multò minus coram testibus; (bene tamen, si tale periculum non adsit) non poterit Prælatus vlterius progredi, sed eum salutaribus documentis in suis bonis propositis conabitur stabilire; poterit insuper secretam aliquam illi imponere pœnitentiam, quæ impostecum illi sit potius in medicinam præseruatiuam quàm pœnam & satisfactionem præteritorum, licet per hoc non tollatur, quin seruire possit pro vtroque. Ita Nauarr. d. c. inter verba, corol. 6. n. 239. Soto de Secreto, memb. 2. q. 4. Suar. to. 4. de Relig. lib. 10. c. 10. nu. 13. Potest etiam Prælatus tali subtrahere occasionem peccandi, mutando officium vel Conuentum, in quo degit, ita tamen ne aliqua subsequatur infamia, & iudicet hoc esse medium conueniens & opportunum ad occurrēdum præsenti malo, si enim hoc non esset, nihil horum attentare poterit, sed obligabitur eum eodem honore afficere quo prius. Ita Suarez vbi supra, & est doctrina Calixti Papæ Epist. 2. c. Ponderet dist. 50. vbi inquit, *Si aliquis lapsus quocumque modo fuerit, portemus & fraterno corripiamus affectu, & infra: Porro Sanctus Dauid de mortiferis criminibus egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit.*

3 Verùm si talis subditus delinquens post secretam & charitatiuam admonitionem suam culpam non agnoscat, nec emendationem spondeat, poterit eum Prælatus seueriùs reprehēdere coram illo qui habet notitiam delicti, si ita iudicauerit expedire, sin minus, coram vnà vel duabus personis grauibus ad maiorem eiusdem cōfusionem, minando illi, quòd deinceps oculatissimè eiusdem actiones obseruaturus sit viuendique modum parumque aut nihil amplius crediturum. Ita Sotus vbi supra cōcl. 7. Suar. & alij multi. Poterit ei etiā mediocrem aliquam pœnam imponere, sicut v. g. est disciplina vel aliquid simile, secundum quod iudicauerit expedire ad terrorem ali-

aliquem incutiendum; pro his enim omnibus sufficiens præbet fundamentum præfata notitia, cùm (vt supponitur) persona denuncians non sit suspecta, sicuti etiam in casibus similibus Patri naturali sua conceditur dignitas. Similiter poterit tali imponi præceptum & pœna excommunicationis, vt talem euitet occasionem, non accedat ad talem domum vel locum, non tractet familiariter cum talibus vel talibus personis, & poterit ei tale præceptum & censura intimari coram testibus ad hoc vt casu quo deficeret, transgressio probari possit, & pœna proportionata imponi, & si videbitur, poterit facere vt acceptatio præcepti ab ipso & testibus subscribatur ad melius illum conuincendum in casu quo delinqueret, aut testes vel vnus ex ipsis deficeret, ita vt Iudex taliter conseruet & custodiat præceptum, ne deueniat ad manus aliorum, & id quod secretum est, euadat publicum, in omnibus tamen dictis Prælatus non excedit leges fraternæ Correctionis non obstante quòd delictum apud illos paucos publicetur. Debet tamen aduertere Prælatus, quòd omnia præfata remedia applicentur cum minori subditi delinquentis dedecore, quo fuerit possibile, & propterea semper debet à suauioribus secretioribusque initium sumere. Ita Suarez vbi supra num. 14. & est doctrina communis. Attamen si subditus post omnes hos conatus rebellis & pertinax persisteret, nihil incumberet Prælato amplius quàm illum Deo commendare, & à peccandi occasionibus abstrahere sine nota & scandalo remittendo causam ad tribunal Dei. Sic Doctores citati, nam sicut dixit Papa Vrbanus in cap. erubescant distinct. 82. *Secretorum & cognitor & Iudex Deus est: nam de his non est iudicium humanum:* & illud quod vni soli notum est, totaliter secretum & occultum dicitur, sicuti docent Suar. de Charit. disp. 8. sect. 6. num. 6. in fin. Castr. Palao de Charit. tract. 6. disput. 3. punct. 13. & alij communiter. Et idcircò nullus debet, nec potest denunciare aut iudicialiter accusare peccatum alterius, quod solus nouit, sicut docet Petrus de Ledesma tract. 8. de Iustitia cap. 23. conclus. 2. Rodriguez de ordine iudiciali cap. 4. num. 13. Clauis Regia lib. 11. cap. 4. num. 1. & hoc verum est, etiam si Prælatus imponeret præcepta & fulminaret excommunicationes; & multò minus de tali peccato poterit testificari in iudicio. Ita Lorc. 22. quæst. 33. art. 8. disput. 47. num. 15. & 16. Villagut. in prax. crimin. lib. 2. tr. de denunciatione Euangel. cap. 4. conclus. 5. Nauarr. dict. cap. inter verb. corol. 6. num. 23. Less. lib. 2. de iust. cap. 19. dub. 13. qui affirmant esse peccatum graue facere contrarium. Et hoc etiam si delictum sit contra bonum commune, vel in damnum alicuius tertij: quia cùm delictum probari non possit, puniri

non

non potest, præterquam quòd ex denunciatione vel accusatione iudiciali aliud non sequatur nisi infamia denunciati, quod est illicitum & peccatum graue, & per consequens Prælatus non potest sub præcepto obligare, vt denuncietur, aut testificetur id, quod sic scitum est, tale enim præceptum includit errorem intolerabilem, sicuti aduertit Clauis Regia lib. 12. cap. 14. de accusatione num. 32. cum Angelo in summa verbo excommunicatio 3. §. 20. & addit Nauarrus dicto cap. inter verba corol. 66. num. 786. totum hoc esse verum, *Etiamsi esset crimen læsæ Maiestatis ac parricidium*. Verum est, quòd in his casibus, si delictum esset committendum, aut iam commissum, minaretur damna grauia in futurum, quod idem est, ac si esset in fieri, debet fieri admonitio, vel correctio ipsi delinquenti in secreto, vt se emendet. Si verò de hac non posset haberi certitudo, debet admoneri tertius, cui graue damnum imminet, ad hoc vt ipse admoneat Iudicem, si scilicet damnum sit contra tertium, si autem sit contra bonum commune, debet Iudex extraiudicialiter admoneri, vel ille, qui posset damnum communi bono, vel tertio imminens impedire, absque eo quòd delinquens innotescat, si hoc sufficiat ad remedium; sin minus, non deest, qui dicat, quòd, si aliud non sit remedium, tale peccatum Prælato iudicialiter denunciari possit, vt eo modo quo fuerit possibile, etiam si esset cum præiudicio famæ delinquentis, impediatur imminens damnum communi bono vel tertio. Ita Castro Palao de Char. tract. 6. disput. 3. punct. 13. num. 10. Et Nauarr. dict. cap. inter verba, corol. 6. num. 260. dicit, quòd, si damno imminenti occurri aliter non possit, nisi nominando delinquentem, debeat nominari. Hanc sententiam Castri Palai tenuit Noster Thomas a Iesu tract. 1. cap. 16. & tract. 2. cap. 9. num. 6. Lezana tom. 1. dub. regul. cap. 27. num. 8. & illam oportet sequi tunc, cùm damnum boni communis vel tertij est valde graue, & non est aliud medium euitandi: dicere autem, quòd eo ipso quòd delictum vel intentum delinquentis probari non possit, denunciatio iuridica ad aliud deseruire non possit quàm ad infamandum delinquentem occultum, non valet, quia, cùm in sententia probabili denuncians, si fide dignus sit, possit esse testis, eius dictum potest facere semiplenam probationem, & cum hac potest Iudex inquirere, incarcerare & torquere Reum, si non velit fateri veritatem, cum quo euitabitur totum damnum, & malum vel saltem maior illius pars, quod timebatur, nam in ordine ad euitanda damna boni communis hæc omnia sunt licita & concessa. Aduertendum etiam est, quod, si is qui nouit delictum,

ctum, non sit certus se esse solum qui illud cognoscit, interrogatus à Iudice de delinquente in particulari, tamquam testis teneatur dicere veritatem, debet quippe sibi persuadere, quòd procedat secundùm iustitiam. Multum interest notare hanc doctrinam pro eo, quod dicetur in sequentibus.

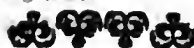
4 Tametsi ferè omnia, quæ in hoc capite dicta sunt, spectent ad tractatum de fraternà correctione, fuit, tamen conueniens, imò, necessarium hic ea inserere, vt melius intelligatur alia doctrina grauium Authorum, plurimum conferens ad illa, quæ in sequentibus tractabuntur, ex quibus Prælati colligere possunt, quid facere debeant ac possint in peccatis occultis suorum subditorum, quando sunt probabilia per duos aut tres testes fide dignos, aut æquiualentia indicia.

CA-

CAPVT OCTAVVM.

Declaratur quid possit facere Prælatus in virtute denunciationis Euangelicæ in delictis probabilibus per duos testes.

1 PRo meliori dicẽdorũ luce notandum est, finem proprium correctionis fraternæ & denunciationis Euangelicæ solùm esse proximi emendationem, & ideò pro illà obtinendà ea dumtaxat media adhibenda sunt, quæ ad eam conducunt, & non alia, esto aliàs bona sint & proportionata ad alios fines assequendos. Sic S. Thomas 22.q.33.art.7. Mirand.de Ord.iudic.q.11. art. 10. conclus.4. & est doctrina receptissima inter omnes discipulos S. Thomæ. Hoc supposito est difficultas, quid possit facere Prælatus in virtute illi⁹ notitiæ, quam accepit tamquam Pater per denunciationem Euangelicam in casu delicti alicuius occulti & solum personalis, nec non probabilis per duos testes, postea quam fecit diligentiam illam, de quà capite præcedenti num.2.& 3.actum fuit, casu quo delinquens pertinaciter nollet confiteri suum delictum, & incorrigibilem se ostenderet sine vllà spe emendationis. Et notetur hic per transennam, quòd in tali casu subditus delinquens sub obligatione graui teneatur in secreto fateri Prælato suum delictum, supposito quòd habeat testes ad illum conuincendum. Hoc dicit Mirand. q. 10. art. 20. conclus. 3. quod debet intelligi cum illà limitatione Soti allatà n. 2. capitis præcedentis, nisi scilicet prudenter sibi persuadere possit, Prælatum tali secretà confessione malè vsurum, & pro hoc quidam notant, quòd illam non debeat facere coram testibus, maximè si sint diuersi ab illis, qui delictum ignorant.

2 Hoc præsupposito P. Magister Soto lib.5.de iust.q.6. concl.4. reuocando id quod dixerat in relect. de secreto, quem sequitur Thom. Sanch. tom.2. Conf. lib.6. c.2.dub. 11. num. 9. dicit, si non sit spes, quòd procedendo contra illum publicè & Iudicialiter emẽdandus sit, summum, quod Prælatus in tali casu potest facere, esse eum excommunicare, quousque ad

ad se reuersus suam recognoscat, & fateatur culpam, agatque de emendatione: non tamen poterit applicare pœnas illas ordinarias à Iure impositas, quia hæ solùm ordinantur ad punitionem delictorum publicorum: adduntque, præfatam excommunicationem solùm imponi & ferri posse coram illis testibus, qui tunc præsentes erant, quando illum Prælatus secretò correxit

3 Secunda sententia dicit, quòd etiamsi sciat Prælatus talem delinquentem non se emendaturum per Iudicialem & publicam punitionem, imò potius in deteriora prolapsurum, possit illum carceri mancipare, per præcepta & censuras cogere, vt fateatur veritatem, quam tenebitur dicere: & si necessum fuerit, poterit illum torturæ subijcere; sin minus conuicto per plenam probationem testium, quibus notus est casus (qui ad Iudicium vocati tenebuntur respondere iuxta veritatem) poterit pœnam ordinariam, quam meretur delictum, applicare. Hanc sententiam cum toto hoc rigore tenet P. Fr. Martin. de S. Ioseph Francisc. discalceatus in suo Epitome Iudiciali c. 2. nu. 4. & pro illà citat Panormit. in cap. nouit. de iudicijs: & licet primà facie videatur eam tenere Panormitanus, si tamen cum attentione legatur à numero 44. vsque ad num. 47. in quo tangit punctum rei, non facilè diiudicari potest, hanc esse illius mentem. Quia num. 44. vbi agit de peccatis occultis, quę sunt in nocumentum boni communis aut tertij, & de personalibus, probabilibus tamen per duos aut tres testes, postquam seriò inculcauit, attendendum semper esse ad famam proximi, & delictum publicum publicè, secretum verò secretò esse corrigēdum relatis diuersis opinionibus S. Anton. & Ioannis Andreæ, tandem sic concludit: *Ego verò teneo cum Ioanne Andreà, quòd possit Prælatus excommunicare & aliam censuram Ecclesiæ exercere in denūciatum eius subditum, si non vult se corrigere, & si aliter non potest pœnitere, nisi priuetur officio vel beneficio, poterit illo priuari:* & quòd possit illum priuare, si aliter pœniteat, probat ex verbis Christi Domini Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, &c.* ex quo infertur, Panormitanum non esse illius sententiæ relatæ in toto rigore, sed ad summum sentire, quòd si spes affulgeat, delinquentem per tale medium fore emendandum & acturum penitentiam pro suo peccato, Prælatus procedere possit ad illam publicam punitionem. Notanter autem dixi *Ad summum*; quia loco citato non se explicat, an loquatur de peccatis occultis, quæ sunt in damnum boni communis aut tertij, an verò de illis, quæ solùm sunt personalia, factà enim superiùs mentione de vtrisque, statim concludit cum citatis verbis non determinando de quibus peccatis loquatur, & meo quidem iudicio solùm loquitur de peccatis illis prioribus, citat enim pro suà parte Hostiensem lib. 5.

in rubr. de inquisitionibus num. 2. qui licet admittat, Iudicem posse inquirere, etiamsi delinquens non sit infamatus, dummodò apud illum denunciatus sit: statim tamen subdit, *Sed non remouebitur à beneficio, imò pœna infligetur arbitrariè & occultè*, ergò solùm admittit inquisitionem & punitionē occultam, quando delictum est secretum, & alteri non nocet nisi delinquenti; quando enim nocet alijs, bene poterit procedere ad punitionem publicam, si ex toto non se emēdauerit. Idem dubium esse potest de mente Viguerij lib. inst. c. 12. §. 2. vers. 9. citati à Sanchez vbi suprà num. 2. in fauorem huius sententiæ; quia Viguerius non explicat, an hoc fieri possit, quando non affulget spes emendationis per iudicialem punitionem; imò meo iudicio sentit contrarium, secundum doctrinam, quam habet vers. 7. post medium, vbi supponit, finem proprium fraternæ correctionis esse emendationem proximi, & si hæc obtineri possit, non respiciendum esse ad famam; si vtrumque simul haberi non possit: ergò quando per nullum medium emendatio obtineri potest, sentit, Deo remittendam esse punitionem occulti peccati & personalis, esto probabile sit, quod est id, de quo loquimur in præsenti. Et quia aliquis facile decipi posset existimando dictam sententiam esse Alderete, propter illud quod dicit lib. 1. cap. 6. num. 9. & 16. rogo, vt legatur attentè à nu. 19. vsque ad nu. 26. inclusiuè, & apparebit, quòd expresè teneat oppositum: & num. 9. & 16. solùm loquatur de peccatis occultis, quæ sunt in damnum boni communis, aut minantur alicui tertio, in quibus si secreta Prælati correctio nihil proficiat, bene poterit transire ad Iudicialem, vtendo incorrigibilitate pro Accusatore ficto, si voluerit obligare Denunciatorem Euāgelicum ad hoc, vt sit Iudicialis. In peccatis tamen solùm personalibus & occultis, licet probari possint, expresè tenet oppositum, sicut statim videbitur, & in eodem sensu debet intelligi Nauarrus in rubr. de Iudicijs nu. 95. sicut dicemus num. 14.

4 Fundamentum præcipuū huius sentētiæ desumitur ex verbis Xp̄i: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*, vbi videtur, Christum dare licentiam tractandi talem incorrigibilem instar peccatoris publici, ergò sicut contra hunc potest & debet procedi cum punitione iudiciali & publica, ita etiam contra incorrigibilem, esto delictum sit secretum, probabile tamen. Confirmatur hoc illâ ratione, in quâ solâ se fundat præfatus P. F. Martinus de S. Ioseph, & est, quòd licet publica punitio non prosit ad emendationem delinquentis, imò potius obsit, proderit tamen bono communi, imponendo frenum, & terrēdo cæteros, quod præponderat famæ alicuius particularis.

5 Et si aliquis interroget, quomodo, cùm non adsit infamia delinquentis, in dicto casu Prælatus ad in-

inquisitionem Iuridicam particularem contra eum procedere possit, suppositoq uòd necessarium sit, eum procedere in delictis occultis & solùm personalibus, sicuti determinant Sacri Canones? ad hæc respondens duo dicit præfatus Pater; primum, quòd Prælatus poterit per præceptum & censuras obligare illum, qui ei denunciauit delictum tamquam Patri, vt illud denunciet tamquam Iudici, tenebiturque obedire, sicut tenentur & illi, qui habent notitiam delicti, testificari; supponit enim iste Author, in hoc casu denunciatorē Euangelicum posse esse Iudicialē: & si licitè possit illud facere secluso præcepto, hoc imposito à Superiore tenebitur denunciare, sicut docet Bannez 22.q.33.art.8. dub. 4.conclus.6. Ledes.in Sum.tract.4. de misericordià c. 4. conclus. 26. Suarez tom. 4. de Relig.lib. 10.c. 12.num.44. & alij, loquendo de peccatis occultis, quę sunt in damnum boni communis aut alicuius tertij. Secundum, quod respondet, est, si Prælatus ad hoc noluerit obligare, poterit per aliam viam incedere vtendo incorrigibilitate, quæ agit vices Accusatoris virtualis aut ficti, quemadmodum docent Miranda de Ordine Iudic. q. 3.art.2. Villalob.tract.14. diff.5.n. 3. cum alijs: & in virtute illius, etiam si non adsit infamia, poterit procedere ad inquisitionem particularem Iuridicam, obligando denunciatorem Euangelicum, ad hoc vt testificetur, cùm communis sententia teneat, eum posse esse testem in Ordine Iuridico: sicut etiam poterit obligare alios duos aut tres testes, qui habēt notitiam delicti, qui omnes tenebuntur dicere & testificari veritatem.

6 Ista sententia in toto suo rigore videtur mihi valde dura & difficilis, tum quia est destituta Authoribus, qui illam expressè teneant, excepto præfato Patre F. Martino: tum etiam quia illius fundamenta sunt debilia, & in re tàm graui nullum adijciunt pondus, quòd vt pateat, dico primò; quod verba Christi Domini non faueant, nam, vt sentit Innocentius citatus à Panormitano vbi supra, quando delinquens est occultus, & habet cęteras dictas conditiones, solùm debet tractari tamquam Ethnicus & publicanus ab illis, qui sciunt delictum in secreto, non autem in publico infamando illum, & huius opinionis sunt omnes illi Authores, quos postea citabimus. Fundamētum ex ratione petitum est, quia sicut statim probabimus in hoc capite & in sequentibus, plus nocumenti quàm boni accipit bonum Commune ex publicatione peccatorum occultorum personalium. Verùm esto admitteremus, talem publicam castigationem delicti esse proficuam cōmuni bono, quia tamen esset coniuncta cum tàm graui damno particulari, sicut inferius patebit, & admittit illa sententia, limitum cum hoc quod est peiorari, non poterit illud Iudex prætendere per solam notitiam, quam habet ex denūciatione Euangelicà, cuius

finis proprius est bonum spirituale delinquentis, prout dictum est num. 1. dicere verò, quod in isto casu Prælatus possit obligare Denunciatorem Euangelicũ ad hoc, vt denunciet Iudicialiter, est omninò falsum: sed quoniam discussio huius difficultatis pendet ex resolutione illius dubij, an etiam seclusò præcepto subditus licitè possit facere talem denunciationem, illam remittimus ad sequens Caput, in quo explicabitur, in quo genere peccatorũ possit quis licitè facere denunciationem iudicialem, & quomodo illa, quæ non potest denũciare secluso præcepto, nec etiam possit denunciare posito præcepto.

7 Nec etiam aliud medium, quod assumit citatus Author, nimirum incorruptibilitatem posse subire vices Accusatoris virtualis vel ficti, facit ad propositum pro casu præsenti; cùm enim illa notitia incorrigibilitatis sit tantùm mediũ quod assumi potest intra ordinem Euangelicum, qui est secretus, nõ potest deseruire ordini Iudiciali, præsertim quando nõ affulget spes emendationis in delinquente, cùm hæc (sicut num. 1. diximus) sit proprius illius finis, ac proinde quod ad talem finem non conducit, sed potius illi repugnat & nocet, non potest illo Prælatus vti in virtute Euangelicæ denunciationis. Vnde infertur, illam sententiam cum eo rigore quo à citato Authore ponitur, esse parum fundatam.

8 Tertia sententia dicit, quòd si in casu proposito cõsideratis omnibus medijs intra ordinem Euangelicum possibilibus delinquens æstimatur incorrigibilis, speret tamen Prælatus, illum fore emendandum per media ordinis Iudicialis, possit procedere vtendo omnibus illis, quæ à priori sententiã allata sunt, & per consequens poterit Prælatus denunciatorem Euangelicum per præceptum & censuras obligare ad hoc vt faciat denunciationem Iudicialem, vel vti illã ĩcorrigibilitate pro Accusatore virtuali vel ficto, & in tali casu tàm denuncians quàm testes tenebuntur obedire & respondere Prælato veritatem tanquam Iudici. Et ita ad illud ipsum tenebitur Reus interrogatus ab eodem. Si verò nulla sit spes faciendæ emendationis per Iudicialem & publicam castigationem, non erit licitum ad illam procedere, sed ad summum secretò excommunicare delinquentem, sicut fuit dictum num. 3. remittendo cætera ad tribunal Dei, supposito quòd peccatum non sit scandalosum, nec in damnum boni communis vel alicuius tertij, & delinquens non sit infamatus. Hanc sententiam cum dicta limitatione tenet Soto de Secret. memb. 2. q. 4. concl. 8. Nauarr. d. c. inter verba, corol. 54. nu. 160. Et in hoc sensu debet intelligi, dum illam sententiam videtur tangere in rubr. de Iudicijs num. 45. sequũtur eamdem opinionem Arag. 2. 2. q. 33. ar. 8. dub. 3. Mirãd. de ordine Iudiciali q. 11. art. 10. conclus. vltima. Thom. Sanch. tom. 2. consil. lib. 2. c. 2. dub. 11. nu. 8. &

Sayr.

Sayr. in Claui Reg. lib. 11. c. 14. Petrus de Nauar. lib. 2. de restit. c. 4. dub. 11. num. 232. Noster Thomas à Iesu tract. 1. cap. 19. n. 8.

9 Fundamentum huius sententiæ quoad vtramque partem desumitur ex verbis Christi Domini supra relatis, in quibus videtur dare licentiam vtendi tali medio tamquam vtili ad lucrandum proximum, dum alia magis leuia & suauia non sufficiunt, & ratio est, quia plus est, & pluris æstimari debet lucrari animam proximi per culpam perditam, quàm conseruare illius famam & cætera bona temporalia, ergò dum spes est lucrandi animam proximi, etiamsi fiat cum præiudicio ipsius famæ vel aliorum bonorum temporalium, vtendum erit prædictis medijs, cùm cætera omnia deficiant. Si tamen talis spes haberi non possit, numquam ordo Euangelicus dat licentiam transeundi ad ordinem Iudicialem lacerando famam proximi absque eo quòd obtineatur eius finis, qui est lucrari fratrē. Hæc sentētia videtur esse D. Thomæ in quæstionibus disputatis q. de Virtutibus, vbi inquit: *Seruanda est fratris conscientia & fama simul, si fieri potest, alioquin conscientia sola, contempta famâ.* Et 22. q. 33. art. 7. vbi sic ait: *Quædam peccata sunt, quæ solius sunt in malum peccantis, & tunc ad hoc solum tenendum est, vt fratri peccanti subueniatur.* Et paulò post subdit, *Sed quia conscientia præferenda est famæ, voluit Dominus, vt saltem cum dispendio famæ fratris conscientia per publicam demonstrationem à peccato liberetur.* Ergò sanctus Doctor sentit, dum non est spes emendationis, nullo modo procedi posse ad publicationem delicti, bene tamen tunc, cùm habetur illa spes: in isto enim casu charitas quæ moderatur & regit ordinem Euangelicū, vtitur ordine Iudiciali imperando Iustitiæ, vt cum suo rigore illam adiuuet ad assequendum id, quod per media blandiora obtinere non potuit. Hæc sententia cum tali moderatione explicata est valde probabilis, & pro tali illam habent (præter illos citatos, qui illam sequuntur) Bannez, Ledesma, & Trullench. in locis, quæ statim citabimus, & pro illius praxi poterit seruire id, quod notatum fuit capite septimo nu. 1. in fine.

10 Quarta sententia, quæ procul dubio clemētior est & rationi magis consentanea ac legibus charitatis, tenet, quòd in delictis occultis, de quibus non est infamia, & quæ sunt merè personalia, esto sint probabilia per duos aut tres testes, si postquam Prælatus adhibuit omnia illa media ad ordinem Euangelicum spectantia, adhuc delinquens perseueret in sua pertinaciâ, non possit contra eum procedere ad ordinem Iudicialem publicum, etiamsi affulgeat spes emendationis; & per consequens non poterit cogere per præceptum & censuras Denunciatorem Euangelicum ad hoc vt denunciet iudicialiter, nec vt ab eo tollat obligationem secreti, non enim po-

potest licitè facere: ac proinde non poterit procedere ad inquisitionem particularem Iuridicam contra delinquentem in virtute incorrigibilitatis, hæc enim dumtaxat seruit loco Accusatoris ficti in peccatis occultis, quæ sunt in damnum boni communis aut alicuius tertij. Et ratio est, quia totam notitiam quam habet Prælatus per denunciationem Euangelicam, habet sub eàdem obligatione secreti, sub quà illam habet denuncians; & ita nec denuncians poterit illam tollere, cùm non sit Dominus alienæ famæ, nec ipse Prælatus poterit illà secretà notitià vti ad actiones publicas infamantes delinquentem quoad omnia. Vnde præcepta & censuræ à Prælato denuncianti, testibus & Reo impositæ ad hunc finem, erūt iniustæ, inualidæ, nec vllum habebunt robur obligandi. Hanc sententiam sequuntur P. Magister Bannez 22.q.33.art.8. dub.4.conclus. 4. Petrus de Ledesma in tractatu de misericordià cap. 4. dub. 3.conclus.26. P. Suarez tom.4.de Relig.lib.10. cap.12.num.43. Alderete lib.1.cap.6.§.1. per totum, præcipuè num 22. & 25. Trullench. lib.1. in Decalog.c. 5. dub. 26.num.8.

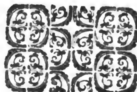
11 Probatur primò ratione iam insinuatà, & est, quia eadem prorsus obligatio seruandi secretum, quæ erat in denunciante in ordine ad conseruandam famam delinquentis occulti, remanet in Prælato per denunciationem sibi factã tamquam Patri, nam vt aduertit Alderete num.20. in denunciatione Euangelicà, *Superior in locum ipsius denunciantis subrogatur, vt Correctionem secretã vtiliter faciat, igitur eodem modo se gerere debet in secreto seruãdo & in famà proximi conseruanda, ex vulgari axiomate, quòd subrogatum debet naturam eius in cuius locũ subrogatur, seruare*. Deinde doctrina commun s est, sicut probabimus in paragrapho sequenti, & in capite de Inquisitione generali, personam particularem non posse licitè publicare delictũ merè personale & occultum, tametsi sit notum duobus alijs vel tribus, & si illud publicaret, peccaret grauiter ad minus contra Charitatem & secundum aliquos etiam contra iustitiam, nam talis publicè infamaret eum, qui habebat famam bonam, ergò ob eamdem rationẽ non poterit Prælatus vti illà notità secretà, quæ illi communicata fuit tamquam Patri in ordine ad publicandum & infamandum delinquentem, sine eo quod lædatur obligatio secreti & offẽdantur leges charitatis: neque denuncians poterit ab ipso tollere talem obligationem, non enim est Dominus famæ proximi, sicut aduertit idem Alderete. Confirmatur hoc, quia denunciatio Euangelica non facit *Notorium Iuris*, nam in illa denuncians non agit de Ordine Iudiciali, neque Iudex facit officium Iudicis, ergò si ex alià parte non adsit *Notorium facti*, nec infamia, nec damnum alicuius testis, nec boni communis, vt supponimus nul-

nullà ratione Iudex habebit ius ad inquirendum iuridicè contra talem delinquentem occultum, siue per tale medium sit emendandus siue non.

12 Nec valet dicere cum tertia sententià, quando adest spes emédationis per medium castigationis publicæ; bene poterit Prælatus vti tali medio, est enim ordinatum ad finem principalem denunciationis Euangelicæ. Dico hanc rationem non satisfacere, quia medicina Ordinis Euangelici, quæ applicari potest per modum curæ specialis proximo infirmo, debet esse proportionata cum fine intento, sed infamia & castigatio publica non habet proportionem cũ curà peccati occulti, quod non est in damnum aliorum, ergò talis medicina applicari non potest. Quòd autem non habeat proportionem, probatur primò, quia medicinæ intra Ordinem Euangelicum vtpotè regulatæ per charitatem, debent sapere benignitatem, sicut ipsa charitas, quod tamen non competit medicinis intra Ordinem Iudicialem, sunt enim duræ & rigidæ. Secundò quia sicut bene aduertit P. Magister Bannez cum Authoribus citatis, Ordo Iudicialis & illius punitiones publicæ ordinãtur ad reparanda damna publica & illa quæ vergunt in nocumentum alicuius tertij Innocentis, ergò vbi non reperitur malũ aliquod quod sit affectum talibus qualitatibus, non erit licitum vti rigore ordinis Iudicialis infamando publicè illũ, qui habebat bonam famam; præter quam quòd, sicut dicit ipse Bannez, & nos diffusè probabimus capite sequenti, ordinariè ex publicatione delictorum occultorum plus damni infertur communitati & ipsi delinquenti, quàm boni: deinde esto admitteremus, delinquentem pro tunc quoad delictum præsens emendandum, infamia tamen illa publica quæ manet, illum præcipitat in alijs occasionibus ad peiora, quam non erãt præcedentia, sicut testari potest ipsa experientia. Videtur mihi, quòd derogarem aliquid huic doctrinæ, si in illius confirmationem non adducerem grauissima verba P. Magistri Bannez, quæ habet in 22.q.38.art.8. ante quartam Conclusionem, & in eadem Conclusione: *Quando Correctio publica* (inquit) *non est ordinabilis per se ad bonum commune, non debet adhiberi propter bonum particulare delinquentis; quia quòd delicta publicentur, ex naturà suà nociuũ est communitati, est enim exemplum, vt alij ad similia facienda mittentur. Castigatio verò publica, quæ superuenit ab eo, qui habet curam Communitatis, ordinatur ad remedium illius mali, cuius est causa publicitas delictorum. Ergò melius est, quòd non publicentur per se & absolutè loquendo, quàm quòd publicata puniantur. Ergò peruersus ordo videtur, quòd propter bonũ vnius (scilicèt delinquẽtis) publicetur delictum illius. Non ergò est licitum transferre ad publicum forum delictum illius, quousque ad tertium gradum Correctio-*

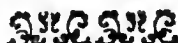
ctionis fraternæ manet incorrigibilis, nisi quando huiusmodi publicitas est per se immediatè ordinabilis ad bonum commune. Et si hoc sentit Doctor tàm grauis, etiam quando est spes, delinquentem fore emendandum per castigationem publicam, quid sentiret, quãdo non speratur aliud bonum vel vtile, nisi illud quod sequitur in Communitate ex publicà punitione delinquentis occulti, sicuti tenet secunda sententia? ex quibus omnibus infertur, media illa Ordinis Iudicialis nõ esse proportionata pro correctione delictorum occultorum personalium, quæ fuere manifestata per denunciationem Euangelicam, & per consequens nec debent nec possunt vsurpari & adhiberi in virtute denunciationis. Cum quo manet satisfactum principali fundamento secundæ sententiæ. Ad illud verò, quod desumitur ex verbis Sancti Thomæ, respondet Bannez art. 8. dub. 4. in solut. ad tertium cum Nauar. d. cap. inter verba, corol. 59. num. 158. quòd ibi per publicam denunciationem S. Doctor intelligat eam, quæ fit coram testibus admonitionis secretę, & etiam eam quæ fit Prælato tamquam Patri, in quantum publicum opponitur illi, quod totaliter & vndequaque secretum est, & eodem modo debet intelligi, quando dicit, quòd *Seruetur conscientia contemptà famà*. Vbi per famam intelligit eam quam perdit delinquens, (quæ non parua est) apud Prælatum vt eos qui vocati sunt ad faciendam admonitionem in secreto, non verò eam, quam perderet apud omnes per publicam inquisitionem & castigationem. Legatur S. Thomas in solutione ad 5. & patebit hanc esse eius mentem, nam ibi loquendo de Prælatis Regularibus inquit: *Quia Prælatus non est Iudex iudiciorum occultorum sed solus Deus, non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur: puta per infamiam vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo, sicut Iudex Secularis vel Ecclesiasticus*. Id ipsum docet quodlibeto 4. ar. 12. ergò sentit, quòd quando non præcedit infamia, vel adsunt manifesta indicia vel suspiciones, non possit Prælatus procedere ad inquisitionem particularem publicam in hoc genere peccatorum occultorum, quæ non sunt in damnum boni communis vel alicuius tertij, & per consequens quando dicit: *Seruetur conscientia contemptà famà*, debet intelligi non de famà, quæ apud omnes perditur per Ordinem Iudicialem publicum, sed de illà quæ perditur apud Prælatum & testes Correctionis Fraternæ & denunciationis Euangelicæ. Et conformiter ad hoc dicit Caietanus, ibidem, quòd *Inquisitio propriè loquendo, quæ est Iuridica, non habet locum in processu per denunciationem*, quando non adest infamia; & red-

dit rationem: *Quoniam inquisitionem debet præcedere infamia, ita quòd etiamsi duo vel plures iurent vidisse se aliquem commisisse crimen aliquod & nulla adest infamia, non est propterea inquirendum, vt habetur* in cap. inquisitionis de accusat. vbi dicitur, *Sed neque est puniendus iudicialiter*. Id ipsum repetit q. 64. ar. 1. dando rationem: *Quia peccatum eo ipso quòd occultum sit, exemptum est ab inquisitione humanâ & iudicio humano, quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem & scientiam spectant*. Et cùm hoc nequeat intelligi de peccatis occultis, quæ sunt in damnum boni communis vel alicuius tertij necessariò intelligi debet de illis, quæ dumtaxat sunt in damnum illius, qui ea committit. Quod totum efficaciter confirmabitur ex doctrina sequentis capitis. Et ita sentio, hanc vltimam sententiam opportere sequi communiter, & maximè inter Religiosos, vbi bona fama & opinio plurimũ æstimatur, & maximi momenti est, & semel perdita, causa est tantorum damnorum tàm animæ, quàm corporis, præter dedecus magnum & notam, quà afficiuntur Communitates, in quibus Religiosi infamati degunt.

CAPVT NONVM.

De Denunciatione Iudiciali.

1 DEnunciatio Iudicialis, aut publica aliud non est, quàm *Delatio seu manifestatio criminis Prælato tamquam Iudici facta, vt ipse (seruato Iuris ordine) prouideat, vel de bono communi, vel tertij innocentis.* Alij dicunt, quòd sit *Delatio quâ proceditur ad euitandum damnũ publicum vel tertij innocentis.* Vbi etiã intrat satisfactio pro damno, quod accepit denuncians. Varia discrimina ponunt Authores & specialiter P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. c. 8. nu. 2. inter istam denunciationem, & Euangelicam, ad euitandam tamen prolixitatem & confusionem afferam dumtaxat vnam communem & certam: & est, quòd per denunciationem Euangelicam solùm intẽdatur bonum spirituale Correcti per media charitatis & misericordiæ: per Iudicialem verò intẽditur bonum spirituale vel temporale Reipublicę & Communitatis, vbi intrant etiam prçuentiones damnorũ tertij Innocentis: ad bonũ quippe cõmune pertinet prçuenire, ne talibus inferatur damnũ vel grauamẽ.

2 Differt etiam denunciatio Iudicialis à propriâ accusatione, quòd in illâ non obligetur denuncians, nec ad probationem delicti, nec ad pœnam eius, si Iudex non probauerit, licet non sit immunis ab aliquâ pœnâ, quando fecit denunciationem sine sufficienti fundamento, imò grauem incurrit pœnam, quando sub nomine & titulo denunciantis facit se Accusatorem palliatum, sicut dicetur inferius. In accusatione verò obligatur Accusans ad vtrumque; & ob id Accusatio debet esse in scriptis cum cæteris conditionibus, quę ponentur in sequenti capite, quod non est necessarium in denunciatione, quæ potest fieri oretenus sine alijs solemnitatibus relinquẽdo certificationẽ & cętera oia curę Iudicis.

3 Quidam cum Soto de secreto, memb. 2. q. 5. *Ante primam conclusionem* dicunt, quòd etiam distinguantur penes hoc, quòd Accusator determinatè prætẽdat bonum commune vel tertij per medium castigationis publicæ assignatæ à lege, ad hoc vt cæteri terreantur & impediantur delicta in rebus publicis & Communitatibus, & propterea Iudex nequit pœnam à Lege vel iure statutam moderari, si delictum plenariè probatum sit. Loquendo verò de Denunciatore Iudiciali inquiunt, quòd tametsi iste etiam intendat bonum Commune vel tertij, non tamen determinatè per medium castigationis taxatæ à legibus, sed per illa media, quæ videbuntur Iu-

Iudici expedire: & si Iudex procederet per medium rigorosæ pœnæ à Iure taxatæ, per accidens se haberet ad intentum denunciantis. Vt verum fatear, licet ista differentia speculatiuè videatur bona, pro praxi tamen videtur prorsus impertinens; nam si ego defero delinquentem apud Iudicem, vt in quantum talis publicè procedat, necessum est, vt puniatur secundum extracta per processum, siue deinde pœna sit secundum rigorem legis siue non: propterea videtur mihi primam differentiam esse certam nec aliam esse quærendam, sicut affirmat Bannez 22.q. 68.art.1.ad 2. Miranda q.13. art. 2.Less.lib.2.cap.29. dub.12.num. 103.Laiman. tom. 2. tract. 6. cap. 3.num.40. Sairus in Claui Regia lib.12. cap.14. num.10. cum alijs pluribus: & pro hac aduertit Bannez S. Thomam sub nomine Accusationis comprehendisse denunciationem Iuridicam, eo quòd solùm distinguantur accidentaliter penes obligationem probandi vel non, & remanere subiectum pœnæ talionis, & esse in scriptis. Ratio quam pro hoc affert Sairus, est optima, nam denunciatio Iudicialis introducta fuit ex eo, quòd pauci reperirentur, qui auderent accusare, ne remanerent subiecti pœnæ, casu quo non probarent delictum. Et ita quod vtrumque intenditur, est bonum commune vel tertij per medium castigationis publicæ, & solùm differunt, quòd accusator se obliget ad probandum delictum & subeundam pœnam, si non probauerit: denuncians autem ad nullum horum se obligat, sed relinquit casum in manibus Iudicis, ad hoc vt procedat secundum quod tenetur ex officio & obligatione quam habet, quamuis debeat dare notitiam eorum, qui sciunt casum, & fundamentorum, quę habet, vt Iudex sciat quà vià incedere debeat in ordine ad inquisitionem particularem.

4 Explicato iam quid sit denunciatio Iudicialis & in quo differat ab Euangelicà & etiam ab Accusatione remanent duo declaranda. Primum, quænam conditiones requirantur ad hoc vt denunciatio Iudicialis licitè fiat? Secundum, in quo genere peccatorum possit & debeat fieri? pro quorum intelligentià aduertendum est, in omni genere peccatorum semper occurrendum esse damnis cum minori dispendio famę & honoris delinquentis, quo fuerit possibile, nisi quando delicta & delinquentes sunt notorij & manifesti; in his etenim casibus non est cur habeatur ratio famæ & honoris delinquentis: nam per ipsam notorietatem & publicitatem delicti illam perdidit, & scandalum postulat satisfactionem, sicuti dicetur num. 7. In alijs verò delictis occultis, quantumuis probari possint, et sint in damnum boni communis vel tertij, & quantumuis atrocia sint, debet tamen attendi ad modò dicta, iuxta doctrinam datam cap.5. à num. 6. vsque ad finem. Vnde cùm emendatio &

omniũ damnorũm reparatio plenè haberi poteſt reuelando delictum in generali & communi, non debet reuelari in particulari:& quando ſufficit manifeſtare delictum, non debet manifeſtari delinquens, & quando ſufficit Denunciatio Euangelica, non oportet vti Iudiciali,& cùm ſufficit detegere delictum vni ex amicis delinquentis, vt ipſe ſolus eumdem corrigat, non poteſt deferri ad Prælatum etiam tamquam ad Patrem, & facere contrarium eſſet peccatum graue, ſicut docet Nauarrus dict. cap. inter verba, corolar. 58. num. 157. Sairus in Claui Regià lib. 11. cap. 4. num. 5. & eſt doctrina communis tradita expreſsè à S. Thomà quodlibet. 11. q. 12. & 22. q. 33. art. 7. in corpore, vbi loquendo de peccatis grauioribus & illis quæ magis ſunt in damnum boni communis, ſicut eſt hæreſis & proditio alicuius Ciuitatis, inquit. *Quædam peccata occulta ſunt, quæ ſunt in nocumentum proximorum vel corporale vel ſpirituale, puta ſi aliquis occultè tractet, quomodo Ciuitas tradatur hoſtibus, vel ſi hæreticus priuatim homines à fide auertat; & quia ille qui ſic occultè peccat, non ſolùm in ſe peccat, ſed etiam in alios, oportet ſtatim procedere ad denunciationem, vt nocumẽtũ impediatur Et ſtatim ſubdit, niſi fortè aliquis firmiter æſtimaret, quòd ſtatim per ſecretã admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire.* S. Doctorẽ ſequuntur ſui diſcipuli (qui in hàc parte ſunt omnes) ſicut videre licet in Petro de Nauarrà lib. 2. de reſt. cap. 4. n. 185. & 186.

5 Hoc adeò certum & indubitatum tenet Pater Suarez in ordine ad denunciationem Iudicialem dict. lib. 10. c. 12. nu. 3. vt non obſtante quòd firmiter defendat, in ſocietate poſſe delicta ſecreta denunciari Prælato tamquam Patri abſque eo quòd procedatur per gradus antecedentes fraternę correctionis ex eo quod Religioſi Societatis in ſuà profeſſione renũciauerint iuri ſuo, quod ad hoc habebant, nihilominus in ordine ad denunciationem Iudicialem dicat, quòd nec in Societate, nec in alià Religione fuerit renunciatum Fraternæ Correctioni & ſuauibus medijs charitatis, eſſet enim contra rationem, & decreta Summorum Pontificum atque Sacrorum Canonum, quę ſemper requirunt, vt in genere peccatorum occultorum Correctio fraterna & charitatiua præcedat Iudicialem, & ſi illa ſufficiat, non poteſt delinquens per iſtam infamari. Tantæ ſcilicet S. Mater Eccleſia curam habet famæ & reputationis ſuorũ filiorum, quantumuis mali ſint & diſcoli, fundatam in Iure naturali & diuino. Hoc ſuppoſito dico primò, peccata occulta probabilia, quæ ſunt in damnum graue boni communis aut tertij (ſecundum dicta in cap. 6. à num. 8.) abſque eo quòd præcedat infamia vel fraterna Correctio, debent denunciari Prælato, ad hoc vt prouideat de remedio aut tamquam Pater, ſi hoc ſufficiat, aut tamquam Iudex pro-

procedẽdo ad Inquisitionem particularem Iuridicam, nisi in casu quo quis firmiter crederet, quòd per Correctionem fraternam statim occurri possit pſentibus damnis, & illis quæ imminent in futurum. Et quia in peccatis valde nociuis, quæ instar gangrenæ serpunt & inficiunt, sicut est hæresis, numquam habetur hæc emendationis certitudo & reparatio damnorum per medium fraternæ Correctionis, absolutè sine illà debent denunciari ministris Sacræ inquisitionis, ad hoc vt prouideant de remedio vel tamquam Patres vel tamquam Iudices, si ita magis expedire iudicauerint.

6 Dixi autem notante, nisi in casu quo firmiter & certò speraretur emendatio per medium correctionis fraternæ, ad hoc vt intelligeretur, non sufficere spem probabilẽ illius, & ratio est, quia in damnis certis, cuiusmodi sunt illa quæ sunt boni Communis, vel illa quæ minantur præiudicium graue alicui tertio, non sufficit probabilitas remedij, sed requiritur moralis certitudo. Ita communiter Doctores cum D. Thoma vbi supra. Et aduertunt Doctores, quòd, quando delinquens deseruit occasiones peccandi, & per longum tempus (verbi gratià trium annorum) bene vixit, sufficiat ad hoc vt habeatur moralis certitudo de totali emendatione, & cesset obligatio denunciandi. Vnde patet differentia, quã assignant Authores inter peccata occulta, ex quibus imminet damnum bono communi, aut alicui tertio, & inter ea quæ solùm sunt personalia, quòd nimirum ad hoc vt in istis procedatur per omnes gradus Correctionis fraternæ, sufficiat probabilitas de futurà emẽdatione, debeatque per illos procedi toties quoties illa speratur, imò etiam in casu quo de eàdem dubitaretur: nam vti dicit S. Thomas in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. ad 1. *Nisi certissimis signis appareat incorrigibilitas, et exasperatio ipsius futura, non debet fraterna admonitio prætermitti*. In illis verò quæ sunt in damnum boni communis aut alicuius tertij, requiritur moralis certitudo, quà deficiẽte, esto non adesset infamia, debent denunciari Iudici, ad hoc, vt ponat remedium eo modo quo magis iudicauerit expedire. Ita Castro Palao de charitate tom. 1. tract. 6. disp. 5. p. 13. n. 7. Suarez de Charitate disp. 8. sect. 6. n. 6. cum S. Thomà.

7 Aduertendum tamen est, quòd, etiamsi peccata emendata sint, & ex illis non immineat damnum aliquod futurum, si tamen tàm delinquentes quàm delicta fuerint publica, debent iudicialiter denunciari, vt per publicam castigationem scandalo satisfiat, & iniuriæ, quæ Reipublicæ & Communitati per malum exemplum illata fuit. Ita siluester verb. Correct. q. 5. Nauarrus dict. cap. inter verba, corollar. 65. num. 766. Sanchez lib. 6. consil. cap. 2. dub. 15. n. 6. & alij. Hoc autem debet intelligi (inquit Sanchez) quando iniuria & scandalum quod fuit illatum Com-

Communitati per delictum emẽdatum, non est iam quasi oblitteratum & obliuioni traditum per bonum exemplum longi temporis, hoc quippe posito non debet talis delinquens denũciari, etiamsi imponeretur preceptum & fulminarentur censuræ à Superiore: tunc enim iam cessauit finis publicæ castigationis, quod notandum est pro capite de Inquisitione, siue illa sit generalis siue particularis.

8 Et quia suam habet difficultatem, quando particularis aliquis erat excusatus à denunciatione delicti & occulti delinquentis, ex eo quòd poterat timeri damnum graue ipsi denuncianti, ponam hìc pauca quædã verba Thomæ Sanchez dub.22. num.2. cum quibus haud dubiè satisfiet omni difficultati, absque eo quòd multiplicentur casus particulares: *Nota* (inquit) *hic conferendum esse prudentis arbitrio damnum, quod ex denunciatione sequitur denunciãti, & vtilitatem ex denunciatione secutam, posset enim tanta denunciationis esse necessitas, vtpote ad vitandum commune grauissimum damnum, quod aliàs caueri non posset, vt quis etiam cum capitis periculo ad id teneretur.* Itaque si damnum commune præponderet illi, quod imminet denuncianti, debet fieri denunciatio cum periculo proprij damni: si verò hoc præponderet damno communi, non obligabitur quis ad denunciandum non obstante quòd fuerint imposita præcepta & censuræ. Hæc tamen regula non habet locum inter damnum graue proprii & id quod imminet alicui tertio particulari, licet esset grauius, quia in ordine ad illum non me obligat charitas nec Iustitia, sicut in ordine ad bonum Commune: quamuis, si possim euitare damnum graue tertij cum aliquo paruo proprio, debeam facere: debet autem per dictam regulam mensurari obligatio denunciandi, quatenus respicit damnum delinquentis: ita vt si damnum boni communis & tertij innocentis præponderet famæ delinquentis, debet fieri denunciatio, non curando de famà alterius: si tamen ista & e contra mala illam concomitantia præponderent damno boni Communis aut tertij, non potest licitè fieri denunciatio: & ita valde bene dicit Petrus de Nauarra lib.2. de restit.cap.4.nu.190. quòd si aliqua persona bonæ famæ & existimationis furaretur rem parui momẽti, non posset denunciari, quia eius fama præponderat exiguo damno temporali tertij. Desumpsit hanc doctrinam Nauarrus ex S. Thomà in 4.distinct.19.q.2.art.3. ad 2. vbi concludit dicendo: *Si autem peccatum vergat in damnum corporale alterius, debet fieri comparatio illius damni ad damnum famæ istius & illi damno quod præponderat, obuiandum magis.* Itaque totum hoc reduci debet ad prudens denunciantis iudicium; & si ipse ad hoc resoluendum non sit sufficiens, debet accipere consilium à personis doctis, cordatis & prudentibus. Ita Siluester verb.

Cor-

Correctio nu. 4. Soto de Secreto, memb. 2. q. 4. concl. 3. Nauar. de restit. lib. 2. c. 4. num. 185. & 190. Alderete lib. 1. cap. 5. §. 4. num. 28. & cum D. Thomà omnes eius discipuli 2. 2. q. 33. art. 7. Est hæc regula maximi momenti & dignissima, quæ præ oculis habeatur ab illis, qui in hac materià tàm delicatà desiderat non errare.

9 Duæ difficultates ad hoc Caput spectantes nobis remanent discutiendæ; prima, vtrùm delicta occulta & solùm personalia (probabilia tamen per duos aut tres testes fide dignos) licitè possint Prælato denunciari iudicialiter, ad hoc vt illa castiget publicè, quando præmisso Ordine fraternæ Correctionis delinquens se exhibet incorrigibilem, vel aliàs non habetur spes, eum per ordinem Euãgelicum fore emendandum? tunc enim non est necessarium, quòd præcedat fraterna Correctio, & casus procedit, quando non adest infamia publica delinquentis, hæc enim si adesset, non est dubium, quod talis iuridica denũciatio fieri possit. Grauis est ista difficultas, & ab illà pendet se re illud, quod tetigimus capite præcedenti, an scilicet Prælatus possit imponere præceptum & censuras denunciãti Euangelicè ad hoc vt denunciet iudicialiter, casu quo delinquens esset contumax & incorrigibilis per media Ordinis Euangelici, & an, si Prælatus imposuerit præceptum, denunciator euangelicus teneatur obedire. De quo licet non pauca capite præcedenti à numero 10. vsque ad finem dicta sint, plena tamen & perfecta illius intelligentia pendet ex his quæ hìc dicturi sumus. Similiter pendet ab hàc difficultate scire, an, quando Prælatus facit inquisitionem generalem vel mixtam, quæ est tunc cùm delictum est publicum, & delinquens occultus, vnus ex illis duobus vel tribus delictum scientibus possit manifestare delinquẽtem occultum, qui nõ est infamatus, admisso enim, in his casibus licitè fieri posse talem denunciationem sine præcepto, & si sine illo quis non esset obligatus illam facere, aut posset eam ad aliud differre tempus, certum erit, quòd posito præcepto superioris tenebitur denunciare obediendo præcepto, sicut capite præcedenti nu. 6. dictum est.

10 Secunda difficultas est, dato casu quòd denunciatio sit peccaminosa ex parte denunciantis, eo quòd ad minus sit contra charitatem: semel tamen factà Prælatus in eiusdẽ virtute licitè possit procedere ad inquisitionem particularem publicam contra talem delinquentẽ? & nunc solùm loquor, quando denunciatio fit extraiudicialiter Iudici, cùm nimirum non procedit ex officio suo ad inquisitionem generalẽ neque mixtam; hoc enim relinquitur pro dicendis inferiùs, sed quando denunciatio fit in illius domo aut camerà, sicut in casu quo delinquens inuenitur incorrigibilis ĩ secreto per media Correctionis Euangelicæ, vel quãdo absque eo quòd ad hoc de-

deueniatur, immediatè fit ei denunciatio tanquã Iudici, eo quòd denuncians non habeat spem probabilẽ de emendatione per secretam correctionem.

11 Prima sententia dicit, quòd in his delictis personalibus occultis probabilibus tamen ad minus per duos testes, & si premissis primùm medijs Euangelicæ Correctionis delinquens remaneat incorrigibilis, quilibet ex illis, qui habent notitiam delicti, poterit iudicialiter denunciare Iudici, & per consequens iste in virtute talis denunciationis poterit facere inquisitionem particularem examinãdo testes & procedendo ad publicam castigationem. Primum fundamentum huius sententiæ desumitur ex eo quod determinatum fuit in capite. Licet Heli, de Simonià, vbi ad hoc vt denunciatio licitè fiat, solùm requirit Pontifex, quòd præcedat fraterna Correctio, non tamen infamia, hanc enim solùm requirit ad hoc, vt Iudex possit procedere ex officio ad inquisitionem particularem, & cùm denunciatio sit iudicialis, quæ est vnum ex illis quæ aperiunt viam Iudici ad procedendum ad punitionem publicam, quilibet potuit hanc viam aperire iudicialiter denunciando, si non profuerint media denunciationis Euangelicę, vel non sit spes, quòd profutura sint, sed potius obfutura.

12 Secundum fundamentum desumitur ex graui damno, quod immineret Reipublicæ, si huiusmodi peccata remanerent impunita, vel saltem priuaretur illo fructu, qui sequitur ex castigatione talium delinquentium propter terrorem cęterorum. Hanc sententiam expressè tenet Pater Frater Martinus à S. Ioseph in suo Epitome c. 6. num. 12. & prius cap. 2. num. 4. vbi statuit, in tali casu posse Prælatũ per præceptum obligare denũciatorem Euangelicum ad hoc vt fiat iudicialis, et quamuis dictus Pater cap. 6. pro suà sententià citet Lessium lib. 2. de iustitià cap. 29. dub. 15. num. 136. & 147. & Iulium Clarum q. 3. num. 4. Villalobum 2. p. tract. 14. diff. 5. num. 3. Nec isti tamen Authores, nec illi qui asserunt non esse necessarium vt denunciationem pręcedat infamia (qui sunt quasi omnes) se explicant, vtrùm loquantur de delictis merè personalibus, aut de illis quæ sunt in damnum boni communis vel tertij aut proprium denunciãtis; nam aliqui dicunt, quòd quando agitur de impediendo aliquo malo spirituali vel temporali, sit licita denunciatio, etiam si nõ pręcedat infamia; alij verò, illam esse licitam etiam tunc cùm agitur de emẽdatione delinquentis cum spe futuræ emendationis per iudicialem castigationem, sicut sentiunt Authores secundæ sententiæ capite pręcedenti. Difficile tamen erit reperire Authores, qui accomodando se sacris Canonibus dicant posse fieri denunciationem iudicialẽ in peccatis occultis personalibus probabilibus per duos aut tres testes, absque eo quòd pręcedat infamia, attendendo solùm

lùm

lùm ad profectum, quem consequitur bonum commune ex publicâ castigatione talium delinquentium: dixi verò Authores, qui se accomodent & conforment sacris canonibus, quales sunt Canonistæ & Theologi: nam multi Iuristæ ad hoc non attendunt, nec etiam an præcedat Correctio fraterna vel non. Sic aduertit Less. dub. 15. num. 139. & deinceps, & num. 111. dubij. 13. tractando, quòd in inquisitione generali huiusmodi peccata occulta, etiamsi sint per duos aut quatuor probabilia, denunciari non possint secundum sententiam Doctorum quasi omnium, subdit: *Nec obstat praxis orbis contraria, nam multi in hâc re peccant, per ignorantiā, multi etiam non tàm punitionem expectant, criminosi, quàm emendationem vel malè impeditionem & auersionem*. Et excusādo idem Lessius hanc praxin Iudicum sæcularium num. 132. & sequenti, inquit, quòd ob hoc non debeant condemnari, dummodo ponantur debitæ circumstantiæ, & procedatur secūdum receptam consuetudinem locorum, si delicta sint grauia, sicut, v.g. furtum, homicidium, sacrilegium, incestus, & alia crimina similia: *Rempublicam turbantia & non ad nudam punitionem, sed quia censeatur necessariū bono Reipublicæ*. Vbi notandum est (sicut patet ex his exemplis) quòd licet Lessius sentiat talem dari praxin inter Iudices sæculares circa peccata occulta, quæ sunt nociua bono communi aut alicui tertio, dicit tamen in ordine ad occulta personalia solùm non se immiscere nec Iudices sæculares nec Ecclesiasticos. Et Iulius Clarus q. 7. vbi hoc punctum tractat magis ad propositum ad stabiliendam suam doctrinam inquit: *Et in hoc proposito ego omitto ea omnia, quæ de Iure Canonico dicuntur de materiâ denunciationis*. Nam sentit, Inter Iuristas illa non esse recepta, aut per consuetudinem contrariā abrogata: & num. 5. dicendo esse sententiam communem Canonistarum, etiam Officiales deputatos Reipublicæ non posse denunciare nisi solùm crimina notoria, vel publica, addit: *Sed quidquid sit de Iure, contrarium seruatur de consuetudine, nam tales Sindici non modò possunt denunciare etiā delicta occulta & non notoria, imò ex necessitate officij tenētur ea denunciare*. Et esto verum sit, Bernardum Diaz in practicâ criminali cap. 6. dicere, quòd Ministri Reipublicæ debeant & possint denūciare delicta occulta probabilia, & ista sit praxis communis etiam apud Tribunalia Ecclesiastica, nec iste tamen Author, nec Iulius Clarus se explicant, quòd loquantur de delictis occultis solùm personalibus, vel de illis, quæ sunt in damnum boni communis aut tertij: & ita debemus præsumere, quòd loquantur de istis, sicut patet ex exemplis a Lessio suprà allatis in fauorem praxis, quam isti Authores defendunt. Verùm sit ita, quòd apud Tribunalia sæcularia sit talis consuetudo & praxis,

vbi sicut Fiscales non attendunt ad leges Correctionis fraternæ, nec in his nec alijs delictis; ita nec ad infamiam delinquentium: in Religionibus tamen, in quibus nō sunt Fiscales deputati ad denunciandum, nec est consuetudo non curandi fraternam Correctionem, vel non attendendi ad hoc an præcedat infamia, sed contraria, ad cōformandum se statutis Iuris Canonici, quod fundatur in Iure naturali & diuino, sicut docent Nauarrus & alij; non debet curari hæc doctrina; neque meo videri hæc sententia; quatenus dicit, solùm propter bonum quod prouenit Communitati ex punitione publicà talium delictorum, etiam non præcedente infamiâ, posse iudicialiter denunciari, quando media fraternæ Correctionis non sufficiunt. Primò, quia sicut dicit Soto de secreto. memb. 2. q. 6. *Status pacatus & tranquillus est status publicus, si publica & notoria peccata non dissimulentur, & petentibus vindictam resarciantur iniuria.* Secundò, quia exceptò Authore relato, neminem reperio etiam inter Iuristas, qui clarè & expressè illud afferat loquendò de peccatis, quæ solùm nocent illa committenti: & vt innotescat quantâ cum confusione hìc in parte loquantur Authores, videatur Trullench. lib. 8. in Decalog. cap. 2. dub. 2. num. 4. vbi postquam dixerat, quòd delicta occulta, quæ non sunt in damnum boni communis vel alicuius tertij, nemo teneatur denunciare vel accusare, subiungit: *At si probare illa potest, licebit accusare, quamuis non teneatur.* Magis infra tamen clarè dicit, se loqui de illis delictis, quæ sunt in damnum accusantis vel denunciantis, & in tali casu inquit, si voluerit, poterit non facere denunciationem & poterit facere, si delictum sit probabile: cùm sit in eius positum voluntate & libertate remittere aut non remittere iniuriam contra se factam: de illis autem delictis quæ nihil horum habent, nec verbum quidem dicit in ordine ad particulares, quos nō tangit iniuria nec afficit damnum tamquam partes aggrauatas. Nec etiam fauet huic sententiæ alia doctrina dicti Patris Fr. Martini à S. Ioseph cap. 5. num. 22. vbi intendit asserere; quòd sit probabile; inter Religiosos posse Prælatum absque eo quòd præcedat infamia, procedere ad inquisitionem particularem in quouis genere delictorum, quantumuis etiam occulta sint citando pro hàc parte Ioannem Andream & alios Iuristas, & fundando se in eo, quòd postquam Innocentius III. determinauerat in capite qualiter & quando 2. de Accus. ne fieret inquisitiò particularis, quando non præcessit infamia, addit: *Hunc tamen ordinem circa Regulares personas non credimus vsquequaque obseruandum. Quæ cùm causa requirit, faciliùs & liberiùs possunt ab administrationibus amoueri.* Vnde elicit istam consequentiam: nam si contra delictum occultum Superioris Regularis potest procedi, & remo-

uen

ueri potest ab officio etiam nullà præcedente infamià; cur id ipsum nequibit fieri cùm cęteris subditis Regularibus? dicit etiam huic sententiæ fauere Patrem Alderete lib. 1. cap. 7. à num. 23. postea tamè num. 26. esse sibi ipsi contrarium: Hæc doctrina non est vera; & propter hoc P. Alderete se explicat num. 26. absque eo quòd sibi ipsi contradicat, sicut etiam debēt cæteri Authores explicari, quos statim citabimus: quia nec Pontifex dicit, Prælatos suis posse priuari officijs propter delicta occulta nullà infamià præcedente; & esto hoc dixisset, non tamè deberet intelligi de delictis solùm personalibus, sed de illis, ex quibus imminet damnum bono communi vel sunt alijs in scandalum. Quod Summus Pontifex dicit, est hoc, quòd inter Religiosos non sit necessarium seruare rigorem Iuris quantum ad ea quæ substantialia non sunt. Et hoc colligitur ex verbis immediatè antecedētibus, quę sunt sequentia: *Illa semper adhibito moderamine, et iuxta formam iudicij*, quod est illud quod fit cum omnibus solemnitatibus; *Sententiæ quoque forma seruetur*: & illicò subdit: *Hunc tamen ordinem circa Regulares personas non credimus vsquequaque seruandum*. Vbi debent notari illa vltima verba, quæ declarant nostrum intentum; ex quibus concludit dicendo: *Quæ (cùm causa requirit) facilius & liberius à suis possunt administrationibus amoueri*; vbi aliud non dat ad intelligendum, quàm quòd Religiosi maiori cum facilitate & leuioribus ex causis possunt à suis officijs amoueri quàm sæculares sive deinde sint subditi siue Prælati. Quod verissimum est, nam sicut aduertit P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 12. Prælatus absque aliquà culpà suà si ita magis pro bono communi fuerit expediens, ab officio suo deponi potest: nam in Religionibus non dātur officia propter aliquod interesse vel emolumentum particulare, sed propter bonum commune: *Vnde cùm ex parte Superiorum sit sufficiens potestas et insuper sufficiens causa, poterint priuare officio inferiores Prælatos etiam absque vllà culpà*; verbi gratià, vel quia non habent talentum gubernandi, aut prudentiam vel alias qualitates & conditiones naturales; quamuis hoc semper fieri debeat cum maturà prudentià & iudicio vsurpando modum talem, qui in minus dedecus cedat Prælati. Ita sentit P. Fr. Emmanuel Rodriguez, qui postquàm explicauerat in tom. 2. q. 19. art. 6. caput qualiter & quando citatum in sensu quo nos & communiter alij citātt deinde q. 25. art. 1. & 2. resoluit, qualiter Religiosi cum facilitate à suis possint officijs remoueri abque processibus Iudicialibus, & sine rigore Iuris. Et P. Fr. Ioseph à S. Maria in suo Tribunali sequēdo doctrinam Rodriguez fundat eā in verbis prædicti Capitis qualiter & quando: *Facilius & liberalius à suis possunt administrationibus amoueri*. Et licet ad hoc

semper requiratur iusta causa, & in ea, maturo cum iudicio procedi debeat, nec non bene perpendi modus quo quis priuandus est officio, sicut patet ex his verbis, *Cũ causa requirit*: non tamen est necessarium, esse talem qualis requiritur in aliquo Curato vel beneficiato, qui priuandus esset officio vel beneficio quod possidet: nam in hoc requiritur culpa valde grauis in damnum boni communis: & si fuerit personalis, debet esse scandalosa, quod etiam est necessarium, quando Prælatus Regularis priuatur officio non ob defectum talenti, sed propter aliquod delictum, quod debet esse valde graue; & iste est germanus, legitimus, & verus sensus verborum dicti Capitis qualiter & quando, non verò ille, quem intendebat P.F. Martinus à S.Ioseph, quòd scilicet etiam non præcedente infamiâ ob quæcumque delicta secreta Regulares puniri possint: imò nihil magis Pontifex in toto illo capite inculcat, quàm quòd habeatur cura & respectus ad famam Religiosorum & maximè Prælatorum in delictis, quæ non sunt publica, nec in damnum boni communis. Et conformiter ad hoc dixerat in capite qualiter & quando 1. loquendo de Clericis, qui assumuntur pro testibus in causis personarum Ecclesiasticarum: *Iurent Clerici, quòd super his quæ sciunt vel credunt esse in suâ Ecclesiâ reformanda tam in Capite quàm in membris (exceptis occultis criminibus) meram et plenam dicant Inquisitoribus veritatem*. Si igitur Pontifex ita sollicitus est de famâ Clericorum & Prælatorum Ecclesiasticorum in delictis secretis personalibus, quã rationem haberet negligendæ famæ Religiosorum, quorum delicta publicata multò maiora solent afferre damna, sicut statim probabimus? Et in rei veritate si illatio quam facit præfatus P. Martinus quantum ad non curandum infamiam esset legitima, haberet etiã locum respectu citationis Rei & cæterorum quæ spectant ad substantialia Iudicij, quæ in illo capite enumerantur: & ita ex eodem fundamento inferri posset, quòd in causis iuridicis Religiosorum non solùm non deberet haberi ratio eorum quæ sunt accidentalia respectu Iudicij, verùm neque eorum quæ substantialia sunt, quod nullus dixit vnquam nec dicere potest. Vnde si aliqui Authores insinuent, quòd etiam non præcedente infamià procedi possit in delictis occultis Religiosorum, debet intelligi de illis, quæ sunt in damnum boni communis, & si loquuntur de personalibus, intelligitur, quando per Correctionem Euangelicam delinquens non se emendauit, & speratur, quòd per Iudicialem se debeat emendare, quod negari non potest, esse probabile secundum dicta Capite 8. num. 8. & 9.

13 Propter quod affero cum secundâ sententiâ, quòd huiusmodi peccata, si ex eorum publicatione aliud non sequatur, quàm terror

in cæteris per punitionem; & non præcesserit infamia delinquentiũ, non possint iudicialiter denunciari, etiamsi ex Correctione fraternâ nullus fuerit secutus fructus,& facere oppositum erit peccatum graue ad minus cõtra charitatem; aliqui enim Authores graues sentiunt, nõ peccari contra iustitiam, quia probabilitas tollit hanc obligationem, sicut dicemus tractando de Accusatione. Vt autem clarè pateat fundamentum, quod hæc sententia habet in authoritate illorum, qui illam sequuntur, non rectiùs, esto nonnihil me extendã, referre verba aliquorum, supponendo cum communi sententiâ, quòd illi qui posito præcepto Superioris non tenentur denunciare, nec possint denunciare etiam non posito tali præcepto, ac proinde omnes qui asserunt illud prius, debent etiam asserere hoc posterius; & id ipsum dicendum est de illis, qui posito præcepto Superioris, non tenentur testari de aliquo delicto, quia minùs requiritur ad testificandum quàm ad denunciãdum. Hoc supposito ponamus primo loco testimonium S. Thomæ 2.2.q.70. art. 1. in corpore, vbi inquit: *Si requiritur testimonium alicuius subditi authoritate Superioris, eis in his, quæ ad iustitiam pertinent, obedire tenetur, non est dubium, quin teneatur testimoniũ ferre in his, in quibus secundum ordinem Iuris testimonium ab eo exigitur, puta in manifestis & in his, de quibus infamia præcessit: si autem exigatur ab eo testimoniũ in alijs, puta in occultis & de quibus infamia non præcessit, non tenetur ad testificandum.* Si enim sentit Sanctus Doctor, quòd posito præcepto Superioris non sit aliquis obligatus ad testificandum in peccatis occultis, ad quæ non præcessit infamia, consequenter sentit, quòd illa secluso præcepto denunciare non possit. Et huius opinionis est Caietanus in locis quæ retulimus in capite præcedẽti. Sequitur hanc sententiam Soto de secreto, memb. 2.q.6.conclus.3. vbi referendo illos casus, in quibus nonnulli sentiunt non esse necessarium quòd precedat infamia, dicit: *Tertium casum excipiunt, quando Iudex procedit ad denunciationem publici Officialis; sed tamen ego nõ video, quod amplius priuilegium habet denunciatio publici Officialis, quàm denunciatio priuatæ personæ saltem quantum ad hoc. Colligamus ergò quòd quando denunciatio publici Officialis est de crimine pernicioso Reipublicæ, aut de crimine notorio, tunc potest sine infamiâ fieri inquisitio: sed tamen si crimen est priuatum, neque est in præiudicium tertij, illud non incumbit Officiali denunciare, & quamquam denunciet, non potest fieri inquisitio absque infamiâ, quemadmodum si denunciatio fieret ab aliâ personâ priuatâ.* Quid clarius? & cum eâdem claritate id ipsum dixit in primâ conclusione. Hos Authores sequitur Petrus de Nauarrâ lib. 2. de tort. cap. 4. num. 220. vbi ita inquit: *Sed certè quamuis dum*

cri-

crimen est publicum, licitum sit ob commune bonum reuelare, vt cæteri timorem habeant, tamen quando ita est occultum, vt duobus vel tribus notũ sit, nulla est necessitas reuelandi; non enim vllum est scandalum vel notitia talis peccati in populo, ac per hoc boni cõmunis necessitas non exigit, vt ille prodatur & puniatur: cùmque conseruari possit fama fratris, vera charitas & fortasse iustitia lædetur ex tali reuelatione. Vnde in hoc omninò est Adriani sententia amplectenda. Cum hàc sententià concordat Castro Palao de Charitate tract. 6. disp. 3. punct. 14. num. 3. vbi dicit: *Secundus casus in quo cessat denũciationis iuridicæ obligatio, est, quando delictum duobus vel tribus tantùm est notum: quod intelligendum est de delictis, quæ in damnum tertij non vergunt.* Id ipsum sentit P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. c. 11. à nu. 7. vsque ad finem capitis, verba illius sunt: *Atque hinc sequitur in huiusmodi visitationibus non teneri subditũ interrogatum etiam sub iuramento ad manifestandum eum, quem deliquisse nouit, quando adeò occulta est persona, vt nullà infamià laboret*, & statim subdit: *sed obijci potest, quia subditus potest licitè denunciare Prælato tale crimen, etiamsi non præcesserit infamia, iuxta dicta in cap. 8. ergò Prælatus in generali visitatione potest ei præcipere, vt manifestet quemcumque nouerit deliquisse, quantumuis sine infamià. Respondetur negando antecedens intellectum de denunciatione iudiciali, quæ per hanc generalem visitationem intenditur: in illo autem capite loquuti sumus de paternà, secretà ac priuatà denunciatione facta soli Prælato: quapropter oportet attendere non eas confundere, neque àb vnà ad aliam transitum inordinatum facere.* Et quamuis cap. 12. num. 35. videatur dicere oppositum, eo quòd præter solitum minus clarè loquatur in omnibus illis numeris; statim tamen se explicat num. 38. vsque ad num. 43. Legatur cum attentione, & apparebit rem ita se habere: resoluit enim, quòd in casu incorrigibilitatis per ordinem Euangelicum non possit Prælatus obligare ad denunciandum iuridicè, nec per consequens illud licebit subdito facere, admittendo hoc in peccatis, quæ sunt in damnum boni communis vel alicuius tertij: idem sentiunt Miranda q. 13. art. 2. conclus. 1. §. *Sed hæc difficultas.* Frater Ioseph de S. Marià in suo Tribunali tract. 3. cap. 14. §. 2. Quamuis limitatio, quam ponunt isti duo Authores, scilicet hanc denunciationem fieri posse ab Officialibus publicis, non habeat fundamentum, sicut notant Soto vbi supra & Nauarrus in rubricà de Iudicijs nu. 95. tenet etiam istam sententià Portel. in dub. Regul. verb. correctio fraterna num. 13. vbi inquit: *Si duo vel tres testes denuncient Prælato aliquod crimen sub iuramento, & tale crimen non sit diffamatum, neque Persona infamata, non potest Prælatus illud pu-*

publicè punire; sed solùm secretè paternaliter monere. Sic tenet N. Thomas à Iesu tract. 2. cap. 3. n. 6. & tract. 1. cap. 15. n. 11.

Huius etiam sententiæ sunt Authores citati capite præcedēti pro secundâ sententiâ: illi enim soli admittunt talem denunciationem & inquisitionem iuridicam, in casu quo habetur spes emendationis per ordinem iudicialem de delinquente incorrigibili per media Ordinis Euangelici, si tamen talis spes non habeatur, illam non admittunt solùm propter bonum, quod redundaret in Communitatem ex publicâ punitione, quod citatus P. F. Martinus à S. Ioseph probare conatur. Ita tenent hanc sententiam Authores ibi citati pro tertiâ sententiâ, quam sequimur, & cum his necessariò sentire debent omnes illi, qui defendunt delicta occulta in inquisitione generali vel mixtâ reuelari non posse, non obstantibus censuris & præcepto Superioris; quia si stante præcepto & quando Iudex procedit ex officio iudicialiter, tales delinquentes licitè manifestari nō possunt, multò minus poterunt denunciari extraiudicialiter, & cùm Authores qui illud sentiunt, quasi omnes sint Canonistæ & Theologi, sicut aduertit Lessius, & ibi citauimus, ferè omnes (exceptis paucis Iuristis) hæc sententia habet pro suâ parte; imò vix inter Iuristas reperiuntur aliquis, qui hoc admittat, quando delicta non sunt in damnum boni communis vel tertij, cuiusmodi sunt illa, de quibus hic loquimur.

14 Primum fundamentum huius sententiæ aliqui desumunt ex cap. licet Heli vers. cùm igitur, de Simoniâ, vbi cùm Abbas Pomposianus ab aliquibus Monachis sui Monasterij de graui delicto denūciatus esset, noluit Pontifex denūciationem admittere, nisi priùs constitisset de infamiâ. In rei tamen veritate ex hoc capite non potest omninò & plenè hæc sententia probari & conuinci. Quia cùm in hoc casu Abbas conquæstus esset, eo quòd denunciantes eum fraternè prius non admonuissent, & hoc ipsum difficile esset probatu; petijt Pontifex, an adesset infamia delinquentis & delicti; quæ cùm adesset, in illius virtute Pontifex processit ad inquisitionem contra illum, non certificandò se de hoc, an fraterna Correctio præcessisset vel non, nàm cum solà infamia habebat sufficiens fundamentum ad inquisitionem. Et licet casus huius capitis non parum faueat huic sententiæ, eam tamen totaliter non conuincit, nam datur locus euasioni per hoc quòd ad euitandas lites Pontifex noluerit ex officio procedere prætexendo infamiam, & non curando de cæteris.

Textus autem in quo videtur mihi totaliter expressa, habetur in capite Inquisitionis §. tertij de Accusationibus, vbi consultus Innocentius III. ab vno Episcopo in simili casu respondit cum sequentibus verbis: *Tertiæ dubitationis articulus continebat, vtrùm vnus, vel plures iurati affirmantes*

alt-

aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commisisse, de quo aliqua infamia non laborat, aliquam pœnam infligere debeatis? Et ad hæc respondemus, nullum esse pro crimine, super quo aliqua non laborat infamia, seu clamorosa insinuatio non præcesserit, propter dicta huiusmodi puniendum, quinimò super hoc depositionem contra eum recipi non debere. Quid clarius ad intentum? & & idem quasi habetur in cap. cùm oporteat, de accusationibus, & in cap. qual. & quando 2. eiusdem tituli.

15 Secundum fundamentum à ratione, in quo nititur hæc sententia, detexit S. Thomas 22. q. 33. art. 7. vbi ponderando quanti facienda sit fama proximi non solùm propter illius bonum verùm etiam ipsius Reipublicæ & Communitatis, inquit: *Fama quidem vtilis est, primò quidem ipsi peccanti non solùm in temporalibus, sed etiam quantum ad spiritualia, quia præ timore infamiæ multi à peccato retrahuntur. Vnde quando se infamatos conspiciunt, irrefrenatè peccant. Secundò debet conseruari fama fratris peccantis, tum quia vno infamato alij infamantur.* Quod inter Religiosos maiorem vim habent, nam sicut S. Augustinus epist. ad plebem Hipponensem dixit: *Cùm de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquod crimen vel falsò sonuerit vel verè patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur.* Et conformando secum hoc Nauarrus in rubricâ de indic. num. 81. & loquendo de huiusmodi peccatis occultis & solùm personalibus, ac satisfaciendo principali fundamento contrariæ sententiæ inquit: *Vtilior est Respublica quieta conseruatio famæ et honoris suorum subditorum, quàm punitio, quâ turbatur Respublica, & illi priuantur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor.* Et num. 56. referendo verba Innocentij III. in dict. cap. inquisitionis, ait: *Longè enim vtilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam Clerici, qui deliquit, quàm punire delictum dissipando eius famam. Plus enim nocet exemplum delinquendi, quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quàm condonatio delicti secreti.* Et si hoc vim habet inter Sæculares, quanto maiorem habebit inter Religiosos, qui dum perdunt bonam famam & opinionem, perdunt totum, & se præcipitant tandem ad vnam vitam licentiosam, nec desinunt donec egrediantur Religionem? Ita grauiter aduertit P. Alderete lib. 1. cap. 10. num. 15. his verbis: *Experientia compertũ est, ferè nullos ex illis, qui fuere in custodiâ detenti, in Religione perseuerasse, sed tandem vel ipsos discessisse vel à Superioribus eiectos fuisse.* Quia videndo se dehonoratos per carcerem & apud cæteros infamatos, redeunt ad vomitum & in peiora prolabuntur, donec tandem se videant extra Religionem constitutos. Quæ omnia euitata fuissent, si delicta occulta cha-

charitate fuissent coöperta: & ita prosequendo hoc punctum lib. 1. cap. 5. num. 15. addit: *Cautos oportet esse Superiores in delictis inquirendis, ne contra diuina praecepta et iura Pontificia de delictis occultis cognoscere praesumant, vbi non praecedit infamia: & meritò in eos Superiores aliqui inueniuntur Authores affirmantes grauissimè peccare, quoniam subditis bonum nomen adimunt, & infamiae notam incurrunt, quorum bona fama ab alijs non erat laesa & oportebat illos maximam curam habere, & conseruare, vt Deo melius seruire possent, & Religiosorum nomen vbique bene sonaret: longè enim vtilius est proximis seruare bonam famam, quàm punire delictum occultum, quoniam plus nocet infamia proueniens ex crimine per punitionem publicato, quàm illius occultati facta condonatio*. Et in rei veritate, sicut aduertunt Miranda & P. Ioseph à S. Mariâ vbi supra, durum foret & intolerabile, quod propter dictum trium aut quatuor, qui allegari possunt, contra illos qui bonae famae sunt, nullâ praecedente infamiâ procedi posset. Quod maiorē vim habet, quando tales sunt Praelati, & personae in dignitate constitutę, & multò magis si Zelosi & obseruantes sint; hi enim vt plurimum sūt exosi & calumnijs expositi apud aliquos subditos inquietos & malè morigeratos, eo quòd aduersentur & se opponant malo eorum modo, procedendi atque inobseruantijs. Ac proinde licet in ordine ad omnes hanc doctrinam Praelati debeant prae oculis habere, magis tamen Praelati Superiores respectu Praelatorum inferiorum, vt notatur in cap. qualiter & quando 2. de Accusat. vbi postquā dictum erat, quà ratione Praelati sint positi tanquam scopus ad sagittam inter subditos inquietos & immortificatos, adiungit: *Et ideò Sancti Patres prouide statuerunt, vt accusatio Praelatorum non facilè admittatur, ne concussis columnis corruat aedificium.*

16. Confirmatur hoc pūctum cum quibusdā verbis Petri de Nauarra lib. 2. cap. 4. num. 184. vbi admonet tàm subditos quàm Praelatos, vt considerent se esse homines fragiles, & si Deus illos labi permitteret in aliquod delictum ex praedictis, quid vellent sibi fieri, *Quod nobis fieri nollemus, alijs inferre par non est*. Ac proinde in huiusmodi culpis, quae directè non sunt in damnum boni communis vel tertij, quantumuis probari possint, *Tacendum est omninò* in ordine ad Iuridica, *Et ingemiscendum, Deusque exorandus, in cuius manibus sunt hominum corda*. Et supposito quòd hęc delicta Praelato tanquam patri denunciari possint, de sufficienti eorum remedio prouisum est, & multò magis inter Religiosos, vbi cum prudentiâ occasiones delinquendi & reincidēdi remoueri possunt, ad hoc vt nō dehonoretur Religio, nec illi patiantur ruinam.

17. Hic tamen notandum est, quòd quando peccatum occultum est in

periculo proximo quod manifestetur, & inter multos publicetur, bene possit denūciari etiā non præcedente infamia vel correctione fraternā, si hæc non sufficiat ad perfectā satisfactionē. Ita docet S. Thomas in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. ad 2. Riccard. ibidē art. 3. D. Antoninus 2. p. tit. 9. c. 6. §. 4. & alij, quos sequitur Alderete lib. 1. c. 5. §. 4. n. 25. Ratio est, quia tunc fama proximi nō patitur notabile grauamē, eo quòd tale delictum secundū moralē æstimationē iam reputetur publicū. Sit casus, quòd aliquis Religiosus sit resolutus ad deserendū Conuentū & capessendā fugā, quæ si aliā viā impediri nequeat; debet dari notitia Prælato vt illum custodiat, etiamsi hoc fieret per carcerē, non obstāte quòd inde publica in Cōuentu sequatur infamia, illud. n. quod adeò vicinū est publicationi, pro publicò reputatur; & tantū honoris ille perderet fugiendo, quantū ab ipso tolleret præueniens incarceratio; & ad minus illud scandalū euitatur, quod extra Conuentū per fugam datū esset, quod in Conuentu hæc vno nec alio modo impediri potuisset. idē .n. est videre illū carceri inclusum, ac videre illū fugientē vel fugitiuum; ac proinde nō imponitur nouū grauamen: & hoc verum est etiamsi vnus solus fide dignus resciat ex aliquibus indicijs: melius tamē esset in casu quo nō nisi vnus habet notitiam ponere illi insidias, vt deprehendatur in fragranti, si tamē casus fuerit probabilis per duos, hoc non erit necessariū: & hæc est vna ex causis & rationib⁹, ob quas Christus Dñs in cœna peccatū Iudę inter Apostolos publicauerit, quod die sequēti toti populo manifestādum erat; esto tūc nondū esset manifestū nisi inter aliquos paucos, & id ipsū locū habet in delicto Ananiæ & Saphiræ Act. 5. quando illud S. Petrus publicauit. Ex quo infertur, quòd illa delicta quę committūt Religiosi corā duobus vel tribus secularibus; & aliquando etiā corā vno solo, si sit ex illis ordinarijs et leuioris cōditionis hominib⁹ specialiter si essent mulieres (quæ patiūtur fluxū linguæ & nullū seruant secretū) possint & debeāt denūciari Prælato vel tāquam Patri, si hoc sufficiat, vel tamquā Iudici, etiamsi infamia nō præcedat, certò .n. sibi quis psuadere potest, statim huiusmodi farinæ homines ad reuelāda Religiosorū facta tā per se, quā per alios apud cęteros illa delicta sparsuros: Ita Alderete vbi supra n. 27. Portel. verbo correct. n. 3. Hoc totū tamen maturo examine & ponderē discutiendū est & vbiq; seruanda charitas: non possunt quippe dari casus, quo illi seculares pauci, qui delictum viderunt, seruent secretum: quamuis hoc apud homines vulgares obseruari difficillimum sit.

18 Restat solūm, vt satisfaciā cuidā obiectioni, quā contra dicta affert Author contrariæ sententiæ: est autē huiusmodi; si infamia est necessaria ad hoc, vt denunciatio Iudicialis licitè fiat, ad quid seruit denunciatio, supposito quòd Iudex cū sola infamia possit procedere ad inquisitionem particularē, sicut cōstat ex

cita-

citatis Iuribus. Cõfirmatur hoc ex c. qualiter & quando 2. de accus. vbi licet Pontifex ad inquisitionẽ particularem requirat præuiã infamiã, quãdo Iudex procedit ex officio, ad denunciationẽ tamen solũ requirit præuiã correctionem fraternam secretam, ergò sentit nõ esse necessariã infamiã ad hoc vt licitè talis denunciatio fiat. Respondeo ad multa seruire talem denũciationem. Primò ad hoc scilicet, vt Iudex in eius virtute procedat in delictis occultis, quę directè sunt in damnũ graue boni cõmunis & tertij, & impediantur mala quę ex ex talib⁹ peccatis timentur, in quibus sufficit denunciatio, etiãsi non præcedat infamia, prout probatum remanet. Secundò valet ad hoc, vt Iudex accipiat notitiã illorũ delictorũ, de quibus est infamia, nã nõ semper illorũ habet notitiam, & vt diligentiã adhibeat inquirendi, an detur talis infamia. Tertiò valet ad hoc, vt cum omni certitudine & securitate Iudex possit procedere ad inquisitionẽ particularẽ contra reũ denũciatum; nã secundũ probabilem opinionẽ nõ sufficit sola infamia sine aliquo alio, bene tamen si cum illã iungatur denunciatio in opinione omnium.

A d confirmationẽ dico; ibi Pontificẽ non loqui de denunciatione Iudiciali publicà, sed de denunciatione Canonicà & Euãgelicà, quę quasi idẽ sũt, in quãtum regulantur per leges charitatis, sicut explicabim⁹ in cap. seq. de Accus. vbi huic difficultati adęquatè satisfiet.

19 Ex dictis facilè resoluitur secũda difficultas, quã pposuimus; an scilicet, quãdo quis i casu recẽsito illicitè facit denunciationẽ, Prælatus illã possit admittere licitè, et i virtute illius procedere ad inquisitionẽ particularẽ & publicã contra sic denũciatum? ad quod cum Authorib⁹ citatis negatiuè respondetur: & ratio colligitur ex modò factã decisione, quia nemo potest deordinatè suũ proximũ infamare, nec ad hoc concurrere. Deinde cũ ex suprà dictis cõstet, illũ deordinatè suũ proximũ infamare, qui publicat illius peccatũ secretũ & dumtaxat nociuũ ipsi peccãti; per consequens peccabit etiã Iudex, q ad talem publicationẽ concurrit, maximè quando talis denunciatio fuit extraiudicialiter facta, nã sicut bene aduertit Portel. vbi sup. n. 16. *Superior nõ potest Reum secretum publicare etiam ex licentiã denũciantis, quia nec denũcians neque Prelatus sunt Domini famę denũciati, vt patet lumine nãli*. Dixi quãdo denũciatio fit extraiudicialiter, nimirũ, quando non inquirit Iudex ex Officio per inquisitionẽ generalẽ vel mixtã: quando n. procedit inquirẽdo vno ex his duob⁹ modis, in cap. de Inquisit. dicetur quid possit & debeat facere. Hãc sententiam expressè tenet Soto de Secreto mẽb. 2. q. 6. concl. 1. vbi sic ait: *Quãuis quispiã denunciet Prelato crimẽ subditi & sint duo aut plures testes iurati conscij criminis, Prælatus nec punire potest pena publica nec pcedere ad Inquisitionẽ, nisi infamia præcesserit aut clamorosa isinuatio*. Dicit insuper hanc

hanc cõclusionẽ esse communiter receptã ab omnibus Theologis & Iuristis:& hoc etiamsi denunciatio fiat per publicũ Officialẽ:ita etiam arbitratur Sanchez lib.6.Cons.c.3. dub.19.n.14.addendo,quòd quãdo aliqui Doctores dicunt,Iudicẽ posse procedere in virtute denunciationis factę per Officialẽ publicũ,ideò dicant,quia supponunt,ꝙ illa fieri nõ possit in criminib⁹ publicis & notorijs,& addunt,quòd si aliquod delictũ occultũ cederet in damnũ alicuius tertij, & denũciãs nõ intenderet impedire damnum sed solùm punitionem, nec iste possit denunciare, nec Iudex licitè cum tali motiuo inquirere.

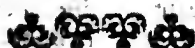
20 Cum vnà paritate omnia hactenus dicta confirmari possunt. Demus casum; Iudicem per aliquam scripturã inuentã aut aliud mediũ secretum extraiudicialiter scire ab vno subdito corã duobus vel trib⁹ commissum fuisse delictũ aliquod personale,de quo non est infamia, non poterit licitè vti tali notitià ad publicandũ casum per Inquisitionem particularẽ Iuridicam; & idẽ dico, si Prelatus extraiudicialiter audiuisset ipsũ delinquentẽ fateri delictũ,quod cõmiserat coram tribus vel duob⁹(sicut probabitur in cap.de Inquisit.particulari)quia in nullo horum casuũ adest *Notoriũ Iuris*,ꝙ est solũ,per ꝙ casus honestari posset,hoc enim ad summum causat notitiam, quam accipit Iudex,quãdo exercet suum officiũ, vbi etiam est sua difficultas, sicut patebit inferiùs, declarando quomodo non sufficiat qualecũq; *Notoriũ Iuris*, ad hoc vt Iudex possit licitè procedere:ergo denunciatio extraiudicialis facta cõtra charitatem & iustitiam non potest Iudici tribuere Ius ad infamandũ delinquentem occultum procedẽdo ad inquisitionem particularem contra illum; hoc enim esset iniustè concurrere ad infamandum.

21 Vnde sequitur, quòd si in dicto casu Prelatus non possit licitè admittere denunciationem iudicialẽ nec in virtute eius ꝓcedere ad publicam castigationem,nec etiã poterit obligare per precepta & censuras, vt subditus illã faciat in tali casu,nec etiam si delinquens esset incorrigibilis per media fraternæ correctionis, sicut sentiunt omnes Authores citati in cap.præcedenti. Cum quo remanet satisfactum illi,quod ibi ad hunc locum remisimus.Cætera attinentia ad modum quo se Prælatus ergà denunciantes debet gerere,in capite sequenti declarabuntur.

CA

CAPVT DECIMVM.

De Accusatione.

1 EX dictis capite præcedenti facilè nos expediemus ab aliqbus difficultatibus, quæ in præsenti moueri possent, eo quòd Accusatio non differat à denunciatione iudiciali ex parte finis, sicut ibi probatum manet, sed solùm ex parte aliquarum conditionum, quas hic ponemus. Dico igitur breuiter, quòd in illis delictis, in quibus non potest habere locum denunciatio Iudicialis absque prævia infamià, etiam nequeat habere locum accusatio, & ideò in delictis occultis & solùm personalibus, imò in illis quæ sunt contra bonum commune vel aliquem tertium, si scilicet non sint de eorum numero, de quibus cap. 6. à n. 8. loquuti sumus, non habet locum accusatio, etiamsi probari possint cum duobus vel tribus testibus, nec Iudex per accusationem, si facta fuisset, acquirit aliquod Ius ad inquirendum particulariter. Fundamentum huius sententiæ sunt omnia illa, quæ allata sunt capite præcedenti circa denunciationem iudicialem: non enim video illa minus habere robur hic, quàm ibi, nec puto aliquem dicturum oppositum, dummodò illa attentè consideret; & ita solùm addo, huius opinionis esse expresè Syluestrum verbo inquisitio. 2. p. 4. vbi agendo de Accusatore, qui est is qui procedit faciendo se partem in causà, inquit: *Cùm autem inquiritur contra determinatam personam ad petitionem partis agentis contra eam, primò Iudex descendens ad Inquisitionem, debet inquirere de famâ personæ delata, quam si diffamatam inuenerit, procedat, testes admittendo; aliter non est in inquisitionis negotio procedendum contra ipsam. cap. cum oporteat, de accusationibus.* Hoc supposito solùm aliqua restant explicanda, quæ pertinent propriè ad veram & rigorosam Accusationem.

2 Communior & magis recepta definitio vel descriptio accusationis est illa, quam tradit Siluester verbo Accusatio, Felinus in rubr. de accusat. nu. 3. Iulius Clarus lib. 5. §. fin. quæst. 12. his verbis: *Accusatio est delatio Rei de crimine commisso facta coram Iudice competenti ad vindictam publicam legitimà interueniente subscriptione.*

3 Quæ verò ad legitimam accusationem concurrere debent, sunt illa

illa, quæ sequuntur [illegible], vt fiat in scriptis, vel [illegible] loco Accusatoris scribatur à Notario præsente illo, & ab Accusatore subscribatur, ita vt exprimantur [illegible] accusatoris, accusati, & delictũ: & hoc fieri debet, siue Accusans sit Officialis publicus deputatus ad accusandum, siue sit persona priuata, & particularis. Secundum, vt Accusans obligetur ad probationem delicti: & si non probet, ferat pœnam talionis, quæ est illa, quam meretur accusatus, si remaneret conuictus: licet, prout aduertunt Doctores, & statim dicemus, pœna talionis per S. Damasum Papam introducta, hodie in vsu vix sit: debet tamen alia pœna ad arbitrium Iudicis imponi iuxta culpæ modum, si Accusans non probauerit. Ita Lezana cap. 27. num. 24. cum alijs. Tertium, vt Accusans iuret se non accusare animo calumniandi aut inferendi malum, sed zelo iustitiæ, & vt delicta puniantur ob commune bonum. Quæ omnia in scriptis per accusationem exprimi debent.

4 Aliqui volunt, in Accusatione non solum debere poni diem, quâ delictum commissum est, verùm etiam horam: hoc tamen non requiritur, *Vt expressè habetur in l. libellorum, ff. de accusationibus*, & ita docent Aretina in suâ praxi c. 6. Lezana tom. 1. cap. 27. nu. 22. quia hoc esset nimis restringere Accusantium potestatem: facile enim quis obliuisci potest horæ, diei & hebdomadis, quâ delictum commissum est, idcircò sufficiet ponere annum & mensem. Debet autem determinari dies, mensis & annus, quo fit Accusatio, ad hoc vt de illâ constet & probari possit. Non immoror in referendis textibus & Authoribus pro modò dictis, cùm certa sint & indubitata, & sufficere possint illi, quos supra retulimus quàntum ad nostrum faciebat intentum: qui plures videre cupis, lege Iulium Clarum vbi supra q. 12. à n. 9. Nauar. in sub. de Iudicijs, & legem libellorũ citatã cum suis Expositoribus.

5 Inter Religiosos non debet admitti modus procedendi per viam rigorosæ Accusationis, turbatur enim pax, & arguit inimicitiam, atque defectum charitatis, difficilè enim est, quòd sub prætextu boni communis aut alicuius tertij, quod Accusator se intendere fatetur, non misceatur aliquid de fermento vindictæ propriæ, odij & inimicitiæ, quam ob causam in Regno Galliæ & alijs sunt prohibitæ Accusationes, & non admittuntur: tum etiam quia vix est dabilis culpa aliqua inter Religiosos, quæ per viam denunciationis Euangelicæ vel Iudicialis emendari non possit, hoc quippe pacto Prælatus potest punire delicta absque eo quòd interturbetur pax denunciantis & aliorum procurãdo & sollicitando testes, & refricando in memoriam delicta aliena cum cæteris quæ dedecent statum Religiosum: ita sentiunt P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. c. 12. num. 45. Noster Thomas à Iesu tract. 1. c. 4. n. 6. Lezana vbi supra

pra. Fr. Ioseph de S. Maria in suo Tribunali tract. 3. c. 16. §. 4. addendo, quod si per viam denunciationis remedium haberi possit, numquam Accusatio necessaria sit. At tamen ne præsens Tractatus imperfectus remaneret, & quia etiā inter Religiosos casus dari potest, in quo propter commune bonum quis accusare tenetur, sicut docet P. Suarez & alij, non abs re visum fuit omnia ista proponere, & illa, quæ sequuntur, adijcere.

6 Iulius Clarus existimat cum nonnullis alijs Accusatorem habere obligationem probandi plene delictum, vt excusetur à pœna sub qua obligatur, si &c. cum semiplena probatione non maneret excusatum: colligunt hoc inter alios textus ex c. vt circa de elect. lib. 6. Sed Nauarrus in manuali c. 25. de calumniantibus tin de peccat. rei accusati nu. 35. & sequentibus cum Aretino cap. 5. & alijs, inquit, sufficere semiplenam probationem: cum hac enim Iudex habet ius iuridicè interrogandi Reum, eumque torquendi, & Reus similiter tenetur fateri veritatem. Additque Aretinus cum Aldrete lib. 2. cap. 23. num. 9. & alijs, Accusatorem excusari à pœna grauiori, si probauerit, se saltem habuisse causam verisimilem ad faciendam coniecturam de veritate delicti, seque non accusasse ex malitia, sed cum recta intentione; & in ordine ad hæc tribuendum est illi tempus quod si non ad sufficientiam se purgauerit, debet puniri pœnà arbitraria, sicut constat ex cap. inquisitionis, §. quæsiuisti, de accusat. & ex glossa cap. 1. de Calumniat. intis. calumniandi. Debet autem ista purgatio fieri cum duobus aut tribus testibus fide dignis, qui iurent se credere, quòd talis delator non processerit tamquam calumniator: l. eo quòd sit Persona Religiosa nō tincta aliqua passionis acritudine, & bonæ consciētiæ, nec vnquam egerit de infamando proximum, cum quo cadit præsumptio, quæ poterat esse contra illum: & ratio huius est, quia solus ille est verus Calumniator, qui accusat de crimine falso, & Calumniator præsumptus, qui voluntariè & sponte defert crimen aliquod, quod probare non potest: & vterque cum rigore puniri debet, sicut docent Mascardus 1. tom. consil. 54. Farinacius 1. tom. prax. quæst. 16. num. 1. Menochius cons. 145. nu. 1. & alij communiter.

7 Aliqui tamen casus ponuntur ab Authoribus, in quibus Accusās excusātur à pœnā, etiāsi nō probet. Primus est, cum scilicet agitur de delictis grauissimis, verbi gratia, de falsificatione monetæ, & similibus, in quibus ad hoc vt Accusatores non desint aut denunciantes, Ius tollit præsumptionem calumniæ l. 1. C. de falsificat. monetæ. Secundus est, quando accusatus erat infamatus de delicto l. miles §. mulier, ff. de adult. Tertius est, quando audiuit delictum à personis fide dignis cap. inquisitionis de sentent. Excommunicationis. Quartus est, quando testes de-

ce-

ceperunt accusatorem promittendo testificationem delicti, & deinde non steterunt promissioni glos. in cap. Paulum 2. quæst. 3. Verùm prout bene notat Panormitanus, si in his casibus accusaris non se purget modo dicto, tamquam calumniator puniri debet ad Iudicis arbitrium.

8 Notatu dignissima à Prælatis est doctrina Mirandæ quæst. 11. art. 2. conclus. 2. & aliorum, quòd nimirum aliquando Accusator sub specie, & nomine denunciantis tolerari possit, ad hoc vt talis excusetur à pœnis accusatoribus impositis, casu quo delictum non probaret: ex modo tamen quo denunciat (si bene attendatur) potest illius malitia cognosci & peruersus animus: nimirum si denunciet sollicitando Prælatum ad hoc vt puniat delinquentes, & se exhibeat ad præsentandos testes sine eo quòd petantur, & his persuadere conetur, vt in tali casu testentur refricando illis in memoriam etiam illa, quæ altà iam obliuione sepulta erant, nec non eosdem instiget, vt dicant de delicto tàquam de re sibi certissimà, cùm tamen de illo aliud non sciant, quàm id quod ipse illis retulit, certificando eos, quòd, cùm pro personis fide dignis habeantur, licitè hæc præstare possint. Tales enim exagerant casum, ex pigmeo facientes Herculem, ex culice elephantem & ex muscà camelum, ponderantes & in staterà appendentes minutissimas etiam & impertinentes circumstantias, & ad hunc finem citant iura & leges, quarum pœnis desiderãt puniri delinquentem tamquam earum transgressorem: denique affirmant, se illa non dicere per modum accusationis, sed denunciationis dumtaxat, vt resarciatur damnum bono communi illatum. Ex iisdem prorsus signis dignosci potest qualitas & mens denunciantis, quando scilicet denunciat res secretas, quæ scandalosæ non sunt, nec vergunt in damnum boni communis, aut alicuius tertij, aut iam ex toto emendatæ sunt: denique qui non obseruat ordinem iustitiæ, & charitatis, si per ignorantiam non excusetur, instar Accusatoris haberi debet & Calumniatoris palliati.

9 Huiusmodi farinæ delatoribus non debet Prælatus bibulas credulasque præbere aures, nec admittere eorum denũciationes, donec de casu à cordatis, prudentibus, grauibus, nullàque passionis amaritudine & fermento conspersis maturam acceperit informationem; durũ enim foret, propter vnius vel alterius, imò etiam plurium dictum absque vlteriori prudentium, cordatorum & virtuosorum examine statim contra denũciatum procedere, ita vt Prælatus contentus sit, se plenam casus habere probationem, cùm tamen possit habere contrariam magis exactam, si Religiosi maioris fidei & authoritatis examinentur. Et ideò sicut supra diximus, tractando de infamià, in his casibus non tàm attendi debet ad numerum

per-

personarum, inter quas mala opinio sparsa est, quàm ad qualitatem & conditionem eorum, qui testantur: vnde maioris ponderis esse debet, personam aliquam in viginti Religiosorum communitate bonâ famâ gaudere apud sex vel octo graues & virtuosos, quàm eamdem malâ famâ preditam esse apud tot, qui sint vulgaris & communis conditionis, inquieti, & (vt dici solet) armaturæ leuioris, de quibus non immeritò timeri potest, quòd ex passione operentur, parumque ament veritatem. Quamobrem malè faciunt Visitatores, qui duorum, trium vel quatuor, imò vnius tantùm nonnumquam relatione moti Prelato aliquid imponunt nullo alio, grauiorum & prudentiorum circa casum præcedente examine. Attamen si tales denunciatores instarent ad hoc vt eorum admittatur denunciatio, & si non admitteretur, conquererentur apud eos, qui remediare possunt, quod esset denunciare per modum actionis, seu vti dicunt, ita vt denunciator se partem constituat, Prelatus debet illos admonere, quòd casu quo admittatur denunciatio & delictum non probetur, vel constiterit, eos secundum iustitiam & charitatem non processisse eàdem penà puniendi sint, quam delinquens mereretur, si conuictus esset, aut aliâ graui ad suum arbitrium. Et addit Miranda, tales obligari oportere ad probandum delictum, quòd si obligare se nolint, nihili facienda sunt, quæ dicunt. Nec contra hoc valet dicere, denunciantem non obligari ad probationem delicti, neque ad pœnam talionis: Primò, quia tales licet se nominent denunciatores, sunt tamen in re ipsâ Accusatores palliati, ac proinde subiacent eidem obligationi tàm ad probandum quàm ad pœnam, cui subiacent veri & reales Accusatores: secundò etiamsi admitteremus, eos ad probationem non teneri, non tamen excusantur à pœnà, si delictum non probetur, nam quando communiter dicitur, denunciantem nō obligari ad probationem, non est ita intelligendum, quasi eximeretur à penà, illis accusatoribus debitâ, qui non probant, sed quòd ad illum probatio non spectet, verùm ad Iudicem, qui illam tenetur facere ex officio, ex eo quòd admiserit denunciationem. Ita docent Iulius Clarus q. 7. in fin. Villalob. 2. p. tract. 15. diff. 5. nu. 3. Alderete lib. 2. c. 23. n. 7. Mascard. de probat. tom. 1. conc. 505. nu. 1. Farinacius in praxi tom. 1. q. 16. num 11. cum alijs, probando illud ex diuersis textibus, qui omnes in hoc conueniunt, quòd quantum ad pœnam nullum debeat esse discrimen inter accusatorem & denunciatorem voluntarium, qui est ille, qui denunciat non ex officio. Ratio, quam adducunt, est, quia eo ipso quòd delictum non probetur, tàm denuncians quàm accusans præsumuntur calumniatores, nisi, prout supra diximus, probauerint, se habuisse sufficientes causas ad hoc vt decipi potuerint. Præter Authores citatos eam-

eamdem doctrinam dant Antonius de Butrio, Panormitanus, Felinus, & alij, quos sequitur, & citat Alderete loco citato num. 9. Et licet hoc practicari debeat in omnibus denunciationibus, & accusationibus, maximè tamen in illis, quæ fiunt contra Prælatos, cùm plerumque plures habeant æmulos, quemadmodum alibi dictum fuit.

10 Et quia in initio causarum Iudicialium, vt plurimùm maiores solent committi defectus & errores, qui vt tollantur, operæ pretium duxi, ponere hic aliquas aduertentias non parum ad praxin conducentes tam in ordine ad denunciationes quàm accusationes. Prima est, vt Prælatus benignè & patienter audiat delatorem, ne per suam asperitatem impediat similia remedia, quando sunt necessaria: non tamen propterea statim debet admittere accusationem vel denunciationem, sed solùm attendere ad ea quæ de delinquente dicuntur. Et si delator interrogatus quomodo sciat delictum, respondeat, se illud probaturum, indaget quâ ratione & via, vel si determinet testes, recipiat eorum nomina. Si dixerit, esse publicum, notet, quo facto, eum exhortetur, vt se quietet, se curaturum vt fiat iustitia, & secundum notitiam & lucem, quam de casu perceperit, ex officio processurum, inquirendo si habeat fundamentum sufficiens, vel relinquendo, si non habeat. Et hoc modo plurima euitabuntur inconuenientia, inimicitiæ, & turbationes, atque inquietitudines in Religiosis Communitatibus. Ideoque optimè asserit Pater Frater Ioseph à Sanctâ Mariâ in suò Tribunali, tractatu 4. c. 10. §. 3. quòd in Religionibus modus procedendi in causis iudicialibus reduci debeat ad Inquisitionem ex officio, vtendo delatoribus & Accusatoribus solùm in ordine ad accipiendam casus notitiam.

11 Secunda aduertentia maximi ponderis & momenti est, maximè pro Visitatoribus & Prouincialibus, qui primò ingrediuntur absque exactâ notitiâ Religiosorum. Quod vt melius intelligatur, demus casum, quòd aliquis ex odio & rancore quem contra alium concepit à Deo derelictus deposuit contra eumdem falsum testimonium in materia graui, & vt faciliùs ad malum intentum pertingeret, prius magnâ cum sagacitate de illo peccato apud aliquos illum infamauit, ita vt notitia ad totam Communitatem vel saltem maiorem eius partem peruenerit. Venit Prouincialis ad visitandum, & in generali Inquisitione peruersus hic Religiosus non vult facere Accusatorem, scit enim se non posse probare delictum, & ideò solùm dicit: Quidam commisit tale delictum, tota domus de hoc habet notitiam, & ego sum testis ocularis, loquar etiam de illo iuridicè: quid in tali casu debet facere Prouincialis? nescit

hanc

hanc esse falsissimam & palmarem calumniam, ex alterâ parte adest infamia & testis ocularis, si non procedat ad Inquisitionem specialem, videtur quòd non satisfaciat obligationi suæ secundum iustitiam, si illam faciat, præsentaneum adest periculum, si falsa & præstigiosa sit impositio, infamandi innocentem per Iudicialem strepitum, faciendo peccatum notorium *Notorietate Iuris*, quæ aliàs non adesset: quid igitur tali Prælato agendum est? Respondeo, quòd dato casu proposito esto adsit infamia contra taliter infamatum non statim debeat iuridicè procedere ad formandum processum, sed figat oculum in ambas personas, vtramque bene consideret, delatorem & denunciatum, si illos cognoscat, sin minus, informet se apud Religiosos fide dignos de vtriusque qualitatibus: & si inuenerit, infamatum fuisse bonum Religiosum, obseruantem & boni odoris atque opinionis, & maximè in materià, quæ ipsi imputatur, in quà hactenus non fuit suspectus, & videt, alterum esse hominem modici iudicij, malè morigeratum, temerarium & loquacem, cum solà hàc notitià sibi persuadeat, se iam multum profecisse in ordine ad liquidandam veritatem. Quòd si etiam notaret inter vtrumque aliquam repugnantiam (mirabile enim esset, inter innocentem & falsum in materià graui testimonium contra eum proferentem, nullam repugnātiam reperiri) non parum in causæ notitià lucratus esset. Debet deindè vlterius progredi petendo ab vnoquoque, à quo talem rumorem audiuerit, & si inuenerit omnia tandem reduci ad ipsum denunciantem, addendo & enumerando hoc cum reliquis, quæ iam dicta sunt, & cùm iniure (prout dicemus in sequentibus) testis, qui se spontè offert ad testificandum contra alium non citatus à Iudice vel à parte, præsentatus habeatur pro suspecto, eiusque dictum Reo non præiudicet, cum omnibus, vel aliquibus ex his coniecturis deueniri potest ad talem consonantiam, vt præsumi possit illum calumniatorem esse, alterum verò innocentem. Et in tali casu Prælatus se resoluat necesse est, non procedere vlterius, sed vertere se aduersus delatorem minitando ipsi pœnas falsæ calumniæ, quæ grauissimæ sunt, ex quo si eum turbatum & titubantem parumque verbis constantem animaduerterit interrogando iterum de casu eiusque circumstantijs, tamquam pro conuicto de falsitate habeat: si tamen hanc præsumptionum consonantiam non reperiret, & delatus signa & indicia ita particularia exhiberet, vt probari possint, nec non infamia, præter delatoris depositionem aliud haberet fundamentum, in tali casu ex officio procedat ad inquisitionem particularem contra denunciatum, faciatque iustitiam secundum allegata & pro-

bata. Est autem punctum hoc maximâ animaduersione dignum, & præcipuum ex illis, quæ in hac materia se se offerunt.

12 Tertiò aduertatur, quòd Prælatus non solùm possit refutare accusationes falsas malignasque denunciationes, sicut docent Bald. & cum Cleric. C. de Episc. & Cleric. Iason in rubrica, ff. de edendo, Blácus in praxi crim. §. datus defensionibus n. 3 & constat ex c. qualiter & quando 2. de accusationibus, verùm etiam esto iam illas admiserit, si tamen postea illas malè factas & defectuosas repererit, potest rumpere iam inchoatum processum sine vlteriori progressu: eâdem quippe potestate quâ potest illas nõ admittere in principio, potest etiã illas non prosequi, cũ aduerterit illegitimas, iniustas & defectuosas esse. Imò addit Aragonius 2.2. q. 68. art. 5. & Miranda q. 15. art. 9. quòd, etiãsi accusationes & denunciationes iustæ sint, quemadmodum sunt illæ, quæ ad satisfactionem boni cõmunis ordinatæ sunt, vel alicuius particularis, possunt nihilominus illas Prælati repellere, quãdo ipsis constat, eas ex alio capite magis obesse posse quã prodesse communi bono per processum ad Iudicialem causã, quod relinquitur Prælati discretioni & prudentiæ & maturo à personis expertis accepto consilio.

13 Vltimò aduertendum est, quòd quando Prælatus vel Iudex libellum aliquem aut scripturam sine subscriptione recipit, & id ipsũ intellige, etiãsi subscriptione firmata sit, dũmodò in personã subscriptę notitiam deuenire non possit, in quà refertur graue aliquod proprij subditi delictũ, in eàq; habeatur, eum de tali delicto infamia laborare, nihili facienda sit in ordine ad procedẽdum contra talem personam, licet in aliquo casu ad hoc seruire possit, vt in suo regimine circumspectius oculatiusq; procedat. Doctrina hæc apud omnes Doctores recepta est, & ideò nullum cito. Dixi, quando illa scriptura subscriptione caret, hanc .n. si habeat, & persona subscripta Prælato nota sit, aut saltem nota esse possit, ab eàdem personâ debet informationẽ de casu accipere, quis nempe illius habeat notitiam, an adsit infamia & de similibus. Quę maturè diligenterque examinãda & discutiẽda sunt, præsertim quãdo tales scripturæ sæcularium sũt, à quibus adæquata satisfactio sperari vix potest, vidi .n. in hac materia tendicula & muscipulas notabiles ad detrahendum bonis Religiosis peropportunas, talesq; qui similes formant scripturas, habere prætensiones parum rectas ne dicam peruersas: & absolutè vnum, ad quod maximè Prælati debent aduertere, est, ne fidem dẽt similibus scripturis contra tertium aliquem editis: ex hoc enim non parum periclitari & labescere posset bonum eorum regimen, ipsorum & subditorum pax & trãquillitas turbari, maximè tunc, si illi personæ, de quà illa scriptura loquitur, Prælatus malè affectus sit, ex tali siquidẽ affectu & passione res cętero-

teroquin ferè nullum habentes fundamentum euadunt verisimiles, & è contra fundatissimę incredibiles. Ideò inter cætera documenta, quę Diuus Bernardus lib. 2. de consider. circa finem Papæ Eugenio dedit, hoc vnum tamquam principale est his formalib⁹ verbis: *Est item vitium, cuius si te immunem sentis, inter omnes quos noui ex his, qui cathedras ascenderunt, sedebis (me Iudice) solitarius, quia veraciter singulariterq; leuasti te supra te iuxta Prophetam.* Et si scire cupias, quale vitiũ tàm perniciosum hoc sit, à quo tã ægrè & difficulter immunes sunt illi, qui ad clauum sedent regiminis, scito quòd sit: *Facilitas credulitatis, hac est, cuius callidissimæ vulpeculæ magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in absentes.* Verba omni ponderatione & consideratione dignissima, Prælatorum mentibus imprimenda, vt cauti sint in credendo his qui scribunt aut loquuntur, esto aliàs personæ graues sint, contra tertium: aliàs teste præfato Sancto grauissimæ inter ipsos Prælatos causantur inquietudines & inter subditos inseparabiles offensæ.

CA

CAPVT XI.

De Inquisitione.

1 TRiplex est Inquisitio, prima dicitur generalis, & est illa, in quà Iudex siue Prælatus ex officio per edicta & mandata publica non determinando personas aut delicta visitat suam Rempublicam vel communitatem, præcipiendo vt ad ipsum deferantur delicta commissa, vt de competenti prouideatur remedio. Secunda dicitur mixta, quia ex vnà parte dicitur specialis, ex alterà verò generalis, exempli gratià, cùm Iudex ex officio facit Inquisitionem de modo procedendi Petri in suo munere, non determinando aliquod delictum, eo quòd nulla præcesserit infamia, vel è cótra, cùm delictum est publicum, delinquens verò occultus, sicut si in plateà inueniretur vnus homo occisus, & non sciretur homicida, potest Iudex inquirere de delicto, non tamen de aliquo delinquenti particulari, cùm nulla de aliquo in particulari habeatur infamia, vel aliquid aliud æquiualens. Tertia absolutè dicitur particularis, & est, cùm Iudex inquirit de delicto & delinquente, quia in ordine ad vtrumque sufficiens habet fundamentum. In hoc capite solùm agemus de Inquisitione generali & mixtà, & in sequenti de particulari.

§. I.

De Inquisitione generali.

2 DIctum fuit in principio huius Tractatus, quòd Iudices & Prælati præsertim Ecclesiastici non solùm possint, sed etiam teneantur visitare suas Communitates semel in anno, aut sæpiùs, si iudicauerint expedire, etiamsi nulla clamet infamia, aut aliqua pars postulet, sed ex solo officio, inquirendo in communi, an sint aliqua delicta, quæ puniri mereantur, an leges & Constitutiones Religionis sint in viridi obseruantià & alia huiusmodi: duo dumtaxat circa præsens punctum notanda sunt. Primum, Quòd in ordine ad hoc vt fiant tales visitationes, non sit necessum præcedere aliquam infamiam de delictis vel delinquentibus, prout patet ex praxi communi & omnium statuum Ecclesiasticorum, nec requiritur, quòd Iudex accipiat iuramentum à testibus, quos ad deponendum accessurus est, quia processus Iuridicus non incipit ab hàc Inquisitione, sed à speciali, & propterea communiter dici solet, In-

Inquisitionem generalem esse preparatoriam ad specialem, vel sicut inquit Nauarrus dict. c. inter verba corol. 63. num. 182. non esse Iudicium decisorium sed praparatorium. Sic Alderete lib. 1. c. 7. num. 4. cum multis alijs. Si tamen in aliquà Religione esset consuetudo accipiendi iuramentum ab his, qui aliquid deferunt in generali Inquisitione (sicut affirmat Victorinus cap. 9. num. 1. illam esse in sua) non deberet condemnari, sicut nec, quando Prælatus illud acciperet, cùm conueniens iudicaret ad magis certificandum se de veritate. Vnde infertur, quòd, si Prælatus accipiat notitiã alicuius delicti secreti per litteras alicuius subditi absentis asserentis casum esse cognitum alijs duobus vel tribus eiusdem Conuentus, seque illud delictum deferre, ad hoc vt illud tamquam Pater corrigat & emendet, ipse verò iudicet inconueniens aduocare talem Religiosum, qui scripsit, & illos, qui ab eodem pro testibus allegati sunt, possit alicui Religioso graui & prudenti, tenaci secretorum negotium commendare, vel alià vià & modo (dummodò non causetur aliquà nota) imponere preceptum, vt sub iuramẽto tàm ille qui scripsit quàm testes à scribente nominati dicant, quod circa casum sciunt, & se subscribant asseuerando se hoc facere non in ordine ad procedendum publicè contra delinquentem, sed ad certificandum se de casu, & corripiendum illum secretè, & auertendum damna, quæ rationabiliter timeri possent: & supradicti tenebuntur obedire, hoc enim medium charitati & prudentiæ est maximè consentaneum, præsertim si persona, aduersus quam scriptum est, sit grauis & bonæ apud cæteros opinionis, imò multò magis, si esset Prælatus. Et notanda duo sunt, quod in tali Inquisitione generali pro testibus admitti possint cuiusuis conditionis personæ, esto aliàs ad denunciandum iudicialiter aut accusandum habiles non essent: nam in tali casu Prælatus non inquirit in ordine ad puniendum, sed corrigendum instar Patris secretò, & ad informandum se, an sint delicta, quæ per viam Inquisitionis specialis & Iuridicæ inquirere possit. Ita docet Frater Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 3. c. 3. §. 7. & idcircò in talibus Visitationibus non debet assistere secretarius, sed totum per se ipsum secretò Prælatus vel visitator expedire: certum enim est, faciliùs subditos aliquà ipsi soli quàm coram aliquo alio delaturos. Vnde si Prælatus in Inquisitione generali habuerit ansam ad procedẽdum per inquisitionem specialem contra aliquem, debet inchoare processum à nouo testium examine sub iuramẽto, per hoc enim, quod in generali inquisitione etiam sub iuramento dixerunt, nemo condemnari potest, cùm tale iuramentum extraiudiciale sit: ac proinde necessum est, vt illa testes in iudiciali examine nouo iuramento ratificent, sicut docet Nauar-

uarrus vbi supra. Secundum est, quòd in istis Visitationibus generalibus non possint Prælati inquirere de aliquo delicto particulari, verbi gratia, de aliquo furto, de transgressione alicuius Præcepti in determinatâ materiâ, per tales siquidem inquisitiones & interrogationes aggrauarentur Communitates, haberetur enim inde sufficiens fundamentum ad suspicandum, quod tale delictum de quo ita specialiter interrogatum esset, fuisset commissum. Ita P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 11. num. 5.

3 In Visitationibus generalibus non possunt subditi Prælato detegere alias culpas & defectus, quã aliàs possunt extra illas præmissâ priùs fraternâ Correctione. Ita Sairus in Claui Reg. lib. 12. cap. 10. n. 17. & est communis sententia. Itaque differentia solùm in hoc consistit, quòd ante Visitationem & præceptum Superioris subditus illa quæ sibi nota sunt, ad aliud tempus differre possit, & licitè denunciationem Euangelicam vel Iudicialem facere, ad hoc vt corrigantur & emendentur: at verò cùm tempus Visitationis est, non datur dilationi, aut procrastinationi locus, tunc enim ex vi præcepti à Superiore positi instat tempus & adest locus deferendi, cùm tale præceptum sit iustum, concernatque bonum proprij status & spiritualem vtilitatem Fratris, cuius intenditur emendatio. Ita Bannez 22. q. 68. conc. 6. in solut. argum. Soto de secreto mẽb. 2. q. 6. dub. vltimo concl. 2. Miranda de ordine Iudiciali q. 5. art. 4. concl. 4. & est communis sententia. Verum est, quòd si in tempore, quo Visitatio durat, non sit opportunitas faciendi secretam Correctionem, & affulgeat emẽdationis spes, potest & debet differri pro tunc absque eo quòd cõtraeatur Visitatoris præcepto: est doctrina communis, cui se conformando Auila de Censuris p. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 2. concl. 4. inquit, quòd, quando quis consilio indiget, illudque capere non potest, aut is, à quo petitur, intra terminum ab edicto præfixum illud dare non potest, talis non transgrediatur edictum, nec incurrat excommunicationem, *Nam censetur impeditus*, tali quippe non est assignatum certum tempus secundum regulam communem Iuristarum.

4 Ex dictis colligitur, quòd in his Visitationibus generalibus non possint deferri Prælato peccata occulta, de quibus non est infamatus delinquens, etiamsi per tres aut quatuor probari possint, & non immineat de futuro damnum aliquod graue cõtra bonum commune vel alicuius tertij, absq; eo quod grauiter peccetur saltem contra charitatem. Dico autem saltem contra charitatem, quia non desunt Authores, qui asserunt, etiam peccari contra iustitiam, & esse obligationem resarciendi omnia nocumenta, quæ ex tali manifestatione occultus delinquens perpessus est: imò loquendo etiam de peccatis contra bonum

num Commune vel alicuius tertij, si certa spes sit, quòd per admonitionem secretã ex toto auerti possint damna, quæ timentur in futurum, non possunt deferri ad Prælatum, sicut diffusè probamus quasi per totum Caput Quintum, & præcedens, loquendo de denũciationibus, quando Iudex non visitat, nam rationes ibi allatæ militant etiam in præsenti. Neque Prelati per sua præcepta & censuras aliud prætendunt nec possunt pretendere, quemadmodum docet S. Thomas 22.q.33. art.7. ad 2. Suarez vbi supra. Less.c.29. dub. 14.n. 120. cum communi doctorum calculo. Quòd si Prælatus ad oppositum vrgeat per præcepta & censuras, non tenetur quis obedire, & si velit extorquere Iuramentum, potest respondere per æquiuocationem occultando veritatẽ: est sentẽtia communis Doctorum.

5 Duæ difficultates se se hic offerunt. Prima est, An Prælatus in istis Visitationibus teneatur admonere, & dicere, se non inquirere de peccatis occultis, & de quibus nulla præcessit infamia, sed solùm de publicis & scandalosis; & quæ sunt in damnum boni Cõmunis aut alicuius tertij. Sotus de Secreto. memb. 2. dub. vltimo, & Sayrus in Claui Reg. lib. 12.c. 10. Nauarrus in rubricã de iudicijs n. 88. tenent partem affirmatiuam, præsertim si Inquisitio fiat inter personas ignorantes, & ita fatetur Nauarrus, se practicasse in duobus Conuentibus grauibus Monialium quarumdam, quos visitauit in Lusitaniã. Et dicit Villalobos tr. 14. diff. 5 nu. 4. quòd, dum non est periculum suspicandi, Iudicem facere partem delinquentium, sit obligatio taliter admonendi. Et quia in Inquisitionibus generalib⁹ rarò simile timetur periculum, quasi semper talis debet præcedere admonitio, ratio, quam affert iste Author, est, quia Iudex saltem ex charitate tenetur euitare iniuriam, quæ timetur probabiliter alicui tertio, quod (inquit) certum magis est apud Prælatos Religiosos, qui non solùm suorum subditorum sunt Iudices, verùm etiam Patres & Aduocati: & videtur ipsi ex hoc capite, illos ex Iustitiã ad dictam diligentiam faciendam teneri. P. Bannez. 22. q. 70. art. 1. dub. 2. conclus. 2. cum alijs dicit, Prælatum non teneri ad faciendam talem diligentiam & cautelam, facit enim suum officium inquirendo in communi, nec tenetur ad plus, sed interrogati subditi attendant ad peragendum officium suum, & ad id, ad quod tenentur. Mihi tamen videtur, vtramque sententiã conciliari posse cum eo, quod dicit P. Suarez vbi supra num. 7. nempe hanc admonitionem non esse necessariam nisi in casu quo Prælatus vrgeret ad respondendum repente & subito personas ignorantes: si tamen habeant tempus sufficiens ad respondendum (sicut communiter datur) & adsint personæ doctæ, à quibus capi potest consilium, non est necessum admonere. Idem tenent Caietanus opu. 17. resp. 5.

Noster Thomas à Iesu tract.1.c.1. n.5.cum alijs.

6 Secunda difficultas est, An in casu, quo in hac generali Inquisitione aliquis manifestaret Prælato ex malitia vel ignorantia delictum aliquod occultum, quod tamen manifestari non potest, in virtute talis illicitæ manifestationis Iudex acquirat Ius ad procedendum per Inquisitionem specialem & publicam contra delinquentem. Affirmatiuè respondent multi Doctores, Maranta 6.part.tit.de Inquisit. num.3. Nauarrus in rubricâ de iudicijs num.87. Lessius lib. 2. cap. 29.dub.15.Noster Thomas à Iesu tract.2.c.4.num.7.cum alijs.Ratio est, quia eo ipso quòd Iudex exerceat suum officium in Inquisitione generali, notitia quam acquirit vt talis, fit publica & notoria *Notorietate Iuris*, & cùm hæc notorietas includat *Infamiã Iuris*, sufficiens est ad hoc vt Iudex in eius virtute procedat contra delinquẽtem sic infamatum per Inquisitionem specialem & publicam; sed hoc intelligi debet, dummodo Iudex viâ aliquâ fraudulentâ non dederit causam manifestandi delictum, si enim talem dederit, propria fraus & malitia aufert ipsi Ius procedendi contra talem delinquentem.Ita Bannez.22.q.70. art. 1. concl. 3. Lessius vbi supra dub. 14.num.116.& videtur ita fuisse determinatum ab Innocentio III. in cap. qualiter & quando, primo de Accusat. negari non potest, hanc sententiam esse valde probabilem.

7 Mihi tamen videtur oppositam esse probabiliorem non solùm attendendo ad rigorem Iustitiæ, sed etiam ad leges charitatis, quas sequi specialiter debent Prælati Regulares, ad quos tamquam ad Patres & Aduocatos suorum subditorum spectat auertere grauamina, quæ illis imponuntur, vel imponi timentur, quantum possibile ipsis est: idcircò assero, quòd, quando delictum secretum Prælato in Inquisitione generali manifestatum non est de numero eorum, quæ redundant in damnum boni communis aut tertij, ex charitate sub obligatione graui tenetur non procedere ad Inquisitionem publicam contra talem delinquentem. Nam dato quòd tamquam Persona publica haberet ius ad procedendum contra talem, absque eo quòd peccaretur contra Iustitiam, & ob hoc non teneretur ad famæ restitutionem, nec illorum damnorum, quæ ex tali Inquisitione speciali sequi possunt: attamen tamquam Pater, Aduocatus & psona particularis tenetur, si graue nocumentum bono communi vel alicui tertio non immineat, euitare malum, quod iniustè proximo inferri incipit; & multò magis, quando hoc ipsi incumbit, & agitur negotium tanti momenti, sicut est fama; ad hoc enim tenentur cuiusuis conditionis homines, iuxta illud, *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo*. Hanc sententiam absolutè & expressè tenet Soto de secreto, memb. 2.q. 6. conclus. 3. casu 5. verba ipsius sunt

sunt: *Quamuis in Inquisitione generali copertatur delinquens quispiam & delictum probari possit, si non sit in perniciem publicum, nec in praeiudicium tertij, non potest fieri de illo Inquisitio specialis, nec potest puniri nisi solùm fraternaliter.* Et Nauarrus melius ponderans hoc punctum dicto cap. inter verba q. 3. concl. 6. num. 176. amplectitur hanc sententiam non obstante quòd tenuerit contrariam in rubric. de Iudicijs num. 89. Et ideò inquit, *Hanc opinionem ego sequtus sum, dum visitarem duo monasteria, & nolui vrgere de peccatis occultis, quae ex inconsideratione testes manifestauerant, de quibus in Monasterio nulla precesserat infamia vel suspicio.* Tenet etiam hanc sententiam Miranda de ordine Iudiciali q. 5. art. 4. concl. 5. Frater Ioseph à S. Marià tract. 3. cap. 6. §. 1. Sanchez lib. 6. consil. cap. 3. dub. 14. num. 9. Villalob. tract. 14. de Iudice diffi. 6. n. 3. Emanuel Rodriguez cum Magistro Bannez. 2. 2. q. 70. art. 1. dub. 4. concl. 1. & q. 68. art. 1. concl. 4. dixerat, etiam in delictis publicis, quae sunt in perniciem boni communis, si in aliquo casu Iudex esset certus, quòd per suam admonitionem secretam delinquens emēdaretur: *Ita vt bonum publicum nihil patiatur, teneretur illum corrigere & remittere viam Inquisitionis, in quantum satis fuerit ad exemplum publicum*, & ratio, quam affert, est, *Quia Iudex tenetur praecepto Correctionis fraternae, sicut & alij Christiani*, ergò multò magis in nostro casu *tenetur lege charitatis defendere eum, qui patitur iniuriam, si id potest sine detrimento boni Communis, sed heu* (concludit) *quàm pauci Iudices induunt charitatis viscera erga Reos.*

8 Et in rei veritate, sicut dictum est, inter Religiosos haec ratio plus cogit ad sequendam istam sententiam, quàm inter saeculares, quia inter saeculares non omnia peccata mortalia causant infamiam, nec in Tribunalibus de eorum agitur punitione, sicut patet in omissione sacri in aliquo die festo, in fractione alicuius ieiunij, in aliquo peccato simplicis fornicationis: At verò inter Religiosos omnia peccata mortalia notabilem inducunt infamiam, & multùm notantur illi, qui ea committunt: & ideò rigidè puniuntur, si publica sint, etiamsi directè non sint contra bonum commune: quamobrem si occulta sint, & à duobus aut tribus sciantur, semper saltem ex charitate Iudices & subditi tenebuntur ad euitandam infamiam meliori modo quo poterunt, & praeter hanc affert aliam rationem Villalobos vbi supra, ob quam haec sententia in praxim reduci inter Religiosos debet, & est, quia frequenter subditi scrupulosi putant ob imposita praecepta & censuras se teneri ad reuelandum aliqua, quae re vera non possunt, ac proinde Praelatus tenebitur, si possit id facere absq; suspicionis periculo, non admittere illud, quod illi sic defertur, dicendo se non inquirere de similibus,

libus, eo quòd occulta sint.

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur, quòd non quodcumque *Notorium Iuris* Iudici tribuat Ius ad inquirendum in peccatis occultis & personalibus contra delinquentem occultum, prout dicetur in sequenti paragrapho num. 18. & multò minus quando tale *Notorium* modo iniquo causatum fuit, & casus adhuc nô est sparsus inter multos, in similibus enim delictis solùm potest Iudex iustè procedere ad publicam Inquisitionem, quando sunt scandalosa, aliàs non, & minùs, si iniustè manifestata sunt. Ad cuius confirmationem valde quadrant verba Innocentij III. in cap. qualiter & quando 1. de Accusat. vbi inquit, quòd ex ijs, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Quod melius explicabitur in sequenti paragrapho, ad quem Lectorem remitto.

10 Hic aduertendum est, quòd in hâc Inquisitione generali, etiamsi fit cum præcepto (prout ordinariè imponitur) & accipiatur Iuramentum, non teneantur subditi deferre delicta nec delinquentes ex toto emendatos, si talia delicta scandalosa non fuerint, etenim si talia sint, etiamsi emendata sint, debent manifestari, vt satisfiat scandalo, quod Communitas passa est. Nec etiam possunt reuelari illa peccata, de quibus spes est probabilis, quòd mediâ fraternâ Correctione sint emendanda, quando non vergunt in graue damnum boni Cômunis aut alicuius tertij, & adest moralis certitudo, quòd per fraternam Correctionem resarcien a sunt omnia damna illata, vel imminentia, & hoc verum est in quouis genere peccati. Nec etiam reuelari possunt illa, quorum notitia acquisita fuit ex petito consilio, quando non imminet damnum aliquod graue bono communi vel alicui tertio Innocenti, si enim tale damnum timeretur, tale secretum non obligat excepto secreto habito ex Confessione Sacramentali, quod semper obligat sine vllâ exceptione ob grauem iniuriam, quæ inferretur Sacramento reuelando secretum, quæ præponderat cuicumque alteri nocumento. Nec etiam tenetur quis manifestare aliquid cum graui nocumêto proprio vel tertij alicuius Innocentis, quando hoc præpôderat illi, quod sequeretur ex omissâ denunciatione. Nec etiam illa, quæ solùm sciuntur ex auditu, & non est in memoriâ, à quonam audita sint, vel si hoc sit in memoriâ, scitur tamen easdem personas, à quibus hoc per auditum acceptum fuit, etiam solùm ab alijs audiuisse, & nihil vidisse, eo quòd tales personæ, à quibus audiuerunt, sint parum fide dignæ, si enim tales personæ essent graues & fide dignæ; teneretur quis ad manifestâdum, sicut in casibus, quibus teneretur ad manifestandia illa quæ visa sût, eo quòd ex tali manifestatione Prælatus discernere possit, An delinquens incurrerit infamiam bene fundatam, an verò non. Verum est aliquos opinari (& bene quidem).

dem) quòd quando ille qui audiuit delictum ab vnâ personâ, scit talem personam fecisse denunciationem, non tenebitur denunciare. Neque est obligatio manifestandi delinquentem, quando habetur moralis certitudo, quòd talis manifestatio profutura non sit aut per negligentiam Prælati secundùm notitiam, quam quis habet in similibus casibus, aut propter alios respectus humanos. Dico, si sit moralis certitudo, nam in dubio tenetur quis manifestare, nam possessio Iustitiæ se tenet ex parte Prælati, qui pro remisso æstimari non debet, dum clarè non constat de tali remissione ex solidis fundamentis, sicut aduertit Sanchez lib. 6. consil. cap. 2. dub. 7. nu. 1. Totum quod hoc in numero dictum est, adeò commune & certum est est inter Doctores, vt superuacaneum & otiosum existimem citare illos.

21 Quando Prælatus ex hoc quod sciuit in Visitatione generali remanet dubius circa casum aliquẽ, eo quòd fundamenta non sint sufficientia ad tollendum dubium, non potest procedere ad Inquisitionem particularem contra Religiosum, circa quem habetur dubium, immò debet de illo bonam habere existimationem, non obstante quod quædam contra eum dicta sint, & magis si dicta sint à personis non adeò fide dignis. Ita Ledesma tract. 8. de Iustitiâ commut. cap. 22. dub. 12. Bannez. 22. q. 69. art. 2. dub. 2. conclus. 1. Verum est, quòd in similibus casibus discretione & cautelâ vtendum est, vt præueniatur malo, quod sequi posset, sine læsione tamen famæ proximi: & ita Prælatus poterit præcipere, vt Religiosi simul associati incedant, & non se separent ab inuicem, & his similia, quæ conducere possunt ad præueniendum malis, quæ timeri possunt. Non tamen poterit præcipere, ne talis Religiosus egrediatur domo, si antea egredi solitus erat, nec alia adhibere media, per quæ infamari posset. Sic docet Ledesma vbi supra, & inquit esse commune apud omnes Thomistas: & iuxta hoc notanda est doctrina Emmanuelis Rodriguez de Ordine Iudic. cap. 3. num. 7. circa finem, vbi notat, non malè facere Prælatos, quando in Visitationibus habent tantùm vnum testem ocularem ex toto fide dignum, aut indicia secreta æquiualentia contra aliquem Religiosum, si mittãt illum ad alium Conuentum, aut imponãt illi præceptum, ne ingrediatur certam aliquam domum: dummodo fiat cum debitâ prudentia habendo semper respectum ad famam & honorem proximi: si enim illa desit, & præfatus non habeatur respectus, sæpè continget, quòd id quod intẽdebatur excludi per fenestram, admittatur per ianuam, & porticum, & ex rimulâ quę obseruari debuit, maior fiat fissura. Ac proinde si ex eo, quòd Religiosus mutet Conuentum, sequatur infamia, vel subsit periculum alicuius particularis suspicionis, cum bona conscientiâ non poterit

illum

illum compellere ad mutandum locum: nam in tali casu mutatio loci esset species cuiusdam pœnæ, quam tamen Prælatus non potest infligere, cùm non habeat fundamentum procedendi tamquam Iudex, ideòque debet differre talem mutationem exhortando Prælatum immediatum in communi siue generali, vt inuigilet & attendat ad debitam suæ domus custodiam & ad remedia eorum, quæ in Visitatione admonita sunt. Nec minus inconuenit illicò imponere præceptum de non ingrediendo talem domum, si sit consuetudo intrandi illam, quia tàm repentinum & nouum mandatum sæpius ex leui suspicione in animis malitiosorum maximam generabit, & multos excitabit, qui incipient talem domum, Religiosum vel Monasterium infamare, quod vt plurimū facilius accidit in locis paruis quàm magnis, eò quòd in illis communiter homines malitiosiores sint, & magis solliciti atq; curiosi circa mores & vitam proximorum.

12 Aduertendum tamen est, quòd quando dubium, quod Iudex habet non est facti siue de casu, sed Iuris siue de Iure, an scilicet habeat Ius ad procedendum iuridicè contra talem delinquentem examinando testes & Reum, & ex vnà parte ex tali Inquisitione speciali timeatur iniustitia circa Reum, ex aliâ verò ex omissione talis Inquisitionis simul timeatur graue nocumentum bono Communi, Iudex debeat deponere dubium & inclinare ad partem fauentem bono Communi. Ratio est, quia Iudex ex sui muneris ratione habet, quòd sit Custos boni Communis, ergò in casu dubij potius debet respicere bonum Commune, quàm famam particularis alicuius. Tum etiam quia in casu dubij tutior pars est eligenda, cùm igitur in casu recensito tutior pars sit euitare damnum imminens communi bono, poterit Iudex immò tenebitur ad procedendum examinando testes & Iuridicè interrogando Reum, nisi damnum quod imminet Reo ex tali Inquisitione maius esset eo, quod imminet bono communi: sic expressè tenet Bannez 22. q. 69. art. 2. dub. 2. concl. 2. Hic poterat tractari de obligatione, quam habent testes & Reus ad respondendum in casibus dubijs, sed hoc ad euitandam confusionem, & repetitionem eiusdem ad sua loca propria remittitur.

Quod autem se hic notatu dignissimum offert, est doctrina quædam Patris Magistri Bannez vbi supra in 2. parte dub. 1. conclus. 2. vbi dicit, quòd grauitas aut leuitas materiæ in obligatione ad respondendum Prælato, dum interrogat, desumatur ex duobus capitibus. Primò ex parte damnorum, quæ patiuntur partes ex eo quòd non respondeatur veritas. Secundò ex Iure & obligatione quam habet Iudex ad interrogādum & inquirēdum, & circa hoc inquit, quòd, quando Ius obligat Iudicem grauiter ad inquirendum & examinan-

mandum, qualiscumque fuerit materia, etiam testis & reus sub obligatione graui tenebuntur respondere veritatem: quando verò Iudex non habet obligationem grauem ad inquirendum & interrogandum de aliquà re, esto licitè id facere posset, nec testes nec Reus obligabuntur sub peccato graui ad fatendam veritatem. Ex quo infertur, quòd si in aliquo Conuentu reperitur inobseruantia communis alicuius capitis aut puncti Regulę vel alterius similis, quamuis ex se non obliget ad culpam grauem hos vel illos particulares, dummodo certum sit, Prælatum grauiter obligari ad obuiandum tali inobseruantiæ, prout docent Authores, subditi quoque tenebuntur sub culpà graui in Visitatione manifestare Prælato dictam inobseruantiam.

§. II.

De Inquisitione mixtà.

13 INquisitio mixta, sicut in principio huius capitis diximus, est illa, in quà Iudex quoad vnam partem procedit in particulari, nimirum circa delictum vel delinquentem, in communi verò & generali quoad aliam partē, eo quòd non præcedat infamia, aut aliquid ipsi æquiualens. Omnes in hoc conueniunt, quòd Iudex possit facere Inquisitionem specialem de Petro, v. g. quomodo procedat aut processerit in suo regimine aut officio, tametsi non sit infamatus de aliquo delicto; sic enim expedit pro bono Rerumpublicarum & Communitatum, & ita practicatur in omnibus statibus tàm sæcularibus quàm Ecclesiasticis, & in hoc casu nec Iudex potest inquirere de aliquo delicto particulari, de quo non præcessit infamia, nec particularis aliquis potest reuelare delictum secretum, ex quo nullum secutum est scandalum, & non vergit in damnum graue boni communis aut alicuius tertij, nec etiam in casibus exceptis paragrapho præcedenti n. 7.

14 Nec etiam quando Prælati & Iudices faciunt aut mandant fieri specialem Inquisitionem circa aliquam personam non in ordine ad puniendum, sed ad sciendum, an habeat occultum aliquod impedimentum & inhabilitatem, ob quā non sit promouenda ad aliquod officium, vel si iam promota sit, non sit confirmanda, aut circa merita vel demerita illius, necessarium est præcedere infamiam cōtra talem personam, sicut nec id ipsum est necessarium ad hoc vt manifestentur impedimenta eorū, qui volunt matrimoniū contrahere cap. postquam & cap. nihil de elect. & resoluit Innocentius in c. nihil de excessibus Prælatorum, vbi dicitur, *Nihil est quod Ecclesiæ Dei magis officiat, quàm quòd indigni assumantur Prelati ad regimen animarum*. Et in hoc casu tenentur testes & ille ipse, qui ad officium eligendus est, confiteri veritatem: & ratio est, nam cùm certum sit, Prælatum aut Electorem

CAPVT XI.

De Inquisitione.

1 TRiplex est Inquisitio, prima dicitur generalis, & est illa, in quà Iudex siue Prælatus ex officio per edicta & mandata publica non determinando personas aut delicta visitat suam Rempublicam vel communitatem, præcipiendo vt ad ipsum deferantur delicta commissa, vt de competenti prouideatur remedio. Secunda dicitur mixta, quia ex vnà parte dicitur specialis, ex alterà verò generalis, exempli gratià, cùm Iudex ex officio facit Inquisitionem de modo procedendi Petri in suo munere, non determinando aliquod delictum, eo quòd nulla præcesserit infamia, vel è cõtra, cùm delictum est publicum, delinquens verò occultus, sicut si in plateà inueniretur vnus homo occisus, & non sciretur homicida, potest Iudex inquirere de delicto, non tamen de aliquo delinquenti particulari, cùm nulla de aliquo in particulari habeatur infamia, vel aliquid aliud æquiualens. Tertia absolutè dicitur particularis, & est, cùm Iudex inquirit de delicto & delinquente, quia in ordine ad vtrumque sufficiens habet fundamentum. In hoc capite solùm agemus de Inquisitione generali & mixtà, & in sequenti de particulari.

§. I.

De Inquisitione generali.

2 DIctum fuit in principio huius Tractatus, quòd Iudices & Prælati præsertim Ecclesiastici non solùm possint, sed etiam teneantur visitare suas Communitates semel in anno, aut sæpiùs, si iudicauerint expedire, etiamsi nulla clamet infamia, aut aliqua pars postulet, sed ex solo officio, inquirendo in communi, an sint aliqua delicta, quæ puniri mereantur, an leges & Constitutiones Religionis sint in viridi obseruantià & alia huiusmodi: duo dumtaxat circa præsens punctum notanda sunt. Primum, Quòd in ordine ad hoc vt fiant tales visitationes, non sit necessum præcedere aliquam infamiam de delictis vel delinquentibus, prout patet ex praxi communi & omnium statuum Ecclesiasticorum, nec requiritur, quòd Iudex accipiat iuramentum à testibus, quos ad deponendum accessurus est, quia processus Iuridicus non incipit ab hàc Inquisitione, sed à speciali, & propterea communiter dici solet,

Iu-

Inquisitionem generalem esse præparatoriam ad specialem, vel sicut inquit Nauarrus dict. c. inter verba corol. 63. num. 182. non esse iudicium decisorium sed præparatorium. Sic Alderete lib. 1. c. 7. num. 4. cum multis alijs. Si tamen in aliquâ Religione esset consuetudo accipiendi iuramentum ab his, qui aliquid deferunt in generali Inquisitione (sicut affirmat Victorinus cap. 9. num. 1. illam esse in suâ) non deberet condemnari, sicut nec quando Prælatus illud acciperet, cùm conueniens iudicaret ad magis certificandum se de veritate. Vnde infertur, quòd, si Prælatus accipiat notitiā alicuius delicti secreti per litteras alicuius subditi absentis asserentis casum esse cognitum alijs duobus vel tribus eiusdem Conuentus, sequē illud delictum deferre, ad hoc vt illud tamquam Pater corrigat & emendet, ipse verò iudicet inconueniens aduocare talem Religiosum, qui scripsit, & illos, qui ab eodem pro testibus allegati sunt; possit alicui Religioso graui & prudenti, tenaci secretorum negotium commendare, vel aliâ viâ & modo (dummodò non causetur aliqua nota) imponere preceptum, vt sub iuramēto tàm ille qui scripsit quàm testes à scribente nominati dicant quod circa casum sciunt, & se subscribant asseuerando se hoc facere non in ordine ad procedendum publicè contra delinquentem, sed ad certificandum se de casu, & corripiendum illum secretè, & auertendum damna, quæ rationabiliter timeri possent: & supradicti tenebuntur obedire, hoc enim medium charitati & prudentiæ est maximè consentaneum, præsertim si persona, aduersus quam scriptum est, sit gratiis & bonæ apud cæteros opinionis, imò multò magis, si esset Prælatus. Et notanda duo sunt, quod in tali Inquisitione generali prò testibus admitti possint cuiuscuis conditionis personæ, esto aliàs ad denunciandum iudicialiter aut accusandum habiles non essent: nam in tali casu Prælatus non inquirit in ordine ad puniendum, sed corrigendum instar Patris secretò, & ad informandum se, an sint delicta, quæ per viam Inquisitionis specialis & Iuridicæ inquirere possit. Ita docet Frater Ioseph à S. Mariâ in suo Tribunali tract. 3. c. 3. §. 7. & idcircò in talibus Visitationibus non debet assistere secretarius, sed totum per se ipsum secretò Prælatus vel visitator expedire: certum enim est, faciliùs subditos aliquā ipsi soli quàm coram aliquo alio delaturos. Vnde si Prælatus in Inquisitione generali habuerit ansam ad procedēdum per inquisitionem specialem contra aliquem, debet inchoare processum à nouo testium examine sub iuramēto, per hoc enim, quod in generali inquisitione etiam sub iuramento dixerunt, nemo condemnari potest, cùm tale iuramentum extraiudiciale sit: ac proinde necessum est, vt illa testes in iudiciali examine nouo iuramento ratificent, sicut docet Nauar-

uarius vbi supra. Secundum est, quòd in istis Visitationibus generalibus non possint Prælati inquirere de aliquo delicto particulari, verbi gratia, de aliquo furto, de transgressione alicuius Præcepti in determinatà materià, per tales siquidem inquisitiones & interrogationes aggrauarentur Communitates, haberetur enim inde sufficiens fundamentum ad suspicandum, quod tale delictum de quo ita specialiter interrogatum esset, fuisset commissum. Ita P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 11. num. 5.

3 In Visitationibus generalibus non possunt subditi Prælato detegere alias culpas & defectus, quã aliàs possunt extra illas præmissâ priùs fraternà Correctione. Ita Sairus in Claui Reg. lib. 12. cap. 10. n. 17. & est communis sententia. Itaque differentia solùm in hoc consistit, quòd ante Visitationem & præceptum Superioris subditus illa quæ sibi nota sunt, ad aliud tempus differre possit, & licitè denunciationem Euangelicam vel Iudicialem facere, ad hoc vt corrigantur & emendentur: at verò cùm tempus Visitationis est, non datur dilationi, aut procrastinationi locus, tunc enim ex vi præcepti à Superiore positi instat tempus, & adest locus deferendi, cùm tale præceptum sit iustum, concernatque bonum proprij status & spiritualem vtilitatem Fratris, cuius intenditur emendatio. Ita Bannez 22. q. 68. conc. 6. in solut. argum. Soto de secreto mẽb. 3. q. 6. dub. vltimo concl. 2. Miranda de ordine Iudiciali q. 5. art. 4. concl. 4. & est communis sententia. Verum est, quòd si in tempore, quo Visitatio durat, non sit opportunitas faciendi secretam Correctionem, & affulgeat emẽdationis spes, potest & debet differri pro tunc absque eo quòd cõtraeatur Visitatoris præcepto: est doctrina communis, cui se conformando Auila de Censuris p. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 2. concl. 4. inquit, quòd, quando quis consilio indiget, illudque capere non potest, aut is, à quo petitur, intra terminum ab edicto præfixum illud dare non potest, talis non transgrediatur edictum, nec incurrat excommunicationem, *Nam censetur impeditus*, tali quippe non est assignatum certum tempus secundum regulam communem Iuristarum.

4 Ex dictis colligitur, quòd in his Visitationibus generalibus non possint deferri Prælato peccata occulta, de quibus non est infamatus delinquens, etiamsi per tres aut quatuor probari possint, & non immineat de futuro damnum aliquod graue cõtra bonum commune vel alicuius tertij, absq; eo quod grauiter peccetur saltem contra charitatem. Dico autem saltem contra charitatem, quia non desunt Authores, qui afferunt, etiam peccari contra iustitiam, & esse obligationem resarciendi omnia nocumenta, quæ ex tali manifestatione occultus delinquens perpessus est: imò loquendo etiam de peccatis contra bonum

num Commune vel alicuius tertij, si certa spes sit, quòd per admonitionem secretã ex toto auerti possint damna, quæ timentur in futurum, non possunt deferri ad Prælatum, sicut diffusè probamus quasi per totum Caput Quintum, & præcedens, loquendo de denũciationibus, quando Iudex non visitat, nam rationes ibi allatæ militant etiam in præsenti. Neque Prelati per sua præcepta & censuras aliud prætendunt nec possunt pretendere, quemadmodum docet S. Thomas 22.q.33. art.7. ad 2. Suarez vbi supra.Less.c.29. dub. 14.n. 120. cum communi doctorum calculo. Quòd si Prælatus ad oppositum vrgeat per præcepta & censuras, non tenetur quis obedire, & si velit extorquere Iuramentum, potest responderi per æquiuocationem occultando veritatẽ: est sentẽtia communis Doctorum.

§ Duæ difficultates se se hic offerunt. Prima est, An Prælatus in istis Visitationibus teneatur admonere, & dicere, se non inquirere de peccatis occultis, & de quibus nulla præcessit infamia, sed solùm de publicis & scandalosis; & quæ sunt in damnum boni Cõmunis aut alicuius tertij. Sotus de Secreto.memb.2.dub.vltimo, & Sayrus in Claui Reg. lib.12.c.10. Nauarrus in rubricà de iudicijs n. 88. tenent partem affirmatiuam, præsertim si Inquisitio fiat inter personas ignorantes, & ita fatetur Nauarrus, se practicasse in duobus Conuentibus grauibus Monialium quarumdam, quos visitauit in Lusitaniâ. Et dicit Villalobos tr.14.diff.5 nu.4. quòd, dum non est periculum suspicandi, Iudicem facere partem delinquentium, sit obligatio taliter admonendi. Et quia in Inquisitionibus generalib⁹ rarò simile timetur periculum, quasi semper talis debet præcedere admonitio, ratio, quam affert iste Author, est, quia Iudex saltem ex charitate tenetur euitare iniuriam, quæ timetur probabiliter alicui tertio, quod (inquit) certum magis est apud Prælatos Religiosos, qui non solùm suorum subditorum sunt Iudices, verùm etiam Patres & Aduocati: & videtur ipsi ex hoc capite, illos ex Iustitiâ ad dictam diligentiam faciendam teneri. P. Bannez. 22. q. 70.art. 1. dub.2. conclus. 2. cum alijs dicit, Prælatum non teneri ad faciendam talem diligentiam & cautelam, facit enim suum officium inquirendo in communi, nec tenetur ad plus, sed interrogati subditi attendant ad peragendum officium suum, & ad id, ad quod tenentur. Mihi tamen videtur, vtramque sententiã conciliari posse cum eo, quod dicit P. Suarez vbi supra num. 7. nempe hanc admonitionem non esse necessariam nisi in casu quo Prælatus vrgeret ad respondendum repente & subito personas ignorantes: si tamen habeant tempus sufficiens ad respondendum (sicut communiter datur) & adsint personæ doctæ, à quibus capi potest consilium, non est necessum admonere. Idem tenent Caietanus opu. 17. resp. 5.

Noster Thomas à Iesu tract. 1. c. 1. n. 5. cum alijs.

6 Secunda difficultas est, An in casu, quo in hac generali Inquisitione aliquis manifestaret Prælato ex malitia vel ignorantià delictum aliquod occultum, quod tamen manifestari non potest, in virtute talis illicitæ manifestationis Iudex acquirat Ius ad procedendum per Inquisitionem specialem & publicam contra delinquentem. Affirmatiuè respondent multi Doctores, Maranta 6. part. tit. de Inquisit. num. 3. Nauarrus in rubricà de iudicijs num. 87. Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 15. Noster Thomas à Iesu tract. 2. c. 4. num. 7. cum alijs. Ratio est, quia eo ipso quòd Iudex exerceat suum officium in Inquisitione generali, notitia quam acquirit vt talis, fit publica & notoria *Notorietate Iuris*, & cùm hæc notorietas includat *Infamiā Iuris*, sufficiens est ad hoc vt Iudex in eius virtute procedat contra delinquētem sic infamatum per Inquisitionem specialem & publicam; sed hoc intelligi debet, dummodo Iudex viâ aliquâ fraudulentà non dederit causam manifestandi delictum, si enim talem dederit, propria fraus & malitia aufert ipsi Ius procedendi contra talem delinquentem. Ita Bannez. 22. q. 70. art. 1. concl. 3. Lessius vbi supra dub. 14. num. 116. & videtur ita fuisse determinatum ab Innocentio III. in cap. qualiter & quando, primo de Accusat. negari non potest, hanc sententiam esse valde probabilem.

7 Mihi tamen videtur oppositam esse probabiliorem non solùm attendendo ad rigorem Iustitiæ, sed etiam ad leges charitatis, quas sequi specialiter debent Prælati Regulares, ad quos tamquam ad Patres & Aduocatos suorum subditorum spectat auertere grauamina, quæ illis imponuntur, vel imponi timentur, quantum possibile ipsis est: idcircò assero, quòd, quando delictum secretum Prælato in Inquisitione generali manifestatum non est de numero eorum, quæ redundant in damnum boni communis aut tertij, ex charitate sub obligatione graui tenetur non procedere ad Inquisitionem publicam contra talem delinquentem. Nam dato quòd tamquam Persona publica haberet ius ad procedendum contra talem absque eo quòd peccaretur contra Iustitiam, & ob hoc non teneretur ad famæ restitutionem, nec illorum damnorum, quæ ex tali Inquisitione speciali sequi possunt: attamen tamquam Pater, Aduocatus & psona particularis tenetur, si graue nocumentum bono communi vel alicui tertio non immineat, euitare malum, quod iniustè proximo inferri incipit; & multò magis, quando hoc ipsi incumbit, & agitur negotium tanti momenti, sicut est fama; ad hoc enim tenentur cuiusuis conditionis homines, iuxta illud, *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo*. Hanc sententiam absolutè & expressè tenet Soto de secreto, memb. 2. q. 6. conclus. 3. casu 5. verba ipsius

sunt

sunt: *Quamuis in Inquisitione generali cõperiatur delinquens quispiam & delictum probari possit, si non sit in perniciem publicam, nec in praeiudicium tertij, non potest fieri de illo Inquisitio specialis, nec potest puniri nisi solum fraternaliter.* Et Nauarrus melius ponderans hoc punctum dicto cap. inter verba q. 3. concl. 6. num. 176. amplectitur hanc sententiam non obstante quòd tenuerit contrariam in rubric. de Iudicijs num. 89. Et ideò inquit, *Hanc opinionem ego sequtus sum, dum visitarem duo monasteria, & nolui vrgere de peccatis occultis, quae ex inconsideratione testes manifestauerant, de quibus in Monasterio nulla praecesserat infamia vel suspicio.* Tenet etiam hanc sententiam Miranda de ordine Iudiciali q. 5. art. 4. concl. 5. Frater Ioseph à S. Marià tract. 3. cap. 6. §. 1. Sanchez lib. 6. consil. cap. 3. dub. 14. num. 9. Villalob. tract. 14. de Iudice diffi. 6. n. 3. Emanuel Rodriguez cum Magistro Bannez. 2. 2. q. 70. art. 1. dub. 4. concl. 1. & q. 68. art. 1. concl. 4. dixerat, etiam in delictis publicis, quae sunt in perniciem boni communis, si in aliquo casu Iudex esset certus, quòd per suam admonitionem secretam delinquens emẽdaretur: *Ita vt bonum publicum nihil patiatur, teneretur illum corrigere & remittere viam Inquisitionis, in quantum satis fuerit ad exemplum publicum*, & ratio, quam affert, est, *Quia Iudex tenetur praecepto Correctionis fraternae, sicut & alij Christiani*, ergò multò magis in nostro casu *tenetur lege charitatis defendere eum, qui patitur iniuriam, si id potest sine detrimento boni Communis, sed heu* (concludit) *quàm pauci Iudices induunt charitatis viscera erga Reos.*

8 Et in rei veritate, sicut dictum est, inter Religiosos haec ratio plus cogit ad sequendam istam sententiam, quàm inter saeculares, quia inter saeculares non omnia peccata mortalia causant infamiam, nec in Tribunalibus de eorum agitur punitione, sicut patet in omissione sacri in aliquo die festo, in fractione alicuius ieiunij, in aliquo peccato simplicis fornicationis: At verò inter Religiosos omnia peccata mortalia notabilem inducunt infamiam, & multùm notantur illi, qui ea committunt: & ideò rigidè puniuntur, si publica sint, etiamsi directè non sint contra bonum commune: quamobrem si occulta sint, & à duobus aut tribus sciantur, semper saltem ex charitate Iudices & subditi tenebuntur ad euitandam infamiam meliori modo quo poterunt, & praeter hanc affert aliam rationem Villalobos vbi supra, ob quam haec sententia in praxim reduci inter Religiosos debet, & est, quia frequenter subditi scrupulosi putant ob imposita praecepta & censuras se teneri ad reuelandum aliqua, quae re vera non possunt, ac proinde Praelatus tenebitur, si possit id facere absq; suspicionis periculo, non admittere illud, quod illi sic defertur, dicendo se non inquirere de similibus,

libus, eo quòd occulta sint.

9 Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur, quòd non quodcumque *Notorium Iuris* Iudici tribuat Ius ad inquirendum in peccatis occultis & personalibus contra delinquentem occultum, prout dicetur in sequenti paragrapho num. 18. & multò minus quando tale *Notorium* modo iniquo causatum fuit, & casus adhuc nō est sparsus inter multos, in similibus enim delictis solùm potest Iudex iustè procedere ad publicam Inquisitionem, quando sunt scandalosa, aliàs non, & minùs, si iniustè manifestata sunt. Ad cuius confirmationem valde quadrant verba Innocentij III. in cap. qualiter & quando 1. de Accusat. vbi inquit, quòd ex ijs, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Quod melius explicabitur in sequenti paragrapho, ad quem Lectorem remitto.

10 Hìc aduertendum est, quòd in hàc Inquisitione generali, etiamsi fit cum præcepto (prout ordinariè imponitur) & accipiatur Iuramentum, non teneantur subditi deferre delicta nec delinquentes ex toto emendatos, si talia delicta scandalosa non fuerint, etenim si talia sint, etiamsi emendata sint, debent manifestari, vt satisfiat scandalo, quod Communitas passa est. Nec etiam possunt reuelari illa peccata, de quibus spes est probabilis, quòd mediâ fraternâ Correctione sint emendanda, quando non vergunt in graue damnum boni Cōmunis aut alicuius tertij, & adest moralis certitudo, quòd per fraternam Correctionem resarcienda sunt omnia damna illata, vel imminentia, & hoc verum est in quouis genere peccati. Nec etiam reuelari possunt illa, quorum notitia acquisita fuit ex petito consilio, quando non imminet damnum aliquod graue bono communi vel alicui tertio Innocenti, si enim tale damnum timeretur, tale secretum non obligat excepto secreto habito ex Confessione Sacramentali, quod semper obligat sine vllà exceptione ob grauem iniuriam, quæ inferretur Sacramento reuelando secretum, quæ præponderat cuicumque alteri nocumēto. Nec etiam tenetur quis manifestare aliquid cum graui nocumēto proprio vel tertij alicuius Innocentis, quando hoc præpōderat illi, quod sequeretur ex omissà denunciatione. Nec etiam illa, quæ solùm sciuntur ex auditu, & non est in memoriâ, à quonam audita sint, vel si hoc sit in memoriâ, scitur tamen easdem personas, à quibus hoc per auditum acceptum fuit, etiam solùm ab alijs audiuisse, & nihil vidisse, eo quòd tales personæ, à quibus audiuerunt, sint parum fide dignæ, si enim tales personæ essent graues & fide dignæ; teneretur quis ad manifestādum, sicut in casibus, quibus teneretur ad manifestanda illa quæ visa sūt, eo quòd ex tali manifestatione Prælatus discernere possit, An delinquens incurrerit infamiam bene fundatam, an verò non. Verum est aliquos opinari (& bene quidem).

dem) quòd quando ille qui audiuit delictum ab vnâ personâ, scit talem personam fecisse denunciationem, non tenebitur denunciare. Neque est obligatio manifestandi delinquentem, quando habetur moralis certitudo, quòd talis manifestatio profutura non sit aut per negligentiam Prælati secundùm notitiam, quam quis habet in similibus casibus, aut propter alios respectus humanos. Dico, si sit moralis certitudo, nam in dubio tenetur quis manifestare, nam possessio Iustitiæ se tenet ex parte Prælati, qui pro remisso æstimari non debet, dum clarè non constat de tali remissione ex solidis fundamentis, sicut aduertit Sanchez lib.6.consi.cap.2.dub.7.nu.1. Totum quod hoc in numero dictum est, adeò commune & certum est est inter Doctores, vt superuacaneum & otiosum existimem citare illos.

21 Quando Prælatus ex hoc quod sciuit in Visitatione generali remanet dubius circa casum aliquē, eo quòd fundamenta non sint sufficientia ad tollendum dubium, non potest procedere ad Inquisitionem particularem contra Religiosum, circa quem habetur dubium, immò debet de illo bonam habere existimationem, non obstante quod quædam contra eum dicta sint, & magis si dicta sint à personis non adeò fide dignis. Ita Ledesma tract. 8. de Iustitiâ commut. cap.22.dub.12. Bannez.2.2.q.69. art.2. dub.2. conclus.1. Verum est, quòd in similibus casibus discretione & cautelâ vtendum est, vt præueniatur malo, quod sequi posset, sine læsione tamen famæ proximi: & ita Prælatus poterit præcipere, vt Religiosi simul associati incedant, & non se separent ab inuicem, & his similia, quæ conducere possunt ad præueniendum malis, quæ timeri possunt. Non tamen poterit præcipere, ne talis Religiosus egrediatur domo, si antea egredi solitus erat, nec alia adhibere media, per quæ infamari posset. Sic docet Ledesma vbi supra, & inquit esse commune apud omnes Thomistas: & iuxta hoc notanda est doctrina Emmanuelis Rodriguez de Ordine Iudic. cap. 3. num. 7. circa finem, vbi notat, non malè facere Prælatos, quando in Visitationibus habent tantùm vnum testem ocularem ex toto fide dignum, aut indicia secreta æquiualentia contra aliquem Religiosum, si mittāt illum ad alium Conuentum, aut imponāt illi præceptum, ne ingrediatur certam aliquam domum: dummodo fiat cum debitâ prudentia habendo semper respectum ad famam & honorem proximi: si enim illa desit, & præfatus non habeatur respectus, sæpè continget, quòd id quod intēdebatur excludi per fenestram, admittatur per ianuam, & porticum, & ex rimulâ quę obseruari debuit, maior fiat fissura. Ac proinde si ex eo, quòd Religiosus mutet Conuentum, sequatur infamia, vel subsit periculum alicuius particularis suspicionis, cum bona conscientiâ non poterit

illum

illum compellere ad mutandum locum: nam in tali casu mutatio loci esset species cuiusdam pœnæ, quam tamen Prælatus non potest infligere, cùm non habeat fundamentum procedendi tamquam Iudex, ideòque debet differre talem mutationem exhortando Prelatum immediatum in communi siue generali, vt inuigilet & attendat ad debitam suæ domus custodiam & ad remedia eorum, quæ in Visitatione admonita sunt. Nec minus inconuenit illicò imponere præceptum de non ingrediendo talem domum, si sit consuetudo intrandi illam, quia tàm repentinum & nouum mandatum sæpius ex leui suspicione in animis maliciosorum maximam generabit, & multos excitabit, qui incipient talem domum, Religiosum vel Monasterium infamare, quod vt plurimũ facilius accidit in locis paruis quàm magnis, eò quòd in illis communiter homines malitiosiores sint, & magis solliciti atq; curiosi circa mores & vitam proximorum.

12 Aduertendum tamen est, quòd quando dubium, quod Iudex habet non est facti siue de casu, sed Iuris siue de Iure, an scilicet habeat Ius ad procedendum iuridicè contra talem delinquentem examinando testes & Reum, & ex vnà parte ex tali Inquisitione speciali timeatur iniustitia circa Reum, ex aliâ verò ex omissione talis Inquisitionis simul timeatur graue nocumentum bono Communi, Iudex debeat deponere dubium & inclinare ad partem fauentem bono Communi. Ratio est, quia Iudex ex sui muneris ratione habet, quòd sit Custos boni Communis, ergò in casu dubij potius debet respicere bonum Commune, quàm famam particularis alicuius. Tum etiam quia in casu dubij tutior pars est eligenda, cùm igitur in casu recensito tutior pars sit euitare damnum imminens communi bono, poterit Iudex immò tenebitur ad procedendum examinando testes & Iuridicè interrogando Reum, nisi damnum quod imminet Reo ex tali Inquisitione maius esset eo, quod imminet bono communi: sic expresse tenet Bannez 22. q. 69. art. 2. dub. 2. concl. 2. Hic poterat tractari de obligatione, quam habent testes & Reus ad respondendum in casibus dubijs, sed hoc ad euitandam confusionem, & repetitionem eiusdem ad sua loca propria remittitur.

Quod autem se hic notatu dignissimum offert, est doctrina quædam Patris Magistri Bannez vbi supra in 2. parte dub. 1. conclus. 2. vbi dicit, quòd grauitas aut leuitas materiæ in obligatione ad respondendum Prælato, dum interrogat, desumatur ex duobus capitibus. Primò ex parte damnorum, quæ patiuntur partes ex eo quòd non respondeatur veritas. Secundò ex Iure & obligatione quam habet Iudex ad interrogãdum & inquirẽdum, & circa hoc inquit, quòd, quando Ius obligat Iudicem grauiter ad inquirendum & examinan-

mandum, qualiscumque fuerit materia, etiam testis & reus sub obligatione graui tenebuntur respondere veritatem: quando verò Iudex non habet obligationem grauem ad inquirendum & interrogandum de aliquà re, esto licitè id facere posset, nec testes nec Reus obligabuntur sub peccato graui ad fatendam veritatem. Ex quo infertur, quòd si in aliquo Conuentu reperitur inobseruantia communis alicuius capitis aut puncti Regulę vel alterius similis, quamuis ex se non obliget ad culpam grauem hos vel illos particulares, dummodo certum sit, Prælatum grauiter obligari ad obuiandum tali inobseruantiæ, prout docent Authores, subditi quoque tenebuntur sub culpà graui in Visitatione manifestare Prælato dictam inobseruantiam.

§. II.

De Inquisitione mixtà.

13 INquisitio mixta, sicut in principio huius capitis diximus, est illa, in quà Iudex quoad vnam partem procedit in particulari, nimirum circa delictum vel delinquentem, in communi verò & generali quoad aliam partẽ, eo quòd non præcedat infamia, aut aliquid ipsi æquiualens. Omnes in hoc conueniunt, quòd Iudex possit facere Inquisitionem specialem de Petro, v.g. quomodo procedat aut processerit in suo regimine aut officio, tametsi non sit infamatus de aliquo delicto; sic enim expedit pro bono Rerumpublicarum & Communitatum, & ita practicatur in omnibus statibus tàm sæcularibus quàm Ecclesiasticis, & in hoc casu nec Iudex potest inquirere de aliquo delicto particulari, de quo non præcessit infamia, nec particularis aliquis potest reuelare delictum secretum, ex quo nullum secutum est scandalum, & non vergit in damnum graue boni communis aut alicuius tertij, nec etiam in casibus exceptis paragrapho præcedenti n.7.

14 Nec etiam quando Prælati & Iudices faciunt aut mandant fieri specialem Inquisitionem circa aliquam personam non in ordine ad puniendum, sed ad sciendum, an habeat occultum aliquod impedimentum & inhabilitatem, ob quã non sit promouenda ad aliquod officium, vel si iam promota sit, non sit confirmanda, aut circa merita vel demerita illius, necessarium est præcedere infamiam cõtra talem personam, sicut nec id ipsum est necessarium ad hoc vt manifestentur impedimenta eorũ, qui volunt matrimoniũ contrahere cap. postquam & cap. nihil de elect. & resoluit Innocentius in c. nihil de excessibus Prælatorum, vbi dicitur, *Nihil est quod Ecclesia Dei magis officiat, quàm quòd indigni assumantur Prelati ad regimen animarum*. Et in hoc casu tenentur testes & ille ipse, qui ad officium eligendus est, confiteri veritatem: & ratio est, nam cùm certum sit, Prælatum aut Electorem

rem teneri ex iustitiâ non promouere indignum ad officia, consequenter habebit Ius ad inquirendum de meritis illius, qui eligendus est, & testes atque ipse qui eligendus est, tenebitur dicere veritatem propter bonum commune, in eo quod damnosum est bono vsui officij, licet non in cæteris, quæ ad hunc finem non conducunt, si occulta sint. Vnde nascitur, quòd si aliquis sit præsentatus ad aliquod officium, & idipsum dicendum, quando quis illud prætendit, debent notificari partes, qualitates & cætera requisita ad tale officium, & si sciens perseueret pro se vel tertia personâ in suâ prætensione, præsumitur consentire in inquisitionem, quæ fieri debet, & in infamiam & alia similia, quæ sequi possunt. Verum est, sicut bene aduertit Lessius lib. 2. c. 29. dub. 15. & Noster Thomas à Iesu tract. 1. cap. 15. num. 14. defectus occulti, quos testes de tali personâ notant, debent reuelari cum maiori cautelâ, quâ fuerit possibile.

15 Principalis difficultas, quæ se hîc præsentat, est quid possit facere Iudex circa delicta publica & delinquentes occultos? exempli gratiâ quando inuenitur aliquis homo mortuus vel grauiter vulneratus, & constat hoc factum esse violenter, delinquens tamen siue malefactor est occultus, eo quòd non fuerit visus nisi ad summum à duobus aut tribus, à quibus non fuit diuulgatus. Suppono, difficultatem præcipuè procedere in delictis iam ex toto commissis, siue sint personalia, siue contra bonum commune aut alicuius tertij, si enim essent de numero eorum, quæ continuationem habent & pendent ex damno futuro contra commune bonū vel alicuius Innocentis, iam dictū est, quid fieri possit & debeat capite 5. & in c. de Infamiâ. Itaque id, de quo dubium proponitur, est quid Iudex ratione publicitatis delicti possit facere, & illi tres aut quatuor, qui illius notitiam habent.

16 Prima sententia asserit, quòd, tametsi habeatur publicitas & infamia delicti, si tamen non habeatur de delinquente, non solùm Iudex nequeat inquirere de aliquâ personâ in particulari, nominando Petrum vel Ioannem (in hoc omnes conueniunt) verùm nec etiam in generali interrogando quisnam delictum commiserit? neque pauci illi testes, qui viderunt delictum, licitè possint manifestare delinquentem non obstante imposito ipsis præcepto & censurâ: & si petatur ab eis iuramentum, debeāt respondere cum æquiuocatione occultando veritatem sine mendacio. Tenet hanc sententiam Soto lib. 8. de Iustitiâ q. 6. art. 2. & de secreto. memb. 2. q. 6. dub. 4. Armilla verb. Accusatio §. 28. & alij, quos citat Petrus de Nauarra lib. 2. de restit. cap. 4. num. 159. inter quos refert Caietanum 22. q. 69. art. 1. & 2. quamuis non ita clarè expresserit suam mentem. Probat autem illam Soto mul-

multis rationibus & textibus, præcipuæ sunt: nam contra Ius naturale est tractare de reuelando delinquente, de quo nullá præcessit infamia, & contra id, quod determinatum est in cap. Inquisitionis & cap. qualiter & quando de Accusationibus, nam licet Iudex interrogando in communi de delinquente non manifestet illum in particulari, dat tamen ansam & occasionem cum hac interrogatione maximè ignorantibus, ad hoc vt illum manifestent; prterquam quòd vel Iudex interrogando in generali de illo qui commisit delictum, obligat illos paucos testes, qui sciunt, ad manifestandū, aut non; si primum, obligat ad vnā rem iniustam, & peccat grauiter; si secundum, non solùm reddit inutilem talem inquisitionem, verùm etiam illicitam propter periculum, cui exponit ignorantes. Ad obiectionem, quæ communiter contra istam sententiam fieri solet, nimirum quòd si neque etiam in generali inquiri posset de delinquente, generaretur scandalum in Republicā, & cresceret audacia multorum videndo quòd non liquidentur & inquirantur talia delicta, nec agatur de eorum punitione: respondet Soto: quòd Iudex sufficiēter obuiēt his inconuenientibus inquirendo & interrogando in generali non de illo, qui delictū commisit, sed an aliqua persona de tali delicto infamata sit: poterit etiam interrogare testes, an ipsis constet, quà horà mors euenerit, quibus armis illata fuerit, & his similia, ad videndum, an haberi queant indicia publica, quibus manifestetur delinquens, & si habeantur, procedere possit contra illum per viam Inquisitionis particularis. Hæc sententia quamuis non sit adeò recepta, imò contra praxin communem maximè inter Iudices sæculares, cum illā limitatione tamen, quà illam admittit Soto, est valde pia & consentanea legibus charitatis, & nouissimè illi fauet P. Suarez tom. 4. de Religione lib. 10. cap. 12. num. 8. verba illius sunt, *Solùm cauendum est quod supra cap. præcedente nu. 7. diximus, ne Subditus sic interrogatus exponatur periculo imprudenter reuelandi personam occultam, ignoranter existimans, se posse aut debere: ideòque melius faceret Prælatus interrogando distinctè de infamiā, an scilicet nouerint esse rumorem vel murmur contra aliquem de tali delicto, aut nonnulla grauia indicia, quæ generent alicuius suspicionem.*

17 Secunda sententia præcedenti ex diametro opposita affirmat, in talibus delictis posse & debere Iudicem inquirere in communi de delinquente, ita vt non nominet personam aliquam particularem, & paucos illos testes noscentes delinquentem non solùm posse, verùm etiam teneri ad manifestandum illum confitendo veritatem. Hanc sententiam tenent Ioannes Valer. in different. vtriusque fori, verb. Inquisitio. conclus. 3. Frater Martinus à Sanctā Mariā in suo Epitome cap. 5. n. 8. & com-

& communiter omnes Iuristæ: & licet Syluester verb. Correct. §. 8. faueat huic sententiæ, contrariam tamen sequitur verb. Inquisit. 1. num. 7. Fundamentum principale est, quia quando delicta sunt publica, suâ publicitate sunt valde perniciosa bono communi, & si non punirentur, nemo securè viueret, Respublicæ quoque ex delinquentium audaciâ multùm turbarentur, supposito itaque quòd similia delicta tàm multum noceant bono communi & proximo Innocēti, Prælatus tenebitur prædictam facere Inquisitionem, & testes obligabuntur ad testificandam veritatem. Addunt insuper aliqui ex his Authoribus, etiam Reum si cum illis testibus examinetur, teneri ad prodendum se, neque aliquid horum militare contra Ius naturale non manifestādi peccatorem occultum, nec contra Sacros Canones; illud enim in hoc casu non obligare, eo quòd intercedat alia obligatio naturalis magis vrgens, qualis est, vt respiciatur ad bonum commune & tertij Innocentis: sacri enim Canones vetant solùm, ne fiat Inquisitio de aliquâ personâ particulari, non verò quòd fiat in generali nullà nominatâ personâ, quod hæc sententia libenter admittit, & nos statim dicemus. Diana in suâ primâ parte tract. 1. Miscell. resolut. 33. limitat præfatam sententiam, dicendo, quòd quamuis testes interrogati in dicto casu à Iudice possint testari veritatem reuelando delinquentem occultum, non tamen teneantur. Hoc tamen apparet difficile, maximè quando Prælatus imponit præceptum, vel Iudex petit iuramētum, prout communiter peti solet, nam secundum quod cap. 7. diximus, est sententia plausibilis inter Doctores, quòd, quando subditus licitè denunciare potest, & etiam non denunciare, posito præcepto vel petito iuramento teneatur ad denunciandum: ergò idem dicendum est in ordine ad testificationem, in quâ non habet locum ista sententia Dianæ, quemadmodum clarius videbitur in c. 15. tractādo de obligatione testiū.

18 Tertia sententia, quæ magis communis & probabilis est, asserit, quòd, tametsi Iudex facere possit dictam Inquisitionem in communi nullà nominatâ personâ particulari, duo illi tamen aut tres qui norunt delinquentem, non possint eum licitè manifestare, non obstante præcepto & petito iuramento, ac proinde ista sententia admittit *bellum iustum ex vtraque parte*; hoc est, quòd Iudex habeat ius ad inquirendum, & testis similiter ad non respondendum directè, sed amphibologicè: hoc autem intelligitur, quando delicta non minātur de futuro graue aliquod damnum bono communi aut alicui tertio secundum quod explicatum fuit cap. 3. à num. 6. vsque ad finem. Ratio est, quia publicitas delicti tribuit ius, & etiam obli-

obligat Iudicem ad inquirendum de delinquente in communi ad euitandum scandalum; quod aliàs sequeretur, si tali modo non inquireret, nec non ad indaganda alia indicia per talem Inquisitionem de persona: ex alia tamen parte bona fama, quam delinquens occultus possidet, obligat duos vel tres qui nôrunt, ne eum illà priuent, publicando eius delictum. Hanc sententiam quantum ad primam partem tenent omnes Authores prioris sententię, item Innocent. in cap. bonæ, primo de Elect. num. 5. & ibi Panormit. Imola, Nauarrus, & illi quos statim citabimus. Fundamenta habentur in cap. si Sacerdos de Offic. Ordin. & in cap. quidam, maligni 5. q. 1. Ita practicatur in Hyspania per decisionem illarum legum, quæ vocantur *De las Partidas*. Quantum ad vtramque partem illam tenent Authores citati cap. 5. pro secundà sententià: item Salonius 22. q. 69. art. 2. controuers. 7. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 11. num. 7. Turrianus 22. disp. 50. & 11. dub. 5. num. 9. Lessius lib. 2 cap. 29. dub. 14. num. 115. & 120. Bonacina t. 2. disp. 20. q. 2. punct. 5. n. 14. Filliuc. c. 6. q. 8. n. 185. Trullench. in Decal. lib. 8. cap. 2. dub. 18. n. 14. & est communior. Vnde sequitur, quòd multò minus teneatur Reus se ipsum manifestare, si cum testibus fuerit examinatus, quia vti aduertit Soto memb. 2. quæst. 7. dub. 1. post 3. conclus. Lessius num. 117. in crimine læsæ Maiestatis, & in quouis alio Reus non infamatus non tenetur manifestare se ipsum, quantumuis à Iudice compellatur ad iuramentum, quanto igitur minus tenebitur in alijs delictis, licet publicis, si de illis infamatus non sit.

19 Hic duæ occurrunt difficultates valde similes illis, quæ tactæ sunt in paragrapho præcedenti num. 3. & 4. Prima est, an Iudex teneatur declarare, se non inquirere de delinquente, de quo nulla est infamia, circa quam non reperio nouum aliquid quod addam ad ibi dicta, ideòque me ad eumdem locum remitto. Secunda est, An in casu quo aliquis ex illis duobus aut tribus, qui nouerunt delinquentem, interrogatus à Iudice eumdem manifestaret aut ex ignorantià vel malitià, Iudex acquireret ius ad inquirendum in particulari de tali delinquente: nec non cæteri conscij interrogati teneantur ad testandam veritatem. Sententia affirmatiua, quoad vtramque partem est communis Iuristarum & Theologorum, consequenter etiam magis probabilis quàm prima paragraphi præcedentis num. 4. quia publicitas delicti causat scandalum in Communitate, cui iuncta infamia Iuris de delinquente, quam, inquiunt, eum incurrere ex allegato dictoue talis testis aut denunciantis, licet iniustè delinquens manifestatus sit, & ita iam Iudex acquirit ius inquirendi in particulari de sic infamato, & per consequens alij, qui habent

bent notitiam delicti, tenebuntur ad testificandam veritatem.

20 Hoc non obstante recolendo dicta in praecedente paragrapho num. 5. in fauorem secundae sententiae, quam ibi secuti sumus, & attendendo ad leges charitatis, quã prae oculis habere debent Religiosi, Praelati & subditi: dico duo. Primum, nec Iudicem habere Ius determinatè inquirendi de tali delinquente apud alios testes, nec istos posse testari veritatem, etiam si petatur iuramentum: quia *Infamia iuris* sola & multò magis quando iniquo modo causata fuit, non tribuit Iudici ius ad inquirendum contra personam determinatam, de qua non habetur *Infamia facti*, quam non habet in nostro casu; vnde sequitur, nec alios testes teneri ad testandam veritatem, nec licitè eam posse deponere.

21 Si quis obijceret, quòd *Infamia iuris* in communi sententia, sit illa, quae causatur ex dicto Testium in iudicio, existimantque Doctores illam sufficere ad examinandum Reum, ergò multò magis sufficiet ad examinandos testes, qui habent notitiam casus, & per consequens tàm isti, quàm illi tenebuntur ad respondendam veritatem. Vt huic obiectioni satisfiat, multùm meo videri ad rem facit doctrina quaedam Baldi in l. seruus, vers. & addo, C. de testibus, vbi agendo de Indicijs inquit: *Indicium aliud esse facti, aliud iuris. Facti indicium est illud, quo Iudex dirigitur in viam perscrutationis, indicium autem iuris dirigit in viam quaestionis.* Id ipsum proportione seruatà respondeo ad factam obiectionem, quòd *Infamia facti* sit illa, quae tribuit Iudici ius ad inquirendum contra delinquentem, sed *Infamia Iuris*, quae nascitur ex depositione testium eum dirigit ad torquendum Reum & extrahendam confessionem ab eo, ac proinde sicut *Infamia Iuris* in indicio praesupponit *Infamiam facti*, ita in examine testium debet illam supponere, nisi delictum sit contra bonum commune aut testium, sicut contingit in illo, quod committitur contra ipsum iudicium, per falsam testificationem, aut calumniosam denunciationem & per similia: itaque respondendo in formà ad obiectionem, dico, quòd *Infamia Iuris*, quae per allegata testium dat Iudici ius ad inquirendum & examinandum testes & reum, est illa, quae causatur legitimè, cuiusmodi est illa, quae supponit infamiam facti in delictis occultis, & personalibus, esto illam non supponat, quando delicta sunt in graue damnum boni cõmunis aut tertij, qualia sunt illa, quae patrantur contra ipsum iudicium, & illa, de quibus diximus c. 5. Cùm autem omnia haec deficiãt in casu nostro, argumentum nihil probat, & conformiter ad hoc dicemus c. 12. n. 20. cum sufficientibus Authoribus, delicta vel delinquentes manifestatos à reo, vel testibus incidenter seclusa infamià

facti

de delinquente, non dare Iudici ius ad inquirendum contra illos, etiamsi adsit infamia Iuris.

Secundò respondeo, quòd etiamsi secundum leges positiuas iustitiæ Iudex posset inquirere & testes respondere: respiciendo tamen ad leges charitatis, quæ omnes,ligāt, vtrique tenentur seruare proximi famam, si non inferatur damnum bono communi, prout satis fusè dictum & probatum fuit in paragrapho precedente n. 5. Pōderentur illa fundamenta & ea quæ hic dicta sunt, & apparebit robur & vis, cui innititur hæc sententia. Admoneo solùm Prælatos, vt in praxi harum opinionum & aliarum similium semper conijciant oculos ad mores & modum procedendi, quem tenuerunt Religiosi hactenus, & quid in futurum sperari possit; quod multum refert ad hoc, ne nimis clementer procedatur cum vno, & nimis rigidè cum alio: certum quippe est, vnam eamdemque medicinam non esse omnibus æquè salutiferam.

CA-

CAPVT XII.

De Inquisitione Speciali, & de his, quæ præbent ius Iudici ad procedendum per illam.

1 INquisitio Specialis est illa, in quà Iudex procedit iuridicè interrogando de delicto & delinquente determinato. Duo hic necessariò supponenda sunt. Primum, antequam Iudex procedat ad inquirendum de delinquente, debet ipsi apertè constare de corpore delicti, sic determinatum est in l. 1. §. item illud sciendum, ff. ad Silanina his verbis: *Item illud sciendum est, nisi constet aliquem esse occisum, non haberi de familià quæstionem: liquere igitur debet, scelere interemptum, vt Senatus consulto locus sit.* Rationem assignat Bosius in titulo de delicto n. 26. *Quia regulare est in quàlibet materià, quòd vbi lex aliquid disponit respectu certæ rei, debet prius de illà constare, l. Diuus, ff. de testam. milit. glos. in cap. ad dissoluenda verb. accusare, de desponsat. impuberum.* Et Glossa *in l. si arbiter, ff. de probat.* dicit, *qui vult probare qualitatem, debet prius probare substantiam, in quà illa qualitas fundatur.* Nec sufficit qualiscumque delicti notitia, nisi sit de genere eorum, quæ per effectum euidenter cognosci possunt; cuiusmodi est homicidiũ, vulneratio & similia, nec debet esse notitia merè coniecturalis sed ocularis habita ab ipso Iudice vel eius ministris authoritate eiusdẽ, sine hàc enim eorum dictum non censetur subsistere, sicut aduertit Mascard. de probat. lib. 1. conclus. 499. num. 2. Marsil. in pract. crim. §. & quia num. 40. Farinac. in praxi q. 84. n. 30. ideoque inspici debent circumstantiæ & qualitates mortui seu sauciati, quæ plurimum conducunt nõ solùm ad maiorem certitudinem, verum etiã ad exactum testium examen. Quòd si delictum Iudex per se ipsum noscere non possit, nec per ministros suos, debebit illi saltem constare per allegationem testium ocularium fidedignorum. Quando verò delictum non relinquit talem effectum, in quo clarè cognosci possit, vel ratione suæ conditionis est difficile cognitu, sufficit, quòd eius notitia habeatur per indicia, vel vrgentes coniecturas probatas per duos aut tres testes contestantes omni exceptione maiores. Ita

Bol. vbi supra num. 20. Follet in pract. crim. verbo capiat informationem num. 78. Paris. consi. 57. nu. 18. Menoch. Dec. & alij communiter, quos refert & sequitur Farinac. in praxi q. 2. num. 12. & sequentibus, vbi adiungit, hoc esse adeò certum, vt si per effectus aut indicia sufficientia delictum non constaret, etsi Reus illud fateretur, non ob id puniri posset.

2 Secundum quod suppono, est, minus requiri ad hoc vt deueniatur ad Inquisitionem specialem, quàm ad incarcerationem Rei, ad eius torturam, ad extorquendum ab ipso iuramentum circa delictũ, hoc enim (multò magis inter Religiosos) est quasi species quædam torturæ. Doctrina communis est, ex quâ sequitur, quòd sicut in communi sententiâ ad incarcerãdum Reum, ad accipiendum ab eo confessionem & torquendum, sufficit semiplena probatio vnius testis ocularis, aut alicuius indicij æquiualentis, vt docet N. Thomas a Iesu tract. 3. cap. 13. num. 8. aliquid minus quàm semiplena probatio sufficiet ad inquirendum contra Reum, licet inter Religiosos semper debeat haberi aliquid plus, quàm inter sæculares, sicut dictum est, & dicetur inferius nu. 3. huius capitis, & in cap. 24. de tortura. Hoc supposito restat explicandum, quænam sint illa, quæ Iudici prebent ius ad inquisitionẽ merè specialem, & quia de quibusdam est dubium inter Authores, & quædam sunt certa, secundum opinionem omnium, primo loco ponam ista, deinde de illis tractaturus.

3 Primò certum est & indubitatum, quando delinquens & delictum notoria sunt, notorietas tribuit ius Iudici ad capiendam informationem iuridicam contra delinquentem; sicut etiam quando sunt manifesta; in his enim casibus non solùm habetur publicitas, verùm etiam ocularitas multorum vel aliquorum, sicut dictũ est cap. 2. n. 3. & 5. ac proinde ratione scandali Iudex non solùm habet ius ad inquirẽdum, verùm etiam obligationem grauem.

4 Secundò, Iudex habet ius ad inquirendum in particulari, quocumque tandem medio & viâ habeat notitiam delinquentis in delictis, quæ sunt perniciosa bono communi aut alicui tertio, sufficientque suspiciones populi vel communitatis, ita tamen vt habeant sufficiens fundamentum, prout notat Nauarrus in rubricà de iudicijs, quia deficiente fundamento persona contra quam proceditur, grauamen pateretur: quòd si desint prætextatæ suspiciones communes, adsit tamen notitia aliqua secreta & subterranea, poterit procedere, si omnia nocumenta per medium fraternæ Correctionis auerti non possint, sicut dictum est, videatur cap. 5. vbi explanatum fuit, quænam peccata sint contra bonum commune, vel contra tertium. In hoc ordine ponunt Doctores mortem Domini & submersionem nauis, in quibus casibus procedi potest ad inquisitio-

nem contra seruos & naucleros, etiamsi non sit suspicio particularis de aliquo, in his quippe casibus sufficit suspicio communis populi contra omnes, prout aduertit Nauarrus in rubricâ de iudicijs n.95. Lessius lib.2.cap.29.nu.130.colligendo illud ex l.1. ff. ad senatum Consul. Syllan. & ex l. quoties C. de naufragijs.

5 Tertiò, Iudici præbet ius ad inquirendum accusatio vel denunciatio iudicialis, siue fiat instantia à parte petente satisfactionem ob receptum grauamen, siue fiat instantia ab alijs postulantibus punitionem delicti, dummodo fiat legitimè, & concurrant conditiones in capite 10. explicatæ. Hæc tamen intercedit differentia, quòd is q̃ accusat ad hoc vt sibi satisfiat de damno illato, non teneatur attendere ad hoc, an præcesserit infamia delicti, sed obligare se ad probandum delictum, prout aduertit Iulius Clarus q. 4. num. 10. cum cæteris. Quòd si delictum probabile sit per duos saltem testes contestantes, quilibet eorum tenebitur ad confitendam veritatem, quod prout inquit Villalobos tract. 17. diff. 1. num. 11. certissimum est. Si verò accusans ob proprium grauamen habeat vnumduntaxat testem, iste non tenebitur ad respondendam veritatem, nec licitè potest, nisi in casu quo timeretur damnum graue in futurum, & non adesset aliud medium illud euitandi. Ille verò, qui grauamen non accepit, nec se habet vt pars interessata, solùm denunciare vel accusare potest in delictis, quę sunt in damnum graue Communitatis aut tertij, absque eo quòd præcedat infamia, sicut explicatũ est in cap. 5. num. 7. cæteri autem illà seclusà non possunt. Notandũ etiam est, Iudicem non debere curare dictum denunciatoris aut accusatoris affirmātis esse infamiam delicti, nisi prius illam probet; etiã si Accusator sit Officialis publicus, si agatur de delictis, quæ requirunt infamiam, imò etiam si sint de illorum genere, quæ illam non requirunt, debet tamen Iudex prius examinare fundamenta, quibus nititur Accusatio vel denunciatio, nam cęteroquin quęlibet persona ordinaria posset dehonestare hominem grauem & bonæ opinionis, quòd magis vrget inter Religiosos.

6 Circa ius quod infamia dat Iudici, variæ sunt opiniones; quidam enim asserunt, eam solam sine alio indicio non præbere ipsi ius ad inquirendum specialiter. Ita Ioannes Andreas in addit. ad specular. tit. de prob. §. videndum num. 19. Petrus Duennas in regulâ 30. fallent. in. 4. cum multis alijs. Existimo tamen certò, hos Authores loqui de infamiâ, quæ innititur debilibus fundamentis, quæ dubio procul non sufficit ad inquirendum, talis enim propriè infamia non est, sed vox & murmur vulgi, quod curari non debet; & illi qui asserunt contrarium ab his Authoribus, loquuntur de illâ, quæ habet fundamentum: attamen vt punctum hoc melius intelligatur, &

Autho-

Authores concilientur inter se, supponendum est, qualitatem infamiæ nō tantum desumi à personis, inter quas diuulgata est (licet etiam ad hoc attendendum sit) quantum à fundamentis & principijs, ex quibus originata fuit, & conformiter ad hoc dicit Farinacius in prax. q. 47. num. 32. quòd licet infamia esset sparsa inter mille personas, si non pateat causa verisimilis, ex quà nata est, non debet curari, ita etiam sentit Franc. Caton. de indicijs & tortur. tract. 8. c. 2. rub. de famà seu dicto gentium num. 12. 13. & 14. vbi allegat illud Exodi cap. 22. *Nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ, vt à vero devies. Iudex enim* (inquit) *debet considerare in isto casu, non quia dicitur, sed vnde, à quibus, & quid, & quale dicitur: cùm magni sanctique opinioné vulgi perierint &, trucidati sint: Christusque noster Redemptor populi voce crucifixus est.* Itaque quod plurimum facit pro infamià, sunt causæ, ex quibus nascitur; & hinc duo sequuntur. Primum est commune Iuristarum dictum, quòd infamia per se accuset, non tamen probet nisi mediante fundamento, fundamentum verò probet, sed non accuset nisi mediante infamià. Secundum est, quòd Doctores ponant infamiam inter indicia, eo quòd inde robur suum principale hauriat. Hinc si causæ fuerint friuolæ, & parui momenti, nihil operantur contra infamatum: & quia de hoc certa regula dari non potest, relinquunt Authores ad arbitrium prudentis Iudicis, & Christiani, cui incumbit cura dandi vnicuique rei gradum suum, quem meretur, in quo non deest sua difficultas, vt tamen aliqualiter faciliretur, pono sequentes conclusiones.

7 Prima Conclusio. Quando infamia fundatur solùm in vno teste, qui vidit patrari delictum, & iste aut per incogitantiam vel malitiā narrauit alijs, per quos deinde inter multos diuulgatum est, si is qui vidit vsquequaq; fide dignus sit, & cum iuramento deponat, sufficiens fundamentum præbet Iudici ad procedendum ad Inquisitionem specialem contra delinquentem infamatum, nec non ad citandum illum, & accipiendum iuramentum, tenebiturque fateri veritatem, hìc enim infamia habet semiplenam probationem ab vno teste oculari: & hoc sufficit, prout in cap. 3. de infamià nu. 14. dictum est, & ita tenent præter ibi citatos Auila de censuris part. 2. cap. 5. disp. 4. dub. 2. Nauarrus ibidem, & lib. 5. cons. tit. de sententià Excommunicat. consil. 59. num. 1. Illius verba sunt: *Non qualibet auditio et infamatio facit aliquid esse famosum, sed illa quæ nascitur ex dicto alicuius, qui vidit rem fieri & creditur à toto populo vel Collegio vel maiori parte illius.* Ita etiam Villalobos tract. 14. de Iudice diff. 7. num. 4. vbi dicit, Iudicem posse inquirere contra illū, cuius delictum fuerat occultum, postea tamen ab vno iniquè publicatum. Verum est, talem in isto

casu vocatum ad testificandum teneri occultare veritatem, vt Iudex non reperiens firmum fundamentum de infamià vlterius non procedat. Notetur etiam diligenter doctrina capitis 10. num. 10. & 11. vt scilicet accipiatur accurata informatio de qualitatibus illius, qui delictum occultum publicauit, quod totum expressit Nauarrus in illo verbo *Et creditur*. Idcircò si maior probatio haberi nō possit, & Reus delictum neget, liber dimitti debet, & absolui; iuramentum enim de delicto nō commisso, sufficiens est ad hoc, vt censeatur in hoc casu se purgasse, sicut dicetur cap. 21. §. de Purgatione Canonicà num. 2. Si tamen accederent alia indicia, sufficerent ad condemnandum illum ad pœnam arbitrariam secundùm indiciorum qualitatem.

8 Secunda Conclusio. Quando infamia fundatur in indicijs & coniecturis leuibus, regulariter loquendo non sufficit vnum indicium, etiamsi habeatur probatio duorum testium contestantium, sed requiruntur plura, & debeat inter se habere connexionem in ordine ad ipsum delictum, secundùm dicta in capite de indicijs, & dicenda in c. 14. nu. 14. vbi agetur de testibus singularibus.

9 Tertia Conclusio. Quando infamia fundatur in indicijs grauibus, secundùm eorum conditionem & qualitatem iudicandum erit, an sufficiant vel non, ad prębendum Ius Iudici ad inquirendum, aut sit necessum, quòd illis associentur quædam alia licet leuia.

10 Quarta Conclusio. Quando infamia fundatur in indicijs vrgentissimis & violentis ex toto delictum conuincentibus, vnum solū probatum bene sufficit ad inquirendum, nec non ad torquendum, imò ad condemnandum Reum ad pœnam arbitrariam, prout suo loco dicetur: aduertendum tamen est, quòd quando infamia nascitur ex eo, quòd Reus fuerit visus comprehendi, non sufficit ad inquirendum contra illum, tunc enim non oritur ex delicto, sed ex incarceratione. Ita Villalob. tract. 14. diff. 9. num. 12.

11 Difficultas est inter Doctores, an probatio quam Iudex fecit de infamià, debeat inseri in processu, ad hoc vt ex integro faciat fidem, vel sufficiat, quòd in capite vel principio eiusdem eam se habere affirmet. Diuersæ hàc in parte sunt opiniones, nam Foller. in pract. crimin. Canon. fol. 87. num. 33. asserit hoc secundum sufficere, aitq; esse commune. Alij sentiūt, quòd, quando Iudex procedit ad instantiam partis, in processu debeat poni probatio infamiæ, quando procedit ex officio, simplici eiusdem dicto credendum sit. Ita opinatur Alexand. in c. de Accusat. 2. q. 8. Non deest, qui dicat, non esse opus Iudicem ordinarium probationes infamiæ inserere processui, sed si de illa sibi constet extra iudicialiter, satis est facere in capite processus mentionem: si verò Iudex sit delegatus, debet probare infa-

infamiam iudicialiter, & probationem processui inserere. Ita Beroius in cap. qualiter & quando 2. de accusat. num. 36. Aret. in cap. cùm oporteat nu. 45. & sequent. Mirand. quæst. 7. art. 3. conclus. 1. 12.

12 Verùm relinquẽdo omnes hos dicendi modos, securior sine dubio & probabilior est ille, quem sequitur Iul. Clar. §. fin. lib. 5. q. 31. num. 10. vbi dicit, quemlibet iudicem debere infamię probationem ponere in capite processus vel eius corpori inserere, vt faciat fidem, nã alioquin quilibet Iudex vtpote homo passionibus subditus posset procedere ad specialem Inquisitionem contra aliquem dicendo, extraiudicialiter sibi de infamià constare, quod esset destruere totam praxin criminalem: idcircò inquit, quòd illud, quod communiter fit & fieri debet, est, si constet de delicto, probatio infamiæ contextu; processus inseratur. Hãc sententiam sequitur Nauarrus in rub. de iudicijs dicendo, non esse credendum Iudici affirmãti adesse infamiam, si eius probatio non cõstet ex processu, & est valde consonum Iuri in cap. quoniam de probat. Ita Decius cons. 170. Villalobos tract. 14. de Iudice. Alderete lib. 1. cap. 7. num. 27. F. Ioseph à S. Marià in suo tribunali tract. 3. cap. 6. § 1. Frater Martinus à S. Ioseph in suo epitome cap. 5. num. 5. Trullench. lib. 8. cap. 1. dub. 10. n. 5. hoc autem fieri posset vno ex tribus modis sequentibus. Primus, si Prælatus antequam procedat ad Inquisitionem particularem contra delinquentem, faciat informationem summariam adhibendo duos aut tres testes graues, virtuosos & impassionatos, de quibus præsumitur, quòd habeant notitiam casus, ponendo illis præceptum, vt sub iuramento deponant id quod sciunt de infamià; an illam habeant pro verà & legitimà natà ex indicijs sufficientibus, declarando qualia nam sint, à quibus audiuerint casum, an communiter de illo loquantur homines cum ijsdem circumstantijs, quæ positæ sunt in cap. de infamià, vt ita maturè fundatèq; constet, quòd secundùm Iustitiam procedatur.

13 Secundus modus est, si Prælatus extraiudicialiter de delicto & infamià certificatus faciat de hoc mentionẽ in capite processus post primam & secundam interrogationem factam in ordine ad notitiam delinquentis & exceptiones generales, & adiũgat vnam interrogationem, per quam probetur infamia, vt appareat, testes exprimere aliquas personas, quæ audiuerant casum, & publicitatem, quam habet apud cæteros, secundùm dicta in capite de infamià.

14 Quinta Conclusio, quæ videtur magis redacta in praxim, est, quòd postquam Prælatus ante formationem processus fecit inquisitionem extraiudicialem de corpore delicti & infamià, constando ipsi, quòd sit legitima, faciendo de his omnibus relationem in capite processus, in fine examinis cuiuslibet

testis fiat specialis interrogatio, an illud; quod dixit, sit publicum, ita vt de eo sit infamia in Communitate; & non sufficit eum respondere affirmatiuè, sed debet totum explicare quod necessarium est ad testificandam infamiam, ita vt faciant fidem, secundùm quod dictum est in cap. de infamia, & apparebit in praxin reductum in secundà parte huius Compendij.

15 Restat nunc explicandum Ius, quod præbent aliqui casus & indicia particularia ad istam Inquisitionem. Omnes in hoc conueniunt, quòd, quando delictum committitur in ipso iudicio præiudicando ipsi, sicut si constaret, testes deponere falsum, denunciatorem vel accusatorem struere calumniam, præuaricari vel tergiuersari, Iudex possit inquirere contra illos si non ex *Infamià facti*, saltem ex *Infamia Iuris*, quæ hic inuenitur. Ratio, quam dant Doctores, est, quia huiusmodi delicta multùm præiudicant bono communi, eo quòd impediant rectam Iustitiæ administrationem, tum etiam quia sunt in perniciem & nocumentum tertij, sicut aduertit Soto de secreto. memb. 2. q. 6. concl. 3.

16 Quando Reus extraiudicialiter delictum confitetur coram duobus aut tribus, nec iracundià nec metu inductus sed merè voluntariè, ita vt illicò non retractet suam confessionem, si enim illam statim reuocaret, non valet, vt docet Farinacius tom. 3. q. 81. cap. 9. num. 348. Mascardus conclus. 350. num. 8. & est doctrina communis, & si deductus in iudicium probat errorem confessionis, non valet, bene tamen, si illam probare non possit, vt docet Felinus cap. olim num. 2. de rescriptis, Iulius Clarus q. 21. Mascardus vbi supra num. 6. Si tamen non statim reuocet suam confessionem factam extraiudicialiter coram duobus, dicunt Iuristæ, sufficere ad inquirendum contra illum, imò etiam ad eum torquendum, esto non habeatur infamia, cùm illorum testium dictum (dummodo contestãtes sint) semiplenam probationem efficiat, atque Rei confessio loco infamiæ sit. Ita docet Felinus in cap. olim 25. de rescript s num. 5. Antonius Gomez tom. 3. var. cap. 13. num. 8. & Iulius Clarus q. 21. nu. 35. cum alijs addit, solam Confessionem Rei factam extraiudicialiter coram Iudice secluso alio teste sufficere ad subijciendum eum torturæ, licet non ad eum condemnandum: asseritque hanc esse praxin communem. Pater Frater Emmanuel in Summà cap. 3. num. 7. existimat, quòd si talis confessio facta fuerit secretò coram vno vel duobus, etiam præsente Prælato, non possit inquiri contra eum: attamen si fuisset facta coram multis, posset inquiri sine infamià: non tamen explicat, quotnam debeant esse, qui talem Confessionem audierint, ideòque relinquit casum confusum.

17 Quod autem hàc in re (relinquendo cæteras opiniones) sequi opportet, est, quòd Confessio extra-

traiudicialis Rei etiam facta corã Iudice & aliquibus alijs, dummodò non sint tot, quot sufficiunt ad infamiam generandam, non præbeat Iudici ius ad publicè contra illum inquirendum. Ita Sotus de Secreto. memb. 2. q.6. conclus. 3. Nauarr. cap. inter verba, corol. 62. num. 671. & 672. Thom. Sanch. lib. 6. conf. cap. 3. dub. 19. n. 5. Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 15. Trullench. lib. 8. cap. 1. dub. 10. num. 8. Cùm enim deficiente infamiâ delicti, non obstante quòd fuerit visum patrari à tribus aut quatuor non acquiratur ius ad inquirendũ specialiter ob defectum infamiæ, quantò minus acquiretur per Cõfessionem Rei factam coram illis ipsis, cùm non tantum probet dictum istorum, quantum illorum? vnde inferunt citati Authores, quòd multò minus possit inquirere Prælatus in virtute alicuius notitiæ habitæ per aliquam subditi epistolam, in quà fatetur se commisisse aliquod delictum, quod non redundat in perniciem boni communis aut alicuius tertij innocentis, si enim redundet, poterit practicari doctrina num. 26.

18 Illud autem in quo latet maior difficultas, est, an quando Reus in iudicio per inaduertentiam vel ignorantiam confitetur aliquod aliud delictum secretum, de quo non erat interrogatus, nec laborabat infamiâ, nec erat ex ijs, quę habebant connexionem cum delicto principali, etiamsi hoc fieret solùm coram Iudice & Notario vel Secretario, satis sit ad hoc vt Iudex absq; vlteriori infamiâ aliam formet processum & inquirat cõtra Reum. Com[m]unis Iuristarum opinio est affirmatiua; talis enim Confessio causat *Notorium Iuris*, quod sufficit, tum etiam quia hic habet locum regula illa Iuris, scienti & volenti non fit iniuria. Fauet huic sententiæ Lex 2. §. si publica ad l. Iuliam de adult. eam sequuntur Lessius, Sanchez, Trullench. noster Thomas à Iesu tract. 2. c. 4. num. 6. & alij vbi supra. Attendendo tamen semper ad leges charitatis mihi videtur in tali casu iuridicè procedi non posse, supposito quòd non habeatur infamia facti; ideòque Prælatus in quantum Aduocatus Rei debet eum admonere, se de illo non interrogare, sed solùm de delicto principali, de quo infamatus est, postea poterit eum fraternè corrigere ob delictum, quod inaduertenter coram præsentibus confessus est. Hanc sententiam tenet Sotus vbi supra casu 4. & quidam homo insigniter doctus in nostra Religione, qui vocatur Frat. Leonardus à Spiritu Sancto, iam defunctus, in quodam tractatu manuscripto, quem reliquit de hâc materiâ.

19 Ad primum fundamentum cõtrariæ sententiæ respondetur facilè ex doctrina cap. 9. num. 18. applicando eam proportionaliter ad præsentem casum. Ad secundum respondetur, quòd in casu nostro illa regula non valeat, nam tametsi velit reuelare delictum, hoc velle nascitur ex conscientiâ erroneâ, ac proinde non verificatur illud verbum

bum *Scienti*, si enim sciret, potuisset occultare delictum secretum, de quo non erat infamatus, nec interrogatus: debet igitur sic eum Iudex tamquam Aduocatus dirigere, secundum quod charitas & Iustitia permittunt, & admonere, vt respondeat solùm ad interrogata, & non deflectat ad alia.

20 Ex hoc infertur, quòd multò minus Iudex inquirere possit in virtute delicti, quod intra iudicium Testis incidenter reuelauit, & id ipsum dicendum, si ipse Reus manifestaret delictum aliquod de quodam tertio vel complice, si non sint de numero eorum, quæ habent connexionem cum principali, & de eo non præcesserit infamia Ita Caiet. opusc. 31. respons. 5. Mascardus tom. 3. concl. 1311. num. 1. Marsilius in pract. §. diligenter num. 59. & 209. Carrer. in pract. tr. 2. de indicijs & torturà §. 8. & alij multi, quos refert & sequitur Farinac. tom. 1. prax. q. 43. à nu. 1. vsque ad 6. & ratio, quam hi Doctores afferunt, est: *quia tàm ex lege naturali quàm diuinà vnusquisque tenetur sui proximi secretum celare*. Videatur id quod dictum est cap. 11. §. 2. num. 21. Locutus sum de delictis, quæ non habent connexionem, si enim eam habeant, iam poterit procedere: in infamià verò delicti principalis habetur etiam infamia ceterorum, quæ cum illo connexionem habent, quæ licet incidenter manifestata non essent, poterit tamen de illis Iudex interrogare testem & Reum, prout suis locis dicetur.

Notetur, quòd in omnibus his casibus sit dumtaxat sermo de delictis personalibus, si enim forent de numero eorum, quæ sunt in damnum boni communis, aut tertij, ex quàuis illàrum notitiarum potest Iudex procedere ad inquirendum contra delinquentem, si per aliam viam damno obuiari non possit secundùm doctrinam. datam in cap. 5. videatur cap. 19. num. 15.

21 Non est etiam leuis difficultas, an de delicto personali, quod quis committit coram Iudice & alijs duobus aut tribus, possit iuridica fieri inquisitio examinando testes sæculares, & puniendo publicè delinquentem. Ratio dubitandi desumitur ex iniurià, quæ fieri videtur Iudici ex eo quòd coram eo patretur. P. Fr. Emmanuel Rodriguez in Summà cap. 3. Ordinis Iudicialis num. 7. tenet partem affirmatiuam, & videtur eiusdem mentis esse Patrem Iosephum à S. Marià in suo Tribunali tract. 3. c. 6. §. 9. dico autem (videtur) quia ratio, quam ipse dat, eam probat, exempla verò quæ affert, sunt de genere eorú delictorum, quæ turbant rectam iustitiæ administrationem, de quà re iam dictum fuit nu. 1. idcircò ambiguum est, de quibusnam peccatis loquatur. Verba illius sunt: *Quando aliquis in aliquà causà ciuili vel criminali delinquit coram Iudice, sicut si testis iuràsset falsum, aut pars presentaret falsos testes, tunc ob iniuriam Iudici illatam potest formari processus contra delinquentem*

per

per inquisitionem specialem. Ex quibus cum hoc Authore nihil probatur in ordine ad intentum: reliquit tamen in hàc sententià expressam suam mentem Iulius Clarus q. 8. num. 5. vbi inquit: *Ex eo quòd Iudex videat aliquem delinquere, poterit absque aliquà querelà aut denunciatione statim super eo informationes assumere & contra eum procedere, & sic iste erit vnus ex casibus, in quibus aperitur via Iudici ad inquirendum absque vllà querelà, denunciatione vel diffamatione præcedente.* Id ipsum tenet Farinacius in praxi q. 21. n. 136. Nauarrus in dict. cap. inter verba, corol. 62. num. 68. qui dicit, quòd ob solam iniuriam grauem, quæ infertur Iudici, peccando in eius præsentià, possit procedi contra delinquentem, licet peccatum esset personale dumtaxat. Ita nu. 182. Et procul dubio hæc est praxis receptissima apud Iudices sæculares.

22 His non obstantibus mihi videtur, quòd, quando delictum commissum coram Iudice & alijs duobus aut tribus elt de numero eorum, quæ ad sui punitionem diffamationem requirunt, cuiusmodi sunt personalia, v.g. vna blasphemia & similia, non possit Iudex saltem sine læsione charitatis procedere ad publicam castigationem, bene tamen ad correctionem & punitionem aliquam secretam factam coram conscijs, dummodo non diuulgetur inter plures. Ratio fundamentalis est, quia Iudex non habet ius castigandi delicta personalia, nisi quatenus ratione publicitatis scandalizant Communitatem & nocent communi bono, & cùm ex alià parte vt persona particularis secundùm leges charitatis teneatur respicere ad famam proximi, & instar Aduocati eam defendere, non poterit in dicto casu publicè procedere contra talem delinquentem tamquam Iudex, sed solùm in secreto tamquam Pater.

23 Aliud dicendum esset in delictis grauibus commissis contra ipsam personam Prælati vel Iudicis, siue deinde consistant in verbis aut opere, in tali siquidem casu propter notabile grauamen & præiudicium, quod infertur dignitati, sunt contra bonum commune, non minus quàm illa quæ patrantur contra ipsum Iudicium, secundum quod fuit facta mentio in num. 15. quam ob rem hoc genus delictorum numerant inter atrocia Menoch. de arbitr. lib. 2. contr. 3. casu 263. num. 5. Tiraq. tract. de nobilit. cap. 37. num. 37. num. 4. & 5. Paris. cons. 147. num. 7. lib. 4. Oldrad. cons. 7. Alderet. lib. 2. cap. 17. §. 2. num. 13. Emmanuel Rodriguez tom. 2. qq. q. 3. art. 2. & probant ex l. Prætor edixit §. final. ff. de iniurijs. Hinc si talia delicta probari possint p duos testes, poterit illa Iudex punire publicè, examinando Reum & subijciendo illum torturæ, si fuerit necessarium: exempla quæ affert Menochius sunt de quodam Rustico, qui indignatus contra Iudicē in eiusdem præsentià ipsi monstra-

ſtrabat indicem, & de quodam alio, qui appellando à ſententiâ verba grauiter iniurioſa contra Iudicem effutiuit: & licet in his delictis non eſſet niſi vnus ſolus teſtis, videtur tamen nihilominus contra Reum poſſe procedi ſecũdùm doctrinam capitis 5.n.3. & huius,n.18. Id ipſum dic, ſi iniuria fieret Prælato per aliquam epiſtolam,quæ ſecundùm hunc dicendi modum videtur remitti poſſe ad Prælatum Superiorem,vt per eam conuinci poſſit delinquens ſecundum formam, quam ſtatim referemus nu. 26. Primum huius ſententiæ fundamentum iam eſt allatum, quia ſcilicet iniuria illata Prælatis & Iudicibus militat contra bonum commune, item quia ſi ſentit Iulius Clarus citatus n.16. cum alijs ad ſubijciendum torturæ(licet non ad condemnandum Reum) ſola Confeſſio extraiudicialis ſufficit facta coram Iudice ſine teſtibus? & ſi Authores ſententiæ n.18. dicunt,quòd Confeſſio incidenter facta in Iudicio coràm Iudice & vno dumtaxat teſte ſufficiat ad inquirendum contra Reũ & torquendũ illũ,ſi neget interrogatus à Iudice? ſolidum profectò & forte fundamentum habet iſta ſententia ad aſſerendum idem de delicto commiſſo contra ipſum Iudicem non modò ſi adſint duo teſtes, verùm etiam vnus tantùm, aut aliquid æquiualens faciens ſemiplenam probationem. Nec dubito, quòd propter fundamenta quibus ducitur hæc ſententia, eam Iudices ſæculares reducant in praxin: inter Regulares tamen, qui ſe conformant & tenentur magis cõformare legibus charitatis, dico, quòd mihi videatur, in his caſibus (dummodò non adſit ſcãdalum publicum) Prælatum offenſum debere corrigere delinquentem ſecretò coram illis, qui habent notitiam ipſius temeritatis & inſolentiæ: & ſi facti pænitens ſuam confiteatur culpam, & propoſuerit emendationem, dabit ſecretam aliquam pænitentiam: ſi tamen in ſuâ contumaciâ perſeueraret, poterit vti prædictâ ſententiâ,fundando ſe in hoc, quòd iſta delicta ſint atrocia, & in perniciem boni Communis, ſecundum quod diximus cap.5.à n.3. & cap. 7.num.3.

24 Sed eſt difficultas, quà ratione poterit Iudex punire illa delicta contra ſe commiſſa etiamſi publica ſint, cùm ſit doctrina ſolida apud omnes, vnum & eundem non poſſe ſimul agere partem & Iudicem? Reſpondet Menochius cum cæteris ſupra relatis, quòd ſi per leges & Iura ſint taxatæ pænæ pro talibus delictis, habitâ rei veritate & liquidatione ipſe Iudex eas poſſit apppli care: ſi tamen taxatæ non ſint, debeet remittere cauſam ad Iudicem Superiorem aut delegare ſuam poteſtatem tertiæ perſonæ. Mihi tamen videtur, in quouis caſu fore magis conueniens remittere cauſam ad Iudicẽ Superiorem: hinc ſi delicta eſſent contra Generalem, manet penes Definitorium illa recognoſcere & diſquirere, nullo quippe modo con-

conueniens est, aliquem esse Iudicem in propriâ causâ. An verò culpæ commissæ contra Definitores & Vicarios (qui inter nos sunt Superiores) sint huiusmodi vel nõ, videri potest Emanuel Rodriguez t.2.q.33.art.2.

25 Scripturæ publicæ & authenticæ (quemadmodum docet Farinacius tom.3.q.84.n.7. & Doctores omnes) plenariè delicta probant, supplent enim vices testium deficientium aut per mortem aut per obliuionem vel absentiam, ac proinde per illas conuictus remanebit Prælatus, cui imponitur, quòd bona Conuentus dissipauerit: & idipsum dicendum est, quãdo scripturæ sunt priuatæ, cuiusmodi sunt litteræ & scripturæ subscriptæ ab ipso Reo, ita vt ipse talis tamquã suas recognoscat, prout cõstat ex l.Iulia publica, §.deposit. & ex l.cum diuisio, §.fin.ff.de probat. & ex c.per tuas eod.tit. & docẽt Mascardus tom.1. concl.109. Couarruuias pract. qq. c. 12.n.7. cum alijs. Quòd si Reus neget esse suas, sint tamen duo testes contestantes, se illas cognoscere, vidisseq; ab illo esse scriptas, eodem modo probant plenariè, vt docent Felin. in d.cap. n.54. Mascard. vbi supra concl.110.n.9. cũ communi sententiâ. Attamen si nemo adsit, qui eas viderit scribi, debent conferri cum alijs scripturis Authoris, aut cũ aliquâ scripturâ, quã Prælatus ab illo fieri præcipit: & si facta comparatione vnius cum alterâ duo periti testes in arte scribendi asseuerẽt, se credere & certò sibi persuadere, illas esse vnius eiusdemq; manus, iam habetur indiciũ sufficiens ad inquirendum contra Reum, & ad petẽdum ab ipso iuramentum, hoc .n. facit semiplenã probationem in opinione omniũ, & probatur ex l. instrumenta, C. de probat. Et licet Patri Alderete lib.2.1.5. videatur ex collatione scripturarum tàm euidentem & certam similitudinẽ resultare posse, vt plenam faciat probationem, verùm, cùm hæc res sit fallibilis, dãtur enim aliqui, qui perfectissimè aliorum sciũt imitari manum, timendum est, quòd ex solà collatione & similitudine scripturarum alià quàm semiplena probatio resultare nõ possit; multòq; magis in causis criminalibus, vbi requiritur probationes esse ex omni parte claras, prout patet ex cõmuni sententiâ Doctorum: verum est, quòd si præter similitudinem manuum reperientur penes Reum scripturæ, aut probaretur, eum illas dedisse alijs, veneríntq; è manibus eius, sic vna alteri collata quasi faceret plenam probationem: hoc tamen totum Menoch. de arbitrar. lib.2.casu 114.ad arbitrium Iudicis remittit. Videatur ibi, tractat enim materiam hanc diffusè, sicut etiam Farinac. de testibus quæst. 84.per totam cum alijs quos citat.

26 Dictum vulnerati sufficit ad tribuendum Ius pro Inquisitione speciali contra delinquentem, æquiualet enim querelæ partis offensæ, hæc autem sufficit ad hoc, vt Iudex possit cõtra Reum capere informationem. Ita Clarus q.21. num.

num. 14. Franciscus Gislerius cap. 18. num. 35. sicut etiam sufficit dictum vulnerati ad excusandum infamatū sm̄ Gloss. 1. in l. mater, C. de Calumn. quā sequitur Bertrād. cons. 137. n. 10. lib. 2. in 1. p. & alij.

27 Fuga facta antequā aliquis fuerit denunciatus aut accusatus, & delictum recenter commissum sit, est sufficiens indicium ad inquirendum contra fugientem, si citatus & vocatus nō compareat ante Iudicem, si compareat, detque satisfactionem probabilem, tollit indicium, l. Cornelia 25. ff. ad Sen. Consult. Sillanian. Verùm si fuga contingat post inchoatam informationem contra fugientem, non auget indicium: ac proinde non sufficit ad subijciendum torturæ, sicut docet Lessius capite 29. numero 164. cum communi sententiâ. Verùm est, quòd si is qui fugit, reliquerit aliquod instrumentum vel simile quid in loco delicti, cum eo manet sufficienter probatum. Ita Iulius Clarus quæst. 21. nu. 19. vbi diffusè tractat tàm de hâc, quā de illâ fugâ quam capessit Reus ex carcere, in quo iustè vel iniustè detinebatur. Videatur etiam Farinacius in praxi q. 46. Alderete lib. 2. q. 8. à n. 20. & quia inter Religiosos fuga non est licita eo quòd includat nouum delictum, nolui hic immorari diutius, quādo agetur de carcere dicentur reliqua.

28 In casu delicti sufficienter diffamati dictum Complicis iuramēto confirmatum, si persona sit fide digna, sufficit ad tribuendū ius ad hoc vt procedatur ad Inquisitionē specialem, & multò magis, si esset dictum duorum sociorum criminis. Ita Iulius Clarus vbi suprà n. 4. & in eodem casu sufficit ad dādam torturā, licet quoad hoc contrarium sentiant Mascard. de probat. tom. 3. conclus. 1313. Farinac. q. 43. num. 34. Indicat enim, quòd *Duo imperfecta in suâ specie non possunt vnum perfectum facere*, in cap. 14. num. 21. dicetur, quid valeant Complices in ordine ad testificandum contra Reum, conferatur illa doctrina cum istâ. Præbent etiam Ius ad inquirendum minæ iactatæ & incussæ antecedenter ad delictum; & multò magis, si fuerint factæ à personâ temerariâ, malæ famæ & opinionis, in tali enim casu etiam sufficerent ad dandam torturam. Ita Iulius Clarus vbi suprà num. 4. & num. 57. Farinac. quæst. 46. num. 35. & 52. Idem ius prębet inimicitia grauis & probata. Ita Gislerius c. 18. num. 48. Farin. q. 49. n. 127. & seq. si tamen inimicitia esset leuis, non sufficeret. Ita Carrerius in pract. crim. num. 118. Antonius Gomez cap. 13. de delictis n. 11. & adiungit Farinac. in delictis occultis, quę difficulter probari possunt, illam sufficere ad torturā, etiamsi aliud non habeatur indicium. Quales verò sint causæ & quænam origo, ex quibus grauis præsumi potest inimicitia, tàm in ordine ad hoc, quàm ad taxandum testes, docet Menoch. de arbitrar. q. 28. casu 110. Farinac. in praxi. quæst. 49. & tom. de testibus quæst. 53. Emmanuel Rodriguez t. 2. qq. q. 15. art.

art. 3. & nos dicemus in cap. 21. §. 1. per totum. Videatur doctrina cap. 14. n. 2.

29 Quando res furto ablata inuenitur apud personam aliquam nō bonæ opinionis, non solùm sufficit ad inquirendum contra eam, sed etiam ad subijciendam eam torturæ. Ita Marsilius cons. 130. n. 42. Rolandus cons. 45. n. 39. Farinac. quæst. 37. n. 42. cum Bartolo in l. fin. n. 5. ff. de quæst. si verò persona bonæ famæ, & opinionis sit, non sufficit, prout docet Iulius Clarus q. 21. vers. si res furata, Gislerius vbi suprà n. 51. debebit tamen ostendere, quomodo talis res in suam venerit potestatem, vt satisfiat suspicioni, quæ de ipsâ haberi potest; idipsum dicendum est, si inueniretur aliquod pignus alicuius particularis in loco delicti, v. g. pallium aut pileus, vel aliquid huiusmodi, quod probatur esse ipsius, nisi probet sufficienter in fauorem suum causa, ob quam illa reliquerit, si verò non probet, sufficit ad dādam torturam. Farinac. q. 52. n. 74. Gislerius n. 52.

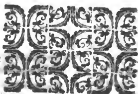
30 Ommitto alios casus particulares, nam ex dictis & doctrinâ capitis de Indicijs facile conijci potest, quid in illis fieri possit, ideoq; hoc caput concludo cum sequentibus aduertentijs & notis.

Prima est, quòd in causis grauibus Religiosorum & Clericorum semper requiruntur maiora indicia & præsumptiones ad procedendum iudicialiter contra illos, quàm in causis sæculariū, quia præsumptio iuris est in fauorem ipsorum ratione dignitatis & status, idcircò, id quod sufficit ad faciendam Inquisitionem contra vnum sæcularem, non sufficit ad inquirendum contra vnum Clericum aut Religiosum, nec quod satis est ad examinandum illum, capiendum Confessionem & subijciendum torturæ, satis erit pro istis. Ita Bernard. Diaz. in pract. c. 117. Menoch. de Præsumpt. li. 1. q. 31. num. 8. Mascardus de probat. 1. tom. quæst. 10. num. 38. Rodriguez tom. 2. quæst. 19. art. 3. Hoc tamen debet intelligi de Religiosis & Clericis, qui probè vixerunt, & bonæ sunt opinionis, si enim fuerint discoli, soliti committere defectus & delicta, sicut tunc præsumptio Iuris pro illis non stat, ita id quod sufficiet ad procedendum contra aliquem sæcularem, sufficiet etiam ad procedendum cōtra istos. Doctrina hæc est Simanth. de Cath. instit. cap. 65. num. 23. Ouandi in 4. dist. 19. pagin. 780. Fratris Ioseph à Sanctà Mariâ tract. 5. cap. 2. §. 5.

31 Secunda est, quòd si in aliquo casu haberetur fundamentum ad procedendum cōtra aliquem Religiosum circa malum tractum cū quâdam fæminâ maritatâ (id ipsū est, etiamsi maritata non sit, dummodo sit bonæ famæ) opportet vti circumspectione in processu, non nominando talem fæminam, sufficit enim, quòd probetur malus tractus cum muliere maritatâ: & licet per leges horum regnorum cautum sit, non tractari in iudicio causam adulterij sine accusatione ma-

mariti, hoc tamen non ligat Religiosos: quamobrem quando accipitur Confessio à Reo, & ipsi imponitur, debet Prælatus illi nominare mulierem, vt videat, quà ratione respondere possit, & quidnam in suam queat defensionem allegare, & hoc sufficit ad processum concludendum.

32 Tertia & vltima aduertentia sit, quòd quando Prælatus aut Iudex informatus de delicto inuenit fundamenta ad procedendum contra aliquem, eum ante summariam informationem citare non debet) quæ fit penes hoc quòd examinentur testes circa delictum aut indicia de illo) sed post illam, hæc enim est, quæ aditum præbet, & fundamentum ad citationem & petendam à Reo confessionem, de quà statim dicemus. Ita Iulius Clarus quest. 3. num. 2. & est communis sententia. Totum inferius explicabitur.

CA-

CAPVT XIII.

De Secretario vel Notario.

1 Pater Fr. Emmanuel Rodriguez tom. 2. qq. Reg. quæst. 13. art. 3. inquit, in quibusdam Religionibus esse consuetudinem, quòd Prælati procedant in causis suorum Religiosorũ sine Secretario, adducitq; aliquas rationes in fauorem huius Cõsuetudinis: & Ouandus in dist. 19. propos. 127. conformando se huic opinioni exponit c. quoniam, de probat. vbi licet Pontifex determinet, sẽper debere adesse Secretarium in Iudicio ordinario, quod est sæcularium, qui obseruant apices Iuris, & etiam in extraordinario, quod est Religiosorum, qui illos non obseruant; finem huius determinationis fuisse, vt euitaretur determinatio falsa iniqui Iudicis, hæc autem sufficienter euitatur, si testis legat dictum, quod Iudex scripsit in ipsius præsentià, suoque nomine subscribat affirmando se legisse, & ita rem se habere, sicut scriptum est; quem stylum inquit esse vtilem & proficuum Religioni; quia sic actus Iudiciales sunt secretiores, & fiunt cum maiori circumspectione, cum maiori pace & quiete Conuentus. Hanc consuetudinem non reprobo, si alicubi legitimè fuerit introducta, præsertim in causis minoris momenti, in quo sensu eam admittit Rodriguez. Quod scio, est, in nostrà Religione in omnibus causis iudicialibus Secretarium adhiberi, & ita debere fieri, quia licet P. Fr. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 2. dicat, non esse de essentià vel substantià Iudicij: addit tamen, esse valde consonum Iuri propter illam determinationem in c. quoniam, de probationibus, factam per Innocentium III. vbi inquit, *Ne falsitas veritati praiudicet, aut iniquitas praeualeat aequitati: statuimus, vt tàm in ordinario iudicio, quàm in extraordinario. Iudex semper adhibeat aut publicam (si potest haberi) personam, aut duos viros idoneos, qui vniuersi iudicij acta conscribant.* Ego tamen existimo, esse de necessitate Iudicij in causis grauibus adhibere Secretarium aut duas personas fide dignas, quæ assistant actibus iudicialibus, sicut aduertit Pontifex in citato loco. Ita Alderete lib. 1. cap. 8. num. 6. & idem sentit Rodriguez art. 2. solùm in causis leuibus inquit posse sustineri & defendi contrarium. Ratio est, quia omnia quæ ordinantur ad contestandam & liquidandam veritatem, sunt de substan-

stan-

stātiā indicij; hoc autem vnum ex illis est, simulq;tollit occasionē altercationis inter Iudicē & Reum: aufert etiam omnem suspicionem de Iudice, & defendit Reum à calumnia; & prout aduertit S. Thomas 22.q.68.art.2.in corpore:talis est humana fragilitas,quod si allegata non essent scripta, authentica,& probata,in causis rectum iudicium fieri non posset.

2 Quamuis constituere Notarios publicos pertineat solùm ad Principes supremos,v.g.Romanū Pontificē,Imperatorem, Reges, & ad eos,qui ab his communicatam habent potestatem, in Religionibus tamē viget mos,quòd Superiores, v.g.Generalis,Prouīcialis,& Prior nominent Secretariū loco Notarij, cui eadē præstatur fides in actibus processalibus, quæ cæteris Notarijs publicis. Ita N.Thomas tract. 3.c.2.n.10.& alij communiter, & licet P.F. Emanuel Rodriguez to. 3.qq.Regul.q.8. art.2. afferat priuilegiū à Pio V. cōcessum Ordini Prædicatorum, quo gaudent Mēdicantes, in quo conceditur, posse Generales & Prouiciales Religiosos suos deputare in Notarios publicos, ad intimandum quibusuis personis mādata & rescripta Apostolica, quæ sunt in bonum Religionis.Hoc tamen credo vix esse vsitatum,semper enim vidi,eos vti Notarijs extraneis in ordine ad notificandas quascumque litteras Apostolicas.

3 Dubium est,an sit de substantiā processus, quòd ab illo Religioso, quem Prælatus pro Secretario nominauit, petatur iuramentū fidelitatis,ad hoc vt fidē faciat: pars negatiua duabus rationibus probari potest, quæ licet sint de argumēto negatiuo, ideoq; non conuincant, nihilominus videtur,quòd illā faciāt probabilē.Primū est,quòd Authores graues,qui ex professo tractant de Ordine Iudiciali inter Religiosos, faciēdo mentionē accuratissimā de spectantibus ad substantiā iudicij prætereant cum silentio & nihil dicant de iuramēto Secretarij, cùm tamen meminerint iuramenti faciendi à Reo & testibus. Ita P.Suarez to.4.de Relig.lib.10. c.12.n.29. vbi ait: *Supposità infamiā examinari debent testes corā Notario seu Secretario, quem ipse Prælatus ex suis Religiosis ad hoc munus constituerit: vt omnes actus Inquisitionis fideliter conscribat, eisq;simul cū ipso Prælato subscribat ad eorū publicationē.* Et statim tractando de examine testiū subdit, quòd ab illis petendū sit iuramentū, non faciendo vllā mentionē de iuramēto Secretarij.Eumdē stylum obseruauit Lezana to. 1.c. 27. de modo procedendi in causis Regularium n.11. Villalob.tr.17. diff.7.tractando de necessitate Secretarij: & Fr.Ioseph à S.Mariā in suo Tribunali Religiosorū ponendo caput particulare, quod est secūdum tractatus 4. de necessitate Secretarij vel Notarij nec quidem verbū dicit de tali iuramēto, sicut nec Miranda in suo ord. iudic.nec credēdū est, homines tàm doctos, qui ex professo de hàc scripsere materiā, si talis circumstantia esset

vna

vna ex ſubſtantialib⁹ Iudicij, illius non fuiſſe recordaturos, cùm tamē in ordine ad cæteras nec vnū iota aut apicē præterierint; ac proinde inferendū videtur ex eo quòd talem circumſtantiam ommiſerint, eos ſibi perſuaſiſſe, quòd ad ſubſtātialia proceſſus non ſpectet, ſed ad accidentalia dumtaxat.

4 Secundum argumentū eſt, quòd in nullo ex allegatis textibus pro parte contrariā expreſsè iuramentum requiratur in Notario, quāuis Gloſſa & alij Authores illud inferant, immò addo, quòd licet illud expſsè requirerēt, adhuc tamē reſtaret dubiū, an eſſet aliquid ſubſtantiale vel accidentale, quam ob rē mihi videtur, quòd ſi in aliquà vel aliquib⁹ Religionibus eſſet recepta conſuetudo non petendi iuramentū à Notario vel Secretario, non debet reprobari; quia etiam Suarez vbi ſupra loquendo de neceſſitate iuramenti teſtiū, & quà ratione nō ſit conueniēs illud ſupplere preceptū, addit: *Niſi recepta cōſuetudo Religionis alium modū teneret, & iuramentū non eſt tàm ſubſtantiale, quin poſſit renunciari per partes cap. tuis de teſtibus. Illa autē cōſuetudo renūciationi æquiualet, nā conſuetudo dat ius et tollit, ac renunciat, quod perinde eſt.* Contrariā ſententiam expreſsè tenent P. Alderete lib. 1. c. 8. n. 8. Portel. verbo Notarius n. 2. F. Martinus à S. Ioſeph in ſuo Epitome c. 4. n. 9. Dicuntq; eſſe adeò eſſentiale Iudicio, accipere iuramētum à Secretario, quemadmodū etiā à teſtibus & Reo, ꝙ ſi nō ita fiat, proceſſum nō fore in rigore ſubſtantiali iuridicū; quia iuramentū facit fidē publicam & authenticam ei, quod ſcribit Secretarius. Exiſtimo hanc ſententiā oportere ſequi, eo quòd efficaciter colligatur ex c. ad audientiā, de præſcription. §. nos autem, & ex c. quoniā cōtra, de probation. verb. duos viros & ibi gloſa & Expoſitores omnes; nec reperi Authorem, qui abſolutè contrariū aſſerat; ſolùm dicunt aliqui, ꝙ ſicut inter Religioſos loco iuramēti ſufficit ponere præceptū reo & teſtibus de fatendà veritate, ſic etiā ſufficiat ponere præceptū de fidelitate Secretarij, nam eadē videtur vtrobiq; ratio. Ego tamē mihi perſuadeo, quòd ſēper in ordine ad informationes iuridicas circa res graues accipiatur iuramētū, quia reuera tàm in Tribunalibus ſæcularib⁹ quā Eccleſiaſticis nullus Sriba vel Notarius eſt ſine iuramento fidelitatis, & hæc eſt prima diligentia, quæ fit, dum accipitur poſſeſſio in officio.

5 Officium ſiue munus Secretarij eſt ſcribere omnes actus iudiciales & illis ſubſcribere cum cæteris, quæ dicentur, cùm tractabitur de examine Rei & teſtium.

CA-

CAPVT XIV.

De Testibus eorumque qualitatibus.

1 TOt sunt conditiones & qualitates, quas Ius Ciuile & Canonicum requirit, ad hoc vt aliquis in causis sæcularium testis idoneus censeatur, vt multum temporis & chartæ impendi necesse sit illi, qui cupit omnes referre; excludit enim ab hoc munere, seruum, amentem, pauperem, mente captum, mulieres, minores ætate viginti annorum, infideles, infames, periuros, amicos & inimicos, & tandem exigit hominem ita compositum, vt nullam possit mēdacij generare suspicionem, prout explicatur in cap. for. de verbor. significatione & in pluribus alijs. Verùm quia maior pars earum exceptionum est de iure positiuo, pertinetque potius ad apices quàm substantiam iudicij: inter Religiosos ad multas earum non attenditur, & supposito quòd iste tractatus pro illis exierit, visum mihi fuit illa solùm referre, quæ faciunt ad casum & intentum nostrum remittendo eum, qui omnia videre cupit, ad Farinac. de testibus q. 92. Mascardum de probationibus lib. 1. Antonium Gomez tom. 3. var. cap. 12. Lessium lib. 2. cap. 30. dub. 5. Mirandam in Ordine Iudiciali quæst. 17. art. 3.

2 Causæ Religiosorum semper cùm fuerit possibile, per Religiosos Ordinis probari debent, qui omnes ad testificandi munus idonei sunt, etiamsi priuati essent voce actiuà & passiuà, dummodo in eis non reperiatur inhabilitas contra Ius naturale, qualis esset, si essent inimici capitales à Reo declarati, sicut dictum est in cap. 12. num. 29. vel conspirâssent aduersus eum, si essent notoriè mendaces aut commisissent delictum aliquod infame, ob quod merentur, nullam illis præstari fidem in iudicio, vt habetur in capite infames 6. q. 2. & c. testimonium de testibus, & in alijs pluribus, non sint etiam amentes, mentecapti, nec nimis amici partis cōtrariæ, ita vt timeri possit, & præsumi, eos ex nimio affectu excæcandos, quò minus testentur veritatem, vt constat ex cap. Romana de testi. lib. 6. ex cap. testes 4. q. 3. Hæ quippe conditiones de iure naturæ infirmant testificationem, ideòque si eorum Prælatus sit conscius, non poterit cum bonà conscien-

ſcientiâ illas habentes admittere in teſtes;non enim minus pertinet ad Prælatum Regularem facere officium Aduocati ad defendendum Reum(non enim habet aliũ) quàm Iudicis ad puniendum; idcircò ſemper cùm Reus excipit contra aliquem teſtem,debet eum Prælatus audire, & examinare cauſas,quæ objiciuntur,& ſi inuenerit eas eſſe ſufficientes, tenetur eas admittere, ſecundum quod prudenter & chriſtianè iudicauerit, fundamenta ad excipiendum contra teſtem eſſe ſufficientia & valida: in omnibus tamen caſibus iſtis tàm amicitiæ quàm inimicitiæ, coniurationis & ſimilibus determinatio relinquitur illius arbitrio,ſicut aduertunt Menoch.de arbitrarijs caſu 90. Iulius Clarus q.24.num.20. Felinus in cap.teſtimonium num. 5.de teſtibus,quia prout dicit Lex teſtium §. ideoq; ff.de teſtibus loquendo cum Iudice: *Tu magis ſcire potes, quanta fides adhibenda ſit teſtibus & cuius dignitatis & cuius exiſtimationis, & qui ſimpliciter niſi ſunt dicere.* Debent tamen aduertere Prælati, quòd quando Reus excipit contra teſtes, debeat iurare, quòd non taxet teſtes aut contra eos excipiat ex malitiâ, vel animo calumniandi, vt docet Maranta in ſuo Ordine Iudic.6.part.art.13. num. 13. Cauſæ verò taxandi vel excipiendi contra teſtes non debent poni in confuſo & generali, ſed explicitè, & in particulari, quòd ſi hoc non fiat, vel cauſæ videantur friuolæ, non debet illas curare, vt docet Boerius dec. 321. Iulius Clarus quæſt. 54. & eſt cõmune, quia ſicut aduertit Curcius conſ. 56. quiuis teſtis habet præſumptionem pro ſuâ parte, quòd ſit habilis & fide dignus, dum aliud non conſtat per probatam exceptionem: & licet addant Boſſius in titulo de iniurijs num. 21. Boerius conſil.4. nu.37. eſſe commune,quòd ſi Reus imponat teſti defectum aliquem infamatorium vel aliquod delictum, ſi non probet illud,debeat eſſe punitus tamquam falſus calumniator, licet Boerius & Iulius Clarus ſentiant quæſt. 53. num.4. in quibuſdam Prouincijs hoc non eſſe vſitatum: attamen ſi cauſæ fuerint graues, debet audiri Reus, & concedi illi tempus ad earum probationem: eſt doctrina Communis,& tangetur melius in particulari cap. 21. de Rei exceptionibus §. 1. Videatur etiam dicta in cap.12.num.28. Dixi, quòd cauſæ Regularium ſemper cùm fieri poteſt, probentur per Religioſos eiuſdem Ordinis; ſic enim procul dubio conuenit ad euitandum ſcãdalum apud extraneos: ſi tamen Religioſi ad debitam teſtificationẽ haberi non poſſint, poterunt adhiberi quicunque Sæculares, etiamſi ſint de numero eorum,qui ex Iure poſitiuo inhabilitantur, dummodo non habeant inhabilitatem Iuris naturalis; ac proinde poſſunt admitti mulieres, minoris ætatis ab illâ quam Ius exigit, ſi tamen peruenerint ad annos pubertatis,ſin minus,non facient fidem integram,

sed solùm indicium, quod cæteris additum illam faciet, sicut etiam omnes huiusmodi inhabiles per Ius positiuum Iudices sæculares admittunt in delictis difficilis probationis, sicut est furtum, veneni porrectio: proditio, simonia, adulterium & similia, nec non illa, quæ patrantur in locis secretis, v.g. in montibus, campis, domibus, vel de nocte, præsumitur enim in his copiam idoneorum testium haberi non posse. Ita Farinacius tom. de testibus q. 92. Antonius Gomez lib. 3. variar. cap. 12. num. 21. & habetur in cap. fin. de testibus cogendis, & est communis sententia. Inter Religiosos tamen in quocunque delicti genere sæculares pro testibus admitti possunt, esto de Iure positiuo inhabiles sint, dùmmodo non sint de Iure naturali: & licet Prælatus Regularis illos ad testificandum compellere nõ possit, si tamẽ ipsi voluerint suà spontè, fidem facient. Ita sentiunt Miranda, Alderete, Rodriguez, & omnes qui de hàc materià scribũt; & ratio est, quia inhabilitates, quæ solùm pertinent ad Ius positiuum, spectant ad eius apices, qui tamen Religiosos in suis causis non obligant.

3 Si Sæculares in causis Regularium cum iuramento testari renuant, dicit Rodriguez, quem sequitur Noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 11. num. 3. & ipsorum testimonium sit necessarium, poterunt Prælati Regulares admonere eorum Iudicem Ecclesiasticum vel Sæcularem, vt illos obliget ad testandum cum iuramento: hoc tamen raro fieri debet, & in casibus inexcusabilibus ad euitandum scandalum, quod ex tali violentià nasci potest. Alij dicunt, quòd in casu necessitatis, in quo præsumitur, sæcularem aut recusaturum iurare cõtra Religiosum, aut si vellet iurare, scandalizaretur, aut pateretur notam grauem apud cæteros, possit Prælatus deputare duos Religiosos, qui loquantur cum sæculari, & bono modo illum inducant ad hoc vt referat casum eo modo quo successit, postea præfati Religiosi sub iuramento deponent id, quod à sæculari audiuerunt, & cum hoc illius sæcularis dictum valebit in iudicio, taliter, ac si ipse deposuisset. Ita sentit Fr. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 4. num. 5. & cap. 7. num. 6. quamuis suadeat, vt Prælati, quantum possunt, non sequantur in praxi hanc opinionem, nisi in aliquo casu raro, sicut est iste recensitus, in quo veritas alio modo liquidari non potest. P. Ouandus in 4. dist. 19. pag. 785. & P. Fr. Ioseph à S. Marià in suo tribunali tract. 4. cap. 7. §. 7. hoc admittunt cum conditione, quòd Prælatus cùm præfatis duobus Religiosis sit præsens, dum sæcularis casum refert.

4 Fundamenta, quibus hi Authores nituntur, sunt ista. Primum, quia iuramentum non est de his, quæ spectant ad substantiam iudicij, sed solùm ad apices, quos Regulares per priuilegia cap. 1. n. 5. relata obseruare non tenentur. Hoc

ten-

sentit Ouandus, & in suum fauorem citat Rosellam verb. Indiciū. Secundum fundamentū est, quod Pater Frater Ioseph à S. Maria desumit ex verbis cap. quoniam, de probationibus, quæ retulimus capite præcedenti num. 1. vbi Pontifex dicit, in defectu Secretarij duos testes sufficere, qui eius vicem suppleant, coram quibus declarans seu referens suum dictum deponat, ergò cùm hic habeantur duo testes, sufficiet ista diligentia. Tertium fundamentum desumit memoratus Pater Frater Martinus à Sancto Ioseph ex quodam priuilegio Nicolai V. relato in cap. 1. n. 5. in quo concedit, quòd Prælati in causis suorum Religiosorum possint procedere *Solâ facti veritate inspectâ*.

5 Hæc fundamenta mihi parum firma videntur, nam præter Authores citatos vniformiter Iuristæ conueniunt cum Canonistis & Theologis, quòd iuramentum testium sit id, mediante quo veritas, quam testantur, sumit suam firmitatem & authoritatem: supposito autem quòd ad procedendum ad punitionem Rei necessaria sit firma & authentica veritas, iuramentum testium erit de substantiâ iudicij: & ita quidam asserunt, hanc obligationem esse Iuris naturalis. Menoch. de arbitr. casu 26 per totum, inquit, esse de iure diuino, idcircò Mascardus de probat. conclus. 1361. num. 5. vol. 3. Farinac. de testibus q. 74. art. 1. & alij plures sentiunt, non posse Pontificem tollere iuramentum testium. Sed relinquendo hoc, saltem existimant Authores, esse vnum ex substantialibus per Ius positiuum, fundatum in naturali & diuino: de quo Religiosi exēpti non sunt, vt constat ex iure Canonico in cap. nuper 51. de testibus, vbi Honorius III. inquit: *Nullius testimonio quantumuis Religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in alterius preiudicium debet credi;* Item textus in cap. de testibus, vbi inquit: *Nec debent audiri, nec cogi testimonium perhibere, vtpote super quo deponerent non iurati*, & in cap. tuis eodem titulo, vbi Panormitanus ait: *Nec Episcopo quidem vt testi in alterius præiudicium, nisi iurato.* Id ipsum constat ex iure ciuili ex l. testium, C. de testibus, l. iurisiurandi & l. si quando, in fin. cap. eodem & alibi sæpè.

6 Hinc duo licet colligere. Primum, quàm leuia fundamenta sint secundi modi dicendi numeri præcedentis, nam primum & tertium supponunt iuramentum spectare ad apices iuris, à quibus solùm & non plus eximit Nicolaus Quintus in illo priuilegio, sicut patet ex illius verbis, quod etiam concedunt alij Pontifices, & hoc ex dictis patet, quàm leue sit; Insuper esto esset probabile, iuramentum testis non esse necessarium ad hoc vt ipsius dictum firmam faceret fidem, per hoc solùm quòd sæcularis recenseat casum coram duobus Religiosis extraiudicialiter, non testatur iuridicè de delicto, ergò illius dictum

ctum non facit fidem examinati testis. Dicere autem, quod sufficiat iuramentum duorum Religiosorum, qui audiuerunt relationem casus, hoc dicto ipsius testis æquiualere non potest, quia dictum testis fuit oculare, quod facit semiplenam probationem, vtpote omni exceptione maius, illi verò qui audiuerunt referri, sunt testes auriculares, qui non faciunt semiplenam probationem, quando non audiuerunt ipsum Reum confitentem delictum, sed solùm præbent leue aliquod indicium vel præsumptionem, quæ potest aliquid suppeditare ad alia, sicut dicemus in hoc capite à numero 24. tractando de testibus auricularibus: cum quo remanet etiam impugnatum secūdum fundamētum desumptum à simili de duobus Religiosis supplentibus vices Secretarij, quando non adest, quia illi duo qui audiunt sæcularem referentem delictum à se visum, solùm exercent officium testium auricularium in ordine ad testificandum delictum: verùm illi qui supplent vices Secretarij non assistunt ad testificandum delictum, sed vt omnia acta processus faciant fidem, & pro authēticis in quouis tribunali habeātur: Prælatum verò esse præsentem vel non, parum facit ad rem, cum sit *Extra iudicium*, postea enim in iudicio non potest operari nisi in virtute eorum quæ deponuntur à testibus, nec etiam aliam habet notitiam quàm auditus, ex eo quòd fuerit præsens, cùm sæcularis retulit casum. Addo dictis, mihi videri, Authores istos non loqui consequenter, cùm enim certum sit, Religiosos, qui audiuerunt casum à sæculari, esse testes auriculares, nescio quà ratione in his requirant pro depositione iuramentum, & illud non requirant in eo, qui delictum vidit, supposito eos arbitrari, iuramentum testis ad apices iuris pertinere.

7 Secundum, quod ex dictis colligitur, est, fragile esse illud fundamentum, ex quo asseritur, inter Religiosos loco iuramenti sufficere censuras & præceptum testibus à Prælato impositum, quantumuis P. Miranda in Ordine iudiciali quæst. 14. art. 8. illud violentare & magnificare conetur, quia licet vtrumque vinculum tàm voti quàm iuramenti spectet ad Religionem in communi, in omnium tamen opinione vnum ab altero specie infima differt. Factà etiam hypothesi, quòd Iura & Doctores ad firmandam testificationem requirant vinculum iuramenti, non est vllo modo dicendum, præceptum posse illius vices supplere, non obstante quòd indicet P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 12. num. 29. in Religione, in quà est vsitatum vti præcepto loco iuramenti, posse ita practicari: & illud ipsum tenet Lezana tom. 1. c. 27. n. 11. Quamuis consulat, semper vtendum esse iuramento.

8 Quando Prælati Regulares se videbunt constrictos ad vtendum testi-

testibus de Iure positiuo inhabilibus, si sint sæculares, procurent, quòd sint personæ graues, virtuosæ & bonæ famæ, de quibus nulla possit suspicio præsumi de non testificandà veritate, & licet in ordine ad illos aliqui aduertāt, quòd propter communem æmulationé, quam habent cum Ecclesiasticis, fidem tantam non faciant, quantam illi qui ex toto habiles sunt, ac proinde necessum sit, eos in maiori numero esse quàm habiles, aut alia penes illos reperiantur indicia hunc defectum supplentia: si tamen sæculares illi præfatas habeant qualitates, non erit opus ad ista reflectere, sed vsquequaque & absolutè pro habilibus reputentur.

9. Illud in quo nonnulli specialem collocant difficultatem, est in testimonio mulierum, quæ ob suæ conditionis fragilitatem c. mulier. 33. q. 2. à Iure exclusæ sunt, ne in causis criminalibus testentur; hæc autem inhabilitas cùm semper sit, minus firmum reddit ipsarum testimonium, quàm sit virorum, quando ad testificandum admissæ sunt. Ita Baldus & Salicetus in l. vltima, ff. de fide instr. Abbas in cap. forus, de verb. significatione, & cons. 252. Tiraquel. de leg. connub. glossa 9. n. 57. Decius in l. fæminæ num. ff. 35. de regulis Iuris. Maranta de ordine iudic. parte 4. n. 45. Propterea testimonium mulierum, quæ delictum viderunt, non facit plenam probationem ad condemnandum, nec vna sola semiplenam efficiet: si tamen fuerint numero plures, vel alia accedant indicia, defectus supplebitur, & probabunt: ita autumant Authores citati, quos sequuntur Rodriguez tom. 2. q. 10. art. 3. Noster Thomas à Iesu tract. 3 cap. 11. n. 5. vbi addit, Quare illarum testimonio cautè vtendum est, & examinandæ sunt seniores & maturiores in vità & probitate. Hoc tamen ait Rodriguez non debere intelligi de monialibus, in quibus maior timor Dei, quo communiter præditæ sunt, supplet defectum muliebris conditionis, ac proinde duæ plenam facient probationem, & vna semiplenam.

10. Testis omni exceptione maior est ille, qui nullum habet defectum, nec vllus ei rationabiliter obijci potest, qui si sit ocularis in delicto, quod visu percipitur, vel auricularis in delicto, quod auditu percipitur (sicut est, v. g. vna blasphemia, aut verbum aliquod iniuriosum) facit semiplenam probationem; si tamen testis fuerit minus idoneus, non faciet semiplenam probationem, faciet tamen illam, si ipsi alius iungatur esto minus idoneus, quando exceptio quam ambo vel vnus eorum patitur, non est ex illis, quæ ex integro testificationem impediunt. Ita Alderete lib. 2. cap. 8. n. 2. & est commune.

11 Testes contestes sunt illi, qui deponunt de eodem facto, tempore & loco, si enim vnus dicat vnum & alter aliud, iam non erunt contestes, erunt tamen, si

vnus

vnus designet tempus, in quo commissum est delictum, & alter diceret, se non recordari diei, quà delictum perpetratum est, & licet inter ipsos esset aliqua differentia quoad modum referendi delictū, nec non in circumstantijs aliquibus ad substantiam facti non spectantibus, erunt nihilominus contestes, sicut si discordarent in loco & tempore. Ita D. Thomas 2.2. q. 70. art. 2. ad 2. Soto lib. 5. de Iustitià q. 7. art. 2. Lessius lib. 2. cap. 30. dub. 4. num. 33. & est communis sententia. Additque Sanctus Thomas cum Sancto Ioanne Chrisostomo, melius esse in omnibus non concordare testes, vt non appareat, eos ex proposito conuenisse, vnde si hi testes sint oculares, plenam efficiunt probationem, sufficiuntque ad condemnandum Reum, & licet iura in ordine ad aliquas personas maiorem numerum testium requirant, v.g. in ordine ad Cardinales, Episcopos, & Præsbyteros, verùm iam hoc non obseruatur, saltem quoad illos vltimos, prout omnes Doctores notant. Verum est, quòd Pater Frater Emmanuel Rodriguez q. 12. art. 1. inquit, se non condemnaturum ad pœnam ordinariam Prælatum Regularem ob dictum duorum testium (nisi particulares circumstantiæ aliud exigerent. Certum tamen est, duos sufficere, si sint cótestes omnique exceptione maiores, sicut communiter docetur cum Iulio Claro q. 66. n. 6. sicut non sufficit vnus solus ad condemnandum, præsertim in causis criminalibus: licet Syluester verb. testis q. 5. cum alijs sentiat in aliquibus casibus sufficere dictum Summi Pontificis, Imperatoris & vnius Cardinalis. Quod non videtur inconueniens P. Sanchez. l. 6. cons. cap. 5. dub. 10. num. 2. Sicut etiam sufficit testimonium Custodis denunciantis eum, quem inuenit scindentem ligna in monte prohibito, vel exercentem venationem & similia, non modò ad extorquendum à malefactore iuramentum, si Custos iuret rem ita se habere, verùm etiam ad condemnandum ad pœnam aliquam specialem, non obstante quòd ille neget; sicut constat ex legibus horum Regnorum lib. 4. tit. 4. lib. 7. nouæ Comp. & probat Corduba cap. 64. de alijs multis legibus, hæ enim vt plurimùm pęnę pecuniariæ sunt parui momenti, nec generant infamiam.

12 Quando in actibus continuationem vel durationem habentibus de eodem deponunt actu, licet diuersis viderint temporibus, sunt censendi contestes. Sit exemplum: quidam erat cum fæminà, & vnus testium vidit eum in principio noctis, alter medià nocte, alius mane, tales sunt contestes, tales enim actus non censentur differentes aut diuersi, sed vnicus, & variatio temporis hic non variat substantiam. Ita Rodriguez tom. 2. quæst. 6. art. 2. Villalobos tract. 17. diff. 3. cum alijs. Et magis hoc verificatur, si ex testibus vnus post alium per fenestrā aliquam aut rimam, ad quam simul accedere non poterant,

terant, delictum viderint.

13 Testes singulares vocantur illi, qui deponunt de diuersis delictis saltem quoad numerum, verbi gratia quando vnus allegat vnum furtum & alter aliud. Horum testium alqui dicuntur contrarietatis, aliqui diuersitatis, alij connexionis, non obstante quòd Rodriguez cum alijs tom. 2. q. 9. art. 4. ponat diuisiones, quas quia non faciunt ad præsens propositum, ommitto. Testes contrarij dicuntur, qui sibi contradicunt, & quod vnus affirmat, alter negat; sicut etiam cùm vterque affirmat res sibi repugnantes, & in tali casu non solùm non faciunt fidem, sed merentur puniri tamquam falsi, sicut illi Senes S. Susannæ Daniel. 13.

14 Testes singulares à connexione dicuntur, qui allegant res habentes inter se connexionem in ordine ad idem delictum, quemadmodum si Reus, aduersus quem proceditur, esset infamatus de malà conuersatione cum quàdam fœminà, & vnus testis diceret, se vidisse Reum solum cum illà in loco suspecto, & alius diceret, sibi constare, quòd scribant sibi inuicem litteras amatorias, & tertius deponeret, quòd sibi mutuò dent munuscula, iam esset plus quàm semiplena probatio de inhonestà conuersatione, nam omnia hæc inter se connexionem habent, & ad vnum eundemque finem ordinantur, & licet plenarè non probent, sufficiunt tamen ad torquendum Reum & puniendum pœnà arbitrarià. Ita Baldus in cap. licet causam, de probat. Simancas de Catholic. institut. tit. 64. num. 64. & cùm præsumptio nata ex dictis testium non est adeò vrgens, sicut præfata, faciet semiplenam probationem, plus vel minus, secundum quod Iudex ex doctrinà in diuersis huius tractatus partibus explicatà inferre poterit.

15 Testes singulares diuersitatis sunt illi, qui allegant diuersos numero actus, sicut quando vnus allegat vnum furtum, & alter aliud, circa quos inter Authores non leuis versatur difficultas, an faciant semiplenam probationem in causis criminalibus, in causis enim ciuilibus admittunt eos iunctos facere plenam probationem. Partem negantem tenent Ioannes Andreas in cap. vt officium §. 1. de hæreticis assert. 6. nu. 146. Rodriguez tom. 2. q. 9. art. 4. Lessius lib. 2. c. 30. dub. 4. n. 33. cum alijs pluribus relatis à Farinacio tom. de testib. q. 64. n. 33. dicendo, quòd multi testes singulares, & si forent mille, non se coniungant in causis Criminalibus, ac proinde non plus probent, quàm vnus solus, & hoc in quouis peccati genere etiam hæresis, prout sentit Simancas de Catholic. institution. tit. 64. de testibus à n. 61. probant ex capite nihilominus 3. q. 9. & ex cap. licet causam, de probat. & ex glossà in cap. quorundam 23. dist. vbi dicit: *Quòd ex multis imperfectis non fit vnum perfectum.* Adeòque certam æstimat hanc sententiam Aragon. 2. 2. q. 70. art. 2. pag. 527. vt dicat,

cat, contrariam esse periculosam, & omninò falsam, à multis Iurisconsultis confutatam & reprobatam præsertim per contrariam praxin Inquisitorum: admittit tamen illam in duobus casibus. Primus est, quando latro ostendit vni rem furatam in vnà occasione, & alteri in alià. Secundus, quando quis persuadet vni hæresim in vnà occasione, & alteri in alià, hic enim conueniunt in substantià delicti, & licet varient in tempore, concordant tamen inter se, & Lessius citato loco addit, in hæresi satis esse, vnum audiuisse in vnà occasione, & alterum in alià, etiamsi non in ordine ad persuadendam ipsis hæresim.

16 Non obstante tamen hoc satis probabile est, testes singulares vnire se in ordine ad probandum contra vnum delinquentem non quidem totaliter plenariè ad condemnandum eum ad totam pœnam à lege statutam, bene tamen ad arbitrariam, cùm non sit alius modus ad faciẽdam probationem clariorem, sicut vt plurimùm in delictis probatu difficilibus haberi non potest. Hanc sententiam sequuntur Felinus in cap. licet ex quàdam de testibus §. addo etiam. Antonius Gomez tom. 3. variar. cap. 12. num. 12. Mascardus de probat. lib. 1. conc. 59. à num. 17. & Caietanus 22. q. 70. art. 2. Villalobos tract. 17. diff. 3. num. 8. & Thomas Sanchez lib. 6. Conf. c. 5. dub. 12. illam admittit inter Religiosos, & certè, si hoc non sufficit, multi delinquentes perniciosissimi impuniti remanebunt, & præsertim in Religionibus, in quibus non est vsitata tortura. Notetur tamen hanc doctrinam habere locum, quando Iudex interrogat non de aliquo delicto in particulari, sed de aliquo in specie, de quo delinquens infamatus est, v. g. quòd sit parũ castus, proprietarius vel fur; si enim Inquisitio esset de hoc furto, de hoc vulnere tali personæ inflicto; testes deponentes de alijs & non de his non censerentur inter se vniti ad probandum de tali vulnere, vel de de tali furto. Ita Felinus in c. licet ex quàdam de testibus, Riminaldus lib. 1. consl. 7. num. 27. Bertaz. lib. 1. consl. 20. num. 20. Albertinus in cap. 1. quæst. 16. num. 48. & alij, quos citat & sequitur Farinac. de testibus quæst. 64. num. 150. 204. & sequentibus, vsque ad 218. loquendo de hæresi, & persuadeo mihi, multos Authores in hoc sensu loqui, licet alij à Farinacio citati ibidem n. 151. omninò negent.

17 In designando numero testium singularium sufficientium ad probandum delictum in casu memorato, variæ sunt opiniones; nam Aretina in suà praxi crim. cap. 2. de numero testium inquit, debere esse quinque vel sex, & omnes in hoc conueniunt, duos non sufficere, multi tamen non assignant numerum: Albertinus vbi supra nu. 53. & 62. & sequentibus, dicit, sufficere tres ex toto fide dignos. Hæc opinio est secura, & cum illà se conformat nostra Religio in deli-

delictis admittentibus testes singulares 4.p. constit. cap.6. n.4. ad hoc vt pœnâ arbitrariâ puniri possint, & non vsitetur tortura, sicut mos est inter sæculares.

18 Si sint duo testes, quorum vnus sit totaliter idoneus & fide dignissimus, & alter minus idoneus, ita tamen vt non sit absolutè inhabilis per Ius naturale, sufficiunt ad faciendam plenam probationem, quia idoneitas vnius supplet defectum alterius. Ita Baldus in l. si quis ex argentarijs 6. §. 1. ff. de edendo. Farinac. de testibus q.62. à num.228. Lessius dict. lib.2. cap. 30. dub.5. num.41. Paz in praxi 1. p. tom.2. in 9. tempor. n.4. & 5. & alij communiter.

19 Quando indicia vehementissima sunt, procul dubio, si habeantur duo testes contestes, faciunt plenam probationem, sicut in casu quo duo viderint *Nudum cum nudâ in eodem lecto*. Id ipsum est, quando duæ semiplenæ probationes habent inter se consonantiam & connexionem, & illis accedit aliquod indicium: sit exemplum, est vnus testis ocularis, qui allegat factum, & sunt duo côtestes, contestantes de confessione extraiudiciali Rei, quam fecit in vnâ conuersatione coram illis: & si cum hoc iungatur fuga Rei, vel inueniatur apud illum res furata, iam habebitur probatio sufficiens ad applicandam ipsi pœnam à Iure taxatam. Ita Mascardus tom. 3. conclus. 1221. num. 53. licet alij opinentur, quòd, quando probationes innituntur indicijs & præsumptionibus, & non probantur per testes contestes oculares, non sit applicanda tota pœna à lege imposita, sed arbitraria. Docet hoc Papa Alexander III. in cap. quia verisimile de præsumption. Decius cons. 189. n. 3. Rodriguez tom. 2. quæst. 20. art. 2. Miranda quæst. 6. art. 8. & magis fusè quæst. 28. art. 1.

20 Facit etiam plenam probationem confessio Rei scripta in chartâ, si illam vt suam coram Iudice recognoscit, nec opus est aliquo alio ad eum condemnandum. Villalobos vbi supra diff. 5. num. 1. si tamen neget, iam dictum est, quid possit & debeat fieri cap. 12. num.26.

21 Licet complices delicti sint exclusi in ordine ad testandum in l. fin. C. de accusationibus & cap. veniens 10. de testibus, præsumit enim Ius tales testes testaturos côtra Reum, quia sperant sibi fauorem aliquê exhibendum aut gratiam, vel quòd testentur inducti odio & inimicitia: hoc tamen vniuersaliter verum non est: ac proinde complices pro testibus admitti possunt in omnibus illis casibus, in quibus verisimiliter creditur, delicta sine complice patrari non posse, nec alio modo tàm plenè probari possunt, sicut conuenit. Sic est expressum de crimine Hæresis c. in fidei fauorem, de hæreticis lib. 6. & de crimine læsæ Maiestatis c. 1. de confessis, & de monetâ falsâ l. 1. C. de falsâ monetâ. Id ipsum dicendum est de peccato nefando, & de furto aliquo famoso, & de om-

omnibus, quæ sunt in damnum Reipublicæ, nec aliâ viâ probari possunt: Non tamen Rei per dictũ horum testium ad pœnam ordinariam debent condemnari, sed ad torturam vel pœnam arbitrariam. Ita Antonius Gomez tom. 3. var. c. 12. n. 16. Thomas Sanchez lib. 6. Consil. c. 5. dub. 15. cum alijs multis. Lessius d. lib. 2. c. 30. n. 39. Notando, quòd in his casibus dictum vnius cõplicis faciat semiplenã, & dictũ duorũ plenã probationem, quidquid alij dicant in contrariũ.

22 Certũ est, denunciatorem Euãgelicũ esse idoneũ testem in causâ iuridicâ, absque eo quòd per talẽ denunciationem admittat exceptionẽ, quidquid dicat Aragonius. Ita Sotus de secreto, memb. 2. q. 4. concl. 8. dub. 1. & lib. 5. de iust. & iure q. 6. art. 2. & alij communiter: est etiam praxis Tribunalis S. Inquisitionis, prout aduertit Simanchas de Cath. Inst. c. 64. (quod est de testibus) n. 51. Ratio est manifesta; quia denuncians Euangelicè mouetur solùm zelo charitatis & boni spiritualis delinquẽtis ad denunciandũ, ergò hoc nõ potest ipsi præiudicare in hoc, quò minus in Ordine Iudiciali sit testis legitim⁹. Circa denunciantem iudicialiter, qui est merè denuncians, & non Accusator palliatus, quia non plus facit, quàm deducere casũ in notitiã Iudicis, cùm teneatur hoc facere, vt prouideatur de remedio, quod magis opportunũ videbitur, sẽtiũt aliqui eũ non posse esse testẽ idoneũ cõtra ipsũ delinquentẽ, quem denũciauit, quia nemo potest esse simul actor et testis, illi autẽ existimant, denũciantem semper facere actoris officiũ, colligũtq; ex Glossâ c. in omni negotio, de testibus verb. in omni. Sed contrarium est communiter receptũ & maiorem habet probabilitatem, quando delicta, de quibus testandum est, sũt in damnũ graue boni cõmunis vel tertij, & id ipsum in omnibus illis, in quibus non denuncians non est pars interessata, nec suspecta. Ita Nauarr. d. c. inter verba, corol. 65. n. 779. & in Sũmâ c. 25. n. 30. Thomas Sanch. l. Consc. c. 2. dub. 27. nu. 1. & 2. Auila de Censuris 2. p. c. 5. disp. 5. dub. 1. concl. 11. & notetur, quòd in 5. Concl. probauerat, edicta & excõmunicationes nõ obligare ad denunciationem Euangelicã, ad illam quippe obligat charitas, sed ad iudicialem, ac proinde loquitur expresè de denũciatione iudiciali, quamuis semper sit expediens procurare aliquod aliud indicium, quando iudicialiter denũcians in probatione facit testem cum altero vel alijs.

23 Testes deponentes verbis cõfusis, obscuris, ambiguis, duos sensus generantibus, non probant: *Quia dictũ obscurũ aut confusũ aut ambiguũ secundũ ius pro nõ dicto habetur*, vt docet Glossa in c. si testes §. in testibus, verbo simpliciter 4. q. 3. et ita ad examinatorẽ pertinet rogare testem, vt clarè & dilucidè loquatur. Ita N. Thomas à Iesu tr. 3. c. 7. n. 13. & addit: quòd si testis in absẽtiâ Iudicis examinatus fuerit, & ille qui examinauit illum, ad eius dictũ non attendit, ob quam cau-

causam dictum testis remanet obscurum & ambiguum, nec datur commoditas illud declarandi, Iudex debet interpretari verba testis in illo sensu, quo fauent Reo, & non in contrario. Hæc doctrina melius dilucidabitur in cap. 16.

24 Circa testes auriculares sũt aliquæ difficultates, & vt melius intelligantur, duo supponenda sunt. Primũ, quod inter testes auriculares sit testis de auditu proprio, & testis de auditu alieno; primus est ille, qui audiuit rẽ, de quà petitur testimoniũ, eo quòd illã percipere pertineat ad hunc sensum, sicut est ille, qui audiuit verba litigantium, vel iniuriam, quã vnus dixit cõtra alterũ; & hic testis licet sit de auditu, reducitur tamẽ ad testẽ ocularem, propter rationem generalẽ, secundũ quam visui attribuitur ob suam nobilitatẽ id, quod per alios sensus percipitur. Testis de auditu alieno est ille, qui audiuit rem referri ab alio, qui illam vidit vel audiuit, & appellatur à Doctoribus *Testis auditus de auditu vel auditus mediatè*. Est expressa doctrina Baldi in c. licet ex quà dam n. 6. verb. *Nota quòd interdum*, de test. Menoch. lib. 2. de arbitr. casu 475. Farinac. de testib. q. 69. §. 4. n. 146. & n. 147. aduertit cũ Panormitano in c. quoties n. 7. in fin. de test. sequendo Glossam in c. hoc videtur, verbo *Iudicaqut* 22. q. 5. quòd quando Doctores in his materijs tractant de testibus auditus absolutè, debent intelligi *De auditu alieno vel de auditu auditus, non de auditu proprio*.

Prima Pars.

25 Hoc supposito certum esse debet, testes *De auditu proprio* absolutè probare, quia vti dictũ est, hi magis propriè sunt testes oculares quàm auriculares; sed quia quędã delicta percipi possũt per propriũ auditũ immediatẽ sine aliquo impedimẽto, vel cum ipso (v. g. tabulatum aut cortina, quæ mediet inter delinquentem & testem) in isto casu dicendum est, testem in causis criminalibus absolutè non probare, etiãsi iudicet se cognoscere vocem illius qui protulit iniuriam, & distinctè audiuisse verba, donec accedat aliquod aliud adminiculũ. Dixi etiamsi certò sibi persuadeat se cognoscere vocẽ, & distinctè audiuisse verba, quia si non cognoscat bene vocẽ, aut verba distinctè nõ percipiat, procul dubio non probat. Ita Menoch. vbi supra n. 22. Angelus in l. si nõ speciali, C. de testam. Abb. in c. cùm causam, col. 6. de testibus, & alij apud Farinac. vbi sup. n. 176. & 180. Et licet ĩ causis ciuilib⁹ Farinac. n. 175. magno cum numero Authorũ adducat contrarium, in criminalibus tamen huic sententiæ se accõmodat n. 183. & 189. Ratio est, quia quod sic auditu percipitur, quantumuis aliquis sibi persuadeat, se cognoscere vocem loquẽtium, remanet deceptioni expositum, nisi postea vidisset ab eodem loco illas personas prodeuntes, & ita confirmaretur in suà primà persuasione, quod essent illi, quos audiuit, eo q non sint alij, vel vidissent eas ante ad illum locum accedere: sciretq; alias non adesse. Addit tamen n.

196.tale quandoq; posse esse delictum & circumstantias personarũ delinquentium,quòd si essent duo contestes, sufficerent ad absolutè probandum. Sed iudiciũ huius relinquit ad arbitrium prudentis Iudicis & Prælati, sicut etiam remittit de illis adminiculis, quænã sufficiant vel non, ad supplendum defectum istorum testium.

126 Hinc infert Farinac.n.186.cum alijs, vnum ex his testibus no efficere semiplenam probationem in criminalibus,nec duos plenã:duos tamen Contestes sufficere ad torquendum reum,& ego ex dicto illius infero,quòd apud Religiosos, inter quos non est vsitata tortura, sufficient ad condemnãdum eum ad pœnam arbitrariam, etiãsi reus neget,si fuerit interrogatus: quia pœna torturæ grauissima est, ac proinde vbi hæc in vsu non est, illius loco applicari poterit pena proportionata ad Iudicis arbitriũ, sicut dictum fuit, & docet Anton. Gomez tom. 3. var.c. 13.vers.aduertendum tamen:Quod dictũ est de auditu vocis per interpositum parietem vel cortinam in ordine ad probandum delictum, etiam dicendum est de alijs actionibus manifestatiuis illius, etiamsi nulla audiantur verba, constat ex cap.pretereà,de testibus, vbi dubitatur, an ad probandam copulã carnalem necessarium sit, testes deponere de visu, vel satis sit, eos deponere de famà & alijs actionibus sine visu:& respõdet Põtifex: *Quòd si testimoniũ conueniens de visu redditur, vel etiam de auditu,& præsumptionem violentã famæ cõsentiẽs submin.stret, ac alia legitima adminicula suffragẽtur, standum est testimonio iuratorum.* Sic Mascard. de probationib. li. 1. concl.62.n. 1. & 2. & alij communiter cum Farinac. vbi supra à nu. 197.vsq;ad finem. Notandũ tamẽ est,quòd quantò maius vel minus fuerit impedimentum, tãtò maior vel minor erit probatio, ac proinde clariùs et euidentiùs probabit ille, qui aliquid audiuit per interpositã cortinam vel tãpetem, quàm ille, qui per interpositum tabulatum, & melius iste, quàm qui per interpositum parietem. Quod totum relinquitur prudentiæ Iudicis testem examinantis.

27 Superest nũc agere de testibus auditus alieni, qui sunt illi,qui audiuerunt referri delictum ab alijs, qui viderunt,si .n.audiuerint ab illis, qui similiter tãtùm audiuerũt, nihil efficiunt ad probandum delictum in causis criminalibus:licet aliquid efficiant ad probãdam infamiam, si adsint & suffragentur alia fundamenta. Ita Panormit.& Felin.in c. quoties, de testib.in fin. addendo tales impropriè nominari testes, eo quòd nihil probent in ordine ad delictũ.Loquendo deinde de illis, qui audiuerunt narrari delictum ab illis, qui viderũt,suppono quòd faciant fidem non solùm in ordine ad probãdam infamiam, sed etiam ad probandã antiquitatẽ in nobilitate, stirpis claritatem,& similia: in quibus non est difficultas. Similiter nec quando duo testes contestes audiuerunt nar-

narrari delictũ ab ipso delinquente, faciunt semiplenam probationẽ, & de his intelligendus est Bonacina, tom. 2. disp. 10. q. 3. punct. 3. n. 2. vbi dicit: *Quòd si duo dicãt, se audiuisse homicidiũ à Caio cõmissum fuisse, non probant, sed solùm faciunt indiciũ ad inquirẽdũ.*

28 Difficultas est in declarãdo, q d probẽt isti testes de auditu in causis criminalibus, quãdo audiuerũt ab eo, qui vidit committi delictũ. Dico primò, quando vna persona sola audiuit narrari delictũ ab aliâ quæ vidit, & alia similiter audiuit ab aliâ, quæ etiã vidit illud, nõ solùm non probãt delictum, verùm etiam indiciũ, quod inducũt, parui momenti est, quia cùm hi sint testes singulares & de auditu, parũ valẽt in ordine ad delicta, quę exigũt claras probationes. Ita Glossa & Doctores in c. licet ex quadã, de testibus, in quibus nulla reperitur cõtradictio. Addo, si duo simul audiuerint delictum ab aliquo, qui vidit illud, sm̃ Mascard. l. 1. de probat. concl. 104. Farinac. de testib. q. 69. n. 88. & alios, nihil etiã probare, licet inducãt indiciũ aliquod, si persona, quę vidit, & illi, qui audiuerunt, fuerint omninò fide digni.

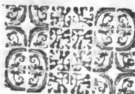
29 Dico secundò, quãdo duo simul audiuerũt referri delictum à duobus, qui simul viderũt illud, maius generabunt indicium, quàm sit illud prius, licet non pertingant ad faciendam semiplenam probationẽ: tale tamen indiciũ associatũ infamię et alijs, suffragabitur ad probandum delictum in materijs per alia media difficulter probabilib⁹; sufficiet tamẽ ad hoc vt Iudex det torturam, vel imponat illius loco pœnam arbitrariã. Totum hoc resoluit cũ pluribus Farinac. vbi sup. c. 1. per tot. Et licet n. 29. cum multis nullâ allatâ sententiâ in contrarium, addat, hoc habere dumtaxat locum, quando persona vel personæ, à quibus testes audiuerunt delictum, sunt mortuæ, si enim viuãt, examinari debent non curãdo testes de auditu, & hoc etiã ad causandam præsumptionẽ, quæ, vti ex suo modo loquendi coniectatur, aliquid minus est quàm indicium: existimo tamen, quòd ad generãdum indicium non sit opus eos viuere, dũmodo sit aliàs difficile, q ipsi per se testentur, v. g. vel quia multùm distãt, vel propter alia inconuenientia. Ita dicit Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 475. n. 6. quẽ sequitur Sanchez lib. 6. consl. cap. 5. dub. 19. n. 6.

30 Tota hæc doctrina communiter est recepta à Iuristis et Theologis, & ita Miranda q. 23. art. 3. inquit: *Aduertendum est omni iure esse prohibitum, vt testis de auditu recipiatur in iudicio, vt constat ex l. testium de testibus & ex c. tã litteris de testibus & ex cap. licet ex quadam citato.* Quæ iura fundantur in iure naturali & diuino, vt constare videtur ex illo Prouerb. 12. *Qui quod nouit loquitur, index iustitiæ est*, & Christus Io. 3. quasi insinuando qualitates, quibus pręditi debent esse testes ad hoc vt fidem faciant, dixit: *Quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur*: & cum hàc communi sentẽ-

tià

tià N.Thomas à Iesu tract.3.c.7. n.16. agendo de probatione infamiæ dicit: *Quòd si testis aliquos nominet, à quibus dicat se audiuisse id quod deponit, illi à quibus audiuit, examinandi sunt*, & confestim subdit: *Quando non possunt haberi illi, à quibus audierunt, nec præsumptionem quidem faciũt*, vt tenet Menoch.cõs.98.n.56. & aduertatur, præsumptionem in istorũ Authorum sententiâ etiam minus esse, quàm indicium. Hæc veritas ne quidem Ethnicis Philosophis abdita fuit, sicut fatetur Demosthenes orat.2 in Stephanũ, vbi ait: *Est manifestissimum impudẽtiæ signum, quempiam testificari, quibus non adfuit. Qui nouit aliquid & quibus gerendis interfuit, ea leges testificari iubent: vt rem à viuente auditam testificari leges non sinunt*. Hæc Demosthenes.

31 Diutiùs hic immoratus fui, vt appareat, quàm parùm probent testes de auditu alieno, & quàm arenosum debileque fundamentũ habeat sententia eorum, quos citauimus nu. 3. pro secundo dicendi modo, propter quod procul dubio non fecerunt mentionem Authorum primi dicendi modi. Testis qui non vocatus a Iudice vltrò & suà sponte se offert ad testandum in causis criminalibus, tamquam suspectus admitti non debet, nisi esset in ordine ad liberandã Communitatem ab aliquo damno graui, spirituali vel temporali, vel tertium aliquem innocentem, in his enim casibus quis se tenetur præsentare. Est doctrina communis Iuristarum & Theologorum, ita Farinacius de testibus q.80. cum multis Authoribus & textibus. Sanchez lib.6.Consil.c.5. dub.19. num.5. cum cæteris.

CA-

CAPVT XV.

De obligatione Testium ad respondendam Veritatem.

1 DE obligatione, quam habent subditi, ad respondendum, quando Prælatus procedit inquirendo per Inquisitionem generalem vel mixtam, iam suis locis dictum est. Multa etiam dicta sunt de obligatione, quam habent, quando procedit per inquisitionem specialem, & ita hic solùm ponam aliquas Cõclusiones, & confestim descendam ad dubia particularia, quæ circa titulum præsentis capitis moueri possunt.

2 Prima Conclusio. Quando Prælatus aut Iudex per Inquisitionem specialem iuridicè testem interrogat, quàcunque vià procedat, habet obligationem grauem dicendi veritatem, nisi ex testificatione suà iustè timere possit graue aliquod detrimentum proprium vel sibi vel rebus suis: nec etiam tenebitur respondere, si fuisset complex in eodem delicto, aut aliquo simili, & infamatus non sit: nisi ex eo quòd non testaretur, sequeretur maius damnum in bono communi, secundum quod dictum est de denunciatione cap. 9. n. 8. Ita Nauarrus in summà c. 25. n. 50. Couarr. qq. pract. cap. 18. Ledesma, Lessius & communiter omnes: & assero, nisi inferentur maiora damna communi bono, quia si solùm debent inferri alicui particulari, non tenetur cum graui nocumento suo vel suorum ad testificandum vel denunciandum, sicut loco citato dictum est, quia leges charitatis non obligant cum tanto detrimento proprio ad proximo succurrendum.

3 Hæc tamen Conclusio non habet locum, quando interrogatus nouit delictum sub secreto, quod ipsi communicatum fuit occasione petendi consilij vel auxilij pro bono animæ vel corporis, v. g. Theologus, Aduocatus, Medicus & similis. Ita Corduba lib. 1. qq. q. 43. dub. 2. Nauarrus in Summà c. 25. num. 46. Petrus de Nauarra lib. 2. cap. 4. n. 222. Bannez, Ledesma, Lessius, Villalobos cum alijs multis. Ratio est, quia non est iustum, quòd illud præiudicet Reo, quod ipse voluntariè & sponte communicauit petendo consilium & auxilium in leuamen suæ afflictionis & necessitatis; & ita licet Iudex iuridicè interroget respectu notitiæ, quam alij habent de de-

lin-

linquente, non tamen respectu istius, quam habent isti sub dicto secreto, nisi fortè aliunde sciuissent casum, quia tunc tenerentur ad testandam veritatem, & deberent vti illà scientià. Nec huic contradicit Sotus de Secreto. memb. 2. quæst.7. concl.4. (quamuis aliqui ex citatis Authoribus hoc ipsi imputent) quia ipse loquitur in casu, quo immineret graue damnum bono communi aut tertio innocenti ex eo quod non testificaretur. Verba illius sunt: *Eadem ratione vt diximus suprà, nullà fide aut iuramento secreti obstante tenetur quicumque etiam non iussus reuelare secretum, quod est in praiudicium tertij innocentis*. Quæ doctrina certissima est, in hoc enim casu nullum secretum etiam iuramento sancitum obligat, excepto illo, quod habetur per Confessionem Sacramentalem. Ita D. Thomas 22. quæst.70. art.1 ad 2. Nauarrus vbi suprà num.42. cum hàc limitatione, vt damnum graue, quod imminet tertio, sit maius damno infamiæ & pœnà, quā pateretur Reus. Est doctrina communis. Addit tamen Corduba in summà cap.64. ad conciliandum Authores, quòd si notitia fuerit accepta non occasione petendi consilij vel auxilij, sed amicitiæ, sicut amicus amico alia sua communicare solet, in tali casu secretum manifestari debet, & responderi veritas ad Superioris mandatum. Et in hoc & in alijs casibus omnibus semper testanda & manifestanda veritas est, quantum necessum fuerit ad occurrendum damno boni Communis & tertij, & non plus: & hoc per media suauissima, si sint sufficientia.

4 Secunda Conclusio. Testis qui sciens esse superioris mandatum præcipiens subditis, vt accedant ad testificandum, se abscondit, priusquam vocetur in particulari, ne cogatur dicere contra amicum veritatem, aut propter alios respectus non excusantes, licet grauiter peccet contra obedientiam, cùm illius testimonium in ordine ad causam sit necessarium, non tamen peccat contra Iustitiam, ideò nō tenetur ad restitutionem damni, quod pars aut fiscus passus est ex eo, quòd testatus non sit: est sētentia communis. Et addit etiam Lessius contra alios lib. 2. cap.30. dub.8.n.59. cum Molinà disp.8.& alijs, quòd etiamsi ipsi fuisset mandatum intimatum & vocatus esset ex parte Prælati, non peccet contra Iustitiam non accedendo. Verum est, quòd si testimonium ipsius sit necessarium ad liberādum tertium aliquem innocentem ab aliquo damno graui imminenti, peccabit etiam contra charitatem non testificando, cùm sine damno suo graui posset testari. Ita D.Thomas 22.quæst.70.art. 1. & omnes Doctores. Et in hoc casu charitas grauiter eum obligat ad præsentandum se in ordine ad testādum, etiamsi accersitus & vocatus non sit; sic Doctores omnes. Si damnū esset contra bonum commune, tenebitur etiam cum damno suo graui secundùm doctrinam capi-

cis

tis 5. à nu. 6. & capitis 9. Hæc omnia adeò certa sunt, vt non indigeant probatione vel aliâ citatione Authorum, quàm sit illa, quam dictis locis fecimus.

5 Tertia Conclusio. Tametsi Iudex interroget iuridicè, si tamen aliud non petat à teste, quàm vt dicat id, quod scit, non tenetur ea dicere, quæ audiuit, esto illa pro certis habeat, ac proinde potest iurare, se nihil scire, si sit solùm testis de auditu alieno, si enim esset de auditu proprio, iam dicitur scire absolutè, sicut dictum est cap. 14. n. 24. ita Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 5. in solut. ad 4. & Nauarrus lib. 5. consi. tit. de hæreticis n. 2. Sanchez lib. 3. sum. mæ cap. 7. n. 5. Aragon. 22. quæst. 70. art. 1. fol. 520. colum. 2. Ratio, quam afferunt, est; *Quia scire propriè, est veritatem visu vel alio sensu perceptam in mente retinere*: & ita dici solet, *Quod credimus, non propriè scimus*. Et secundum hoc dicit Nauarrus, se in quâdam occasione quemdam liberasse à pœnâ, ab inquisitoribus impositâ, qui quemdam hæreticum sepeliuerat, quia eum esse talem, aliunde non sciuerat, quàm ex famâ ab alijs auditâ.

6 Cum aliâ subtilitate minus proficuâ (ne dicam damnosâ) priori contrariâ procedunt Petrus Mexia, Didacus Perez, Iason, & Franciscus Curtius citati à Dianâ 4. p. tract. 4. resol. 77. dicendo, testem absolutè iurare posse in iudicio tàquam pro re certâ, de quâ interrogatur, esto eam non viderit, dùmodò audiuerit à personâ fide dignâ, & sibi certò persuadeat ita esse; hoc enim sufficit ad moralem certitudinem, & consequenter ad hoc vt veluti certa iuraměto confirmetur: adduntque, quòd si testis pressus interrogationibus Iudicis fateatur se iurâsse pro certo de eo, quod nouerat solùm ex auditu; puniri non possit tamquam testis falsus. Doctrinam hanc aduertant bene Prælati non solùm in ordine ad examinandum iudicialiter testes, quos interrogare debent de causâ notitiæ, quam habent in eo, quod cum iuramento deponunt, sed etiam in ordine ad visitandas Communitates aut alios Prelatos, possunt enim cum illâ multa inconuenientia generari, si enim cũ iuraměto affirmari potest certum esse id, quod ex solo auditu habetur, facilius sine illo poterit affirmari. Non me latet, Thomam Sanchez lib. 3. Summæ cap. 4. n. 13. Portel. in addit. verb. iuramentum num. 6. Dianam vbi suprà & 3. p. tract. 5. resol. 66. arbitrari, licitũ esse, iurare pro certo sic ex auditu habito: monent tamen, hoc in iudicio fieri non posse: *Quia in iudicialibus requiritur ad iuramenti veritatem omnimoda certitudo, & sic in illis id non satis erit ad rem tamquam certam iurandam, nisi adiungatur causa illius notitiæ*. Hæc Sanchez. Et est doctrina recepta apud Iuristas, *Quòd testis non reddens causam scientiæ etiam non interrogatus in causis criminalibus, nihil probat*. Iulius Clarus q. 43. num. 22. & alij.

alij. Et ego adijcio, non sufficere ad affirmãdum tamquam certum sic auditum in Visitationibus, quæ à Visitatoribus peraguntur, quia in illis plerumquè proceditur in fide alicuius tertij, & ideò, si testis non declaret causam suę scientię, Visitator debet illam petere, & liquidare ad euitandas calumnias, quę sub his palliatis loquẽdi modis apud homines inquietos latitare possunt.

7 Pater Lessius de iustitiâ, & iure lib.2.cap.30.dub.6. num.51. Villalobos tract.17.diffi.1.cap.1. nu.16. Trullench in Decalog. lib. 8. cap.3.dub.2.num.9.admittunt veluti certam sequentem conclusionem. *In omnibus casibus, in quibus non teneris testificari sine iuramento, neque cum iuramento teneris.* Quia verò illam nõ explicant, nec limitant, dico: si aliud non velint dicere, quàm quòd quotiescũque quis sciens delictum posito edicto, & mandato superioris non tenetur denuntiare, vel testari, nec etiam teneatur, etiam si ab illo iuramentum petitum sit, æstimo cõclusionẽ esse certissimam, quia illud ipsum, quod sufficit ad eximẽdũ aliquẽ ab obediẽtia Superiori legitimo præstanda in ordine ad manifestandum vel testãdum aliquid, cùm illud manifestari, vel denuntiari præcipit, vtiquè sufficiet ad eum eximendum etiam tunc, cùm ab illo petitur iuramentum. Si autem velint dicere, quòd semper cùm quis secluso Superioris mandato licitè potest manifestare vel non manifestare aliquod delictum eo quòd non teneatur ad manifestandum vel ad seruandum secretum, non obstante, quòd Iudex ab illo postulet iuramentum, etiam posse non testari veritatem, æstimo illam omninò falsam; quia vti probatum est in cap.8.n. 5. & ita tenent Bannez 22.q.33.art.8.dub.4. concl.6. Ledes. tract.4.de misericordia cap.4.concl.26. Auila de censuris part.2.cap.5.disp. 5. dub.5. §. ex dictis sequitur, Suarez tom. 4. de Relig. li.10.cap.12.num.44.& tom.5. de censuris disp.20.sect.3.nu.6. & 7. Sotus in 4.dist.22. q.1. art.2. semper quando subditus licitè aliquid manifestare potest, etiam si secluso Superioris præcepto ad id non teneatur, superueniente præcepto obligatur: id ipsum sentiunt isti authores de obligatione testandi propter rationem, quam dat Suarez, & est, quòd Prælatus eum actum, quem præcipit, in speciali virtute constituat: & ita subditus obligabitur obedire, si sint ex illis, quæ ad suum pertinent statum, & officium. Notandum tamen est, sermonem esse de casu, in quo subditus ante preceptum vel iuramentum in omnium sententiâ potest vel potest non facere denuntiationem, si enim esset, quando do sunt sententiæ probabiles pro vtraque parte, remanet illa difficultas communis, an subditus obligetur, quando Prælatus præcipit solùm cum opinione probabili?

8 Duæ difficultates satis graues hic se offerunt. Prima est, an ad hoc

hoc vt testis obligetur ad respondendam veritatem, sit necessarium, quòd ipsi constet, Iudicem legitimè interrogare. Secunda, an in casu dubij teneatur ad testificandum id, quod nouit. Omnes supponunt quantum ad vtramquè partē, quòd in criminibus, ex quibus imminet graue damnum bono communi vel alicui tertiò innocēti secundum dicta in cap. 5. à n. 6. non sit necessarium manifestare testi ius, quod habet Iudex, quia habetur tanquam notorium, tùm etiam quia in casu dubij tenetur quis respicere ad bonum commune, & tertij innocentis, quando damnum, quod timetur his, præponderat ei, quod Reo imminet. Idcircò sicut omnes admittunt, in his casibus quilibet particularis tenebitur denuntiare etiam Iudice non interrogante, & similiter tenebitur dicere veritatem, si fuerit inquisitus absque eo, quòd illi exhibeatur aliud fundamentum. Hinc si non pateat alia via ad euitanda illa mala, quæ imminent, certum est, debere manifestari Iudici. Ita Sanchez lib. 6. consil. cap. 3. dub. 36. nu. 4. & dub. 13. num. 4. Soto de secreto memb. 2. q. 4. conclus. 4. cum cæteris.

9 Circa alia delicta, ad quæ requiritur infamia, est difficultas, an primò debeat constare subdito, quòd eam Iudex probatam habeat in processu, ad hoc vt teneatur respondere. Aliqui citati à Sanchez vbi suprà tenent partem affirmatiuam, præsertim in casibus grauioribus, & in quibus timetur magna infamia, & graue damnum Reo, siue Iudex procedat per viā accusationis siue inquisitionis, & tanquam probabilem admittit Sanchez num. 8.

10 Contrarium tamen alij meliori ratione ducti defendunt. Primò quidem, si enim multi sentiunt, quos inferius referemus, quòd ad hoc vt Reus (præsertim inter Religiosos) obligetur dicere veritatem, Prælato ab eo exigente confessionem, non sit opus manifestare illi ius quod habet eo, quòd præsumptio stet pro parte suà, quamdiu non constat contrarium; quantò magis idem asseri debet respectu testis, quando non habet dubitandi rationes de Iustitià Iudicis. Ita docent expressè Sayrus in Claui Reg. lib. 12. cap. 20. nu. 2. Trullench in Decalog. lib. 8. cap. 3. dub. 2. nu. 10. Verba illius sunt: *Vbi euidenter constat Iudicem virum probum esse, non est necessarium, vt ostendat tibi se procedere secundum iuris ordinem, quia nemo præsumitur malus, nisi quando id euidenter constat*. Secundò, quia si semper esset necessarium quòd Iudex monstraret testi ius, quod habet ad interrogandum illum, nullum delictum nisi notorium puniri posset, cogitur enim plerumquè Iudex examen à testibus inchoare, siue sit circa infamiam, siue circa corpus, & substantiam delicti. Igitur si ad hoc vts primus testis teneatur testari veritatem, sit necessum, quòd illi ostendatur in processu Ius quod habet Iudex ad inquirendum,

numquam poterunt probari delicta, nec puniri delinquentes, nam ante dictum testis nulla habetur probatio. Ob quod pro indubitato tenendum est, non esse requisitum id quod exigit prima sententia, sed sufficit testem habere certitudinem, quòd Iudex habeat ius ad eum interrogandum, hanc verò habet, quando non habet causam persuadentem, eum agere contra Iustitiam. Ita Sotus lib. 5. de iustitiâ q. 7. art. 2. ad 1. Sylu. verbo inquisit. 1. quæst. 3. dist. 3. Diuus Antonin. 3. par. titul. 9. cap. 7. §. 5. Gregorius Lopez part. 7. tit. 29. l. 4. verb. *iuras* in fine, Areualus in materiâ de correctione fraterna. côcl. 6. proposit. 4. & sequêtibus & Sanchez vbi supra n. u8. & addit Palacius in summa verb. Iudex hanc esse receptam côsuetudinem. Saltem quoad testes, qui sunt citati ad testificandum de infamia delinquentis in omni opinione hæc doctrina certissima est; quia tunc Iudex cognoscit, an habeat fundamentum, vel non ad procedendum per inquisitionem specialem.

11 In secundo puncto maior est difficultas. Sciendum igitur est, an quando testis dubitat de iustitiâ vel iure Iudicis non in ordine ad inquirendum de infamiâ, sed de delicto: & delinquente, teneatur testari veritatem, si illi non ostendit fundamentum, ex quo interrogat: Antequam referam Doctorum opiniones, conueniens iudico citare aliqua verba grauia Soti infrà citati: *Si Prælati illi essent, quos nulla ignorantia decipere, nullaque posset corrumpere iniquitas: nulla esset tunc quæstio, nec dubia esset sententia hæc, quæ asserit in dubio inclinandum esse semper in preceptum Prælati. At quia Prælati homines sunt, qui decipi & decipere facile possunt, maiori negotio versanda est quæstio.* Prima sententia sine vlla limitatione affirmat, testem teneri ad testificandam veritatem in casu, quo dubitat, an Iudex iuridicè interroget. Ratio est, quia quilibet, qui possidet rem aliquam, habet ius ad vtendum illâ, licèt alter dubitet, an sua sit, vel non, *quia in dubio melior est conditio possidentis*, cùm ergò Prælatus possideat ius interrogandi, & illud non perdat per dubium subditorum, tenebuntur obedire deponendo dubium ita Paludanus in 4. distinct. 19. q. 4. in fine, Syluester verbo Inquisitio 1. quæst. dist. 8. D. Antoninus 3. part. tit. 9. cap. 7. §. 5. & dicit Sotus in locis statim citandis, esse sententiam communem inter Canonistas: & Nauarrus illam admittit in dict. cap. inter verba, corol. 52. nu. 600. ita tamen vt Iudex cum cognitione causæ, & non cæco modo procedat.

12 Secunda sententia dicit, quòd quando in causâ non agitur nec de damno graui proprio, nec alicuius tertij, qui sit infamandus aut ad pœnam grauem condemnandus, teneatur quis obedire Superiori in casu dubij: si tamen agatur de causâ in quâ hæc damna interueniunt si grauia sint, non sit obliga-

ga-

gatio respondendi, si subdito non constet de Iustitià, cum quà Iudex interrogat. Dixi, si timeantur damna grauia, quia si sint leuia, tenebitur quis respondere. Ita Corduba lib. 3. qq. q. 6. in 2. par. conclu. Sotus lib. 5. de iust. quæst. 6. art. 6. vers. ex his autem, & de Secreto memb. 3. quæst. 2. conclus. 2. & 3. & ibidem Corduba circa primam Conclusionem: immò addit Sotus: *In tali dubio teneri testes non detegere criminosos.* Et accomodandose huic sententiæ Thomas Sanchez lib. 6. Consiliorum cap. 3. dub. 31. num. 6. inquit, esse verum, etiam si subditus magis inclinet ad hoc, quòd Iudex iuridicè procedat, dummodò reuera maneat dubiosus: & in hoc sensu debet intelligi Aphorismus Sà verb. testis nu. 2. vbi tractat hoc punctum, quia aliàs illa doctrina absolutè intellecta secundum quod ab ipso ponitur, esset falsa.

13 Probatur ista sententia primò: quia quilibet habet præsumptionem pro suà parte, quòd aliquis sit bonus, quàm diu contrarium non constat. Posito deinde ita esse, quòd dum dubitatur de iure Iudicis ad inquirendum contra personam aliquam determinatam, non constet, talem personam esse malam, nec Ius pro tali eam habeat, imò potius quoad hoc faueat Reis, tamquam suæ famæ, vitæ & bonorum possessoribus, sequitur, quòd sicut Iudex stante dubio de Iure ad inquirendum, grauiter peccaret inquirendo ob grauamen, quod inferret infamando, & dehonorando illum, qui erat in possessione suæ famæ & honoris: sic testis, qui dubitando de iustitià Iudicis publicaret pro malo delinquentem, qui stat in possessione de bonitate respectu testis & aliorum, grauiter peccaret infamando illum, quantum ex parte suà est; non minus, quàm si quis dubitando an aliqua res ad se pertineat, quam alter possidet, acciperet vel secretò, vel publicè, prout affirmant omnes: quod tamen semper est intelligendum, dummodò ex eo, quod quis non testetur veritatem, non immineat graue nocumentum bono communi vel cuidam tertio innocenti, quia iam dictum est, quòd sicut si in his casibus bono communi & tertio maius immineat malum, quàm delinquenti ex infamatione & condemnatione, Iudex in casu dubij de iure, quod habet, tenetur ad inquirendum, sic testis in dubio tenetur ad respondendam veritatem.

14 Secundo probatur hæc sententia, quia nemo se potest obligare ad obediendum alicui Superiori in illis, quæ inferunt graue damnum tertio, non enim est dominus famæ illius, nec vitæ aut bonorum, nec se potest obligare cum suo graui damno spirituali, ergò vbi est periculum talium damnorum aut alicuius ex illis, sicut in præsenti casu

casu, non solùm non tenebitur, sed nec licitè poterit respondere id, quod nouit, esto sit pressus & constrictus per censuras & præcepta.

15 Id ipsum confirmat Sotus alià ratione fundatà in vnà certà regulà, & admissà à Doctoribus in materià de Ignorantià, & est, quòd in casu dubij secura pars sit eligenda, quando alia secura non est: & si nulla secura sit, illam sequi opportet, in quà est minus periculi: & dicit, quòd in materijs moralibus non censeatur minus dubia illa pars, quæ plures in fauorem suum habet rationes, dummodò non faciant illam desinere esse dubiam, sed illa, quæ est minus periculosa, licet non sit fulta tot rationibus, quia minus periculum, quod in illà est, pro ratione fortiori habetur in ordine ad fauendum ipsi. Verum est, si pericula ex vtràque parte essent æqualia, pars quæ in sui fauorem plures habet rationes, amplectenda est, hoc tamen non posito minus periculosam sequi opportet. Ex quo colligit, quòd cùm inter hoc quod est non obedire Prælato, & infamare & condemnare ad pœnam grauem tertium, hæc secunda pars sit magis periculosa, eo quòd maius sit malum, tollere proximo honorem, vitam & bona, quàm non obedire, hinc est, quòd in casu dubij periculosius fugiendum sit, quod est illud primum, & amplectendum hoc secundum, quod minus periculosum est deponendo practicè dubium. Addit Sotus conclus. 3. quòd si aliquis haberet opinionem probabilem de parte minus securà, & tantùm formidinem aliquam fundatam tamen & probabilem de contrarià, etiamsi fundamentum formidinis non pertingat ad generandam opinionem, si imimineret nocumentum valde graue cuidam personæ magnæ expectationis in Republicà, non tenebitur sequi illam partem, pro quà stat opinio probabilis, sed sequi poterit contrariam. Exemplum, quod ponit Sotus, ponam ego in verbis illius formalibus: *Interrogat te Iudex aduersus dignissimam personam, nempe cuius vita pretiosa est in Republicà, opinarisque Iudicem legitimè inquirere, sed cum probabili formidine partis contrariæ, certè non tibi consularem opinionem sequi, vt testimonium dicas, sed potius celes, nam periculum graue, ne dignissima persona præter ius occidatur, aut infametur, facit vt in moralibus formido præponderet opinioni:* & ita tenet Trullench. vbi suprà: attamen si formido careret rationabili fundamento, sed inniteretur solùm pusillanimitati vel scrupulo testis, debet respondere, & non curare vanum illum timorem.

16 Hanc secundam sententiam cum omnibus suis limitationibus & ampliationibus præter Authores citatos sequitur Nauarrus in dicto

dicto cap. inter verba, corol. 5.3. num. 135. Sanch. lib. 2. de matrimonio disp. 36. num. 8. Villalobos tract. 17. diff. 1. num. 13. Trullench. in Decalog. lib. 8. cap. 3. dub. 2. num. 10. & mihi securior videtur, charitati & Iustitiæ magis consentanea propter rationes, quibus innititur, & sic omnino eam amplecti oportet & sequi, notando tamen, quòd quando ob dubium aliquod fundatum, quod habet subditus modestè petet à Prælato, vt illum auferat monstrando fundamentum, quod habet ad interrogandum, tunc Prælatus debet committere Secretario, vt illud legat, neminem nominando, quod sufficit, vt videat, eum procedere secundum iustitiam, cum quo iam non excusabitur à testificanda veritate contra delinquentem.

CA-

CAPVT XVI.

De modo examinandi Testes.

1 SVppositâ necessitate iuramenti in testibus, de quâ Capite præcedenti num. 5. actum est, in præsenti declarandus remanet modus & circumstantiæ, cum quibus accipi debet iuramentum, & examen fieri. Circa primum non desunt Authores, qui dicunt, dictum testis datum in scriptis fidem facere, siue fuerit coram examinante, siue non, dummodò illud in chartâ clausâ iuratum & firmatum transmittat. Hanc sententiam tenent aliqui, quos citat Farinacius de testibus quæst. 80. & illam admittit in mutis, & illis qui ex aliquâ infirmitate impediti claré & distinctè loqui non possunt, nec non quando est recepta talis consuetudo, sicut multi dicunt eam esse Venetijs: admittit etiam illam Decianus consil. 51. num. 101. & 107. lib. 2. quando per partes datur potestas Iudici ad procedendum de plano, relictâ solemnitate illâ Iuris, quæ ad illius apices spectat. Additque Decianus nu. 101. quòd quando testes sunt homines prudentes, sapientes & virtuosi, faciant fidem dando vel mittendo sua allegata iurata in scriptis. Ex quibus omnibus probabiliter infertur, hoc non esse aliquid de substantialibus Iudicij, ac proinde Prælati & Visitatores hâc opinione vti poterunt, cùm expediens iudicauerint ad euitandum strepitum & rumorem, qui in aduocandis testibus absentibus causaretur; & multò magis si esset necessarium testimonium alicuius sæcularis grauis, de quo scitur, quòd suum dictū in scriptis depositurus sit, non tamen ad testandum personaliter accessurus. Hanc sententiam sequuntur F. Ioseph à Sanctâ Mariâ in suo Tribunali tract. 4. Rodriguez tom. 2. qq. q. 13. art. 4. præsertim in causis non magni momenti, & ex quibus non resultat grauis infamia contra Reum, si enim hæc resultaret, sentiūt, testem debere vocari in præsentiam examinantis, vt coram eo & Secretario dicat & declaret oretenus veritatem.

2 His tamen non obstātibus communis & magis recepta opinio apud Iuristas, Canonistas & Theologos est, quòd in causis criminalibus necessarium sit, testes suum testimonium oretenus in præsentiâ examinantis deponere, & in scriptis non facere fidem, probant hoc ex multis legibus & textibus: principaliter ex cap. testes 3. q. 9. vbi dicit Pontifex; *Testes per quacum-*

eunque scripturam testimonium non proferant, sed presentes his que viderunt & nouerunt, veraciter testimonium dicant, & ibidem Glossa verb. *Sed præsentes* & verbo scripturam inquit: *Testibus non testimonio credendum est.* Quæ verba ibi Glossa desumit ex cap. vestra., de cohabitatione Clericorum & mulierum: & in cap. à nobis qui matrim. accus. poss. dicit Pontifex: *A nobis est quæsitum, vtrùm aliqui super accusationem matrimonij nihil propriâ voce depromentes, debeant per solam chartulæ conscriptionem admitti? Ad hoc respondemus, quòd in talibus nisi quantum ad præsumptionem nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendã, nisi alia legitima adminicula suffragentur.* Et licet videatur, hic loqui Pontificem de Accusatore, intelligit tamen eum Glossa cum alijs Doctoribus etiam de Testibus, & probat hoc ex illis verbis *nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendam, quia sententia (inquit) ad dicta testium profertur, non ad dicta Accusatoris.* Ratio, quam Doctores pro hâc Conclusione afferunt, est, quia in depositionibus factis per scripturam Iudex non videt, quâ facie, quo timore vel audaciâ testis loquatur, nec etiam potest replicare suas interrogationes in his, in quibus est necessaria declaratio ad hoc, vt appareat, an loquatur consequenter, vel non, vel moneatur passione & similia: hæ quippe sunt circumstantiæ valde necessariæ ad dignoscendum, an testificetur veritatem vel non.

3 Existimo, hanc sententiam omninò recipiendam esse à Religiosis cum illâ limitatione, cum quâ illam admittit Farinacius vbi suprà num. 39. nimirum testificationem muti factam per scripturam facere fidem in præsentiâ examinantis, sicut & illius qui ex impedimento linguæ claré & distinctè loqui non potest. Item dictum testis depositum per scripturam in ordine ad probandam infamiam extraiudicialiter, sicut sentiunt Felinus & alij, quos citat & sequitur Farinacius num. 41. Reliqui tamé testes, vt fidem faciant, per se ipsos & oretenus coram examinante debent deponere, nec sufficit per tertiam aliquam personam, licet sufficeret per Interpretem, cùm testis ignorat linguam. Ita Bartol. in l. qui bonâ fide, §. si alieno num. 17. ff. de damno infecto, Butrius in c. licet, de testibus, & alij multi, quos refert & sequitur Farinacius de testibus quæst. 74. num. 28. nec sufficit, quòd deponat cum iuramento extraiudicialiter, sed debet in iudicio deponere. Mascard. de probat. in præfat. quæst. 5. num. 89. Farinacius vbi suprà num. 29. Nec sufficit iurare solùm oretenus, sed opportet manu tangere rem aliquam sacram. Ita Farinacius num. 27. Stylus communis, qui hodie in his Regnis obseruatur, est, quòd Sacerdotes iurent *In verbo Sacerdotis* positâ manu super pectus, illi verò qui non sunt tales, positâ manu supra vnam Crucem,

dicendo, se iurare Deo & illi Cruci, quòd velint dicere veritatem in omnibus, de quibus interrogati fuerint (subintelligitur secundùm iustitiam).

4 Testis debet examinari per ipsam personam Iudicis, vt habetur in Auth. apud eloquentissimum, C. de fide instrumentorum, & in l. 3. §. ideòque Diuers. ff. de testibus, & l. solam, C. eodem & ibi Glossa, & communiter Doctores docent cum Baldo in cap. si qui testium, de testibus, inculcant cum magnâ ponderatione Couarr. lib. 2. variar., cap. 13. n. 10, Segura de Aualos in suo directorio Ecclesiasticorum Iudicum par. 2. cap. 2. num. 17. & 23. conquerendo grauiter de illis, qui sine causâ vrgenti contrarium faciunt; Simanchas de Catholicis Institutionibus cap. 64. num. 11. & 21. dicendo, hunc esse stylum Sacri Tribunalis Inquisitionis. Ratio est illa, quæ fuit tacta numero precedenti, quia ex modo loquendi testis, ex aspectu, tristitiâ vel lætitiâ, ex audaciâ vel verecundiâ & timore, prudentiâ vel imprudentiâ, ex accusatione, querelâ & modicâ connexione in respondendo ad interrogata, ex facilitate dicendi aliqua sine reflexione ad ea quę dicit, aut dixit, & ex alijs circumstantijs formatur conceptus de testimonij veritate, totumque id quod ad liquidandam conducit veritatem, fieri debet omni possibili adhibitâ diligentiâ & labore.

5 Si tamen Iudex legitimè impeditus esset, licitè poterit examen testium suo Secretario committere, vel alicui alteri personæ dignæ & competenti, præsenti vel absenti: ita tamen vt constet in processu de tali commissione, prout disponit Auth. apud eloquentissimum citata: quòd verò hoc licitum sit Iudici, præterquam quòd sic persuadeat Tribunalium tàm sæcularium quàm Ecclesiasticorum cōsuetudo, constat ex cap. 2. de iudicijs in 6. vbi interrogatus Bonifacius VIII. an in casu quo testimonium alicuius mulieris in aliquâ causâ necessarium esset, possit cōpelli ad hoc, vt personaliter ad testificandum veniat in Iudicis præsentiam? Respondet, quòd non, quia non decet fœminas vagari extra suas domos, & multò minus per domos Iudicum & Tribunalia, sed quòd Iudex potius accedat ad domum mulieris, & si non possit, vel conueniens non fuerit, *Tabellionem aut aliam personam idoneam ad eam transmittat*. Id ipsum determinat Eugenius III. in cap. si qui testium, de testibus, vbi sic ait: *Si qui testium valetudinarij sunt, & senes vel debilitate confecti aut paupertate depressi, ita quòd non possint ad vestram præsentiam adduci: ad ipsos recipiendos mittatis personas idoneas & discretas*. Ex quibus textibus diffusè probat Baldus cum multis insufficientiam testificationis in scriptis traditæ: numquam enim de illâ Pontifices mentionem faciunt tamquam scilicet de re nullam faciente fidem.

6 Quando accipitur à Teste iuramentum, debet esse de eo, quòd nu-

nudè & simpliciter sit depositurus veritatem in his, in quibus interrogatus fuerit, nullo admisso respectu humano, nec vlli sit condescensurus passioni, &c. expedit etiã in iuramento addere, se nihil reuelaturum Reo vel alicui alteri personæ id quod testatus est ante datam sententiam, & causam publicatam, quia procul dubio sic conuenit ad euitandas calumnias, & graues inquietudines, quæ ex opposito sequi possunt. Ita docent Hostiensis in cap. Fraternitatis, num. 5. de testibus, & ibidem Panormitanus num. 3. Felin. num. 10. Farinac. de testibus quæst. 74. nu. 18. cum alijs multis, quem sequitur Alderete li. 1. cap. 9. num. 6. & Farinacius quæst. 67. nu. 296. cum alijs dicit: testem reuelantem suum dictum ante publicationem causæ debere puniri cum rigore ad Iudicis arbitrium. Mihi autem videtur melius fore, quòd postea quam testis sua dicta firmauit, loco iuramenti prælatus imponat ipsi præceptum, vt teneat secretum vsque ad publicationem processus absquè eo, quod iste nouæ circumstantiæ iuramenti implicetur; quamuis si testis sæcularis sit, expediens sit, quòd iuramentum se extendat ad omnia prædicta, cùm Prælatus Regularis tali præceptum imponere non possit.

7 Prudens est præuentio, si Iudex, antequã Secretarius aliquid scribat, se informet ab ipso teste circa ea, quę scit, & dicere potest, ne perdatur tempus & charta, sicuti contingeret, si responderet testis, se non scire aliquid alicuius momenti circa omnes interrogationes factas. Verum est, quod si factis sex aut octo interrogationibus sciat aliquid, circa vnum, & aliud circa aliam, &c. scribi debeat nec inconuenit eum ad cęteras respõdere, se nihil scire, aut nihil habere ad dicendum.

8 Testis debet dicere ætatem, quam habet, si enim sit minor quindecim annis, dictum illius nõ facit plenam fidem in ordine ad condemnandum Reum, sicut notat Lex, testimonium in fin. ff. de testibus, licet generet præsumptionem vel indicium, cui si suffragentur alia adminicula, sufficiet. Debet scribi nomen proprium, & appellatiuum siue cognomen testis, status ipsius, & conditio, v. g. quòd sit Sacerdos vel non &c. & totum quod hic exprimitur, ita poni debet, quia omnia pertinent ad substantiam & non ad apices iuris. Alias interrogationes generales remitto ad praxim, quæ in secundà parte collocatur.

9 Illud de quo Examinans maximè curare debet, est, dilucidare causam scientię, quam habet testis, sicuti dictum est: & aduertat Iudex informans, quòd si testis obliuisceretur reddere rationem illius, illam debent petere. Notandum etiam est, non esse bonum modum respondendi ad interrogationem, dicere, se ita nouisse, prout in illis contentum est, sed opportet annectere rationem dicendo, v. g. quia erat præsens, quãdo contigit casus, & vidit oculis

ſuis vel quia audiuit, ſi fuerit aliquid ſpectans ad auditum, nam interfuere aliqui lex viſu, vel ex publicitate, vel ex auditu, talis eſt latitudo, & diſcrimen, vt vnum probet, & alterum non, ſicut ſuis in locis dictum eſt: itaquè reſponſio tàm generalis Reo præiudicare non debet, donec ſpecificetur & declaretur cauſa notitię.

10 Non eſt parcendum labori & ſcriptioni in eo, quod deponit teſtis, etiam ſi id quod interrogatio petit, foret repetendum, ad quod aliqui parum reflectunt, & malè faciunt. Debet etiam à teſte peti, vt declaret tempus, locum, & perſonas, quæ præſentes erant, & ſi citauerit aliquem aut aliquos notentur illius dicta, conteſtando caſum cum ſpecialibus ſignis, in quibus concordant & conueniunt, v. g. Dicendo, cùm omnes tali die, tali horà in horto eſſent, vel dum talis vel talis eſſet in veſtibulo vel introitu clauſtri, vel Eccleſię aut alterius loci, quod multum importat ad dilucidandam veritatem, vel in fauorem Rei (quemadmodum ex caſu Sanctæ Suſannæ cõiectari licet Daniel. 11.) vel ad delicti probationem: præterquam quòd per hanc diligentiam frequenter detegantur circumſtantiæ diminuentes aut aggrauantes, exẽpli gratià defenſio inculpata, paſſio repentina, vel quod ſit caſus præcogitatus, proditio, vel in loco ſacro, aut in Prælati præſentiâ, ſicut notat Lex Gracchus, C. de adulterijs.

11 Quando interrogatio eſt negatiua, reſponſio debet eſſe affirmatiua, aliàs non probat. Sit exemplum interrogatio dicit, an ſciant Fratrem talem fugitiuũ vel Apoſtatam numquam ſe ampliùs præſentaſſe aut comparuiſſe in aliquo Conuẽtu Religionis, poſteaquam fugit ex tali Conuentu? vel dicit, an ſciant, Petrum qui petit habitum Religioſum, non ſic eſſe ære alieno grauatum, vt impedire poſſit ipſius profeſſionem iuxta Apoſtolicas Conſtitutiones? iſtæ ſunt interrogationes negatiuæ. Reſponſio verò quæ non probat ex eo quòd negatiua ſit, eſt huiuſmodi: iſte teſtis dixit, ſe non ſcire, an fugitiuus ſe præſentauerit, vel comparuerit, vel ſe non ſcire, an Petrus ſit grauatus ære alieno, &c. Hoc enim non eſt affirmare, illum ſe non præſentaſſe, vel iſtum non eſſe ære alieno grauatum, quod probari intẽditur, ſed an ille ſe præſentauerit vel non, an iſte ſit ære alieno grauatus vel non, teſtem non ſcire. Hoc autem multum diſtat à fine, ad quem interrogatio dirigitur, quia poteſt eſſe, quòd ille ſe non præſentauerit, & quòd iſte debita contraxerit, & teſtis ignoret vtrumquè. Ac proinde ex eo quòd dicat, ſe neſcire an iſte contraxerit debita, vel ille ſe præſentauerit, fidem non facit, idcircò debet dicere teſtis, ſe ſcire, quòd talis fugitiuus ſe non præſentauerit, nec in Religione comparuerit, eo quòd ſit publicum, & ſi aliter res ſe haberet, ſciret vtique vel audiuiſſet illis vicibus, quibus de tali Religioſo inquiſiuit, tum etiã,

quia

quia similia confestim sciuntur inter Religiosos illius Conuentus & Prouinciæ, ex quibus fugit; præsertim cùm Religiosus fugitiuus est persona valde cognita, ex quibus omnibus persuasum esse potest, talem semper extra Religionem mansisse: in alio uerò casu debitorum debet dicere, quòd sciat, eum non contraxisse debita, si enim illa contraxisset, scit eum esse soluendo, & quòd soluisset aut soluet; eo quòd iam ordinem soluendi dederit, & quòd sciat, quia si contraxisset debita, utiquè nosset propter strictam amicitiam, quam semper cum eo professus est, nec hoc celasset, sicut nec alias res grauis momenti celauit, tum etiam, quia scit illum esse hominem à negotijs, & contractibus alienum, & quòd numquam in loco quo degit, audiuerit, eum contraxisse debitum alicuius momenti, & hoc modo testis sua dicta probat, non autem priori modo. Ad hoc multum reflectendum est, nam ex huius inaduertentiâ in informationibus multi errores committi possunt, præsertim in materiâ Apostasiæ continuatæ, & longæ, redduntur quippe nullæ tales informationes ob defectum probationis in testibus.

12 Alius defectus in informationibus esse potest, & consistit in quâdam responsione factâ uel datâ ab uno teste eodem modo & ijsdem uerbis, quibus fuit data, ab altero. Quod prouenit ex eo, quòd Secretarius, uel informans prælegat testi illud ipsum, quod depofuit alter, respondeatquè, ita rem se habere, uel sic esse, & sine alio examine, vel replicà scribat responsionem ad omnes interrogationes eadem formà, & modo, quo scripta fuit responsio alterius. Et hoc procul dubio reddit informationem suspectam, nimirum uel quòd Secretarius composuerit responsionem eo modo, quo debebat dari, uel quod testes conuenerint inter se, & saltem hoc arguit in Iudice negligentiam in inquirendo eo, quod testes sciunt, & de modo quo sciunt. Hæc aduertentia est S.Thomæ 22.quæst.78.art.2.ad 2. & Simancæ ubi supra cap. 64. nu. 54. & aliorum.

13 Ad euitandum hoc inconueniens unusquisque testium in loco secreto examinandus est, solùm Iudice & Secretario præsentibus, & absque eo quòd uideat ea, quæ ab alijs testibus dicta sunt, sed procedat præcisè & se regulet iuxta ea quæ nouit. Secretarius verò debet scribere testis allegata ijsdem verbis, quibus ipse testificatus est, & in casu quo aliquid corrigendum esset, debet fieri sine eo, quòd mutetur in minimo, vel maximo eiusdem stylus, & conceptus: & hoc præsente, & assistente ipso teste.

14 Aduertant Iudex, & Secretarius, se grauiter peccaturos, si scribant solùm ea, quæ ex dicto testis grauant, & condemnant Reum, ommittendo illa, quæ illum defendunt, & excusant aut culpam diminuunt. Est doctrina Iulij Clari quæst. 23. in princ. de Scapio, de iu-

iure non scripto cap. 51. num. 18. & aliorum. Hoc enim habet speciem fraudis, sicut dixit Baldus tract. de testibus 2. par. num. 24. & astutam prese fert occultationem veritatis, ne dicam falsitatem. Et pro maiori claritate atquè ad euitandam omnem æquiuocationem & confusionem aduertat Secretarius (ipse enim est, cui incumbit scribere, & referre omnia, quæ in informationibus continentur) vt quando testis dixit, se hoc audiuisse, scribat illud tamquam auditum à tertia persona, ac proinde dicere debet, testem hoc audiuisse, &c. iste est stylus ordinarius, nisi in casu quo opporteret cõtestari verba formalia, quæ quis dixit declarando ipsas personas, v. g. *Item declarauit iste testis, se tali tempore, & occasione præsente tali audiuisse dicentem N. Reum verba sequentia: Pat*[illegible]*esolutus & statim me vindicare de iniuria à Petro mihi illatà*, vel id, quod fuerit: in hoc solùm casu ponuntur verba formalia cum istà aduertentià: & procurando distinguere bene nomina personarum, de quibus aliquid dicitur aut refertur, euitabitur confusio, quæ causari potest ex duorum colloquio.

15 Non conuenit, quòd testes vtãtur verbis ambiguis, v. g. *Credo, mihi persuadeo, imaginor &c.* Ita determinatum est in l. testium, C. de testibus, & docent Graffis dec. 99. num. 2. quia iste loquendi modus secundum dicta d. p. 14. num. 23. non probat, & ita debent affirmare tamquam certum id, quod sciunt, & quomodo sciunt, an quia viderunt, vel quia est publicum, vel notorium, vel quia audiuerunt ab aliqua personà fide dignà, nisi probatio fundaretur in præsumptione quam vocant *Iuris & de iure*, in illà enim valet dicere, credo. Sit exemplum, vidit aliquis Petrũ tali die in tali domo & loco absconditum, & nudum cum nudà, & ex hoc dicit, *Credo eum esse adulterum, &c.* hæc probatio est legitima; etiam si stet sub verbo *Credo*, quia est fundata *In præsumptione Iuris*, sicut colligitur ex cap. præterea, de testibus & ex l. si vicinus C. de nuptijs. Et tenent communiter Doctores cum Panormitano in cap. quoties, de test. Felinus in c. inquisitionis §. quæsiuisti de Accusationibus, Farinac. quæst. 6. 8. n. 74. & 111. Si tamen credulitas ista fundaretur in præsumptione magis remotà, v. g. si diceret, *Credo quòd talis sit adulter, quia vidi illum aliquoties cum tali fæminà maritatà loquẽtem in eius domo, vel plateà*, non facit probationem alicuius momenti.

16 Quando informans inueniet testes omni exceptione maiores, illos examinet: in defectu tamen horum, admittat omnes illos, de quibus fiximus locuti in cap. 14. notando, quòd si ad ipsum non spectet sententiare causam, conueniens sit, quòd notet & significet in chartà Prælato suam mentem & sententiam, quam tulit de quocumque testium, videlicet, quòd talis

talis ipsi visus fuerit inconsideratus & temerarius, facilis & procax ad loquẽdum, quòd animaduerterit eum tinctum pice alicuius passionis, vel quòd inuenerit modicam consequẽtiam & consistẽtiam in dictis illius. Hoc importat plurimùm, cùm enim in Religione non publicentur testes, vt Reus contra eos possit excipere, prout inferius dicemus, nec Aduocatus, qui eum defendat, debet Iudex hoc supplere meliori modo quo poterit:& propterea multum interest, Iudicem esse bene informatum de qualitate testiũ, quæ personę sint, quà veritate eorum dicta nitantur. Totũ hoc fundatur in c. per tuas de Symonià, vbi Papa Innocentius III. exigit testium qualificationem. Id ipsum stabilitũ est in leg. 3. ff. de testibus, & cõfirmãt multi Authores in illa verba *Maiores* Glos. in c. 1. de cõsanguinitate & affinitate, & specialiter Abb. num. 5. Mascard. tom. 1. c. 6. num. 68. Couarrub. in praxi crim. cap. 18. num. 1.

17 Quærit Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 53. n. 8. an, si testis, qui iurauit se responsurum veritatẽ, circa aliqua puncta vel capita in examine inueniatur dixisse falsum, probet in ordine ad alia? respondet negatiuè: *Nam iuramentum est indiuisibile, & sic meritò vbi testis est in vno suspectus, totum eius testimonium redditur suspectum, & quando eius dictum in vno reprobatur, non creditur ei neque in alijs:* aitq; hanc esse communem Doctorum opinionem citans diuersos ex illis. Sed hoc intelligendum est, quando falsa testificatio fuit circa aliquam circumstantiam substantialem delicti principalis, si enim esset circa aliquid merè extrinsecũ, non vitiaretur testimonium circa reliqua, nec testis denominaretur falsus, quia quemadmodùm quãdo duo vel tres testes conueniunt in corpore delicti & in circũstantijs, quæ contestantur veritatem, etiamsi varient & sibi contradicãt in alijs accidentibus, probant, nec falsum illorũ dicitur esse testimonium, sic etiã in casu nostro. Ita Iulius Clarus vbi sup. n. 9. Imola in l. §. si quis simpliciter nu. 35. vol. 3. vers. itẽ inducitur, ff. de verb. oblígat. Alex. cons. 87. n. 19. lib. 5. Dec. cõs. 105. post n. 2. vers. venio ad secũdum & cons. tit. 602. n. 4. dicẽdo esse commmunẽ; licet non desit, qui contrarium sentiat. Aimon. cõs. 99. n. 8. Bertaz. cons. 296. n. 6 Baiard. in addit. ad Clarum q. 53. n. 21.

18 Quando testis in iudicio cũ iuramento aliquid deposuit, quod cõstat esse nullum, vel quia Iudex erat competens, vel ex alijs capitibus, postea verò ĩ alio iudicio deponit contrarium, debet stari huic secundo dicto, quia primum non curatur, & ita non præiudicat secũdo. Ita Glossa in c. cùm causam, de test. Felin. in c. cùm tu. n. 5. eod. tit. & alij. Si tamẽ in Iudicio valido testis dixit se nihil scire, & deinde citatus à Iudice Superiori desiderante substantiare magis causam, testetur aliquid, nulla erit testificatio, eo quòd testis reputetur falsus, & præsumatur deprauatus ab

vnà

vnà partium. Ita Angel. de Vbal. inter conf. crim. consil. 73. n. 23. in fine, lib. 2. Iulius Clarus quæst. 53. num. 14. & ait esse aliorum Doctorum: si tamen in primo Iudicio valido deposuit aliquid sub iuramento, & statim in alio Iudicio deponit cum iuramēto contrarium, certum est, talem tamquam falsarium esse castigandum. Dubitant autem Doctores, an alicui ex huiusmodi dictis standum sit in ordine ad causam. Aliqui citati à Iulio Claro num. 13. asserunt, nullum eorum dictorum fidem facere, nec de illis quidquam curandum esse: ipse tamen arbitratur probabilius esse, quòd licet testis tamquam falsus castigandus sit, primo tamen dicto standum sit. Ita Alciatus de præsumption. reg. 2. presumpt. 29. num. 7. affirmans hanc esse communem Doctorum opinionem. Ratio fundamentalis est, quia præsumitur testem pro secundo dicto à parte esse vitiatum, ac proinde licet puniri mereatur, primum dictum tenet, quamuis ex secundà testificatione contrarià nonnihil perdat firmitatis. Nec contra hoc valet dicere, quòd si ille qui cum iuramento respondit in vno iudicio, se nihil scire, & postea in alio iurat de aliquà re determinatà, nihil probet, quomodo probabit ille, qui vnà vice iurauit vnum & postea iurat contrarium? Respondetur, hanc obiectionem nostræ fauere sententię: sicut enim in simili obiectionis non attenditur ad secundum dictum non solùm propter contrarietatem iuramenti, sed quia præsumitur testis vitiatus à parte interessatà: sic in primo casu illud ipsum præsumitur de secundà testificatione, & cum in primà nihil sit fassus, non habetur dictum, cui stari potest: in casu tamen, quo in iudicio iurauit vnum, & in alio contrarium, fundamentum habetur ad persuadēdum, quòd primum dictum sit verum & rectum vtpote illius, qui à parte deprauatus non erat, & illi insistendum sit, non autē secūndo.

19 Aliud dubium notatu dignum pro dicendis in capite sequenti, agitant aliqui, & est, an quando in ipso Iudicio & coram ipso Iudice aliquis testatur contraria, debeat alicui eorum adhiberi fides, & dubium principaliter procedit in opinione asserente *Post litis contestationem* esse necessariam testiū ratificationem, de quà agetur capite sequenti.

20 Quo supposito dico primò, quòd quando testis absq; eo quòd recedat à præsentià Iudicis (quod Iuristæ vocare solent *In continenti*) & sine animo corrigendi, nec allegando iustam causam pro emendatione vel correctione illius, quod primò dixerat, dicit contraria in substantialibus testimonij, non est illi in vllo alio adhibenda fides, iste enim est testis falsus, & absolutè varians, ac proinde non facit fidem. Ita Menochius de arbitrarijs casu 108. num. 2. Alciatus vbi suprà præsumpt. 25. num. 4. Iulius Clarus vbi suprà num. 53. Couarruuias lib. 2. variarum cap.

cap.13.num.8. Roland. à Valle conf.73.n.30. & omnes absque eo, quòd citent aliquem Authorem in contrarium.

21 Dico secundò, quòd si testis in casu dicto cum animo se corrigendi & emendandi dicit aliquid diuersum ab eo, quod dixerat ante, debet stari secundo testimonio, & non primo, quod corrigit & emendat, cùm enim humana fragilitas sit subiecta obliuioni, & testis non habuerit tempus loquendi cum illis, qui potuissent ipsum corrumpere persuadendo illi, vt præteritum dictum corrigeret, præsumendum est, correctionem esse consentaneam & conformem veritati. Et licet aliqui asserant, probandam esse causam erroris, alij tamen dicunt hoc non esse necessarium, licet conueniat, eum saltem vnam afferre, si enim non faceret, redderet suspectam correctionem. Ita Doctores citati: & hoc siue Secretarius scripserit primum dictum, vel non: ita vt testis nec à præsentià Iudicis discesserit, nec suo dicto subscripserit: si enim illi subscripsisset, cùm in ordine ad hanc subscriptionem illud relegisset, & locum ac tempus habuisset videndi, an aliquid esset corrigendum, eo ipso quòd tamquam tali subscribat, illud ratificat, quod tantum valet, ac si illud correxisset, cum hoc enim datur locus alteri correctioni: nam sicut docet Bartol. in l.1.ff. si cert. petat. *Testis qui dictum suum semel declarauit, amplius illud declarare non potest*, & probat Menoch.num.5. cum alijs, ex c. apud misericordem 32.q.1. Dixi si testis à Iudice non discessisset, nam in casu quo testis suum dictum inchoàsset v.g. mane, & vesperi illud prosequeretur & concluderet, specialis est difficultas, an detur loc* Correctioni pro eo, quod dixerat mane? Respondet Menochius nu. 5. cum alijs, quòd in tali casu Iudex singularem debeat adhibere diligentiam in videndo, an causa Correctionis habeat verisimilitudinem an non: an testis habuerit tempus vel ansam loquendi parti, & ab illà potuerit corrumpi, attẽdendo pro hoc ad testis qualitatem, an sit persona grauis, virtuosa, & de quà nulla possit leuitas præsumi, ab hoc enim dependet, an Correctio pro verà & legitimà admittenda sit vel non. Videatur Couarr. vbi suprà, Felinus in cap. præterea num.10. de testibus, Alciatus præsumpt.29. Iulius Clarus vbi supra num.15. qui omnes hoc punctum remittunt Iudicis prudentiæ.

22 In sententià asserente requiri, quòd testes id quod in summarià sub iuramento dixerunt, ratificent & sub nouo iuramento repetant in plenarià, quæ est *Post litis contestationem*, potest controuerti, si in hoc nouo examine iurent contraria primis (supponendo illos esse puniendos ob falsum iuramentum) cuinam ex duobus dictis stãdum sit? Magis communis & recepta opinio est, standum esse primo dicto ob rationem datam in

CAPVT XVI.

De modo examinandi Testes.

1 SVppositâ necessitate iuramenti in testibus, de quâ Capite præcedenti num. 5. actum est, in præsenti declarandus remanet modus & circumstantiæ, cum quibus accipi debet iuramentum, & examen fieri. Circa primum non desunt Authores, qui dicunt, dictum testis datum in scriptis fidem facere, siue fuerit coram examinante, siue non, dummodò illud in chartâ clausâ iuratum & firmatum transmittat. Hanc sententiam tenent aliqui, quos citat Farinacius de testibus quæst. 80. & illam admittit in mutis, & illis qui ex aliquâ infirmitate impediti clarè & distinctè loqui non possunt, nec non quando est recepta talis consuetudo, sicut multi dicunt eam esse Venetijs: admittit etiam illam Decianus consil. 51. num. 101. & 107. lib. 2. quando per partes datur potestas Iudici ad procedendum de plano, relictâ solemnitate illâ Iuris, quæ ad illius apices spectat. Additque Decianus nu. 101. quòd quando testes sunt homines prudentes, sapientes & virtuosi, faciant fidem dando vel mittendo sua allegata iurata in scriptis. Ex quibus omnibus probabiliter infertur, hoc non esse aliquid de substantialibus Iudicij, ac proinde Prælati & Visitatores hàc opinione vti poterunt, cùm expediens iudicauerint ad euitandum strepitum & rumorem, qui in aduocandis testibus absentibus causaretur; & multò magis si esset necessarium testimonium alicuius sæcularis grauis, de quo scitur, quod suum dictū in scriptis depositurus sit, non tamen ad testandum personaliter accessurus. Hanc sententiam sequuntur F. Ioseph à Sanctâ Mariâ in suo Tribunali tract. 4. Rodriguez tom. 2. qq. q. 13. art. 4. præsertim in causis non magni momenti, & ex quibus non resultat grauis infamia contra Reum, si enim hæc resultaret, sentiūt, testem debere vocari in præsentiam examinantis, vt coram eo & Secretario dicat & declaret oretenus veritatem.

2 His tamen non obstātibus communis & magis recepta opinio apud Iuristas, Canonistas & Theologos est, quòd in causis criminalibus necessarium sit, testes suum testimonium oretenus in præsentiâ examinantis deponere, & in scriptis non facere fidem, probant hoc ex multis legibus & textibus: principaliter ex cap. testes 3. q. 9. vbi dicit Pontifex; *Testes per quâcum-*

cunque scripturam testimonium non proferant, sed presentes his que viderunt & nouerunt, veraciter testimonium dicant, & ibidem Glossa verb. *Sed præsentes* & verbo scripturam inquit: *Testibus non testimonio credẽdum est*. Quæ verba ibi Glossa desumit ex cap. vestra, de cohabitatione Clericorum & mulierum: & in cap. à nobis qui matrim. accus. poss. dicit Pontifex: *A nobis est quæsitum, vtrùm aliqui super accusationem matrimonij nihil propria voce depromentes, debeant per solam chartulæ conscriptionem admitti? Ad hoc respondemus, quòd in talibus nisi quantum ad præsumptionem nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendã, nisi alia legitima adminicula suffragentur.* Et licet videatur, hìc loqui Pontificem de Accusatore, intelligit tamen eum Glossa cum alijs Doctoribus etiam de Testibus, & probat hoc ex illis verbis *nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendam, quia sententia* (inquit) *ad dicta testium profertur, non ad dicta Accusatoris*. Ratio, quam Doctores pro hàc Conclusione afferunt, est, quia in depositionibus factis per scripturam Iudex non videt, quà facie, quo timore vel audacià testis loquatur, nec etiam potest replicare suas interrogationes in his, in quibus est necessaria declaratio ad hoc, vt appareat, an loquatur consequenter, vel non, vel moueatur passione & similia: hæ quippe sunt circumstantiæ valde necessariæ ad dignoscendum, an testificetur veritatem vel non.

3 Existimo, hanc sententiam omninò recipiendam esse à Religiosis cum illà limitatione, cum quà illam admittit Farinacius vbi suprà num. 39. nimirum testificationem muti factam per scripturam facere fidem in præsentià examinantis, sicut & illius qui ex impedimento linguæ clarè & distinctè loqui non potest. Item dictum testis depositum per scripturam in ordine ad probandam infamiam extraiudicialiter, sicut sentiunt Felinus & alij, quos citat & sequitur Farinacius num. 41. Reliqui tamẽ testes, vt fidem faciant, per se ipsos & oretenus coram examinante debent deponere, nec sufficit per tertiam aliquam personam, licet sufficeret per Interpretem, cùm testis ignorat linguam. Ita Bartol. in l. qui bonà fide, §. si alieno num. 17. ff. de damno infecto, Butrius in c. licet, de testibus, & alij multi, quos refert & sequitur Farinacius de testibus quæst. 74. num. 28. nec sufficit, quòd deponat cum iuramento extraiudicialiter, sed debet in iudicio deponere. Mascard. de probat. in præfat. quæst. 5. num. 89. Farinacius vbi suprà num. 29. Nec sufficit iurare solùm oretenus, sed oportet manu tangere rem aliquam sacram. Ita Farinacius num. 27. Stylus communis, qui hodie in his Regnis obseruatur, est, quòd Sacerdotes iurent *In verbo Sacerdotis* positâ manu super pectus, illi verò qui non sunt tales, positâ manu suprà vnam Crucem,

dicendo, se iurare Deo & illi Cruci, quòd velint dicere veritatem in omnibus, de quibus interrogati fuerint (subintelligitur secundùm iustitiam).

4 Testis debet examinari per ipsam personam Iudicis, vt habetur in Auth. apud eloquentissimum, C. de fide instrumentorum, & in l. 3. §. ideòque Diuers. ff. de testibus, & l. solam, C. eodem & ibi Glossa, & communiter Doctores docent cum Baldo in cap. si qui testium, de testibus, inculcant cum magnâ ponderatione Couarr. lib. 2. variar. cap. 13. n. 10. Segura de Aualos in suo directorio Ecclesiasticorum Iudicum par. 2. cap. 2. num. 17. & 23. conquerendo grauiter de illis, qui sine causâ vrgenti contrarium faciunt; Simanchas de Catholicis Institutionibus cap. 64. num. 11. & 21. dicendo, hunc esse stylum Sacri Tribunalis Inquisitionis. Ratio est illa, quæ fuit tacta numero precedenti, quia ex modo loquendi testis, ex aspectu, tristitiâ vel lætitiâ, ex audaciâ vel verecundiâ & timore, prudentiâ vel imprudentiâ, ex accusatione, querelâ & modicâ connexione in respondendo ad interrogata, ex facilitate dicendi aliqua sine reflexione ad ea quę dicit, aut dixit, & ex alijs circumstantijs formatur conceptus de testimonij veritate, totumque id quod ad liquidandam conducit veritatem, fieri debet omni possibili adhibitâ diligentiâ & labore.

5 Si tamen Iudex legitimè impeditus esset, licitè poterit examen testium suo Secretario committere, vel alicui alteri personæ dignæ & competenti, præsenti vel absenti: ita tamen vt constet in processu de tali commissione, prout disponit Auth. apud eloquentissimum citata: quòd verò hoc licitum sit Iudici, prꝛterquam quòd sic persuadeat Tribunalium tàm sæcularium quàm Ecclesiasticorum cõsuetudo, constat ex cap. 2. de iudicijs in 6. vbi interrogatus Bonifacius VIII. an in casu quo testimonium alicuius mulieris in aliquâ causâ necessarium esset, possit cõpelli ad hoc, vt personaliter ad testificandum veniat in Iudicis præsentiam? Respondet, quòd non, quia non decet fœminas vagari extra suas domos, & multò minus per domos Iudicum & Tribunalia, sed quòd Iudex potius accedat ad domum mulieris, & si non possit, vel conueniens non fuerit, *Tabellionem aut aliam personam idoneam ad eam transmittat*. Id ipsum determinat Eugenius III. in cap. si qui testium, de testibus, vbi sic ait: *Si qui testium valetudinarij sunt, & senes vel debilitate confecti aut paupertate depressi, ita quòd non possint ad vestram præsentiam adduci: ad ipsos recipiendos mittatis personas idoneas & discretas*. Ex quibus textibus diffusè probat Baldus cum multis insufficientiam testificationis in scriptis traditæ: numquam enim de illâ Pontifices mentionem faciunt tamquam scilicet de re nullam faciente fidem.

6 Quando accipitur à Teste iuramentum, debet esse de eo, quòd nu-

nudè & simpliciter sit depositurus veritatem in his, in quibus interrogatus fuerit, nullo admisso respectu humano, nec vlli sit condescensurus passioni, &c. expedit etiã in iuramento addere, se nihil reuelaturum Reo vel alicui alteri personæ id quod testatus est antè datam sententiam, & causam publicatam, quia procul dubio sic conuenit ad euitandas calumnias, & graues inquietudines, quæ ex opposito sequi possunt. Ita docent Hostiensis in cap. Fraternitatis, num. 5. de testibus, & ibidem Panormitanus num. 3. Felin. num. 10. Farinac. de testibus quæst. 74. nu. 18. cum alijs multis, quem sequitur Alderete li. 1. cap. 9. num. 6. & Farinacius quæst. 67. nu. 296. cum alijs dicit: testem reuelantem suum dictum ante publicationem causæ debere puniri cum rigore ad Iudicis arbitrium. Mihi autem videtur melius fore, quòd postea quam testis sua dicta firmauit, loco iuramenti prælatus imponat ipsi præceptum, vt teneat secretum vsque ad publicationem processus absquè eo, quod iste nouæ circumstantiæ iuramenti implicetur; quamuis si testis sæcularis sit, expediens sit, quòd iuramentum se extendat ad omnia prædicta, cùm Prælatus Regularis tali præceptum imponere non possit.

7 Prudens est præuentio, si Iudex, antequã Secretarius aliquid scribat, se informet ab ipso teste circa ea, quę scit, & dicere potest, ne perdatur tempus & charta, sicuti contingeret, si responderet testis, se non scire aliquid alicuius momenti circa omnes interrogationes factas. Verum est, quod si factis sex aut octo interrogationibus sciat aliquid, circa vnum, & aliud circa aliam, &c. scribi debeat nec inconuenit eum ad cęteras respõdere, se nihil scire, aut nihil habere ad dicendum.

8 Testis debet dicere ætatem, quam habet, si enim sit minor quindecim annis, dictum illius nõ facit plenam fidem in ordine ad condemnandum Reum, sicut notat Lex, testimonium in fin. ff. de testibus, licet generet præsumptionem vel indicium, cui si suffragentur alia adminicula, sufficiet. Debet scribi nomen proprium, & appellatiuum siue cognomen testis, status ipsius, & conditio, v. g. quòd sit Sacerdos vel non &c. & totum quod hic exprimitur, ita poni debet, quia omnia pertinent ad substantiam & non ad apices iuris. Alias interrogationes generales remitto ad praxim, quæ in secundà parte collocatur.

9 Illud de quo Examinans maximè curare debet, est, dilucidare causam scientię, quam habet testis, sicuti dictum est: & aduertat Iudex informans, quòd si testis obliuisceretur reddere rationem illius, illam debent petere. Notandum etiam est, non esse bonum modum respondendi ad interrogationem, dicere, se ita nouisse, prout in illis contentum est, sed opportet annectere rationem dicendo, v. g., quia erat præsens, quãdo contigit casus, & vidit oculis

suis vel quia audiuit, si fuerit aliquid spectans ad auditum, nam interfecere aliqui lex visu, vel ex publicitate, vel ex auditu, talis est latitudo, & discrimen, vt vnum probet, & alterum non, sicut suis in locis dictum est: itaque responsio tàm generalis Reo præiudicare non debet, donec specificetur & declaretur causa notitię.

10 Non est parcendum labori & scriptioni in eo, quod deponit testis, etiam si id quod interrogatio petit, foret repetendum, ad quod aliqui parum reflectunt, & malè faciunt. Debet etiam à teste peti, vt declaret tempus, locum, & personas, quæ præsentes erant, & si citauerit aliquem aut aliquos notentur illius dicta, contestando casum cum specialibus signis, in quibus concordant & conueniunt, v. g. Dicendo, cùm omnes tali die, tali horâ in horto essent, vel dum talis vel talis esset in vestibulo vel introitu claustri, vel Ecclesię aut alterius loci, quod multum importat ad dilucidandam veritatem, vel in fauorem Rei (quemadmodum ex casu Sanctæ Susannæ cõiectari licet Daniel. 11.) vel ad delicti probationem: præterquam quòd per hanc diligentiam frequenter detegantur circumstantiæ diminuentes aut aggrauantes, exempli gratià defensio inculpata, passio repentina, vel quod sit casus præcogitatus, proditio, vel in loco sacro, aut in Prælati præsentiâ, sicut notat Lex Gracchus, C. de adulterijs.

11 Quando interrogatio est negatiua, responsio debet esse affirmatiua, aliàs non probat. Sit exemplum interrogatio dicit, an sciant Fratrem talem fugitiuũ vel Apostatam numquam se amplius præsentasse aut comparuisse in aliquo Conuẽtu Religionis, posteaquam fugit ex tali Conuentu? vel dicit, an sciant, Petrum qui petit habitum Religiosum, non sic esse ære alieno grauatum, vt impedire possit ipsius professionem iuxta Apostolicas Constitutiones? istæ sunt interrogationes negatiuæ. Responsio verò quæ non probat ex eo quòd negatiua sit, est huiusmodi: iste testis dixit, se non scire, an fugitiuus se præsentauerit, vel comparuerit, vel se non scire, an Petrus sit grauatus ære alieno, &c. Hoc enim non est affirmare, illum se non præsentasse, vel istum non esse ære alieno grauatum, quod probari intẽditur, sed an ille se præsentauerit vel non, an iste sit ære alieno grauatus vel non, testem non scire. Hoc autem multum distat à fine, ad quem interrogatio dirigitur, quia potest esse, quòd ille se non præsentauerit, & quòd iste debita contraxerit, & testis ignoret vtrumquè. Ac proinde ex eo quòd dicat, se nescire an iste contraxerit debita, vel ille se præsentauerit, fidem non facit, idcircò debet dicere testis, se scire, quòd talis fugitiuus se non præsentauerit, nec in Religione comparuerit, eo quòd sit publicum, & si aliter res se haberet, sciret vtique vel audiuisset illis vicibus, quibus de tali Religioso inquisiuit, tum etiã,

quia

quia similia confestim sciuntur inter Religiosos illius Conuentus & Prouinciæ, ex quibus fugit; præsertim cùm Religiosus fugitiuus est persona valde cognita, ex quibus omnibus persuasum esse potest, talem semper extra Religionem mansisse: in alio uerò casu debitorum debet dicere, quòd sciat, eum non contraxisse debita, si enim illa contraxisset, scit eum esse soluendo, & quòd soluisset aut soluet; eo quòd iam ordinem soluendi dederit, & quòd sciat, quia si contraxisset debita, utiquè nosset propter strictam amicitiam, quam semper cum eo professus est, nec hoc celasset, sicut nec alias res grauis momenti celauit, tum etiam, quia scit illum esse hominem à negotijs, & contractibus alienum, & quòd numquam in loco quo degit, audiuerit, eum contraxisse debitum alicuius momenti, & hoc modo testis sua dicta probat, non autem priori modo. Ad hoc multum reflectendum est, nam ex huius inaduertentià in informationibus multi errores committi possunt, præsertim in materià Apostasiæ continuatæ, & longæ, redduntur quippe nullæ tales informationes ob defectum probationis in testibus.

12 Alius defectus in informationibus esse potest, & consistit in quàdam responsione factà uel datà ab uno teste eodem modo & ijsdem uerbis, quibus fuit data, ab altero. Quod prouenit ex eo, quòd Secretarius, uel informans prælegat testi illud ipsum, quod depo- suit alter, respondeatquè, ita rem se habere, uel sic esse, & sine alio examine, vel replicà scribat respósionem ad omnes interrogationes eadem formà, & modo, quo scripta fuit responsio alterius. Et hoc procul dubio reddit informationem suspectam, nimirum uel quòd Secretarius composuerit responsionem eo modo, quo debebat dari, uel quod testes conuenerint inter se, & saltem hoc arguit in Iudice negligentiam in inquirendo eo, quod testes sciunt, & de modo quo sciunt. Hæc aduertentia est S.Thomæ 22.quæst.78.art.2.ad 2. & Simancæ ubi supra cap. 64. nu. 54. & aliorum.

13 Ad euitandum hoc inconueniens unusquisque testium in loco secreto examinandus est. solùm Iudice & Secretario præsentibus, & absque eo quòd uideat ea, quę ab alijs testibus dicta sunt, sed procedat precisè & se regulet iuxta ea quę nouit. Secretarius verò debet scribere testis allegata ijsdem verbis, quibus ipse testificatus est, & in casu quo aliquid corrigendum esset, debet fieri sine eo, quòd mutetur in minimo, vel maximo eiusdem stylus, & conceptus: & hoc presente, & assistente ipso teste.

14 Aduertant Iudex, & Secretarius, se grauiter peccaturos, si scribant solùm ea, quę ex dicto testis grauant, & condemnant Reū, ommittendo illa, quæ illum defendunt, & excusant aut culpam diminuunt. Est doctrina Iulij Clari quæst. 23. in princ. de Scapio, de iu-

iure non scripto cap. 51. num. 18. & aliorum. Hoc enim habet speciem fraudis, sicut dixit Baldus tract. de testibus 2. par. num. 24. & astutam prese fert occultationem veritatis, ne dicam falsitatem. Et pro maiori claritate atquè ad euitandam omnem æquiuocationem & confusionem aduertat Secretarius (ipse enim est, cui incumbit scribere, & referre omnia, quæ in informationibus continentur) vt quando testis dixit, se hoc audiuisse, scribat illud tamquam auditum à tertia persona, ac proinde dicere debet, testem hoc audiuisse, &c. iste est stylus ordinarius, nisi in casu quo opporteret cõtestari verba formalia, quæ quis dixit declarando ipsas personas, v. g. *Item declarauit iste testis, se tali tempore, & occasione præsente tali audiuisse dicentem N. Reum verba sequentia: Pat[illegible] esolutus & statim me vindicare de iniuriâ à Petro mihi illatâ*, vel id, quod fuerit: in hoc solùm casu ponuntur verba formalia cum istà aduertentià: & procurando distinguere bene nomina personarum, de quibus aliquid dicitur aut refertur, euitabitur confusio, quæ causari potest ex duorum colloquio.

15 Non conuenit, quòd testes vtãtur verbis ambiguis, v. g. *Credo, mihi persuadeo, imaginor &c.* Ita determinatum est in l. testium, C. de testibus, & docent Graffis dec. 95. num. 2. quia iste loquendi modus secundum dicta cap. 14. num. 23. non probat, & ita debent affirmare tamquam certum id, quod sciunt, & quomodo sciunt, an quia viderunt, vel quia est publicum, vel notorium, vel quia audiuerunt ab aliqua personà fide dignà, nisi probatio fundaretur in præsumptione quam vocant *Iuris & de iure*, in illà enim valet dicere, credo. Sit exemplum, vidit aliquis Petrũ tali die in tali domo & loco absconditum, & nudum cum nudà, & ex hoc dicit, *Credo eum esse adulterum, &c.* hæc probatio est legitima; etiamsi stet sub verbo *Credo*, quia est fundata *In præsumptione Iuris*, sicut colligitur ex cap. præterea, de testibus & ex l. si vicinus C. de nuptijs. Et tenent communiter Doctores cum Panormitano in cap. quoties, de test. Felinus in c. inquisitionis §. quæsiuisti de Accusationibus, Farinac. quæst. 6. 8. n. 74. & 111. Si tamen credulitas ista fundaretur in præsumptione magis remotà, v. g. si diceret, *Credo quòd talis sit adulter, quia vidi illum aliquoties cum tali fæminà maritatâ loquẽtem in eius domo, vel plateà*, non facit probationem alicuius momenti.

16 Quando informans inueniet testes omni exceptione maiores, illos examinet: in defectu tamen horum, admittat omnes illos, de quibus finimus locuti in cap. 14. notando, quòd, si ad ipsum non spectet sententiare causam, conueniens sit, quòd notet & significet in chartà Prælato suam mentem & sententiam, quam tulit de quocumque testium, videlicet, quòd talis

talis ipsi visus fuerit inconsideratus & temerarius, facilis & procax ad loquēdum, quòd animaduerterit eum tinctum pice alicuius passionis, vel quòd inuenerit modicam consequētiam & consistētiam in dictis illius. Hoc importat plurimùm, cùm enim in Religione non publicentur testes, vt Reus contra eos possit excipere, prout inferius dicemus, nec Aduocatus, qui eum defendat, debet Iudex hoc supplere meliori modo quo poterit: & propterea multum interest, Iudicem esse bene informatum de qualitate testiū, quæ personę sint, quà veritate eorum dicta nitantur. Totū hoc fundatur in c. per tuas de Symonià, vbi Papa Innocentius III. exigit testium qualificationem. Id ipsum stabilitū est in leg. 3. ff. de testibus, & cōfirmāt multi Authores in illa verba *Maiores* Glos. in c. 1. de cōsanguinitate & affinitate, & specialiter Abb. num. 5. Mascard. tom. 1. c. 6. num. 68. Couarrub. in praxi crim. cap. 18. num. 1.

17 Quærit Iulius Clarus lib. 5. §. fin. q. 53. n. 8. an, si testis, qui iurauit se responsurum veritatē, circa aliqua puncta vel capita in examine inueniatur dixisse falsum, probet in ordine ad alia? respondet negatiuè: *Nam iuramentum est indiuisibile, & sic meritò vbi testis est in vno suspectus, totum eius testimonium redditur suspectum, & quando eius dictum in vno reprobatur, non creditur ei neque in alijs:* aitq; hanc esse communem Doctorum opinionem citans diuersos ex illis. Sed hoc intelligendum est, quando falsa testificatio fuit circa aliquam circumstantiam substantialem delicti principalis, si enim esset circa aliquid merè extrinsecū, non vitiaretur testimonium circa reliqua, nec testis denominaretur falsus, quia quemadmodùm quādo duo vel tres testes conueniunt in corpore delicti & in circūstantijs, quæ contestantur veritatem, etiamsi varient & sibi contradicāt in alijs accidentibus, probant, nec falsum illorū dicitur esse testimonium, sic etiā in casu nostro. Ita Iulius Clarus vbi sup. n. 9. Imola in l. §. si quis simpliciter nu. 35. vol. 3. vers. itē inducitur, ff. de verb. oblig. Alex. cons. 87. n. 19. lib. 5. Dec. cōs. 105. post n. 2. vers. venio ad secūdum & constit. 602. n. 4. dicēdo esse communē; licet non desit, qui contrarium sentiat. Aimon. cōs. 99. n. 8. Bertaz. cons. 296. n. 6 Baiard. in addit. ad Clarum q. 53. n. 21.

18 Quando testis in iudicio cū iuramento aliquid deposuit, quod cōstat esse nullum, vel quia Iudex erat competens, vel ex alijs capitibus, postea verò ī alio iudicio deponit contrarium, debet stari huic secundo dicto, quia primum non curatur, & ita non præiudicat secūdo. Ita Glossa in c. cùm causam, de test. Felin. in c. cùm tu. n. 5. eod. tit. & alij. Si tamē in Iudicio valido testis dixit se nihil scire, & deinde citatus à Iudice Superiori desiderante substantiare magis causam, testetur aliquid, nulla erit testificatio, eo quòd testis reputetur falsus, & præsumatur deprauatus ab

vnà

cap.13.num.8. Roland. à Valle conſ.73.n.30. & omnes abſque eo, quòd citent aliquem Authorem in contrarium.

21 Dico ſecundò, quòd ſi teſtis in caſu dicto cum animo ſe corrigendi & emendandi dicit aliquid diuerſum ab eo, quod dixerat ante, debet ſtari ſecundo teſtimonio, & non primo, quod corrigit & emendat, cùm enim humana fragilitas ſit ſubiecta obliuioni, & teſtis non habuerit tempus loquendi cum illis, qui potuiſſent ipſum corrumpere perſuadendo illi, vt prœteritum dictum corrigeret, prœſumendum eſt, correctionem eſſe conſentaneam & conformem veritati. Et licet aliqui aſſerant, probandam eſſe cauſam erroris, alij tamen dicunt hoc non eſſe neceſſarium, licet conueniat, eum ſaltem vnam afferre, ſi enim non faceret, redderet ſuſpectam correctionem. Ita Doctores citati: & hoc ſiue Secretarius ſcripſerit primum dictum, vel non: ita vt teſtis nec à præſentià Iudicis diſceſſerit, nec ſuo dicto ſubſcripſerit: ſi enim illi ſubſcripſiſſet, cùm in ordine ad hanc ſubſcriptionem illud relegiſſet, & locum ac tempus habuiſſet videndi, an aliquid eſſet corrigendum, eo ipſo quòd tamquam tali ſubſcribat, illud ratificat, quod tantum valet, ac ſi illud correxiſſet, cum hoc enim datur locus alteri correctioni: nam ſicut docet Bartol. in l.1.ff. ſi cert. petat. *Teſtis qui dictum ſuum ſemel declarauit, amplius illud declarare non poteſt*, & probat Menoch.num.5. cùm alijs, ex c. apud miſericordem 32.q.1. Dixi ſi teſtis à Iudice non diſceſſiſſet, nam in caſu quo teſtis ſuum dictum inchoàſſet v.g. mane, & veſperi illud proſequeretur & concluderet, ſpecialis eſt difficultas, an detur loc° Correctioni pro eo, quod dixerat mane? Reſpondet Menochius nu. 5. cum alijs, quòd in tali caſu Iudex ſingularem debeat adhibere diligentiam in videndo, an cauſa Correctionis habeat veriſimilitudinem an non: an teſtis habuerit tempus vel anſam loquendi parti, & ab illà potuerit corrumpi, attẽdendo pro hoc ad teſtis qualitatem, an ſit perſona grauis, virtuoſa, & de quà nulla poſſit leuitas præſumi, ab hoc enim dependet, an Correctio pro verà & legitimà admittenda ſit vel non. Videatur Couarr. vbi ſuprà, Felinus in cap. præterea num.10. de teſtibus, Alciatus præſumpt.29. Iulius Clarus vbi ſupra num.15. qui omnes hoc punctum remittunt Iudicis prudentiæ.

22 In ſententià aſſerente requiri, quòd teſtes id quod in ſummarià ſub iuramento dixerunt, ratificent & ſub nouo iuramento repetant in plenarià, quæ eſt *Poſt litis conteſtationem*, poteſt controuerti, ſi in hoc nouo examine iurent contraria primis (ſupponendo illos eſſe puniendos ob falſum iuramentum) cuinam ex duobus dictis ſtãdum ſit? Magis communis & recepta opinio eſt, ſtandum eſſe primo dicto ob rationem datam in-

ſimili caſu num. 18. & 21. Itâ Menochius vbi ſuprà num. 11. contra aliquos paucos exiſtimantes, non eſſe curandum nec primum, nec ſecundum teſtimonium. Et ſuam ſententiam, inquit Menochius, eſſe veram, etiamſi teſtis alleget, ſe velle primum dictum declarare, quia præſumitur eſſe vitiatum per ipſam declarationem, ac proinde non eſſe ipſi dandam fidem: ſolùm in caſu hæreſis, dicit, hanc regulam fallere, quia ibi ſemper ſtandum eſt dicto, quod probat in illius fauorem, ſiue ſit primum ſiue ſecundum, vt crimen tàm perniciosum impunitum non maneat. Videatur Menochius ibidem, & Couarr. lib. 2. variarum cap. 13. num. 8. qui ſatis doctè & eruditè tangunt hoc punctum pro Iudicibus Sancti Tribunalis, & etiam pro alijs, in caſibus quibus opportet torquere teſtes, quod cùm ſit alienum à ſtatu Religioſo, non immoror in illius explicatione. In quo conueniunt citati Doctores, eſt, quòd licet in noſtro caſu ſtandum ſit priori dicto ſine teſtimonio, ſemper tamen aliquo modo remanet ex ſecundo debilitatum, nec tantam facit fidem, quam feciſſet, ſi hoc poſterius non ſupraueniſſet, & ita talis defectus per aliud adminiculum ſupplendus eſt.

CA-

CAPVT XVII.

De Ratificatione Testium.

1 PRo intelligentià dicendorum in hoc capite & dilucidatione dictorum in Capite præcedenti num. 22. Duo sunt supponenda. Primum, quòd citatio Rei sit vnum de substantialioribus Iudicij in omnium sententià, & constat ex Clementinà Pastoralis §. cæterùm, de re iudicatà, vbi dicitur: *Quòd citatio Rei est de iure naturali introducta ad hunc effectum, vt quisquis se defendere possit*. Defensio autem nulli negari potest, vt habetur in c. cùm inter, de exceptionibus & in cap. eorum 11. quæst. 3. vbi dicitur, *Quòd neque ipsi diabolo debet negari*. Hæc citatio Iudicialis consistit in hoc, quòd vocetur Reus, vt compareat ante Iudicem, quod fit multis modis, vel citando illum per bannum vel edictum publicum, si Reus fuerit. Sed quia hi citandi modi pertinent ad Iudices sæculares & Ecclesiasticos, faciam dumtaxat mentionem eorum, qui sunt in vsu apud Religiosos, qui sunt duo, vnus verbalis, & est, quando Iudex oretenus præcipit, vt Reus coram ipso compareat, ad quem reducitur etiam ille, qui fieri solet per litteras authenticas, cùm Religiosus degit in alio Conuentu, sicut aduertit Rodriguez. tom. 2. q. 17. ar. 2. Alius modus citandi est realis, & est, quando Prælatus prudenter & ex iustà causà timet Reum, de cuius delicto iam informatus est (saltem extraiudicialiter) fugiturum ex Conuentu, & pro securitate præcipit eum incarcerari ad hoc vt deinde personaliter ab illo accipiat confessionem. Sed quia inter Religiosos hic citandi modus exerceri non debet, nisi adhibità magnà prudentià & maturitate, relinquo & differo illius explanationem, quomodo nimirum & quando debeat practicari, ad Caput de Carcere.

2 Secundum, quod notandum, est, quòd citatio ex se solà non requiritur ad Iudicium, sed quatenus est medium ad hoc vt Reus Iudici respondeat iuridicè ad interrogata circa delictum, de quo infamatus & accusatus fuit, ac proinde citatio ordinatur *Ad litis contestationem*, prout illam nominant Iuristæ: & *Litis contestatio* in eo consistit, quòd Iudex proponat Reo iuridicè id, quod habet contra illum, & Reus respondeat confitendo vel negando id, quod illi impositum est, vt habetur expressè in cap. olim, de litis contestatione, vbi Gregor. IX. ait: *Per petitio-*

titioni iure propositã & responsionẽ secutam litis cōtestatio fit, vbi Glossa inquit: *Litis contestatio fieri debet interrogante Iudice & Reo respondente ad interrogationem Iudicis*. Vnde in substantiâ *citatio & litis contestatio* idem est quod vocare Reum, & ab ipso petere iuridicè Confessionem, & respondere Reum ad interrogata, vel negando vel affirmando: ita notat Villalobos tract. 17. diff. 7. num. 4. & constat ex dictis; per quod etiam patet, tàm citationem quam contestationem litis esse de essentiâ processus, & quidem adeò vt aliqui Iuristę velint, quòd ab illâ incipiat causa, processus & informatio, & non ab informatione Summariâ: alij tamen sentiunt (& meliori ducti fundamento) quòd processus, informatio, & causa incipiant ab Examine Iudiciali, quòd Iudex facit circa testes summariè. Hoc supposito est difficultas, an testes illa, quę in summariâ cum iuramento dixerunt (dicitur verò informatio illa Summaria, quę fit ante citationem Rei) debeant ratificare & repetere sub nouo iuramento, *post litis contestationem* in casu quo Reus neget delictum, quando ab ipso exigitur Confessio, vel contestatur lis, quod idem est secundum dicta?

3 Prima sententia asserit adeò necessum esse, vt testes illa, quæ cum iuramento deposuerunt in Summariâ, ratificent & repetant sub nouo iuramento in plenariâ, quæ est *post litis contestationem*, vt si non fiat ita processũ esse nullum; cùm aliàs testes nihil probarent in ordine ad cōdemnandum Reum; ac proinde sentit ista sententia, hanc repetitionem & ratificationem esse de substantiâ iudicij. Huius opinionis commmuniter sunt Iuristæ, & Canonistæ exceptis quibusdam casibus. Primus quando proceditur contra Reum absentem & contumacem. Secundus quando Reus testes Iudicij Summarij habet pro sufficienter examinatis. Tertiùs quando proceditur in casu hæresis. Quartus, quãdo testes Iudicij Summarij mortui sunt. Quintus, quando Iudex processit ad Inquisitionem non ad instantiam partis, sed ex officio, & etiam hos casus multi non admittunt. Hanc sententiam tenent Farinac. de testibus quæst. 72. stipatus magno Iuristarum agmine ab ipso citatorum. Iuristas constanter sequitur Alderet. li. 1. cap. 13. num. 4. & 5. vbi sic ait: *Constat apertè, omninò parte citatâ reproduci opportere testes, & ipsos deponere de nouo, quia illa prima depositio ad Ordinem Iudiciarium pertinuit & non ad causam principalem*. Id ipsum verbis magis ponderatiuis dicit Miranda in suo Ordine iudic. quæst. 23. art. 6. Verba illius sunt: *Omni iure constitutissimum est, quòd testes in iudicio Summario recepti & examinati non faciunt fidem in plenario iudicio, neque existimantur idonei atquè legitimi, nisi iterum medio præstito iuramento reproducantur, seu quod vulgò dicitur,* ra-

ratificentur post litis contestationem: *Quod adeò verum est, vt placeat quibusdã grauissimis Doctoribus, quòd quamuis in causis ciuilibus sufficiat, quòd testes recepti parte non citatâ, & ante contestatam litem à partibus ipsis pro productis atquè legitimis habeantur, in causâ tamen criminali (inquiunt) non sufficit, vt testis receptus in Summaria informatione ex consensu & approbatione delinquentis pro legitimo & legitimè producto habeatur, vt fidem faciat in plenario Iudicio: sed necessariò requiritur, quòd reuera repetatur, reproducatur seu ratificetur post citationem, & litis contestationem*. Huius opinionis est etiam Thomas Sanchez lib. 6. Consf. cap. 8. dub. 2. num. 8. vbi loquendo de causis Regularium inquit: *si verò Reus neget delictum, testes qui deposuerunt in Summariâ informatione, sunt iterum vocandi & ratificandi, & alij denuò recipiendi, si extiterint: & in hac posteriori testium examinatione omne ferè testimoniorum pondus consistit. Quia testes examinati Reo non citato seu ante litis contestationem, nullam contra eum fidem faciunt, nec ad sententiam nec ad torturam*. Et addit cum Simancâ & alijs, Reum huic iuri renuntiare non posse. Ita cum alijs etiam sentit Frater Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 12. num. 5. Et notandum est, quòd vsquè dum detur sententia causæ, sit tempus & locus recipiendi testes. Dicunt insuper hi Doctores, quòd illi, qui fuerunt examinati *post litis contestationem*, non necessariò ratificandi sint extra illud tempus, in quo testificantur.

4 Fundamentum huius sententiæ innititur cap. veniens de testibus, & principaliter determinato cap. quoniam frequenter, vt in lite non contest. vbi determinatur, quòd *lite non contestatâ, non debent recipi testes*, intelligitur in ordine ad condemnandum vel torquendum Reum. Vnde inferunt authores huius sententiæ, testimonia testium in informatione summariâ seruire solùm ad dandum ius Iudici ad iuridicè examinandum Reum: si tamen negaret, de nouo esse inchoandum examen à testibus ad ipsum conuincendum, torquendum & condemnandum.

5 Non potest negari hanc sententiam esse valde probabilem, cùm tantos & tàm graues pro se habeat Authores, & illam sequi debere ista Tribunalia, quæ se tenentur conformare non solùm illis, quæ spectant ad substantiam, sed etiam ad apices Iuris, ceteroquin nulla esset sententia, & nulla quę in processu contenta sunt.

6 Inter Religiosos tamen existimo non esse necessariam hanc secundam ratificationem & reproductionem testium *post litis contestationem*, sed eo ipso quòd testes qui cum iuramento deposuerunt in Iudicio Summario, & ibi *incontinenti* repetiuerunt sua dicta, eorum testimonia ratificantur & firmantur, faciuntquè plenam fi-

fidem, & absolutè probant in ordine ad conuincendum & sententiandum Reum, absquè eo quòd necessarium sit ex alio tempore ratificari, quia hoc non pertinet ad substantiam Iudicij, sed apices, ad quorum obseruantiam non tenentur Prælati Regulares, sicut constat ex cap. qualiter, & quando 2. de Accusationibus & de Priuilegijs relatis cap. 1. n. 6.

7 Hanc sententiam probat, & defendit P. F. Ioseph. à S. Mariâ in suo Tribunali Religiosorum tract. 4. cap. 10. dicens eam non solùm practicari in suâ Religione, sed etiam in ceteris. In capite tamen 11. addit. licet id quod capite precedenti dictum est, doctrina vera & solida sit, & in religione sine contradictione recepta: hoc tamen non obstante valido mihi videtur niti fundamento opinionem Paz. quę contraria est. Ideò videretur mihi, quòd in negotijs grauibus & magni momenti, vnde Reo grauis accedit infamia, sicut est expulsio à Religione condemnatio ad triremes, vel Fodinas argenti viui, vel alię similes pęnę à quibus vt se liberet, solet Reus habere recursum ad alia Tribunalia superiora, Prelati conari debeât adhuc vt substâtietur processus cũ omnibus requisitis & circumstantijs, quarum vna est ratificatio Testium *post litis contestationem*.

8 Alij Authores sequuntur hanc sententiam sine vllâ limitatione, cùm sibi persuadeant, hoc spectare ad apices Iuris, sic Rodriquez tom. 2. qq. q. 27. art. 3. vbi petit *vtrum valeat processus factus per viam inquisitionis, etiam si nulla interueniat partis citatio?* & respondet dicendo: *quòd valet etiam si nulla interueniat partis citatio*, vt voluit Innocentius in cap. bonæ 1. de elect. quem sequitur Baldus in l. edita num. 30. C. de edendo Ananias in cap. qualiter & quando 2. §. debet, num. 9. de accusat. *Verum est tamen* (addit) *quòd sententia erit nulla, si antequam citetur Reus vt respondeat, fuerit prolata: quod in Religionibus in quibus vt in plurimum proceditur per viam Inquisitionis, video obseruari*. Huius mentis est P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 12. num. 31. vbi postquam dixerat, quòd principalis cura Prelatorum debeat esse, dilucidare veritatem testium, subdit: *Hic enim debet esse præcipuus scopus in hoc regulari iudicio, in quo non sunt ita necessariæ illæ circumstantiæ iterum interrogandi seu ratificandi, quando de fide testium moraliter constat*. Suarez sequitur Lezana tom. 1. de modo procedendi in causis Reg. cap. 27. num. 13. Id ipsum sentit Villalobos tract. 17. diff. 7. num. 5. vbi loquendo de reproductione & ratificatione testium *post litis contestationem* dicit: inter Religiosos hoc non videtur necessarium, apud quos sufficit, quòd precedat iuramentum: hęc enim sunt *de apicibus iuris*, & inter Iuristas non desunt Authores, qui sentiunt, ad faciendam fidem sufficere dictum testis iuramento firmatum *ante ci-*

citationem Rei & ante litis contestationem, Blanc. in pract. crim. fol. 5. nu. 33. Foller. in pract. crim. fol. 109. num. 1. Alex. cons. 65. nu. 9. in fin. lib. 1. & lib. 7. cons. 41. pract. Casim. fol. 103. post num. 1. Berber. in viatorio iuris in rubr. de iudic. col. 27. Pract. Iodoc. fol. 24. num. 18. Flam. Catar. tract. de excusatione Sent. cap. fin. num. 175. quorum aliqui dicunt esse communem praxin in Lombardiâ, alij in Italiâ, tàm in Tribunalibus, secularibus, quàm Ecclesiasticis. Vnde infertur, quòd in Religione, quę ex receptâ Prçlatorum consuetudine hanc praxin haberet, liceret illam sequi sine scrupulo, etiam si non haberet Priuilegiū exemptionis ab apicibus Iuris: nam quemadmodum dicit Syluester verbo Consuetudo num. 23. vbi viget aliqua rationabilis consuetudo esto iuri scripto contraria sit, licitum est illam sequi. Quòd autem ista sit consuetudo rationabilis & recepta in Religionibus, probatur, quia euitare omnē strepitum iudicialem in illis rebus, quæ non sunt de substantiâ Iudicij pertinet ad pacem & quietem status Religiosi.

9 Et licet horum Doctorum Authoritas sufficeret ad probandum, huiusmodi ratificationem non esse de substantiâ Iudicij, nihilominus non abs re mihi visum fuit in maiorem confirmationem eius addere vnam rationem ex doctrinâ Capitis præcedentis nu. 18. & 22. vbi cum communi & currente sententiâ decisum reliquimus, quòd, quando vnus testis dixit aliquid cum iuramento in vno tempore, siue fuerit in eodem Iudicio, siue in alio differenti, postea tamen discedens à Iudice & reuertens iurat contrariū, standū esse primo dicto, & non secundo, cùm hoc suspectum sit, ergò in testificatione fidem principalem continet primum dictum, etiamsi sit *ante litis contestationem*, sicut inquit Menoch. de arbitr. casu 18. num. 15. cum Felin. in cap. cùm in tua, de testibus, & probant: *Quia quoad fidem ipsius testis iudicium Summarium non differt à plenario*. Deinde cùm dicta ratificatio non requiratur ad dandam fidem dicto iurato, ratificato & subscripto in iudicio summario, non potest esse de substantia Iudicij, sed solùm erit accidens & spectans ad apices Iuris.

10 Fundamento contrariæ sententiæ desumpto ex capitibus duobus iuris citatis ex dictis iam remanet responsum. Nihilominus adiungo, quòd si bene aduertatur, inuenietur, quòd Innocētius III. mandauerit in cap. veniens de testibus, vt illi testes & cæteri denuò circa totam litem examinarentur, quia non deposuerunt quidquam in ordine ad punctum principale litis, & non sicut volunt aduersarij, quia illi testes solùm iurauerant *ante litis contestationem*. Et in cap. quoniam frequenter, vt lite non contestatâ, dicit idem Pontifex hoc modo: *Authoritate præsentium duximus declarandum, regulariter verum esse, quòd lite*

non

non contestatâ, non est ad receptionem testium procedendum, nisi de morte testium timeatur, vel absentia diuturna. Ergò non sentit Pontifex hoc esse de substantiâ Iudicij, sicut patet ex illo verbo, *regulariter verum esse*, quia quod de substantiâ est, semper est necessarium: & ita dicendum est, illam circumstantiam exigi *regulariter* in Iudicijs ordinarijs, non tamen in extraordinarijs, cuiusmodi sunt iudicia Religiosorum: quod maximè consonat illi, quod determinatum fuit in Clementinâ sæpè contingit (quæ secunda est) de verbor. significat. vbi Clemens Quintus declarans illa, quæ non sunt necessaria in causis, in quibus proceditur *de plano & sine strepitu ac figura Iudicij* (inter cætera inquit) *Sancimus vt Iudex, cui taliter causam committimus, necessariò litis contestationem non postulet*. Vbi, prout notat Glossa, vult dicere, non esse necessarium attendere ad hoc vt fiat litis contestatio, sed ante illam posse procedi ad examen testium, absquè eo quòd postuletur reproductio *post citationem & litis contestationem*: nec per hoc in re alicuius momẽti præiudicatur Iuri, quo gaudet Reus ad se defendendum, quia siue fiat reproductio & ratificatio testium siue non, semper potest contra illos excipere, si habeat causas sufficientes.

11 Ex omnibus his infertur, in causis, Regularium sufficere, quòd finiendo testis suum dictum *in continenti* ipsi relegatur, vt videat si aliquid habeat, quod adiungat vel emendet: quo facto dicat se ratificare omnia, & subscribat, si subscribere nesciat aut non possit, saltem in loco subscriptionis formet signum Crucis, & alius pro eo subscribat, qui tamen non sit Iudex vel Secretarius. Ita Alderete lib. 1. cap. 9. num. 13. & de omnibus fidem det Secretarius terminando singula dicta cũ tribus subscriptionibus Iudicis, testis, & suâ propriâ, prout in secundâ huius Compendij parte dicetur.

CA-

CAPVT XVIII.

De Citatione & Confessione Rei.

1 IVdex certificatus de corpore delicti, & probatâ iam infamiâ per duos aut tres testes iuratos, quod fieri potest vno ex tribus illis modis, quos in cap. 12. num. 12. 13. & 14. declarauimus, vel si procederet per viam Accusationis, hac admissâ incipit informationem summariam per examen Testium, quòd si ex illâ cõtra Reum resultet plena vel semiplena ꝓbatio, debet eã Iudex verbaliter vel realiter citare, & se sistere simul cum eo, & Secretario, sicut aduertit Baldus l. inter omnes, §. recti in fine, C. de furtis, Salcedo in praxi cap. 118. vers. primò quidem, & debet per se ipsum petere ab eo confessionem, non autem mediante Secretario vel aliquo alio, sicut inquit Paz in praxi 5. p. tom. 1. c. 3. §. 4. num. 2. Mattheus de Afflict. decis. 182. cum Glossâ in l. iubemus. C. de liberali causâ versic. aliud indicium. Et aliqui volunt hoc esse adeò necessarium, vt tametsi Secretarius vel aliquis alius ex commissione Iudicis ab eo acciperet confessionem, & Reus fateretur delictum, non faciat fidem, eo quòd talis confessio non sit Iudicialis. Ita docet aliqui apud Farinac. in prax. q. 81. n. 46. ipse tamen sentit cum Matri. in l. in principio de iudic. part. 1. q. 3. nu. 17. Monticol. Reg. crim. 19. n. 17. Foller. in pract. crimin. part. 1. nu. 14. quòd si Notarius vel alius ex Iudicis commissione (dummodò hoc constet in processu) accipiat à Reo confessionem, eam esse iuridicam, & facere fidem, ac si Confessio fuisset facta coram Iudice, atque hanc esse Iuristarum praxin. Stylus accipiendi confessionem est imponere præceptum formale Reo, vt sub iuramento respondeat veritatem ad interrogata secundum Ius. Cætera spectantia ad citationem & Confessionem Rei, videantur in sequentibus.

2 Aduertat autem Iudex, ne in facie aut verbis præseferat aliquam indignationem, iram & seueritatem, vel aliquid huiusmodi, quod possit turbare Reum: immò vultu sereno & placato, & bonis verbis, post impositum dictum præceptum, & petitum ab eo iuramentum secundum formam quam posuimus pro testibus cap. 16. nu. 1. & 2. petet nomen, cognomen, ætatem, patriam & tempus professionis, hoc enim totum seruit Iudici ad probandam Iurisdictionem, quam habet supra Reum, sicut

sicut aduertit Alderete lib. 1. cap. 11. num. 3. Confestim petet, an sciat, cur in suam sit vocatus præsentiam, vel cur fuerit apprehensus, deinde magis descendet ad particularia interrogando de casibus, de quibus est infamatus, & testes deposuerunt, siue sit plena siue semiplena probatio; quia licet ad eum condemnandum ad pœnam à lege vel Iure taxatam non sufficiat semiplena, ad obligandum tamen eum ad hoc vt fateatur veritatem, sufficit: & quamuis non desint graues Authores, qui sentiunt, in illis causis, in quibus timet Reus condemnari ad pœnas valde graues in honore, bonis, vel personâ, eum citra mendacium posse occultare veritatem, nec facere contra iuramentum, si vtatur amphibologiâ, supposito quòd causa non sit nisi semiplenè probata, ita tamen vt hoc medio habeat spem se liberandi ab aliquo eorum malorum, sicut docet Nauarrus dict. cap. inter verba, corol. 64. num. 132. Petrus de Nauarr. lib. 2. de rest. cap. 4. num. 32. Salon. 22. quæst. 64. art. 2. vers. Reus. Rodriguez tom. 2. qq. q. 18. art. 4. Villalob. tr. 16. diff. 1. n. 14. Malder. 22. q. 69. tract. 3. dub. 1. cum alijs multis, & Lessius cap. 31. num. 16. admittit illam tamquam probabilem, in cuius probationem adducunt multas & efficaces rationes. Sententia tamen magis communis est, in quocunque genere causarum, quo Iudex Interrogat Reum siue cum semiplenâ siue cum plenâ probatione, vel aliquo æquiualenti, prout suis locis iam manet explanatum, Reũ sub oligatione graui teneri ad dicendam veritatem, etiamsi inde dependerent ipsius bona, honor & vita; nam aliàs non sine graui boni Communis nocumento plurima delicta impunita pertransirent. Doctrina hæc est expressa D. Thomæ 22. q. 69. art. 1. ad 2. quem communiter sequútur eius discipuli, Caietanus & Aragon. ibidem. Sotus de Secreto. memb. 2. q. 2. Antonius Gomez tom. 2. variarum num. 5. cum alijs multis, quos citat & sequitur Alderete lib. 2. cap. 4. num. 1.

3 Sed aduertendum est, quòd, quantumuis iuridicè Iudex interroget Reum de aliquo, quod quidem ex se erat peccatum graue, Reus tamen fecit vel ex ignorantiâ inuincibili, vel ex iustâ defensione vel aliâ legitimâ causâ illum coram Deo à culpâ graui excusante, absolutè & cum iuramento possit occultare veritatem illius facti intra se subintelligendo (sicut subintelligere potest) se illud non commisisse per modum delicti, hoc enim est, quod Iudex intendit uerificari & punire. Ita Salon. 22. q. 64. art. 2. Lessius ubi suprà num. 14. Malderus ubi suprà, Portel. in addit. uerb. iuramentum num. 16. Villalobos num. 10. Noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 10. num. 4. & est communis. Verum est, quòd si talis Reus posset suam probare innocentiam, teneretur fateri ueritatem, & illicò ostendere probationem suæ innocen-

centiæ; verùm cùm hoc plerumque sit factu difficile, absolutè negare potest. Ita Villalobos cum alijs citatis.

4 Sic etiam Reus, qui verè deliquit, fuit tamen accusatus & denunciatus contra iustitiam, vel offensus ab aliquo teste, qui contra illum delictum reuelauit, potest occultare veritatem, esto sit cum iuramento, vtendo verbis æquiuocis. Quòd si hoc in suam defensionem non sufficiat, poterit dicere, Denunciatorem, Accusatorem, vel testem non deponere veritatem; & si fuerit necessarium, poterit etiam ad excipiendum contra eos allegare aliquod delictum verè ab ipsis commissum, siue sit publicum, siue secretum, si illud probare possit, & tale sit, quòd probatum valeat infringere robur accusationis & testificationis, ita tamen, ne vlli maius damnum inferat, quàm sui iusta defensio postulet, reflectendo semper ad ordinem charitatis, qui exigit, quòd quando quis solà delicti negatione se liberare potest, non dicat, accusatorem vel testes mentiri, nec alia verba contumeliosa: Et si hoc fuerit necessarium, & sufficiat, non imponat illis delicta commissa vel alias infamias: quòd si necessum fuerit aliqua ex his obijcere, sit omnium minus graue. Est doctrina Bannez. 2.2. q.70. art. 3. Malder. ibidem dub. 2. Lessius cap.31. dub.1. & 2.

5 Alias materias, quas tangunt Caiet. 2.2. q. 95. art.3. & in summà verb. duellum, Bannez vbi suprà concl. 5. & quæst. 64. art. 6. dub. 4. Hurtado de restitut. disp. 11. diff. 7. Malderus vbi suprà dub. 2. cum alijs, an nimirum Reus pro se defendendo absque graui culpà possit crimina falsa obijcere, & licitum sit, occidere vel vulnerare volentem accusare, denunciare vel testificari iniustè in materià, ex quà sequetur mors aut grauissima infamia: ommitto, quia similia inter Religiosos practicabilia non sunt: cætera in his & alijs Authoribus videri possunt.

6 Illæ difficultates, quæ in capite 15. prælibatæ sunt circa obligationem testium ad respondendum absque eo, quòd Iudex illis ostendat Ius, quod habet ad examinandum eos, & circa hoc, quod debent facere in casu dubij, occurrunt etiam hic circa Reum, in quibus duas reperio sententias.

7 Prima inquit, quòd, etiamsi Iudex non monstret Reo Ius, quod habet ad eum interrogandum, dummodò illud reuera habeat, & aliàs sit persona grauis, docta & virtuosa, de quà dubitari & suspicari cum fundamento non possit, quòd procedat contra iustitiam, respondere teneatur non solùm in causis leuioribus (in his enim quasi omnes côueniunt) sed etiam in causis grauioribus, vnde Reus patietur graue nocumentum in suà personà, famà & bonis temporalibus. Hanc sententiam tuetur Ioannes Guttierez in qq. Can. lib. 1. cap. 11. nu. 43. dummodò Reus non petat à Iudice sibi monstrari Ius, quod habet ad eum interro-

gandum, si enim id postulet, debet illi monstrare; quod si ipsi non demonstretur, non tenebitur respondere: illam tamen sine vllà limitatione tenent Gregor. Lopez l. 4. tit. 29. part. 7. verb. *lur.* Arenalus lib. de Correctione fraternà, conclus. 6. proposit. 4. 5. 6. 7. 8. & 9. Iulius Clarus q. 45. vers. sed quid, cum diuersis, quos citat, affirmãs, hanc esse praxin communem Iuristarum: idem asserit etiam Miranda quæst. 18. ar. 7. licet illam non sequatur. Ratio est illa, quam tetigimus in cap. 15. loquendo in casu simili de testibus, quæ etiam hìc suam sortitur efficaciam: & est, quia præsumptio Iuris stat ex parte Iudicis, ergò si Reus non habeat rationes probabiles dubitandi, iam habebit moralem certitudinem, & proinde tenebitur fateri veritatem. Hæc sententia satis probabilis est, & tamquam talem illam admittit Sanchez lib. 6. cons. c. 3. dub. 32. n. 1.

8 Secunda sententia asserit, quòd etiamsi Reus non habeat rationes probabiles dubitandi circa Ius Iudicis, dum tamen non fuit ipsi demonstratum in processu, non tenetur respondere, sed potest occultare veritatem. Ita Caiet. 22. quæst. 69. art. 2. Sotus de Secreto. Memb. 2. quæst. 7. Nauarr. in Summà cap. 25. num. 35. & 36. & alibi. Bannez 22. q. 69. art. 2. fundam. 1. Salon. ibidem Controuers. 2. Aragon. ibidem §. sed dubitabit aliquis, Rodriguez in Sum cap. 10. de Ordin. Iudic. num. 3. Diana 3. part. tract. 5. resolut. 91. vbi impugnat Fr. Ioseph à Sanctà Marià, qui dicit tract. 4. cap. 17. §. 3. hoc non intelligi in ordine ad Tribunalia Religiosorũ; quia Doctores loquuntur generaliter: ex Iuristis illã tenent Bernardus Diaz in practic. cap. 126. num. 4. Salcedo in pract. cap. 126. vers. 8. & vers. copia indiciorum, Philiarcus de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 4. cap. 25. §. rei peccata, ad medium, sequitur illam tamquam magis probabilem Sanchez vbi suprà num. 2. & in summà lib. 3. cap. 7. num. 15. vbi inquit, quòd etiamsi Reus certò sibi persuadeat, Iudicem eum iuridicè interrogare, non teneatur respondere, vsque dum ipsi demonstret probatum Ius, quod habet. Ratio, quam affert Caietanus & alij amplectuntur, est, quia quàmdiù Iudex non ostendit Reo ius, quo illum interrogat, potest suum delictũ reputare pro occulto, cum quo excusatur à respondendo. Aliam assignat Sotus meo videri magis efficacem vbi suprà his verbis. *Nam quemadmodum nemo tenetur legi ante eius promulgationem, ita nullus tenetur parere, nisi constet eum qui iubet esse Prælatum, & iuste præcipere, vbi agitur de periculo graui subditi*: sed donec ostendatur Reo ius, quod habet ad interrogandũ eum, non constat ipsi, eum esse Prælatum, saltem quantum ad illud punctum, in quo agitur de graui suo nocumento, ergò non tenebitur obedire & confestim subdit: *In quo vtinam non sit abusus Iudicum, qui miseros homines*

com-

compellunt crimina confiteri, antequam eis notum faciat Ius, quod habent interrogandi.

9 In causis, quibus timetur graue aliquod damnũ in cõmuni bono, & maius quàm illud, quod patietur Reus ex confessione sui delicti, dico insistendum esse primæ sententiæ, etiam si Reus dubitet de Iustitià Iudicis; quia in istis causis non requiritur tanta solemnitas ad hoc vt interrogetur, & teneatur respondere sicut in cæteris. Ita Sotus & Sanchez vbi suprà num. 6. in Consilijs, Miranda q. 18. art. 7. concl. 2. et est communis. Id ipsum assecurandum est in causis, in quibus damnum quod imminet Reo, non est magni momenti: quia reuera fundamentum primæ sententiæ est efficax, cùm enim ex parte Rei non sint rationes dubitandi de iustitià Iudicis, iam habetur moralis certitudo de illà, quæ sufficit ad hoc vt teneatur respondere. In alijs tamen causis grauibus iudico probabiliorem & tutiorem secundam sententiam, & multò magis, quando Reus habet fundamentum dubitandi vel timendi de iustitià Iudicis, quod certum est ferè in opinione omnium, & probat Aragon. vbi suprà vers. *Sed dubitabit aliquis*, optimà ratione, quà fulcitur hæc & præcedens doctrina: quia nonnunquam Iudices ex leuibus rumusculis & indicijs mouentur ad interrogandum, reputantes sibi in honorem, si per iuramentum, minas vel alias vexationes à Reo delictum occultum extorqueant: ac proinde non debet Reus præsumere, Iudicem legitimè procedere, donec ipsi verè constet; poterit igitur dare locũ dubio, & gaudere de possessione suæ bonæ famæ, cũ nullum Ius clarè dicat, eum teneri ad se priuandum tali possessione.

10 Quod autem ego pro praxi cõuenientissimum iudico, est, quòd in casibus illis grauioribus, quibus satisfieri Reo debet, ad hoc vt videat, Iudicem interrogare Iuridicè, non sit necessum dare illi copiam eorum, quæ à Testibus dicta sunt (licet nonnulli contrarium tueantur, vt noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 9. num. 1. & alij) neque est opus, quòd ipsi Secretarius legat dicta singulorum, sed sufficit legere illa, quæ satis sunt ad hoc vt ipsi constet adesse infamiam probatam per sufficientia Indicia vel per vnum testem ocularem suppresso illius nomine, cum hoc enim certam habet scientiam, quòd iuridicè interrogetur, absq; eo quòd sciat, an in informatione contineatur plena probatio vel non: ad hoc enim vt respondere teneatur, semiplena sufficit, quam facit vnus Testis ocularis vel indicia æquiualẽtia, supposito quòd infamia sit fundata nec sparsa cõtra iustitiam; si enim hoc non esset, poterit negare certò sibi persuadendo, suum delictum ab vno solo esse cognitum iuxta dicta num. 3. & esse delictum dumtaxat personale: & cum hoc euitabitur cauebiturque, ne Rei vtãtur illà opinione citatà num. 2. quòd scilicet possint negare ueritatem in casibus

bus grauioribus, dum ipsis constat, solùm esse semiplenè probatos: si enim nesciant, an adsit maior vel minor probatio, verebuntur occultare veritatem ob periculum incurrendi pœnam falsi iuramenti præter illam, quam eorum merebatur delictum. Ita Frater Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 17. §. 4. & expressè Paz. 5. part. tom. 1. cap. 3. §. 4. num. 14.

11 Reus de alio interrogari non potest nisi solùm de illo delicto, de quo est sufficienter infamatus, &, si sit per viam Accusationis partis interessatæ, habetur vnus testis ocularis, aut aliquid, quod sit æquiualens probationi semiplenæ. Est communis inter Doctores cōtra Paludanum in 4. dist. 19. q. 4. in fine, Siluest. verb. inquisitio. 1. q. 3. dist. 4. Armilla verb. accusatio nu. 30. & aliquos alios, qui contrarium sentiunt existimantes, rationem ob quam Iudex de peccatis occultis interrogare non potest, non esse, quia peccata occulta sunt, sed delinquentes, ex quo inferunt, quòd, quando delinquens est infamatus circa aliquod delictum, etiam sit infamatus absolutè: ac proinde etiam de alijs quantumuis occultis interrogari poterit.

12 Hæc ratio debilis est, & idcircò communiter ab Authoribus refutata, quia iura prohibentia inquisitionem de delictis occultis, absolutè loquuntur de delictis & delinquentibus: dicere autem, quod ille, qui de vno delicto infamatus est, de omnibus alijs sit infamatus, est omninò falsum, diuersa enim infamia sequitur ex eo, quòd aliquis publicetur pro Concubinario, quam ex eo, quòd simul publicetur pro Latrone, id ipsum dicendum, etiamsi delicta sint eiusdem speciei, maiorem enim infamiam generant multa furta, quàm vnum solum: verum est, quòd si quis absolutè pro insigni & famoso latrone diffamatus esset, deprehensus à Iudice, interrogari potest de omnibus furtis ab illo patratis. Ita Petrus de Nauarrà lib. 2. de rest. cap. 4. nu. 701. Sanchez lib. 6. Consil. cap. 3. dub. 21. Corduba super Sotum de Secreto. memb. 2. q. 6. Concl. 1. dub. 5. & alij.

13 Casus, quos excipiunt Authores huius secundæ sententiæ, sunt sequentes. Primus, quando delictum, de quo Reus est infamatus, habet connexionem cum alijs, vel quia sunt illius circumstantiæ, vel quia in delicto principali relucent indicia sufficientia ad præsumendum, quòd illa commiserit. Sit exemplum, est aliquis infamatus de adulterio, contingit maritum adulteræ in suà domo inueniri mortuum, hoc iam sufficiens præbet fundamentum ad interrogandum adulterum de homicidio: similiter, inuenitur aliquis homo mortuus & denudatus, ille qui infamatus est de homicidio, potest interrogari etiam de furto: Item conuictus de consuetudine cum aliquà puellà legitimè posset interrogari, an ipsam deflorauerit?

Sic

Sic etiam infamatus de furto cõmisso in Ecclesiâ vel aliquâ domo, in quâ ianuæ & parietes rupti & destructi inueniuntur, iustè interrogari potest, an illos ruperit, quia delictum principale sufficiẽs præbet indicium ad hæc alia nunc relata.

14 Aliud genus delictorum est, quæ licet absolutè non habeant connexionem cum alijs, habent tamen illam cum aliquibus circumstantijs, cuiusmodi sunt, v.g. conuersatio & familiaritas non bona vnius Religiosi cum aliquâ fæminâ, fugere ex loco in locum, & similia. Vnde si illi primo iungatur, quòd illa fæmina non habeat, vnde se sustentet, nec vnde se vestiat, sicut de facto vestita est, bene potest interrogari Religiosus de bonis temporalibus, cũ quibus illam sustentat, & vbi illa acceperit. Ad hunc modum intelligi debet doctrina Sanchez lib. 6. Consil. cap. 3. dub. 21. num. 3. vbi absolutè dicit, Religiosum concubinarium interrogari posse de furtis, quibus alit mulierem, cum quà contraxit familiaritatem. Si tamen illa habeat, vnde sustentetur, non licet interrogare talem Religiosũ sine alijs maioribus indicijs, quàm sint illa, quæ habentur ex solâ familiaritate vel correspondentia, quia licet possit esse, quòd furetur aliqua, vt illi tribuat; potest tamen etiam esse quòd non: ac proinde nisi alia habeantur indicia, non habetur fundamentum sufficiens ad faciendam dictam interrogationem; & in hoc sensu intelligendus est Miranda, dum in suo Ordine Iudiciali absolutè negat, Religiosum sic interrogari posse. Similiter, si Religiosus fugitiuus post aliquod tempus se præsentet, capiatur, aut deprehendatur vestitus habitu sui Ordinis, & alia non habeantur indicia, non potest interrogari, an per aliquod tempus saltem, dum foris vagabatur, habitum reliquerit: si tamen alia indicia accederent, bene interrogari posset. Itaque Iudices valde oculati & circumspecti esse debent, dum Reos examinant, quia sicut grauiter Reus peccat, quando Iuridicè interrogatus à Iudice non fatetur veritatem, sic etiam peccat grauiter Iudex, quando de non interrogandis Reum interrogat, prout docent omnes.

15 Restat nunc examinandum, in quibus casibus Iudex possit interrogare Reum de socijs criminis, quando infamati non sunt. Omnes conueniunt in hoc, quòd possit interrogare de socijs occultis, quando crimen est perniciosum grauiter bono communi, siue sit committendum, siue iam commissum sit, dummodò pendeant ex nocumento futuro; sicut est, v.g. hæresis, proditio alicuius Ciuitatis, falsificatio monetæ & similia; de quibus facta fuit mentio cap. 5. ita tamen vt Reus certus non sit, per suam secretam admonitionem socios emendandos, & damna euitanda esse, sicut dictum fuit in cap. 9. num. 4. Ratio est, quia etiamsi Reus non interrogaretur, tenebatur nihilominus illos de-

denunciare, ergò multò magis tenebitur, quando interrogatur à Iudice. Attamen si delicta iam ex toto patrata sint, & sunt ex illis, quæ non relinquunt aliquem effectum post se, vel si relinquant, irreparabilis est, & Reus sit certus, complices iam esse emendatos, non solùm non tenetur illos publicare, sed nec licitè potest, esto talia delicta sint publica, & constet, illa sine socijs patrari non potuisse, iuxta doctrinam capitis 5. à n. 8. & cap. 11. §. 2. à num. 5. vsque ad 18. vbi dictum fuit, quòd licet Iudex in casu quo delicta sunt publica & delinquentes occulti, non solùm possit in communi inquirere de delinquentibus, sed etiam teneatur id facere, vt satisfiat scandalo, quòd aliàs in Republicà sequeretur, si non fieret ista diligentia, illi tamen duo vel tres habentes delicti notitiam, non possint manifestare, ergò sicut in illo casu, etiamsi constet de delinquente, non tamen poterit manifestari, eo quòd infamatus non sit, ita etiam in casu præsenti non obstante, quòd sit euidens adesse socios criminis, nihilominus tamen reuelari non poterunt, si infamati non sint, quando Iudex de illis in generali Reum interrogat (in particulari enim non potest) Addit verò Petrus de Nauarrà lib. 2. de rest. cap. 4. à num. 3. quòd quando Iudex interrogat Reum de soccijs criminis, quòd constat cum illis patratum esse, illum debeat admonere, ne illos manifestet, qui occulti sunt, quod est valde consonum doctrinę illorum Authorum, quos citauimus in cap. 11. num. 5. licet nos sequuti fuerimus contrarium, quòd scilicet Iudex ad hoc non teneatur, quamuis in hoc casu, cùm Reus non habeat locum cōsultandi, nec aliquem cum quo consultare possit, & ignorans sit, videatur teneri eum facere hanc admonitionem, ita tamen ne notetur habeaturque pro homine remisso & celante delinquentes. Ita Nauarr. in summà cap. 18. num. 57. Soto de Secreto. memb. 2. q. 6. in fine solutionis ad 2. Nauarra li. 2. de restitutione cap. 5. num. 154. Sanchez lib. 6. Consiliorum cap. 3. dub. 24. num. 2. & si Iudex non faciat hanc admonitionem, debet Reo cōcedere hominem aliquem doctum, quem possit consulere, & tempus ad consulendum. Ita Villalob. tractat. 14. diff. 10. num. 4. Si tamen Reus contra iustitiam manifestaret aliquem ex socijs occultis, non propterea Iudex acquirit ius ad procedendum contra talem, iuxta doctrinam, quam ibi secuti sumus num. 7. & 20. & 21. & magis diffusè in cap. 12. num. 20. Igitur quando Doctores asserunt, quòd in delictis, de quibus constat sine complice committi non potuisse, Iudex de illo interrogare possit, intelligitur in generali; seu communi, non autem in particulari, quando complices non sunt infamati, nec Reus poterit illos manifestare nisi in delictis graue damnum bono communi afferentibus; si enim hoc verum est secundum opinionem nostram in

de-

delictis publicis; quando delinquentes sunt occulti, multò magis erit verum, quando tàm delicta quàm Socij occulti sunt. Totum quod dictum est de delictis, quæ sunt in damnum boni communis, proportionaliter dicendum est de illis, quæ sunt contra bonum alicuius tertij innocentis cum limitationibus explicatis in cap. 5. & alibi.

16 Si habeatur sufficiens fundamentum ad hoc vt sibi quis persuadeat, delictum quod commisit aliquis seruus aut mancipium alicuius Domini, non fuisse commissum absquè mandato huius, bene potest Iudex interrogare talem seruum de personà mandante, quæ præsumitur fuisse Dominus, ac proinde tenebitur illum manifestare nam sufficienter talis Dominus indiciatus est. Ita Antonius Gomez tom.3.variar.cap.12. num.7.Bonac.in 8. Decalogi præceptum disput.10.quæst.2.punct. 5.num.15.

17 Ex dictis infertur, quòd multò minus Iudex possit interrogare Reũ de socijs in delictis, in quibus non constat illa commissa fuisse cum illis, siue sint occulta siue publica. Est doctrina communis, prout aduertit Miranda q. 18.art. 5.concl.5.

18 Si Reo iuxta modum prædictum constet, se Iuridicè interrogari, ipse tamen non velit respondere nec negando nec affirmando, sed diuertat responsionem verbis ambiguis & confusis, sicut etiam si respondeat se non recordari, cùm tamen verisimile sit, eum obliuisci non potuisse, debet admoneri, quòd eo ipso quòd clarè & distinctè non respondeat quantum ad substantiam & circumstantias substantiales delicti, habeatur pro cõfitente delictum, & pro tali debet haberi. Ita Glossa in cap. quoniam contra de probat. Rodriquez tom.2.qq.q.18.ar. 5.Miranda q.20.ar.5.concl.1. & 2. dicit Rodericus Suarez lib. 4.titulo de Iuramentis memb.2.in principio, sic fuisse latam sententiam in his regnis in vna causà valde graui: id ipsũ affirmat Iulius Clarus q.45.vers.sed pone, fuisse factũ in multis alijs partibus, Noster Thomas à Iesu tract.3.cap. 8. n.6. cum alijs multis. Sed potest dubitari, si Reus verè non recordetur se commisisse delictum, vel nõ recordetur alicuius substantialis circumstantiæ, de quà Iudex illũ iuridicè interrogat, vel si dubitet, se tale delictũ commisisse, quid debeat facere tàm Iudex quàm Reus? Respondeo primò, si verisimile sit, eũ non recordari, potest respõdere, se non recordari, quod ipsi in nullà re præiudicat, nã in substantià tantũ valet, ac si negasset, & Iudex debet ipsi credere supposito iuramẽto ꝙ fecit, & quod sit verisimile, eũ fuisse oblitum, vel quia multum temporis præterfluxit, vel quia est persona breuis debilisquè memoriæ, imò si velit, poterit in hoc casu negare, quia cùm non recordetur, habet dubium negatiuum, quod plus ipsi fauet, quàm positiuum. Loquendo autem de hoc dubio,

dico secundò, quòd quando Reus dubitat, an commiserit delictum, de quo interrogatur à Iudice, possit absolutè negare; si enim ille, qui dubitat de delicto alieno, & pro teste citatus est, potest iurare, se nihil scire, multò magis id poterit facere Reus, dum dubitat de suo delicto, quantumuis iuridicè interrogetur à Iudice, stat enim in possessione suæ famæ, *& in dubijs melior est conditio possidentis.* Addo tamen, quòd etiamsi responderet, se dubitare an delictum commiserit vel non, nihil illi præiudicaret, nec Iudex acquireret maius ius eo, quod antea habuerat. Nam sicut dictum est, & docet Farinac. in pract. quæst. 81. à num. 31. Confessio ad condemnandum Reum debet esse clara, certa & distincta quantum ad substantiam delicti, & circumstantias substantiales eius: & si confessio fiat verbis ambiguis, obscuris & æquiuocis, vel sit dumtaxat generalis & non specialis de aliquo delicto, nihil facit contra illum: *Quia obscurè respondens similis est nihil respondenti*, l. ætate, §. nihil, ff. de interrog. in iure faciendis, quantò minus faciet, si dicat, se dubitare, an commiserit delictum, de quo interrogatur? hoc enim non est confiteri aliquid, & ita perinde est, ac si non recordaretur vel negaret illud.

19 Duo hic aduertenda sunt. Primum, quando Reus respondet verbis ambiguis, obscuris, & æquiuocis, quæ duas faciunt sensus vnum in suum fauorem, alterum in fauorem delicti, nec aliud ab illo extorqueri potest, debet attendi ad qualitatem personæ ipsius Rei, & si aliàs fuerit bonæ opinionis & fidei, verba in ipsius fauorem, & tutelam interpretanda sunt, stat enim præsumptio ex parte ipsius. Ita Decius in cap. cum Venerabilis, de exception. num. 105. & in cap. in præsentia de probat. num. 44. Butrius in cap. cùm dilecti de accusat. num. 20. Marsil. in pract. §. postquam num. 25. Farinacius in praxi q. 81. nu. 35. cum alijs multis affirmant esse communem: si tamen Reus fuerit malę famę & opinionis interpretanda sunt in fauorem delicti & cōtra Reum. Ita Farinacius num. 37. & dat rationem: *Nā de malo homine non debet præsumi nisi malum*, vt habetur in cap. Olius de elect. & cap. 1. de Clericis non residentibus. Ponit Hostiensis in summâ tit. de Iudęis, §. & in quibus num. 6. in fine vnum exemplum de quodam Iudæo, qui plenus irâ & rabie leuando manus contra vnum Crucifixum qui ibi erat, in aliâ parte Ciuitatis pendente quodam in patibulo, dixit; *potius vellem esse suspensus sicut fuit ille homo, qui illic pendet quàm tale quid facere*, fuit denuntiatus, & cum ipse vellet interpretari sua verba dicendo se intellexisse illa de illo homine suspenso extra ciuitatem, non fuit admissa illius interpretatio, sed contraria, eo quòd esset Iudęus, & pręsumptio staret contra illum, & ita fuit condemnatus ad pęnam pecuniariam.

20 Se-

20 Secundum aduertẽtiâ dignum est, quamuis aliqui quos citat Iulius Clarus vbi supra vers. Sed hic quæro, dicant, quòd si, Reus petat tempus ad respondendum, illi debeat concedi à Iudice: contrarium tamen tenet ipse cum multis, quos citat, quos sequitur Salzedo in pract. cap. 126. Rodriguez vbi supra, Pater suarez tom. 4. de Relig. lib. 10. cap. 12. nu. 30. in fin. Sanch. lib. 6. consl. cap. 8. dub. 2. num. 7. & est communis; quia tempus pro sua defensione dari debet postea, non autem tunc; solum.n. ibi agitur de contestandâ lite negando vel confitendo delictum. His omnibus non obstantibus Noster P. Fr. Thomas a Iesu tract. 3. c. 9. n. 7. existimat, quòd si Iudex velit illi concedere aliquod tempus, possit illud facere, vt melius videat, quid debeat respondere, licet non teneatur illud concedere.

21 Si Reus neget veritatem illius, de quo iuridicè interrogatur, debet eum Iudex bonis rationibus inducere, & repetere interrogationes de circumstantijs delictũ concernentibus, reuocando illi in memoriam tempus, locum & personas, coram quibus erat; quòd si nihilominus persistat in suà pertinaciâ, interrogari debet, vbi nam tũc temporis versaretur? in quo occuparetur? quis illum viderit? & si aliquem nominauerit, citandus & examinãdus est, quòd si non procedat veridicè, impossibile est, quòd in vno vel altero nõ deprehendatur mendax, vel saltem non vacillet & titubet, præbeatquè signa, se iniustè negâsse ea, de quibus interrogatus erat, præsertim si per ea, quæ respondet, tribuat occasionem & ansam nouis interrogationibus. Si tamen dicat veritatem, quò plus interrogabitur eò magis suam deteget innocentiam. Totũ hoc Iudex in isto casu peragat, necesse est. Non tamen est illi licitũ indagare & expiscari veritatem caullosis quibusdam captiũculis, minis, metu, vel similibus, sicut aduertunt Doctores omnes, præterquam quòd, si per media illicita extorqueat Confessionẽ (vltra quòd grauiter peccet) non præiudicat Reo, nec in veritate illius possit ad illius castigationem procedere. Videatur Miranda quæst. 17. art. 2. conclus. 2. qui hoc satis bene tractat, multumquè Iudicum onerat conscientias.

22 Dubitant nonnulli, an in casu quo Iudex interrogaret *contra iuris ordinẽ*, Reus peccaret respondendò veritatem, quam non deberet. Nauarrus in Summâ Latinâ cap. 18. num. 57. tenet partem affirmatiuam, asserens esse communem omnium Doctorum sententiam: Idem sentit Paz. 5. parte tom. 1. cap. 3. §. 4. num. 10. Alij tamen limitant hanc sententiam dicentes non esse veram inter Religiosos, ac inter sæculares solùm in illis casibus, in quibus Reo ex confessione infertur graue damnum in animâ, vitâ vel personâ, sicut est membri mutilatio, sicut etiam quando sequitur aliquod graue damnum in aliquo tertio,

non tamen in cæteris casibus; quæ limitatio satis consona videtur doctrinæ, quam dat Nauarrus num. 28. 29. & 30. Noster Pater Thomas a Iesu tract. 3. cap. 10. num. 7. existimat magis probabile, grauiter peccare Religiosos, si in memorato casu fateantur veritatem, quia semper patiuntur graue aliquod damnum spirituale: videndo se quippe infamatos & per Iudicialem sententiam castigari, inquietiùs viuunt, & prout dicit Lex pen. ff. de varijs & extraord. cogn. *perdere honorem & famam aliud non est, nisi quædam mors ciuilis*. Quod etiam magis verificatur inter Religiosos, quia quando delicta sunt grauia, etiamsi non condemnentur ad mortem vel alicuius membri mutilationem, plerumque illis applicantur pœnæ durissimæ, sicut sunt disciplinæ, rigida ieiunia, longa & diuturna incarceratio, & quandoque per totam vitam, quæ iuxta Sacros Canones pœna capitalis reputatur. Aliam rationem adducit Nauarrus vbi suprà num. 29. in fauorem huiusmodi dicendi, quia nimirum ex infamia vnius Religiosi aut Religiosæ in criminibus grauibus grauis resultat infamia in ipsum monasterium & totum Ordinem, quam ob rem hanc sententiam æstimo probabiliorem.

23 Quamuis multi cum Farinacio in pract. quæst. 81. à num. 3. arbitrentur, Iudicem posse condemnare Reum, qui sponte nullà adhibità torturà aut violentià confitetur delictum, absquè alià dilatione aut morà, cùm talis confessio sit vna ex potissimis probationibus, quas habere potest, nihilominus alij consulunt, & quidem plures, quòd quamuis Reus sponte confessus sit delictum, non statim dandam esse sententiam, sed concedendum esse illi tempus, ad hoc vt si illi aliquid occurrat pro suà defensione, quod illum à culpà vel ex toto vel ex parte excuset, alleget. Ita Iulius Clarus quæst. 65. in princ. & quæst. 45. vers. cæterùm, Suarez nu. 31. Sanchez nu. 6. & alij multi.

24 Tantà vi pollet Confessio Rei spontanea in iudicio, quando constat de delicto, vt licet processus ex aliquà parte esset nullus v.g. quia non sunt indicia sufficientia, nec præcessit infamia, vel simile quid, faciat illum validum. Ita Farinacius vbi suprà à num. 13. cum pluribus. Et clariùs num. 66. licet alij, quos citat, opinentur contrarium, & mihi etiam videtur magis consentaneum charitati & Iustitiæ, saltem quoad illius condemnationem ad pœnam ordinariam; propterea nonnulli relati à Farinacio asserunt, hoc relinquendum esse ad arbitrium prudentis & Christiani Iudicis. Alij etiam existimant, in confessione spontaneà non esse necessariam ratificationem Rei. Farinacius tamen cum pluribus nu.

12.

12. dicir, magis securum esse, si accedat ratificatio Rei. Sed sufficit, quòd talis ratificatio fiat eodem tempore, quo fit Confessio, sicut de ratificatione testium dictum est, legendo eam ipsi, quam si tamquam bonam & legitimam admiserit, atque subscripserit, non superest aliud, quod addatur.

25 Acceptà Confessione Rei oportet auscultare ad illius defensionem, quam pro se habet, in defensionum verò numero non est infima exceptio contra Testes: ob quod nonnulli asserunt oportere ill dare copiam, vel publicare illos siue fassus sit delictum siue non, sicuti aduertit Iulius Clarus quæst. 49. num. 13. quamuis hoc magis habeat locum, quando Reus negauit, dum ab ipso peteretur Confessio, propterea capite sequenti examinandum est, an ipsi debeant manifestari testes, adhoc vt se queat defendere, & statim de alijs modis defensionis & exceptionibus agetur.

CAPVT

CAPVT XIX.

De Publicatione Testium.

1 NOn est vnum ex punctis minus difficilib9 huius materiæ declarare, an publicatio vel copia testium sit de substantiâ processus, vel solum sit aliquid spectans ad apices, & vt melius percipiatur difficultas & Authorum doctrina, supponendũ est, q̃ sub nomine publicationis vel copiæ testium duo continentur. Primum est manifestatio nominum. Secundum est manifestatio eorum quæ testati sunt. Ita Alder. lib. 1. c. 14. n. 4. & alij communiter.

2 Difficultas procedit quoad vtrumque, & supposito, quòd secundum communem opinionem, prout apud Iulium Clarum videri potest quæst. 49. num. 8. & alios, hæc copia vel Testium publicatio Reo præsentari non debeat nisi post acceptam Confessionem, ad hanc enim solùm illa notitia ipsi danda est, quę sufficiat ad hoc vt constet, eum interrogari iuridicè. Sed quia hæc publicatio ordinatur ad hoc, vt Reus excipiat contra Testes, & se defendat, posito quòd concedi debeat, debebit esse de omnibus contra illum allegatis & probatis in processu iuxta formam allegationis & probationis.

3 Tanta multitudo & varietas opinionum circa præsentem existit difficultatem, vt is qui omnes referre vellet, non parum temporis & chartæ absumeret, ego conabor me restringere in illis referendis, eligamq; illam, quæ mihi in ordine ad praxin Religiosorum videtur probabilior.

4 Prima sententia asserit, Reo deberi copiam dictorum & testium præsentari, etiamsi illam non postulet, hoc enim spectat ad illius defensionem, & per consequens erit de Iure naturali, cui per nullum aliud derogari potest, nisi in casu quo intercederet aliud Ius naturale superius, sicut contingit in crimine Hæresis quantum ad manifestationem nominum ipsorum Testium, in casibus, quibus timentur damna grauissima testibus aut eorum consanguineis, sicut est mors, mutilatio alicuius membri & similia, ex eo quòd Rei, contra quos testati sunt, potentes sint: & ita Bonifacius VIII. vltimo capite de Hæresi in 6. declarauit, quòd in crimine Hæresis, si cum sufficienti fundamento talia damna timerentur, Reo nomina Testium non manifestarentur, & ideò Blãcus in suâ pract. crim. fol. 38. nu. 80. inquit, idipsum dicendum esse in

in quouis alio crimine, in quo eadem ipsa damna timentur, & hanc esse praxin communem. Attamen in cæteris casibus semper non solùm testimonia, verùm etiã nomina Testium publicanda sunt, prout determinat idẽ Bonifacius VIII. paulò inferius his verbis: *Cessante verò periculo supradicto, accusatorum & testium nomina (prout in aliis fit iudiciis) publicẽtur*. Id ipsum determinat Innocentius III. in cap. qualiter & quando 2. de Accusationibus, vbi loquens de his, quæ cum Reo peragenda sunt; inquit: *Exponenda sunt ei capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi se ipsum, & non solùm dicta sed etiam nomina ipsa testium, vt quid & à quo sit dictum, appareat, sunt ei publicanda, nec non exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ*. Hanc sententiam tenet Iulius Clarus q. 49. nu. 4. & n. 2. dicit, quòd si Reus petat hanc publicationem, citra omnem difficultatem illi faciendam esse. Absolutè etiam illam tenet Paz tom. 1. tempor. 8. vbi postquam decidisset num. 134. & sequentibus, in causis ciuilibus testium publicationem non esse de substantiã processus, etiamsi pars illam postulet, & Iudex neget, non ob id annullari processum, licet detur locus appellationi: & num. 141. concludit: *In causis criminalibus nulli dubium est, publicationem testium de substantiã Iudicij esse, eiusq; omissionem nullitatem processus inducere*, citatque Auendañum, Seguram de Aualis et alios. Id ipsum inquiunt esse necessariũ, non solùm ante sententiam, sed etiam ante torturam, in casibus quibus dãda est. Ita Antonius Gomez tom. 3. uariar. cap. 13. nu. 21. Azeuedo l. 2. nouæ Recapilat. lib. 4. tit. 6. num. 4. Bernardus Diaz in suà praxi Canonicà cap. 128: à quà sententià non multum recedit P. Frater Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 14. num. 1. omnes fundantur in ratione superius insinuatà, quia nimirum hoc pertinet ad defensionem naturalem Rei.

5 Secunda sententia priori ex diametro opposita, asserit, non modò manifestationem vel publicationem nominum testium non esse de substantià processus, uerùm etiam nec manifestationem dictorum, sed spectare ad ordinem & apices Iuris, siue illam Reus petat siue non. Ita Menochius de arbitrarijs quæst. 33. per totam & addit, nec per hoc tolli defensionem Reo, nec habere locum appellationem à sententià, quod ipse dicit impugnando Glossam cap. vltimo de Hæreticis in 6. & licet hic Author loquatur etiam de causis criminalibus, sicut patet ex exemplo, quod affert ex capite relato de Hæreticis, affirmatque Farinacius de Testibus q. 75. citans in fauorem suum alios asserentes, hanc esse praxin Romanæ Curiæ & Parlamenti Parisiensis. Illud autem, quod ego uidi, est, eumdem Menochium magis infrà q. 78. n. 5. repetendo idem punctum, & loquendo de causis criminalibus

bus, dicere: *Est etiam hoc loco annotandum, Iudicem hunc teneri dare Inquisito copiam indiciorum, etiamsi Iudex iste ex formâ statuti haberet liberum arbitrum.* Idcircò dicit Segura de Aualos in suo directorio part. 2. cap. 14. num. 10. interpretari posse, Menochium in priori loco locutum fuisse de causis ciuilibus, non verò criminalibus, licet prout dixi, oppositum teneat Farinacius. Fauet huic sententiæ aliqualiter P. Paulinus Besti in prax. crim. tom. 4. qq. regul. tit. 6. cap. 6. num. 7. vbi mordicùs defendit, inter Religiosos nomina Testium non esse publicanda, subditque, etiam in solà publicatione dictorum non obstante quòd non nominentur testes, latere non pauca pericula & inconuenientia; solent enim in dictis misceri termini & verba adeò cognita, vt quasi idem esset ac reuelare illos, qui contra Reos testati sunt.

6 Tertia sententia inquit, quòd, si Reus petat sibi dari nomina vel copiam Testium, spectet ad substantiam processus illa dare, secus si illa non petierit. Ita expressè Glossa cap. vltimo de Hæreticis in 6. his verbis: *Tradi debent nomina cum dictis, vt possit & de falso arguere, & se plenè defendere, tamen si hoc omitteretur, parte tacente non puto vitiari processum.* Huius opinionis sunt Paris. cons. 2. num. 155. lib. 4. Capoll. Cons. crim. 65. circa finem & cons. 66. & alij. Fundamentum est, quia eo ipso quòd Reus non petat copiam aut publicationem testium, renunciat Iuri quod habet, & ita nulla fit ipsi iniuria, & per consequens processus erit validus.

7 Quarta sententia asserit, processum fore validum, etiamsi petità manifestatione testium à Reo, illi negetur à Iudice, hunc tamen peccaturum cōtra iustitiam grauiter, & eo ipso Reum acquisiturum Ius ad appellandum à sententià, talemque appellationem admittēdam esse, ita vt licet sententia non sit nulla, posse tamen annullari. Ita docent Felinus in c. cùm I. & A. de sententià & re iudicatà n. 2. Verba illius sunt: *Omissio publicationis testium, licet non reddat sententiam nullam, tamen ab ipsà omissione potest appellari, si publicatio fuit petita, grauatur enim pars perdens ex hoc viam impugnandi dicta testium.* Id ipsum repetitur in cap. licet Heli, de Simonià his verbis: *Publicatio attestationum non est adeò de substantià, quòd omissa reddat Iudicium nullum, etiamsi petita fuisset, & non concessa, quia causat iniustitiam & non vtilitatem, & meritò si non appellatur, valet.* Idipsum tenent Innocentius, Imola, & alij capite suprà citato cum I. & A. de re Iudicatà, dantq; eamdem rationem, *Quia ista sententia non dicitur contra Ordinem iuris, sed contra ius litigatoris.*

8 Vltima sententia, quæ meo videri probabilior est in ordine ad praxin pro Prælatis Regularibus, sequentibus conclusionibus explicatur. Dico igitur primò, inter Religio-

ligiosos non esse necessarium publicare nomina testium, nisi in aliquo casu grauissimo id fieret, eò quòd aliàs non daretur Reo locus pro suà iustà defensione, & esset persona talis, quæ ex omissione talis publicationis maius damnum & grauamen pateretur, quàm ipsi testes & bonum commune ex ipsà publicatione reciperent; & quia hoc raro contingere potest, rarò etiam hæc publicatio facienda est.

9 Ratio principalis, quà probatur ista conclusio, est, quia si publicarentur nomina testium inter Religiosos, graue nocumentum pateretur bonum commune & aliqui particulares, si enim Reo certò constaret, quinam contra illum testati sint, ministraretur fomes odijs & rancoribus capitalibus, & vindictæ desiderijs cum summà inquietudine & detrimento pacis perpetuæ inter eos, qui sæpe in vno conuentu simul degere debent, propter quod cùm diximus, hoc pertinere ad defensionem naturalem rei, addidimus, hoc ius naturale cessare, eo quòd intercedat aliud magis vrgens, nimirum pax & quies status Religiosi: tùm etiam, ne retrahantur testes à testando contra alios, nam ad euitanda similia pericula particularia, testari recusarent: vnde sequeretur aliud damnum grauissimum in Religione, eo quòd tunc delicta impunita remanerēt ob defectum testium illa probantium. Hæc est ratio, quæ mouit Papam Bonifacium VIII. in cap. fin. citato de Hæreticis in 6. ad eximendum ab hàc obligatione Sacrum Tribunal Inquisitionis, cui exemptioni voluit, vt se semper conformaret. Nam prout inquit Iulius Clarus q. 49. num. 3. in fine: *In causis Hæreticorum cùm semper graue periculum credatur imminere, si non testibus, saltem causis fidei Catholicæ, quia pauci liberè testimoniū perhiberent, si nominum publicatio fieret, ideò consuetudine receptum est, vt numquam nomina testium publicentur*, vt attestatur Simanchas de Hæreticis cap. 26. num. 9. quem sequitur Miranda q. 25. art. 1. & alij.

10 Quòd si quis dixerit, hoc esse speciale priuilegium concessum soli Sacro Tribunali, nec alios illo gaudere posse, respondeo duo: Primò quòd verum sit, in illo capite soli Sacro Tribunali concedi, quòd in suis causis possit procedere *De plano, & non seruato ordine Iuris*, vbi statim declarauit Pontifex, non esse de substantià iudicij manifestare Reo nomina testium, nec pertinere ad apices, qui tamen obseruari debent, quando imminet aliquod graue damnum. Hoc est omninò certum: In alijs tamen priuilegijs cap. 1. num. 6. relatis id ipsum etiam concessum est Religiosis, & in proprijs terminis illud concessit Bonifacius Octauus per specialem Bullam, vt habetur in Compendio Mendicātium verbo Correctio Fratrum, & in lib. monumenta Ordinis Minorum concess. 499. & illam refert Noster Thomas à Iesu Tract. 3. cap. 1. num. 2. cuius verba sunt:

Cùm autem hæc Apostolica Constitutio siue Concessio facta sit ad propulsandas subditorum calumnias, & ad compescendam nimiam Prælatorum in puniendis Fratribus licentiam, declaramus & decernimus, quòd licet Prælati omnes ad apices Iuris ex supradictâ Constitutione non teneãtur, vt sunt citationum interualla, dilationes, interlocutoria, & cætera huiusmodi, quæ non sunt de essentiâ Iuris, non tamen possunt in actis iudicialibus pro eorum arbitrio procedere, sed iure diuino ac naturali ad substantialem Iuris ordinem tenentur: & magis infrà subiungit: *Ad pacem autem inter Fratres conseruandam ordinamus, vt Prælati nullo modo testium vel accusantium nomina reis manifestẽt, quãuis etiam ad instantiam & punitionem procedant, nisi vbi & quãdo coram iudicio in oppositione alicuius grauis & infamatorij criminis iustitia periclitaretur. Nã eo casu, si reus petat, & accusantium & testium nomina sibi notificari debere, non est ei denegandum*. Quid grauius & clarius in fauorem nostræ Conclusionis adduci potuisset, vnde obsecro Lectorem, vt diligenter notet illa verba, *Nisi vbi & quando eorum iudicio, &c.* nimirum Prælatorum, ergò in hàc parte tàm exempti sunt Prælati Regulares ob obligatione manifestãdi reo nomina testium, quàm Domini Inquisitores.

11 Respondeo secundò, quòd tametsi Religiosi dicta priuilegia non haberent, adhuc tamen non tenerentur manifestare reo nomina testium, quando in eorum causis sequuntur iam supra memorata inconuenientia grauia: nam in sententiâ Authorum, quos num. 2. citauimus, Pontifices in his decretis & bullis non solùm exemerãnt Sacrum Tribunal & Religiosos ab obseruatione apicum Iuris, sed etiam declarãrunt, quòd, quando vnum Ius naturale superius concurrit cum alio iure naturali inferiori, hoc non obliget, quemadmodum clarè patet in casibus à iure exceptis, in quibus quia interuenit ius conseruandi bonum commune, non attenditur ad bonum particularis, quando ambo se non compatiuntur, esto etiam hoc sit naturale, & propterea singuli particulares cum damno graui proprio tenentur euitare damnum boni communis, quando hoc maius est, & conformiter ad hanc doctrinam tractando Thomas Sanchez lib. 6. Consiliorum cap. 8. dub. 2. num. 24. de Appellatione, & qualiter in Religionibus iustè denegetur, nisi in aliquibus casibus raris, inquit: *At in Religionibus id iustè statutum est propter commune Religionis bonum & quietem, & vbi alicui negaretur iusta defensio, plus ponderat bonum commune Religionis: & Religiosi iuri suo per professionem cedunt in hoc*: ergò esto concederemus, quòd manifestare reo nomina Testium

ſtium ſpectet ad ius naturale ſuæ defenſionis, ſi tamen ex tali manifeſtatione maiora damna imminerent bono communi, nulla erit obligatio talis iuris, quod adeò certum eſt, vt audiuerim à quàdam perſonà graui, doctà & expertà, quòd etiam in Tribunalibus ſæcularibus dicta manifeſtatio omnittatur, quando grauia inconuenientia timentur.

12 Præterquam quòd ſi loco huiuſmodi defenſionis daretur aliquis alius modus æquiualens ſine inconuenientibus relatis, iſte debet obſeruari & non illa: ita facit Sacrum Tribunal Inquiſitionis admonendo Reum, vt recordetur, ſi habeat aliquem inimicum, & dicat vnde, quis ſit, & cauſas inimicitiæ, & Tribunal habet curam adhibendi omnem diligentiam neceſſariam in fauorem Rei, cum quo ſimul et copià capitulorum, quæ facta contra eum ſunt, ſupprimendo tèſtium nomina, iudicat præberi illi ſufficientis defenſionis locum ſupplerique omnes diligentias, quas Reus adhibere poſſet, ſi illi nomina manifeſtarentur. Ita direct. inquiſit. part. 3. tit. modi ſeu tradendi copiam, vbi Penna comment. 29. nu. 119. Simancas titulo 64. num. 10. ſi igitur non obſtante quòd teſtes ſint tàm reconditi, vt ne quidem Reus ſciat, eos eſſe huius vel illius loci, Tribunal tàm rectum iuſtumquè iudicat, hanc diligentiam ſufficere ad hoc vt Reus ſe etiam in cauſis grauiſſimis & maximæ infamiæ, quà notari poteſt, ſe poſſit defendere, quantò magis in Religionibus, vbi culpæ in hoc vel illo Conuentu committuntur? & vltra hoc Reus nouit, informationem hic vel ibi eſſe faciendam, nec non certò ipſi conſtat, teſtes talis vel talis Communitatis eſſe; nec etiam ignorare poteſt, ſi cum aliquo diſſidium habuerit: ac proinde ſi Prælatus illas adhibeat diligentias, quas adhibet Sacrum Tribunal, & quæ explicatæ ſunt in fauorem Rei, atquè obiectiones ab iſto poſitas, ſi fundatæ ſint, admittat, tribuatquè tempus opportunum & ſufficiens ad probandas illas, prout ſub obligatione graui tenetur, non erit opus illi manifeſtare nomina teſtium, niſi in aliquo caſu raro; in quo omninò ita neceſſarium iudicauerit, ſicut aduertit Bonifacius VIII. vbi ſuprà.

13 Ex fundamentis & principijs huius Concluſionis facile eſt reſpondere ad obiectiones, quas nonnulli antiqui & moderni aduerſus illam mouent, ſiue ex capitibus citatis Iuris Canonici, ſiue ex ratione, ſiue aliunde deſumptæ ſint. Illi ſe conformant Miranda in ſuo Ordine iudic. quæſt. 14. art. 7. concluſ. 4. & 25. art. 1. Suarez, tom. 4. de Religione lib. 10. cap. 12. num. 31. F. Ioſeph à S. Marià in ſuo tribunali tract. 4. cap. 19. in fin. Sanchez lib. 6. conſ. cap. 8. dub. 2. n. 9. cum alijs, ſequendo in hoc ductum Hoſtienſis.

14 Secunda Concluſio. Quando Reus in cauſis grauibus in ſui defenſionem petit copiam dicto-

rum à testibus, debet illi præsentari sine eorum nominibus, & illis circumstantijs, ex quibus Reus venire possit in certam cognitionem personarum, prout aduertit P. Thomas Sanchez vbi suprà. Hęc conclusio adeò communis est, vt non reperiam Authorem, qui expressè contrarium teneat, excusando à culpà graui illos Iudices, qui in causis criminalibus alicuius momenti dictam denegant copiam: nam licet Authores secundę & quartę sententię existiment, hoc non spectare ad substantiam processus in ordine ad effectum nullitatis sententię, illi tamen qui sunt quartę sententię, clarè dicunt, esse contra Iustitiam, annullarique posse sententiam appellando, & illi qui secundum sequuntur, non ita clarè explicant, an sit licitum negare talem copiam, nec etiam an solùm loquantur de causis ciuilibus, prout patet ex his, quę Menochius dicit secundo loco citato. Idcircò Segura de Aualos vbi suprà loquendo cum Prelatis Ecclesiasticis, qui sequuntur Menochij sententiam in primo loco, durè reprehendit eos, qui Reis denegant copiam testium, dum illam petunt. Verba illius sunt: *Præterea Præsules aliquando eorumquè Visitatores in criminalibus controuersijs prædictam iudiciorum copiam visitando denegare solent, quia breui manu, & quasi per transennam visitationis munus expediunt, & ascensionum terminos adeò abbreuiant & ad punitionem properant, in tantum subditorum grauamen & visitationis contemptum, vt nondum terga dederint, & iam eorum mandata, decreta atquè iudicata spernantur à subditis, ac penitus infringantur; solum modò subtractas pecunias defleat.*

15 Tertia Conclusio. Quando Reus non petit copiam testium, non tenetur Iudex ipsi eam offerre, sed potest ita in causâ procedere, ac si illam ipsi dedisset. Ita tenent Authores tertię sententię. Verùm quia fundamentum huius Conclusionis innititur tacitę renunciationi Iuris, quam facit Reus, superest videndum, an hoc hoc etiam verum sit, quando Reus est ignorans, & non petit dictam copiam ex eo quòd nesciat se illam posse petere. Aliqui dicunt, si Reus sit Persona litterata, de quâ presumi potest, quod sciat & possit illam petere, & illam non petat, non esse obligationem illam offerendi. Ita Rodrig. tom. 2. qq. q. 19. art. 5. Villalob. tract. 14. diff. 12. num. 10. subdit tamen cum Hippolito in prax. §. nunc videri in principio, quòd si reus fuerit persona ignorans, Iudex ipsi eam offerre debeat, etiamsi illam non petat, cum quo possunt conciliari duę illę contrarię opiniones, quę circa hoc versantur. Verùm quia de Reo ignorante dubium esse potest, an dando illi Aduocatum talis defectus suppleatur, & inter Regulares sit obligatio concedendi Aduocatum

catum Reo vel Procuratorem in causis grauibus, vt eum defendat, & perficiat illa, quę ille nescit vel non potest eo quòd sit incarceratus, illius resolutio remittitur ad sequens caput, vbi hoc punctum ex professo examinabitur.

16 Conueniens iudicaui hoc caput cócludere, cú eo quod notat P. F. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 1. §. 4. quod non solùm seruiet ad maiorem huius doctrinę intelligentiam, sed etiam ad maiorem lucem illius, quę tacta fuit capite pręcedenti num. 1. & tangendę in capite de capitulis, quę resultant contra Reum ex dictis testium, vt Reo pręsentari debeat. Dicit igitur iste Author, quòd post acceptam à Reo Confessionem danda sint illi illa capitula, & hoc sit illi dare copiam delicti vel delictorum, quę resultant ex informatione, quod nullà ratione omitti potest secundum commune Doctorum placitum, cùm sit de Iure naturali: & paulò infra subdit: Verum est, quod in delictis leuioris momenti Prælati dent Reis solùm illa capitula, quæ resultant ex processu, absquè eo quòd illos citauerint, vel acceperint confessionem, cùm ipsis videatur, illos per ipsa capitula sufficienter citari, & peti confessionem, præsertim si illis præcipiant non solùm vt illis respondeant, & allegent illa quæ occurrunt in defensionem intra tantum temporis, sed etiam vt dicant, an illa commiserint vel non, & respondendo ad illa litem contestentur, allegentquè suas defensiones, & hoc sufficere: & magis infra explicando, quænam crimina sint ista, dicit esse illa, quæ non sunt enormiter grauia, & pro quibus non est grauis imponenda pænitentia, sicut est carcer, priuatio Officij vel actuum legitimorum: concludit denique, inquiens, hanc doctrinam esse valde consonam statutis sui Ordinis: postea tamen in tract. 5. cap. 6. §. 4. dicit, quòd quando aliquis Prælatus Religiosus commisit aliquod delictum graue, cui respondet pæna arbitraria, & Definitorium vult illum priuare Prælaturà vel Officio in pęnam sui delicti sine vlteriori citatione vel delicti confessione, hæc includatur in articulis ipsi propositis cum præfato mandato, quibus si non satisfaciat, & ex alià parte per legitimam informationem constet de veritate delicti, sitquè graue, ita vt ob illud illi, qui peccauit (si Prælatus non sit) alia pęnitentia grauis v. g. priuatio actuum legitimorum vel alia similis arbitraria imponenda sit: loco huius Prælatus officio priuari potest, & hanc dicit esse praxin communem sui Ordinis.

17 Doctrinã huius Authoris quãtum ad primam partem pro verà admitto, præsertim in Religionibus, in quibus per consuetudinem recepta est, quia factà summarià informatione, & præsentatis articulis Reo, qui ex illà resultant, vel illi transmissis, si absens sit, datoquè præcepto, vt respondeat veritatem, & alleget

ea,

ea, si quæ habeat in propriam defensionem, implicitè citatur, & petitur Confessio, daturquè locus defensioni; & ita videtur sufficere in delictis non adeò grauibus, & ex quibus non infertur grauis infamia Religiosis. Illud autem in quo habeo difficultatem, est, quòd iste Author dicat secundo loco, tale medium posse vsurpari, quando agitur de priuando Prælatum officio ob aliquod crimen graue, cùm tamen primo loco negauerit, vsurpari posse cum subditis in criminibus, pro quibus grauis pœnitentia imponenda est, v. g. carceris, priuationis officij, vel actuum legitimorum; si enim in his citatio facienda, & petenda confessio à Reo est, dandusque locus, vt se contra Testes tueri possit, & confestim præsentandi sunt articuli, qui ex eiusdem Confessione & processu resultant, vt ad illos respondeat: non video cur omnia hæc obseruari non debeant, quando Prælatus ob aliquod delictum graue officio priuandus est, cùm talis pœnitentia plus ponderet, maiorique Prælatus notetur infamià, quàm si aliquis subditus per tempus aliquod carceri includatur, vel suo officio priuetur; & dico notanter ob aliquod graue crimen, quia si Prælatus priuetur officio solùm ob defectum regiminis, conditionis aut talenti non haberem difficultatem; nam sicut cap. 9. num. 12. dictum est in his casibus non est necessarius alius Ordo Iudicialis, nisi quòd Prælatis superioribus de istis causis constet, ad hoc vt Prælatos inferiores & subditos suis priuent officijs procurando vti illis medijs, quæ minus dedecus in ipsis generant, v. g. admonendo illos, vt secretò renuntient, & similibus: si tamen aliquis in pœnam, & punitionem delicti grauis officio priuandus sit, iudico, id ipsum debere obseruari cum subditis, quod cum Prælatis, in modo quo in eorum causis proceditur, & hoc est, quod modò explicamus.

CA-

CAPVT XX.

Discutitur, an inter Religiosos sit obligatio concedendi Reis Aduocatum in causis grauibus.

1 SVppono tamquam certum, nullum Religiosum sine licentià sui Prælati officium Procuratoris aut Aduocati exercere posse, prout constat, ex Glossa in Clementinà, Religiosus, de Procuratoribus, ac proinde si quid sine tali licentià actum esset, nullius esset valoris. Suppono etiam, quòd in causis leuioris momenti Prælati Regulares non teneantur Reo Aduocatum aut Procuratorem concedere, qui eum tueatur, inde enim maius timendum esset damnum quoad pacem & quietem Religiosam, quàm vtile, etiam ipsi Reo.

2 Difficultas autem est, an in causis criminalibus grauibus, presertim quando Rei sunt ignorantes, vel si non sint, sunt tamen impediti per carcerem, Prælatus teneatur Religioso concedere illos, quos petit ad hoc, vt agant officium Procuratoris aut Aduocati in suis causis, præsentando petitiones, & assistendo actibus iudicialibus, quibus assistere solent Aduocati apud Tribunalia sæcularia? Alderete lib. 1. cap. 2. num. 31. quem sequuntur Lezana tom. 1. cap. 27. num. 14. & P. F. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 10. num. 8. tenet partem affirmatiuam addens, quòd, etiam si Reus non petat Aduocatum vel Procuratorem, debeat tamen ipsi Prælatus eum offerre. Probat hoc Alderete ex l. neque etiam §. fin. de Officio Proconsul. & ex Nauarro in Summà Latinà cap. 25. num. 24. Illa tamen Lex & Nauarrus loquuntur de Iudicijs sæcularibus, & non in sensu, quem intendit Alderete, prout videri potest in Nauarro, & licet P. Lezana & F. Martinus à S. Ioseph dictam sententiam probet ex citatâ Clementinà, attamen nec in istâ, nec in Glossà reperitur aliquid expressum in fauorem eius.

3 Loquendo deinde Alderete cap. 11. num. 17. de Reis minoribus viginti quinque annis, inquit, illis concedendum esse Curatorem, & sine ipso nec Confessionem factam in Iudicio, nec cætera in Processu contenta inducere pro-

probationem in ordine ad eorum condemnationem. Citat Menoch. de arbitrarijs casu 268. Valles volum. 1. consil. 31. Paz. 5. part. tom. 1. cap. 3. §. 4. num. 5. & idem tenent alij plures cum Pennà 3. part. direct. com. 28. num. 117. affirmante hanc esse praxin Inquisitorum, omniumque Tribunalium tàm sæcularium quàm Ecclesiasticorum in Hispaniâ, licet in quibusdam partibus Italiæ oppositum practicetur, sicut aduertit Iulius Clarus q. 50.

4 Contrariam tamen opinionem quoad vtramque partem æstimo probabiliorem, ad proinde dico primò, Prælatos Regulares non teneri concedere suis subditis criminosis Aduocatum aut Procuratorem extraneum nec aliquem intra Religionem, quantumuis causæ graues sint, ad hoc vt illos defendant petitionibus & alijs actibus iudicialibus, quia hoc non spectat ad substantiam Iuris, sed ad apices solùm. Ita expresè Panormitanus in repet. ad textum in cap. si quis contra Clericum de foro compet. num. 48. Rodriguez tom. 2. qq. regul. q. 19. art. 4. Villalobos tractatu 14. de Iudice difficultate 12. num. 10. cum alijs. Ratio est, quia si in Religione daretur locus huiusmodi defensioni, grauiter turbaretur pax Religiosa, subministraretur que materia cauillosis dilationibus, à quibus Pontifices voluerunt immunes reddere Prælatos in suis causis Iudicialibus.

5 Dico secundò, etiamsi Religiosus Reus sit minor viginti quinque annis, non tenentur Prælati Regulares concedere Curatorem, per quem se regat & defendat, ac proinde absquè tali Curatore confessio facta in iudicio & omnes cæteri actus in processu validi sunt & subsistentes. Hanc conclusionem loquendo de minoribus sæcularibus non solùm illis, qui nec dum habent viginti quinque annos, sed etiam de his, qui decimum quartum compleuerunt, in causis criminalibus, tenent Boerius decisione 63. num. 6. ad finem vers. nec potest minor, Bosius in tit. de confess. num. 69. Matth. Brun. consl. 94. num. 8. & inquit: *Quod vbique locorum seruatur, & etiam Romæ in Curiâ Capituli ipse seruauit, dum ibi præerat rebus criminalibus*. Id ipsum sentit Iulius Clarus quæst. 50. in principio & quæst. 55, vers. *alterius potest*, vnde inter cæteros, quos refert pro hàc praxi, vnus est Angel. de Malef. in verbo comparuerunt, & confitentur totum num. 8. qui asserit, ridiculosum esse, dicere contrarium, quia licet nonnullæ leges oppositum decernant, per praxin tamen communem abrogatæ sunt. Si igitur hæc sententia adeò probabilis est etiam inter sæculares minores, qui decimum quartum annum compleuerunt, quantò magis erit inter Religiosos, qui ab apicibus Iuris exempti sunt? & cùm hoc vnum ex ipsis sit, nõ tenebantur illud obseruare.

6 Con-

6 Confirmatur ista Conclusio. Primò, quia sicut docent Boerius vbi suprà nu. 2. Farinacius quæst. 81. num. 368. *Quando statutum habet minorem pro maiori, valida est confessio Iudicialis sine Curatore:* ergò cùm hoc ita se habeat inter Religiosos, qui ex ratione status, quem eligunt & acceptant in solemni professione, remanent in possessione Maiorum, & Religio illos vt tales habeat, apud illos cessabit obligatio dandi illis Curatorem. Confirmatur secundò, quia inter *R*eligiosos, ipsa religio & prælati illius substituuntur in Procuratores suorum filiorum minorum viginti quinque annis, ergò ad ipsos pertinebit peragere talium munus & officium in causis criminalibus, absque eo quòd sit opus illis alios assignare, sicuti etiam ad illos spectat facere officium Iudicis cum ijsdem ex ratione status.

7 Dico tertiò, quando Religiosus Reus est incarceratus, & sit persona intelligens & sciens, se habere ius ad petendum Religiosum aliquem doctum, & grauem, quem possit consulere, si petat, tenetur Prælatus talem concedere, secus si non petat, quia in tali casu præsumitur, eum scire id, quod expedit in ordine ad suam causam: si tamen Reus esset persona ignorans, de quà præsumi potest, quòd talem *R*eligiosum, cum quo consultare possit, non petat ex eo, quòd nesciat, se talem posse petere, vel an daturus Prælatus eum sit, tenetur Prelatus eum illi offerre, & illum concedere, quem petit si sit persona, quæ satisfacere possit, quia non cum quouis à Prælato deputato sua secreta communicare volet. Hanc obligationem existimo esse grauem in Prælatis saltem secundum charitatem. Dico saltem secundum charitatem, quia etiam videtur esse secundum Iustitiam; nam in quantum tales sunt, tenentur prouidere subditis de necessarijs ad subleuamen, & remedium suarum necessitatum, præsertim quando agitur de tutelà, & defentione naturali à damnis grauibus, quæ imminent. Vnde quemadmodum mortaliter peccaret Prælatus, si subdito in graui infirmitate constituto non succurreret per corporalem medicum, ita etiam peccaret, si non succurreret per rimedia spiritualia graui vrgente necessitate. Ita Villalobos tract. 14. de Iudice diff. 10. num. 4. sequens Nauarrum in d. cap. inter verba corol. 5. estque satis conforme illi, quod docet idem Nauarrus in Summà Latinà cap. 25. num. 24. vbi loquendo de obligatione, quam habent Iudices dandi pauperibus & miseris aliquem, qui eos defendat aduersus partem contrariam, inquit, quòd si hoc negligant, grauiter peccent, & quandoque illis dandus sit Aduocatus; etiamsi illum non petant, nec habeant, vnde illum soluant. Si igitur respectu defensionis pauperum & miserorum in Iudicibus secularibus grauis est obligatio, quantò magis

erit in Regularibus, quorum munus est non solùm agere Iudicem, verùm etiam Aduocatum subditorum, supposito deinde, quòd in Religione non concedantur delinquentibus Aduocatus, Procurator, nec Curator, qui tamen in alijs tribunalibus nemini denegantur, vt iste defectus in Religione suppleatur, debet Prælatus quantum ex parte suâ est, facere totum quod potest pro defensione Reorum, & dare illis id, quo extremò indigent, sicut est aliquis Religiosus grauis, doctus, & virtuosus, cum quo sua communicent, cuius consilio cum securitate conscientiæ in rebus ad suam causam spectantibus gubernentur & dirigantur.

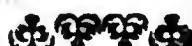
8 Ex dictis in hâc tertiâ Conclusione infertur, quòd sicuti Prælatus sub obligatione graui tenetur Reo offerre (si ignorans sit) Religiosum aliquem prudentem & doctum, quem possit consulere, sic etiam teneatur illi præsentare copiam dictorum Testium, quia supposito quòd habeat Ius petendi illam, eo quòd illâ indigeat pro sui defensione, & si non petat, est, quia putat se non posse, vel etiamsi petat, illam tamen daturi non sint, tenebitur Prælatus hanc erroneam & falsam præsumptionem ab illo tollere tamquam aduocatus illius, prout in tertia conclusione capitis præcedentis dictum fuit. Subiungit autem Rodriguez loco ibi citato, quòd etiamsi Reus ignorans haberet Aduocatum (id ipsum dic de homine docto, cum quo consultat) *si viderit Iudex, quòd Aduocatus non rectè suum exequitur munus de eo dolum sentiens, vel latam culpam, aut ignorantiam, in hoc casu tenetur (etiam eo non petente) dare copiam indiciorum.*

CA-

CAPVT XXI.

De Exceptionibus aut defensionibus quibus vti possunt Rei in causis grauibus.

1 Exceptio non est aliud, quàm allegatio eorum, quæ habet Reus ad infirmandum, & reddendum nulla ea, quæ contra ipsum in processu prætenduntur tàm ex parte testium, quàm Iudicis, Accusatoris vel denuntiatoris: & ita definit illã Panormit. in rubr. de exceptionibus, dicendo: *Exceptio est actionis siue intentionis exclusio*, & probat ex lege 2. ff. de exceptionibus. De exceptionibus fusè tractant Paz in praxi tom. 1. in 5. tempore, Antonius Gomez tom. 3. variarum cap. 13. Ioannes de Imola in l. custodias, ff. de public. iudic. Couarruu. in pract. qq. cap. 26. Iulius Clarus quæst. 53. & sequentibus, cum alijs Iuristis, & canonistis; & quia inter illos multæ sunt in vsu, quæ non curantur in Tribunalibus Regularium, eo quòd spectent ad apices Iuris, relinquendo illas, solum faciemus mentionem de illis, quæ sunt veluti substantiales, & pertinent ad defensionem naturalem Rei.

2 Vt autem melius hæc doctrina percipiatur, supponendum est primò, Exceptiones facientes ad intentum præsentis tractatus esse in triplici differentiã. Aliquæ vocãtur dilatoriæ, & sunt illæ, quæ non dissoluunt causam, sed differunt, sicut quando allegatur defectus Iurisdictionis in Iudice, vel Iudex recusatur &c. Aliæ dicuntur peremptoriæ, quæ si probentur, totaliter dissoluunt causam, eamquè concludunt, sicut quando probatur delictum iam esse punitum in alio Iudicio, vel aliqua afferuntur, quæ dissoluunt accusationem aut denuntiationem. Aliæ exceptiones, quæ sunt veluti mediæ inter præcedentes, dicuntur mixtę & anomalæ, quia participant aliquid à primis, & à secundis, sicut cùm opponitur, Iudicem esse excommunicatum &c.

3 Supponitur secundò, quod licet secundum communem sententiam exceptiones dilatoriæ à Reo *ante litis contestationem* faciendæ sint, vt constat ex cap. inter Monasterium, de re iudicatã ex l. fin. C. de except. & ex l. exceptionem, C. de probationibus, per-

emptoriæ verò ante vel post, omnesquè probandæ sint intra terminum à Iudice assignatum, qui inter sæculares constat nouem diebus, sicut decernitur in l. 1. tit. 5. lib. 4. nouæ Recopil. & inter Religiosos ille terminus est deputandus, qui videbitur conueniens, prout statim dicetur: quia tamen ista circumstantia pertinet ad apices, inter regulares quouis tempore, dummodò sententia adhuc data & publicata non sit, exceptiones etiam dilatoriæ locum habent: imò etiā per legem specialē horum Regnorum apud sæculares cuiuis parti litis interponi possunt etiamsi sententia iam scripta & à Iudice ac Secretario subscripta sit, & consignata ad pronuntiandum, dummodò nondum verè & realiter pronuntiata & publicata sit. Ita Couarr. in qq. pract. cap. 20. nu. 2. F. Ioseph à S. Mariā tract. 4. cap. 20. §. 3. sed aduertit sequens Paz. tom. 1. par. 1. tempus. 10. num. 17. & tom. 2. cap. 6. num. 2. & aliòs, communitor recusandum esse Iudicem post causam conclusam in ordine ad sententiam definitiuam.

4 Supponitur tertiò, quòd concedere tempus sufficiens Reo ad sui defensionem, sit de iure naturali; ac proinde in nullo Tribunali denegari potest, sicut tenent omnes Doctores: hoc omninò certum est. Difficultas est in determinatione temporis, circa quam, vti dicit Miranda quæst. 14. art. 5. conclus. 3. certa regula assignari non potest, sed mensuranda est iuxta qualitates, & circumstātias, quas exigunt defensiones & exceptiones; & licet hoc verum sit in omni causarum genere, multò tamen magis in causis criminalibus, & ita relinquitur ad arbitriū prudentis Iudicis & Prælati, quia determinatio vel designatio temporis non est aliquid de his, quæ spectant ad substantiam Iudicij, sed est aliquid accidentale, non consistens id indiuisibili vel puncto aliquo fixo. Cum præsuppositis iam bene coniungetur doctrina sequentium paragraphorum.

§. 1.

De Recusatione.

5 Recusatio nihil aliud est, quàm allegatio Rei contra Prælatum vel Iudicem, quòd sit suspectus in ordine ad rectum iudicium & determinationem suæ causæ cuius titulo & prætextu ab illā se vult eximere. Aliqui tenent Recusationem esse de iure naturæ, quia recta Ratio dictat, Iudicem suspectum non esse aptum ad administrandam iustitiam. Alij dicunt, esse etiam de iure diuino positiuo, & probant ex cap. 16. Deuteron. vbi præcepit Deus, quòd electi in Iudices essent recti, nec declinarent ad partem dexteram, nec sinistram, cui se conformare volens Ius ciuile, & Canonicum recusationem in multis locis determinat. Ciuile in lege apertissimi, C. de Iudic. & l. quia poterat, ff. ad

ff. ad Trebell. Canonicum in cap. quod suspecti 3. quæst. 5. & cap. cum inter, de except. sed dubitant nonnulli, an inter Religiosos habeat locum Recusatio suorum Prælatorum. Partem negantem absolutè tenent Glossa in cap. ad nostram. de appellat. & ibi Hostiensis num. 9. & Innocentius, Ioannes Andreas, & Panormitanus in cap. cum speciali, de appellat. idem sentiunt, & probant ex illo textu, vbi postquam Celestinus III. statuisset modum, quo Iudices possunt recusari, & quando nam ab eorum sententijs liceat appellare, caput illud concludit inquiens: *Cæterùm has duas Constitutiones præmissas nolumus ad Regulares extendi contra suas speciales obseruantias*. Et Glossa (postquam egit Pontifex in primà parte Capitis de ordine Recusationis) dicit: *Hæc autem Constitutio non extenditur ad Regulares*. Vnde videtur efficaciter colligi in Religionibus, in quibus per Constitutiones Recusationes & appellationes prohibitæ sunt, non esse admittendas, quia iste Pontifex & cæteri, qui circa hoc diuersa priuilegia concesserunt, præsumpserunt, Prælatos Regulares vtpote Deo specialiter dictos, graues & prudentes, nihil contra substantialia Iuris moliturus, ac proinde Recusationes & appellationes ex parte subditorum non habituras causas sufficientes, & idcircò eas ipsis esse denegandas.

6 Hoc non obstante iudico Recusationes esse licitas etiam inter Religiosos (& id ipsum suo loco dicetur de appellationibus) quando causæ, ob quas fiunt, claræ sunt & manifestæ. Quæ sententia adeò communis, & recepta est, vt non sit opus citare Authores. Dixi, quando causæ claræ sunt & manifestæ, si enim essent apertè friuolç, non debet illas Iudex Recusatus curare, sed in processu prosequi. Colligitur clarè ex capite cum speciali citato, & docet Felinus in cap. 1. de iudic. num. 6. & est communis praxis in omnibus Tribunalibus, prout aduertit Paz. cum alijs quos citat 1. parte. tom. 2. cap. 6. num. 23. & id ipsum opinatur, quando causæ sunt dubiæ, Noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 17. nu. 13. in quo sensu intelligit sententiam Panormitani Ioannes Andreas & Hostiensis citati pro sententià contrarià vbi suprà. Id ipsum videtur sentire Alderete lib. 2. cap. 28. num. 33. vbi postquam allegauit verba Alexandri III. cap. super eo 12. §. in causis de appellat. in fauorem Iudicum Ecclesiasticorum, vbi dicit Pontifex: *in causis Ecclesiasticis, vbi appellationis remedium tollitur, sicut appellationi, ita recusationi non est aliquatenus deferendum*, subiungit Alderete; *Non tamen possumus negare, quòd vbi superior manifestè subditi inimicus esset, aut propter alias causas suspectus, possit ad superiorem recurri, ne iniustè ab eo opprimatur*, ergò sentit, vbi non fuerit causa manifesta recusationis, illum admitti non de-

beræ, quæ sententia rationi valde consentanea est, quia Iudex est possessor bonæ fidei, & in casu dubij hàc possessione non est spoliandus: Videatur doctrina §. sequentis num. 39. cuius fundamenta & Authores fauent etiam huic doctrinæ.

7 Quod autem aduerti debet, est, quòd quando Prouincialis vel Visitator vult facere Visitationem generalem consuetam vnius Conuentus, quantumuis suspectus sit, recusari à nemine potest, quia ex tali visitatione generali nemo infamatur, hoc enim si non esset, quilibet impedire posset officium superiorum cum graui Religionis nocumento, & ita declaratum fuit per speciale Decretum Pauli V. quod trahit ad litteram Barbosa in remissionibus ad Trident. super sess. 24. 10. de reformatione num. 4. de Iudicibus, qui recusari possunt, & de iustis causis recusationis, & de differentiâ, quæ intercedit inter modum recusandi intra ius ciuile & Canonicum. Item de Iuristis & Canonistis diffusè tractant Thomas Sanchez lib. 6. cons. cap. 8. dub. 3. Franciscus Gisterius in prax. crim. cap. 14. Miranda in Ordine Iudic. quæst. 20. art. 3. & alij: Ego solùm afferam illa, quæ spectant ad nostrum institutum, qui voluerit videre plura, legat præfatos Authores.

8 Quilibet Iudex regularis, siue Ordinarius sit, siue delegatus, potest recusari, si adsit causa legitima, quia recusatio in Religionibus regulari debet secundum dispositionem Iuris Canonici in ordine ad Ecclesiasticos, cùm autem ista habeat locum contra quemlibet Iudicem Ecclesiasticum, & quodlibet Tribubal ac Congregationem excepto Pontifice, Concilio Generali & Cardinalibus, prout probat Sanchez vbi suprà à num. 9. vsque ad 17. inclusiuè: nullus Prælatus Regularis à Recusatione eximitur, quando adsunt causæ sufficientes ad hoc vt habeatur pro suspecto: & dicit Sanchez, hanc esse mentem omnium Doctorum.

9 Licet, prout in principio huius capitis diximus, quia recusatio est vna ex exceptionibus dilatorijs, communiter fieri debeat ante litis contestationem, habet tamen etiam locum post illam, si noua se offerret causa illam faciendi, dummodò sit ante publicatam sententiam. Ita Gregor. Lopez l. 22. titul. 4. part. 3. vers. antequam, Maranta de Ordine Iudic. 3. par. parte sextæ in 2. actu, qui est appellatio num. 25. cum Felino in cap. insinuante de Officio delegat. & alij: idcircò quando vna causa per multos sententiari debet, sicut sunt illæ, quæ spectant ad Definitorium, quiuis ex assistentibus recusari potest, ne assistat ad ferendam sententiam, & ad cognoscendam causam. Est communis.

10 Secundum Ius ciuile Recusans non tenetur dare causas expressas recusationis, vt habetur in l. apertissimè, C. de iudic. & ibi omnes Doctores cum Glossà, exci-

piunt

piunt solùm ab hàc regulà, quando recusantur Auditores Regij & Iudices Cancellariæ. Aduertit tamen Glossa & Doctores, recusantem debere iurare, se non facere recusationem cum animo differendi litem, sed ex iusto timore & suspitione, quam concepit de Iudice.

11 Verùm secundum Ius Canonicum cap. suspitionis, de Officio deleg. & cap. secundo requiris, §. tertio postulas, & cap. cum speciali, de appellation. tria requiruntur. Primò, quòd in petitione recusationis explicitè ponatur causa. Secundò, quòd Recusans se obliget ad probandam illam causam, sicut debet facere. Tertiò, quòd fiat recusatio coram ipso Iudice, qui recusatur, licet coram ipso causa recusationis probanda non sit, sed coram Superiore, intimando ipsi in recusatione, ne vlla ratione in causà progrediatur, protestando, quòd si progressurus sit, nihil eorum, quæ faciet, in vllum cessurum præiudiciū. Quod totum constat ex capite secundo citato requiris, & ex capite legitima, de appellat. in 6. & communiter docent Doctores.

12 Quando Iudex recusatus oculo simplici rectoque nullà tinctus amaritudine passionis intuitus recusationis causas, inueniet eas esse sufficientes, vel probabiles, vnum ex tribus facere poterit, si Iudex Ordinarius sit, sicut est v.g. Generalis, Prouincialis, Priores, Visitatores, & Vicarij per illos positi *ad Vniuersitatem causarum*, & quibus data est plenitudo Potestatis, secundum quod quilibet Prælatus facere potest. Primò, vel poterit remittere causam alteri personę graui, & non suspectę, dando illi potestatem illam recognoscendi, vt habetur in cap. si quis contra Clauium, de foro compet. & docent Panormitanus nu. 14. & Marianus nu. 11. in illud ipsum caput cum alijs.

13 Vel secundò poterit facere, quòd nominentur & eligantur Iudices arbitri, qui iudicent de legitimitate recusationis, qui, si lis fuerit inter partes interessatas, nominandi sunt ab ipsis partibus: si tamen sit negotium, in quo Iudex procedit ex officio per viam Inquisitionis contra aliquem Reum, prout plerumque succedit inter Religiosos, ipsemet Prelatus recusatus debet eligere Iudicem arbitrum, & Reus alterum, vt intra tempus ab illo designatum iudicent & determinent, an causa recusationis legitimà sit; quòd si isti duo arbitri concordare non possint, illi ipsi aliquem tertium designare debent, vt sententia illius, cui iste consentiet, preualeat, & quam sequì opporteat, & Prælatus debet illos duos arbitros obligare, vt tertium eligant. Quod totum expressum est in dict. cap. speciali, de appellat. & tenent Paz. 1. part. tom. 2. cap. 6. num. 23. 24. & 28. Miranda quæst. 20. art. 2. conclus. 8. F. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 20. §. 6. cum alijs. Et in casu quo dicti arbitri determinabunt,

cau-

causam recusationis non esse legitimam, poterit Iudex liberè progredi vsque ad conclusionem causæ. Sed si declarabunt, causam esse legitimam, & Reus in id ipsum consentiat, poterit Iudex recusatus remittere causam alteri personæ graui dando illi potestatem illam reconoscendi, si tamen Reus non velit consentire, debet remitti ad Prælatum Superiorem, prout determinat prædictum caput cum speciali, & probat Paz.vbi suprà num.24. Itaque priusquam causa determinetur ab arbitris, Iudex recusatus semper potest remittere causam alicui à se designato dando illi potestatem, dummodò passionatus non sit: determinatione tamen factâ hoc facere non potest sine consensu rei. Ita Doctores citati.

14 Vel tertiò poterit Prælatus recusatus, si voluerit associare se alicui alteri Religioso graui, & non suspecto, cum consensu cuius & coram quo celebrentur actus Iudiciales. Ita docent Couarr. in qq.pract.cap.26.Paz.1.part. tempore. 10.num.25.Miranda quæst. 20. art.3.conclus.7. F. Ioseph à S. Marià vbi suprà, & probant ex vnico textu in Authenticà si verò, C. de iudicijs, & lex secunda de las partidas tit. 22. part. 3. dicit, quòd ille assumptus in socium debeat esse à partibus recognitus vt instrui possit in ordine ad actus processus.

15 Tota hæc doctrina communis & vera est: mihi tamen videtur inter Religiosos ad parcendum laboribus melius esse, in omnibus casibus remittere causam ad prælatum Superiorem, sicut debet facere ille, qui solùm est delegatus pro illà causà particulari, casu quo recusaretur, vt examinet recusationis sufficientiam, & determinet, quid agendum sit.

16 Quando Reus recusabit aliquem vel aliquos ex Definitoribus, vel ipsum Præsidentem, debet aduertere, quòd ad hoc debeat habere causas grauissimas, quas probare tenetur, alioquin erit puniendus grauiter ob suam temeritatem. Et in tali casu Recusatus debet exire extra definitorium, & reliqui debent iudicare de causis recusationis, quòd si illas repererint sufficientes, debent præcipere recusanti, vt illas probet, & si non probauerit, graues pœnas subire debet: idem est, si inuenerint, illas non esse sufficientes, vt hàc ratione refrenetur libertas & audacia delinquentium; idipsum proportionaliter dicendum est, quando recusantur Prouinciales, & pœnæ talium (inquit Emmanuel Rodriguez tom.2.qq. q.45.art.1.sequens Paz. 6. parte tom.1.cap.1.§.vnico, vbi ponit totam hanc doctrinam in linguà vulgari) possunt proportionari illis, quæ imponi solent in Consilijs, quando recusatur aliquis Præsidens, vel aliquis ex Auditoribus, vbi si causæ recusationis sint insufficientes, recusans condemnatur ad soluenda sex millia nummorum pro quolibet Iudice recusato: si fuerint sufficientes, non ta-

tamen possit probare, & recusatus sit Præside, 5, condemnatus ad soluenda centum & viginti millia nummorum, si sit Auditor ad septuaginta millia: inde colligi poterit pœna proportionata pro Religiosis, si per ipsorum leges determinata non sit. In casu verò, quo Iudices examinantes recusationis causas essent dubij, debent inclinare in fauorem Iudicis recusati iuxta doctrinam §. sequentis & huius præsentis num. 7.

17 Vt autem Recusatio legitima sit, multas adducunt causas spect. tit. de recusat. Lanfranc. in cap. quoniam contra de probat. vers. recusationis, præpos in cap. postremo de appellat. Ioannes Ferrarius tract. de recusat. Hostiensis in summà eodem titulo §. quæ sunt iustæ causæ, Nauarrus in cap. si quando de rescript. Penna 3. part. direct. inquisit. comment. 116. Franciscus Gislerius in praxi cap. 14. per totum, inter quas ponunt, si Iudex sit coniunctus parti contrariæ per consanguinitatem vel affinitatem, si sit eiusdem patriæ, commensalis, & conuictor, si sit amicus, familiariter tractet. Potest etiam recusari Iudex, qui in alijs causis nimium grauauit Reum nullà habità ratione Ordinis Iuris, si declarauerit suam intentionem & votum in fauorem partis contrariæ, & intentauerit minus recusanti, & denique principalis causa est inimicitia concepta aduersus Reum.

18 Inter Relegiosos autem sola hæc vltima regulariter pro legitimà admittitur, de cuius causis & origine fusè agetur in sequenti paragrapho.

19 Cæteræ communiter curandæ non sunt, quia de Religiosis grauibus & virtuosis, quales plerumque sunt Prælati & Personæ, quibus causæ Iuridicæ commissæ sunt, non est præsumendum, quòd ex eo quòd sint eiusdem patriæ, terræ vel districtus, vel familiariter agant cum Reo, vel huius aut alterius factionis sint, vel ex aliquo huiusmodi abduci se sinant ad faciendam rem illicitam: ita sentit F. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 20. §. 15. F. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 13. num. 4. addens, esse etiam causam sufficientem, si Iudex sit consanguineus Actoris vel accusatoris intra quartum gradum, prout dicetur in paragrapho sequenti agendo de exceptionibus contra Testes. Videatur tota illa doctrina, quæ multum importat pro doctrinà datà in præsenti.

§. 2.

De exceptionibus contra Testes.

20 Capite 14. num. 2. declaratum fuit, quà ratione Prælatus teneatur admittere exceptiones, quas facit Reus contra Testes, si iudicet illas esse sufficientes, & concurrant cætera requisita, quæ ibi allata sunt. Id ipsum dictum fuit de exceptionibus contra Accusatorem

rem cap. 12. num. 18. cui debet adiungi doctrina capitis 18. num. 4. in fauorem Reorum, & alia Soti lib. 5. de Iustitiâ quæst. 7. art. 3. Aragon. 22. quæst. 70, art. 2. Villalob. tract. 16. diffic. 6. num. 3. quòd quando Reus scit, non esse plures testes sui delicti, si habeat exceptiones, illas adducere possit, prout ibi dictum est, etiamsi sit præsentatus a parte interessatâ, quæ illum accusauit, quia talis testis testificari secundum iustitiam non potest, cùm delictum probabile non sit: & secundum communem regulam *nemini facit iniuriam, qui suo iure vtitur*, nec inueni, quid huic adderem; nisi solùm quòd, quando Reus in suum fauorem præsentat aliquem testem, etiamsi in suis dictis loquatur contra ipsum Reum, contra illum excipere non possit, nam eo ipso, quòd illum pro sua parte præsentauerit, eumdem tamquam bonum, & legitimum admisit, & hoc etiam si postea à parte contrariâ in suum fauorem præsentatus fuisset, nisi factâ præsentatione noua causa se offerret excipiendi contra illum, in tali enim casu cõtra eum excipere poterit, sicut aduertit Paz. in praxi temp. 9. à nu. 26.

21 Testes, quos præsentat Reus pro sui defensione, examinari debent in formâ & modo, qui obseruandus est tunc, cùm Iudex examinat Testes contra Reum.

22 His suppositis videndum est, quæ nam sint causæ sufficientes ad hoc vt Reus iustè contra testes possit excipere, & meo videri inter Religiosos ad tres reduci possunt. Prima, quando ad petitionem partis interessatæ instatur pro satisfactione alicuius recepti grauaminis, & testis cum Accusatore vel per consanguinitatem vel affinitatem coniunctus est intra quartum gradum ascendentium & descendentium, nam, sicut statim probabitur, in tali casu consanguinitas vel affinitas est causa sufficiens ad excipiendum contra testes.

Secunda, si testis testatus fuerit sine respectu ad ordinem Iuris, sicut cap. 18. num. 4. dictum est, & ob eamdem causam etiam Iudex recusari potest, casu quo processisset ad Inquisitionem specialem nullâ habitâ ratione Ordinis Iuris. Sed quia istæ causæ radicantur & fundantur in tertiâ, quæ est inimicitia, transibimus ad istam, ad quam, ni fallor, etiam prima reducitur, quia quòd non valeat testimonium partis grauatæ, nec eius consanguineorum in ordine ad probationem delicti fundatur in inimicitiâ: quæ præsumitur esse inter aggrauatos, sicut explicabimus.

23 Tertia causa & principalis, ad quam reducuntur iam enumeratæ, est inimicitia, sicut paragrapho præcedenti dictum est, agendo de recusatione Iudicis: pro cuius intelligentiâ supponendum est, quòd inimicitia in tres classes seu gradus diuidi possit. Primus est, in quo constituitur inimicitia capitalis aut grauis, & testis vel Iudex, in quo ista repe-

ri-

ritur, totaliter taxatus & recusatus est. In secundo gradu ponitur alia inimicitia, quæ licet non pertingat ad hoc, quòd sit grauis, & per eam non sit totaliter exclusus à testificando is, in quo illa reperitur, illius tamen testimonium non facit semiplenam probationem, sed minorem, cùm sit aliquo modo defectuosum ob suspicionem. Ita Farinacius de testibus quæst. 53. num. 33. & 54. & hanc inimicitiam Doctores leuem appellant. In tertio gradu collocantur aliæ quædam inimicitiolæ parui momenti, & vocantur leuissimæ, quę, curandæ non sunt, prælertim inter virtuosos, & ideò his relictis solùm fiet mentio de duàbus primis, pro quibus licet iuxta communem Doctorum sensum, non possit certa regula assignari, nihilominus aliquæ afferentur, quæ videntur facere ad propositum & intentum.

24 Inimicitia grauis, quam Iura & expositores appellant capitalem, illa est, quæ communiter suum principium & originem trahit ex causis grauibus, & magni momēti, siue sint in bonis, siue in honore, siue in vità vel grauibus nocumentis propriæ personæ. Et relinquendo illas inimicitias, quæ in negotijs vel causis bonorum fundatæ sunt, eo quòd non spectent ad Religiosos, faciam solùm mentionem earum, quæ tangunt honorem, famam & damna personalia.

25 Si Ioannnes dixisset Petro grauem iniuriam (verbi gratia, quòd sit Iudæus, Latro, vel quid simile) Petrus reputatur pro inimico capitali Ioannis, ac proinde potest excludi à testificatione faciendà contra Ioannem. Id ipsum est, si fecisset aliquam grauem iniuriam in opere, verbo, vel scripto, siue Petrus fuerit præsens siue absens, sicut etiam si illum infamàsset publicando aliquod crimen graue, secretum, verum vel falsum. Item minæ occidendi, grauiter vulnerandi, excipiendi fustibus, infamādi, inhonorādi, dicendi falsū testimonium, sufficiunt ad præsumēdā inimicitiam capitalem, & hoc etiamsi fiant à persona non assuetà similibus. Quia vt bene notat Farinacius in prax. quæst. 49. nu. 48. licet hæc differentia sit sufficiens ad causandum vel non causandum indicium graue in personà minitante in ordine ad dandam torturam, quando persona, cui minæ intentatæ fuère, occisa reperitur: attamen ad causandam inimicitiam grauem hoc non est ad propositum, quia ex similibus minis plerumque persona, cui intentantur, concipit rancorem grauem, esto opus non sequatur: & conformiter ad hæc dicit Emmanuel Rodriguez tom. 2. qq. q. 15. art. 3. quòd si vna Monialis minaretur alteri dicendo, se illi illaturam mortem veneno, esto non esset solita similia perpetrare, sufficeret ad generandam grauem inimicitiam in alià Moniali, cui mi nata fuit, & hæc non posset esse testis in causà alterius.

26 In omnibus dictis casibus, &

multò magis, si Ioannes interfecisset Petrum, reputantur pro inimicis capitalibus consanguinei & affines Petri intra quartum gradū ac proinde in causis contra Ioannem testari non possunt. Ita Baldus conf. 137. lib. 3. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 162. Farinacius vbi suprà num. 35. & de testibus quæst. 53. num. 33. & licet Iustin. Bonde. conf. 54. num. 13. lib. 2. dicat, reputari etiam inimicos consanguineos & affines extra quartum gradum, hoc tamen, vti notat Farinac. num. 36. relinquitur ad arbitrium Iudicis, & consuetudinem patriæ, licet ipse num. 57. resoluat, consanguineos & affines extra quartum gradum absolutè esse habiles ad testificandum. Et saltem oppositum non habebit locum in illis, qui solùm per affinitatem coniuncti sunt extra quartum gradum, hæc enim coniunctio est valde remota.

27 Amici intimi inimici, dicunt Iuristæ, quòd etiam reputentur inimici capitales, commensales, & alij, qui in eius societate degunt. Ita Baldus in l. si quis, C. de testibus num. 56. Glossa in l. 1. §. cùm patronus, verbo cum inimicis, ff. de offic. Præfec. vrb. Lanfranch. de Oria in cap. quoniam contra, verbo, testium depositiones num. 84. de probat. Sed hoc inter Religiosos, homines virtuosos & pro talibus habitos absolutè non habet locum quantum ad inimicitiam capitalem, nec etiam aliam minorem, quando præsumptio timoris Dei stat pro parte Religiosi.

28 Emmanuel Rodriquez vbi suprà inquit, quòd, licet Iuristæ reputent pro Inimico capitali eum, qui est partialis, compatriota, vel eiusdem factionis, inter Religiosos non habeat locum hæc doctrina; Verba illius sunt: *Solent enim sæpè homines ex huiusmodi familiis & factionibus inter se inimici esse, at hæc in Religiosis intelligo minimè habere locum, cùm enim in præsumptione fundetur, non debemus præsumere factiones, quæ inter aliquos ipsorum versantur, inimicitias capitales generare. Licet enim aliqui ipsorum suis partibus & factionibus ita firmiter adhæreant, sicut nobiles: habitus tamen regularis, eorumque professio, & Sacramentorum frequentatio, præsumptionem in contrarium vertunt; & licet de facto propter obicem, quem ponunt Spiritus Sancti gratiæ, dictas partes & factiones per praua media sustentent, ex regularis vitæ tamen præsumptione existimo, eos à tali maculà purgari.* Si igitur iste Author hoc sentit, quando partialitates Religiosorum sustentantur per media illicita, quantò magis ita sentiendum erit illis ablatis, & solùm diuersitas est in dictaminibus, prout plerumque euenire solet inter homines virtuosos, & timentes Deum. Concorditer ad hanc doctrinam nonnulli asserunt, quòd consanguinei etiam intra primum gradum v. g. Germani Fratres, quando sunt Religiosi bonæ opinionis, absolutè possint esse testes, & ponunt

exem-

exemplum in Carthusianis & Montis Oliueti. Ita Felin.in cap. litteras num. 11. de præsumpt. & in cap.cùm opporteat num.3.vers. modò aduerte,de accusationibus, Imola in cap. cum R. Canonic.de Offic.iudic.deleg.num.8.Farinac. de testibus quæst.54.num.48.& 130. ac proinde ad defendendum Reum tales sunt testes idonei & omninò fide digni, adduntquè hi Authores cum alijs, hoc esse verum etiam in consanguineo sæculari,*quando est summæ & exemplaris bonitatis ac fidei*. Contrarium tamen sequitur praxis omnium Tribunalium.

29 Reputatur etiam pro causà sufficienti ad inimicitiam capitalem, si vnus procuret, quòd alter amoueatur ab officio vel dignitate,ad quam electus,& in qua confirmatus est. Ita Felinus in cap. quoties, de testibus num. 5. Panormitanus in cap.1. de iudic. nu. 3.Emmanuel Rodriguez vbi suprà, quia Prælatura vel dignitas obtenta reputatur pro magnà parte bonorum temporalium,& contra illam excitare quæstionem vel litem, occasio sufficiens est ad generandam inimicitiam grauem in eo,qui intenditur spoliari.

30 Iste qui fuit accusatus de aliquo delicto graui, pro inimico capitali Accusatoris haberi potest; id ipsum dicito de teste, qui deposuit tale crimē de illo, etiamsi accusatio & testificatio secundum iustitiam fuissent factæ. Ita Bartol.in l.4.§.fin.ff.de alim.legat. & Glossa in l.3.§.Capitales,ff.de receptis Arbitr. Rodriguez vbi suprà cum alijs.Præsumitur etiam inimicitia grauis ex parte Rei cōtra Iudicem, qui eum sententiauit ad pœnam grauem, & licet illum non sententiasset, incarcerauit tamen cum infamià, etiam contra Ministros, qui illum apprehenderunt, ac proinde talis Reus inhabilis est ad testificandum contra Iudicem & dictos ministros in eorum causis. Iudex tamen & ministri bene possunt testari in alijs causis contra Reum, si suum officium secundum iustitià exercuerint, quia ex parte illorum non est fundamentum ad præsumendam inimicitiam contra Reum, solùm ex eo, quòd iustè incarceratus & sententiatus sit. Tota hæc doctrina est Farinacij vbi suprà num.64.vsque ad 66.& aliorum, quos citat.

31 Qui dixit se esse inimicum alterius, pro tali debet reputari in ordine ad excipiendum contra illum, & probandum est; item ille,qui dixit, ego tali grauiter nocerem, vel me vindicarem, si possem, quia non solùm censetur inimicus ille, qui infert damnum graue,sed etiam ille,qui inferret,si posset. Ita Blanchus de indicijs n.106.Franciscus Curtius in tract. de testibus conclus.52, num. 101. licet Farinacius vbi suprà sentiat, in isto casu tunc dicendam esse inimicitiam capitalem, si ille qui talia verba pronuntiauit, suam mentem manifestàrit in aliquà actione ordinata ad talia dicta, licet non fuisset sufficiens ad con-

consequendum effectum. Quòd si hoc non accesserit, non erit censenda inimicitia capitalis, sed minor, qualis est illa secundi gradus.

32 Grauem indicat inimicitiam (dummodò non fiat in punitionem, sicut fit à parentibus cum filijs, vel ab vno consanguineo cum alio) non loqui amplius cum personà, cum quà tamen antea quis agebat & conuersabatur, nec illam salutare, vel alia reuerentiæ & beneuolentiæ signa exhibere, quæ solebat, & in religionibus in vsu sunt. Ita habetur in cap. si inimicus dist. 95. Glossa in cap. cùm Adrianus, in verbo ad contractandum dist. 69. Panormit. Imola & alij in cap. cùm super. de offic. deleg. Blanch. de indicijs num. 103. Mascardus de probat. lib. 2. concl. 898. num. 42. & alij multi. Verùm est, aliquos ex his Authoribus, quos sequitur Farinacius nu. 55. sentire, quòd, licet iam memorata in hoc numero arguant inimicitiam, non tamen indicent capitalem, sed minorem, qualis est illa secundi gradus, & mihi videtur sic, quia non infrequenter ob fastidia & molestias non graues per modicum tempus illæ correspondentiæ negari solent; si tamen fieret per multum temporis & in diuersis occasionibus se se offerentibus, sufficiens haberetur fundamentum ad præsumendam grauem inimicitiam, & multò magis, si hoc esset inter Religiosos, vbi tàm familiaris solet esse tractus & assistentia in vno & eodem conuentu.

33 Quando circa mandata, & ordinationes Superiorum est inobedientia grauis, arguit etiam inimicitiam grauem in subdito contra Prelatū, ac proinde non erit testis Idoneus in illius causis. Constat ex capite quoniam 24. quæst. 1. Glossa in cap. si quis Diaconus dist. 50. Mascard. de probat. lib. 2. conclus. 898. num. 43. iuncto nu. 25. quamuis Decianus in tract. crim. parte 1. lib. 3. nu. 80. sentiat, inobedientiam non arguere inimicitiam capitalem, sed minorem spectantem ad secundum gradum.

34 Licet ex præiactis principijs colligi possit, quando nam Reus habeat iustas causas ad excipiendum contra testes, & recusandum Iudicem inimicitiæ titulo, conueniunt tamen omnes Doctores in eo, quòd hoc in praxi semper relinquatur arbitrio prudentis Iudicis, qui attendendo ad qualitates personarum & alias circumstantias diligenter, & maturè examinare debet, quando præsumenda sit inimicitia grauis, quando leuis, & quando leuissima.

35 Notanda tamen sunt aliqua. Primò quòd inimicitia det locum excipiendi contra testes & recusandi Iudicem, etiamsi Reus præbuisset tali inimicitię occasionem. Ita Carrer. pract. crim. tract. 2. de indicijs & tortur. num. 15. Farinac. in prax. q. 49. num. 90. Antonius Gomez lib. 3. var. cap. 12. nu. 14. vers. quod etiam extende, & est communis: nisi Reus malitiosè dedisset causam inimicitiæ, vt ha-

haberet occasionem excipiendi contra eum, quem sciuit aliàs posse testari contra se, si enim de hoc constet, non potest excipere contra talem inimicum. Ita Bartol. in l.2.§.cùm quis,ff.de quæst. Antonius Gomez tom. 3. variar. cap. 12. num. 14. & alij communiter, qui omnes examen huius relinquunt ad arbitrium Iudicis. Ratio principalis Conclusionis est, quia quando constat de inimicitià per suos effectus, parum refert, an fuerit originata ex hoc vel illo principio. Ita Menoch.lib.2.de arbitr.casu 110.nu.53.Farinac.vbi suprà.

36 Vnde infertur, quòd etiamsi causæ inimicitiæ fuerint leues, si tamen inimicitia inde resultans verè sit grauis, sufficiens præbet fundamentum ad excipiendum contra testes,in quibus reperitur. Ideò valde bene notat Alderete lib.2.cap.3.num.11. *Quòd inimicitiæ capitales non solùm considerantur ex causà grauissimà, sed etiam ex personæ qualitate, si huiusmodi fuerit, quæ hominis stomachosi ad iracundiam maximè & in vindictam procliuis ita poterit indignationem mouere, vt tempus vlciscendi obseruans, mendacium contra Reum deponat.* Et certè negari non potest, reperiri personas naturæ tàm maleuolæ,& vindicatiuæ, & alias adeò delicatas & sensitiuas,quæ ex leuibus causis grauem rancorem & implacabile concipiunt odium, ac si valde graues essent; sicut e contra aliquæ tàm bonæ sunt & tractabiles, vt nec ex causis grauibus alicuius momenti concipiant inimicitiam, vnde quemadmodum in illis non attenditur ad causas, sed ad inimicitiam ex illis natam, sic etiam in istis non est respiciendum ad causas, quando constat, non fuisse secutam inimicitiam: & dico, quando constat, quia si non constet, & causæ graues sint, grauis inimicitia præsumitur, esto in rei veritate non esset; itaque ista est differentia inter causas graues, & non graues, quòd ad præsumendam inimicitiam grauem,sufficit quòd causæ sint graues, & de illis constet,licet de inimicitià non constet; quando verò causæ non sint graues,debet constare de inimicitià per suos effectus, & cum hoc non sit cognitu facile, relinquunt Doctores ad arbitrium prudentis Iudicis. Tota hæc doctrina est Farinacij, & multorum, quos citat sine contradictione, tom. de testibus quæst. 53. à num. 21. vsque ad 26. & Pennæ 3. parte direct. inquisit. comment.117.

37 Secundò notandum est, quòd, si Iudex habeat sufficiens fundamentum,vt aliquem æstimet grauem Rei inimicum, non debeat eum admittere ad testimonium ferendum, vel si iam factà testificatione de tali inimicitià innotescat, non sint curanda dicta talis testis, si inimicitia, quæ præsumitur,grauis sit, si verò leuis, non sit danda integra fides, etiamsi Reus non excipiat, quia quòd nó excipiat, est, quia putat se non posse ex-

excipere, & ita Iudex supplere debet, & multò magis si sit Regularis, ad quem etiam spectat agere officium Aduocati curando iustitiam Reorum. Si tamen Reus sciens talem testem esse suum inimicum, vel potens præsumere eum esse, nihilominus consentiat in illius examen, seque illius dicto subijciat, facit fidem contra eum. Ita Campeg. de testibus regul. 23. in 7. fallens. Monticellus in repert. testium. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 899. post num. 11. Baiard. ad Clarum quæst. 24. nu. 39. & alij.

38 Tertiò notandum est, quòd ad excipiendum vel recusandum titulo inimicitiæ, hæc manifestè probanda sit per duos testes contestes, vel per suos effectus claros, vel per suas causas euidentes, ita vt inimicitia non remaneat dubia, nec causa illius: si enim hoc esset, nec contra testem excipi, nec Iudex recusari potest, sicuti dictum est §. præcedenti num. 7. Ita Monticellus in suo repert. testium fol. 44. num. 58. colum. 2. Menoch. de præsumpt. lib. 5. quæst. 89. num. 58. Mascard. de probat. lib. 2. conclus. 692. & alij communiter: *Quia in dubio vnusquisque præsumitur amicus, & non inimicus*, vt habetur in auth. de testibus, §. si verò, qui dicat odiosum. Ratio affertur in l. vt vim, ff. de iust. & iure, & adducit Baldus in cap. constitutis in fine, de rescript. *Quia præsumptio amicitiæ dicitur præsumptio naturæ, siquidem inimicitia est cōtra ius naturale.*

39 Quartò notandum est, quòd suprà dicta non habeant locum, quando inimicus iam factâ pace reconciliatus est, dummodò reconciliatio non sit noua vel recēs, nam ista semper est suspecta: si tamen iam sit aliqualiter diuturna, & per experientiam habeatur, eos tractare simul amicabiliter, sicut antea, inimicitia præterita non obest. Ita Rolandus consil. 24. num. 31. lib. 1. Monticellus in repertorio de testibus fol. 43. Campeg. de testibus regulâ 23. in 3. fallent. & reg. 26. num. 58. & 59. & num. 61. adiungit, sequens Iulium Clarum quæst. 24. & alios, quòd ferre iudicium de tempore, quod est necessarium ad hoc vt reconciliatio post inimicitiam non dicatur recens & noua, relinquendum sit arbitrio Iudicis, ad quem pertinet de circumstantijs, qualitate personarum & inimicitiâ præteritâ iudicare in ordine ad id, quod præsumendum est: nec in hoc certa regula potest assignari, quia illa, quam dat Sigismundus in const. feudali 49. post num. 27. cum Archidiac. & Præpos. in capit. accusatores 2. 3. quæst. 5. quòd transactis tribus diebus reconciliatio non dicatur recens, non valet, est enim spatium nimis breue, & ideò illam refutat Iulius Clarus cum alijs. Sicut & illam aliam refutat Farinacius num. 61. quam assignat Mascard. lib. 2. de probat. concl. 899. num. 10. nimirum reputari nouam vsque ad tres annos finitos, est enim spatium nimis longum.

§. 3.

§. 3.

De Conspiratione.

40 Conspiratio aliud non est, quàm confœderatio multorum contra aliquem, quæ si cum iuramento fiat, coniuratio appellatur, vt constat ex cap. si qui Clerici 11. q. 1. & ex cap. coniurationis eadē causa & q. & ita primo modo definit Syluest. verb. confraternitas his verbis: *Conspiratio est multorum spiratio, vel conuentio in vnum contra aliquem*, & secundo modo, *coniuratio est multorum simul iuratio*. Et quia coniuratio vel confœderatio multorum contra aliquem nonnunquam potest ordinari ad euitanda mala grauia boni communis ver tertij Innocentis, & fieri cum debitis circumstantijs, erit bona & licita, prout docent Glossa in dict. cap. si qui Clerici & Archidiacon. Petrus de Ancharrano & Philippus Frācus in cap. constitutionem, de verborum significat. lib. 6. Verùm quia hæc coniuratio vel conspiratio vtpote licita ad intentum non facit, illam relinquemus, & agemus dumtaxat de illicitâ, & prohibitâ in capitibus citatis, & quæ Reo seruire potest in ordine ad suam defensionem.

41 Conspiratio vel coniuratio illicita, & mala est, quando aliqui conueniunt in vnum, determinantes inter se Denuntiatorem & Testes contra Prælatum, vel contra aliquem aliùm Religiosum. Potest autem esse illicita duobus modis. Primò, quando tales conspirationes fiunt non ad occurrendum damno præsenti vel imminenti bono communi, sed ad præueniendum malo, quod euenire potest in futurum. Et hoc quamuis in se malum non videatur, verè tamen est propter grauia inconuenientia, quæ sequuntur plerumque, & ideò tales conspirationes sunt prohibitæ, sicut multa alia, quæ licet in se mala non sint, fiunt tamen mala propter damna, quæ secū trahunt, vt habetur in c. si Christus, de iure iurando, & Glossa ibidem, vbi multa videre licet, quæ quamuis aliàs licita sint, nihilominus prohibentur, quia possunt esse occasio malorum. Huiusmodi sunt conspirationes & conuenticula Religiosorum, quæ licet aliquando ex se malæ non sint, sunt tamen prohibitæ, quia possunt esse occasio alicuius inquietudinis & modicæ tranquillitatis in Communitatibus, sicut docent Lucas de Penna in l. Magistros, C. de profess. & Medic. lib. 10. cum alijs, quos citat, & sequitur Rodriguez tom. 2. qq. quæst. 34. art. 2. Secundò etiam sunt illicitæ, & malæ, quando in illis agitur de imponendo aliquo falso crimine Prælato vel alicui alteri Religioso.

42 Aduertendum tamen est, quòd probatio delicti à conspirantibus impositi, non debeat fieri per sola illorum testimonia, nam hæc non sufficiunt ad condemnandum Reum, vt habetur in cap. cum I. & A. de sentent. ac re iudicatâ.

catà. Nec obstante quòd admittantur, etiamsi condemnatio fieri debeat per illa quæ testificantur illi, qui non conspirârunt, & habita dictà delicti probatione, etiamsi de coniuratione constet, non eximitur Reus à condemnatione & pęnà. Si tamen delictum non probetur, probatur tamen conspiratio, conspiratores seuerè puniendi sunt. In dicto capite si qui. Clerici 11. quæst. 1. & in cap. coniurationis eademque sequens pęna Clericis & Religiosis imponitur: *Si qui Clerici aut Monachi inuenti fuerint coniurantes aut conspirantes, aut insidias ponentes Episcopis aut Clericis, gradu proprio penitus abiiciantur*. Sæculares, qui conspirant contra Episcopum secundum Glossam in cap. fin. de testibus cogendis, debent excommunicari, & licet in Religionibus pęna arbitraria danda sit, & conspirationis delicto proportionata, mihi videtur, esse priuationem officij & actuum legitimorum, quia ista correspondet pęnæ in citato capite taxatæ pro Clericis.

43 Si conspiratio probetur, & probatio delicti à conspirantibus impositi maneat dubia, præsumendum est, conspirationem esse malam, & per consequens conspirantes puniendi sunt tamquam falsi calumniatores. Magna integritas requiritur in Iudicibus Regularibus ad euitandas inquietudines, quæ ex conspirationibus nascuntur in Communitatibus, quia vidẽdo Conspiratores, quòd licet fiat conspiratio in re, quæ ex se mala non est, sed solùm turbat pacem, & per dicta aliorum casus sit probandus, & non solùm per propria, & quòd si non probetur, rigorosè puniendi sint, à similibus conuentionibus & conciliabulis conabuntur abstinere. Tota hæc doctrina est Syluestri. verb. Confraternitas, conspiratio & coniuratio. & F. Iosephi à S. Marià in suo Tribunali tract. 4. cap. 22. & aliorum.

§. 4.

De Negatiuà coarctatà & aliis Exceptionibus, quibus vti potest Reus in sui defensionem.

44 Inter alias exceptiones, quibus vti potest Reus, efficacissima est negatiua coarctata, quæ in alio non consistit, quàm in eo, quòd Reus alleget, se illo tempore, quo imputatur ipsi, quòd commiserit delictum, fuisse absentem & remotum à loco, in quo commissum fuit. De hàc exceptione agitur in cap. Tertio loco de probat. Quando Reus per testes legitimos probat dictam coarctatam, dissoluit & annullat robur accusationis: conuincit enim se non posse esse authorem talis delicti. Sic Abbas in cap. consanguinei num. 6. de re iudic. Iulius Clarus quæst. 52. num. 4. Mascardus de probat. conclus. 1624. à num. 6. cum alijs. Sed est aduertendum, quòd si Reus illo tempore, quo de-

delictum commissum est, fuerit in loco tàm propinquo, quòd illud potuerit committere, & inde statim recedere, probare debet per duos testes contestes, quòd in loco illo remoto perstiterit, vbi delictum committi non potuit, quia aliàs nihil probaret in suum fauorem.

45 Ad hanc exceptionem reducitur, quando Reus probat contrarium illius, quod illi imponitur, hoc tamen difficile est, nisi fiat per media negatiuæ coarctatæ, vel quando probatur tale delictum non fuisse commissum, v. g. si Petrus, qui dicebatur occisus, appareat viuus: hanc etiam nominant Doctores peremptoriam. Videatur Paz. tom. 1. part. 5. cap. 3. §. 6. à num. 64.

46 Sed hic se offert vna difficultas, & est, quid agendum sit, quando Iudex habet delictum probatum plenariè, & Reus præsentat testes, per quos etiam plenariè probat negatiuam? Respondeo, Iudicem debere attendere ad qualitatem testium, magisque idoneis & fide dignis dare fidem, si tamen fuerint æquales, illis debere credere, qui sunt maiores numero, nam sicut dicit Iulius Clarus lib. 5. §. falsum num. 6. *Conuincitur testis de falso per alios testes numero plures, qui contrarium deponunt*. Quòd si etiam in hoc fuerit æqualitas, ita vt casus remaneat dubius, eo quòd non sint dabiles circumstantiæ, quæ tollant dubium, quod moraliter videtur impossibile, iudicandum est in fauorem Rei iuxta doctrinam alibi datam, quòd nimirum in casu dubij melior sit conditio possidentis suam innocentiam, tum etiam, quia Ius præsumit in fauorem Rei. Verum est, quòd, secundum quod docet Iulius Clarus vbi suprà cum Bosio in titulo de falsis test. num. 24. si præmemorati testes essent suspecti, & inferioris conditionis, in causis grauioribus possent per Iudicem torturæ subijci, supposito quòd sit certum ex vnà parte esse falsos. Sed hoc (inquit Iulius Clarus) requirit magnam prudentiam, attendendum quippe est ad præsumptiones bonas vel malas, quæ ex vtraque parte haberi possunt. Addo, quòd si delictum fuerit plenè probatum per testes fide dignos, & Reus præsentet vnum alterum ex toto fide dignum, per quem semiplenè probat negatiuam coarctatam, relinquat priorem probationem minus validam, ac proinde non poterit condemnari ad totam pœnam à Iure taxatam, sed ad arbitrariam, vel ad torturam. Ita Farinacius tom. de test. quæst. 63. num. 43. cum alijs, quos citat.

47 Quando Reus est adæquatè punitus propter vnum delictum, non potest alià vice puniri propter illud ipsum, nec à Iudice, per quem iam punitus est, nec per aliquem alium. Hinc si Reus probet hanc exceptionem, debet absolui, si denuò illi imponatur delictum iam punitum, ac proinde hæc exceptio est etiam peremptoria, Simanc. de Catholicis insti-

tut.tit.8.num.4. Paz. tom. 2. prælud.2.num.49. Miranda in ordine Iudiciali quæst.1.art.7.concl.2. & alij communiter. Per hoc tamen non tollitur, quòd per modum accumulationis illi imponantur delicta iam semel adæquatè punita, quando reincidit, vt innotescat & puniatur grauitas, quam addit reincidentia. Dico, si fuerit adæquatè punitus, hoc est, si pęna fuerit proportionata delicto; si.n. fuerit minor & improportionata, bene poterit Prælatus superior de nouo recognoscere causam, & applicare totam pænam, quam delictum meretur, supplendo illam, quæ defuit in primâ sententiâ. Colligitur ex cap. Felicis. de Pęnis in 6. & ita tenent Miranda vbi suprà, F.Ioseph.à S. Mariâ in suo Tribunali Religiosorum tractatu 4.cap. 23. §.5. sequendo Simancam vbi suprà num. 9.Couar. lib.2.variarum cap.10.num.6.& iuxta hanc doctrinam delicta, quæ nuncupantur fori mixti, quæ scilicet prius recognouit Iudex Ecclesiasticus, & non applicauit totam pęnam, quam delictum merebatur vel ex defectu integritatis & rectitudinis, vel quia excessit limites Iudicis Ecclesiastici, potest Iudex sæcularis denuò recognoscere, & applicare Reo totam pænam, quam meretur computando primam, si iam fuerit adimpleta. Aduertit tamen Antonius Gomez tom.3.variarum c.1. de delictis n. 40. quòd si Iudex sæcularis delictū iā puniuerit, Iudex Ecclesiasticus nō poterit illud recognoscere, quia præsumitur, Iudices sæculares semper imponere pęnam competentem.

48 Quando Reus allegat, de suâ personâ nec posse, nec debere præsumi tale delictum à se commissum fuisse, eo quòd sit homo quietus, pacificus, timens Deum & obseruans suarum Legum, prout constat, nam toto tempore, quo vixit in Religione, fuit sine querelâ, bonæ opinionis & fidei, præsertim in similibus materijs, de quarum numero illa est, quæ illi imponitur, dissoluit illa Indicia, quæ sunt contra Reum, si non sit ex valde vrgentibus. Videatur Iulius Clarus §.fin.quæst.60.num. 23. & multò magis poterit hàc Exceptione vti, quando vel delictum non commisit, vel non fuit processum secundum iustitiam propter illam regulam Iuris: *semel bonus semper præsumitur bonus*, & constat ex leg.non omnes, ff.de re milit.& ex leg. nobiliores C.de commertijs & mercat. Si tamen verè delictum commiserit, & sufficienter probari possit, proceditúrque secundum Ius, ista Exceptio non habet locum nec ad aliquid deseruit, si tamen persona foret grauis, multumque seruiuisset Religioni, sufficeret saltem ad diminuendam pænam à Iure statutam. Ita Gram. conf.29.post n.40.Iulius Clarus vbi suprà n.27.

49 Similiter etiamsi pars offensa condonet, non ideò Reus manet absolutè excusatus, quia licet pars condonet offensam, habet tamen adhùc Iudex Ius castigandi

di delictum, imò tenetur illud castigare propter damnum, quod aliàs sequeretur in Republicà ex eo, quòd delicta scandalosa & pacem turbantia non punirentur. Ita Antonius Gomez tom. 3. variar. cap. 1. num. 10. & cap. 3. nu. 55. cum alijs. Verum est, quòd in tali casu Iudices non puniant delinquentem cum tanto rigore, sicut tunc cùm pars offensa non condonauit. Sic Iul. Clar. quæst. 58. nu. 1.

50. Si Reus non possit negare delictum, eo quòd sufficienter probari possit, v.g. quòd vulnerauerit vel occiderit Petrum, potest allegare, se hoc fecisse in sui defensionem, nec aliter facere potuisse: & si hoc bene probauerit, & fuerit *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, debet absolui: si verò probauerit, se hoc fecisse in sui defensionem, constet tamen de excessu in moderamine, debet puniri non quidem applicando illi totam pœnam à Iure taxatam, sed aliam minorem & arbitrariam. Et propter eamdem rationem, quando parens castigando filium, Magister discipulum, vel Dominus seruum, aut Prælatus subditum, in casu quo poterant facere, secuta est mors, non debet illi tota pœna à lege statuta applicari; sed aliqua minor. Et ita supponendo Soto lib. 5. de Iustitià quæst. 2. art. 2. quòd Magistri & Prælati possint punire suos discipulos & subditos pœnà vsitatà verborum & similium, etiamsi in Ordine Sacro constituti sint, inquit, quòd si præter intentionem excedant in modo castigandi vsquè ad effusionem sanguinis, non sit præsumendum, eos incurrere Excommunicationem Canonis illius: *si quis suadente* &c. nisi excessus fuerit adeò enormis, vt appareret, eos potius illud fecisse ex odio, quàm Zelo iustitiæ, etenim si hoc esset, non est dubium, quòd incurrerent illam Excommunicationem. Iuristæ autem adhuc addunt, inquientes, quòd sit dabilis casus, in quo ille, qui excedendo in modo puniendi causauit mortem, sit omninò absoluendus, vt docet Alexan. conf. 73. lib. 3. & conf. 115. num. 3. lib. 5. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 364. afferens hanc esse communem sententiam. Ratio est, quia in delictis magis attenditur ad animum & voluntatem, quà committuntur, quàm ad effectum secutum. Habetur expressus textus in l. Diuus Adrianus ff. ad leg. Cornel. de Sicarijs, cuius verba sunt: *Diuus Adrianus in hæc verba rescripsit. In maleficijs voluntas expectatur, non exitus.* Ibiquè Glossa citat alios textus concordantes. Tiraquel. de pœnis temp. causa. 51. num. 7. & 9. Antonius Gomez tom. 3. variar. cap. 3. tit. de homicidio num. 15. & alij communiter. Hoc tamen intelligi debet, quando non adfuit animus committendi delictum nec quoad modum nec quoad substantiam. Si tamen constet animum seu intentionem similem adfuisse, eo quòd opus esset ex se malum, licet ipse delinquens non habuerit

rit animum tantum malum faciendi, quantum de facto fecit, non excusatur à pęna, quæ toti delicto vel effectui eius est debita, eo quòd processerint ex causà illicità voluntariè quæsità, in quà per consequens etiam totus effectus est virtualiter volitus. Ita Bartol. in d. l. Diuus Adrianus ante num. 1. in 1. 3. exemplo. Tiraquel. C. de reuocandis donat. in verbo reuertatur num. 353. Videatur Farinacius tom. 3. prax. quæst. 87. num. 57. Aliud notatu dignum ad hoc intentum animaduertit Iulius Clarus §. final. quæst. 56. num. 3. & est, quòd scilicet ad hoc vt aliquis excusetur à pęna impositá pro aliquà actione prohibità per ius positiuum humanum, sufficiat probare talem actionem licitè potuisse fieri ob talem vel talem causam: & si quis affirmet, præsertim cum iuramento, se illam ex iustà causà fecisse, & aliunde non constet contrarium, debet absolui, eo, quòd præsumptio stet ex suà parte. Hoc Iulij Clari dictum est communis sententia Iuristarum, qui in Reo non requirunt iuramentum ad hoc vt illi habeatur fides, sed solùm simplicem assertionem: ideò dicunt Curtius consil. 132. num. 1. Villalobos in collect. communium opinionum littera C. num. 23. Iulius Clarus num. 22. *Quòd qualibet iusta credulitas excusat à penà.*

51 Aliqui quos refert Iulius Clarus lib. 5. §. iniuria num. 16. & §. fin. quæst. 60. num. 9. existimant, quòd delicta commissa ex repentino furore & calore iracundiæ absolutè punienda non sint, ipse tamen sentit hanc sententiam non esse veram. Alij plures absolutè dicunt, quòd in tali casu delinquens non sit puniendus totà pęnà legis, sed arbitrarià; & licet Iulius Clarus distinguat dicendo, quòd si ira habuerit iustam causam, sicut quando maritus reperit vxorem in adulterio, eamque interfecit, pęna legis debeat mitigari, si tamen iustam causam non habuerit, nullatenus à totà pęnà excusetur: statim tamen cum communi sentètià resoluit, quòd etiamsi iusta causa non interuenerit, pęna aliqua arbitraria minor pro delicto ex repentino iracundiæ calore & impetu commisso imponi debeat, quia habet minus de voluntario, præsertim quando delinquens recognouit delictum, & de illo eum pęnituit.

52 Qui commisit delictum irritatus & prouocatus ab illo, quem postea vulnerauit vel interemit, non debet puniri totà pęnà legis, quia qui committit delictum aliquod prouocatus, præsumitur illud facere in sui defensionem. Ita Marsilius consil. 137. num. 8. Iulius Clarus §. homicidium à nu. 31. & §. fin. quæst. 60. num. 18. Imò dabiles sunt casus in quibus aliquis ab omni pęnà excusatur. Videatur Clarus locis citatis.

53 Hic tamen sese offert specialis difficultas, & est, quando non sunt testes, per quos probetur, quis fuerit aggressor, & qui prior de-

dederit caulam & occasionem delicti commissi, quisnam illorum qui congressi sunt, pro aggressore & prouocatore haberi debet? Respondetur primò, illum præsumi aggressorem, qui fuerit inuentus bene munitus armis offensiuis & defensiuis præter solitum, Cepol. consi. 28. ex l. 3. §. vi possidetis ff. de vi & vi arm. Blancus in prax. crim. in part. vlt. num. 16. Et Cicero sequens hanc regulam in Oratione, quam fecit in defensionem Milonis conatur probare, quòd Clodius fuerit aggressor contrà Milonem: *Quoniam Milo inermis, Clodius armatus expectabat*. Secundò, ille præsumitur aggressor, qui à natura est inquietus, tumultuosus, & solitus cum alijs habere rixas & contentiones. Cardin. in Clement. 1. quæst. 33. de homicidio. Alciat. de præsumpt. præs. 34. num. 4. Blancus vbi suprà num. 22. & alij, quia hæ conditiones & qualitates præbent sufficiens fundamentum tali præsumptioni. Tertiò ille præsumitur aggressor, qui inuentus fuit vulneratus, & malè tractatus, quia sufficiens habetur fundamentum ad præsumendum, quòd illi vulnus inflictum fuerit in vindictam offensę, quam prius dedit delinquens per verba aut facta. Pelinus in cap. dilect. num. 13. de excep. Blancus vbi suprà n. 24. Cepol. consil. 24. & alij. Et ita si constet de causis & exceptionibus, debet pęna legis mitigari, vel totaliter delinquens absoluendus est ab illà, si totum quod fecit, necessarium fuerit pro suà iustà defensione, quemadmodum diffusè docet Iulius Clarus §. homicidium.

54 Circa exceptionem ignorantię (quę quantum ad presens intentum attinet, seruit ad excusandas transgressiones legum) sunt diuersa placita, an nimirum excuset ex toto vel ex parte, & qualis debeat esse ignorantia, in casu quo excusat. Quoad primum punctum, Cepolla consil. crim. 18. num. 5. cum alijs sentit, quamlibet ignorantiam *iuris* vel *facti* excusare à pęnà. alij cum Graff. consil. 49. num. 35. dicunt, quòd semper ignorantia legis & statuti, si sine culpà sit, excuset à totà pęnà; non tamen, si sit cum culpà graui. Alij distinguunt dicendò, quòd, quando ignorantia est de re prohibità à Iure communi, non excuset à pęna, si tamen sit de aliquo statuto particulari, quælibet ignorantia, dummodò grassa & supina non sit, excuset, Bartol. in l. Cunctos populos num. 21. C. de Summà Trinit. Iason. ibidem in 1. lect. nu. 30. Marsilius in l. final. num. 81. de Iurisd. omnium iud. & alij.

55 Verùm relinquo varietatem sententiarum, vt in particulari explicem ea, quę magis faciunt ad propositum: dico primò, quando ignorantia est inuincibilis, quam alio nomine Doctores appellant probabilem, siue sit *iuris* siue *facti*, excusat absolutè à pęna, sicut etiam excusat à culpà: est communis. Dicò secundò, ignorantia iuris positiui humani excusat à pę-

pęna per illud positâ, & idem dicendum est de ignorantiâ *facti*, sicut etiam de ignorantiâ ipsius pęnæ taxatæ per Ius positiuum humanum pro transgressione alicuius legis naturalis vel diuinæ. Quoad Excommunicationem & alias censuras tenet istam Conclusionem Sanchez lib. 9. de matrim. disput. 32. cum pluribus, quos citat. Quoad alias etiam quaslibet pęnas illam sequitur Nauarr. in Sũmâ Hispanâ c. 23. & n. 45. & c. 27. num. 16. & in Latinâ cap. 23. num. 47. & cap. 27. num. 274. in nouâ editione. Nauarrum sequitur Rodriquez in secundâ impressione. cap. 195. num. 3. cum alijs quos citat Sanchez vbi suprà num. 20. & num. 21. in fine inquit, sententiam Nauarri esse probabilem, & id ipsum affirmat Suarez tom. 5. in 3. part. disput. 4. sect. 9. num. 22. Ratio Nauarri num. 174. citati est, quia licet ad hoc vt delinquens sit subiectus pęnæ à lege statutæ, non sit necessarius illius consensus in pęnam, est tamen necessarius in causam, ob quam imponitur, quemadmodum docet S. Thomas 2. 2. quæst. 64. art. 8. cùm autem ille, qui non habet scientiam pænę, nec etiam habeat scientiam causæ, in quantum causa illius est, necessum est, quòd ignorantia pęnę redundet in ignorantiam causæ, in quantum causa est: hinc etiam fit, quòd illa grauitas delicto inclusa simul cum pęnâ pro illo à Iure positiuo humano taxatâ ignoretur, ac proinde à tali pęnâ excuset, licet non ab illâ, quæ ipsi ex parte Iuris naturalis illi correspondet; nemo enim ignorat, quòd delicta pęnam proportionatam mereantur.

56 Quantum ad secundum punctum restat videndum, quænam sit illa ignorantia, quæ excusat in præfatis casibus? P. Suarez vbi suprà sect. 10. nu. 10. inquit, quòd si ignorantia sit solùm venialiter culpabilis, in memoratis casibus excuset à pęnâ: si tamen contineat culpam mortalem, siue (quod recidit in idem) sit *vincibilis mortaliter*, non excuset, sentit enim ipse, omnem ignorantiam *mortaliter* culpabilem esse crassam & supinam. Hoc tamen non conuincitur Sanchez, & ideò num. 31. resoluit, quòd licet ignorantia sit *mortaliter* culpabilis, excuset à pęnâ, dummodò non sit crassa & supina, cuiusmodi est illa, in quâ ignorans aut nullam prorsus aut valde modicam adhibuit diligentiam, vt illam deponeret, & sciret illa, ad quæ tenetur, quod idem est, ac summam intercessisse negligentiam in sciendo eo, quòd poterat & debebat scire; nam quando adhibuit mediocrem diligentiam, etiamsi non adhibuisset illam, quæ esset sufficiens ad excusandum eum à culpa mortali, sufficiẽs est ad hoc, vt ignorãtia nõ dicatur crassa & supina, & per cõsequens vt excusetur à pænâ vel ex toto vel ex parte, si fuerit pæna corporalis, licet si pæna consistat in censurâ, excuset ex toto secundum magis currentem opinionem.

57 Obij-

57 Obiicies: Vnusquisque tenetur scire illa, quæ spectant ad proprium statum & Officium, ergò ille qui aduertenter & in illis delinquit siue per commissionem siue ommissionem, manebit subiectus pęnæ à statutis & Constitutionibus taxatæ contra transgressores.

58 Propter hoc argumentum, quod sine dubio habet vim, existimo sequendam esse citatam sententiam P. Suarez cùm illa limitatione, quam admittit Iulius Clarus loquens de Iudicibus lib. 5.§.fin.quæst.60.num.14. quà ratione scilicet excuset ignorantia Iuris ciuilis vel Canonici: Verba illius sunt: *Scias etiam, quòd in Iudice, qui tenetur leges scire, ignorantia iuris ciuilis vel Canonici vel positiui, licet illam excuset à tanto, numquam tamen excusat à toto.* Dico deinde, quòd ignorantia, quando non est crassa & supina, licet excuset à rigore pęnæ per legem statutæ, non tamen excuset ab aliâ minori arbitrariâ, loquendo de pęnis, quæ nō sunt spirituales, sicut sunt censurę, ab his enim totaliter excusat; & hoc multò magis habet locum in illis, qui ratione sui officij sicut v.g. Iudices & Prælati, strictiorem habent obligationem sciendi leges, non solùm vt illas obseruent tamquam subiecti illis, sed etiam vt illas alios faciant obseruare.

59 Hinc sequitur, quòd (cęteris paribus) ignorantia legum in Prælato minus excuset, quàm in subditis, ac proinde hi cum minori rigore puniendi sunt, quàm illi; licet tàm vnum quam alium ignorantia, si crassa, & supina non sit, excuset à rigore pænę per legem statutę. Hæc Conclusio inter Iuristas communissima est, quia maior pars sentit, quòd, quando ignorantia crassa & supina non est, licet contineat culpam latam excuset tamen à dolo, prout videre licet in Authoribus, quos citat Farinacius in prax.quæst. 90. per totam, & prius in quęstione 83. cum diuersis Iuristis diffusè probauerat, quòd, si in delictis criminalibus dolus non interuenerit, saltem tota pęna per legem statuta Reis applicari non possit, ergò nostra Conclusio inter Iuristas communis est, quorum non pauci audent dicere, quòd quęlibet ignorantia, dummodò affectata non sit (qualis est illa, quà quis ex professo nō vult scire illa, quæ suæ obligationis sunt, vt tantò liberius peccet & operetur) excuset à dolo, & vbi non interuenit dolus, non possit applicari pęna criminalis. Videatur Iulius Clarus lib.5.§.fin. quęst. 84. num. 2. & Farinacius in duàbus citatis quęstionibus, in quibus diffusè agitur de hoc puncto, & etiam Tiraq.de pęn. temp. causa 45. nu. 4.ad medium.

60. In hoc puncto solùm restat examinandum, quomodo Reus debeat probare exceptionē ignorantię, quando illam affert pro excusatione & defensione sui delicti: Bosius in tit. de decret. Mediol.nu.19. ante medium, Alciat. de

de præsumpt.reg.3. præf. 30. cum alijs asserunt, illam probandam esse per signa & coniecturas verisimiles, & licet Reus illis vti debeat, quando illas habet in ordine ad probandum intentum suum, & Iudex secundum eas se debeat regulare ad formandum iudicium rectum, generaliter tamen loquendo, si tales coniecturę non habeantur, eo ipso quòd Reus cum iuramento affirmet se habuisse vnam ex dictis ignorantijs, illam sufficienter probat, si sit persona, de quà præsumi potest, quòd non sit falsò iuratura, & non adsint aliç coniecturç claræ & efficaces in contrarium, si enim istę habeantur, ignorantia per iuramentum Rei non probatur. Nauarrus lib. 1. consil. in priori editione tit. de constit. consil. 1. num. 6. & 7. Castro lib. 2. de leg. pœnal. cap. 14. §. sicut dictum est. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 186. cum alijs, quos citat, probans illud ex Glossà in cap. qui diuinis & humanis 12. quęst. 2. & in cap. proposuisti 28. dist. cùm etiam ex ratione, quia cùm ignorantia consistat in interioribus delinquentis, & ob interiora homines puniri non possint, standum est illi, quod ipse delinquens cum iuramento affirmat, quando non sunt manifestę coniecturę in oppositum; & pro foro conscientiæ, si sit persona bonæ fidei, sufficit illius simplex assertio, sicut aduertit Sanchez lib. 4. de matrimon. disp. 32. num. 5. in fine.

61 Posset tamen aliquis non immeritò dicere si est clara & manifesta coniectura, quòd quis non potuerit laborare ignorantià, eo quòd aliqua lex sit stabilita & fundata, sicut in Religionibus sunt regula & Constitutiones vniuscuinsque, ergò ignorantia talium legum allegata non est admittenda. Respondet Menochius de arbitrarijs lib. 2. casu 189. num. 8. & de præsumpt. lib. 1. præsumptione 77. à num. 3. talem ignorantiam admittendam non esse, asserens hanc esse sententiam magis receptam, & illi se conformat Sanchez vbi suprà.

62 Non obstante tamen, quòd hanc sententiam æstimem veram & regulariter practicandam, videtur mihi, quod quando habentur aliæ claræ coniecturæ, & transgressor legis est persona virtuosa & fide digna, si iuret, se trangressum esse ex merà obliuione & actuali inaduertentià prohibitionis, illi credendum sit, & puniri non debeat saltem pœnà rigorosà bene tamen aliquà alià leuiori proportionatà illi negligentiæ, & damnis ex illà secutis: talis enim obliuio & inaduertentia includit *ignorantiam facti*.

63 Quando aliquis subditus ex mandato immediati Prælati sui facit aliquid, quod *ex naturà suà* malum non est, sed est prohibitum per regulam aut constitutiones, & sit de eorum numero, de quibus certò constat, se non posse à Superiore obtinere dispensationem, vel quia constat ipsi, se illam non obtinuisse, vel quia est in materià,

tetià, in quà nemo alius dispensare potest, quàm Capitulum Generale, non excusatur à pęnà taxatà per talem legem contra transgressores, quia in tali casu non tenebatur obedire. Quando tamen mandatum est de illis rebus, in quibus Prælatus potuit obtinuisse dispensationem vel à Definitorio, vel generali aut Prouinciali, licet non constet ipsi, eum illam obtinuisse, excusatur à pœnà statutà per talem legem, quia debet præsumere in fauorem Prælati sibi commendantis, & bonà fide procedere. Agit de hoc puncto diffusè Iulius Clarus §. fin. q. 60. num. 15. ex cuius doctrinà colliguntur ea, quæ in hoc numero dicta sunt, vbi etiam dicit, delictum commissum ex metu violento excusare à pœnà vel ex toto vel ex parte secundum qualitatem metus.

64 Excusatur etiam à pœnà legis ille, qui ex consilio hominis alicuius grauis & docti illam transgressus est, præsumens se in illo casu potuisse contra talem legem operari. Ita Farinacius cum pluribus in prax. quæst. 90. num. 109. & sequentibus. Ratio est, quia iste operatur cum causà probabili, quandocunque autem quis cum illà operatur, non dicitur transgredi legem, & per consequens non incurrit pœnam impositam. Iulius Clarus vbi suprà num. 22. Farinac. num. 1. & sequentibus cum alijs inquiunt, esse communem sententiam: & addunt, quamlibet credulitatem etiam ex leuioribus fundamentis ortam, quam quis habet, se hic & nunc delictum non committere, excusare à rigore pęnæ legis, & secundum multos Iuristas, quos citant, excusari ab omni pęna. Fundamentum illorum est, quia quæuis bona fides aut credulitas excusat à dolo, quo deficiente secundum hos Authores non habet locum pęna, ergò saltem pro certo teneri debet in nostrà opinione, quòd quando causa iusta & probabilis est, à pęnà excuset.

65 Similiter quando ex transgressione alicuius legis positiuæ propter circumstantias in illo casu particulari occurrentes bonus effectus secutus est, sicut quando vnus Capitaneus contra ordinem sui Generalis dedit pugnam inimico, quæ successit, fęliciter, licet secundum regulas prudentiæ sperari bonus euentus non potuerit, existimat Anchar. consil. 175. nu. 2. Alber. de statut. part. vltim. q. 47. 8. cum alijs, transgressorem nō excusari à pęnà per legem statutà, quia actiones humanę non debent regulari secundum successus casuales vel fortuitos, sed secundum ea, quę recta ratio dictat & prudentia; hinc si merè contingenter, fortuitò, & casualiter aliquid succedat fęliciter contra id quod secundum regulas prudentię sperari poterat, & mandatum fuerat, tota pęna per legem statuta applicanda est, citantque in fauorem suum aliquas leges. Alij Iuristę dicunt, quòd si bonus effectus ex voluntate, & animo peccaminoso secu-

tus fit, quia reuera res prohibita erat intrinsecè mala, sicut quando ex eo quòd quis intrauerit aliquem locum animo furandi fuit detecta traditio vel proditio machinata contra aliquam Ciuitatem, vel aliquid aliud simile secutum est, tota pęna legis applicanda sit: si tamen bonus effectus secutus est non ex prauâ peccandi voluntate, sed animo, & intentione alicuius boni, sicut in casu Capitanei citato in primâ sententiâ, tunc transgressori mandati nulla pęna applicanda sit propter bonum principium & causam, ex quâ bonus effectus secutus est: *Quia in delictis non exitus, sed animus & voluntas attendi debet*; sicut superiùs dictum est nu. 51. huius capitis, & ita sentiunt Felinus cap. 1. de pręsumpt. num. 17. Tiraquel. de pęn. temp. causâ 51. nu. 2. Nihilominus Farinac. existimat in prax. quęst. 98. num. 178. quòd, licet transgressor habuisset animum peccandi, v. g. quando fecit aliquid, quod erat intrinsecè malum, si tamen ex tali actione peccaminosâ aliquis bonus effectus in bonum commune redundans secutus sit, etiamsi solùm per accidens, non pęnâ à lege statutâ sed aliquâ aliâ minori arbitrariâ puniendus sit. Fundamentum est, quia *in delictis non solùm attenditur animus, sed etiam exitus & effectus* secundum multorum Iuristarum placitum, & mihi videtur hoc magis consentaneum rationi.

66 Delicta quę intendebãtur committi, non tamen fuit secutus effectus pręfixus, secundum Ius commune ita punienda sunt, ac si effectus secutus esset, est communis opinio Iuristarum. Verùm huic Iuri maiori ex parte per praxin contrariam derogatum est, licet non desint Authores, qui dicunt, hanc derogationem non extendi ad delicta atrocissima, quando conatus erat effectui proximus. Sic Glossa in l. 1. §. hęc autem verba, in verbo putamus ff. quod quisque iur. Felin. in cap. 1. de offic. deleg. post num. 9. vers. limita secundò & alij. Ponunt exemplum *in crimine Lesæ Maiestatis*, impugnationis patrię, in Simoniâ, propinatione veneni & similibus. Communiter & magis practicata opinio est; quòd quando non fuit secutus effectus, quantumuis delicta atrocia sint, conatus non sit puniendus pęnâ rigorosâ legis, sed aliqua minori ad arbitrium Iudicis, attendendo ad delicti qualitatem & personę conditionem aliasuè circumstantias, atquè ad consuetudinem & leges, quę circa hoc sunt in Republicâ; si enim sit Lex pręcipiens puniri conatum, debet obseruari, & statuta pęna applicari. Panormitan. in cap. cùm in cunctis, de electione, Bertrand. lib. 7. consil. 228. num. 6. Marsil. cons. 105. num. 10. Iul. Clar. §. fin. quęst. 92. per totam & §. homicidium num. 14. quos sequuntur Portel. in dub. reg. verb. pęna num. 3. & alij.

67 Paruam etiam & magnam ętatem, existimant Doctores, esse cau-

causam sufficientem ad minuendam & mitigandam pœnam legis in delinquentibus, quod relinquitur ad arbitrium Iudicum & Prælatorum, qui cum prudentiâ & pietate Christiana ad has, & similes debent respicere qualitates.

§. 5.

De Purgatione Canonicâ.

68 Inter Exceptiones Rei ponunt Doctores purgationem vel purificationem delicti, quam definit Hostiens. tit. de purg. Canonic. his verbis: *Est probata æstimationis ob impositum crimen maculatæ legitima probatio à iure introducta ad satisfaciendum aliis.* Breuius illam definiuit Syluester verb. purgatio, dicendo: *Est obiecti criminis innocentiæ ostensio debito modo.* Non facio hic mentionem de purgatione, quam vocant vulgarem à vulgo adinuentam, quæ fit penes hoc, quòd quis tangat manu ferrum ardens, & similibus, hanc enim Ius reprobat tit. de purgatione vulgari, cùm aliquæ sint contra omnem rationem, aliæ verò superstitiosæ. Canonica instituta fuit per Sacros Canones in tit. de purg. Canonic. & aliis, ad hoc vt Reus se purgaret ab infamiâ & Indiciis, quæ contra illum ex informatione resultârunt. Tractat de hâc materiâ diffusè P. F. Antonius Delgadus Torreneira in suâ tabulâ Prælatorum cap. 4. tit. 2.

69 De modo faciendi pugationem Canonicam agitur in cap. quoties §. porrò & fin. de purgat. Canon. & fit in hâc sequenti formâ. Reus debet iurare per Deum, Sancta quatuor Euangelia in præsentiâ Prælati, quòd tale delictum non commiserit, debent huic iuramento etiam interesse aliqui testes vitæ probatæ & fide digni, qui antea habuerint notitiam Rei, qui eodem modo & formâ, quâ iurauit Reus, iurare debent, quòd non commiserit delictum, sed credant, eum iurâsse verum, & isti vocantur Compurgatores, & si haberi possint, debent esse eiusdem Ordinis & status, cuius est Reus, cap. inter sollicitudines, de purg. Canonic. Numerus horum testium relinquitur ad arbitrium Iudicis, secundum quod infamia, indicia, & crimina sunt magis vel minus grauia. Capite citato Innocentius III. vni decano assignauit quatuordecim compurgatores, & vnus Episcopus compurgari debuit per duos Abbates in c. cùm in iuuentute eodem titul. Ista compurgatio fieri debet publicè coram Communitate, in quâ delinquens infamatus est ad satisfaciendum scandalo, quod passa est Communitas.

70 His temporibus, nisi in Sancto Tribunali Inquisitionis, hæc exceptio non est in vsu, nec videtur necessaria, quia si delictum plenariè probatum est, dicta purgatio nullum habet effectum; nam Testes, qui condemnant Reum, de tali delicto deponunt ex certâ scien-

scientiâ in particulari, compurgatores autem solùm faciunt fidem in communi, & fundantur in præsumptione valde fallibili, ac deceptionibus expositâ. Si autem delictum non plenè sed semiplenè dumtaxat probatum sit per vnum testem ocularem, vel per indicia æquiualentia, vnum ex duobus fieri potest. Primum est, torquere Reum, sicut cap. 12. nu. 2. dictum est iuxta Iuristarum sententiam, & si hoc non sit conueniens, poterit condemnari ad pęnam arbitrariam. Verùm quia ad procedendum contra Religiosos plus requiritur, quàm ad procedendum contra sæculares, sicut eodem capite num. 7. & 31. dictum est, si non habeatur maior probatio quàm semiplena contra Religiosum bonæ existimationis, negando delictum sub iuramento accepto à Iudice in Confessione, & sub præcepto ipsi imposito, cùm illi exhibentur articuli, remanet sufficienter purgatus, & liber dimittendus est. Si tamen adsint indicia excedentia semiplenam probationem, ita tamen vt non pertingant ad plenam, debet ad pęnam arbitrariam condemnari, & id ipsum assero, quando indicia non excedunt semiplenam probationem, Reus tamen est persona suspecta, & vitæ non probatæ, sicuti loco citato dictum est. Existimo tamen, quemlibet Religiosum, si non habeatur alia probatio, quàm infamia fundata solùm in dicto vnius testis ocularis, qui contra Iustitiam & charitatem delictum occultum & personale publicauit, & ex Inquisitione Iudex alia indicia elicere non potuit, negando delictum cum Iuramento, sufficienter purgatum remanere. Dictum autem talis infamatoris potest haberi pro suspecto, ac proinde minus fide digno. Et omninò videtur, quòd Prælati regulares tamquam Aduocati Reorum debeant ad iniustitiam respicere, quam in tali casu passi sunt, eosquè absoluere, quando negàrunt, & dubio procul hoc possunt facere, sicut capite 18. nu. 4. dictum est, supposito quòd cum inquisitione facta satisfecerint scandalo ex infamiâ nato, & suo muneri ac officio.

71 Exceptiones in toto hoc capite enumeratæ sunt illæ, quæ communiter seruire possunt pro defensione Rei vel in ordine ad illum absoluendum, vel ad diminuendam ipsi pęnam per legem taxatam; & licet aliquæ ex his Exceptionibus fieri debeant ante Confessionem, aliæ verò post illam, aliquæ ante exhibitionem articulorum, aliquæ autem post illam, visum mihi fuit opportunum colligere & ponere hìc magis communes, cùm spectent ad idem assumptum, reseruando solam exceptionem Appellationis pro vltimo capite huius primæ partis. Qui voluerit videre tàm hàs, quàm alias magis fusè discussas, legat tractatum, quem fecit Tiraquel. de pęnis temper. Iul. Clar. §. fin. q. 60. Farinacium in prax. tit. 10. de pęnis temperandis à q. 87. vsquè

vsquè ad 98. inclusiuè, & alios plures, quos hi Authores citant.

72. Deseruiunt etiam dictæ Exceptiones ad hoc vt per illas videant Iudices, quando licitum sit vel obligatorium mitigare pœnas à legibus statutas, certū enim est, quòd possint & debeant semper mitigare iustâ intercedente causâ, & hoc etiam intelligendum est de Iudicibus inferioribus respectu legum sancitarum à Superioribus, prout dicetur in cap. 25. nu. 3. & cum communi sententiâ docent Rodriguez tom. 2. quæst. regul. q. 21. art. 2. Miranda de Ordin. iudic. q. 28. art. 6. Nam ratio naturalis dictat, quòd illæ causæ, quæ minuunt culpam, minuant etiam pœnam, & è contra illæ, quæ augent, & aggrauant delictum, augeant etiam pœnam, iuxta illud Deuteronom. 25. *Pro mensurâ peccati erit plagarum modus.* Et licet Iudex (regulariter loquendo) teneatur applicare pœnam à lege taxatam, sicut decernitur in cap. de caus. de Offic. deleg. & tenet Decius ibi nu. 21. si tamen habeat iustas causas, quales sunt enumeratæ, potest pœnam moderare, cùm hoc ipsum ipsis legibus contentum sit, & secundum rationem intelligendæ sint. Colligitur hoc ex cap. vltim. de transactionibus, & sequuntur Couarr. lib. 2. variar. cap. 9. num. 8. Iul. Clar. §. fin. q. 87. Bernardus Diaz. cap. 146. Tiraq. de pœnis temp. in præfation. n. 16. Menoch. de arbitr. quæst. 96. nu. 14. Nauarrus in rub. de indicijs. num. 9. Farinac. in praxi tom. 1. q. 17. nu. 7.

73. Concludo hoc caput notando, quòd ad iudicandum dextrè de causis diminuentibus vel aggrauantibus delictum, multum interſit attendere ad personam delinquentem, ad locum, tempus & occasionem, quam habuit ad delinquendum, sicut notant Iura & Authores citati. Quis enim non videt, delictum ex certâ patra um malitiâ grauius esse eo, quod ex repentino efferuescentis coleræ & iracundiæ motu commissum est, & per consequens illud grauiori pœnâ quàm hoc dignum esse? vt habetur in. l. 1. C. ad leg. Cornel. de Sicarijs, & in l. qui iniuriæ causâ, ff. de furtis & in alijs pluribus.

CA-

CAPVT XXII.

De Articulis vel Capitulis Reo proponendis & modo respondendi ad illos.

1 Accepta confessione à Reo, & datà copià dictorum à testibus, secundum quod illi debet dari, & auditis exceptionibus, quas ponit cum reliquis, quæ explicata sunt cap. 18. 19.20.& 21. debent illi præsentari articuli, qui nihil sunt aliud, quàm illa capitula, quæ resultant ex dictis testium, & suà cõfessione quod in causis grauibus Reo denegari non potest, eo quod spectet ad ius naturale se defendendi, sicut patet ex cap. qualiter, & & quando 2. de accusationibus, vbi Pontifex dicit: *& exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit requirendum, vt facultatem habeat defendendi se.* Id ipsum commendatur in Clementinà sępè de verborum significat. Et aduertendum est, quòd articuli Reo exhibendi sint, etiamsi fuerit fassus delictum, adeò vt in delictis grauibus neque ipsa confessio excuset Iudicem ab exhibitione articulorum aut copià capitulorum, nec hoc excusat ab hoc, quòd non petatur confessio à Reo sicut cap. 19. num. 16. dictum est. Ratio est, quia confessio ordinatur ad contestationem causæ, quæ fit penes hoc, quòd Reus fateatur vel neget ea, de quibus interrogatus est, & ideò non est necessum concedere illi tempus ad respondendum, sicuti cap. 18. num. 20. dictum est. Verùm copia articulorum ordinatur ad hoc vt Reus respondeat, si habeat aliquid pro suà tutelà & defensione, vt causa remaneat substantiata, & idcircò pro responsione ad articulos conceditur tempus sufficiens ad excusandum se vel ex toto, vel ad culpam diminuendam, iuxta doctrinam capitis præcedentis.

2 Reuiso igitur processu cum attentione, & his, quæ resultant ex testium depositione, propriaquè Rei confessione, poterunt ipsi præsentari in articulis omnia illa, quæ in confessione ab illo peti potuissent, illa nimirum, quæ plenè vel semiplenè probata sunt vel per testes oculares, vel per indicia æquiualentia, nec non per viam accumulationis in ordine ad probandã ipsius incorrigibilitatẽ, vel ag-

aggrauandam circumstantiam reincidentiæ, poterunt illi etiam proponi articuli de delictis iam punitis, & de pœnis pro illis applicatis, de quibus non est emendatus, etiam de defectu, si quem commisit in implendâ pœnitentiâ pro talibus delictis ipsi impositâ; de his enim omnibus ab illo confessio sumenda est, ac per consequens de ijsdem sunt ipsi etiam exhibēdi articuli. Si tamen Reus aliquid fassus sit, de quo non erat infamatus, non potest illi in articulis proponi, si non sit aliquid, quod inferat damnum bono communi, vel alicui tertio innocenti, si enim hoc esset, & non affulgeret spes certa emendationis per secretam correctionem, iam dictum est cap. 15. & 19. quid fieri possit & debeat.

3 Licet sumptâ confessione à Reo cum præcepto & iuramento non videatur necessarium imponere ipsi nouum præceptum ad hoc, vt respondeat, si quid habet in sui defensionem, nihilominus communis praxis est, quòd illi imponatur, vt illius dictum faciat maiorem fidem, & constet, nihil eorum fuisse prætermissum, quæ pro illius poterant facere defensione, eo quòd per præceptum ad illud faciendum compulsus fuerit.

4 Hoc præceptum debet scribi à Secretario, & à solo prælato subscribi, & statim in calce præcepti scripti ponendi sunt articuli, qui facti sunt contra Reum, dicendo, Primò imponitur illi &c. Postea Secretarius notificat Reo tale præceptum, eique illud consignat cum articulis, in quorum calce designat diem, & horam, quibus prædicta notificatio & consignatio facta est.

5 In præfato præcepto mandandum est Reo, vt planè & simpliciter respondeat veritatem ad propositos articulos, & omnia illa alleget, quæ faciunt in illius defensionem, significando illi, quòd in omnibus secundum, quod iustitia exigit, audiendus sit, dandumquè est ipsi tempus, quod fuerit necessarium ad hoc, vt maturè & prudenter respondere possit. Circa quod notandum est, quòd in determinando tempore, quo Reus ad articulos respondeat, nequeat certa regula assignari, nec est aliquod ius, quod illud determinet; dicitur tamen in cap. hortamur 3. quæst. 9. ad Iudices: *Et competentem legibus & veritati terminum detis*. Terminus autem competens est idem quod necessarius, ac proinde quando iste non datur, Reus habet iustam causam appellandi sicut constat ex cap. 1. de dilationibus, & Glossâ ibidem, & in cap. legitima de appellationibus in 6. vnde colligitur, quod assignare duodecim, viginti, aut viginti quatuor horas, vt Reus respondeat ad articulos, sit penes arbitrium Iudicis, qui secundum circumstantias & grauitatem casus debet assignare non quidem totum illud tempus, quod petet Reus (hoc enim posset esse superfluum, otiosum, & nugatorium, quod concedi non debet) sed il-

lud, quod exigunt media, quæ hic & nunc se offerunt pro sua iustà defensione, sicut si v.g. deberet præsentare testes ad probandam negatiuam coarctatam, & essent distantes, vel esset necessarium ostendere tales, vel tales scripturas &c. In his & similibus casibus bene apparet concedendum esse plus temporis, quàm in alijs, in quibus Reo aliud non incumbit, quàm satisfacere oretenus vel in scriptis, ad quod sufficiens tempus est spatium viginti quatuor horarum, quod communiter in causis Religiosorum assignari solet.

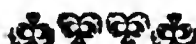
6 Si Reus illi tempori, quod illi à Iudice concessum est, & in similibus casibus concedi solet, suà sponte renuntiet, quia illi non videtur necessarium, eo quòd excusationes, & responsum habeat in promptu, secretarius debet facere fidem, quà ratione Reus illi tempori competenti tot horarum vel dierum à Iudice concesso liberè renuntiauerit, vt constet Iudicem suæ obligationi satisfecisse.

7 Aduertendum est, articulos non debere dari Reo in generali & communi, vel dicendo, imponitur illi, quòd sit murmurator, latro &c. quia similibus articulis nequit Reus satisfacere, nec ab illis se defendere nisi negando, quod sæpè non prodest, & impeditur potius illius iusta defensio. Igitur articuli debent poni explicitè & in particulari determinando tempus & occasionem, in quà contigit, prout decernitur in l. libellorum ff. de accusat. & in l. Prætor. ff. de iniur. Nec quamcunquè diligentiam in hoc Iudex æstimet nimiã, hoc enim totum ad iustam Rei defensionem spectat, & per consequens ad Ius naturale, à quo nullus Iudex exemptus est. Videatur caput quoniam contra, de probat. ex illo quippe tota præsens colligitur doctrina.

8 Postquam Reus ad articulos respondit, secretarius in calce Responsionis ponet: *hoc est, quod ad obiecta respondit, & interrogatus, an aliquid aliud haberet, quod diceret vel in suum fauorem allegaret atque defensionem, respondit, quod non haberet*: & ita causa censetur conclusa & terminata vsquè ad sententiam exclusiuè, debentquè Iudex, Reus & Secretarius se subscribere determinando diem, mensem & annum iuxta stylum, qui ponetur in praxi secundæ partis.

CAPVT XXIII.

De Carcere.

1 PRincipalis finis, ob quem carceres introducti sunt, fuit custodia secura delinquentium, donec eorum causæ decidantur. Solet etiam carcer applicari per sententiam in pænam alicuius criminis grauis, & nonnunquam supplet vices torturæ ad affligendum Reum, quando contra ipsum habetur probatio semiplena vel indicia æquiualentia, & negat delictum, & videtur conueniens dare Reis istam torturam cum quibusdam alijs pænalitatibus, vt docent Paulus Berti in praxi tit. 22. cap. 6. noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 13. num. 5. Ad quod requiritur sententia, & sine ipsâ, sicut statim dicemus, nemo torqueri potest.

2 Inter Religiosos etiam debent esse carceres competentes, sicut disponitur in cap. Abbates 18. q. 2. & ibi glos. & Doctores, & in cap. si Clericos de sententiâ excommun. in 6. & denuò ordinat ac mandat Sacra Congregatio Cardinalium in quodam Decreto approbato & publicato per Nostrum Sanctissimum Vrbanum VIII. Romæ 21. Septēbris 1624. cuius verba sunt: *Vnaquæque Religio priuatos habeat carceres in quàlibet saltem Prouinciâ.*

3 Carcer qui deseruit solùm pro custodiâ Religiosorum, debet esse munitus bene & securus, & non debet habere annexas alias pænalitates. Ita habetur in l. 1. C. de custodiâ Reorum. Ac perinde non est licitum dare illis alias pænitentias, nec inijcere manicas, pedicas, compedes, catenas vel alia huiusmodi vincula detrudere in loca pænosa, tetra, horrida & tenebrosa, nisi aliquid horum fortassis expediret, & necessarium esset ob periculum personæ incarceratæ, aut ob defectum carceris parùm securi. Conformiter ad hoc decretum non minus doctè quàm piè voluit Imperator Constantinus in dict. l. 1. C. de Custodiâ Reorum, vt carceres ita dispositi factiquè essent, ne aliam prorsus vel maiorem inclusis inferrent pænam & molestiam, quam nudam custodiam, & ita sentiunt Iuristæ ac Theologi admonendo omnes, quòd quoad hoc respicienda sit grauitas delicti, authoritas, ætas, & salus personæ incarceratæ, diuersam enim custodiam requirit vnus Iuuenis fortis & robustus, quàm vnus se-

nex extenuatus & debilis, aliam sanus quàm infirmus, ille qui fuit carceri mancipatus ob aliquod atrocissimum delictum, quàm qui ob aliquod minus graue. Videatur Menochius de arbitr. lib. 2. casu 305. Farinacius in praxi q. 27. qui præsentem materiam diffusè tractant.

4 Hic aduertant Prælati, se grauiter delinquere incarcerando aliquem Religiosum sine iustâ causâ, ob graue nocumentum, quod illi inferunt non solùm infamando, sed etiam iniuriosè & violenter detinendo, ac proinde incidunt in Excommunicationem Canonis. Ita tenent Ioannes Andreas, Corneus, Iulius Clarus, Sylvester, & alij quos refert & sequitur Alderete lib. 1. cap. 10. num. 20. & id ipsum est, quando incarcerant aliquem iustâ de causâ, excedunt tamen in qualitate & horribilitate carceris, dantes alium magis pœnosum & iniuriosum, quàm secura delinquentis exigat custodia. Nam sicut inquit Alderete: *Etiamsi non sit violenta detentio, si tamen sit iniuriosa, excommunicationis sententiâ ligatur cap. nuper, de sententia excommun.* Quòd si Prælatus cum iniusto rigore carceris esset causa infirmitatis, & mortis in Reos, remaneret irregularis, sicut docent Nauarrus in cap. statuimus 15. q. 13. Couar. in Clement. si furiosus 2. part. §. 5. num. 5. sequentes Gulielmum à monte Lauduno in Clement. 1. de pœnit. & remissionibus.

5 Dictis tamen non repugnat, quòd, quando carcer datur per modum torturæ ad extorquendam veritatem, quam Reus negauit, vel in pœnam delicti, possit esse magis vel minus pœnosus secundum qualitatem delicti & personæ, aliarumuè circumstantiarum, in quo regula certa assignari non potest, sed relinquitur ad arbitrium christiani & prudentis Iudicis, qui semper curare debet, ne cum nimio rigore suo causa sit vel occasio mortis Rei, quæ induceret irregularitatem. Sic Menochius & Farinac. vbi suprà, noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 12. num. 3. & 4. Alderete loco citato suprà num. 22. cum alijs.

6 Aduertendum est, quòd quando delicta sunt valde atrocia, sine alio fundamento Prælatus possit Religiosum incarcerare per modum custodiæ, quia ipsa grauitas delicti præbet sufficiens fundamentum ad hoc, vt timeatur fuga delinquentis. Alderete vbi suprà num. 5. vbi inter huiusmodi delicta enumerat omnia illa, ob quæ Clericus meretur degradationem vel depositionem, & dicit, tale delictum etiam esse id, quod committitur contra castitatem. Colligit hanc doctrinam ex Concilio Tridentino sess. 25. cap. 6. de reformatione, vbi Concilium iustum timorem fugæ præsumit in Clerico incontinente, *& in atrocioribus delictis depositionem aut degradationem requirentibus.*

7 In alijs verò delictis, quæ tàm gra-

grauia non sunt,sicut modò dicta, Religiosi incarcerari non possunt, nisi aliunde Prælatus timeat cum sufficienti fundamento Reum ex Monasterio fugiturum, si enim haberet sufficiens fundamentum, etiamsi sciat illum non commisisse maius aliquod delictum, quàm illud,quod committeret capessendo fugam, & rumpendo clausuram, potest illum carceri mancipare, vt habetur in cap. Abbates 18. quæst. 2. & in cap. quamuis de pœnis in 6. & docet Alderete num.7.& 8.

8 His dictis non obstantibus in Religionibus attendendum est ad leges & statuta particularia vniuscuiusque, & in casibus, in quibus decernunt incarcerationem Religiosorum,executioni mandari debet, si constet de delicto, pro quo pœna carceris taxata est, cum reliquis circumstantijs à legibus assignatis.

9 Duæ difficultates se se hic offerunt. Prima est,an Prælatus possit incarcerare Religiosum, antequam per summariam informationem constet, illum tale delictum commisisse, de quo infamatus est, & quod illi imponitur? Respondetur, quòd absolutè non possit, vt constat ex leg.2.C.de exhibendis Reis, & l.2. C. de custodià Reorum, & ex Sacro Concilio Tridentino vbi suprà, vbi dicit: *Summariam informationem ab Episcopo præmittendam*. Et ita tenet Farinacius cum multis in praxi q.27.num.76. Iulius Clarus §.fin.q.28.versu quinto quæro núquid,Emmanuel Rodriquez to.1. qq.q.17.art.4. & q.3.art.3.Portel. in dub.reg. verb. Carcer.num.1. Dicuntque isti Authores, casum debere esse probatum in processu per duos testes, & si loquantur de de testibus contestantibus, qui probēt indicia faciētia plus quàm semiplenam probationem, verus est illorum dicendi modus,quia ad incarcerandum vnum Religiosum plus requiritur, quàm semiplena probatio propter infamiam, quæ sequitur ex incarceratione. Ita tenet expresse Alderete vbi suprà num. 12. his verbis: *Quapropter legitima indicia probata requiruntur, quæ si non Reum conuincunt, saltem plusquàm semiplenè crimen comprobatum ostendat*. Et hoc inquit, intelligitur in ordine ad incarcerandos Clericos, ac proinde multò magis in ordine ad Religiosos, quia hi semel incarcerati, etiamsi postea liberentur, propter humanam malitiam fidem famamquè perditam non recuperant.

10 Nihilominus hi Authores admittunt aliquos casus, in quibus absque summarià informatione præmissà possit Prælatus Religiosum delinquentem incarcerare, dummodò habeat aliquam certitudinem moralem,quòd Religiosus tale delictum commiserit, ob quod incarcerari meretur. Primus est, quando Prælato constat, Religiosum fugam meditari, antecedenter ad Summariam informationem illum incarcerare potest,& postea illam sumere, quia

vt

vt inquit Vlpianus: *Non pœna festinatione sed præueniendi periculi causà puniri permittitur*. Secundus est, quando Prælatus Religiosum delinquentem deprehendit in flagranti, sicuti faciunt omnes ministri iustitiæ, & docent Iuristæ. Tertius est, quando delictum est notorium, & est taxata pœna carceris pro illud committente, quia ipsa notorietas dat licentiam si timeatur fuga, & etiam ad ferendam sententiam, absque eo quòd obseruetur ordo Iudicialis, quemadmodum dicemus cap. 24.

11 Secunda difficultas est, an quemadmodum in quibusdam casibus sæcularibus est licitum fugere ex carcere, sic etiam aliquando Religiosis? Pro Resolutione huius difficultatis, quæ satis grauis est (tamquam certum in omnium opinione præsupponendum est) numquam esse licitum Religioso fugere ex carcere vel clausura, etiamsi iniustè in illa patiatur, & vereatur aliquod malum, cum animo vagandi sine subiectione ad obedientiam. Ita docent Gaiet. 22. quæst. 64. art. 4. dub. 2. in fine, Nauarrus comment. 4. de Regularibus num. 64. corol. 5. Salzedo in additionibus ad pract. Bernard. Diaz. in c. 137. §. imò cira carcerem. Bannez 22. quæst. 64. art. 4. post 5. conclus. Arag. ibidem circa 2. argum. Salon. 22. q. 69. art. 4. controuers. 2. post 2. conclus. Sairus in Claui Reg. lib. 12. cap. 18. num. 9. Thomas Sanchez lib. 6. Summæ cap. 8. num. 12. & alij. Ratio est, quia Religiosi per votum obedientiæ suà libertate priuati sunt, ac proinde in nullo casu illà vti possunt excutiendo iugum obedientiæ eo fine, vt vagabundi incedant. Vnde tota difficultas est, quando iniustè in carcere grauati sunt, metuuntque graue damnum in se ipsis & famà suà (si iniustitia Prælati inferioris clara & manifesta sit) an tunc rumpendo carcerem aufugere possint, vt recurrant ad alios superiores ad postulandam iustitiam, cùm non habeant aliud medium illam obtinendi, si enim haberent, dicta fuga non foret licita, sicut aduertunt bene Azor. lib. 1. Institut. moral. lib. 12. cap. 11. quæst. 7. & 8. Sanchez vbi supra, nu. 13. & 17. cum alijs.

12 Hoc supposito prima sententia inquit, quòd licet iustè aliquis Religiosus sit incarceratus, si tamen metuat grauissimum aliquod damnum personale tàm ante sententiam quàm post, sicut v. g. esset pœna mortis, mutilationis, & non haberet aliud medium euadendi, possit rumpere carcerem, & fugere ex Monasterio non quidem animo vagandi, sed præsentandi se alteri Prælato superiori, & petendi misericordiam, vt mitiget illam pœnam vel malum, quod metuit. Sequitur hanc sententiam Salon. vbi supra conclus. 2. in fine quantum ad pœnas memoratas, nō tamen quando timeatur aliæ minores. Idipsum cum eadem limitatione sequitur Sanchez vbi supra num. 12. & licet

Sa-

Salonius pro illa citet Caietanum in dub. 2. art. 4. contrarium tamen tenet loquendo de Religiosis, verba illius sunt: *Religiosi tamen, quia libertate sui motus processiui extra claustra se priuarunt, supponentes se per tria vota Prælatis suis, quacunque ex causâ à suis Prælatis iustè detineantur, non possunt licitè extra præfixos sibi terminos fugiendo exire; cùm nec exire possint non detenti claustrum sine licentiâ Prælati*: Dictam sententiam sequitur etiam Bannez vbi supra citatus, & impugnatus a Sanchez num. 13. & 16. non solùm loquendo de illis casibus, in quibus timentur præfata damna mortis vel mutilationis alicuius partis in corpore, verùm etiam alia grauissima, qualia sunt carcer perpetuus, triremes, &c.

13 Fundamentum Salonij & Sanchez est; *quia naturale desiderium conseruandæ vitæ & cuiuslibet partis corporis sui fugiendi præbet, quod nullo voto abdicatum est*. Fundamentum verò Patris Bannez quantum ad id, quod addidit ad illam sententiam, est, quia durissimum videtur negare, quòd aliquis Religiosus in tàm grauibus pœnis & angustijs, cuiusmodi sunt perpetuus carcer & triremes, non possit vti illis medijs, quæ ipsa natura concedit ad liberandùm se ab illis vel ex toto vel ex parte, cuiusmodi est cum humilitate recurrere ad Prælatum superiorem, & ab ipso petere misericordiam.

14 Secunda sententia asserit, quòd semper cùm Religiosus patitur aut timet pati graue aliquod damnum in suâ personâ vel famâ, & constet, Prælatum inferiorem iniustè procedere vel quoad substantiam vel quoad modum exorbitantem, quo illum tenet incarceratū, vel tractat & punit, si aliud mediū non suppetat, possit fugere ex carcere & clausurâ, & ire ad alium Prælatum, v. g. ad Prouincialem, Generalem, Protectorem, vel Sūmum Pontificem, vt illum defendat ab imposito grauamine & pœnâ, quam iniustè patitur. Hanc sententiam tenent Nauar. comment. 2. de Regularib. num. 61. & comm. 4. num. 64. corol. 5. Salzedo ad pract. Bernard. Diaz in c. 137. §. *est in superiore*. Rodriquez 1. to. summæ cap. 40. num. 1. & tom. 2. quæstionum q. 22. ar. 6. Sanchez lib. 6. Decalog. cap. 8. num. 14. & 15. cum alijs.

15 Tertia sententia absque limitatione pœnæ maioris vel minoris, & huius quod est iustè vel iniustè pati, asserit, Religiosos non posse fugere ex carcere & clausurâ; quia talis fuga non fit absque notabili scandalo & dedecore Religionis, & ad hoc euitandum quilibet particularis debet cedere suo iuri; tùm etiam, quia Religiosi in suâ professione voluntariè se hâc libertate priuarunt, & denique quia Concilium Tridentinum sine vllà limitatione sess. 26. cap. 4. de Regularibus sub grauibus pœnis prohibet, quòd nullus Religiosus *etiam prætextu accedendi ad suos superiores* deserat clausuram sine li-

licentià suorum Prælatorum. Hãc sententiam tenent Noster Thomas à Iesu tract.3.cap.12.num. 8. F. Martinus à S.Ioseph in suo Epitome cap.4.nu.6.& Suarez inquit tom.4.de Religione lib. 3. cap. 1. nu.5. viros graues huius esse sententiæ.

16 Nostra sententia sequentibus explicatur conclusionibus. Dico primò: quando Religiosus est incarceratus ob delictum aliquod, quod iustè pænam grauem, etiam mortis, meretur, nec ante nec post sententiam fugere potest ex carcere. Ratio est, quia Religiosus tenetur obedire suo Prælato, qui eũ iustè incarcerauit, eique præcepit, ne fugeret, & cùm ex aliâ parte ratione sui status teneatur ad clausuram Conuentus (prout statim probabimus) non habet quidquam, quod ipsi patrocinetur ad licitè fugiendum.

17 Confirmatur hoc ex doctrinâ Caietani 22.q.64.art.4.dub.2. Valentiæ 22.disp.5.quæst. 13. punct. 4. col. 4. in solutione ad §. Sairi in Claui Regia lib.12.cap.18.nu.14. qui existimant, Reum etiam sæcularem non posse fugere ex carcere, in quo iustè ad mortem condemnatus est, si Iudex speciali mãdato ipsi fugam prohibeat, ergò multò minus fugere potest Religiosus, cui plerumque pręceptum talem fugam vetans imponitur. Præterquam quòd sicut communiter Doctores sentiunt, causæ quæ sufficiunt in vno sæculari ad honestandam fugam ex carcere, non sufficiunt in vno Religioso, propter maiorem obligationem, quam habet ad obediendum, & obseruandam clausuram ratione sui status & professionis. Hanc conclusionem contra citatos Authores tenet Emmanuel Rodriquez tom. 2. quæstionum Regularium q. 22. art.6. & in primo tomo summæ cap.40. num. 1. cum omnibus relatis pro tertia sententia.

18 Dico secundò, quòd communiter & regulariter loquendo in nullo casu possit Religiosus fugere ex carcere & clausura, etiamsi iniustè sit aggrauatus, & quãtumuis graue malum timeat, propter fundamenta tertiæ sententię. Item, quia sicut aduertit Noster P. F. Thomas à Iesu loco citato, per contrarium aperitur ianua Religiosis, quòd quilibet facilè pro suo placito sibi persuadeat, se esse aggrauatum (quod tamen de Pręlatis Religiosis pręsumendum non est) per quod multi conarentur se eximere à iugo obedientię; tum etiam quia per tales fugas & clausurę violationes regulariter grauissima nocumenta & inconuenientia patitur bonum commune, & maiora quidem, quàm illa, quæ perpetitur aliquis particularis. Quibus addo, rarum fore casum, in quo Religiosi licet incarcerati per se vel per tertiam personam scribere non possint suis Prælatis superioribus, eosquè reddere certiores de grauamine, quod ab inferioribus patiuntur, cum quo sufficienter habeat recursum pro suâ defensione, & saltẽ in nostrâ Reli-

gione

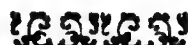
gione hoc est certũ,in quà nullus Prælatus inferior suos subditos impedire potest,quin scribãt Prælatis suis superioribus, nec possunt legere litteras, quas scribunt,nec illas, quas à talibus Prælatis recipiũt. Hanc Conclusionẽ expressè tenet P.Suarez vbi suprà n. 5.& 6. asserens, illam esse virorum grauium & doctorum.

19 Tertiò dico, quòd si nonnunquam eueniret, quòd aliquis Religiosus contra æquitatem à suo Prælato inferiori oppressus esset, pateretur que malũ aliquod adeò graue,vt præponderaret scandalo & damno,quod pateretur bonum commune, & clarè constaret de graui iniustitià sibi illatà, nec pateret alius aditus ad reddendum de eà certiorem Prælatum superiorem, qui illum defendat, poterit fugere ex carcere & Conuentu, eo fine vt se coram Prælato superiore sistat. Hanc conclusionem tenet expressè Suarez vbi suprà num. 6. Fundamentum est, quia cùm talis fuga non sit intrinsecè mala, aliquis casus dari poterit, sicut est iste præsens,in quo sit licita, absq; eo quòd cõtraueniatur statui Religioso,decretis Summorum Pontificum,aut Sacro Concilio Tridentino sess.25.de regularibus cap. 4. citato pro tertià sententià. Certum enim est, Pontifices & Concilium per sua decreta non voluisse derogare iuri naturali,quod quisquè habet, cùm hoc non possint facere, nisi quando vrget aliquod aliud ius superius. Nec pro præfato exitu & accessu ad Prælatum Superiorem est necessum obtinere licentiam à Prælato inferiori, nec illam petere, quando cum fundamento sufficienti præsumitur, quòd non solùm illam denegaturus sit, sed potius in arctiorem custodiam detrusurus. Est doctrina Suarez loco citato n. 7.Sanchez num.17.& 18. Rodriguez tom. 1. quæstionum Regularium quæst.30.art.4.in fine,Sairi cap. 17. num. 40. & aliorum. Si tamen Religiosus non haberet fundamentum sufficiens ad sibi persuadendum, Prælatum inferiorem negaturum dictam licentiam, sub obligatione graui teneretur illam petere, quemadmodum docet & probat Suarez num.8.

CAPVT XXIV.

De Torturà & alijs rebus, quæ ad illam debent concurrere.

1 TAmetsi vsus torturæ apud tribunalia sæcularia sit receptissimus, sicut videre licet quotidie, & sit conueniens, ne multa delicta impunita remaneant ob defectum liquidatæ veritatis, inter personas tamen Ecclesiasticas est minus frequens, & Panormitanus cum quibusdam alijs, quos citat, & sequitur Emmanuel Rodriguez to. 2. quæstionum Regalium q. 14. art. 7. dicit, quòd torquendi non sint nisi infames, & in casu quo Ecclesiastici torquendi sunt, non debent torqueri per equuleum, funes aut chordas, vel his similia, sed cum disciplinis & rigorosis ieiunijs, &c. ita vt non remaneant cum læsione graui suarum personarum: non obstante quòd Authores communiter teneant oppositum. Pater Villalobos tamen existimat, Sacerdotes ob dignitatem Sacerdotalem (quæ quemadmodum docet Ambrosius citatus à Gelasio Papà cap. duo sunt 96. dist. excedit quamlibet nobilitatem sæcularem, etiamsi Regalis sit) non debere subijci torturę, nisi in casibus atrocissimis, in quibus etiam nobilissimi torqueri possunt, ac proinde tales loco torturæ condemnari possunt ad pœnam aliquam arbitrariam proportionatam qualitati delicti & probationibus eius.

2 Vnde infertur, quòd inter Religiosos vsus torturæ minus frequens esse debeat, quàm inter Clericos, ratione status Religiosi, debeatquè solùm consistere in disciplinis & ieiunijs, extensione brachiorum per modum crucis ad tempus determinatum, & similibus, quemadmodum communiter docent Authores, respiciendo semper ad qualitatem delicti, personæ, virium, ætatis, & fundamentorum, quæ præbent indicia resultātia ex processu, sēper etiam curari debet, quòd torturæ subiectus remaneat sine notabili læsione suæ personæ, vt constat ex l. quæstionis modum, ff. de quæst. Debet igitur Prælatus esse benignus & non crudelis, si enim excederet in torquendo, prterquàm quòd peccaret grauiter, incurreret Canonis excommunicationem.

3 Ad hoc vt aliquis Religiosus possit subijci torturæ, debet consta-

ſtare de delicto per illa quæ habentur ex proceſſu, debetquè tortura adhiberi, poſtquam Reo fuit exhibita copia eorum quæ depoſita ſunt à teſtibus in illis caſibus, in quibus adhibenda eſt, & iuxta formam ſuperius declaratam cum tempore ſufficienti pro ſuâ defenſione, & poſt auditam defenſionem. Item Religioſus torqueri non poteſt, niſi delicta ſint tàm atrocia, vt ſi à ſæculari patrata fuiſſent, mererentur pœnam mortis, mutilationis, aut perpetuas triremes nec vnquam tortura tàm atrox eſſe debet, vt æquiualeat pœnæ, quæ imponeretur pro delicto in caſu quo quis de illo conuictus eſſet, ſed ſemper debet eſſe minor. Etenim contra omnem rationem eſt & iuſtitiam, pro liquidando aliquo delicto illâ pœnà Reum afficere, quam mereretur per definitiuam ſententiam, ſi delictum eſſet liquidatum.

4 Quando delictum eſt plenè probatum, aut delinquens illud confeſſus eſt, non debet dari tortura, niſi aliquando eſſet neceſſaria ad reuelandos aliquos complices ſufficienter infamatos, quia tortura fuit adinuenta *in ſubſidium veritatis*, ac proinde quando veritas conſtat vel per plenam probationem, vel per Rei confeſſionem, non erit neceſſum illam extorquere per tormenta. Nec etiam debet adhiberi tortura, cùm alia media ſuppeditant ad manifeſtandam veritatem. Omnia ſupra dicta adeò communia ſunt & certa apud Authores, vt non ſit opus aliâ probatione. Qui tamen aliam voluerit, legat Iulium Clarum §. final. quæſt. 64. Antonium Gomez tom. 3. variarum cap. 13. Nauarrum in cap. inter verba corol. 64. Farinac tom. 2. de teſtibus quæſt. 40. & tom. 1. tract. de torturà quæſt. 38. & 39. Rodriguez tom. 2. quæſt. Regul. quæſt. 19. per totam, Alderete lib. 1. cap. 17. cum alijs, qui diffusè hanc materiam tractant.

5 Quod autem hic in quæſtionem cadit, eſt, quæ nam cauſæ requirantur ad hoc vt delinquens torturæ ſubijciatur? Reſpondent communiter Iuriſtæ, quòd ſi delinquens ſit infamatus, & adſit ſemiplena probatio vnius teſtis oculati omni exceptione maioris vel habeantur indicia probata, æquiualentia ſemiplenę probationi, poſſit torturæ ſubijci. Hanc ſententiam ſequuntur Rodriguez vbi ſuprà art. 3. noſter Thomas à Ieſu vbi ſuprà num. 8. cum alijs Theologis.

6 Ego tamen probabiliorem ſententiam iudico & ſecuriorem eorum, qui aſſerunt, quòd ad torquendum Religioſum requiratur maior probatio, quàm ſemiplena propter rationem, quam tetigimus cap. 12. num. 2. & 31. & huius opinionis ſunt multi, quos ſequitur & citat Alderete lib. 1. cap. 17. nu. 10 F. Martinus à S. Ioſeph in ſuo Epitome cap. 16. num. 6. & huic doctrinæ ſe conformando S. Ludouicus Rex Galliæ chriſtianè & piè ſtatuit, ſecundum quod refert Boerius deciſ. 103. ne in ſuo Re-

Regno aliquis honestis & bonis moribus aliàs præditus quantumuis pauper & inops torturæ subijceretur ob solam vnius testis depositionem, non obstante quòd faciat semiplenam probationem. Videatur citatum cap. 12. in quo tanguntur causæ, quæ præbent fundamentum ad dandam torturam.

7 Religiosi non debent torqueri per manus sęcularium, sed ipsius Prælati (prout determinat Clemens III. in cap. vniuersitatis de sententiã Excommunicationis) vel alicuius alterius ab ipso deputati, pro quo habetur priuilegium cõcessum per Alexandrum VI. superioribus, & illud refert Rodriguez vbi suprà art. 8. cum alio Leonis X. id ipsum concedentis, admonendo semper, ne disciplinæ vel alia tormenta sint atrocia, sed secundum qualitatem delicti & aliarum circumstantiarum. Et quia torturæ excessus etiam nasci potest ex nimiã temporis duratione, in quo datur, notanda est constitutio 58. Pauli III. quæ incipit: *Ad omnes*: vbi mandat: *nec Reus vltrà vnius horæ spatium in torturà detineatur*. Et licet hanc Constitutionem fecerit pro Curiã Romana, existimat tamen Alderete, illam vbiquè obseruandam esse, eo quòd rationi adeò consentanea sit. Notant Farinacius q. 38. à num. 32. Alderete vbi suprà num. 23. cum alijs, quòd illè, qui torturę subijcitur, debeat saltem à decem horis esse ieiunus, vt sit minus valens, & vigorosius ad resistendum torturę.

8 Si Reus in torturã fateatur delictum, id ipsum est, quando confitetur illud immediatè antecedenter ad torturam, quando nimirum iam est nudatus & pręparatus ad illam recipiendam, desistendum est à torturã, dandumquè ei spatium viginti quatuor horarum, vt in confessione illud ratificet coram Prelato, Secretario & testibus & extra locum torturę, vbi non sint instrumenta ad illam, vt constat ex l. 1. §. Diuus Seuerus, ff. de quęst. & alijs, quas refert Antonius Gomez tom. 3. variarum cap. 13. num. 24. cum alijs. Quod si non fiat, confessio non habet vim contra Reum, quia censetur Confessio habita per vim & metum, ac proinde nullius valoris. Est doctrina communis. Verùm dubitant nonnulli, an in casu quo in torturã neget, vel retractet confessionem in ipsã factam, possit repeti tortura alio tempore. Affirmant Boerius decis. 163. num. 19. Mascardus de probationibus conclus. 355. num. 3. Farinac. quęst. 38. num. 19. & est communis, practicaturque in Tribunalibus sęcularibus cum conditione, ne repetitio transeat vltra tres vices, sicut ad longum probat Farinacius vbi suprà à nu. 27. vsquè ad 104. cum cęteris pluribus. In ordine tamen ad Religiosos contrarium tenent Rodriguez quęst. 19. art. 9. Alderete lib. 1. cap. 17. num. 25. F. Martinus à S. Ioseph cap. 19. nu. 17. dummodò illã prima vice fuerit data tortura suf-

sufficiens, & omnis illa, quę dari debuerat. Si enim fuerit fassus in principio vel medio torturę, & postea extra illam retractet confessionem, inquiens, se confessum fuisse ex metu, non est dubium, quòd possit iterari, idem est, quādo (etiamsi illà vice fuisset adhibita tortura sufficiens) adsunt noua & vrgentia indicia. Addunt etiam Simancas tit. 67. num. 43. Antonius. Gomez num. 27. Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 17. num. 168. quòd quando Reus primà vice in torturà fassus est delictum, etiamsi hoc fuisset in fine illius, si postea retractat confessionem, præbeat nouum indicium sufficiens ad iterandam torturam, quod tamen nō præbuisset, si negâsset. Ratio quam pro suà conclusione affert Rodriguez, est, quia pęnæ Religiosorum potius sunt medicinales quàm vindicatiuæ, ac proinde Religiosus vnà vice subiectus torturæ præsumitur de suo errore pęnitere, & esse dispositus ad agendam pęnitentiam, *quia vexatio dat intellectum*. Mihi tamen videtur in hoc puncto bene dixisse Iulium Clarum quæst. 64. Menochium de arbitr. casu 272. cum alijs, quòd scilicet hoc remaneat pęnes arbitrium prudentis Prælati, nec ab hoc recedit Alderete n. 26. sed potius approbat.

9 Dubitant aliqui, an Confessio quam facit Reus inductus minis Iudicis minitātis illi torturam, vel quia de facto illum iubet sisti in loco torturæ, absque eo quòd procedatur vlterius, absolutè possit dici spontanea & libera, ita vt sufficiat ad hoc, vt in virtute illius condemnetur? Negat Marsilius in l. 1. n. 15. ff. de quæst. inquiens hanc esse mentem Baldi in l. interpositas, circa finem, C. de transact. Contrarium tenet Iulius Clarus dictà q. 64. n. 30. cum alijs asserens esse quasi omnium, & quousque Iudex non pertingit vsquè ad denudationem Rei, & immediatam illius dispositionem ad torturam, non reputari confessionem factam ex metu graui sed leui, hic autem non tollit, quin confessio sit absolutè voluntaria, ac proinde in hàc opinione ad hoc vt Iudex ferat sententiam, nō erit opus Reum dictam confessionem ratificare. Ego autem hàc in parte existimo, hoc dependere ex qualitate personarum, quibus Iudex minatus est torturam, & ex seueritate ipsius Iudicis, quia quædam minæ quæ in vno causabunt metum leuem, in altero generabūt metum grauem ac proinde etiam hoc, sicut illud prius relinquendum est penes arbitrium Christiani & prudentis Iudicis.

10 Quando Reo data est tortura sufficiens, & nihilominus perseueranter negat, se purgat ab indicijs & probationibus, quæ contra eum sunt, & per consequens in definitiuà absoluendus est: constat ex glos. 2. in l. edictum, ff. de quæst. & diffusè illud probat Antonius Gomez vbi suprà num. 28. Iulius Clarus §. fin. quæst. 64. num. 33. Farinacius in praxi cap. 40. num. 1. Co-

Couarrub. in pract. cap. 23. num. 5. cum alijs, qui tractant hanc materiam. Notandum tamen est cum Iulio Claro quæst. 64. nu. 38. Penna 2. par. direct. Comment. 14. quòd illa tortura dicitur sufficiens, quando in ipsà fuit obseruata debita proportio, quam debet habere cum indiciorum qualitate: si autem tortura fuerit leuis, sicut est illa, quæ datur Religiosis, & indicia sint grauia, Reus negando in torturà non se purgat ab illis, ac proinde talis defectus per aliquam pænam arbitrariam suppleri debet, & idipsum asserunt hi Authores, fieri debere semper, quando indicia sunt vrgentissima, & Reus in torturà negat. Videatur Farinacius vbi suprà num. 8. & sequentibus, & doctrina capitis 12. vbi dicitur, quid fieri debeat, cùm indicia vrgentissima sunt.

11 Postquam Iudex in processu pronuntiauit sententiam torturæ, quæ dicitur interlocutoria, & sequenti capite explicabitur, Iudex & Secretarius debent illam subscribere, ad hoc, vt de illà constet, debetque Reo notificari, & secúdum ea, quæ respondebit, videri poterit, an statim sit executioni mandanda, an non. Si ab illà appellauerit, quid fieri debeat, cap. vltimo de appellatione dicetur: totumquè quod actum fuerit, Secretarius notare debet, dareque fidem in processu.

12 Tempore torturę præsentes esse debent Prælatus, Secretarius & duo testes, ante cuius initium Prelatus Reum benignè exhortari debet, vt fateatur veritatem, debet etiam ab ipso nouum postulare iuramentum de his, quæ dicet, & Secretarius omnia quæ agentur, notet, & quęcunque Reus responderit, iuxta formam, quę de hoc ponetur in secundà parte; aduertat autem Iudex, quòd non debeat interrogare Reum sub disiunctione, an nimirum ipse commiserit delictum, vel alius, v.g. Petrus, nominando illum proprio nomine, sed ad summum, quis commiserit delictum, & melius esset, determinatè illum interrogare, an ipse commiserit delictum, & nihil amplius, ne videlicet reuelet aliquem, quem nec potest, nec debet, vt se liberet à torturà, sicut aduertit lex. 1. §. qui quæstionem, ff. de quęst. & circa finem depositionis debent subscribere Prælatus, Secretarius & Reus, si possit, sin minus, aliquis ex testibus pro illo subscribat.

13 Tota precedens doctrina potius fuit posita pro complemento tractatus, quàm eo fine, vt torturæ in Religionibus debeant practicari, imò existimo illius loco Reũ semper condemnandum esse ad pęnam arbitrariam proportionatam qualitati delicti & indiciorum, quemadmodum sentit Villalobos vbi suprà tractans de Sacerdotibus. Primò, quia cùm ad torturam tot requirantur circumstantię, sitquè res adeò incerta, magnum subest periculum excommunicationem canonis incur-

currendi, si excedatur, igitur securior erit via per sententiam arbitrariam, dummodò pęna, ad quam Reus per illam condemnatur, sit minor ordinariâ. Secundò, quia cùm tortura Religiosorum non consistat in chordis, funibus, equuleo, sed in disciplinis, ieiunijs, & similibus, est medium inefficax ad hoc, vt aliquis etiam mediocriter animosus & audax fateatur delictum, quod probari non potest, & ob quod timet pęnam valde grauem. Et hæc ratio adeò efficax est, vt visum fuerit Vlpiano in l. 1. §. quęstioni fidem ff. de q. etiam ex parte torturam sæcularium plenam esse inconuenientibus: *Est* (inquit) *res fragilis, periculosa & incerta, & quæ semper veritatem fallit, nam plerique patientiâ suâ seu potius duritiâ ita tormenta contemnunt, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit.* Si igitur hoc reperiatur in torturà sęcularium, quę adeò rigorosa est, quantò magis habebit locum in torturà Religiosorum, quę adeò leuis & inefficax est in ordine ad extorquendam à Reo confessionem? igitur citra omne dubium, inter Religiosos melius est Reum ad pænam arbitrariam condemnare in casu quo indicia & probationes sufficientes sunt ad dandam torturam iuxta doctrinam declaratam à nobis.

CA-

CAPVT XXV.

De Sententiâ.

1 DVo genera sententiarum communiter assignant Doctores, vnū est earum, quę dicuntur interlocutorię, & sunt illæ, in quibus Iudices determinant aliquid pertinens ad causam antecedenter ad illius resolutionem & definitionem, sicut quando concedunt terminum vel recipiunt ad probationem, vel condemnant ad torturam. De his fit mentio in cap. significăte, de appellat. & in cap. significauit de testibus, & has sententias inquiunt Doctores, ab ipso Iudice posse reuocari, qui illas tulit, quandocunque sic iudicauerit expedire, quod colligunt ex illâ lege, quòd iussit ff. de re iudic.

2 Aliæ sententiæ sunt, quæ dicuntur definitiuæ, & sunt illæ, quæ totaliter concludunt causam, vel absoluendo delinquentem vel condemnando. In ordine ad istas dirigitur principaliter totus ordo Iudicialis. Pro his sententijs ferendis Iudices Regulares respicere debent leges & statuta suæ religionis applicando pœnas in ijsdem pro delictis taxatas, nam illa sunt in quàuis Religione loco Iuris communis, quemadmodum bene notat Emmanuel Rodriguez tom. 2. quæstionum, quæst. 29. art. 2. In illis verò, de quibus nihil determinatum est, recurrere debent ad Ius Canonicum, procurando semper eligere illas, quę benigniores sunt, pietati & misericordię conformiores, rigorem iustitię mitigando sicut dicitur in cap. alligant 26. quęst. 7. & in cap. disciplina dist. 45. & in lege, quòd si Ephesi, ff. quòd certo loco. Quę omnia Sacrum Concilium Tridentinum declarauit sess. 13. de reformat. cap. 1. dicendo: *si ob delicti grauitatem quandoque virgâ opus fuerit, cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate seueritas adhibenda est*. Hoc tamen intelligendum est secundum delictorum & delinquentium qualitates, attendendum quippe sedulò est, & cauendum, ne nimia benignitas det Reis occasionem noua adiiciendi delicta: nam quemadmodum notatur in cap. qui vitijs 23. quęst. 4. *Non est misericors sed crudelis, qui vitiis nutriendis parcit*; & in cap. Ephesijs dist. 45. dicitur: *Prælatus, qui peccantes incorreptos dimittit, ipsos occidit, imò verò illos dupliciter occidit, tempora-*

liter in hoc sæculo, & æternaliter in futuro. Et secundum hoc S. Gregorius explicando illa verba Dauidis dixit: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Pestis Reipublicæ est, qui Reos, quando conuenit, non corrigit.*

3 Multi Doctores Iuristæ sentiũt Iudices inferiores nõ posse moderare pœnas impositas per legẽ superiorum, & probant ex c. inferior sedes 21. dist. & ex l. 1. C. de legibus. Oppositum tamen magis commune est & certum, si adsit iusta & rationabilis causa. Colligunt hoc ex multis textibus Panormitanus in cap. 3. de pœnis & in cap. nisi de offic. deleg. Couarr. lib. 2. variar. cap. 9. num. 8. Iulius Clarus §. fin. quæst. 85. num. 10. Farinacius tom. 1. quæst. 5. de inquisit. num. 8. & quæst. 17. art. 10. Dicunt tamen hi Authores, hoc non habere locum in criminibus valde atrocibus, neque quando delinquentes sunt multùm facinorosi & assueti delinquere, hoc enim vergeret in graue damnum boni communis, pateretque aditus ad hoc vt maiori cum facilitate delinqueretur nõ sine communi omnium scandalo & offendiculo. Videatur doctrina cap. 21. præsertim num. 73. & 74. Videatur etiam Nauarr. in rubr. de iudicijs à num. 99. & Farinacius tract. de pœnis temperandis, vbi diffusè tractant præsentem materiam.

4 Iudex non potest ferre sententiam definitiuam condemnatoriam sine probatione legitimà testium idoneorum, vel sine confessione Rei in Iudicio factà, & licet multi existiment, quòd in delictis notorijs, præsertim si delinquens fuerit deprehensus à Iudice in flagranti, non sit necessaria solemnitas processus, sed statim possit sententiari Reus, & ipsi applicari pœna promerita, quemadmodum in multis locis practicatur, in notorietate siquidem virtualiter cõtinetur totum, quod necessarium est ad hoc, vt ad iustam sententiam procedatur: inter Religiosos tamen semper processus formandus est substantiando casum cum testibus necessarijs, dando Reo articulos & locum vt respondeat, si quid ipsi occurrat pro sui defensione, vt ita sententia cadat super allegata & probata, ad quæ ordinem dicit, tum etiam vt in futurum semper constet, processum fuisse secundum leges iustitiæ: & secundum hoc quando aliquis Religiosus vagatur fugitiuus & Apostata, etiamsi clarè in Cõmunitate constet omnibus illius delictum, nihilominus ad ferendam de apostasia sententiam formandus est processus, nec Prælati possunt ipsi absenti & inaudito mittere dimissorias. Vnde infertur, quòd licet sententia de Apostasiâ sit expulsio, ac de illâ Reo constet, non tamen cum bonâ conscientiâ potest extra Religionem degere, donec se præsentet, & ad sibi obiecta respondeat; & hæc est praxis Religionum.

5 In causis dubijs non potest dari sententia certa, cùm possessio stet in fauorem Rei, ac proinde

Iudex omni diligentià curare debet, vt causa ex statu dubio deducatur in certum & liquidetur. Ita aduertit Salgadus in suà tabulà fol. 259. nec etiam cum semiplenà solùm probatione potest ad totam pœnam legis condemnare. Dico ad totam pœnam, quia ad pœnam arbitrariam bene potest in sentententià illorum, qui asserunt, posse dari torturam cum solà semiplenà probatione in delictis atrocibus: in sententià verò, quam nos sequuti sumus capite præcedenti, sicut sola semiplena probatio non sufficit ad dandam torturam Religiosis, ita nec ad condemnandos eos ad pœnam arbitrariam. Conformiter ad hoc optimè dicit Miranda q. 28. art. 1. conclus. 6. quòd licet ad non proponendum aliquem ad aliquod officium vel dignitatem sufficiat semiplena probatio alicuius delicti aut inhabilitatis, non tamen sufficit ad deponendum eum ab officio, quod iam possidet.

6 Nostræ Constitutiones 3. part. cap. 7. num. 4. statuunt, quòd in causis grauioribus non statim, ac in definitorio visæ sunt, detur sententia, sed differatur vsquè ad sequentem diem, quod est valde consentaneum Iuri, cuius rationem reddit Papa Calixtus I. in cap. ponderet 50. dist. his verbis: *Nos tempore indigemus, vt aliquid maturius agamus.* Igitur sententia nimis præcipitanter pronuntiata habetur pro nullà veluti actus procedens ex animo appassionato, & non ex Zelo administrandi iustitiam, vt constat ex c. 2. de re iudicatà. Et in id ipsum recidere videtur, ferre sententiam nimis celeriter, ac ferre illam causà non visà vel intellectà.

7 Non desunt Authores existimantes Iudicem teneri apponere causam, ob quam fert sententiam, & ita se habet praxis communis. Sic Albinus in l. properandum §. illud, C. de iudicijs, Augustinus ad Angelum de maleficijs n. 4. Contrarium tamen tenent non pauci cum Panormitano in cap. sicut, n. 11. de sentent. & re iudicatà, Iulius Clarus §. fin. q. 85. vers. vlterius, Farinac. in prax. tom. 1. q. 18. à nu. 62. & hoc iudico probabilius, quod practicatur quasi in omnibus tribunalibus, cùm enim in processu constet causa sententię, non est opus in eà illam repetere, sed sufficit dicere ob illius culpas, & in sententià v. g. Expulsionis, ob illius incorrigibilitatem.

8 Aduertendum tamen est, quòd quando Iudex inferior in suà sententià moderat pœnā à Iudice vel lege superioris impositam, debet in illà exprimere causas talis moderationis, quia ista non semper constat ex processu: & iudices hoc non facientes puniēdi sunt, vt docet Iacob. de Beluis in pract. crim. fol. 46. in rubr. de fugà Reorū nu. 62. quamuis Iulius Clarus q. 85. n. 10. credat sufficere, quòd Iudex in sententià dicat, se moderare pœnam legis ob iustas causas absque determinatione vel expressione alicuius in particulari, atquè cum alijs, hanc esse communem sententiam.

9 Cir-

9 Circa modum pronuntiandi sententiam aduertédum est, quòd quomodocunque pronuntietur, valida est in Religionibus & obligatoria, quia modus non variat substantiam, siue pronuntietur de die siue de nocte, siue sedeat Iudex, siue stet: nam licet tunc stet, verificatur tamen, quòd *sedeat pro Tribunali*. Nec etiam refert, quòd detur in scriptis, vel voce: ita tamen, vt Secretarius in scriptis coram testibus fidem faciat, Iudexquè dicat, se ita iudicàsse & pronuntiàsse. Nec pertinet ad substantiam, quòd detur die feriali vel festiuo. Quæ omnia constant ex Clement. sepè de verb. significat. & docet Menochius lib. 1. de arbitrar. q. 60. cum alijs.

10 Grauis hìc se insinuat difficultas, & est, quid faciendum sit Iudici, quando Reus legitimè & sufficienter per testes conuictus est de commisso delicto v. g. homicidio, ex alià tamen parte constat Iudici, illum non fuisse occisorem?

11 Pro resolutione huius difficultatis supponendum est in omniũ opinione, dictam scientiam particularem Iudicis de innocentià Rei debere esse claram, & certam, si enim hoc non sit, procul dubio ferre debet sententiam secundum allegata & probata. Supponendum etiam est, in dicto casu teneri Iudicem ex officio & charitate vti omnibus medijs possibilibus & non scandalosis ad liberandum innocentem, ac proinde si ita fieri possit, debet impedire accusatorem, si sit, debet etiam diuertere testes, si verò hoc fieri non possit, debet secretò illos examinare cum magna circumspectione & cautelà attendendo semper ad circumstantias eorum, quæ ab illis allegantur, quemadmodum fecit Daniel cum illis proteruis & falsis senibus. Debet etiam differre sententiam, si hoc modo speret, melius fore liquidandam veritatem. Quòd si cogeretur ad ferendam sententiam, dicunt Soto lib. 5. de iust. q. 4 art. 2. Corduba lib. 1. q. 67. Caietan. 2. 2. q 67. art. 7. Aragon. ibidem cum alijs, debet cum iuramento coram omnibus exponere veritatem, de quà ipsi cõstat, in hoc enim non grauat testes; si enim fraudulenter & malitiosè testentur, sibi imputent, & tribuãt maculam, & notam, quam recipiunt, & esto bonà fide procederent, maius ius habet innocens, quàm ipsi. Et licet Soto dicat, in hoc casu non teneri eum remittere causam ad Iudicẽ superiorem, nec illam alicui alteri inferiori delegare, & facere officium testis in defensionem innocentis, oppositũ tamen tenent Caietanus, Aragonius & Corduba locis citatis. Ratio est, quia tenetur vti omnibus medijs possibilibus ad liberandum Reum, sed hoc est vnum ex illis, & quidem non parum efficax, ergò illo vti debet. Hoc supposito procedit difficultas in casu, quo non suppetit ullum medium ad ipsum liberandum, & Iudex omninò certus est de illius innocentià, & simul ex alià parte plena habetur probatio con-

tra eum per idoneos testes.

12 Duas sententias reperio in hàc difficultate. Prima asserit Iudicem cum bonà conscientia non posse contra talem innocentem pronũtiare sententiam condemnatoriam & ne illam pronuntiet, debet deserere officium, etiamsi per hoc Reus non esset absoluendus. Fundamentum principale huius sententiæ, ad quod cętera reducuntur, est, quia talis actio est intrinsecè mala, datà hypothesi, quòd ordinetur ad inferendam mortem vel damnum graue innocenti, ac proinde in nullo casu honestari potest. Huius opinionis est Lyra in caput 23. Exodi, Calderinus & Panormitanus in cap. Pastoralis §. quæ verò, de offic. deleg. Petrus de Nauarrà cap. 3. num. 161. Lessius lib. 2. de iustitià c. 29. dub. 10. & alij multi. Et licet aliqui ex his Authoribus dicant, hoc intelligendum esse in causis criminalibus, non verò ciuilibus, quia in his Respublica propter bonum commune dat Ius ad ferendam sententiam *iuxta allegata & probata*, alij tamen intelligunt absolutè in omnibus. Hæc sententia est valde probabilis.

13 Secunda sententia magis communis, & quam ego reputo probabiliorem, asserit, Iudicem debere condemnare talem Reum, siue sit in causis criminalibus siue ciuilibus secundum allegata & probata in processu. Ratio est, quia Iudex tenetur iudicare ex scientià publicà processus & non secundum particularem & secretam, quam habet, hoc enim exigit iustitia legalis, quæ respicit bonum commune, ergò quotiescunque secundum istam scientiam, quæ est illa nimirum, quam habet ex allegatis & probatis, Reus est conuictus, debet illum condemnare, & iuxta hoc in cap. 17. Deuteronomij dicitur: *In ore duorum vel trium testium peribit, qui interficietur*. Et in l. illicitas, §. veritas, ff. de Offic. Pręsidis decernitur, quòd Iudex sequatur probationes, & secundum illas ferat sententiam.

14 Confirmatur, posito casu contrario, quando ex processu non probatur contra Reum, etiamsi Iudex ex certà scientià secretà sciat, eum commisisse delictum, non potest illum condemnare, sicut docet Syluester verbo Iudex 2. n. 5. in princ. Angelus verb. iudicare n. 7. Turrecremata in c. iudicet, nu. 1. & 3. q. 7. Valentia 22. q. 67. art. 7. Salon. ibidem, & est cõmunis, ergò quando per processum probatum est delictum, licet ex secretà scientià sciat eum esse innocentem, debet & potest condẽnare, si ex illà sciẽtià secretà vtẽdo omnibus mediis possibilibus nõ possit illũ liberare: quod in praxi, dummodò Iudex sit prudens & cautus, existimo difficile. Hæc sententia est expressè S. Thomæ 22. q. 67. art. 2. vbi satisfacit argumentis contrarium probantibus. Sequũtur illam communiter eius discipuli ibidem. Et mihi videtur, in Religionibus adhuc maius haberi fundamentum ad illam ample-

plectēdam, eo quòd in ipsis nemo condemnetur ad pęnā sanguinis.

25 Hic se offerret occasio tractandi de delictis in specie, & de pęnis illis correspondentibus, verùm quia istæ plerumquè sunt assignatæ in constitutionibus & statutis cuiuslibet Religionis, ad quas respiciendum est, non immoror in hoc. Videat illas, qui voluerit in Emmanuele Rodriquez tom. 2. quæst. regul. per varias quæstiones, Alderete lib. 2. à cap. 15. vsque ad finem libri, vbi illas ad longum ponit Franciscus de Aretina in suà pract. crimiminali c. 5. Videantur Bernard. Diaz. in pract. Canon. Farinac. Iulius Clarus, & cæteris qui tractant causas criminales.

26 De vno delicto & pęnà ipsi correspōdente, non potui non hic agere ob nouum Decretum Sacrę Congregationis Cardinaliū, quod circa illud edidit, & est incorrigibilitas Religiosorum Reorum, & Expulsio à Religione, quæ propter illam infligitur, de quà tractabitur in capite sequenti, & hoc concludemus admonendo de dāno graui, quod inferunt Religioni & sibi ipsi Prælati immediati, & carcerum custodes, quibus sententiarum exequutio dimandata est, quando non cōplent sub quodam prætextu pietatis ea, quæ in illis ordinata sunt, potius enim crudelitas est, tūc subleuare Reos, illisquè maiori victu succurrere, quàm in sentētià definitum sit. Videatur P.F. Emmanuel Rodriguez in summà c. 14. Ordinis Iudicialis n. 4. vbi multùm ponderat hoc pūctum: & P. Villalobos 2. p. summę tract. 16. diff. 12. n. 2. supponit hāc doctrinam sine controuersià, peccare scilicet mortaliter præfectos carcerum & alios ministros iustitiæ, cuiusmodi sunt Prælati immediati executores sententiarum, si dent Reis incarceratis victum maiorem, quàm in illis definitum sit: id ipsum est de alijs subleuamentis, quæ dant: primò, quia deficiunt in obedientià, quę illis imponitur, vel saltem imponi debet (essetquè expediens, si imponeretur sub pręcepto) in materià graui, sicut est non punire delinquentes secūdum quod eorum culpæ promerentur. Secundò, quia non sunt fideles in suo officio in re tàm grauis momenti contra bonum commune, ex eo enim quòd Prælati Conuentuales & carcerum præpositi fideles non sint, nimis subleuantur illi, qui de iure & iustitià puniendi erant, & prout bene notat P.F. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 7. in hoc culpabiles sunt Prælati, qui pro præfectis & custodibus carcerum præficiunt Religiosos nouos & sine experientià, & nesciunt ponderare has materias secundum quod exigunt ponderari.

CAPVT XXVI.

De Incorrigibilitate & pęnâ Expulsionis illi correspondente.

1 Quàm necessaria sit in omnibus Religionibus pęna expulsionis pro illis, qui verè incorrigibiles sunt, pro earum pace & tranquillitate, diffusè probat S. Basilius in lib. regul. fusiùs disp. c. 28. & in regul. breuior. interrogat. 57. & 102. & alibi sępè. Diuus Augustinus Reg. 3. cap. 23. Cassianus lib. 4. institut. cap. 16. in fine. S. Prosper. Aquitanicus lib. 2. de vitâ contemplat. cap. 7. & habetur in cap. Ecce 24. quæst. 4. S. Benedictus in Reg. cap. 28. S. Bernardus epist. 102. D. Thomas quodlib. 12. art. 36. D. Bonauent. in Reg. S. Francisci quæst. 14. & ex alijs regulis id probat Ribandineira in lib. de instituto Societatis cap. 13. constat etiam id ipsum ex multis capitibus Iuris Canonici, cap. relatum, ne Clerici vel Monaci, cap. cùm ad monasterium cap. [illegible] quæ, de statu Monachorum c. resecandæ cap. illud 24. quæst. 3. Tradunt etiam Panormitanus in cap. fin. de Regularibus, Archidiaconus in cap. Abbas nu. 6. Syluester verb. Religio 6. num. 17. Nauarrus in commēt. 2. de Regularibus. Azor. lib. 12. instit. Moral. cap. 16. verf. 2. quæritur, & alij communiter; præterea Alexander VI. concessit Prælatis Ordinis S. Francisci speciale priuilegium pro expulsione Religiosorum incorrigibilium, de quo participant etiam cæteræ Religiones.

2 Suppositâ necessitate huius medij ad quietam conseruationem status Religiosi; quemadmodum in Rebus publicis sæcularibus est necessaria expulsio hominum facinorosorum, qui illas perturbant, remanet difficultas, quisnam dicatur incorrigibilis, & quænam debeant circumstantiæ concurrere ad hoc, vt Religioso professo pœna expulsionis applicari possit tàm secundùm Ius commune, quàm particulare? & incipiendo à primo, omnes Doctores in hoc conueniunt, quòd ille dicatur incorrigibilis, qui post commissum aliquod delictum, vel commissa aliqua delicta grauia correctus & punitus non præbet spem emendationis; & colligunt Doctores incorrigibilitatem ex tribus principijs. Primum est, quando delinquens correctus & punitus tribus vicibus reincidit in cul-

culpas graues, esto sint specie distinctæ à primis. Ita Panormitanus in cap. cùm ab homine, num. 30. de Iudicijs, Alderete lib. 2. cap. 26. à num. 34. Secundum est, quãdo delinquens non vult acceptare pænitentiam pro suis delictis sibi impositam, ex hoc enim satis colligitur, eum nolle se emendare, quia ægrotus recusans medicinam nullam dat spem suæ salutis. Tertium est, quando delinquens iustè incarceratus fugit ex carcere, ob eamdem rationem modò dictam. Tota hæc doctrina est S. Augustini in Reg. cap. 23. Panormitani vbi suprà in fin. Felini ibidem num. 15. Deciani tract. crim. tom. 1. lib. 4. cap. 9. num. 130. Sayri lib. 5. cap. 21. num. 36. & 37. Alderete vbi suprà, Thomæ Sanchez lib. 6 Decalog. cap. 9. num. 4. & 9. aliorum, qui hoc punctum pertractant.

3 Ex hàc doctrinà communi bene inferunt Menoch. consilio 82. Farinacius tom. 1. praxis quæst. 24. num. 9. & alij, non posse dici aliquem incorrigibilem, eo quòd commiserit multa delicta, ob quę correctus & punitus non fuit, quia nimirum Iudici nota non fuerunt, ille enim qui admonitus & correctus non est, incorrigibilis dici non potest. Supposito deinde, quòd secundum ius commune soli incorrigibiles expelli possint à Religione, sicut docent S. Thomas quodlibeto 12. art. vltimo, Diuus Bonauentura in Regulà S. Francisci cap. 14. Sylvester verbo Religio 6. quæst. vltim. Azor. tom. 1. instit. Moral. lib. 12. cap. 16. quæst. 3. solùm illi, in quibus aliquid ex prædictis numero præcedenti reperitur, à Religione poterunt expelli secundum Ius commune: dico autem secundum Ius commune, quia attendendo ad Ius particulare Religionum ob alias plures causas expelli possunt illi, qui committunt delicta valde atrocia, quemadmodùm patet ex varijs earum Constitutionibus per Summos Pontifices approbatis.

4 Verum est hodie tales constitutiones quantum ad hoc punctũ robur non habere, cùm fuerint abrogatæ per nouum decretum Sacræ Congregationis Cardinalium approbatum & publicatum per Sanctissimum Patrem Nostrum Vrbanum VIII. datumque Romæ 21. Septembris Anno 1624. in quo præcipit, quòd deinceps nullus Religiosus professus è Religione expelli possit, nisi fuerit verè incorrigibilis, & nullus tamquam talis iudicetur, nisi concurrant illa, quæ in illo ius commune requirit, & vltrà hoc fuerit incarceratus per vnum annum, afflictusque ieiunijs & pęnitentijs, & transacto anno, si non se emendauerit veluti membrum putridum abscindi, resecari & à Religione expelli possit. Addit etiam, Generalem teneri notificare sententiam datam Ordinario Diœcesano, nec expulsis dentur dimissoriæ, sed sufficiat simplex expulsionis testimonium. Insuper condemnat eos ad perpetuam suspen-

spēsionem ab exercitio Ordinum quos susceperant, interdicendo Episcopis facultatem concedendi illis licentiam eos exercendi. Et tandem inculcatâ Prælatis diligētiâ in procurando priùs tales per media possibilia reducere, & determinato votorum numero, quæ ad expulsionem debent concurrere, inquit; quòd si aliquis superior alicui eorum contrauenire præsumpserit *ipso facto* sit priuatus omnibus officijs, quibus tunc fungitur, voce etiam *actiuâ & passiuâ*, sitquè inhabilis in perpetuum ad obtinenda alia in futurū, & hâc pœnam reseruat Sedi Apostolicæ; decernitquè, ea quæ contra dicta facta fuerint, esse inualida & nulla, reuocatquè omnia priuilegia in contrarium. Et quia hoc decretum fortè non ita habetur ad manum & in promptu, visum mihi fuit, illud hîc apponere suis verbis: *Sacra Congregatio Cardinalium Concilij Tridētini Interpretum communicato cōsilio cū S.D.N. Vrbano VIII. atquè ex peculiari Sāctitatis Suæ facultate, mādato & approbatione, inter alia statuit, vt imposterum è Religionibus nullus legitimè professus eijci possit, nisi sit verè incorrigibilis. Verè autem incorrigibilis minimè censeatur, nisi non solùm concurrant ea omnia, quæ ad hoc ex Iuris cōmunis dispositione requiruntur (sublatis hâc in parte statutis & constitutionibus cuiusquè Religionis & ordinis, etiam à Sede Apostolicâ approbatis & cōfirmatis) verùm etiam vnius anni spatio, in ieiunio & pænitētiâ probetur in carceribus proindequè vnaquęq; Religio priuatos habeat carceres in qualibet saltem prouinciâ. Elapso autē anno, si nihilominus nō resipuerit, sed animo indurato in suâ pertinaciâ perseuerauerit, ne cōtagione pestiferâ plurimos perdat, tāquam pecus morbida, ac membrū putre eijci tandē possit, sed ab ipsomet Generali tātùm de consilio & assensu seu Patrū ex grauioribus Religionis eligēdis in singulis capitulis vel Cōgregationibus generalibus, tūque nōnisi instructo secundū eorū stylū & constitutiones processu & plenè probatis causis expulsionis ad Sacrū Canonū præscriptum. Interea tamē vsq; ad primū GeneraleCapitulū seu Congregationē proximè celebrandā, si quempiā ex iustis & necessariis causis expellere oportebit, eiectio fieri possit à Generali cū cōsilio & assensu sex Patrū, vt suprà, quos idemet Generalis eligere debeat infrà quatuor mēses à præsētis decreti publicatione: seruata tamen in reliquis formā superius præscriptā. Sic verò eiecti quàm diu nō redierint ad Religionē in habitu clericali incedāt, atq; Ordinarii loci Iurisdictioni & Obedietiæ subsint, proindeq; Generalis illicò Expulsionis sētētiā eidē Ordinario notificare teneatur. Caterùm Sacra Cōgregatio Religionū Superiores seriò admonet, ac per Iesu Xp̄i viscera obtestatur, vt memores paternæ charitatis & māsuetudinis, quā profitētur, nihil intentatū relinquāt, vt lucrentur*

ani-

animas fratrũ ſuorũ ferè in profundũ malorũ delapſas, antequam grauiſſimũ atq; extremũ Expulſionis remediũ experiatur. Idq; eò magis, quòd ſubditorũ ſanguinẽ, qui ex malo negligentiũ & ſui officii immemorũ Prælatorum regimine peribunt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Supremo Dei Iudicio de eorundem Prælatorum manibus ſit requiſiturus.

5 *Præterea ſtatuit, vt iidẽ ſuperiores nemini ex Religioſis expulſis litteras teſtimoniales cõcedãt, illos ad Sedẽ Apoſtolicã reiicientes, vel iubentes aliam ingredi Religionem.*

6 *Itẽ vt eiecti extra Religionem degentes ſint perpetuò ſuſpenſi ab Exercitio Ordinũ, ſublata Ordinariis locorũ facultate dictam ſuſpenſionẽ relaxãdi aut moderãdi.*

7 *Si quis verò aduerſus ea, quæ ſuperius præſcripta ſunt, vel eorũ aliquid quoquo modo facere vel moliri præſumpſerit, ipſo facto pœnã incurrat priuationis omniũ officiorũ, quæ tũc obtinebit vociſq; actiuæ & paſſiuæ, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa impoſterũ obtinẽda, pœnaq; huiuſmodi Sanctitati ſuæ ac Sedi Apoſtolicæ reſeruata eiſdem ſuperioribus, etiã Generalibus & Protectoribus illã moderandi ſeu relaxãdi poteſtate penitus interdictã, & nihilominus ſit irritum & inane, quidquid ſecus à quopiam actũ extiterit. Nõ obſtãtibus Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis in fauorẽ quarũcunq; perſonarũ atq; Ordinũ tàm Mẽdicãtiũ quã nõ Mẽdicãtiũ, Cõgregationũ, Monaſteriorũ, Cõuẽtuũ, domorũ ac locorũ Regularium quorũcunq; nec non illorũ etiam iuramẽto, cõfirmatione Apoſtolicã vel quauis firmitate aliã roboratis ſtatutis vel cõſuetudinibus etiam immemorabilibus, exemptionibus quoq; indultis & priuilegiis, etiã in corpore iuris clauſis, aut ex cauſà vel titulo oneroſo; vel in limine fundationis conceſſis, etiam mari magno, ſeu Bullã aureã, aut aliàs nũcupatis ſub quibuſcunq; tenoribus & formis, & cũ quibuſuis etiã derogatoriarũ derogatoriis, aliiſque efficacioribus & inſolitis clauſulis, nec non irritãtibus decretis, etiã motu proprio & ex certã ſciẽtiã, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, aut aliàs quomodolibet, etiã per viã excõmunicationis ſeu extenſionis cõceſſis & iteratis vicibus approbatis & innouatis, etiãſi pro illorũ ſufficienti derogatione, de illis, eorũq; totis tenoribus & formis, ſpecialis & indiuidua, ac de verbo ad verbũ, nec non autem per clauſulas generales idẽ importantes, mẽtio ſeu quæuis alia expreſſio habenda aut aliqua alia exquiſita forma ſeruanda eſſet, tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbũ nihil penitus omiſſo, & forma in illis tradita, inſerti forent, præſentibus pro expreſſis habens, quibus quoad ea, quæ ſupradictis quomodolibet aduerſantur, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, ſpecialiter & expreſſè, Sãctitatis ſuæ authoritate derogat, cæteriſq; cõtrariis quibuſcũque. Dat. Romæ die 21. Septembris 1624.*

CAPVT XXVII.

De Appellatione.

1 NOn minus odiosa & perniciosa est in statu Religioso in causis Appellatio, quàm recusatio, de quà actum fuit capite 21. à numero 5. Idcircò Celestinus III. in cap. cum speciali, de appellat. cùm dixisset, quando nam appellationes sint licitæ, & qualis forma in illis apud Tribunalia debeat obseruari, loquens de Religiosis adiunxit: *Caterùm has duas Constitutiones præmissas nolumus ad regulares extendi contra suas speciales obseruãtias.* Verùm quia potest dari casus in quo Religiosus licitè appellare possit, ponemus hic summariè doctrinam necessariam adhoc vt sciatur, quomodo & quando fieri possit, quando admitti debeat vel non, quam desumpsimus ex diuersis decretis & priuilegijs Summorum Pontificum, & ex his quæ Canonistæ, Sumistæ, & Theologi docent, præsertim ex Syluestro verb. Appellatio, Nauarro côment. 3. de Regularibus, & conf. 4. de appellat. Soto lib. 5. de iustitià, quæst. 6. Couarru. lib. 1. variar. cap. 2. num. 14. Rodriguez tom. 1. quæstionem regul. quæst. 29. art. 3. F. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract. 5. cap. 9. & sequentibus N. P. F. Thomà à Iesu tract. 3. cap. 17. Alderete lib. 2. cap. 18. Thomà Sanchez de statu Religioso lib. 6. cap. 8. Suarez tom. 4. de Religione lib. 2. cap. 11. vbi cum solità eruditione & pietate breuiter totam hanc resoluit materiam. Et maioris claritatis gratià dicemus primò, quid possit ac debeat fieri ex Iure communi, & postea agemus de illis, quæ concedunt specialia Religionum priuilegia.

2 Appellatio sumpta in totà suà latitudine non est aliud, quàm recursus Rei ad Iudicem superiorem ob grauamen ex inferioris sententià iam latà, vel ferendà contra eum proueniens. Constat ex cap. placuit, cap. omnis oppressus & cap. si quis 2. quæst 6. & ex Glossis. Quamuis Doctores communiter non assignent nisi vnam appellationem cum duobus effectibus, quorum vnum deuolutiuũ alterum suspensiuum vocant, adiungentes, quòd licet defensio, quam includit appellatio, sit de iure naturali, forma tamen & modus appellandi sit de iure positiuo, ac proinde in quibusdam casibus omitti possit, ego tamen exi-

existimo, quòd non inconuenienter maioris claritatis gratiâ in duos appellationis modos distingui possint, vocando vnam de iure naturali, quæ nulli potest & debet negari, alteram de iure positiuo, quæ sepiùs Sæcularibus, & quasi semper Religiosis denegatur, & hanc Doctores vocant appellationem propriam & rigorosam, priorem verò impropriam, & non rigorosam, quia illa est, de quà in Tribunalibus sæcularibus agitur, & controuertitur, quando admittenda sit vel non, non verò de priori. Fauent huic loquendi modo Paz. tom. 2. part. 5. cap. vnico num. 1. & 2. Rodriguez tom. 2. quæstionum reg. quæst. 29. art. 2. F. Iosephà S. Mariâ in suo Tribunali tract. 5. cap. 9. §. 3. & cap. 11. §. 4. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 2. cap. 11. n. 14.

3 Appellatio in primo sensu non est aliud, quàm simplex querela & petitio, quam facit Reus ad suũ Prælatũ Superiorẽ, petendo vt inspiciat suam causam, & de illâ iudicet, mitigando ex toto vel parte rigorem sententiæ, quam Prælatus inferior contra eum tulit, aut timetur ferenda: effectus huius appellationis dicitur deuolutiuus, & est ille, qui per modum simplicis querelæ & supplicationis causam deuoluit à Iudice inferiori ad superiorem, absque eo tamen, quòd suspendatur iurisdictio circa illam aut executio sententiæ latæ, dum Iudex superior illam non inhibet, & sibi causam non adiudicat reuidendam. Totum constat in Authoribus citatis, & ex Thomâ Sanchez num. 110. in fine, Suarez num. 6.

4 Huiusmodi appellationem vel recursum, quem plerumque Religiosi per litteras faciunt, Prælati inferiores licitè impedire non possunt, est enim (prout dictum est) de iure naturali. Sic Suarez num. 7. cum Authoribus citatis, & conformiter ad hoc disponunt nostræ leges part. 2. cap. 5. num. 2. & 3. quòd subditi liberè sine licẽtiâ Prælatorum inferiorum scribere possint, eorumque litteras recipere, imponendo pœnas graues illis aperientibus aut malitiosè detinentibus. Et huiusmodi recursus aut appellatio habet locum, etiamsi sententia inferioris non excedat iustitiæ limites, & sit conformis his, quæ per leges Religionis statuta sunt, quando Prælatus Superior in pœnâ dispẽsare potest, aut illam mitigare, si sit vna ex grauioribus legis, dummodò informatio, quam subditus dat, sit vera & sufficiens, & recursus fiat ad Prælatum, qui in Religione habet superioritatem, non autem ad illos, qui eam non habent, siue sint Prælati Ecclesiastici, sicut Episcopi, siue sint Principes sęculares; nam ad hos recurrere (qui solùm intercedere possunt) redundat in dedecus Religionis, cùm hoc modo publicentur illa delicta, quæ secreta fuerant: idcircò vt hoc malum euitetur, iustâ de causâ Prælati impediunt hunc recursum, imò maiori cum rigore cum talibus Reis pro-

procedere solent, quàm aliàs processissent, si se remisissent & humiliassent. Tota hæc doctrina est Patris Suarez vbi suprà num. 7. & 8. Ratio, quam assignat, est, quia subditus ex vnà parte habet ius remediandi suis malis, etiamsi illa iustè propter suas culpas patiatur. Aliud enim non facit, quàm implorare clementiam & misericordiam apud illum, qui illam exhibere potest, cum spe illam obtinendi, ac proinde hàc in parte non infert Iudici inferiori aliquod grauamen per hunc recursum, non enim limitatur aut suspenditur in aliquo illius Iurisdictio.

5. Secunda Appellatio, quæ est propria & rigorosa, & dicitur *iuridica*, quia ius illam concedit Reis, qui patiuntur, aut pati timēt iniustitiam à Iudicibus inferioribus, aliud non est, quàm *prouocatio causæ à minori ad Superiorem Iudicem ratione illati vel inferendi grauaminis, quà iniquitas sententiæ corrigitur*, constat ex capite omnis oppressus, cap. si quis cap. placuit 2. quæst. 6. Hæc appellatio præter effectum deuolutiuum habet alium, qui dicitur suspensiuus, & sic illà mediante suspenditur Iurisdictio illius Iudicis, à quo appellatur, & etiam sententia iam lata, ita quidem, vt si quoad aliquid in causà processerit, totum sit irritum & nullum, textus in l. ex illà, & l. minime, C. de appellation. & cap. an sit de appellation. cap. bonæ memoriæ, de confirm. vtili, vel mut. hinc in nullo spectante ad causam Prælatus inferior Reum sub aliquo præcepto obligare potest. Est doctrina Syluestri verb. appellatio 2. Suarez vbi suprà num. 6. in fine, nullo contradicente. Sed aduertendum est, quod quando Iudex inferior pronuntiauit sententiam excommunicationis absolutæ vel alterius censuræ, non suspendatur effectus per sequentem appellationem, sed solùm Iurisdictio vlteriùs procedendi. Hinc quàm diu Iudex superior Reum ab excommunicatione non absoluit, manet illà ligatus, id ipsum est dicendum de sententià Interdicti, suspensionis ab Officio, vel introitu ad Ecclesiam, sicut constat ex cap. Pastoralis, §. cuius verba sunt: *Sanè sicut excommunicatio, sic ab officio vel ab ingressu Ecclesiæ lata suspensio, aut ipsius effectus per appellationem sequentem minimè suspenduntur*. Itaquè quando sententia, quę contra aliquem fertur, est priuatio vel suspensio ab officio vel dignitate, v.g. Prælati, Cōcionatoris, vel Confessarij, quæ omnia sunt munera Ecclesiastica, effectus talis sententiæ per appellationem non suspenditur, & per consequens Reus talia officia exercere non potest, etiamsi appellauerit, donec per Prælatum aut Iudicem Superiorem ad statum pristinum restitutus sit. Ita Syluester vbi suprà, & verb. excommunicatio, §. 1. Suarez de censuris disp. 3. sect. 6. num. 5. & tom. 4. de Relig. lib. 2. cap. 11. nu. 6. F. Ioseph à S. Marià in suo Tribu-

bunali Religiosorum tract.5.cap. 9.§.6.

6 Hæc tamen doctrina intelligenda est de sententijs & pœnis absolutis, si enim essent conditionales, quævis censura, priuatio, vel suspensio ab officio per appellationem suspenditur, si legitima sit, & fiat ante adimpletam conditionem, & intra terminum appellationis. Sic Syluester verb. Excommunicatio §. vltimo. Nauarrus vbi suprà, Suarez loco citato de cēsuris n.5.& 6.& id ipsum de quocunque præcepto Superioris circa res exorbitantes dicendum est, v.g. si Iudex Ecclesiasticus præciperet Petro, quòd solueret Ioanni tot ducatos intra tot dies sub pœnà Excommunicationis, vel si aliquis Prouincialis mandaret Priori, quòd faceret hoc vel illud sub pœnà suspensionis ab Officio, vel Excommunicationis, si habeat iustam causam appellandi, & appellet ad Prælatum Superiorem, non peccaret non obediēdo, & per consequens non maneret excommunicatus: Ita Syluester & Suarez vbi suprà cum alijs.

7 Apud Tribunalia Ecclesiastica & regularia appellatio fieri debet intra decem dies à notificatione sententiæ, tex. in c. quod ad consultationem, de re iudicatà & in cap. significauerunt, de testibus, & in alijs multis. Dixi, apud Tribunalia Ecclesiastica, quia apud sæcularia non cōceduntur nisi quinque dies, de termino, l. 1. titul. 18. lib. 4. Recopilat. Quòd si Reus intra dictum terminum non appellet, appellatio, quam eo termino transacto faciet, pro nullà habenda est, sed potest Iudex vlterius progredi in executione sententiæ, etiamsi iniusta sit, nam eo ipso quòd finat præterire terminum, præsumitur suæ apppellationi renuntiare, quemadmodum notatur in cap. Pastoralis, de offic. delegat. & in l. quàm diu in fine, ff. de acquirend. hæredit. & tenent Syluester verbo appellatione, §.5. F. Ioseph à S. Marià in suo Tribunali tract.5.cap.9.§.7. F. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 18. num. 6. nisi subsit iusta aliqua causa, ob quam Reus intra terminum appellationis reponendus sit, sicut v. g. est defectus ætatis, vel alia similis iuxta titulum, ff. de minor. viginti quinque annis per totum. Verum est, quòd si sententia fuerit iniusta, non propterea quòd Reus non appellet, Iudex illam exequendo non peccabit grauiter: licet in foro exteriori non puniatur, sicut puniretur, si Reus intra terminum à Iure concessum appellaret.

8 Vna difficultas hic se offert, & est, an quando sententia vel mandatum Iudicis est conditionale, sicut contingit in casibus paulò ante recensitis, & Reo siue subdito assignetur terminus viginti dierū, vt impleat id, quod ipsi sub pœnà Excōmunicationis vel priuationis officij impositū est, subditus verò appellat transactis decē diebus, quos ius ad appellādū cōcedit, priusquam tamen sint elapsi

vi-

viginti illi dies, qui sunt assignati per mandatum Iudicis ad incurrendam pœnam, sit admittenda appellatio, vel reiicienda tãquam facta extra tempus? Panormitanus in cap. præterea, de appellat. cum alijs sentit, non esse admittendam, quia ius sine vlla limitatione assignat pro termino competenti cuiusuis appellationis decem dies, ergò si isti elapsi sint, admittenda non est tamquam illa, quæ extra tempus facta est. Hanc opinionem reputat P. Suarez loco citato de Censuris num. 3. securiorem, & magis conuenientem pro tollendis litibus. Numero tamen 4. inquit, in foro conscientiæ satis tutam esse contrariam, & Iudices etiam in foro exteriori securè se illi conformare posse, quia quàm diu non completur terminus à lege & Iudice præfixus, semper appellatio est legitima, & consequenter suspendit censuram, & aliam quamcunque pœnam conditionalẽ. Huius mentis sunt Glossa in d. cap. præterea, Couar. & Nauar. citati à Suarez, & dubio procul illam Tribunalia Ecclesiastica sequi debent vtpote magis piam & rectæ rationi consentaneam, quia sententia vel mandatum conditionale, quàm diu non impletur conditio, non est sententia vel mandatum *simpliciter*, sed *secundum quid, quia conditionalis nihil ponit in esse*, donec compleatur conditio, ergò toto tempore antecedenti potest appellari à sententià, cùm totaliter conditionalis sit. Nec contra hoc aliquid Ius determinat, quia secundum quod aduertunt Doctores citati, quando pro appellationibus assignat terminum decem dierum, intelligendum est respectu sententiarum, quæ *absolutè & simpliciter* sunt tales, non verò de illis, quæ sunt solùm tales secundum quid.

9 Mortaliter peccat Reus, qui appellat à sententià quando certus est, illam esse iustam; quia infert grauamen Iudici, qui illam pronuntiauit, calumniando illum in re graui, & sine iustà causà prætendendo illius Iurisdictionem impedire. Et secundum hoc dixit S.Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugenium: *Qui non grauatus appellat, manifestè liquet, quòd aut grauare intendit, aut tempus redimere*. Ita D.Thomas 2.2.q.69.art.3.& est communis. Sicut etiam grauiter peccaret Iudex non admittendo appellationem à sententià, si videret liquidò, illam esse iustam, manifestum enim inferret grauamen Reo, & superiori Iudici, ad quem appellatur. Ita Nauar. in Summà cap.25.num.3. Alderete lib.3.cap. 28.Portel. in dub. Reg. verbo appellare, nu.1.

10 Aduertendum tamen est, quòd ad hoc vt Reus licitè appellare possit, sufficiat, eum habere rationes probabiles de iniustitià Iudicis præsenti vel futurà. Sic Suarez vbi supra de Censuris num.2. Idem est, quando dubitat de iustitià sententiæ, quia in his casibus habet Ius vtendi medijs pos-

possibilibus pro sui defensione, & quemadmodum notat Sanchez lib.6. in Decalogum c.8. nu.110. *Attento iure communi, non solùm conceditur appellatio, quando grauamen est certum, sed etiam, quando est dubium, & solùm denegatur, quando apertè constat nullum esse grauamen*, vt constat ex cap. cum speciali, §. porrò, de appellat. & ibi tradunt Doctores ex Syluestro verb. appellatio q. 12. num. 15. Hoc tamen non habet locum in Tribunalibus regularium, sicut aduertit idemmet Sanchez, quia in istis non admittitur appellatio, nisi in casu manifestæ iniustitiæ: probat hoc diffusè Suarez tom.4. de Religione num. 9. & 10. cum pluribus ex cap. Ad nostra, de appellat. vbi inquit: *quòd non obstante appellatione Religiosi, Prælatus secundum regulam & constitutionem Ordinis eum corrigat, & castiget*, & idem sine limitatione determinatur in cap. reprehensibilis, eodem titul. vbi Pontifex ait: *Statuimus ne subiecti contra disciplinam Ecclesiasticam in vocem appellationis erumpant*, & in fine subiungit: *Præcipuè verò hoc in Religiosis volumus obseruari, ne Religiosi, cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem Prælati sui & Capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter ac deuotè suscipiant, quod pro salute suâ fuerit eis iniunctum*: vnde infert Suarez, *ergò nulla limitatio vel exceptio addenda est, nisi quam ratio naturalis necessariò postulat, quòd solùm habet locum in manifestâ iniuriâ*. Idem docet tomo de Censuris disp.3. sect.6. num.2. in fine.

11 Vnde infertur, quòd licet Iudices regulares attendendo iure communi non teneantur admittere suorum Religiosorum appellationes nisi in casu manifesti grauaminis, cæteri tamen Iudices illam debeant admittere, quam eorum subditi faciunt cum ratione probabili, vel in casu dubio.

12 P. Villalobos tom. 2. Summæ tract. 16. definit. 8. sequens Ledesmam 2. part. Summæ tract. 8. cap. 24. post octauam conclusionem, definit. 1. Bannez 22. quæst. 64. art. 3. inquit, non posse Reum licitè appellare à sententiâ, quam dedit Iudex sequens opinionem æquè, vel magis probabilem, talis enim sententia est iusta, posse tamen appellare, quando dedit sententiam sequens opinionem minus probabilem: Verùm ego existimo tàm in causis criminalibus quàm ciuilibus licitè appellari posse, quando opinio probabilis est, quia sicut quando iustitia consistit *in puncto iuris*, possunt Iudices ferre sententiam secundum opinionem probabilem relinquendo probabiliorem, quemadmodum docent Ludouicus Torres 22. tom. 2. disp. 51. dub. 1. num. 4. Diana 2. parte tract. 5. Miscell. resolut. 104. cum alijs, ita Rei etiam in appellatione poterunt allegare causam probabiliter iustam; quia cuique licet se defendere sequendo probabilem opinio-

nionem, prout Authores docent.

13 Cùm igitur certum sit ex dictis, à Iure communi Religiosis non concedi appellationem nisi in casibus manifestæ iniuriæ, appellans debet in appellatione ponere causam illius, ad hoc vt Iudex à quo appellat, videat, an iusta sit, vel non, consulendo personas graues & doctas; quòd si inuenerit, causam non esse iustam, sed insufficientem & friuolam, non debet illam curare, sed vlterius procedere ad executionem, etiãsi Reus ab appellatione non desistat. Ita Alderete lib. 2. c. 28. n. 28. Sanchez vbi suprà cum pluribus, quos citant, rationem dat Sanchez, quia illis, quibus Ius absolutè denegat appellationem, solùmque concedit in aliquo casu particulari, sicut concedit Religiosis, si Reus per appellationem non facit aliud, quàm præcisè appellare à sententià, eo quòd iniusta sit, nec aliquam aliam afferat rationẽ, non tenetur Iudex inferior credere, ius enim stat pro ipso, ac proinde potest præsumere talem appellationem esse iniustam, & contra Ius, & ita illam non curando vlteriùs procedere. Quòd autem ad Iudicem, à quo appellatur, spectet iudicare de causà appellationis an iusta sit, vel non dicunt Glossa in cap. vt debitus honor. verb. absquè rationabili causà, de appellat. Decius in cap. de priore num. 3. de appellat. Verum est, quòd probationes causæ, quæ allegatur, fieri debeant coram Iudice, ad quem appellatur, quemadmodum dictum est, cùm ageremus de Recusatione, cap. 21. §. 1. nu. 12. quantum ad hoc enim appellatio & recusatio conueniunt.

14 A sententià, quam dedit Iudex arbiter (qui est ille, quem liberè partes elegerunt) non potest appellari sub pęnà inconstantiæ, quæ arguit calumniam aduersus Iudicem, quem quis suà voluntate elegit. Ita Soto lib. 5. de iust. q. 6. art. 3. ad 2. & constat ex Concilio Mileuitano cap. à iudicibus 2. quæst. 6. & explicat S. Thomas 22. quæst. 69. art. 3. ad 2. quem sequuntur Miranda in ordine iudic. quæst. 30. art. 5. Portel. in dub. Reg. verb. appellare num. 4. & alij.

15 Omnia quæ hactenus dicta sunt, consonant illis, quæ circa appellationem tàm Religiosorum quàm cæterarum personarum Ecclesiasticarum à Iure communi determinata sunt. Nunc restat videndum, quid possit ac debeat fieri inter Religiosos attentis particularibus priuilegijs, quibus quasi omnes Religiones gaudent hàc in parte, per quæ Religiosis appellatio interdicitur. Pro cuius intelligentià necessum est hic referre magis recẽtia & principalia, & eorum robur ac vim, quam nũc habent, exponere.

16 Bonifacius VIII. prout refert Sorbo verb. appellat. num. 1. per speciale priuilegium Ordini S. Francisci concessum determinat: *Non licere fratribus Franciscanis à correctionibus Prælatorum* *eius-*

eiusdem Ordinis aliquatenus appellare Idem Author verbo Generalis num. 11.& 12.refert aliud priuilegium concessum per Sixtū IV. nostro Ordini & S. Augustini : *Vt Generalis eorum possit suum munus obire reiectâ quàuis appellatione ab eius praeceptis monitionibus, ordinationibus, mandatis ac decretis.* Item idem Sorbo refert aliud priuilegium verb. appellare, num. 3. quod est Iulij 11. in quo prohibet, *sub pæna Excommunicationis Fratribus ac sororibus Prædicatorum appellare à mandatis, & ordinationibus Prælatorum prædicti Ordinis.* Et eidem Ordini Prædicatorum cōcessit Leo IX. per vnam Bullam, quæ incipit, *Sacræ Religionis*, datam Romæ 27. Aprilis anno 13. sui Pontificatus, quam refert Confeccius de priuil. pag. 12.& habetur authenticata *in mari magno Ordinis Prædicatorum*, fol.92.pag.1.& fol.93. pag. 2. in fine: *Vt nullus ex Fratribus aut Sororibus prædictis aliquam aut aliquem ex Fratribus aut Sororibus huiusmodi coram quocunque Iudice, qui non sit de ordine nostro ex quacunque causâ conuenire seu facere conueniri, nec à correctione quacunque seu aliàs ab aliquo Prælato, seu Fratre dicti Ordinis quàuis occcasione appellare, aut contra eos querelam proponere, nisi prius coram Prouinciali seu Conuentuali Priori seu prædicto Magistro, & successiuè in Generali capitulo dicti Ordinis causam & querelam proposuerit verbo vel scripto,* &c. & in eodem folio circa finem inquit idem Pontifex: *Decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super his à quoquam quàuis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.*

17 Hoc priuilegium & decretum explicauit & ampliauit Sacra Congregatio Regularium ex Ordine Sanctissimi his verbis, prout refertur in eisdem Constitutionibus S.Dominici f.80.pag.1. *Quoniam nonnulli vagandi studio, seu dum imminentes commissorum criminum pœnas ex suis Constitutionibus aut aliàs debitas sibi metuunt, falsa & commentitia grauamina causati non immediatè ad sui Ordinis Superiores scilicet à grauamine Prioris ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem, & à Generali ad Protectorem, prout cuiusque Religionis constitutionibus disponitur, sed ad hanc Romanam Curiā absquè licentiâ fugiunt, potius quam recurrunt, ex quo Ordinum disciplina relaxatur, Prælati cōtemnūtur, & ipsi in dies audaciores euadunt, placuit Sacræ Congregationi ex Ordine Sanctissimi statuere, vt si quis Regularium imposterum temerè leuique ex causâ hanc Almam vrbem seu Curiam absque sui Superioris licentiâ & supradictâ formâ prætermissâ adire præsumpserit, ad suos eosdem Superiores seueriori pœnâ plectendus remittatur.*

18 Præterea Leo X. faciens mentionem *de verbo ad verbum* dicti priuilegij & Breuis Bonifacij VIII.

VIII. confirmat denuò totum, quod continetur in Bullà, quæ incipit, *Romani Pontificis, in quo diuinâ dispositione* &c. data Romæ 29. Aprilis anno 1518. & 6. sui Pontificatus. Mandantque *sub pœnâ Excommunicationis latæ sententiæ eo ipso incurrendâ*, vt dicti Religiosi ita obseruent, & cæteri Iudices Ecclesiastici, ad quos contra præfatum ordinem fuerit appellatum. Hoc priuilegium & Decretum obtinuit Cardinalis Caietanus, cùm esset Generalis Ordinis S. Dominici, & ita refert Ioannes Baptista Confeccius de priuilegijs Bullæ 10. huius Pontificis pag. 120. & Mare magnum Ordinis S. Dominici fol. 282. pag. 1.

19 Paulus III. Concessit Societati Iesu, *vt non liceat à Correctione Regulæ secundum Ordinationes eius factas appellare, nec posse vllum Iudicem dictam appellationem admittere, vt habetur in Compendio Societatis*, §. 2. verb. appellat. & ibidem per aliud priuilegium Canonis S. Saluatoris concessum dicitur: *Nullos è Societate posse appellare ad quemcunque etiam Pontificem, nisi de speciali eius licentia ab institutis, Ordinationibus, correctionibus, & mandatis Congregationis Generalis aut Præpositi Generalis aut aliorum Superiorum, & appellationes & inde secuta fore irrita.* Item ibi refertur ex vno priuilegio concesso Ordini Cisterciensi, non esse licitam appellationem in Societate *à reformationibus seu correctionibus Præscripti Generalis, aut Visitatorum, quos ipse deputauerit, nisi ad Generalem Congregationem & in casu denegatæ Iustitiæ, aut pro notoriâ iniuriâ*. Et hoc quidem sub pœnâ Excommunicationis maioris Summo Pontifici reseruatâ.

20 Ita etiam refert Sorbus verbo Appellare in annotationibus, §. 1. *Congregationem Cardinalium edidisse decretum anno 1587. Vt appellatio hoc ordine interponatur à Guardiano ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem à Generali ad Protectorem, & ab hoc ad Cardinalium Congregationem.*

21 Habet etiam Nostra Religio Carmelitanum Discalceatorum idem priuilegium Concessum à Sixto V. & Clemente VIII. Pio V. & Gregorio XIII. vt refert Noster Thomas à Iesu de Visit. Reg. tract. 3. cap. 17. num. 4. & habetur in nostro Compendio Bullâ 3. Sixti V. fol. 152. num. 6. vbi postquam amplam procedēdi concessisset facultatem *sine strepitu & figura Iudicij*, & applicandi pœnas quas delicta merentur, adiungit: *Decernentes ab ipsius Prioris, Prouincialis pro tempore existentis sententijs contra sit confessos seu conuictos ferendis nullatenus appellari & recursum ad quosuis alios haberi posse.*

22 Omnia ista priuilegia cum multis alijs Omnium Ordinum denuò à Sanctissimo Nostro Vrbano VIII. confirmata sunt per Bullam datam Romæ *apud San-*

ctum

ctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ 1625. tertio idus Maii Pontificatus sui anno secundo. Hanc Bullam Sua Sanctitas dedit ad instantiam R. P. Magistri Dominici de Molina Ordinis Prædicatorum, qui in Romanâ Curiâ agebat officium Procuratoris Generalis omnium Religionum Mendicantium & non mendicantium. Et licet nonnullis visum fuerit, parum esse id aut prorsus nullum, quod per hanc Bullam concessum fuit propter verba à Pontifice addita: *Dummodò tamen priuilegia huiusmodi sint in vsu, nec hactenus reuocata,* non tamen habent rationem. Primò quia in hàc Bullâ fit expressa mentio quasi omnium priuilegiorum, quæ relata sunt. Secundò, quia de nullo cõstat fuisse per aliquem Pontificem reuocatum, nec constat illa non esse valida *per non vsum vel per vsum contrarium,* Quia ad hoc vt priuilegium fit inualidum vel cesset per non vsum aut per vsum contrarium, requiritur primò, quòd non vsus vel vsus contrarius *fiat per actum illius, qui potest priuilegio explicitè renuntiare,* quia talis introductio est tacita renuntiatio, & ille, qui non potest explicitè renuntiare priuilegio, multò minus poterit renuntiare tacitè aut implicitè, vt docet Panormitanus in cap. cùm accessissent. de constitut. num. 8. Suar. lib. 8. de legibus cap. 35. num. 8. Salas de legib. disp. 17. sect. 13. num. 66. & alij, quos citat & sequitur Bonacina de leg. disp. 1. quæst. 3. puncto 8. §. 6. num. 6. vnde infert F. Ioannes de la Cruz de priu. lib. 2. cap. 3. de cessat. priuilegij dub. 2. conclus. 5. quòd neque subditi, nec Priores, nec Prouinciales per actus contrarios, quos faciunt cõtra priuilegium, illi renuntiare possint, nec introducere consuetudinem legitimè contra illud præscribentem, sed solùm Capitulum Generale. Secundò requiritur ad hoc vt cesset priuilegium *per non vsum vel per vsum contrarium,* tempus sufficiens, quod debet esse sexaginta annorum secundum priuilegium concessum per Eugenium Quartum Congregationi S. Iustinæ Ordinis S. Benedicti in Hispaniâ, & secundum aliud, quod concessit idem Summus Pontifex cuidam Conuentui S. Pauli *extra Vrbem* Romæ, & extensum fuit per totum Ordinem S. Benedicti in Hispaniâ, debet esse tempus cẽtum annorum, quamuis Pontifex in priori Bullâ determinet, quòd in memoratâ Cõgregatione per nullum actum contrarium aduersus illius priuilegia præscribitur. Has Bullas authenticas refert Emmanuel Rodriguez in Bullario, pag. 177. num. 3. & pag. 178. num. 18. & pag. 202. num. 14. Videatur idem Author tom. 1. quæst. Regul. q. 55. art. 6. & tom. 3. quæst. 35. art. 2. Portel. in dub. regul. verb. præscribere num. 2. F. Ioannes à Cruce vbi suprà conclus. 2. ex quibus omnibus manifestè colligitur, omnia præfata priuilegia in suo robore remanere, esseque confir-

mata denuò ab Vrbano VIII. in Bullà citata.

23 Ne autem hàc in parte supersit vestigium alicuius dubij, notandum est, quòd Sanctissimus Dominus Noster Vrbanus VIII. aliam Bullam expediuerit pro Religione S. Benedicti in Hispanià sub dato Romæ mense Iulio, anno 1624. quæ incipit, *in Beati Petri Sede*, in quà præcipit, vt obseruetur dicta forma appellationis *gradatim* in illis casibus, in quibus præfatis Religiosis dicti Ordinis est licitum appellare, & loquens ad Suum Nuntium assistentem Regnis Hispaniæ, ordinat, & mādat, ne admittat similes recursus appellationis, sed eos remittat ad Superiores Ordinarios dicti Ordinis, & aufert authoritatem, quòd nullus Iudex & Commissamissarius, etiamsi sit Auditor causarum Sacri Prælati, imò Cardinalis etiam Legatus à latere, & recognoscendi similes appellationes. Et quia hæc Bulla non tàm frequenter venit ad manus, sicut cætera priuilegia, quæ referunt Authores agentes de hoc puncto, opportunū visū fuit ex illà hic inferere illa verba, quę ad nostrū intētū faciūt, omittendo cætera, quæ aliò spectant: *Insuper quòd perpetuis etiam futuris temporibus nulli omninò personæ ipsius Congregationis liceat ab Ordinationibus, correctionibus, reformationibus, priuationibus, dispositionibus, aliisue pænis & sententiis suorum Abbatum, Definitorum, Commissariorum, aliorumque Superiorum seu etiam Generalis & Capituli Generalis Congregationis huiusmodi, non modò ad Iudices ac alias personas in eodem motu proprio dicti Clementis Prædecessoris, vt præfertur, declaratos, & declaratas, sed nec ad nostrum & eiusdem Sedis Nuntios in eisdem regnis pro tempore commorantes appellare, aut aliàs quomodocunque, & quandocunque recursum habere, sed ab eorum superioribus Ordinariis ad Generalem & ab illo ad Capitulum intermedium nuncupatum, ac ab eodem Capitulo intermedio ad Capitulum Generale dictæ Congregationis, coram quibus de eorum Iuribus expetere, & à Capitulo prædicto Generali pro notoriâ, ac manifestâ iniuriâ ac in euentu denegatæ iustitiæ ad nos & Romanos Pontifices pro tempore existentes immediatè tantùm recurrere teneantur & respectiuè valeant, perpetua quoque authoritate & tenore præmissis, statuimus & ordinamus, eiusdemque Congregationis modernis & pro tempore existētibus Generali ac aliis Abbatibus, Abbatissis, Prioribus, Priorissis, Monachis, Monialibus, ac vniuersis & singulis vtriusque sexus ipsius Congregationis regularibus personis, motu, voluntate, scientiâ, ac de potestatis plenitudine, similibus interdicimus, & etiam prohibemus, ac in virtute Sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, & iubemus, ne ipsi vel aliquis, aut aliqua eiusdem*

dem Congregationis persona, quàcunque praeminentià, Superioritate & authoritate fungens, de cætero nullo vnquam tempore ad quascunque personas sæculares & Ecclesiasticas extra dictam Congregationem, etiam Reges, Duces, & alios Principes sæculares, nec non quoscunque in dignitate Ecclesiasticà constitutos, etiam eiusdem Sedis Nuntios in eisdem Regnis pro tempore commorantes vel Archiepiscopos, Episcopos, aut alios quoscunque quàcunque dignitate, & praeminentià fulgentes, vel authoritate fungentes, Prælatos Ecclesiasticos, scribere culpas Religiosorum & pœnas, quibus plectuntur, tàm per litteras & memorialia, quàm oretenus per se vel per aliam interpositam personam, directè vel indirectè, tacitè vel expresè, quouis quæsito colore vel ingenio significare & notas facere de eorum Prælatis aut de omnibus & singulis vtriusque sexus, eiusdem Congregationis Regularibus personis suprà nominatis, pœnes prædictas personas conqueri, aut coram illis aliqua ipsorum Prælatorum & dictarum personarum crimina obiicere, ab eisque seu aliquo ipsorum, personam seu personas, vt Capitulo Generali assistant, petere audeant, seù præsumant, sub pœnis contra delinquentes in eodem motu proprio Clementis Prædecessoris huiusmodi inflictis & comminatis irremissibiliter incurrendis, quas in aliquo præmissorum contrauenientes omnes, & singulos authoritate & tenore paribus etiã infligimus & promulgamus, illasque iuxta eiusdem Clementis prędecessoris voluntatem in eos exequi debere volumus, & ordinamus mandantes propterea expresiè, ac in virtute eiusdẽ Sanctę obedientiæ iniũgẽtes dilecto filio moderno nostro, & etiam pro tempore existenti Nuntio in eisdem Regnis commoranti, ac vniuersis & singulis, nec non quibuscunque venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis ac dilectis filiis aliis Ecclesiarum Prælatis, vt præfertur, in dignitate Ecclesiasticà constitutis, aliis quoque personis Ecclesiasticis, vt pro dictæ Cõgregationis quiete, illius Religiosos quoscunque ad eos, aut eorum aliquos forsan recurrentes, contra præmissa delinquentes eorum Superioribus puniendos fideliter remittant, & relinquãt nec ipsis delinquentibus aliquo modo contra præsentium litterarum nostrarum tenorem faueant, aut delinquendi ansam præbeant.

24 Hic verò aduertendum est, quòd ex Religionibus, quæ participant priuilegia omnium cæterarum tàm mendicantium quàm non mendicantium, sit etiam nostra Carmelitarum Discalceatorum, ac proinde gaudet etiam prædictis, & cęteris alijs, quemadmodum constat ex Bullà 2. Clementis VIII. datà Romæ 13. Iunij anno 16 2. & reperitur authenticata in Compendio nostrorum priuilegiorum fol. 183. vbi declarat, quà ratione nostra Reli-

gio

gio participet priuilegia, gratias & fauores concessos nostris Patribus de obseruantiâ, & quia ipsi gaudent per specialem Bullam Clementis VII. *quæ incipit ex Clementiâ Sedis Apostolicæ* editâ 12. Augusti anno 1530 relatâ & authorizatâ per Emmanuelem Rodriguez in Bullario impresso Salmanticæ Anno 1605. pag. 784. & Ioannem Baptistam Confeccium pag. 144. omnibus priuilegijs, gratijs & fauoribus *quomodolibet concessis & concedendis, quibusuis Religionibus & Congregationibus, ac si eis concessa fuissent: imò ad maiorem amplitudinem de nouo omnia illis concedit;* sequitur manifestè, nos etiã illis omnibus gaudere. Et pro maiori huius veritatis confirmatione prosequendo Pontifex in fauoribus nostræ Reformationis adiungit: *Nec non prædicta & omnia* (id est priuilegia, indulta, communitates, exemptiones, Indulgentiæ, gratiæ) *atque alia quæcumque dicti* (id est Ordinis nostrorum Patrum de Obseruantiâ) *& aliorum Ordinũ etiam mendicãtium, Fratribus, personis, & bonis confraternitatibus, & aliis piis locis vel aliàs quomodolibet prædictis Ordinibus, domibus, & coram omnibus, & eorum bonis concessa & concedenda (dummodò Sacro Sancto Concilio Tridentino, regulæ primitiuæ & eorum constitutionibus non aduersentur) prædictis Fratribus Discalceatis Ordinis Beatæ Mariæ Virginis de Monte Carmelo, domibus & eorum bonis eodem omninò, similique modo competere verè, & propriè, ac si eisdem specialiter concessa essent præsentibus pro expressis, ac si de verbo ad verbum insererentur haberi volentes, decernimus & statuimus, & si opus est, eadem nunc concedimus & impertimur.*

25 Hoc supposito est difficultas, quomodo & quando Religiosis appellatio Iuridica sit licita, & qui nam sint illi Iudices, ad quos possint & debeant appellare attento robore & valore eorum priuilegiorum, quæ nunc recensita sunt. Circa primum aliqui opinantur, quòd toties quoties subditus iniustè per sententiam grauatus est, vel grauari timet, possit licitè ad suum Superiorem Iudicem appellare, quia iusta defensio est de iure naturali, ac proinde per nullum ius positiuũ impediri potest, cùm igitur Reus per appellationem aliud non prætẽdat, quàm se defendere à grauamine; quod patitur, vel pati timet, sequitur, quòd per nullum Ius positiuum possit impediri. Ita Decius, & Panormitanus in cap. ad nostrum, de appellat. & in cap. licet de Officio Ordinarij. Fauent huic sententiæ Sanchez lib. 6. in Decalogum cap. 8. num. 110. cum alijs: licet postea illam limitet, & concedat aliquid plus.

26 Hæc sententia cum illâ generalitate & vniuersalitate, quà illam tenent hi Authores, admittenda non est, quia secundum illam, prout aduertit P. Suarez n. 4.

cum

cum alijs Pontifices per sua Decreta & priuilegia nihil particulare concederent Religionibus, quando per illa subditis prohibêt appellationem, nam si sententia est iusta, nec sæcularibus est licitum appellare, si verò sit iniusta, secundum hanc opinionem est licitum omnibus, ergò Summi Pontifices in suis Decretis & priuilegijs nihil noui concedunt Religionibus, quod tamen absque sufficienti fundamento præsumendum non est.

27 Alij asserunt, illud quod Pontifices in Præfatis decretis & priuilegijs prohibent, esse appellare ad Tribunalia extranea. Hic tamen dicendi modus parum satisfacit Patri Suarez, quia eo ipso quòd Religiones sunt exemptæ, earum Professores ad alium Iudicem, quàm Summum Pontificem appellare non possunt, vel ad eum, qui ab eo delegatam habet Iurisdictionem, quia *ex natura rei* & iure communi nulla est illa appellatio, quæ fit ad Iudicem non habentem Iurisdictionem supra Reum & Iudicem, à quo appellatur. Hinc etiam sequitur illud ipsum inconueniens numeri præcedentis, quòd nimirum nihil speciale concessissent Summi Pontifices Religionibus per recensita priuilegia, quod falsum est, videmus enim, quòd per aliqua priuilegia denegetur Religiosis appellatio, etiamsi esset ad Summum Pontificem, ergò multò magis etiam interdicitur ad alios inferiores.

28 Pater Sanchez loco citato, postquam dixerat, non esse magnum inconueniens admittere, quod præfata priuilegia nihil speciale concedant, sed sint veluti expressio & explicatio Iuris communis, quemadmodum contingit in quibusdam casibus, & probat lib. 2. de Matrim. disp. 37. n. vltim. ad vltimum, subdit: *Quãuis autem solutio hæc plenè satisfacere videatur, at existimo, aliquid amplius continere priuilegia hæc, nam attento iure communi non solùm conceditur appellatio, quãdo grauamen est certum, sed etiã quando est dubium, & solùm denegatur, quando constat nullum esse grauamem, at priuilegia Religionum, dum Religiosis appellare interdicunt, hoc amplius continere credo, nempe ut ipsis appellare nõ permittatur, nec ea appellatio suspendat Ius, quando excessus Prælatorum manifestus non fuerit, hoc enim pax, simplicitas, & obedientia Religiosorum postulat.* Sanchez sequitur N. Thomas à Iesu tract. 3. de visit. Reg. cap. 17. num. 6.

29 Hæc opinio meo videri parum se extendit, quia si attentè perpendatur, inuenietur, quòd secundum ipsam nihil particulare concedatur per priuilegia à Summis Pontificibus concessa Religionibus: quia sicut probauimus num. 10. & 11. de iure communi Religiosis in casu dubij interdicta est appellatio, & solùm illis conceditur, quando grauamen, & iniustitia manifesta est, & rationem, in quà

quà se fundat Ius, assignat P. Suarez num. 10. *Quia in dubio obediendum est Prælato, & Ius eius præferendum est*, & multò magis, quando hoc ordinatur ad maiorem tranquillitatem & pacem status Religiosi, ergò non est verisimile, quod per tot priuilegia specialia Summi Pontifices nihil particulare Religionibus cõcesserint, quemadmodum tenet ipse Suarez, & multi alij, quos citabimus in sequentibus Conclusionibus.

30 Prima Conclusio. In sententijs, pęnitentijs, & mandatis Prælatorum, quando conformantur legibus, & statutis Religionis, etiamsi rigidius procedant, non est Religiosis licitum appellare appellatione propriâ & iuridicâ, etiam ad Prælatos Superiores intra Religionem. Ita Alderete lib. 2. cap. 28. num. 8. asserens hanc esse communem omnium Doctorum sententiam. Ratio est, quia si in præfatis casibus admitteretur appellatio, magna foret inquietudo & perturbatio, quæ quotidie cresceret & insurgeret in statu Religioso, esletque occasio, quòd subditi perderent timorem reuerentialem versus suos Prælatos inferiores, fierentquè magis temerarij & audaciores, nec non Superiores perderent totum tempus in similibus deficiendo in cæteris maioris momenti. Tum etiam, quia daretur locus negotiationibus & cauillationibus iniquis, quibus breui tempore monastica periret disciplina. Dixi appellatione propriâ, quia per modum simplicis recursus & per litteras semper licet confugere ad Prælatum Superiorem intra Religionem, in casu quo sententia esset valde rigorosa, licet non excederet iustitiæ & æquitatis limites, prout nu. 3. & 4. dictum est.

31 Secunda Conclusio. In sententijs causarum, quę non afferunt secum grauem infamiam, nec pęnas valde graues, etiamsi videatur apertè aliquis excessus (qui tamen rarò dabitur) appellatio Iuridica inter Religiosos locum non habet, non obstante quòd fiat ad Prælatos Superiores intra Religionem: bene tamen simplex recursus ad Superiorem per modũ querelę, hanc enim appellationẽ & defensionẽ Ius naturale cõcedit omnibus, nec vlli prohiberi potest, sicuti dictum fuit. Quòd si illa non sufficiat Religioso ad tollendum grauamen, vel pęnam, quam patitur, debet illam offerre Domino Deo, & sustinere cum patientiâ, ne in Religionibus detur aditus & pateat ianua multis inquietudinibus & perturbationibus pręfatis, ad quod tenetur tãquã illius mẽbrũ ex professione, quã emisit. Hęc doctrina est Patris Suarez tom. 4. de Religione lib. 2. cap. 11. num. 12. verba illius sunt grauissima, & hic relatu dignissima: *Quòd si interdum interueniẽte etiam iustâ causâ ille recursus non sufficiat, minus malum est, quòd in raro casu priuata persona incommodum aliquod patiatur, quàm vt relaxatio Religionis per vsum appellandi à correctione*

Re-

Regulæ introducatur. Eo vel maximè, quod ex huiuſmodi correctione non creatur infamia alicuius momenti, & licet aliqua excogitari poſſit, per humilem certè obedientiam & patientiam non ſolùm recompenſatur, ſed etiam ſuperatur. Aliunde etiā in huiuſmodi Religioſis pœnis non eſt tantus labor, aut dolor, quin ſine culpà poſſit facile ſuſtineri ab his, qui perfectionem profitentur: nam & ipſi poſſunt & debent huiuſmodi pœnas inter alias pœnitentias & auſteritates, quas voluntariè ſumunt, computare. Ergò eſt valde conſentaneum huiuſmodi ſtatui, vt vox talis appellationis in eo non audiatur. Hæc verba indicant, quanto in pretio vir hic doctiſſimus ſtatum Religioſum habuerit.

32 Tertia Concluſio. Valde probabile eſt, quòd in nullà ſententià Correctionis, quantumuis grauis ſit, & Religioſus videatur notabiliter grauatus, imò defacto ſit, habeat locum appellatio propria, & Iuridica etiam intra Religionem, ſed ſolùm impropria, quæ eſt ſimplex quidam recurſus ad Iudicem Superiorem per modum querelæ & ſupplicationis, per quam petitur defenſio contra grauamen, quod quis patitur, hæc enim ſufficiens eſt ad iuſtam Rei defenſionem, quæque de iure naturali eſt. Hanc Concluſionem in ordine ad Religioſos mendicantes tenet Nauarrus conſ. 5. de appellat. & in ordine ad illos Religioſos, quibus per ſuas Conſtitutiones denegatur ſiue interdicitur appellatio, ſicut in noſtrà 4. part. cap. 6. num. 9. illam tenet. P. Magiſter Bannez 22. q. 69. art. 3. & abſolutè in ordine ad omnes Alderete lib. 2. cap. 28. à num. 11. vſquè ad 16. F. Ioſeph à S. Marià in ſuo Tribunali tract. 5. cap. 11. §. 4. F. Martinus à S. Ioſeph in ſuo Epitome cap. 18. num. 9. Et licet etiam illam tenere videatur Soto lib. 5. de iuſtitià quæſt. 6. art. 3. & aliqui illam pro illà citent, non tamen ita eſt, quia ipſe loquitur ſolùm de appellationibus extra Religionem, quemadmodum conſtat ex grauibus inconuenientibus, quæ refert ex eo, quòd cauſæ Religioſorum ad Tribunalia extranea deuoluãtur, de quo ſtatim tractabitur. Hanc Concluſionem, inquit P. Suarez num. 6. & 10. eſſe veram, regulariter loquendo, quod ideò dixit, quia poteſt dari caſus, in quo Religioſo Reo ſit licita appellatio Iuridica, & eſſet tunc, cùm pateretur, aut pati timeret Iniuſtitiam apertam in re valde graui, nec cum ſimplici recurſu per modum querelæ damno, quod imminet, obuiari poſſet, ſicut contingeret, ſi ex eo, quod Iuriſdictio Iudicis inferioris non ſtatim ſuſpenderetur, & executio ſententiæ impediretur, Reo graue, & irreparabile damnum immineret, quia in iſto caſu appellatio Iuridica cum ſuo effectu ſuſpenſiuo iuuat ad defenſionem, quæ de iure naturali eſt, quam Pontifices in ſuis decretis im-

impedire non intendunt: bene tamen in cæteris casibus. Et subiungit Suarez num. 11. *Quod hic casus extraordinarius est, vixque potest accidere in Religione, quod fiant tàm graues & manifesta iniuriæ titulo iustitiæ, & potestatis publicæ, & quòd tàm graue periculum immineat recurrendo ad Prælatum altiorem simpliciori & magis religioso modo. Vnde quia res morales iudicandæ sunt ex his, quæ frequenter accidunt, ideò absolutè dicitur interdicta vox appellationis, maximè verò cum illa restrictione regulariter*. Et certò si perpendatur, quòd in causis grauioribus, quæ in Religionibus moueri possunt, sententia, & Iudicium spectet ad vnum integrum Definitorium, sicut mos est in nostrà, vbi plerũque assistunt personæ selectæ ex totà Religione, prudentes, expertæ, doctæ & conscientiosæ, casus quem admittit P. Suarez valde rarus & moraliter loquendo quasi impossibilis videbitur.

53 Quarta Conclusio. Si daretur casus in Conclusione præcedenti relatus, in quo Religiosus habet ius appellandi, ad hoc vt talis appellatio sit licita & valida, debet in illà seruare modum & ordinem, quem assignant priuilegia & decreta Summorũ Pontificũ, ita vt à Prælato immediato appellet ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem, ab hoc ad Definitorium, à definitorio ad Capitulum Generale, deinde ad Protectorem, tandem ad Romanum Pontificem, quòd si hic ordo non obseruetur, non solùm non est valida appellatio, & curanda non est, nec intra nec extra Religionem (quia appellatio quæ fit prætermisso medio, non est legitima, text. in cap. dilecti 3. de appellat.) verùm etiam illi, qui prædictum ordinem infringunt, excommunicati sunt, sicut & ipsi Iudices, qui tales appellationes admittunt, quemadmodum constat ex Bullà Bonifacij VIII. Leonis X. & Pauli III. & Sua Sanctitas dat potestatem, si opus fuerit, inuocãdi auxilium brachij sæcularis ad debitum illius complementum & executionem.

54 Quæ omnia mandant & ordinant Summi Pontifices ad maiorem pacem & tranquillitatem Religionum, quas veluti suas filias amant & amplectuntur, nam licet Sedes Apostolica, eiusque Iudices Ecclesiastici sint pijssimi Patres nec mirentur ob culpas & imperfectiones, quæ nonnumquam inter Religiosos cõmittuntur, quia tamen multi ex ministris sæculares sunt, & causæ in Tribunalibus publicis per Aduocatos sæculares ventilantur, & vnusquisque vt suam defendat partem, conatur offendere, deprimere ac maculare contrariam, prætexendo Prælatos esse passionatos, malè affectos, tirannos & similia, vel eos nimis exaggerare & ponderare subditorum Reorum culpas, illique qui similia audiunt, habeant aures nimis

mis bibulas & credulas, ita vt culpa & defectus Religiosi cedat in scandalum sæcularium, & dedecus totius Religionis. Attendentes igitur, & Religionibus compatientes Summi Pontifices (sicut aduertit Noster Lezana tom. 1. quæstionum regul. cap. 9. num. 6.) sponte suo voluerunt cedere Iuri, vt defectus Religiosorum maneāt secreti, & iudicentur intra Religiones, etiamsi aliqui particulares patiantur, nihil enim nouum est, quòd pars aliquid patiatur pro bono & conseruatione totius, præsertim cùm Religiosus ex suà professione voluntariè se obligauerit ad leges ita disponentes, sicut bene perpendit Alderete lib. 2. cap. 18. à num. 19. vsque ad 25. & Suarez num. 17. cum Soto vbi suprà his verbis: *Sedes Apostolica per specialia priuilegia concedit, vt etiam ad se ipsam huiusmodi appellatio non fiat, quia vt optimè & Religiosè attigit Sotus, commune bonum Religionis priuato præferendum est, & vnum quodque membrum pro bono totius postponere debet suum peculiare incommodum. Plurimum autem interest Religioni, vt causæ eius, & si qui sunt defectus inter ipsos Religiosos, tanquam inter Patres & Fratres componantur, & altissimo silentio recludantur; nam si extra prodeant, decor etiam & honor Religionis minuetur, & paulatim peribit, præter alia incommoda, quæ ex libertate appellandi extra Religionem in discolis & inquietis hominibus sequerentur. Est etiam optima moralis ratio, quia sufficienter prouisum est Religiosis per plures Superiores à Conuentuali, vsque ad Generalem, qui & facilius & melius poterunt veritatem causæ cognoscere intra propriā Religionem, quàm externi Iudices, etiamsi Pontificij sint, meritò ergò alia appellatio denegatur. Per hoc autem non prohibetur alia via legitima ad Summum Pontificem, dummodò Proprijs Prælatis obedientia seruetur, donec Summus Pontifex aliud statuat. Imò hoc est, quòd præcipuè dicta priuilegia concedunt.*

35 Ex dictis infertur, prohibitam esse appellationem ad Tribunal Domini Nuntij, non solùm per Bullam Vrbani VIII. citatam, vbi illum *excludit nominatim*, verùm etiam per alias, cùm enim in aliquibus earum interdicatur appellatio ad Sedem Apostolicam, & ipse qui est Summus Iudex Ordinarius voluntariè & piè se ipsum à Iudicio harum causarum ob commune Religionum bonum excludat, manebunt etiam vsque exclusi quicunque alij Iudices Apostolici, quantùuis sint prædìti Superioritate & prælaturà, præterquàm quòd in priuilegio Bonifacij IX. & Leonis X. excludendo appellationem dicatur: *Coram quocunque Iudice, qui non sit de dicto Ordine* (nimirum S. Dominici.) quæ verba in rigore significant, quemcunque alium Iudicem

cem exclusum esse, qui intra Religionem non sit. Ita tenent Gislerius in praxi crim. cap. 9. num. 9. Sanchez vbi suprà num. 108. Noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 17. num. 5. & nouissimè noster Lezana tom. 1. quæst. reg. cap. 9. nu. 6. & alij. Hoc tamē intelligitur in casu quo Nuntius non habet maiorem, specialem & extraordinariam à Suâ Sanctitate Iurisdictionem suprà recensita priuilegia, quam enim si haberet, ad illum poterit appellari iuxta formam suæ Iurisdictionis, & obseruando debitum ordinem in illis casibus, in quibus est concessa appellatio. Quâ verò ratione hoc sciri possit, an videlicet illam habeat, nec ne, videri potest in Dianâ 3. par. tract. 2. resol. 68. Bobadilla in Politicâ lib. 2. cap. 18. num. 207. Couarruu. quæst. pract. cap. 35. num. 4. Azor. part. 1. lib. 5. cap. 14. quæst. 4. Thomas Sanchez tom. 2. Consil. lib. 6. dub. 8. num. 9. Henriquez lib. 10. cap. 27. num. 2. & etiam cap. nobilissimus, dist. 97. & ibi Gloss. verb. signatis ad nostrum enim intentum dicta sufficiunt.

36 Concludo hoc caput & hanc primam partem Tractatus notando, quòd licet P. F. Ioseph à S. Mariâ in suo Tribunali tract. 5. c. 11. §. 5. P. F. Martinus à S. Ioseph in suo Epitome cap. 18. num. 10. loquendo de sententiâ iustâ dicant, quando non datur per modum correctionis, sed exemplaris punitionis cæteris ad terrorem, & ad satisfaciendum scandalo, sicut quando aliquis ob grauissima delicta expellitur è Religione, vel sententia est condemnatoria ad triremes vel carcerē perpetuum, si Reus appellet, non solùm sit cōueniens, sed etiam obligatorium, admittere talem appellationem, & suspendere executionem sententiæ, donec videatur, quidnam determinet Iudex superior, ad quem facta est appellatio: ego tamen non reperio fundamentum talis obligationis, & cōuenientiæ, sed supposito, quod processus sint bene substantiati, absque eo, quòd admittatur appellatio iudicialis, sētentia potest executioni mādari, maximè cum ius & Bullæ Pontificum plerumque absolutè loquantur, & si in causis mortis ac similibus inter sæculares non admittitur appellatio, quando sententia iusta est, non apparet ratio sufficiens, cur inter Religiosos admittenda sit, non obstante, quòd pœnæ grauissimæ sint. Nec illud quod pro suâ sententiâ allegat P. F. Martinus à S. Ioseph ex cap. de Priore, de appellat. fauet, quia ibi Alexander III. loquitur de quodam Priore, qui facto processu contra vnum Canonicum Regularem, non solùm non admisit factam appellationem, sed vt ab appellatione desisteret, adeò inhumaniter eum tractauit, vt eum omnibus vestibus spoliari iusserit vsque ad indusium, excedendo in hoc limites suæ potestatis; & cùm hic casus non solùm manifestum grauamen Reo illatum contineat,

sed

sed etiam iniuriam grauem contra Supremum Iudicem, ad quem Canonicus appellauerat, Pontifex iniuriam sibi factam dissimulans declarauit, Priorem illum nō ob non admissam appellationem puniendum esse, sed *propter suas enormitates manifestas que* nec ad correctionem nec punitionem pertinebant. Ita hoc caput explicat Pater Alderete vbi suprà num. 14. & 15. asserens, hanc esse illius genuinam & germanam interpretationem, absque eo quòd aliquid in oppositum reperiatur in cap. licet, de Offic. Ordinar. quod aliqui citant: additque, quòd Doctores aliter sentientes *mentem Pontificis non sunt assecuti, eo quòd Constitutio ipsa in Decretalium libro fuerit truncata, & verborum proprietatem minime penetrarunt*. Rationem dat his verbis: *Nihilominus Romanus Pontifex considerās, quàm necessaria sit in Religione regularis disciplina, & morum Correctio, & suffugia in eis amputare oportere, minimè arbitratus est ad suam iniuriam pertinere, si tàm malè acceptus fuerit in Religione, qui à correctione appellauit & ideò praecepit, nullam ob hoc pœnam Priori esse infligendam*. Et statim numero sequenti subiungit: *Vnde constat, illam decretalē non agere de appellatione interpositā propter iniustam Correctionem, sed extra casum Correctionis*. Et concludit: *Hanc nostram explicationē sentiunt apertè Innocentius, Ioannes Andreas, Butrius & Abbas in eodem cap. de Priore*. Vnde infertur, determinationem huius Capitis non solùm non fauere Authori illam pro se afferenti, sed potius refragari.

37 Nec etiam differentia, quam afferunt præfati Patres, habet locum in rigore iuris; quia quando hoc Religiosis in causà Correctionis interdicicit appellationē, includit etiam punitionem sine vlla limitatione, supposito, quod punitio iusta sit, vt constat ex cap. ad nostram, de appellat. vbi dicit idem Pontifex Alexander III. *Mādamus quatenus si quādo quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis conuolauerit, non ideò minus eum iuxta tenorem mandati, quod in prædictā regulā continetur, & institutionem Ordinis corrigas & castiges*. Idem docent Abbas in cap. licet de Offic. Ordinar. Thomas Sanchez vbi suprà num. 102. Alderete num. 14. circa medium: præterquam quòd inconuenientia illa, quæ Summi Pontifices in Religionibus euitare prætendunt, admissà appellatione etiam in causis grauissimis sequantur, vt per se patet, ergò allata differentia caret fundamento, & multò magis, si sententia iusta sit, sicut supponitur in casu, quo præfati loquuntur Authores. Quod tamen tenere videtur, est id, quod Alderete addit inquiens, quòd licet inter Religiosos secun-

cundum Ius appellatio non habeat locum in causis Correctionis & punitionis, quales sunt causæ criminales, bene tamen in ciuilibus: *veluti si Superior (scilicet Prouincialis) contra Religiosos aut contra Monasterium procederet, præcipiendo bona aliqua Religionis tradere, aut vendere, aut aliquid aliud præciperet, quod ad morum correctionem non pertineret. In quibus casibus* (si mandatum esset exorbitans) *appellationis remedium non denegatur, vt in dicto capite de Priore patet.*

FINIS PRIMÆ PARTIS.

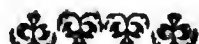

AD

ADDITIONES

ADDITIO PRIMA,

Pro Numero XIII. ad Caput Octauum Primæ Partis.

VIX hoc opus Ordinis Iudicialis aspexerat lucem, P.F. Martinus à S. Ioseph Author secundæ sententiæ relatæ numerò tertio huius Capitis parum approbans impugnationes factas contra illam, & minus moderatus in verbis, quam statui ipsius reformato conuenit, in defensorio, quod fecit pro suo libro de Ordine Iudiciali, in fine Summæ de Sacramentis prætendit omninò persuadere, quòd suam sententiam tenet Panormitanus vbi suprà reijciendo illam expositionem & intelligentiam tàm exactam, quàm dedetam, afferens illam esse diuinatoriam. Et quia ego non prætendo fundare meam opinionem in verbis aliorum, sed solidis rationibus, obsecro Lectorem, vt notet verba Panormitani ab hoc Authore num. 2. sui defensorij relata. *Ego verò (*inquit Panormitanus*) teneo cum Ioanne Andreà, quòd possit Prælatus excommunicare, & aliam Ecclesiæ censuram in denuntiatum exercere, si non vult se corrigere*, vbi aduertẽdum est, quò si Panormitanus expressè loquatur de delinquẽte occulto peccato solùm personali (cùm tamen non constet, eum de illo loqui) intelligendus sit de Excommunicatione & censurà latà solùm coram duobus vel tribus, quibus constat de delicto, in casu quo illud negaret, & nollet se corrigere, sicut aduertit Soto vbi suprà num. 2. & verbis citatis immediatè adiungit, quod multum militat contra Auctorem Defensorij, & fauet mihi, *Et si aliter non potest penitere, nisi priuetur officio, vel beneficio, poterit illo priuari secundum illud*

Chri-

Christi Matth. 18. si Ecclesiam non audierit &c. Vbi dubium nō est, Panormitanum loqui de castigatione publicà, priuare enim aliquem officio vel beneficio necessariò importat publicitatem, dubitari etiam non potest, eum loqui in casu, quo per talem publicam castigationem affulgeat spes emendationis in delinquente, sicut constat ex verbis, *& si aliter non potest pœnitere*, quæ sine vllà violentià intendunt dicere, si alià vià non se voluerit emendare, poterit hæc castigatio publica adhiberi. Si tamen per eam non speraretur emendatio, non dat Panormitanus licentiam vtendi illà. Vnde infertur, hanc doctrinam Panormitani esse illam ipsam suprà citatam pro tertià sententià num. 8. quam ego vt satis probabilem admitto, ac proinde, quando per talem publicam castigationem non affulget spes emendationis in delinquente, sed potius timetur, eum in deterius prolabendum, neque quidem per imaginationem transiuit Panormitano talis sententia, quemadmodum Author defensorij prætendit; ex quo patet meam explicationem diuinatoriam non esse, sed in verbis Panormitani satis fundatam.

Et num. 3. admiratur Author defensorij, quod citauerim Mirandam, de Ordine Iudiciali lib. 1. quæst. 11. art. 8. conclus. vltimà pro tertià sententià, cùm tamen (inquit) clarè amplectatur meam, quæ est secunda. Non dubito, quòd hic Author illa verba quæ citat ex Mirandà in suum fauorem inuenerit in aliqua impressione vel antecedente vel subsequente illam, quà ego vsus sum, facta Salmanticæ Anno 1601. per Andream Renaut, & aliam, quam postea vidi, in quà non habentur illa verba à Patre F. Martino citata, nec vlla censura contra opinionem Soti, & Bannez, imò illam sequitur in sequentibus verbis citatà quæstione 11. art. 8. Vbi ante quartam conclusionem ait: *Sed dices, quid si subditus etiam nunc postquam est admonitus, & à Prelato correptus, & postquam crimen suum testibus potest comprobari, non ipsum fuerit confessus nec proponat se emendare, sed proteruè & pertinaciter neget? Respondeo, & sit quarta Cōclusio, in hoc casu dicit Sotus vbi supra & Aragon, & alii multi 22. q. 33. art. 8. Caeterum hic secuti, quòd si nulla speratur emendatio Fratris, sed magis peruersio & maior induratio timetur, & peccatum est ex iis, quæ solùm nocēt peccanti, & nō ex illis, quæ vergūt in perniciem publicam, & quod in tali casu est à punitione cessandum, nec vlterius est progrediendum.* Et postquam hanc sententiam Soti pro proprià posuerat conclusione, subiungit, *sed dices, quid si emendatio speretur? Respōdeo, & sit vltima Conclusio, quādo ex punitione emendatio fratris speratur, si à Prelato vlterius procedatur, procul dubio procedendum est aduersus talem fratrem vià Iuris, & in hoc puncto, & casu & in hoc articulo*

culo desinit via correctionis fraternæ, & incipit via & Ordo Iudicialis insinuatus à Christo Domino Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam Ethnicus & publicanus. Vnde in hoc casu ius est Prælato siue Iudici intrudendi talem subditum suum pertinacem in carcerem & iuridicè eum sub censuris, & si opus fuerit, & expedire videbitur, sub quæstione tormenti interrogandi de tali crimine, & tandem confessum potest ipsum pænâ Iuris damnare, vel absoluere, si crimen non potuerit optimè probari, hæc fideliter Miranda*. Absquè eo, quòd dicat aliud verbum in hoc puncto. Vnde infertur, eum vel retractâsse sententiam Patris F. Martini, vel eam in alijs impressionibus expressisse, sicut præsumo, & supposito, quod ego non viderim illam, quam habuit P. F. Martinus, nec viderit ille eam, quam ego habui, bene potuit admirari. Sed quidquid sit de hoc, etiamsi sit sententia Villalobos, sicut prætendit, ego tamen existimo, non esse ita in rigore, sicut iste Author intendit, sed quando in illo loco, quem citat dicit, in secundâ parte tract. 4. diff. 14. conclus. 4. quòd possit iudicialiter denunciari, loquitur de delicto occulto, quod nocet denuncianti, in quo habet Ius petendi satisfactionem per viam Iuris, si non possit aliâ viâ, qui modus loquendi est vsurpatus à Trullench citato capite sequenti num. 12. circa medium, & in hàc opinione magis me confirmo, quia Villalobos magis infra tract. 14. diffic. 6. num. 5. dicit, *Aduertasemas, que aunque el delito se pueda prouar con dos testigos, sino ay infamia, no se puede reuelar, quando se procura el castigo del delinquente, como se colige del capitulo qualiter & quando. el secondo de Accusatoribus, mas quando se pretende sola la enmienda, lo puede y deue decir al superior como a Padre*, ergò doctrina Villalobos, quem citat iste Author cum hàc concordanda est, ad hoc vt bene intelligatur. Verùm ego volo abstinere ab interpretandis his Authoribus. Nec censuro hanc opinionem secundum quod reperitur in primâ impressione, solùm dico, quòd mihi difficilis visa sit, eo quòd esset destituta Authoribus, qui illam clarè asserunt in eo rigore, quo vult P.F. Martinus, nec non illis, qui se accommodant Sacris Canonibus & legibus veræ charitatis, eò quòd difficulter apud similes cum tali expressione reperiri possit: si dictus Author illos inuenerit, eosque intelligat suo modo & non meo, quid aliud agendum est, nisi remittere Lectorem ad hoc, vt legat fundamenta vtriusque sententiæ, & suum consulat conscientiam in Electione atque praxi.

Addam solùm in confirmationem mei dicti aliud nouum fundamentum, nam si denuncians Euangelicus in huiusmodi peccatis solùm personalibus & secretis posset fieri denuncians Iudicialis & publicus, deberet esse propter

vnam ex his tribus rationibus, vel propter correctionem & emendationem delinquentis, & hoc non, quia supponitur deteriorandus: vel ne illius delictum maneat impunitum, & hoc etiam non valet, quia non potest dari delictum solùm personale, quod Prælatus non possit debitè castigare coram illis, qui illud sciunt, quemadmodum cap. 7. num. 3. dictum est: vel tandem est propter bonum, quod ex publica castigatione percipit Cõmunitas, quatenus ex illà incutitur metus cæteris, ne simili modo delinquant, & neque hoc aliquid valet, primò propter magna incõuenientia, quæ ex hàc doctrinà sequuntur, nimirum posse denunciari & castigari aliquem in peccatis non exceptis nullà præcedẽte infamià, quod iam sufficiẽter c. 7. impugnatũ est. Nec valet dicere, quòd in hoc casu incorrigibilitas delinquentis stet pro infamià vel Accusatore ficto, nam sicut ex eo, quòd peccatum sit secretum & solùm personale, nec istis duobus vel tribus, qui illud sciunt, nec Prælato præbet Ius ad publicandum illud ante incorrigibilitatem, ità nec post ipsam, quia tàm secreta est incorrigibilitas quàm delictum, nec magis nocet vnum Cõmunitati, quàm alterum, ergò numquam poterit publicari nec incorrigibilitas, nec delictum, maximè quando non affulget spes emendationis in delinquente per publicam castigationem. Dicere autem, maius bonum sequi Communitati ex eo quòd incutiatur metus & imponatur frænum cæteris per publicam castigationem, quàm ex famà & bonà opinione particularis delinquẽtis, ac proinde illud huic anteponendum esse, etiamsi delinquens deteriorandus esset, ego existimo omninò falsum non solùm propter doctrinam numeri 12. huius capitis & sequentis præcipuè à num. 16. quòd nempe maiora damna proueniant Communitati, quàm bona ex similibus publicis animaduersionibus, verùm etiam quia meo videri tolleretur totaliter Correctionis fraternæ ordo: & hoc quidem satis efficaciter probatur ex prædictà sententià, nam secundum illam maius est bonum, quod sequitur ex publicà castigatione, etiamsi peccatum sit secretum, & solùm personale, quàm fama proximi, aliàs enim publicè castigari non posset, ergò etiãsi talis delinquens emendaretur & corrigeretur per solam denunciationem Euangelicam & secretam, posset tamen ab istis duobus vel tribus, quibus constat delictum, iudicialiter denunciari, & Iudex per præcepta ad talem denunciationem obligare posset, ne scilicet Communitas tanto bono priuaretur, quod sequitur ex metu & terrore in cæteris. Antecedens est fundamentum principale istius sententiæ, Consequentia videtur legitima, quia quotiescunque occurrunt duo bona, vnũ respectu alicuius particularis, alterum respectu Communitatis, & hoc præponderat, potest & debet vnusquisque procurare maius bonum

num Communitatis,etiamsi cesset minus bonum particularis, vel illi immineat damnum aliquod minus: & hoc dictat Ius naturale, quemadmodũ patet in partibus, quæ ob tuendum bonum totius exponuntur grauibus malis. Et quod magis vrget tunc, cum potest obtineri bonum Commune, & illud quod principale bonum est in particulari, etiamsi particularis debeat pati aliquod damnum, vel malum minus principale, ergò etiamsi delinquens maneat correctus & emendatus per denunciationem Secretam & Euangelicam, quod est illius principale bonum, & ex publicatione delicti sequatur infamia, quod est malum minus principale, debet tamen cum hoc malo misceri & confundi, ne Communitas tàm ingenti priuetur bono, quod sequeretur ex publicà castigatione delinquentis emendati ob terrorem & frænum cæterorum. Hanc consequentiam non concedet P. Martinus, eo quòd destruat ordinem Euangelicum, ergò nec etiam debet concedere antecedens, ex quo sequitur per bonam illationem. Propterea Authores tertiæ sententiæ, qui admittunt denunciantem Euangelicum posse fieri Iudicialem, quando est spes, quòd per tale medium delinquens sit emendandus, non admittunt hoc propter bonum, quod percipit Communitas ex publicà castigatione (supponunt enim hi Authores ex talibus delictis Communitatem maiora percipere damna, quàm bona, propter eorum publicitatem) sed propter bonum spirituale correcti, & castigati, quod maioris momenti est, quàm propria ipsius fama. Ac proinde si illud obtineri non possit, nisi cum dispendio huius, probabile est, quod per tale medium prætendi & procurari possit, quia bonum spirituale emendationis multò maius est, quàm bonum temporale famæ.

Numero 8. Author defensorij ita inquit: Volo supponere gratis, quod in hoc casu malè faceret denuncians Euangelicus, si fieret Iudicialis. Addo nunc, casu quo denunciatio esset iniusta, Iudex tamẽ non malè faceret illam admittendo, quia per denunciationem Iuridicam habetur notorium Iuris, quod agit vices denunciatoris ficti, & maioris roboris est, quàm infamia, citatque pro hàc sententià Alexium & alios Authores. Verùm quia hæc doctrina efficaciter impugnata fuit capite 9. per totum, præcipuè à num. 16. non cogit hic ad maiorem impugnationem.

ADDITIO SECVNDA

Ad Caput Nonum.

HIc aduertendum est, quòd P.F. Martinus à S. Ioseph suprà citatus pro primâ sententiâ num. 12. in suo defensorio se demonstret offensum, eo quòd dixerim, eum sequi primam sententiam tanquam probabilem, quod non transiuit ipsi neque quidem per imaginationem, & quia ego non volo contendere verbis, sed solidis rationibus, fideliter referam illa, quæ memoratus Author habet cap. 5. in suo Epitome à num. 20. inclusiuè vsquè ad num. 22. inclusiuè, postquam secutus esset opinionem communem, secundum quam requiritur, vt infamia præcedat in delictis occultis præter ea, quæ excipiuntur, & ibi referuntur, suntque communia, sequentia adiungit. *Mas de lo que pensè me alargo en tratar del modo de proceder acerca de la inquisition particular, porque es el que ordinariamente pratican los Pralados. A algunos de ellos he visto tan scrupulosos y ceñidos con la dotrina commun, que gastan muchissimo tiempo en deslindar, si la infamia llego a sir de tantos, si eran o no tan calificados los Religiosos, de quien procedia, que nunca acaban de quietarse ni se determinan à proceder, y se quedan los excessos por castigar cõ gran daño de la Religion. Hasta a ora he referido lo che dice el derecho y los que scriuen sobre el, pero es necessario aduertir, que fuera de los dichos ay grauissimos autores, que eseñan, que el superior puede proceder de officio a inquisicion particular en peccados secretos sin que preceda infamia, y cita algunos y luego prosigue, y aunque Soto y Nauarro siente que el proceder de officio se entiende solamente en crimines notorios o diuulgados por infamia por el Capitolo qualiter & quando de Accusationibus, ay autores graues que affirman que la costumbre ha introducido en toto el mundo, que los superiores inquieran de officio de peccados ocultòs sin que preceda infamia, o petstion de fiscal, y que se guarda asi en el fuero Ecclesiastico en toto el mundo, lo affirma Bernardo Dias in praxi cap. 6. nu. 3. y otros, y anade Bernardo Dias, que si solos los delictos de que ay infamia, se hauieran de castigar, muchos quedaran sin castigo, y la naturaleça humana inclinada al mal si deslijara en graues crimines, y no si pudiera viuir* sic-

seguramente, y que esto pesa mas que la fama de los particulares.

Para prouar lo dicho se da otra razon apretada, y es que el proceder a inquirir precediendo infamia es cosa solamente determinada por el derecho positiuo, y no por al natural y diuino, porque aunque es cõforme a esto y al natural lo que determina el positiuo, es cosa que no esta mandada en parte alguna por derecho diuino, come lo aduierten bien Sotto y otros. y arriba en el cap. 4. num. 8. se a visto, quan amplos priuilegios tienen las Religiones en orden a proceder en los processos y delictos de los Religiosos solà rei veritate inspectà, adonde se declaro, como se entiende esto: y importa mucho para entender lo que se va tratando, de mas de que estando (come va dicho) puesto en costumbre proceder de officio sin que preceda infamia puede introducir la costumbre lo mismo que la ley.

De mas de lo qual aun sin alegar raçones tan apretadas han tenido hombres doctos que se puede inquirir specialmente contra Religiosos sin preceder infamia, la raçon que dan, no es poco fuerte, y es, que despues de auer ordenado Inocencio III. no se hiciesse inquisition particular sin que procedusse infamia equaliter & quando, anadio hunc tamen ordinem circa Regulares personas non credimus vsquequaque obseruandum, que (cùm causa requirit) facilius & liberius possunt ab administrationibus amoueri. Pues si contra el delicto oculto del superior regular se puede proceder y quitarle el officio, sin que preceda infamia, siendo mas necessaria la conseruacion de la fama en los Prelados, como lo affirma en el dicho cap. el mismo Inocencio, porque non se podra hacer lo mismo con los demas subditos regulares, El Padre Alderete lib. 1. cap. 7. à num. 23. de algunas destas raçones y conuencido con ellas dice, tiene por mas verdadera esta opinion de Iuan. Andrea, aunque despues en el nu. 26. es contrario a si mismo. He tradado la materia con la maior claredad, que me ha sido posible para aiudar a los Prelados e Scrupulosos, que aunque me parece mui acertado, que se siga el camino ordinario, de que preceda infamia a la inquisicion particular mirando por la opinion y fama de los Religiosos, con todo esto no es bueno cenirse dem[a]siado. Lo que importa es proceder con libertad christiana sin timer donde no ay para que. hasta a qui son palabras de este autor, cuius doctrina manet satis impugnata in hoc capite, de quo ego miror, cùr, quòd se sentiat offensum, eo quòd ego dixerim, eum existimare probabilem sententiam affirmãtem, quòd non requiratur infamia in peccatis occultis, cùm tamen in gratiam & confirmationem illius fecerit totum discursum præcedentem? quòd si dicat, se per hoc voluisse tollere scrupulos & adiuuare Prælatos, peto, quomodo tollat scrupulos cum illà doctrina, si sen-

sentit eam non esse probabilem? quomodo illos animat? cur illam confirmat cum tot rationibus & textibus? quomodo eruit illam consequentiam ex capite qualiter & quando? quomodo inquit, multum importare, quòd procedatur cum libertate Christianâ, & non trepidetur timore, vbi non est timor? ergò sentit illam sententiam esse valde probabilem, totus enim discursus illius hoc indicat, & parum interest, quòd hoc verbis formalibus non asserat, dummodo id re ipsâ ostendat, illudque probet tot rationibus, animando superiores ad hoc vt illum sequantur; ac proinde in vanum se defert dit, & negat id, quod in suo libro tàm apertè fatetur plenis buccis, & hoc quid est aliud, quàm quod exclusum fuit per porticum, admittere per fenestras?

Aduertendum hìc, quod, licet cum hoc terminandum sit cap. 9. in fine tamen n.6. eiusdem capitis, quod concluditur cum S. Thomâ addenda sint sequentia, & propterea non mihi satisfacit doctrina Peirini de subdito & Prælato to. 2. cap 2. formular. n. 2. vbi inquit, quòd in omnibus delictis, de quibus mentionem fecimus in cap. 5. à num. 6. præcedere debeat Correctio fraterna, si secreta sint, & habeatur spes obuiandi per illam omnibus nocumentis, non tamen necessum sit talem spem remediandi esse certam, sed sufficiat esse probabilem verba ilius sunt, *sed non puto esse necessarium scire certò etiam in his casibus* (facta relatione omnium eorum, quos posuimus in cap. 5. num. 6.) *fore emendandum, sed puto satis esse, quod corrigens habeat spem probabilem emèdationis, sicut in altis peccatis, nam cùm ista certitudo possit vix haberi, vix poterit dari casus in hac materiâ, in quo dicta Correctio sit adhibenda, cùm tamen sæpius probauerim, omnem casum, etiam hæresis admittere ante denunciationem Correctionem fraternam.*

ADDITIO TERTIA

Ad Caput Decimum in fine num. 10.

AD hoc propositum digna notatu est doctrina Peirini de subdito & Prælato to. 2. cap. 2. formular. n. 8. valde consona legibus charitatis & muneri Paterno ac officio Aduocati, quod prælati Regulares debēt exercere. *Prælatus* (inquit) *antequam denunciationem Iuridicam admittat, à quá-*

quacunque persona illa stat, debet denunciantem interrogare, an Correctionem fraternam per se vel per interpositam personam adhibuerit, quod si dictam Correctionem indebite omiserit, non debet Iuridicam denunciationem admittere, sed solùm Euangelicam, ita Thomas à Iesu de Visit. Reg. tract. 1. cap. 17. num. 5. imò ait Grisol. de Iudic. regul. cap. 16. num. 68. quòd debet denunciantem interrogare præstito iuramento. Quã doctrinam hauserunt ex Caiet. 22. quæst. 33. ar. 7. in resp. ad 1. & ego et libenter subscribo, nam docet in Religionibus omnia per charitatem gubernari, & malignis pro posse est resistendum. Vnde quando Prælatus olet, denunciantem esse malignum, quantecunque sit authoritatis, non debet eius denunciationem admittere, neque etiam audire debet denunciantem, qui denunciat virum eximium ac probatæ vitæ, & per plurimos annos in Religione laudabiliter conuersatum, & hoc quamuis denuncians sit vir eminentissimus, & aliàs piissimus, aliquando etiam isti tales (vasa enim lutea sumus omnes) se præcipitant in proximi oppressionem & depressionem, quod lugendum quidem est, sed compatiendum nostræ fragilitati: Hæc præfatus Author satis piè & religiosè.

ADDITIO QVARTA

Ad Caput Decimum tertium.

Licet creare notarios pro omnibus causis, qui in Religionibus vocari solent Secretarij, spectet ad Summum Pontificem, Imperatorem, Reges, & Principes Supremos, & ad eos, quibus eorũ potestas communicata est, & Religiosi secundum commune dictum ab hoc ministerio exclusi sint, cùm reputentur veluti mortui huic mundo, l. de creationibus, C. de Episcopis & Clericis, ob idque non se debeant immiscere negotijs sæcularibus. l. repetita C. de Episcop. & Cleric. nihilominus in Religionibus duo possunt esse genera notariorum; primum genus eorum, qui dicuntur & sunt vniuersales pro totã Religione, vel pro quãlibet prouinciã, qui nominari possunt à Generali vel Vicario Generali pro toto ordine, vel à Prouinciali pro suà prouinciã, & possunt esse plures vel vnus secũdum quod fuerit expediens, & hoc solùm in ordine ad notificanda quibuscunque personis Eccle-

sia-

siasticis & sęcularibus indulta, priuilegia, & gratias Ordini proprio concessas per Romanos Pontifices, & facienda ea omnia, quæ necessaria fuerint ad authenticandas copias & bullas, ac priuilegia apostolica, quæ vt authentica sint, concedentur cum subscriptione alicuius Notarij publici, quibus in omnibus Tribunalibus fides adhibenda est, ac si per Notarios publicos Apostolicos facta essent, pro talibus enim habendi sunt isti Religiosi in virtute Bullæ Pij V. cōcessa Generali, Vicarijs & Prouincialibus Ordinis S. Dominici, quibus gaudent etiam cæteri Ordines, qui participant in Priuilegijs, quam Bullam refert ad litteram Cherub. in 2. tom. Bull. citās aliam similem Iulij III. & Pierinus tom. 2. de priuil. ad const. 9. Pij V. & quamuis hic Author sentiat, quòd in virtute talis Bullæ possint etiam Prælati immediati creare notarios probetque satis diffusè in formular. Prælat. litterà N. num. 3. contrarium tamen tenet doctissimus noster Lezana tom. 4. Summæ verb. notarius num. 3. quia Summus Pontifex solùm nominat supradictos. Hi Notarij perpetui sunt, nisi amoueantur per memoratos superiores, qui illos amouere possunt, quemadmodum notat idem Lezana num. 9. pendent enim ab ipsis sicut in fieri ita in esse & conseruari. Verum est, quòd tale priuilegium per non vsum saltem in Hispanià de suo robore multum perdiderit, quamuis dici non possit annullatum propter ea, quæ in capite 27. n. 22. dicta sunt.

Secundum genus est eorum, qui dicuntur & sunt Notarij vel Secretarij pro casibus particularibus intra Religionem, & nominari constituique possunt à quolibet Prælato etiam immediato in ordine ad ea, quæ tangunt eius Iurisdictionem. Ita Portel verbo Notarius num. 2. Idem tenent Iudices Ecclesiastici & sæculares pro casibus particularibus sui officij, similiter Lezana vbi supra num. 4. & hæc est praxis ac consuetudo recepta in omnibus Religionibus. Ita Noster Thomas à Iesu tract. 3. cap. 2. n. 10.

Hic aduertatur, quòd illi, qui ad præfatum munus nominandi & eligendi sunt, debeant esse personæ prudentes, timoratæ conscientiæ, & notitiam habentes eorum, quæ spectant ad eorum ministerium, fideles & tenaces secretorum, ex opposito enim plura inconuenientia sequi possunt, quæ imputabuntur Superiori, qui illos elegit, quemadmodum notat Bart. in l. fin. C. de Tabella. Angelus verbo Notarius & Lezana vbi supra n. 5.

Hucusque dixi in meà primà impressione, sed propter memoratum Patrem F. Martinum à Sancto Ioseph, qui num. 10. sui defensorij se sentit offensum inquiens, me ipsum perperam citàsse numero præcedenti, eo quòd ipse non dixerit, esse de substantià Iudicij, exigere Iuramentum fidelitatis à Secretario vel Notario, & hoc neque

que

que quidem asseruerit Alderete, quem etiam citaui, cogor respondere, & aliquid amplius dicere. Pro primo refero ipsa verba Alderete vbi supra, quæ sunt sequentia. *Ipse superior eliget virum industrium & fidelem, cui hoc munus Notarii imponat, à quo iuramentum exiget de Notarii officio fideliter exercẽdo, nam propter hoc iuramentum fides illius publica & authentica habetur, c. ad audientiam, §. nos autem de præscripti, Glossa in dicto cap. quoniam, verbo duos viros*, & citat alios Authores, *ac propterea*, (prosequitur) *Felinus ex Bald. & Abbate tradit, duos alios viros, qui vicem Notarii supplent debere fidelitatis Iuramentum præstare, in dicto cap. quoniam contra duos viros*. Hæc Alderete, cuius verba ponderans doctissimus Portel vbi supra sequentia addidit num. 2. *Optimè aduertit Alderete nu. 8. & 9. quod iste Notarius creatus à Prouinciali v.g. & idem est de aliis, debet prius recipere Iuramentum fidelitatis, Iuramentum enim tam est de essentia Notarij, quàm de essentia testis; & in Iudicio seculari nullus Notarius admittitur absque præuio Iuramento fidelitatis. Vnde Notarius in causis Religiosorum si non recipiat Iuramentũ in rigore nõ faciet processum iuridicum substantialiter*. Hæc dicit Portel prosequendo sententiam Alderete fundans se in illis verbis, nam propter hoc iuramentum fides illius publica & authentica habetur. Vbi bene & rectè sentit, quòd id, quod actus Notarij facit publicos & Authenticos, sit de essentiâ & substantiâ, hoc autem est iuramentum, & qui cõcedit illud primum, necessariò debet concedere secũdum. Idcircò Peirinus etiam non viso Portel, non enim citat illum in notis in Bullam citatam Pij V. num. 9. inquit, *Nota circa modum istos Notarios creandi, quod Superiores, ad quos eos creare pertinet, adhibitis testibus sufficientibus & idoneis etiam ex Religione recipiunt Iuramentum ab eo, qui in Notarium creandus est, vtpote quod est de essentiâ talis officii, vt bene Alderete lib. 5. de discip. c. 8. n. 8. & 9.* ac proinde ijsdem verbis Portel Peirinus sentit esse sententiam Alderete, Iuramentum esse de essentiâ & substantiâ, ad hoc vt actus per Notarium scripti faciãt fidem publicam & authenticam, ergò ego non male citaui Alderete, supposito, quòd illum non malè citauerint Authores tàm graues, sicut Portel & Peirinus, & quòd ego non malè citauerim P. F. Martinum pro istâ sententiâ, clarè patet ex illius verbis in cap. 4. sui Epitomes num. 9. tractantis de hoc puncto, vbi inquit, *à Notario debet Prælatus exigere Iuramentum fidelitatis in ordine ad suum officium fideliter peragendum, nam in virtute huius Iuramenti adhibetur illi fides publica & authentica cap. ad audientiam Si nos igitur*, cũ reliquis, quæ refert Alderete. Si ergò præfatus Author eadem verba habet quæ Al-

Christi Matth. 18. si Ecclesiam non audierit &c. Vbi dubium nõ est, Panormitanum loqui de castigatione publicà, priuare enim aliquem officio vel beneficio necessariò importat publicitatem, dubitari etiam non potest, eum loqui in casu, quo per talem publicam castigationem affulgeat spes emendationis in delinquente, sicut constat ex verbis, *& si aliter non potest pænitere*, quæ sine vllà violentià intendunt dicere, si alià vià non se voluerit emendare, poterit hæc castigatio publica adhiberi. Si tamen per eam non speraretur emendatio, non dat Panormitanus licentiam vtendi illà. Vnde infertur, hanc doctrinam Panormitani esse illam ipsam suprà citatam pro tertià sententià num. 8. quam ego vt satis probabilem admitto, ac proinde, quando per talem publicam castigationem non affulget spes emendationis in delinquente, sed potius timetur, eum in deterius prolabendum, neque quidem per imaginationem transiuit Panormitano talis sententia, quemadmodum Author defensorij prætendit; ex quo patet meam explicationem diuinatoriam non esse, sed in verbis Panormitani satis fundatam.

Et num. 3. admiratur Author defensorij, quod citauerim Mirandam, de Ordine Iudiciali lib. 1. quæst. 11. art. 8. conclus. vltimà pro tertià sententià, cùm tamen (inquit) clarè amplectatur meam, quæ est secunda. Non dubito, quòd hic Author illa verba quæ citat ex Mirandà in suum fauorem inuenerit in aliqua impressione vel antecedente vel subsequente illam, quà ego vsus sum, factà Salmanticæ Anno 1601. per Andream Renaut, & aliam, quam postea vidi, in quà non habentur illa verba à Patre F. Martino citata, nec vlla censura contra opinionem Soti, & Bannez, imò illam sequitur in sequentibus verbis citatà quæstione 11. art. 8. Vbi ante quartam conclusionem ait: *Sed dices, quid si subditus etiam nunc postquam est admonitus, & à Prelato correptus, & postquam crimen suum testibus potest comprobari, non ipsum fuerit confessus nec proponat se emendare, sed proteruè & pertinaciter neget? Respondeo, & sit quarta Cõclusio, in hoc casu dicit Sotus vbi supra & Aragon, & alii multi 22. q. 33. art. 8. Caietanus hic secuti, quòd si nulla speratur emendatio Fratris, sed magis peruersio & maior induratio timetur, & peccatum est ex iis, quæ solum nocẽt peccanti, & nõ ex illis, quæ vergũt in perniciem publicam, & quod in tali casu est à punitione cessandum, nec vlterius est progrediendum.* Et postquam hanc sententiam Soti pro proprià posuerat conclusione, subiungit, *sed dices, quid si emendatio speretur? Respõdeo, & sit vltima Conclusio, quãdo ex punitione emendatio fratris speratur, si à Prelato vlterius procedatur, procul dubio procedendum est aduersus talem fratrem vià Iuris, & in hoc puncto, & casu & in hoc articulo*

culo desinit via correctionis fraternæ, & incipit via & Ordo Iudicialis insinuatus à Christo Domino Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam Ethnicus & publicanus. Vnde in hoc casu ius est Prælato siue Iudici intrudendi talem subditum suum pertinacem in carcerem & iuridicè eum sub censuris, & si opus fuerit, & expedire videbitur, sub quæstione tormenti interrogandi de tali crimine, & tandem confessum potest ipsum pœnâ Iuris damnare, vel absoluere, si crimen non potuerit optimè probari, hæc fideliter Miranda. Absquè eo, quòd dicat aliud verbum in hoc pũcto. Vnde infertur, eum vel retractâsse sententiam Patris F. Martini, vel eam in alijs impressionibus expressisse, sicut præsumo, & supposito, quod ego non viderim illam, quam habuit P. F. Martinus, nec viderit ille eam, quam ego habui, bene potuit admirari. Sed quidquid sit de hoc, etiamsi sit sententia Villalobos, sicut prætendit, ego tamen existimo, non esse ita in rigore, sicut iste Author intendit, sed quando in illo loco, quem citat dicit, in secundà parte tract. 4. diff. 14. conclus. 4. quòd possit iudicialiter denunciari, loquitur de delicto occulto, quod nocet denuncianti, in quo habet Ius petendi satisfactionem per viam Iuris, si non possit aliâ viâ, qui modus loquendi est vsurpatus à Trullench citato capite sequenti num. 12. circa medium, & in hàc opinione magis me confirmo, quia Villalobos magis infra tract. 14. diffic. 6. num. 5. dicit, *Aduertasemas, que aunque el delito se pueda prouar con dos testigos, sino ay infamia, no se puede reuelar, quando se procura el castigo del delinquente, como se colige del capitulo qualiter & quando. el secondo de Accusatoribus, mas quando se pretende sola la enmienda, lo puede y deue decir al superior como a Padre,* ergò doctrina Villalobos, quem citat iste Author cum hàc concordanda est, ad hoc vt bene intelligatur. Verùm ego volo abstinere ab interpretandis his Authoribus. Nec censuro hanc opinionem secundum quod reperitur in primà impressione, solùm dico, quòd mihi difficilis visa sit, eo quòd esset destituta Authoribus, qui illam clarè asserunt in eo rigore, quo vult P. F. Martinus, nec non illis, qui se accommodant Sacris Canonibus & legibus veræ charitatis, eò quòd difficulter apud similes cum tali expressione reperiri possit: si dictus Author illos inuenerit, eosque inielligat suo modo & non meo, quid aliud agendum est, nisi remittere Lectorem ad hoc, vt legat fundaméta vtriusque sententiæ, & suum consulat conscientiam in Electione atque praxi.

Addam solùm in confirmationem mei dicti aliud nouum fundamentum, nam si denuncians Euangelicus in huiusmodi peccatis solùm personalibus & secretis posset fieri denuncians Iudicialis & publicus, deberet esse propter

vnam ex his tribus rationibus, vel propter correctionem & emendationem delinquentis,& hoc non, quia supponitur deteriorandus: vel ne illius delictum maneat impunitum, & hoc etiam non valet, quia non potest dari delictum solùm personale,quod Prælatus non possit debitè castigare coram illis, qui illud sciunt,quemadmodum cap.7. num. 5. dictum est:vel tandem est propter bonum, quod ex publica castigatione percipit Cõmunitas, quatenus ex illà incutitur metus cæteris, ne simili modo delinquant, & neque hoc aliquid valet, primò propter magna incõuenientia,quæ ex hàc doctrinà sequuntur , nimirum posse denunciari & castigari aliquem in peccatis non exceptis nullà præcedẽte infamià, quod iam sufficiẽter c. 7.impugnatũ est.Nec valet dicere, quòd in hoc casu incorrigibilitas delinquentis stet pro infamià vel Accusatore ficto,nam sicut ex eo, quòd peccatum sit secretum & solùm personale, nec istis duobus vel tribus, qui illud sciunt , nec Prælato præbet Ius ad publicandum illud ante incorrigibilitatem ita nec post ipsam, quia tàm secreta est incorrigibilitas quàm delictum, nec magis nocet vnum Cõmunitati, quàm alterum , ergò numquam poterit publicari nec incorrigibilitas, nec delictum,maximè quando non affulget spes emendationis in delinquente per publicam castigationem. Dicere autem, maius bonum sequi Communitati ex eo quòd incutiatur metus & imponatur frænum cæteris per publicam castigationem, quàm ex famà & bonà opinione particularis delinquẽtis, ac proinde illud huic anteponendum esse, etiamsi delinquens deteriorandus esset,ego existimo omninò falsum non solùm propter doctrinam numeri 12.huius capitis & sequentis præcipuè à num.16. quòd nempe maiora damna proueniant Communitati, quàm bona ex similibus publicis animaduersionibus , verùm etiam quia meo videri tolleretur totaliter Correctionis fraternæ ordo:& hoc quidem satis efficaciter probatur ex prædictà sententià,nam secundum illam maius est bonum, quod sequitur ex publicà castigatione, etiamsi peccatum sit secretum, & solùm personale, quàm fama proximi, aliàs enim publicè castigari non posset, ergò etiãsi talis delinquens emendaretur & corrigeretur per solam denunciationem Euangelicam & secretam , posset tamen ab istis duobus vel tribus, quibus constat delictum, iudicialiter denunciati, & Iudex per præcepta ad talem denunciationem obligare posset, ne scilicet Communitas tanto bono priuaretur , quod sequitur ex metu & terrore in cæteris. Antecedens est fundamentum principale istius sententiæ, Consequentia videtur legitima, quia quotiescumque occurrunt duo bona, vnũ respectu alicuius particularis, alterum respectu Communitatis,& hoc præponderat, potest & debet vnusquisque procurare maius bo-

num

num Communitatis, etiamsi cesset minus bonum particularis, vel illi immineat damnum aliquod minus: & hoc dictat Ius naturale, quemadmodũ patet in partibus, quæ ob tuendum bonum totius exponuntur grauibus malis. Et quod magis vrget tunc, cum potest obtineri bonum Commune, & illud quod principale bonum est in particulari, etiamsi particularis debeat pati aliquod damnum, vel malum minus principale, ergò etiamsi delinquens maneat correctus & emendatus per denunciationem Secretam & Euangelicam, quod est illius principale bonum, & ex publicatione delicti sequatur infamia, quod est malum minus principale, debet tamen cum hoc malo misceri & confundi, ne Communitas tàm ingenti priuetur bono, quod sequeretur ex publicà castigatione delinquentis emendati ob terrorem & frænum cæterorum. Hanc consequentiam non concedet P. Martinus, eo quòd destruat ordinem Euangelicum, ergò nec etiam debet concedere antecedens, ex quo sequitur per bonam illationem. Propterea Authores tertiæ sententiæ, qui admittunt denunciantem Euangelicum posse fieri Iudicialem, quando est spes, quòd per tale medium delinquens sit emendandus, non admittunt hoc propter bonum, quod percipit Communitas ex publicà castigatione (supponunt enim hi Authores ex talibus delictis Communitatem maiora percipere damna, quàm bona, propter eorum publicitatem) sed propter bonum spirituale correcti, & castigati, quod maioris momenti est, quàm propria ipsius fama. Ac proinsie si illud obtineri non possit, nisi cum dispendio huius, probabile est, quod per tale medium prætendi & procurari possit, quia bonum spirituale emendationis multò maius est, quàm bonum temporale famæ.

Numero 8. Author defensorij ita inquit: Volo supponere gratis, quod in hoc casu malè faceret denuncians Euangelicus, si fieret Iudicialis. Addo nunc, casu quo denunciatio esset iniusta, Iudex tamẽ non malè faceret illam admittendo, quia per denunciationem Iuridicam habetur notorium Iuris, quod agit vices denunciatoris ficti, & maioris roboris est, quàm infamia, citatque pro hàc sententià Alexium & alios Authores. Verùm quia hæc doctrina efficaciter impugnata fuit capite 9. per totum, præcipuè à num. 16. non cogit hic ad maiorem impugnationem.

ADDITIO SECVNDA

Ad Caput Nonum.

Hic aduertendum est, quòd P.F. Martinus à S. Ioseph suprà citatus pro primà sententià num. 12. in suo defensorio se demonstret offensum, eo quòd dixerim, eum sequi primam sententiam tanquam probabilem, quòd non transiuit ipsi neque quidem per imaginationem, & quia ego non volo contendere verbis, sed solidis rationibus, fideliter referam illa, quæ memoratus Author habet cap. 5. in suo Epitome à num. 20. inclusiuè vsquè ad num. 22. inclusiuè, postquam secutus esset opinionem communem, secundum quam requiritur, vt infamia præcedat in delictis occultis præter ea, quæ excipiuntur, & ibi referuntur, suntque communia, sequentia adiungit. *Mas de lo que pensè me alargo entratar del modo de proceder acerca de la inquisition particular, porque es el que ordinariamente praticaan los Pralados. A algunos de ellos he visto tan scrupulosos y ceñidos con la dotrina commun, que gastan muchissimo tiempo en deslindar, si la infamia llego a ser de tantos, si erano no tan calificados los Religiosos, de quien procedia, que nunca acaban de quietarse ni se determinan à proceder, y se quedan los excessos por castigar cō gran daño de la Religion. Hasta a ora he referido lo che dice el derecho y los que scriuen sobre el, pero es necessario aduertir, que fuera de los dichos ay grauissimos autores, que eseñan, que el superior puede proceder de officio a inquisicion particular en peccados secretos sin que preceda infamia, y cita algunos y luego prosigue, y aunque Soto y Nauarro siente que el proceder de officio se entiende solamente en crimines notorios o diulgados por infamia por el Capitolo qualiter & quando de Accusationibus, ay autores graues que affirman que la costumbre ha introducido en toto el mundo, que los superiores inquieran de officio de peccados ocultòs sin que preceda infamia, o petition de fiscal, y que se guarda asi en el fuero Ecclesiastico en toto el mundo, lo affirma Bernardo Dias in praxi cap. 6. nu. 3. y otros, y anade Bernardo Dias, que si solos los delictos de que ay infamia, se hauieran de castigar, muchos quedaran sin castigo, y la naturaleça humana inclinada al mal si deslijara en granes crimines, y no si pudiera viuir*

si-

seguramente, y que esto pesa mas que la fama de los particulares.

Para prouar lo dicho se da otra razon apretada, y es que el proceder a inquirir precediendo infamia es cosa solamente determinada por el derecho positiuo, y no por al natural y diuino, porque aunque es cõforme a esto y al natural lo que determina el positiuo, es cosa que no esta mandada en parte alguna por derecho diuino, come lo aduierten bien Sotto y otros. y arribá en el cap. 4. num. 8. se a visto, quan amplos priuilegios tienen las Religiones en orden a proceder en los processos y delictos de los Religiosos solà rei veritate inspectâ, adonde se declaro, como se entiende esto: y importa mucho para entender lo que se va tratando, de mas de que estando (come va dicho) puesto en costumbre proceder de officio sin que preceda infamia puede introducir la costumbre lo mismo que la ley.

De mas de lo qual aun sin alegar raçones tan apretadas han tenido hombres doctos que se puede inquirir specialmente contra Religiosos sin preceder infamia, la raçon que dan, no es poco fuerte, y es, que despues de auer ordenado Inocencio III. no se hiciesse inquisition particular sin que procediesse infamia c. qualiter & quando, anadio hunc tamen ordinem circa Regulares personas non credimus vsquequaque obseruandum, que (cùm causa requirit) facilius & liberius possunt ab administrationibus amoueri. Pues si contra el delicto oculto del superior regular se puede proceder y quitarle el officio, sin que preceda infamia, siendo mas necessaria la conseruacion de la fama en los Prelados, como lo affirma en el dicho cap. el mismo Inocencio, porque non se podra hacer lo mismo con los demas subditos regulares, El Padre Alderete lib. 1. cap. 7. à num. 23. de algunas destas raçones y conuencido con ellas dice, tiene por mas verdadera esta opinion de Iuan. Andrea, aunque despues en el nu. 26. es contrario a si mismo. He tradado la materia con la maior claredad, que me ha sido posible para aiudar a los Prelados e Scrupulosos, que aunque me parece mui acertado, que se siga el camino ordinario, de que preceda infamia a la inquisicion particular mirando por la opinion y fama de los Religiosos, con todo esto no es bueno ceñirse demasiado. Lo che importa es proceder con libertad christiana sin timer donde no ay para que. hasta a qui son palabras de este autor, cuius doctrina manet satis impugnata in hoc capite, de quo ego miror, eò, quòd se sentiat offensum, eo quòd ego dixerim, eum existimare probabilem sententiam affirmãtem, quòd non requiratur infamia in peccatis occultis, cùm tamen in gratiam & confirmationem illius fecerit totum discursum præcedentem? quòd si dicat, se per hoc voluisse tollere scrupulos & adiuuare Prælatos, peto, quomodo tollat scrupulos cum illâ doctrina, si sen-

sentit eam non esse probabilem? quomodo illos animat? cur illam confirmat cum tot rationibus & textibus? quomodo eruit illam consequentiam ex capite qualiter & quando? quomodo inquit, multum importare, quòd procedatur cum libertate Christianâ, & non trepidetur timore, vbi non est timor? ergò sentit illam sententiam esse valde probabilem, totus enim discursus illius hoc indicat, & parum interest, quòd hoc verbis formalibus non asserat, dummodo id re ipsâ ostendat, illudque probet tot rationibus, animando superiores ad hoc vt illum sequantur; ac proinde in vanum se defendit, & negat id, quod in suo libro tàm apertè fatetur plenis buccis, & hoc quid est aliud, quàm quod exclusum fuit per porticum, admittere per fenestras?

Aduertendum hic, quod, licet cum hoc terminandum sit cap. 9. in fine tamen n. 6. eiusdem capitis, quod concluditur cum S. Thomâ addenda sint sequentia, & propterea non mihi satisfacit doctrina Peirini de subdito & Prælato to. 2. cap 2. formular. n. 2. vbi inquit, quòd in omnibus delictis, de quibus mentionem fecimus in cap. 5. à num. 6. præcedere debeat Correctio fraterna, si secreta sint, & habeatur spes obuiandi per illam omnibus nocumentis, non tamen necessum sit talem spem remediandi esse certam, sed sufficiat esse probabilem verba ilius sunt, *sed non puto esse necessarium scire certò etiam in his casibus* (facta relatione omnium eorum, quos posuimus in cap. 5. num. 6.) *fore emendandum, sed puto satis esse, quod corrigens habeat spem probabilem emẽdationis, sicut in aliis peccatis, nam cùm ista certitudo possit vix haberi, vix poterit dari casus in hac materiâ, in quo dicta Correctio sit adhibenda, cùm tamen sæpius probauerim, omnem casum, etiam hæresis admittere ante denunciationem Correctionem fraternam.*

ADDITIO TERTIA

Ad Caput Decimum in fine num. 10.

AD hoc propositum digna notatu est doctrina Peirini de subdito & Prælato to. 2. cap. 2. formular. n. 8. valde consona legibus charitatis & muneri Paterno ac officio Aduocati, quod prælati Regulares debẽt exercere. *Prælatus* (inquit) *antequam denunciationem Iuridicam admittat, à* quâ-

quacunque personà illa fiat, debet denunciantem interrogare, an Correctionem fraternam per se vel per interpositam personam adhibuerit, quòd si dictam Correctionem indebite omiserit, non debet Iuridicam denunciationem admittere, sed solùm Euangelicam, ita Thomas à Iesu de Visit. Reg. tract. 1. cap. 17. num. 5. imò ait Grisol. de Iudic. regul. cap. 16. num. 68. quòd debet denunciantem interrogare præstito iuramento. Quã doctrinam hauserunt ex Caiet. 22. quæst. 33. ar. 7. in resp. ad 1. & ego ei libenter subscribo, nam docet in Religionibus omnia per charitatem gubernari, & malignis pro posse est resistendum. Vnde quando Prælatus olet, denunciantem esse malignum, quantæcunque sit authoritatis, non debet eius denunciationem admittere, neque etiam audire debet denunciantem, qui denunciat virum eximium ac probatæ vitæ, & per plurimos annos in Religione laudabiliter conuersatum, & hoe quamuis denuncians sit vir eminentissimus, & aliàs piissimus, aliquando etiam isti tales (vasa enim lutea sumus omnes) se præcipitant in proximi oppressionem & depressionem, quod lugendum quidem est, sed compatiendum nostræ fragilitati: Hæc præfatus Author satis piè & religiosè.

ADDITIO QVARTA

Ad Caput Decimum tertium.

Licet creare notarios pro omnibus causis, qui in Religionibus vocari solent Secretarij, spectet ad Summum Pontificem, Imperatorem, Reges, & Principes Supremos, & ad eos, quibus eorũ potestas communicata est, & Religiosi secundum commune dictum ab hoc ministerio exclusi sint, cùm reputentur veluti mortui huic mundo, l. de creationibus, C. de Episcopis & Clericis, ob idque non se debeant immiscere negotijs sæcularibus. l. repetita C. de Episcop. & Cleric. nihilominus in Religionibus duo possunt esse genera notariorum; primum genus eorum, qui dicuntur & sunt vniuersales pro totà Religione, vel pro quàlibet prouinciâ, qui nominari possunt à Generali vel Vicario Generali pro toto ordine, vel à Prouinciali pro suâ prouinciâ, & possunt esse plures vel vnus secũdum quod fuerit expediens, & hoc solùm in ordine ad notificanda quibuscunque personis Eccle-

sia-

ſiaſticis & ſecularibus indulta, priuilegia, & gratias Ordini proprio conceſſas per Romanos Pontifices, & facienda ea omnia, quæ neceſſaria fuerint ad authenticandas copias & bullas, ac priuilegia apoſtolica, quæ vt authentica ſint, concedentur cum ſubſcriptione alicuius Notarij publici, quibus in omnibus Tribunalibus fides adhibenda eſt, ac ſi per Notarios publicos Apoſtolicos facta eſſent, pro talibus enim habendi ſunt iſti Religioſi in virtute Bullæ Pij V. cōceſſa Generali, Vicarijs & Prouincialibus Ordinis S. Dominici, quibus gaudent etiam cæteri Ordines, qui participant in Priuilegijs, quam Bullam refert ad litteram Cherub. in 2. tom. Bull. citās aliam ſimilem Iulij III. & Pierinus tom. 2. de priuil. ad conſt. 9. Pij V. & quamuis hic Author ſentiat, quòd in virtute talis Bullæ poſſint etiam Prælati immediati creare notarios probetque ſatis diffusè in formular. Prælat. litterà N. num. 3. contrarium tamen tenet doctiſſimus noſter Lezana tom. 4. Summæ verb. notarius num. 3. quia Summus Pontifex ſolùm nominat ſupradictos. Hi Notarij perpetui ſunt, niſi amoueantur per memoratos ſuperiores, qui illos amouere poſſunt, quemadmodum notat idem Lezana num. 9. pendent enim ab ipſis ſicut in fieri ita in eſſe & conſeruari. Verum eſt, quòd tale priuilegium per non vſum ſaltem in Hiſpanià de ſuo robore multum perdiderit, quamuis dici non poſſit annullatum propter ea, quæ in capite 27. n. 22. dicta ſunt.

Secundum genus eſt eorum, qui dicuntur & ſunt Notarij vel Secretarij pro caſibus particularibus intra Religionem, & nominari conſtituique poſſunt à quolibet Prælato etiam immediato in ordine ad ea, quæ tangunt eius Iuriſdictionem. Ita Portel verbo Notarius num. 2. Idem tenent Iudices Eccleſiaſtici & ſæculares pro caſibus particularibus ſui officij, ſimiliter Lezana vbi ſupra num. 4. & hæc eſt praxis ac conſuetudo recepta in omnibus Religionibus. Ita Noſter Thomas à Ieſu tract. 3. cap. 2. n. 10.

Hic aduertatur, quòd illi, qui ad præfatum munus nominandi & eligendi ſunt, debeant eſſe perſonæ prudentes, timoratæ conſcientiæ, & notitiam habentes eorum, quæ ſpectant ad eorum miniſterium, fideles & tenaces ſecretorum, ex oppoſito enim plura inconuenientia ſequi poſſunt, quæ imputabuntur Superiori, qui illos elegit, quemadmodum notat Bart. in l. fin. C. de Tabella. Angelus verbo Notarius & Lezana vbi ſupra n. 5.

Hucuſque dixi in meà primà impreſſione, ſed propter memoratum Patrem F. Martinum à Sancto Ioſeph, qui num. 10. ſui defenſorij ſe ſentit offenſum inquiens, me ipſum perperam citàſſe numero præcedenti, eo quòd ipſe non dixerit, eſſe de ſubſtantià Iudicij, exigere Iuramentum fidelitatis à Secretario vel Notario, & hoc neque

que quidem asseruerit Alderete, quem etiam citaui, cogor respondere, & aliquid amplius dicere. Pro primo refero ipsa verba Alderete vbi supra, quæ sunt sequentia. *Ipse superior eliget virum industrium & fidelem, cui hoc munus Notarii imponat, à quo iuramentum exiget de Notarii officio fideliter exercẽdo, nam propter hoc iuramentum fides illius publica & authentica habetur, c. ad audientiam, §. nos autem de præscripti, Glossa in dicto cap. quoniam, verbo duos viros*, & citat alios Authores, *ac propterea*, (prosequitur) *Felinus ex Bald. & Abbate tradit, duos alios viros, qui vicem Notarii supplent debere fidelitatis Iuramentum præstare, in dicto cap. quoniam contra duos viros*. Hæc Alderete, cuius verba ponderans doctissimus Portel vbi supra sequentia addidit num. 2. *Optimè aduertit Alderete nu. 8. & 9. quod iste Notarius creatus à Prouinciali v. g. & idem est de aliis, debet prius recipere Iuramentum fidelitatis, Iuramentum enim tàm est de essentiâ Notarij, quàm de essentiâ testis; & in Iudicio seculari nullus Notarius admittitur absque præuio Iuramento fidelitatis. Vnde Notarius in causis Religiosorum si non recipiat Iuramentũ in rigore nõ faciet processum iuridicum substantialiter.* Hæc dicit Portel prosequendo sententiam Alderete fundans se in illis verbis, nam propter hoc iuramentum fides illius publica & authentica habetur. Vbi benè & rectè sentit, quòd id, quod actus Notarij facit publicos & Authenticos, sit de essentiâ & substantiâ, hoc autem est iuramentum, & qui cõcedit illud primum, necessariò debet concedere secũdum. Idcircò Peirinus etiam non viso Portel, non enim citat illum in notis in Bullam citatam Pij V. num. 9. inquit, *Nota circa modum istos Notarios creandi, quòd Superiores, ad quos eos creare pertinet, adhibitis testibus sufficientibus & idoneis etiam ex Religione recipiunt Iuramentum ab eo, qui in Notarium creandus est, vtpote quod est de essentiâ talis officii, vt bene Alderete lib. 5. de discip. c. 8. n. 8. & 9.* ac proinde iisdem verbis Portel Peirinus sentit esse sententiam Alderete, Iuramentum esse de essentiâ & substantiâ, ad hoc vt actus per Notarium scripti faciãt fidem publicam & authenticam, ergò ego non male citaui Alderete, supposito, quòd illum non malè citauerint Authores tàm graues, sicut Portel & Peirinus, & quòd ego non malè citauerim P. F. Martinum pro istâ sententiâ, clarè patet ex illius verbis in cap. 4. liui Epitomes num. 9. tractantis de hoc puncto, vbi inquit, *à Notario debet Prælatus exigere Iuramentum fidelitatis in ordine ad suum officium fideliter peragendum, nam in virtute huius Iuramenti adhibetur illi fides publica & authentica cap. ad audientiam §. nos igitur*, cũ reliquis, quæ refert Alderete. Si ergò præfatus Author eadem verba habet quæ Al-

Alderete,& in illis manifestè continetur, Iuramentum esse de substantiâ, & essentiâ ad hoc vt Notarius faciat fidem publicam, & authenticam, cur conqueritur, quòd ego dicam, eum tenere eamdem sententiam? Licet ille non dicat,me hoc dicere,sicut nec etiam dixit Alderete,coacti tamen sunt Portel & Peirinus iudicare, eum ita sentire,sicut ego sentio,ex quibus patet hunc Authorem quærere occasionem faciendi defensoria etiam in illis rebus, in quibus necessitas nulla cogit, & quod specialiter vrget me, est, quòd in defensorio nõ referat omnia verba, quæ habet in Epitome subticendo nimirum, quòd Iuramentum faceret fidem authenticam, quod tamen vnum ex illis est,quæ magis importabant, & si iste Author clarè dicit,per Iuramentum dari fidem publicam & authenticam illis, quæ per Notarium scribuntur, ergo sine Iuramento talis fides non datur, ergò nullius roboris & valoris erunt, quod nihil aliud est, quàm Iuramentum esse de substantiâ.

Non inuenietur vllus superior siue sæcularis sit, siue Ecclesiasticus, qui creet Notarios vel Secretarios,etiam ipse Romanus Pontifex,sicut bene aduertit tradendo formam Speculat. lib. 2. decretal. titulo de Instrum.edit. num. 37.§. sed quæro, à quibus facto prius examine non exigatur Iuramentũ fidelitatis, priusquam constituantur Notarij,& accipiant possessionem, & hæc est vna ex principalibus causis, ob quas illius dictum valet per duos testes in hoc, in quo certificat,& fidem facit, imò plus creditur dicto illius,quàm ipsi Iudici; quemadmodum Doctores affirmant.

Officium Secretarij est, scribere omnes actus Iudiciales, & subscribere cum ijsdem, quæ dicẽtur tractando de examine testium & Rei; & cæteras actiones. Notare autem debent Notarij, quòd in processibus vel Instrumentis publicis non possint aliquid addere vel demere,nisi in rebus, quæ necessariò addendæ, vel demendæ sint,sine ordine Superioris vel Iudicis. Item ne mutent litteras ponendo alias earum loco, nam licet hoc fieri possit in illis rebus, quæ substantiales non sunt, & in illis locis, quæ variationis alicuius suspicionem generare non possunt, quando constat manum & atramentum esse eadem, sicut aduertit Socinus p.2.lib. 5.decretalium ad cap. vltimum ex conscientiâ de crimine falsi num. 9. melius tamen est, similia delere & ponere in distinctâ lineâ id quod fuerit necessarium, apponendo deinde in fine & dicendo,se illa deleuisse, & spectare ad lineam, & illa quæ delentur,ita esse debent, vt legi possint,& discerni queant, & notat Hostiensis citatus & approbatus per eumdem Socinum nu. 11. quòd hodie est præceptum, quòd in litteris Domini Papæ nec in magno numero, nec in modico audeat quis manum apponere, etiam litteram vnicam vel dimidiam

diam vel punctum vnicum addē-do, cancellando, diminuēdo, complendo aut mutando, exceptis officialibus, quibus hoc permissum est; alioquin manum apponens ex canone lato in Curià Romanà ipso facto sententiam Excommunicationis incurrit, quę non potest per aliquem citra Sedem Apostolicam relaxari, & quòd difficillimè absoluantur tales sine pœnà, vt dixi in cap. lit. de fide instrumētorum. Aliud aduertit Socinus notatu dignum nu. 23. his verbis. *Et aduerte, quia fortiter errant Notarij, qui in protocollis & Originalibus in margine aliquam ponunt interlineaturam, quia non esset illi fides adhibenda, licet etiam videatur scripta manu eiusdem Notarij, quoniam de facili potuisset aliquis similem interlineaturam facere, vel facere litteram similem littera illius Notarij, vt dicit Textus in authent. de Instrument. Et propterea ipsemet Notarius facile potuisset ad instantiam alicuius personæ addere; prædicta tamen semper arbitror limitanda, nisi ex præcedentibus vel subsequentibus aliud appareret, vt supra dixi*, hæc Soc. vbi etiā aduertit, quòd quotiescunque Notarius aliquid delet vel addit ex his, quę potest, in fine debeat expressam facere mentionem illorum eorundem verborum, quæ deleuit, vel addidit, & non sufficit dicere, quòd totum quod deletum est & intra lineaturam positum, in tali paginà valeat, quia paria sunt, non facere aliquem attestationem seu excusationem expressam, ac obscurè vel dubiè illam facere. Debet etiam se subscribere Secretarius in fine cuiuslibet Actus Iudicialis, v. g. in fine Examinis cuiuscumque testis, noficationis, &c. & non sufficit, quòd se subscribat solùm in fine totius processus. Ita Rodriguez & Perlellus, quos sequitur noster Lezana vbi supra num. 11. licet oppositum sentiat Peirinus.

Maximoperè autem Notario vel Secretario curandum est, ne relinquat scripturas ad processum spectantes in loco aliquo, vbi videri possint ab alijs, & hoc propter multa inconuenientia, quæ inde sequi possunt, tali enim modo veniretur in notitiam Testium, & aliarum rerum, quæ sub secreto manere debent, debet igitur similes scripturas sub aliquà claue tenere custoditas, vbi securæ sint.

Formularium & stylus à Notario vel Secretario obseruandus in quàlibet actione, habetur in secundà parte suis proprijs locis.

ADDITIO QVINTA

Ad Caput decimumquartum.

QVoad hoc an scilicet denunciator Euangelicus possit esse testis in causà, quæ iam transijt in iuridicam, diuersa sunt placita, nam Aragonius 22. quæst. 33. art. 8. sentit, quòd non possit, & hæc opinio non displicet Peirino in formular. præstat. cap. 2. nu. 9. litt. D. vbi postquam retulisset sententiam affirmatiuam & negatiuam cum suis Authoribus loquendo in omni genere denuntiationis dicit, *prima itaque sententia potest amplecti in denunciatione Euangelicà, vel etiam in denunciatione Iuridicà in causis leuibus, in quibus neque dedecus, neque grauis pœna timetur, sed solùm agitur de pænis salutaribus*, & statim prosequendo concludit, *& aduerte, quòd Doctores pro vltimà sententià citati præsertim Aragon nolunt, vt Denuntiator admittatur in testem v.g. si quis Prælato tamquam Patri denuntiauit delictum aliquod, quod quidem delictum deinde sit ab alio eidem Prælato tamquam Iudici denuntiatum, non potest in hoc secundo Iudicio examinari tamquam testis, qui Prælato tamquam Patri illud idem delictum denuntiauit, quia semper habetur tamquam suspectus: Vnde cùm non possit intellectus noster vertices humanæ mentis penetrare, tutius est, vt prudens & charitatiuus Prælatus non examinet denuntiantem in foro Iudiciali cum periculo damnificandi proximum in re graui*: Hucusque Peirinus; & licet hæc sententia sit communis, pauci tamen casus erunt dabiles, in quibus ponderando qualitates denuntiantis & denuntiati sequenda sit, quod relinquitur Prudentiæ Prælati. Regulariter tamen loquendo opportet sequi sententiam communem, quòd denuntians Euangelicus possit esse testis idoneus in eodem casu, in quo fuit denuntiator Euangelicus, quando talis casus fuit per alium Iudicialiter denuntiatus. Ita Sotus de Secreto.

AD

ADDITIO SEXTA

Ad Caput Vigesimum quintum.

Hic in primà impressione facta Idiomate Hispano desij tractare de delictis in particulari & pœnis illis correspondentibus, eo quòd mihi persuaderem, eas in Constitutionibus cuiuslibet Religionis fuisse expressas, quibus se debent conformare tàm subditi quàm Prælati, quemadmodum constat ex priuilegijs, quæ refert Couarrubias in Compend. ver. Corr. Fratrum, specialiter ex illo Bonifacij VIII. concesso Minoribus, de quibus participant cæteræ Religiones, & videtur clarè patere ex Clementinà I. de Priuileg. cap. 1. vbi dicitur loquendo de Religiosis, *si quis verò præmissa, vel aliquid de præmissis attentare præsumpserit, per duos mēses subiaceat pœnis illis, quæ secundum eorum regulam vel statuta pro grauibus criminibus seu culpis eis consueuerunt imponi.*

Verùm quia dictæ pœnæ non ita in omnibus Religionibus expressæ sunt, ad petitionem aliquorum volui hìc ponere illas, quæ visæ fuerunt sufficientes, resumendo breuiter totum id, quod reperi in illis Authoribus, qui magis diffusè & prolixè de illis tractant, quemadmodum Bernardus Diaz. in praxi. Rodriguez tom. 2. qq. reg. Alderete lib. 2. cap. 15. vsque ad finem libri: Aretina in suà practicà criminali cap. 5. Iulius Clarus, Farinacius, & alij; & licet nouissimè P. Santorius vnum Tomum ediderit, quem inscripsit sub titulo districtionum pęnalium, vbi satis diffusè hanc pertractat materiam, attamen quia solùm procedit iuxta statuta suæ Religionis, difficile est illius doctrinā extendere ad omnes Religiones, quod tamen ego præstare intēdo, in illis nimirum casibus, in quibus per Constitutiones alicuius pænæ determinatæ expressæ non sunt pro aliquibus delictis. Vt autem clarius procedam, prius hìc aliqua notabo.

Primò, quando per Constitutiones alicuius Religionis pro aliquò delicto pœna expressa non est, recurrendum est ad illas, quas Ius Canonicum imponit Clericis, quòd si neque quidem in hoc expressa sit, nec per vllum statutum, ius ciuile, & Pontificium, recurrendum est ad pena ibi taxata proportionaliter Religiosis delinquentibus applicanda est seruatis seruandis. Ita Peirinus in

for-

formulario litt. S. cap. 3. num. 5. Rodriquez, Noster Thomas à Iesu & alij communiter.

Secundò, delicta Religiosorum seueriùs punienda sunt, quàm sæcularium, quia eorum culpæ cæteris paribus grauiores sunt. Peirinus supra litt. P. cap. 16. nu. 5. non solùm ratione Votorum Cap. qui bona 17. q. 1. sed etiam quia Religiosi maius à Deo lumen acceperunt, & cui plus datum est, plus exigitur ab eo. Tum etiam quia in iure Canonico aliqua delicta puniuntur in Ecclesiasticis, quæ tolerantur in sæcularibus, vt frequentatio domuū fæminarum, vt constat ex Cap. Clericus, dist. 81. Ludus alearum in cap. Episcopus dist. 35. Negotiatio, in cap. negotiatorem dist. 88. & similia. Quod signum manifestum est, delicta Ecclesiasticorum grauiora esse, ac proinde etiam maiori cum rigore punienda, quàm in sæcularibus, quod multò magis verum est in Religiosis, eo quòd eorum delicta Communitatibus perniciosiora sint, & grauiora scandala pariant, nec non maiora damna per suum malum exemplum generent, vt constat, ex cap. quali. 8. q. 1. Verum est, quia in Religionibus punitiones magis ad emendationem, quàm ad pęnam directæ sunt, quemadmodum prudētissimè aduertunt nostræ Constitutiones. p. 4. cap. 7. num. 2. semper rigor cum misericordià miscendus est, vt monet Gregorius magnus lib. 20. Moral. cap. 6. Vbi sic ait, *fit amor sed non emolliens, fit rigor, sed nō exasperans, fit Zelus sed non immoderatè sæuiens, fit pietas sed non plus, quam expediat, parcens,* & in lib. 8. Regist. Epist. 16. ind. 3. ait, *plerumque plus virium habet discreta in Correctione remissio, quàm in exequendà vltione districtio, quia illa subiectum, hac verò obstinatum & æmulum facit.* Quibus addit S. Augustinus ser. 26. ad Fratres in Eremo, *Melius est vt redarguamur de misericordià quàm de crudelitate in die nouissimo, superexaltat enim misericordia iudicium.* Et propterea Sacrum Concilium Tridentinum tractando de hoc puncto sess. 13. de reform. cap. 1. dixit, *si autem ob delicti grauitatem virgà opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordià Iudicium, cum lenitate seueritas adhibenda est,* per hoc tamen non tollitur delictorum castigatio secundum qualitates suas, quia *charitas non est, sed languor, malos humores non corrigere,* cap. non put. 23. q. 5. Lenitate tamen potiùs vtendum est cum delinquente humili & suam culpam recognoscente, rigore autem cum rebelli & obstinato.

Tertiò, quando delinquens non est capax ad sustinendam pęnam taxatā in lege, vel Iure, debet illi applicari alia æquiualens, & quando pœna in Iure est statuta pro clericis, quod semper contingit in delictis moderatis, in Religioso debet esse arbitraria, attentis circumstantijs.

Quartò, quando in Iure assignatur pęna depositionis vel similis abso-

solutè sine limitatione temporis, intelligendum est de pęna perpetuà, licet non exprimatur. Sic Bernardus Diaz.cap.138.quia depositum simpliciter intelligitur de deposito perpetuo iuxta Glossam in cap.dist.50.in glossa fin. *Similiter quando delictum habet pro pœnâ suspensionem ab officio, generaliter & absque vlla restrictione intelligitur de priuatione ab omni vsu Ordinis & iurisdictionis, hec enim omnia importat nomen officij in tali casu.* Ita Noster Lezana cum multis tom. 4. verb. suspensio.

§. 1.

De Inobedientiæ delicto.

Cùm in Religioso prima & principalis obligatio sit obedientiæ, non dubito, in omnibus Religionibus statutas esse pęnas pro transgressoribus secundum qualitatem delictorum. Prima communis est pœna carceris cum aliquibus alijs pęnitentijs, adiungendo illis etiam censuras & priuationes officiorũ; si adsit pertinacia, applicatur pœna statuta pro incorrigibilibus, quæ est expulsio, de quà agitur in capite vigesimo sexto.

Contra obedientiam debitam ratione Voti peccari potest vel non exequendo id, quod superior mãdauit, vel contradicendo illius mandatis & opponendo se illis, vel exhortandò alios adhoc, vt se opponant, aut opponendo se legibus & statutis Religionis. Ad hoc autem, vt imponatur pęna carceris, debet culpa esse grauis, sicut bene notat Santorius de pœnis c. 6. vbi aduertit, quòd Religiosus nõ ob quãlibet inobedientiã mortalem statim incarcerandus sit, sed solùm tunc, cùm vestita est graui aliquà circumstantiã v. g. contumaciæ, quæ tunc contingit, quando admonitus se non subijcit recognoscendo suam culpam: quia etiam aliquis prudens cæteroquin & cautus ex impetu coleræ vel alicuius passionis potest in obedientia deficere, & deinde se recolligendo suam culpam agnoscere, quæ per talem pœnitentiam expiari potest, vt minus dedecus causet, quàm carcer, licèt hoc dependeat à praxi cuiuslibet Religionis, quia in vnà carcer poterit esse nota magnæ infamiæ, & non in alterà. Verum est, quòd in transgressione præcepti alicuius, quod positum est per leges Religionis, vel à superiore in scriptis, vel in Visitatione hæc doctrina locum non habet, quia in his casibus semper supponitur contumacia, ac proinde præfata pœna carceris applicanda est, quemadmodum communiter per Constitutiones cuiuslibet Religionis statutum est, & in nostrà practicatur: licet huius executio cum multà maturitate facienda sit, attendendo ad circumstantias delicti & qualitatem delinquentis: quia iuxta illas minuitur vel augetur culpa inobedientiæ, & idem est in cæteris, non obstante, quòd pro delicto sit expressa pœna carceris,

sicut

sicut bene notat Sanchez lib. 6. Consiliorum ca.1.dis.21.num.11. qui adducit octo causas, ob quas delicti grauitas minuitur, & per consequens etiam pœnæ, nam cùm pœna incurratur proter delictum, si hoc decrescit, ratio postulat, vt ipsa pœna etiam minuatur.

§. 2.

De Vitio Proprietatis & de aliis annexis.

Religiosus professus cùm moritur, & constat eum fuisse proprietarium in re graui, nec dedit signum contritionis, priuandus est Ecclesiasticà sepulturà, & sepeliendus in sterquilinio cum parte pecuniæ, constat ex cap. Monachi de statu Monach. & ex cap. cùm ad magister. in eodem titulo, dixi cùm constat, quia ad applicandam hãc pœnam necessarium est, quòd clarè, & manifestè constet de culpà, quod valde difficile est, quia posset esse, quòd pecuniæ inuentæ apud talem essent depositum alicuius sæcularis, vel illas conseruàrit ad dandam elemosinam nomine sæcularis, qui illi dedit pecunias, vel fuerint datæ in ordine ad faciẽdam restitutionem, ad quam illum sollicitàrũt obseruato tempore opportuno, vel quòd habuerit licentiã ab aliquo Prælato Superiore datam oretenus, vel Prælatus fuerit oblitus, se talem licentiam dedisse: tandem si non constet, eum fuisse proprietarium, nec potest nec debet infligi dicta pœna, & si Prælatus secretò nouerit hanc culpam, hanc tamen pœnam publicam applicare nõ potest. Ita Portel. in dub. reg. verb. sepultura num. 11. Rodriguez tom. 3. qq. q. 56. art. 1. & præcipuè Nauarrus lib. 3. consiliorum de sepult. Cras. 16. quem alij sequuntur.

Vbi satis doctè & piè de hàc materià loquitur. Et aduertendum est, quòd in cap. super quodam de statu Monachorum, vbi dicta pœna proprietarijs imponitur, fit sermo de eo, qui semel admonitus à Prælato noluit resignare propriũ, quod contra regulam possidebat. Ita præfati Authores.

Illis, qui in vità sunt proprietarij, correspondet pœna priuationis vocis actiuæ & passiuæ per duos annos ex Concilio Tiridentino sess. 25. cap. 2. de Regul. hanc tamen pœnam non incurrunt ante sententiã Iudicis, & licet secundum C. ad monast. de statu Monach. deberet illis applicari pœna expulsionis ex Religione, tamen hodie hoc Ius est correctum non solùm per cap. fin. de regul. vbi expulsio in pœnã carceris mutata est, vt bene notat Sanchez lib. 7. summæ cap. 19. & alij, sed etiam per noua decreta de Apostatis & eiectis, de quibus tractatur in capite 26. Bene tamen notant noster Doctissimus Lezzana tom. 1. cap. 6. num. 59. & noster Thomas à Iesu, quòd supradictæ pœnæ comprehendant solùm religiosos, qui possident rem notabilem contra voluntatem superiorũ: non tamen illos, qui sine licentià alienant vel consumunt pecunias

vel

vel res æquiualentes, etiamsi sint in quantitate, quia loca Iuris loquũtur de his pœnis solùm in ordine ad illos, non verò in ordine ad istos, qui quamuis peccent contra votum paupertatis, in rigore tamen non dicuntur proprietarij, nec proprietarij incurrũt aliquam excommunicationem Iuris, hæc enim in eo non datur, sicut notat Sanchez cap. 20. num. 11. 12. & 13. quidquid alij dicant.

Pęnæ statutæ contra eos, qui alienant bona Conuentus, constant ex Bullà Clementis VIII. de largitione munerum confirmatà ab Vrbano VIII. quæ passim reperitur in Authoribus, & casu quo in aliquo regno vel prouinciâ non esset recepta, ex contentis tamen in illâ colligi facile potest, quid faciendum sit: Potest etiam videri Rodriguez tom. 2 quæst. 55. art. 1. circa illos, qui dissipant bona Conuentus, licet illa non dent extraneis; videri etiam possũt Bullarium magnum & Authores moderni, Decreta noua confirmata ab Vrbano VIII. circa alienationem per census perpetuos seu Vitalitios, Hypothecam, & alia, in quibus Regulares alienant dominium rerum mobilium, vel pecunias ad cambium, vel mutuò accipiunt cum solutione lucri cessantis aut damni emergentis sine expressà licentià Congregationis Concilij Trident. de quo videndus est noster Lezana tom. 1. c. 10. n. 2. & 3.

Religiosus conuictus de furto vel latrocinio deponendus est ex cap. Presbyter dist. 81. & cap. tuæ de pœnis, vbi Innocentius III. censuit clericos in l[...]inijs deprehensos degradari debere à suis ordinibus, & in arctum monasterium detrudi, vbi aduertit Bernardus Diaz. in suà practicà cap. 90. quòd hæc degradatio intelligenda est de Verbali, non de actuali, & quamuis certum sit, textus citatos in specie loqui solùm de Clericis, debent tamen applicari Religiosis attendendo semper ad qualitatem delicti & personarum, quando per leges & statuta Religionis non sunt penæ assignatæ, etsi Religiosus esset latro famosus vel diu continuaret furta, licet Rodriguez. par. 39. art. 1. dicat, talem expellendum esse ex Religione veluti incorrigibilem, in hoc tamen casu & similibus attendendum est ad ea, quæ dicuntur in capite 26. loquendo de pęnà Expulsionis.

Si aliquis Religiosus furaretur calices, Patenas vel similia, dirumpendo portas, parietes vel fenestras Ecclesiæ, aut armaria vel cistas in quibus prædicta custodiuntur, ipso facto est excommunicatus cap. conquæstus de sent. Excommun. & tamquam talis illicò denuntiãdus est & publicandus. Syluester verb. furtum num. 7. non incurreret tamen dictam censuram ille, qui accipiendo clauem furtiuè, vel aperiendo cum aliâ extraheret aut furaretur prædictas res, quia talis non dicitur effringere portas Ecclesiæ, licet mereatur alias pęnas condignas suæ culpæ iuxta arbitrium Iudicis, additque Rodri-

driguez vbi supra art. 2. quòd ad incurrendam ha a, excommunicationem requiritur, quòd aliquis simul furetur prædicta, & effringat portas vel fenestras aut parietes, & non sufficiat committere vnum tantùm ex his delictis.

Aduertatur, quòd maiorem pœnam mereatur Religiosus, qui furatur bona sui Conuentus, quàm ille, qui diripit bona aliena, tum quia quemadmodum bene notat Anton. Faber. §. alia deinde, instit. de publ. Iudic. vbi ait, familiarem vel seruum, aut iuuantem illum debere suspendi pro primo furto; quis enim securus erit à latronibus domesticis, si maior pœna illum non coercet? tum etiam propter magnam perturbationem & inquietudinem, quę ex furtis monasteriorum sequitur, tum denique propter maiorem facilitatem illa committendi, & continuandi.

Religiosus exercens illicitam negotiationem est excommunicandus ex C. secundum ne cleric. vel Monach. vbi dicta negotiatio clericis Ordinis Sacri interdicitur, nec nō Ordinum minorum, si habeant beneficium aliquod, sub pœnâ Excommunicationis maioris, quę tamen teste Nald. verb. clericus nu. 36. cùm non sit latæ sententię, sed ferendę, non incurritur ipso facto. Verum est, quòd hęc pœna imponenda non sit Religioso negotianti pro alijs exhibendo nummos, & occultò intrando societatem, quia secundum Nabaccum, Azorium & alios hoc prohibitum non est.

Religiosus Vsurarius ab officio suspendendus est ex cap. præterea de vsur. & si per hoc non corrigatur, debet degradari, vt docet Bernardus Diaz. cap. 88. citans Hostiensem in summâ de vsur. §. fin. ver. alia à Iudice, colligendo illud ex Canone 20. Concilij Elibertini relati in cap. si quis 47. dist. Incurrit etiam talis Vsurarius notam infamiæ, ac proinde incapax est Officiorum, nec potest esse Testis, quod docet Diaz. ex Panormitano, probabile tamen est, Episcopum posse eum ab infamiâ purgare, si veram egerit pœnitentiam, quæ omnia quamuis de Clericis dicta sint, accommodanda sunt Religiosis Vsurarijs.

Contra Religiosos falsificantes monetas extat Bulla Vrbani VIII. quę incipit in supremâ pastorali, solùm tamen se extendit ad Prouincias intra Italiam, sicut notat Diana part. 2. tract. 17. resolut. 30. & noster Doctissimus Lezana verbo Monetarij, videantur. Ex illâ inferri potest, quid possint facere Prælati contra Religiosos in hâc materiâ delinquentes.

§. 3.

De peccatis contra Castitatem.

Clerici committentes simplicem fornicationem debent suspendi, ex Glossâ in cap. Maximianum V. remoueantur dist. 81. quam sequitur Abbas in cap. ex parte num. 1. de testibus, quæ depositio debet intelligi tàm ab Officio (id est ab Or-

Ordine & Iurisdictione) quàm à beneficio, cùm verba sint absoluta, sic Bonacina disp. 3. de Cens. in communi q. 6. punct. 2. nu. 1. cum alijs communiter, & idem dicendum est de Religioso fornicante.

Cõtra Clericos cõcubinarios Panormitanus in c. at si clerici de Iud. & Bernardus Diaz. cap. 79. num. 3. sentiunt, quòd ob varios modos, quibus in iure agitur de isto delicto, non sit assignabilis pęna aliqua fixa & determinata, quia aliquando loquitur cũ maiori rigore, aliquãdo cũ minori, idcircò hoc relinquitur arbitrio prudentis Iudicis, qui bene perpendens circũstantias delicti debet esse magis vel minus seuerus: id ipsum dico de Prælatis Regularibus in ordine ad suos subditos. Attamen vt bene notat Bernardus Diaz supra num. 7. ad hoc vt Clericus sit concubinarius, non est necessarium, quòd in suà domo teneat concubinam, sed sufficit, quòd frequenter intret domum alienam, & de hoc constet ex famà Viciniæ, quod etiam in Religioso in Conuentu degente locum habere potest, & attendendo ad ea, quæ disponit Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 24. de reformatione contra Clericos concubinarios, Prælatus facile se poterit dirigere.

Contra Clericos moniales carnaliter cognoscentes in Canone Virginibus 7. quæst. 1. decernitur pęna depositionis ab officio, & beneficio, id est, ab omni Ordine Sacro & ab omnibus beneficijs, & insuper debet detrudi in arctum monasterium ad agendam perpetuam pęnitentiam, ita Bernardus Diaz. Vnde si detur casus (quod Deus auertat) in aliquo Religioso, colligi potest, quid agendum proportione seruatà. Monialis verò intra arctum carcerem debet perpetuò manere, vt constat in cap. impudicas 27. q. 1.

Clericum conuictum de hoc crimine cum filià Confessionis deponi debere, & per longum tempus carceri mancipari, docet Bernardus Diaz. supra cap. 28. colligit ex cap. fin. 30. q. 1. & ex cap. si quis eàdem causà & quæstione, & hinc colligi potest, quà pænà debeat puniri Religiosus, qui hoc scelus commisit, & cùm Iura relata dicant absolutè, *qui cum mulieribus, quæ ei fuerint sua peccata confessæ*, sufficit ad dictam pænam incurrendam, quòd vnica Confessio pręcesserit.

Quamuis in Iure non inueniatur pęna pro Clericis Virgines deflorantibus, tamen Bernardus Diaz. cap. 28. num. 2. ex Abbate & alijs sentit, debere deponi & corporaliter puniri, quod si per vim faciant, aggrauanda est pæna iuxta qualitatem delicti, & si hoc euenerit in puellà nondum aptà matrimonio, pęna debet augeri, si quidem vt videre est in Iulio Claro lib. 5. §. stuprum, pęnæ mortis subiacet talis stuprator.

In Capite Clerici de excessibus Prælatorum disponitur contra Sodomitas Clericos, vt perpetuò deponantur, sed postea Pius V. in suà Constitutione 28. quæ incipit hor-

rendum, omnes, & quoscunque Clericos sæculares & Regulares cuiuscunque gradus & dignitatis tàm dirum nefas exercentes omni priuilegio clericali, omnique officio, dignitate & beneficio Ecclesiastico priuauit, & per Iudicem degradari debere, potestatique sæculari statim tradi; quod intellige, si scelus est consummatum, & quamuis Salcedo in addit. ad pract. Diaz. cap. 86. conetur defendere dictas pęnas incurri, si semel committatur delictum, at melius Nauarrus in manuali cap. 27. num. 244. Rodriguez tom. 2. quæst. 29. art. 2. & alij sentiunt, sub dictis pęnis Pij V. solùm comprehendi, qui pluries nefas commiserunt, & sic respondit Gregorius XIII. ipsi Nauarro, vt ipse testatur.

At quia Pius V. loquitur de Clericis sæcularibus & Regularibus, & Religiosus laicus nec est Presbyter, neque Clericus, non subiacet dictis pęnis, & idem dic de Chorista nondum in clericali ordine constituto, & hoc maximè tenet in materià pęnali, quæ non est amplianda, sed restringenda, sed applicanda est pęna proportionata.

Nota tamen, quòd iuxta commune placitum Doctorum teste Salcedo ad Diaz. cap. 86. litt. B. Sodomitam etiam occultum, & etiam post adimpletam pęnitentiam esse suspensum ab executione Ordinum, & si interim celebrauerit, fieri irregularem, sed cùm hoc sit pro foro conscientiæ, & peccatum sit occultum, tàm in suspensione quàm in Irregularitate poterit Episcopus dispensare vigore Trident. sess. 24. cap. 6. de reformat. Nihilominus oppositum tenet Bonacina vbi suprà cum Nauarro & alijs affirmans, neque suspensionẽ neque Irregularitatem incurri in dicto casu occulto, quia hæc non inueniuntur expressa in Iure, ac per consequens non teneri Clericum in foro conscientiæ abstinere ab Officio, beneficio, nec aliquid restituere ante Iudicis sententiam.

Contra Clericum in Sacris Raptorem, si hoc faciat causà matrimonij contrahendi, aut in hoc pręstet consilium, auxilium, aut fauorem, extat pæna depositionis absolutæ ab exercitio Ordinum, quos habet iuxta Decretum Trident. sess. 24. cap. 6. de reformat. matrim. & idem dicendum est de Religioso. Si verò non rapuerit causà matrimonij contrahendi, puniri debet alià pęnà pro modo culpæ, vt docet Salcedo ad Diaz. cap. 138. quòd si Raptor fuerit Religiosus laicus vel non Clericus, puniendus erit pænà proportionatà arbitrarià. Quando autem Religiosus professus, & si non fuerit raptor, de facto matrimonium contraxit siue clam siue palam, prætetquam quòd manet excommunicatus ex Clementina 1. de consang, nulli tamen reseruata est, vt docent Nauarrus cap. 27. nu. 141. Sairus lib. 3. cap. 33. & alij subdũt, quòd sit ab inquisitoribus puniẽdus tamquam vehementer suspe-

ctus

ctus de hæresi, quia per hoc factũ videtur approbare sensum hæreticorum nostræ ætatis Vota Religiosorum damnantium & asserẽtium licere illis matrimonium. Ita Rodriguez tom. 3. quæst. 1. art. 1. Peirinus ad constitut. 9. Pauli V. num. 20. Diana multos referens p. 4. tract. 7. resolut. 5. Carena p. 2. tit. 17. num. 10. Farin. q. 187. nu. 71. & alij communiter. Vnde in hoc crimine puniendo non se possunt intromittere Prælati Regulares, idem dicendũ est de contrahentibus sponsalia de futuro, quia suspecti sunt saltem leuiter de hæresi, vt docet Bordonus in suo Tribunali c. 22. n. 56.

§. 4.

De Delictis Religiosorum circa Sacramenta.

Quia Religiosi non Sacerdotes, qui vel missæ sacrificium faciunt, vel Sacramentum pœnitentiæ administrant, pertinent ad Tribunal sacræ inquisitionis, nihil possunt efficere Prælati Regulares contra illos, sed debent denuntiare & tradere ministris inquisitionis.

Sed hic se offert vnum dubium, annimirum si aliquis non Sacerdos, simulans tamen se talem, inciperet dicere missam, illam tamen non finiret, vel exciperet confessionem, non tamen absolueret, an hoc crimen spectet ad inquisitionem. Partem negatiuam tenent Rodriguez tom. 2. quæst. 28. art. 2. Carena p. 2. tit. 11. §. 3. Diana p. 4. tract. 7. resolut. 11. alios referẽs, quia in Bullis Gregorij XIII. requiritur, *Confessionem audire & absolutionem impartiri*, quod in hoc casu nõ inuenitur, tum etiam quia ad abusum Sacramenti opus est, quòd concurrant omnia illa, quæ verus Confessarius faceret, ac proinde non sufficit confessio sine absolutione, & idem est in casu missæ. Sed oppositum docent Bonacina p. 2. de sigillo nu. 2. Bordonus vbi suprà num. 15. quia audiens confessionem sine absolutione, & celebrans partem missæ ante consecrationem abutitur his duobus Sacramentis, & illis magnam iniuriam facit, licet enim non sint partes essentiales, sunt partes integrales: Vnde saltem leuiter redditur talis suspectus de hæresi, & hoc mihi probabilius videtur; quam sententiã optimè fundat P. Lezana consultatione 21. à num. 52. cum sequentibus.

Ad primum fundamentum oppositæ sententiæ dico cum Bordono, quòd illa clausula non est in parte dispositiuà Bullarum, sed in narratiuà, quæ licet influat ad disponendum ex parte Legislatoris decernentis omnia, quæ ad occurrendum malis impostlerum futuris conuenientia iudicat. Et hoc ita se habere in nostro casu, videtur constare ex clausulà dispositiuà Bullæ Gregorij XIII. *ibi confessiones audiunt*, per quam non excluditur absolutio; neque per inclusionem vtriusque in clausulà narratiuæ excluditur alterum tãtùm, cum possit contingere vnum sine al-

altero. Vnde ſicut ille, qui à peccatis abſolueret, quæ non audiuiſſet cōprehēderetur, ita & ille, qui ab auditis non abſolueret, comprehenditur, in vtroque enim caſu ſe fingit Confeſſarium, & decipit fideles cum irriſione Sacramenti, & id ipſū conſtat ex Bullà Clemētis VIII. cuius verba in diſpoſitiuà ſunt hæc. *Statuimus vt quicunque non promotus ad Sacrum Presbyteratus Ordinem repertus fuerit miſſarum celebrationem vſurpare, vel Sacramentalem confeſſionem audire, a Iudicibus Sacræ Inquiſitionis puniatur.* Id ipſum ſtabiliuit Vrbanus VIII. in Bullà, quæ incipit, Apoſtolatus officium, editâ anno 1628. Nec valet dicere, ille qui non abſoluit, non facit Sacramentum, quia nec ille, qui abſoluit, facit Sacramentum, cùm omnia, quæ facit, nulla ſint, quod enim intenditur puniri, eſt illa fictio & ſimulatio faciendi, & abuſus Sacramenti, quæ omnia ſatis manifeſtantur exponendo ſe ad faciendam, & de facto facere aliquam partem, cum quo manet etiam ſatisfactum ſecundo argumento primæ ſententiæ. Et videtur mihi, quòd ſatis bene dicat, Souſa lib. 1. cap. 23. nu. 5. ſequendo noſtram ſententiam, nimirum non Sacerdotem iam veſtitum in ordine ad dicendam miſſam, dummodò non inceperit, non ſubdi Inquiſitoribus, licet Bordonus addat, quòd etiam in iſto caſu poteſt corrigi ab Inquiſitoribus, quia qui habet poteſtatem ſuper delictum conſummatum, habet ſuper inceptum, & ſuper attentatum.

Sacerdotes non habentes poteſtatem Iuriſdictionis ab Epiſcopo & à ſuis Prælatis, vel ſunt depoſiti, ſuſpenſi, aut degradati, licet non ſubdantur Inquiſitoribus audiendo confeſſiones, aut miſſæ Sacrificium celebrando, vt docent Rodriguez tom. 2. quæſt. 28. art. 2. in fine, & alij communiter citati à Carena part. 2. tit. 11. num. 15. & à Dianà parte 4. tract. 7. reſolut. 11. quia Bullæ relatę loquuntur de ijs, qui non ſunt Sacerdotes: nihilominus ex cap. placuit de pęnitentiâ diſt. 6. conſtat, debere ſuſpendi à gradu poteſtatis ac Iuriſdictionis habitualis receptę in Sacerdotio, ita vt nunquam ea poteſtas ac Iuriſdictio habitualis in actum redigatur recipiēdo actualem Iuriſdictionem, niſi Sacerdos talem egerit pęnitentiam, vt ad ipſum gradum ſeu exercitium reſtitui mereatur. Ita Rodriguez vbi ſupra ar. 1. addens, Regularem in iſto caſu, iuxta Ius ſupra relatum, videri poſſe ſuſpendi etiam à celebrandà miſsà per aliquod tempus, ait enim textus, *gradus ſui periculo ſubiacebit*, & cùm loquatur abſolutè, non ſolùm de gradu Iuriſdictionis habitualis receptæ, ſed etiam de gradu Sacerdotis accepto in ordine ad conſecrandum corpus Chriſti videtur intelligi.

Contra Sacerdotes dicentes plures miſſas quàm vnam extra diem Natalem Domini vel aliquem caſum

sum permissum, non inuenitur in Iure aliqua pœna determinata, ac proinde relinquitur ad arbitrium prudentis Iudicis attendendo ad circumstantias casus. Ita Menochius de arbitrar. casu 407. nu. 5. sequens Bernardum Diaz c. 35. & alij communiter. Et licet Genuensis in praxi cap. 64. dicat, Neapoli pluries celebranti eàdem die fuisse impositam pęnam triremium per 3. annos & suspensionis à missæ celebratione, addit tamen, præfatam pœnam triremium impositam fuisse ob celebrationē duarum missarum eodem die auaritiæ causâ, idest, pro lucro Eleemosinæ. Vnde ait, si hoc euenerit ob alias causas, licet non adeò vrgentes, non esse puniendum pęnà adeò rigorosà, & licet Maiolus li. 3. cap. 15. sentiat, talem celebrando manere irregularem, hoc tamē certum non est, dum à Iudice non habuit sententiam, & non fuerit infamatus de delicto publico. Videatur Sanchez lib. 6. consil. c. 3. dub. 6. num. 14. Siluester verb. crimen. q. 3. Toletus lib. 4. c. 74. Nec hoc delictum spectat ad Inquisitores, vt bene notat Bordonus, quia talis quamuis peccet grauiter contra dispositum in cap. sufficiat 25. de consecrat. dist. 7. & cap. consul. 3. & cap. 12. referente de celebrat. miss. sed non redditur suspectus de fide. Secus autem dicendum est, si verus Sacerdos in aliquà missarum, quas dicit, vel nō consecrat, vel consecrat solùm in vnà specie, vel consecrat materiā iam consecratam in alià missà, siquidem in hoc talis comparatur cum non Sacerdote celebrante, quia vterque fingit celebrare, nec obstat, quòd vnus habeat potestatem, alius non, quia comparatio fit respectu actus simulati, & non potestatis. Tum quia sic celebrans est Idololatra quoad actum externum, & alios in re grauissimà circa res fidei seducit: Similiter qui hostiam iam consecratam de nouo consecrat, abutitur formà, siquidem applicat materiæ ineptæ, qualis est materia iam consecrata, vbi non est substantia panis nec vini, quæ secundum fidem requiritur ad consecrandum. Vnde qui hoc facit, malè videtur sentire de rebus fidei, ita Bordonus vbi suprà n. 11. cum alijs.

Non me latet Patrem Ignatium à Lupo Reformatorem Seraphici Francisci in comment. Edictorum Sanctæ Inquisitionis p. 2. lib. 14. dist. 1. ar. 3. postquam suspitionem de hæresi diuidit in leuem, quæ ex leuibus fundamentis, in grauem, quæ ex grauibus, & in vehementem seu violentam, quæ ex vehementibus seu violentis fundamentis nascitur, dicere, non esse denūtiandum in Tribunali Sacræ Inquisitionis, & in sui fauorem citat praxin Neapolitanam, Simancā & alios, & si ei obijcias, Romanos Inquisitores posse procedere contra suspectos de Hæresi nō solùm vehementer & grauiter, sed etiam leuiter, vt constat ex C. Contumacia, & cap. Accusatus in principio de hæreticis in 6. Respondet, leuē suspitionem in dictis locis dici talem.

lem per comparationem ad grauem & vehementem, quæ in se grauis esse debet Iudicis arbitrio ex Glossæ in cap. Excommunicamus 1. §. qui autem de hæreticis. & addit, ita explicari debere Doctores docentes in hoc crimine procedi posse contra quoscunque pro quàuis etiam leui suspitione, quia non loquuntur de illà, quæ in se leuis est, sed grauis, licet dicatur leuis comparatione factà cũ grauissimà, vehementi, seu violentà, quæ doctrina valde notanda est tàm pro dictis, quàm pro dicẽdis, & alijs multis casibus, vt neq; per excessum, neque per defectum peccetur, sed magnà prudentià opus est ad praxin.

Circa Sacerdotem, qui celebrando missam non recipit Sanctissimum Sacramentum, est dubium, an tale delictum spectet ad tribunal Sacræ Inquisitionis. Cespedes disp. 100. exempl. nu. 1. sentit, quòd ad illud non spectet, possit tamen Episcopus contra talem delinquẽtem procedere, etiamsi Regularis sit, ex Trident. sess. 22. c. 8. de sacrificio missæ. Alij sentiunt, pertinere ad Inquisitionem, & non sine graui fundamento, quare vtrumq; probabile iudico, dum Domini Inquisitores non declarant ad ipsos pertinere. Pœna autem assignata pro hoc delicto in C. relatum de consecrat. dist. 2. docet Bonacina de Censuris d. 3. q. 3. p. 3. nu. 5. esse, vt talis excludatur per annum à participatione Corporis & sanguinis Domini.

Ille qui inchoatam missam non absoluit sine iustà & legitimà causà ex cap. nihil 16. q. 1. subiacet pœnæ Excommunicationis maioris, & ex C. nullus Episcopus de consecrat. dist. 1. pœnæ suspensionis, quæ tamen pœnæ non sunt latæ, sed ferendæ, vt docent Bordonus tom. 2. resolut. 56. q. 26. nu. 134. quia licet in cap. nullus Episcopus. vbi suprà dicatur, sit suspensus, nam ex naturà suà Verbũ *sit* nõ significat pœnã latam, sed ferendam, vt doctè notauit Nauarrus, in man. c. 27. n. 12. loquendo de clausulà frequenter appositá *anathema sit*, quæ quando loquitur de Hæreticis, supponit Excommunicationem latam contra hæreticos in cap. ad abolendam, & in cap. excommunicamus. de hæreticis, sed in canonibus de fide non definientibus pœnæ nõ sunt latæ sed ferendæ, vt constat ex Glossa Cap. Generali 25. q. 1. c. si quis dist. 23. de vità & honestate Clericorum, & colligitur ex dist. 1. ferè per totum.

Confessarius frangens sigillum Confessionis deponendus est non solùm ab officio Confessarij, sed etiã à quocunque munere Sacerdotali, ac perpetuò detrudi in monasterium. Sic Diana p. 5. tract. 11. resolut. 51. cum alijs, & constat ex cap. si Sacerdos de pœnit. dist. 6. aduertit tamen Diana cum Octoganià & alijs, eos non mereri hanc pœnam, qui non sunt Confessarij, licet aliunde teneantur seruare sigillum, & peccent grauiter frangendo illud, nec etiam Confessarius, qui reuelat aliquem defectũ ignominiosum, quem nouit ex cõfessio-

fessione, nec ille qui loquitur de peccatis in confessione, auditis cũ ipso pęnitente sine eiusdem licentià, sed tales puniendi sunt alijs pęnis minus rigorosis, sed prædictam pęnã meretur & incurrit solus Confessarius, qui alicui alteri reuelat peccata in Confessione audita, Ius enim solùm de isto loquitur. Nec iste incurrit irregularitatem, vt docent Doctores communiter, quia non inuenitur in Iure.

Nec hoc delictum pertinet ad Inquisitionem, nisi in aliquo casu esset delictum admixtum cum aliquà circumstantià hæresis vt si malè sentiret de Sacramento confessionis, sic Castro Palao tract. 23. d. vnicà p. 19. §. 1. nu. 14. Thesaurus verb. Confessio cap. 4. Bordonus vbi suprà q. 25. nu. 47. Carena p. 2. tract. 17. §. 23. num. 91. Diana p. 4. tract. 8. resol. 95. cum alijs, nec inuenio authorem contrarium affirmantem. Vnde Confessarij sæculares à proprio Episcopo; Regulares verò à proprio Prælato debent puniri.

Confessarius qui in scriptis absoluit vel excipit confessionem pęnitentis absentis peccat mortaliter, & ipso facto incurrit excommunicationem maiorem reseruatam Papæ ex decreto Clementis VIII. edito die 30. Iunij anno 1602. & addit Bordonus, hanc prohibitionem æqualiter se extendere ad confessionem & absolutionem sigillatim, cùm quælibet sit pars essentialis Sacramenti. Aduertit tamen, quòd Prælati Regulares per sua priuilegia possint absoluere ab hàc censurà. Videatur Bonacina de pęniten. q. 4. p. 5. neque hic casus pertinet ad Inquisitionem, sicut nec eorum, qui non obseruant præceptum Ecclesiasticũ annuæ Confessionis & Communionis, nisi sufficienter admoniti ab Episcopis & Parochis, quemadmodum annuè fieri solet, non obediant, quia in hoc casu iam ad inquisititores pertinebit delictũ, sicut & eorum, qui transacto vno anno admoniti non procurant absolui ab Excommunicatione, quã incurrerunt, nam tales sunt suspecti de Hęresi. Sic Bordonus, q. 25. nu. 50.

Regulares extra suos conuentus cõcionantes sine licentià Episcopi puniendi sunt iuxta qualitatem & circumstantias delicti, regulariter eorum pęna est suspensio ab Officio Prædicatoris, eàdem pęnà digni sunt, qui licet habeant licentiã concionandi, prædicant tamen miracula falsa vel incerta, vel prophetias nõ fundatas in sacrà scripturà euulgant, similiter si in concionibus detrahant Episcopis aut alijs Prælatis, vt constat ex Concilio Lateranensi. sess. 11.

An dictas culpas castigare spectet ad Episcopos, sicut constat ex Bulla Gregorij XV. quæ incipit Inscrutabilia, vel pertineat ad prælatos Regulares præcipuè in Regnis Hispaniarum propter specialem Bullam Vrbani VIII. circa hoc videri potest Diana p. 7. tract. 12. resol. 25. & Nouarius in Lucernà citatus à Dianà.

Delicta quæ committunt Regulares sollicitantes in confessione, & tractantes de Conceptione Beatissimæ Virginis contra Decreta, quæ de his existunt, pertinet ad Inquisitores, & idcircò non ago de illis.

§. 5.

De Delictis pertinentibus ad varias species.

Quoad pænas, quæ correspondent homicidæ illi, qui cum effectu præbet venenum, qui enormiter percussit, qui procurauit abortum fætus animati vel non animati, videantur Rodriguez tom. 2. q. 34. & deinceps, Nauarrus de priuileg. consi. 7. Bernardus Diaz vbi supra, Bonacina de cens. d. 2. q. 3. p. 16. Diana 3. p. ar. 1. resolut. 27. & alij, qui passim de his rebus disputant, breuitati consulens abstineo.

Pænæ correspondentes blasphemis (dummodò blasphemia hæretica non sit, tunc enim pertinet ad Inquisitores ex Bullà Pauli V. editâ anno 1606. incipiente Romanus Pontifex) sunt arbitrariæ, si pæna assignata in C. si quis per Capillũ 22. q. 1. per non vsum cessauit, vt docent Hostiensis, Panormitanus, Ioann. Andr. quos refert & sequitur Bernardus Diaz C. 100. sed valde notanda est Constitutio Pij V. innouatiua dispositionum Concilij Lateranẽsis sub Leone X. sess. 9. vbi ait præfatus Pius V. *quicunque Clericus in hoc blasphemiæ crimen incurrerit, pro prima vice fructibus vnius anni omnium & quorumcunque beneficiorum fuerũ: pro secundâ beneficijs ipsis priuetur; pro tertiâ omnibus etiam dignitatibus exutus deponatur, & in exilium mittatur: quòd si Clericus nullum obtinuerit beneficiũ, pænâ pecuniariâ vel corporali pro prima vice puniatur, pro secundâ carceribus mancipetur, pro tertiâ verbaliter degradetur, & ad triremes mittatur.* Hucusque loquitur de blasphemijs contra Deum & Beatissimam Virginem, & statim prosequitur, *qui reliquos sanctos blasphemauerit, pro qualitate blasphemiæ atque personæ arbitrio Iudicis puniatur*, vnde Prælati Regulares inferre poterunt, quid possint & debeant facere contra blasphemos.

Periurus potest ordine & beneficio priuari. in cap. Presbyter 81. dist. vt notat Panormitanus in cap. querelam de Iureiur. in 2. not. probat illud etiam ex cap. cùm non ab homine de Iudic. & cap. si quis Episcopus dist. 50. Verum est, quòd licet Rebuffus tract. de pacificis possessor. p. 37. cum alijs sẽtiat, esse communem opinionem, quòd periurus non sit priuatus de facto ipso Iure, sentit tamen opinionem contrariam posse in puncto Iuris sustineri, sed cum communi sentiendum est, ac per consequens Regularis periurus potest deponi ab Ordine & à beneficio, si habeat, vel loco illius ab Officio.

Religiosus conuictus de peccato Simoniæ puniendus est pænis, quas assignat Pius V. in Bullà incipiẽte, Cùm

Cùm primum in ordine, quia generaliter loquitur, & sic tàm Clericos sæculares, quàm Regulares comprehendit. Videatur in Bullario,& in modernis Authoribus.

Conuictus de falso testimonio teste Gratiano in cap. si Episcopus dist. 50. debet ab officio deponi & in monasterium detrudi, loquitur de Presbyteris & Diaconis, sed aduertit Salcedus apud Bernardum Diaz, Reum testimonij falsi ab hàc pænà excusari in multis casibus. Primò si falsitas non sit nociua, sed tunc debet puniri pænà extraordinarià. Secundò,si falsitas commissa sit circa accidentalia causæ. Tertiò si falsitas sine dolo commissa sit, nempe per errorem, falsitas enim non committitur sine dolo, l. nec exemplum si quis de Curio C. de fals. Quartò si falsum testimonium dicatur non interposito Iuramento, sed aduertit bene Rodriquez tom. 2. q. 31. ar. 2. quòd cum in atrocissimis delictis puniatur conatus, etiam non secuto effectu, sollicitans ad falsum testimonium, eàdem pænà debet puniri: ex quibus habent Prælati, quam pęnam debeant imponere Religiosis in hoc deficientibus, quamuis vt notat Diaz. cap. 93. in hoc maximè debeat attendi qualitas causæ iuxta qualitatem damni secuti; & grauius in criminalibus quàm in ciuilibus debet puniri.

Illi qui in communitatibus seminant discordias, arbitrio Iudicis puniẽdi sunt pro qualitate personæ ac excitatæ seditionis. Ita Rodriguez q. 31. ar. 4. ex cap. si quis Monachus 90. dist. monens ob euentum pęnam debere augeri, aut minui, grauioremque esse seditionem, quæ aduersus maiores excitatur.

Clerici maledicentes debent cogi ad petendam veniam à personà offensà ex C. Clericus maledictus 46. non tamen possunt obligari, vt coram Iudice & alijs bonis viris dicant se mentitos fuisse. Ita Rodriquez art. 30. qui addit, quòd si Religiosus conuincatur, quòd sit notabiliter maledicus, & hic sit assuetus, potest Iudex eum obligare ex officio, vt dicat, se mẽtitum fuisse, quod à fortiori procedit de eo, qui malè loquitur contra superiorem. Vnde in hoc Iudices debent procedere spectatà qualitate personarum, rerum quæ dictæ sunt, loci & temporis. Nec obstat dicere, quòd Sacerdos maledicus iuxta Ius Canonicum pęnà palinodiæ non punitur, quia hoc procedit (ait Rodriquez) regulariter: at Ius non vetat, ne tali pęnà puniatur Religiosus assuetus maledicere, cùm Religionibus graue damnum sequatur ex maledicentibus: sed addit ipse Author, maledicum Sacerdotem non esse obligandũ ad recãtãdã palinodiã, quamuis contra alium hoc crimen perpetret.

Accusator vel Calumniator non probans delictum, de quo accusauit, puniendus est pęnà talionis, quæ scilicet est illa, ad quam accusatus condemnandus erat, si delictum probatum esset. ex c. Calumniator

2.q.3.vt probat Diaz cap.65.nu.3. si tamen talis pœna esset pro Accusatore improportionata, debet dari alia æquiualens,v.g.pœna verberationis,additque duo,primum, quòd Clericus in probatione debeat suspendi ab officio & beneficio,donec Innocentiam suam purget, vt habetur in cap. fin. 5.q.6. idque quamuis accusans intenderet solùm pænitentiam & non pænam. Secundum,quòd si Clericus, qui obijcit crimen in personã Electi aut postulati, deficiat in probatione, maneat suspensus per tres annos à beneficijs Ecclesiasticis,& si eo tẽpore se temerè introduxerit in ea,ipso Iure maneat priuatus in perpetuum, nisi manifestissimè constiterit, eum fuisse motum causa probabili & sufficiente,quæ excusat à vitio Calumniæ,probat ex C.de elect.in 6.hæc tamen pæna non extenditur ad delicta aliarum materiarum. Nec incurruntur istæ pœnæ,quando de delictis est fama publica,& accusans credens tali famæ fecit accusationem. Sic Baldus in l. fin. C. si seruus aut liber. lib. 10. quem refert & sequitur ipse Diaz, qui videndus est cum suo Scholiaste.

Reuelantes secreta Religionis puniendi sunt pænà arbitrarià iuxta qualitatem delicti & personæ,hoc delictum multò maius est,quando hæc secreta reuelantur sæcularibus;& ministris, qui tenentur seruare secretum sub Iuramento, debetur pæna taxata pro periuris. Rodriquez q.36.ar.3.

Aperientes & legentes litteras sigillatas aliorum peccant grauiter, & debent grauiter puniri iuxta qualitatem delicti arbitrio Iudicis,qui attendere debet ad nocumentum, quod causatur, & ad qualitatem personarum, ad quas litteræ directæ sunt; qui autem illas aperiunt & comburunt, etiamsi non legãt, merentur pænam falsarij secundũ Panormitanum in cap. cùm olim de officio delegat. & Baldus in l. Paulus ff. de fals. nisi excusentur ratione paruitatis materiæ, vel alterius causæ licitæ suo loco videndæ.

Scribentes litteras & non se subscribentes puniendi sunt pænà arbitrarià, & in nostrà Religione grauius est delictum ratione præcepti impositi à Generalibus.

Regularis, qui Reum extrahit è manibus Iustitiæ, punitur pænà arbitrarià, sed minus rigorosà,quia ferè semper hoc fit non ex cõtemptu potestatis sæcularis, sed ex charitate minus ordinatà.

Assistentes lusibus illicitis,vel ludentes ludis prohibitis pænà arbitrarià debent puniri iuxta qualitatem delicti. Aduertit tamen Rodriq. q.38. ar.1. quòd Religiosi possint ludere recreationis gratià cessante scandalo.

Clericus de quo cõstiterit se inebriare,per spatium 30. dierum debet priuari communione, vel pænà corporali puniri. ex cap. fin. 35. dist. Idem dic de Religioso. si verò assuetus fuerit vitio ebrietatis, etiam debet mancipari verberibus & carceri,sub pane & aquà. Ita Rodriquez q. 37. ar. 1. inspectà tre-

frequentatione Vitij, personarum qualitate, & adstantium scandalo.

Si aut ob ebrietatem aut voracitatem euomat quis Eucharistiam, damnari debet ad agendam pœnitentiam diebus 70. arbitrio Iudicis, vt constat ex cap. si quis per ebriatatem de consecr. dist. 2. ita Bernardus Diaz c. 41. num. 2. videatur Siluester verb. Euch. 2. §. 9.

§. 6.

De Apostatis & Fugitiuis.

Sine fundamento prætendunt aliqui confundere Apostatas cum fugitiuis reputando eos pro eodem, quia in rei veritate inter se multũ differunt Apostata & Fugitiuus. Apostata propriè est ille, qui fugit ex Religione cum animo non redeundi, siue relinquat habitum, siue non, & si non habeat quis talẽ animum, non erit Apostata. Fugitiuus est ille, qui fugit, vt vagetur cum animo redeundi ad Religionem, siue deponat habitum, siue non. Ita communiter Doctores cum D. Tho. 22. q. 12. ar. 1. vnde infertur, quòd licet omnis Apostata sit fugitiuus, non tamen omnis fugitiuus sit Apostata, in quo non amplius est nobis immorandum.

Circa pœnas, quas tales incurrunt, reperio magnã varietatem inter Authores. Referam breuiter ea, quæ sunt magis certa. Non est dubiũ, quòd Apostatæ dimittentes habitum incurrunt ipso facto Excommunicationem maiorem ex c. vt periculosa clerici vel Monach. in 6. sic omnes Doctores: Difficultas est, an incurrant hanc Excommunicationem illi Apostatæ, qui non dimittunt habitum, sed cum illo incedunt, & habentur pro Religiosis? Peyrinus tom. 1. de subdito cum multis Authoribus, quos citat q. 1. c. 26. tenet, quòd ipso iure & ipso facto sint excommunicati, & probat ex capite citato *vt periculosa*. primò, quia in eo capite excommunicantur dimittentes temerè habitum suæ Religionis, vt illis subtrahatur periculosa vagandi materia, ergò siue habitu retento siue dimisso temerè recedẽdo ad euagandum excommunicatus erit, nam semper vitiosa est vagatio cum habitu ac sine illo, imò magis periculosa cum habitu, quia cum illo sibi & Religioni nocet, sine habitu verò sibi soli.

Secundò probat ex duobus priuilegijs, quorum vnum est ab Innocentio VIII. & aliud à Sixto IV. quæ refert Cassaruuios verb. Apostatę ab Ordine, in quibus excommunicantur ipso facto Apostatæ, citatque pro hac parte Mirandam tom. 1. q. 51. ar. 1. Sanchez lib. 6. cap. 8. nu. 11. Coriolanum & Naloum.

Tertiò probat, quia licet non dimittat habitum materialiter, dimittit tamen formaliter, quia Religionem deserit.

Contrariam sententiam afferentem, quòd ille, qui retinet habitum, nõ incurrat aliquam censuram Iuris, defendit neruosè Pater Bordonus tom. 1. resolut. moral. resolut. 41.

num.

num. 29. citando multos Authores, & in tom. 2. resolut. 56. n. 190. vsque ad 194. respondet fundamentis Peyrini & aliorum, & quidem satis doctè, sed mihi displicet, quod addit nu. 19. in fine, videlicet, illa duo priuilegia citata Innocentij VIII. & Sixti IV. in quibus de facto excommunicantur Apostatę, esse particularia illarum Religionum, pro quibus sunt concessa, nempe pro Dominicanis & Augustinianis, & non esse communia, sed quid inde quòd non sint communia in ipsà concessione, cùm fiant communia ex participatione, quamuis primà facie pęnalia videantur, ac per consequens incommunicabilia, nam licet verum sit, quòd sint pęnalia respectu Apostatarum, sunt fauorabilia respectu Religionis, & sic participantur ab omnibus, qui priuilegia illarum Religionum participant, & tàm diu intelliguntur acceptata à Religione, quàm diu illa non repudiauit ipsa Religio, & licet priuilegium personale precipuè pęnale non sit participabile, bene tamen priuilegium concessum alicui Religioni, quod et si sit pęnale respectu aliquorum particularium, est fauorabile respectu corporis Religionis, spectat enim maximè ad bonum commune, vt docent communiter Doctores, & quando affirmant, Apostatas esse ipso facto excommunicatos non ex Iure communi, etsi habitum dimittant, bene tamen admittunt, esse excommunicatos ex priuilegijs Summorum Pontificū hanc pęnam latam exprimētibus. Imò vt constabit ex infrà dicendis, respectu ipsorum Apostatarum possunt dici ista priuilegia fauorabilia, quia per ea melius attenditur eorum reductio, & bonum suarum animarum, & vita quieta & pacifica, quapropter prima sententia hoc modo intellecta tenenda est, & si attentè inspiciatur Bordonus tom. 2. vbi suprà resolut. 52. q. 34. nu. 94. idem debebat concedere, si quidem ibi inquirit, an in communicatione priuilegiorum veniant etiam pęnæ, & adducit exemplum in prędicatoribus, quibus per priuilegiū sub pęnà excommunicationis latę sententię prohibetur appellare à suis Superioribus ad Iudices extra Ordinem? & respondet, *priuilegia continentia aliquid, quod videtur onerosum & odiosum huic & illi Religioso, non sunt odiosa neque pœnalia sed fauorabilia, & conseruatiua Religionis, & subditorum in suo officio, quod Deo promiserunt, & probatur, quia per illa conseruatur disciplina regularis & augetur obedientia erga superiores, & Religiosi sui instituti professionem perfectius prosequuntur: per quæ omnia dicta priuilegia apparet esse simpliciter fauorabilia etiam ipsis Religiosis, quorum saluti animæ & corporis quieti consulitur*. Hęc Bordonus, quę meo videri pari cursu currunt in priuilegijs relatis circa censuras Apostatarum. Et fortè ipse Author non bene satisfactus prefatà solutione aliam excogitauit, ait enim.

enim, *illa priuilegia* abijsse videntur in desuetudinem, siquidem Iulius II. excommunicauit Apostatas Ordinis Prędicatorum, vt videre est apud Casarubium verb. Apostata num. 23. & tamen in eorum constitutionibus dist. 1. c. 1. tex. 1. supponitur non esse excommunicatos Iure Pontificio, quia ibi statuto regulari excommunicantur, vt refert Remigius Serofa in suis solut. q. 39. in 4. notabili. Sed hęc solutio non minus inefficax videtur, quàm precedens, siquidem prudētissimè ponitur excommunicatio in Constitutionibus ad magis exprimendam positam à Pontifice, vel ponitur quasi de nouo ad pręcludendum quodlibet effugium, quod etiam fit in constitutionibus nostrę Carmelitanę familię Discalceatę Congregationis Hispanię, vt infra patebit.

Apostatæ qui in sua Apostasia recipiunt Ordinem Sacrum, remanent suspensi ab executione eiusdem Ordinis recepti, etiamsi reuertantur ad Religionem, & in istà suspensione non potest dispensare nisi Pontifex ex Cap. fin. de Apostat. Ita Castro Palao tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 16. num. 12. vbi aduertit, quòd istà suspensio non ponatur ob Apostasiam, sed ob crimen quod committitur recipiēdo ordinem sacrum in eo prauo & infami statu, & non incurritur hæc suspensio recipiendo ordines minores. Ita Suarez tom. 5. de censuris disp. 31. sect. 6. nu. 2. & tom. 4. de Religione tract. 8. lib. 3, c. 1. num. 30. Sanchez lib. 6. sum. cap. 8. num. 26. & alij. Illud autem, quod solet adduci ex Concilio Arelatēsi 2. non est curandum, quia est Prouinciale, & non ligat nisi subditos, & quamuis in Bullà Pauli IV. relata à Palao & Suarez suspendantur Apostatæ in perpetuum ab omni Ecclesiastici Ordinis executione, & ab omni gradu, quod admittit Suarez to. 4. de Religione tract. 8. lib. 3. cap. 2. num. 12. & sequentibus: sed non caret probabilitate, hanc Bullam Pauli IV. non esse in viridi Sanchez lib. 6. cap. 8. nu. 30. Insuper circa dicta consulantur statuta cuiusuis Religionis circa pęnas in eis assignatas.

Qui cooperantur Apostatis vel persuadendo vel approbando eorum malum & reprobum sensum, aut dictamen, vel adiuuando aut recipiendo eos vel occultando aut defendendo, peccant grauissimè, quia participant in tanto crimine, & insuper manent excommunicati ipso facto, & licet non à Iure communi, bene tamen ab Innocētio IV. & Leone X. ac Iulio II. vt habetur ex monumento ordinum concess. 554. & 651. vt ex camp. priuileg. mendicantium verb. Apostata §. 8. & in camp. societatis ver. Apostata §. 3. sed quia aliud est recipere seu fauere, & aliud recipere vt Apostatam, vt in simili dicunt Doctores de recipientibus Hæreticos, in receptione vt sic dantur casus liciti, nullus tamē in receptione vt Apostatæ. Videatur P. Suarez vbi supra cap. 3. nu. 2. & 3. Palao tom. 3. de voto obedien-

dientia disp.4.p.18.à num.1. vsq; ad finem, vbi doctè & piè omnia explicantur.

Fugitiui qui temerè habitum dimittunt ad liberius vagandum, ipso facto manent excommunicati excommunicatione maiori ex cap. vt periculosa ne Clerici vel Monach. in 6. Ita omnes Doctores. Circa illos qui non dimittunt habitum, nec ita illum abscondunt, vt nequeant haberi pro Religiosis, certum est, ex Iure communi non esse latam aliquam censuram contra eos, licet Rebuffus & Peyrinus vbi suprà cap.26.§.1. sentiant, esse comprehensos in cap. vt ambitiosa, per duo tamen priuilegia, quorum vnum est ab Eugenio IV. & aliud à Cælestino V. quæ refert Rodriquez tom.1.q.30.art.8. fugitiui ipso facto manent excommunicati, nam in his priuilegijs participãt omnes Religiones secundum ea, quæ dicta sunt. Verùm in nostrà Congregatione Carmelitarum Discalceatorum Hispaniæ 8. p.c.4.§.6. de Apostatis & fugitiuis ad eximendum se ob omni opinionum varietate sequẽs determinatio habetur. *Ad coercendam Apostatarum insolentiam declaramus in nostro Ordine quoad pœnas infligendas eos censendos Apostatas, qui contra Superiorum obedientiã vel sine eorum licentià cum habitu vel sine habitu cum intentione redeundi ad monasterium siue non quocunque prætextu extra suos Conuentus vagantur, volumusque, vt ipso facto (nisi intra Octauum diem redierint) maneant excommunicati. Eàdem etiam censurà statim feriantur extra Monasterium nocte egredientes, & vt Apostatæ puniantur.* Quæ verba includunt Excommunicationem ipso facto incurrendam licet cum moderatione octo dierum, qui dantur pro termino, quemadmodum etiam est vsus in Societate Iesu teste Palmo vbi suprà punct. 18. num.7. & refertur in eius compendio verb. Apostata §. 3. Vnde in nostrà Congregatione Carmelitarum Discalceatorum Hispaniæ Apostatæ & fugitiui, siue deferãt habitum, siue non, siue habeant intentionem redeundi siue non, transacto termino octo dierum ipso facto manent excommunicati excommunicatione maiori, & tamquam tales declarãtur elapso dicto termino.

AD-

ADDITIO SEPTIMA

Ad Caput Vigesimum sextum.

HVcusque tractaui hoc pũctum in primà impressione factà in linguà vulgari, in hàc secundà verò est mihi opportunum annectere aliquas difficultates, quæ occurrunt circa praxin & executionem vltimorum Decretorum de Apostatis & eiectis.

Pro maiori dicendorum intelligentià primo loco referam declarationes, quas Sacra Congregatio Cõcilij fecit circa aliquas clausulas Decretorum. Primam fecit 13. Nouembris 1632. ad instantiam Reuerendissimi Patris Generalis minimorum, qui quæsiuerat, an incarceratus ad Expulsionem & intra annum fugam arripiens possit eijci vt incorrigibilis, etiamsi annum non expleuisset: & respondit: *Legitimè professos non posse è Religione eiici, nisi postquam per annum integrum in carceribus, in ieiunio & pœnitentià detenti & probati fuerint, & eo elapso non resipuerint sed animo indurato in sua pertinacià perseuerauerint, fugientes verò vt suprà è carceribus etiam pro huiusmodi fugæ delicto esse puniendos, & posse ferreà custodià in carceribus detineri.*

Robertus Cardinalis Vbaldinus.
Frantiscus Paulutii S.CC. Secretarius.

Secundò declarauit Sacra Congregatio, quòd illi sex Patres, quos requirunt decreta ad hoc vt concurrant vnà cum Generali ad Expulsiones, non sint necessariò iidẽ, sed pro quàlibet Prouinciâ seu Regno possent esse diuersi. Huius declarationis mentionem facit Peyrinus tom. 2. de priu. ad Const. 10. Vrbani VIII. Pontificis, non tamen refert illius verba, sed ait se audiuisse aliquos Religiosos supplicâsse pro illà, & obtinuisse. Et solùm ob hoc fundamentum cum illà se accommodàrunt Nottarius in Lucern. Reg. Ver. *Eiecti à Religione*, & Doctissimus noster Lezana tom. 1. cap. 23. nu. 1. & alijs, sed postea re maturiùs examinatà, cùm præfatum Decretum minimè adinuenerit, idem Lezana to. 2. cap. 12. num. 8. eam reiicit tanquam rem sine sufficienti fundamento, & idem sentit Pater Santorius de pœnis Incorrigibilium cap. 19. q. 4. Hodie tamen constat illam esse omninò certam, & veram dictam declarationem, quæ sequentis est tenoris.

Die 9. Augusti 1625.

Sacra Congregatio Concilii Sanctissimo Domino nostro approbante, declarauit sex Patres in singulis Capitulis vel Congregationibus Generalibus eligendos, de quorum consilio & assensu Generalis potest regulares incorrigibiles à Religione eiicere in vna quàque Prouincià eligi posse, eosdemque sic electos, si Generalis tàm longè abfuerit, vt vnà conuenire non possit, debere ad eundem transmittere Summarium processus vna cum eorum voto, vt iuxta illud Generalis possit ad sententiam expulsionis procedere, inter ea tamen vsque ad primum Generale Capitulum vel Congregationem proximè celebrandam Sanctitas sua annuit, vt eiectio seruata in reliquis formà Decreti hàc die editi fieri possit à Generali ibidem cum consilio & assensu sex Patrũ, quos idemmet Generalis in qualibet Prouincià infra quatuor menses elegerit. Et nunc facta est secunda & noua declaratio, faciendo mentionem huius iam relatæ, quemadmodum videre licet in declarationibus factis ad instantiam Admodum Reuerendi P. M. F. Michaelis de Alcantara Vicarij Generalis in Italià & Procuratoris Generalis Ordinis Dominæ nostræ de Mercede, quas ego nunc habeo penes me authenticatas cum subscriptione Eminentissimi Domini Cardinalis Carrafia Præfecti Sacræ Congregationis Concilij, & cum sigillo illius, nec non cum subscriptione Illustrissimi Secretarij Francisci Paulutij, quas copiaui ad litteram de verbo ad verbum, sicut hic refero.

In vnà Regularium Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum.

Procurator Generalis Ordinis B. Mariæ de mercede Redemptionis Captiuorum mediante intercessione Eminentissimi Cardinalis de Lugo Protectoris supplicat pro suà, vt inquit, & aliorum Superiorum Regularium instructione per hanc Sacram Congregationem responderi ad infra scripta quæsita super Decreto de Apostatis & eiectis iussu Summi Pontificis ex sententià eiusdem Sacræ Congregationis edito anno 1624. & impresso in Bullario nouo tom. 4. pag. 267. vers. ad hæc.

1. Primò an Regularis constitutus in carceribus spatio vnius anni in ieiunio & penitentià ad finem, vt tamquam incorrigibilis à Religione eiiciatur, si è carceribus fugiat dicto carcerationis anno nondum expleto, & deinde sit captus, possit tunc vt incorrigibilis eiici, an verò aliquid aliud sit faciendum.

2. An Regularis pluribus interpolatis vicibus pro reiteratis delictis diuersis temporibus commissis in carceribus detentus, possit vno carcerationis anno vt suprà interpolatè expleto tamquam incorrigibilis è Religione eiici, si post

post dictum annum carcerationis interpolatum animo indurato & sua pertinacia perseuerans iterum delinquat.

3 An Generalis Ordinis possit delegare facultatem eiiciendi à Religione Prouincialibus pro eorum prouincijs, seu Commissarijs, vel Vicarijs Generalibus, & an delegatio sit à Generali facienda in quolibet casu, an verò indefinitè in omnibus casibus.

4 An sex Patres, de quorum consilio & assensu eiectio fieri debet, sint eligendi de totà Religione, an potius sufficiat ex quàlibet Prouinciâ seu Regno.

5 Quòd si à Religione huiusmodi sex Patres non fuerint electi in Capitulo seu in Congregatione Generali, quid faciendum sit vsq; ad primum Capitulum Generale?

6 An sufficiat, vt Prælatus Conuentualis seu Prouincialis conficiat processum stylo Religionis seruato, & illius Summarium transmittat Generali Ordinis, seu illius delegato, qui adhibitis sex Patribus electis, quilibet eorum videat eumdem processum, & transmittat votum suum per litteras eidem Generali, seu delegato.

7 An Generalis seu delegatus possit ferre sententiam eiectionis à Religione, quando à tribus ex sex Patribus electis, seu ab illorum maiori parte dicta sententia approbatur. An potius sit necessarium, vt omnes sex dent Votum, ita vt ex defectu Voti etiam vnius non possit sententia validè ferri.

Prima Pars.

Die 21. Iunij 1653. Sacra Congregatio Eminentissimorum Cardinalium Concilij Tridentini interpretum omnibus maturè perpensis.

Ad primum respondit, Regulares delinquentes vti incorrigibiles eiici non posse è Religione anno Carcerationis nondum expleto.

Ad secundum respondit, non sufficere annum Carcerationis interpolatæ expletum, sed requiri spatium vnius anni continuum & integrum.

Ad tertium respondit. Generalem Ordinis non posse delegare facultatem eiiciendi à Religione Prouincialibus pro eorum Prouincijs seu Commissarijs seu Vicarijs Generalibus.

Ad quartum inhærendo declarationi aliàs factæ die 9. Augusti 1625. à fa:me: Vrbano VIII. approbatæ, respondit, sex Patres eligi posse in vnâ quaque Prouinciâ seu Regno.

Ad quintum respondit, recurrendum ad Sacram Congregationem in singulis casibus.

Ad Sextum Processus esse conficiendos iuxta stylum & constitutiones Religionis, & illorum transumptum authenticum esse transmittendum ad singulos sex Patres Electos, qui per litteras possunt Votum dare.

Ad septimum respondit, sententiam Eiectionis à Religione fieri debere saltem de Voto maioris partis sex Patrum Electorum.

Petrus Aloysius Card. Carraffa Praefectus.
Franciscus Paulutius S.CC. Secretarius.

Suppositis his declarationibus tamquam certis remanet dubium commune, an sint obligatoriæ sicut leges, vel solùm sicut responsa virorum prudentissimorum & doctorum. Quòd non sint obligatoriæ, eo quòd non sint authenticæ, sed duntàxat doctrinales, vtpotè factæ non consulto Summo Pontifice (exceptà secundà relatà in principio, quæ est approbata à sua Sanctitate) nec sint promulgatæ authoritatiuè, tenent Suarez de legibus, quem refert & sequitur Salas de legibus tr. 14. disp. 2. sect. 9. num. 53. Sanchez lib. 8. de matrimonio disp. 4. num. 10. Portel. ver. Card. declar. num. 1. Peyrinus tom. 2. de subd. q. 1. cap. 25. §. hoc dubium postulat. Nauarrus l. 5. cons. tit. de sententià Excommunicationis cons. 15. Bonacina de legibus disp. 1. q. 1. punct. 8. num. 4. Doctissimus P. Diana tract. 10. de legibus resolut. 29. & alij multi. Et hoc sentiunt tàm pro foro conscientiæ quàm pro foro externo, quamuis non desint alij multi, qui oppositum sequuntur, videlicet quòd obligent vt leges; sed quidquid sit de hoc: adhuc restant non leues difficultates examinandæ tàm circa ipsa decreta de Apost. & eiectis, quàm circa ipsas declarationes factas etiã apud Authores asserentes, quòd obligent.

Igitur dubitatur primò, An stando in vi primæ declarationis seu responsionis, annus incarcerationis, quem debet transigere incorrigibilis ad hoc vt expellatur è Religione, debeat esse continuus, vel sufficiat, quòd sit interpolatus, dummodò sit integer & completus, & non loquor de interpolationibus, quæ interueniunt tempore incarcerationis, quam habuit delinquens propter prima delicta, priusquam pertigerit ad omnia illa, quæ exiguntur à Iure communi ad hoc vt aliquis censeatur esse Incorrigibilis, de istis enim dicetur in secundà declaratione vel responsione hàc nouissimà, sed quando præcedente incorrigibilitate Iuris delinquens incarceratus in ordine ad complẽdum annum, quem noua decreta requirunt, fugit è carcere v.g. post sex menses, & deinde postquam incessit aliquo tempore vagabundus & fugitiuus, capitur, an si per alios sex menses incarceretur, censeatur annus completus, vel debeat incipere suum annum de nouo & à capite, sicut Nouitius, qui confectò aliquo tempore probationis deinde fugit vel exiuit deserendo habitũ, ad eũdem habitũ recipitur.

P. Santorius in examine districtionum penalium cap. 19. resp. 2. sentit, ita annum incarcerationis debere esse continuum, sicut annus Nouitiatus, & si delinquens fugeret è carcere solùm per vnum mensem, non censeretur annus completus, sicut neque annus probationis in Nouitio. Fundat se ipse in verbis Decretorum *Vnius anni spatio*, quæ verba, ait, conti-

nua-

nuationem temporis important, nam cùm de annis in statutis est sermo, intelliguntur de continuis, vt docent multi Iuristæ & Canonistæ. Secundò probat ex primà declaratione Sacræ Congregationis Concilij suprà relatà, factà ad instantiam Reuerendissimi Patris Generalis Minimorum. Contrariam sententiam tenent graues Authores loquendo in similibus casibus. Ita expresse Salicet. in l. 2. cap. si mancipium cum Glossà ordinarià Ibidem. Iason. l. si idem cum eodem de Iuris omn. Iud. colum. 2. & alij multi.

Verùm quia in hoc non videtur posse dari regulam generalem propter diuersos casus, quos admittunt Authores, dico, quòd quando in statuto assignatur tempus absque eo quòd declaretur, illud debere esse continuum vel non, attendendum sit ad materiam, de quà agitur, & si fuerit penalis, intelligenda est regulariter ita vt sit minus onerosa illis miseris, quibus pęna imponitur, propterea statuta Inquisitionis imponētia pœnas graues illis, qui Excommunicati per spatium vnius anni non petũt absolutionem, intelliguntur de tempore vnius anni continui; si enim esset ille annus interpolatus, non incurrerent dictas pœnas quēadmodum docet Ioannes Guttierez in qq. can. l. 1. q. 12. num. 23. cum communi Doctorum. Similiter si aliquod statutum vel lex disponeret, quòd ille, qui in suà domo detineret aliquem malefactorem absconditum per spatium octo dierum, incurreret talem vel talem pœnam, ille, qui talem non per spatium continuum, sed interpolatum octo dierum detinuisset, non incurreret illam pęnam, & est casus expressus, quem refert Iason. vbi suprà citans multos Authores & textus. Quia pietas exigit, vt intelligatur tempus assignatum cum minori pęnà in fauorem miserorum, dum in legibus aliud nō exprimitur. è contrario si aliquod statutum vel Lex decernat, quòd si vnum mancipium Petro seruierit tribus annis, liberum sit, etiamsi hi tres anni continui non sint, sed interpolati, sufficiunt tamen ad liberandum illud mancipium, de quo est textus singularis in l. Paulus §. fin. ff. de liberali causà. Et in terminis Iason. adducit casum illius, qui fugit è carcere, vbi suprà dicens, eum complere cum tempore assignato, etiamsi ratione fugæ intercedat aliquod interuallum. Et generaliter Salicetus suprà citatus sentit, quòd quando Lex vel statutum non exigit continuitatem temporis, interpretandum sit in partem benigniorem.

Et ita confirmando me huic opinioni dico primò, supposito quòd dicta decreta de fugitiuis & eiectis, ad hoc vt Incorrigibilis expellatur è Religione, ante expulsionem solùm exigant vnum annũ Incarcerationis non declarando an ille annus debeat esse continuus, dicta decreta impleri, etiamsi annus sit interpolatus per hoc quòd Reus per aliquod tempus fugerit è carcere, & hanc præsumo

mo fuisse praxin in multis Religionibus.

Nec contra dicta facit declaratio Sacræ Congregationis Concilij supra relata (etiamsi authentica esset, licet non sit) non enim exigit continuationem, sed annum integrum & completum. Ad instantiam de anno Nouitiatus statim respondebitur.

5. Secundò dico, quòd etiamsi dicta decreta requirerent continuationem vnius anni incarcerationis, dici possit per fugam talem annum non interrumpi. Pro cuius intelligentià duo aduertenda sunt, Primum, quòd in multis casibus Theologi, Canonistæ & Iuristæ admittunt continuationem moralem, etiamsi physica non sit v. g. Ille, qui habet propositum firmũ per multum tempus non retractando illud, non restituendi rem alienam, cùm tamen possit, non obstante quòd hoc propositum interrumpat physicè dormiendo, comedendo, vel diuertendo se ad alia negotia, probabilissimum est talem committere solùm vnum numero peccatum, quia moraliter loquendo dictum propositum pro continuato reputatur, etiamsi physicè interruptum sit, & idem est de illo, qui per multos dies fecit propositum alterum occidendi, & similiter multa alia sunt, quæ admittendo interuallum temporis moraliter tamen continuata reputantur, maximè quando per physicam discontinuationem non variatur substantia rei, nec contraitur fini principali alicuius legis vel statuti, & multò magis, cùm agitur de rebus odiosis & causis miserorum, quæ in partem benigniorem interpretandæ sunt, quemadmodum dictum est, intelligendo verba *morali modo vel ciuili*, qui est terminus à Iuristis vsitatus.

Huius opinionis est Salicetus suprà citatus, & probat ex Glossà Ordinarià in lege si mancipium. Vbi lex expressè exigit, vt quidam seruus si quindecim annis continuis seruiat, liber permaneat, vbi Glossa ad verbum *continuis* sic ait, *quare si aliquo tempore fugerit, tãtumdem temporis postea debebit seruire, vt sit liber*. In quem locum Salicetus ait. Glossa ista est singulariter notanda, & pro eà facit, quia verbum *Continuè* recipit interuallum, vt in authent. de Iudic. se debunt, & de verb. signi. cap. fin. l. 6. & ibi bona glossa super verbo continuè, & ita glossa, ait Iason, potuit moueri ex eo, quia verba ciuili modo sunt intelligenda, ff. de seru. l. si cui. Sed si leges sic interpretantur non adiecto hoc verbo continuus, ergò & illo adiecto, vt ciuiliter intelligatur, & in benigniorem partem interpretetur. Idcircò Antonius Gomez tom. 3. var. cap. 1. num. 3. referens hanc secundam sententiam affirmat iuxta illam, quòd regulariter tempus appositum in aliquo actu vel dispositione non requiritur pro formà quòd sit continuum (id est, non est de substantià actus continuitas) sed sufficit interpolatum, & licet ipse sequatur primam sen-

sententiam, inquit tamen, hanc opinionem esse Saliceti & aliorum grauium Doctorum.

Secundò notandum est, quòd in legibus & statutis attendendum sit ad finem principalem, quem habuit Legislator in suâ institutione ad colligendam obligationis qualitatem, hinc quando saluatur iste finis, etiamsi non compleatur externus verborum sonus, lex ipsa impletur. Cùm igitur finis principalissimus Vrbani VIII. in decreto de eiectis fuerit assignare vnum annum incarcerationis præmissis omnibus illis, quæ Ius commune ad incorrigibilitatem requirit, ad hoc vt plus temporis emendationi tribueretur, & cum hoc anno incarcerationis ac alijs pœnitentijs experientia sumeretur de pertinaciâ & duritie Incorrigibilis, quemadmodum colligitur ex verbis decreti, *Elapso autem anno si nihilominus non resipuerit, sed animo indurato in suâ pertinaciâ perseuerauerit*, &c. semper concesso toto hoc tempore pertinacia magis vel æquè dignoscetur, & per consequens substantia decreti implebitur, etiamsi non videatur impleri externus ille verborum sonus. Quam doctrinam admittit Pater Santorius in termino magis vrgente, quàm sit ille continuationis physicę, qualis est integritas anni incarcerationis, vbi suprà in q. 1. resp. 4. vbi loquendo de integritate anni incarcerationis sentit, non debere intelligi in illo rigore, quo sumitur integritas anni Nouitiatus, quia hic agitur de re nimis odiosâ, & ideò inquit, nihil referre, etiamsi desit illi anno incarcerationis vna hebdomada, imò insinuat, etiamsi desit vnus mensis, quando ad dignoscendam pertinaciam delinquentis tale tẽpus non conducit. Cuius verba, postquam retulisset aliquos casus, in quibus non interrumpitur annus Nouitiatus, sunt hæc sequentia: *Quod fortius dicendum est de anno carceris, qui non imponitur pro formâ expulsionis cum tanto rigore, vnde non esset timendum, si huic anno aliquot dies pro complemento deessent, sicut asseritur pro anno Nouitiatus, qui necessariò esse debet completus de puncto ad punctum, agimus enim de re nimis odiosâ.* & post pauca addit, *& non de vno die definiente tantùm de incarceratione, sed etiam de vnâ hebdomadâ vel circiter, probabile iudico, quia ista carceratio non datur, vt statim expellatur, sed ad experiendum, si post carcerationem in suâ pertinaciâ persistat, hoc autem prudenter & moraliter cognoscitur non tantùm in toto anno, sed etiam per mensem, vel die ante finem anni, quia licet possit in vno die & in vnâ horâ diuinâ ei opitulante gratiâ mutari, AEthiops tamen & pardus non ita facilè colorem mutare solent.* Et quia hoc videbatur contra declarationem S. Congregationis Concilij, quam superius retulerat in suum fauorem, vbi expresè dicitur, nullum expelli posse nisi præcesserit annus integer incarcerationis, ad-

iun

iungit: *nec alicui scrupulũ iniiciat, quam citauimus declaratio P. P. Concilii, quia de his declarationibus, quæ non authenticè producuntur, non esse habendam rationem in nullo foro satis probat Peyrinus tom. 1. q. 1. cap. 25. §. hoc dubium, & Pelletus part. 2. disquisit. Cleric. §. 25. num. 15. affirmat posse declarari incorrigibilem, etiam intra annum probationis, si fugiat è carcere post trinam punitionem.*

Vbi non possum non pōderare scrupulum, quem prius habuit iste author in admittendo continuationem moralem cum interuallo physico aliquorum dierum anni incarcerationis ratione fugæ, admittendo tamen integritatem moralem in tempore anni, etiamsi desit integritas physica aliquorum dierum eiusdem anni, cùm tamen Decretum Vrbani non desideret expresè continuationem, sicut desiderat integritatem & complementum anni, quemadmodum constat ex illis verbis, Elapso autē anno, *si nihilominus nō resipuerit*, & annus elapsus annus completus sit, & si ad probandum, quòd annus debeat physicè esse continuus, vsus est primà declaratione Eminentissimorum Cardinalium S. Congregationis Concilij asserendo quòd *euacuabat omnem difficultatem* absque eo quòd faceret vllam mentionem continuationis, quomodo nō admittit eamdem declarationem requirentem integritatem temporis dicendo, non facere ad propositum, eo quòd authentica non sit, vt defendat, quòd etiamsi desint aliqui dies anno Incarcerationis, censeatur tamen completus, sed quidquid sit de hoc, ego existimo, quòd etiamsi in ipso decreto Pontificio expresè exigeretur continuatio, nihilominus censeretur impleri per continuationem moralem vel ciuilem, non obstante quòd deesset physica ob fugam alicuius temporis, quantum enim attinet ad nostrum casum, per fugam hanc non interrumpitur illa continuatio, imò cum maiori tempore quod conceditur, maior etiā videtur esse illa continuatio quoad hoc quòd melius cognoscatur durities & pertinacia Rei, quòd est finis decreti: non enim euidentius signum datur, quòd infirmus aliquis sanitatem nō cupiat, quàm quando detrectat acceptare medicamenta à medicis exhibita in ordine ad adipiscendam sanitatem. Cùm igitur ille per vnum annum fuerit carceri mancipatus, & aliæ fuerint pænitentiæ applicatæ veluti duritiæ & pertinaciæ medicinales, fuga illius è carcere manifestè persuadet, eum in suà pertinacià magis obduratum esse, ceruicemque duriorem induisse, ac proinde talis fuga non ad discontinuandum sed potius ad cōtinuandum seruire videtur, & hæc fuit ratio, quæ mouit Belletum ad hoc vt diceret, illum Reū vt incorrigibilem declarari, & vt talem castigari posse etiam non completo incarcerationis anno, qui post trinam admonitionem & pu-

punitionem fugit è carcere, de quo non iudico, ego enim admitto annum integrum incarcerationis & moraliter continuum, licet physicè interruptus sit. Quibus addo in confirmationem meæ sententiæ, quòd etiamsi per annum incarcerationis decreta vltra finem præfatum intenderent, vt Rei ad talem pœnam carceris obligati reducantur, non frustrentur hoc fine, non obstante quòd ille annus non sit physicè continuus, quia cùm tales mereantur nouas pœnas ob delictum fugæ vltra complementum anni Superiores possunt adiungere vel carcerem diuturniorem vel alias pœnas graues illorum culpæ condignas, & illi qui per has non reducuntur, nec etiam reducentur per vnum annum carceris physicè continuatum.

Restat nunc respondendum ad instantiam factam de anno Nouitiatus, de quo non ita certum est, quòd requiratur vnus annus continuatus physicè, vt non sint Authores aliqui graues, qui oppositum probabile existiment & securum: quemadmodum videre licet in Tho. Sanchez lib. summæ cap. 4. num. 30. qui fundantur in eo, quòd nullum decretum, nec Sacrum Concilium Tridentinum requirant continuationem, sed solùm, quòd annus sit integer, & huic opinioni se conformando Portel. in dub. Reg. V. Nouitij annus, licet in num. 50. dixisset, esse necessariam continuationem anni Nouitiatus, nisi Nouitius exeat curationis gratià, vel causà negotiorum cum habitu, & licentià Prælati, quia in tali casu non discontinuatur annus, postea tamen in additionibus num. 19. faciendo mentionem alicuius priuilegij cōcessi à Iulio II. quod refert Rodriguez in Bull. fol. 375. col. 1. in quo conceditur posse Prælatos dare professionem Nouitio, qui reliquit habitum, & deinde reassumpsit, & combinando vnum tempus cum altero integrare Nouitiatus annum, addit statim, sibi videri, tale priuilegium non esse reuocatum per Concilium Tridentinum, & ratio, quam affert, est ista, *Concilium enim loquens de anno Nouitiatus solùm requirit, quòd sit completus & integer, potest verò esse integer, etiamsi sit interpolatus modo supradicto*, ergò Portel sentit esse probabile, quod annus Nouitiatus, quem Concilium requirit, in rigore non sit necessariò continuus, sed integer & completus, ex eo quòd continuationem non exprimit.

Sed hoc ommisso ego existimo cum communi sententià, annum Nouitiatus necessariò debere esse cōtinuum physicè, quo non obstante sentio hanc continuationem non requiri in nostro casu, disparitas quippe magna est, & consistit in hoc, quòd concilium assignauerit annum Nouitiatus, ad hoc vt Nouitius voluntariè experiatur integrè, & perfectè asperitates & labores Religionis, quæ illo tempore solent esse maiores, vt eo magis sit exercitatus, tum etiam vt Reli-

gio capiat experimentum, an Nouitius ad illam sit habilis. Et cùm status quem eligit Nouitius, & ad quem admittendus est, sit & debeat esse continuus & perseuerans in suis exercitijs per totam vitam, quid mirum, si requiratur perseuerantia continua sine interruptione in anno probationis, vt per hęc exercitia continuata vnius anni experimentum capiat, an sit sufficiens tali oneri per totum vitæ tractum sustentando, & similiter Religio cognoscat illud ipsum, ne vllà ex parte detur fraudi & deceptioni locus? quæ omnia sunt in fauorem Nouitij & Religionis, ac proinde decretum Sacri Concilij restringendum non est, sed potius extendendum ad perfectiorem consumatioremque anni integritatem, quæ est de puncto in punctum, & ad maiorem continuationem, quæ physica est.

Noster verò casus est valde diuersus, in quo agitur de causis miserorum & de re nimis odiosâ non solùm pro illis, sed etiam pro Religione, derogatur enim, vel saltem limitatur id, quod ex iure communi & per specialia priuilegia competebat superioribus, in quorum potestate erat eijcere à Religione illos, quos secundum Ius reperiebant incorrigibiles, debet igitur hoc nouum decretum interpretari in benigniorem partem tàm pro Reo, quàm pro Religione. Maximè cùm certum sit, quòd vix in Religionibus inueniantur carceres tàm fortes & securi, nec custodes carcerum tàm rigorosi, & in assistendo assidui ob maiorem sinceritatem & pietatem, quà proceditur, & ob maiorem compassionem, quà versus incarceratos ducuntur Religiosi, vt captiui & incarcerati assicurari queant, sicut inter sæculares. Insuper si annus incarcerationis in toto rigore secundum physicam continuationẽ intelligendus est, Religionibus maximum onus incumberet, & vt plurimum maiora scandala sequerentur per reiteratas fugas delinquentium, quàm sequerentur bona ex rigorosà continuatione absque modo efficaci illis obuiãdi ob dictas rationes, & nihil horum præsumitur Suam Sanctitatem in suis decretis intendere, maximè cùm per fugam Rei pęna non tollatur aut minuatur, nec cõtraueniatur fini principalissimo per ea intento.

Sed contra totam hanc doctrinam videtur militare illa Responsio, quam dedit Sacra Congregatio Concilij ad secundum quæsitum ex allatis, ibi enim ad secundum respondit, *non sufficere annum Carcerationis interpolatè expletum, sed requiri spatium vnius anni continuum & integrum*, Ergò Sacra Congregatio requirit continuationem, quæ non admittat interualla physica, sed habeat perfectam integritatem, ac proinde ruit totus discursus factus.

Pro illis, qui sequuntur opinionem asserentem, quòd istæ declarationes, eo quòd authenticæ non sint, non habeant vim legis, hæc difficultas nulla est, poterunt enim respon-

pondere id ipsum, quod Peyrinus & Santorius responderunt primo quæsito, *videlicet quòd in nullo foro de iis erit curandum quãtum ad obligationem*, licet in veneratione habendæ sint tamquam declarationes hominum sapientum & prudentum. Ego tamen cùm admittam & afferam sufficere cõtinuationẽ moralem cum physicâ interruptione, respondeo, hanc declarationem non aduersari meæ sententiæ, quia tempus incarcerationis, de quo loquitur illud quæsitum, est interpolatum, cùm delinquens esset incarceratus ob priora delicta, in quibus secundum Ius commune nondum erat incorrigibilis, sed illud carcerationis tempus datum fuerat vel pro custodiâ suæ personæ, vel in pœnam delictorum nullâ adhuc præsuppositâ Incorrigibilitate, quod nec physicè nec moraliter vniri potest cum tempore, quod per decreta exigitur, hoc enim (quod vnius anni esse debet) clarè dicit Sua Sanctitas poni debere præmissis omnibus, quæ ius requirit ad Incorrigibilitatem, cùm autem delicta & omnes incarcerationes præcedentes pertineant ad incorrigibilitatem, pro quâ ius exigit ad minus tres reincidentias, & Reus per illas incarcerationes fuerit correctus & punitus, in ipsâ incorrigibilitate includuntur & comprehenduntur tempora carcerationis, quæ antea habuit, quæ non habent connexionem physicam aut moralem cum illo anno, qui de nouo post prædicta adiun-

Prima Pars.

ctus est. Fuga tamen, de quâ loquimur, cùm sit inter eundem annum, admittit continuationem moralem ob prædictas rationes, cum quo intelligetur, quare Sacra Congregatio in primâ responsione ad primum quæsitum, quod est circa fugam illius anni assignati, cùm duabus vicibus fuisset propositum, semper responderit, annum debere esse integrum, non tamen explicauit vel expressit, quòd deberet esse continuus, supponendo quasi, quòd fuga non impediat continuationem necessariam, quæ moralis est: in secundâ tamen expressit continuationem necessariam, quæ saltem de morali intelligẽda est insinuando, quòd cum primis carcerationis interuallis nullam potuerit habere continuationem, quare cùm ego admittam continuationem moralem, quæ reperitur in nostro casu, & hæc nõ habeatur in secundo casu, quid mirum, si in hâc secundâ responsione responsum fuerit negatiuè affirmando, quòd annus debeat esse continuus vel moraliter vel physicè, quæ tamen continuatio non inueniebatur in casu illius quæsiti.

Secunda difficultas circa dicta decreta est, quomodo intelligenda sint verba decreti, *elapso autem anno si nihilominus nõ resipuerit, sed animo indurato in suâ pertinaciâ perseuerauerit, ne contagione pestiferâ plurimos perdat, tamquam pecus morbida ac membrum putre eiici tandem possit*, & difficultas consistit in explican-

 do

do, quandonam talis delinquens dicendus sit habere animum induratum & persistentem in suà pertinacià, quoniam quoad hoc potest esse deceptio ex parte delinquentis, & nimia facilitas in persuadendo sibi de ipso delinquente hanc pertinaciam in his, ad quos spectat talem expellere.

Dico igitur primò, quòd, si elapso anno carceris ob delictum vel delicta, quæ secundum Ius inducunt Incorrigibilitatem, non dederit talia signa resipiscentiæ, quæ moralem inducunt emendationis certitudinem, possit expelli, tunc autem censebitur dare prædicta signa, quando ita est dispositus, vt cum verbis & omni animi subiectione se exhibeat promptum ad acceptandam quamlibet pænitentiam suis culpis condignam, vt in Religione perseueret, in hoc enim casu nõ poterit dici pertinax & incorrigibilis: quæ omnia conijci poterunt ex illius modo procedendi & exequendi ea, quæ fuerint mandata, si tamen aliud non fecerit, quàm oretenus solùm emendationem proponere, nec se vllo modo expulsionem è Religione desiderare, credendum illi non est, cùm præsumptio Incorrigibilitatis stet ex parte suà, & præsumi possit, eum fallaciter & cautè procedere, licet semper circa hoc in Prælatis magna requiratur prudentia & charitas, ne in hàc deficiant per rigorem, nec offendant bonum Religionis per nimis facilem credulitatem & lenitatem.

Dico secundò, quando elapso anno carcerationis non admittit pænitentiam suis culpis condignam, statim tamquam incorrigibilis expellendus est, quia nullum certius signũ est in infirmo, quòd sanari nolit, quàm nolle recipere medicinam, in quo se fundat Belletus, quando supra dixit eum qui fugit è carcere, statim esse expellendum etiam anno non completo.

Dico tertiò, si elapso anno carcerationis signa sufficiẽtia resipiscẽtiæ & emendationis dederit, & complẽdo pænitentiam impositam vel iam completà denuò reinciderit in aliquam culpam præteritam vel similem, expellendus est, non obstante, quòd iterum exiberet signa emẽdationis, quia quamuis in hoc casu talis non habeat incorrigibilitatem actualem, habet tamen illam, quæ sufficit ad hoc vt censeatur & dicatur incorrigibilis in virtute præteritorum. Nam sicut bene aduertit P. Suarez tom. 4. de Relig. lib. 3. cap. 4. num. 8. *Aliud est præsumi aliquem esse incorrigibilem, aliud actu esse contumacem. Hoc enim solùm dicit actualem resistentiam voluntatis, illud verò iteratum lapsum contra adhibitam correctionem. Vnde Iura Canonica statuunt Incorrigibilem Clericum in aliquibus criminibus degradandum esse, & tradendum brachio sæculari, quod fieri potest, etiamsi tunc conuertatur & maximè doleat & promittat emendationem, si iam sufficiens monitio*

&

& Castigatio semel & iterum præcessit. Quomodo etiam se gerit Ecclesia in puniendis Hereticis relapsis, ita ergò de eiectione censemus. Nec omninò hæc pæna est comparanda cum censurà seu Excommunicatione, sed solùm quoad hoc, vt requirat præuiam monitionem, castigationem & cōtumaciam, non tamen quoad hoc, quòd illam etiam actualem & perseuerantem postulet. Ratio differentiæ est, quòd Excommunicatio est pæna medicinalis, quæ per se primò respicit bonum eius, qui punitur, hæc autem non est huiusmodi, sed principaliter respicit bonum aliorum, scilicet totius Religionis: tum in exemplum, vt alii timeant esse rebelles ordinariæ Correctioni & disciplinæ Religiosæ. Tum etiam vt auferatur malū de medio Fratrum, ne & ipsi contaminentur, quod aliâ viâ non efficaciter cauetur, nam licet talis persona dicatur offerre emendationem, non est tamen fide digna, nec probabilis de illâ spes concipitur propter præcedentem Incorrigibilitatem & ideò licet in ordine ad bonum eius credendum ei esset ac propterea à censurâ absoluendus foret (quia hæc solùm pendent à præsenti bonâ dispositione) nihilominus in nostro casu cùm attendatur bonum commune aliorum, id non sufficit, quia propositum illud, quod de præsenti offert facile mutabit, vergetq; eius societas in aliorum detrimentum. Hæc Suarez & optimè, aliàs per totam vitam posset delinquens manere absque expulsionis pænà cum magno detrimento & dedecore Religionis, vt facile intuenti patebit. Sed quid faciendum in casu quo aliquis Religiosus commisisset grauia delicta, & scandalosè vixisset, & licet à Prælatis diuersis vicibus fuerit admonitus & correctus in Capitulis & Visitationibus ordinarijs, numquam tamen iuridicè & per processum contra illum processerint vtentes cum ipso pietate & misericordiâ, nec per has Correctiones emendatus perseuerat in suà malà vità? & illud ipsum dubium locum habet in illo, qui semel tantùm commisit vnum delictum, sed adeò atrox & scandalosum, vt in rigore mereatur mortem, sed vt illi fiat misericordia, agitur de illius expulsione è Religione, & missione ad triremes, quando scilicet scandalo publico satisfieri non potest per hoc, quòd solùm intra Religionem puniatur, vel saltem sine grauissimis inconuenientibus & damnis eiusdem Religionis puniri non potest propter rationes supra tactas, & alias, quas afferunt Authores, & ipsa experientia docet. Poterit ne talis substantiato processu & conuictus sententiari sententià expulsionis & simul ob delictum ad triremes condemnari? ratio dubitandi est, quia in his casibus non videtur attendi ad emendationem delinquentis, quantum ad satisfactionem dandam pro scandalo & infligendam pænam pro delicto ad terrorem cæterorum, nec non ad bonum Religionis.

nis.

nis, extirpando & eradicando arborem tàm malos & nociuos fructus proferentem, vel saltem prolaturam. Et multò magis cùm sit condemnandus ad triremes, expulsio videtur necessaria, quia in societate aliorum remigantium, hominum adeò deprauatorum nõ est meliorandus quoad mores, sed potius deteriorandus, quia qui inter bonos malus est, multò peior erit inter malos & peruersos. Deinde addendo perpetuam infamiam, quâ sugillatus & notatus permanet, in futurum moraliter loquendo nulla spes affulget emẽdationis, sed potius timeri possunt multa nocumenta & ipsi & Religioni. Quemadmodum enim inquit S. Thomas & retulimus c. 19. nu. 15. *Religiosi si quando se infamatos conspiciunt, irrefrænatè peccant.* Et multò magis, quando se infames conspiciunt de facto & de Iure, & in Religione vt plurimùm euadunt magis temerarij & insolentes, quàm fuerint in sæculo propter minorem timorẽ, cum quo viuunt abutentes pietate & compassione bonorum, & non esset difficile resoluere hoc dubiũ pro parte affirmatiuâ ante noua decreta de eiectis, quemadmodũ illud resoluunt multi, qui ante illa scripserunt; vbi tamen illa decreta sunt in vigore, resolutio est difficilis, non enim admittunt vllam expulsionem alicuius Religiosi professi non præcedente Incorrigibilitate, quæ à Iure exigitur.

Fateor hoc punctum esse vnum ex grauioribus, quæ se offerre possunt Prælatis Religionum, & propterea cuperem videre declaratum per ipsam Cõgregationem, Interea tamen dum determinatum non est, referam id, quod dicit P. Sãtorius (qui est vnus ex authoribus, quos ad manum habere potui) qui magis ad propositum tractat has materias conformando se cum decretis, quæ nouissimè emanarunt. Supponit iste Author cum Peyrino, Miranda, Rodriguez, Portel & alijs duo genera Incorrigibilium, quæ assignat Syluester V. Abbas num. 6 & V. Incorrigibilis, desumpta ex S. Thomà citato ab eodem Authore. Nimirum alius est Incorrigibilis de Iure, & alius Incorrigibilis de facto. *Primus dicitur, qui ter Iuridicè conuictus & punitus in grauibus delictis non resipiscit, tunc enim Ius Canonicum illum Incorrigibilem reputat. Secundus est, qui licet non fuerit ter Iuridicè conuictus & punitus, tamen de facto spectatâ longâ Apostasiâ v. g. sub quâ alia grauia & scandalosa crimina commisit, & eius praua inclinatione & deprauatâ consuetu line, quamuis numquam fuerit à Prælatis iuridicè conuictus, nec punitus, bene tamen multoties paternè & charitatiuè, tamen absq; fructu, dicitur Incorrigibilis de facto.* Et id ipsum dicendum est de illo, qui commisit vnum solum delictum sed tàm atrox & scandalosum, quod pensatis omnibus illius circumstantijs meretur pœnã mortis, vel ad minus triremium, sicut suprà dictum est: sub alijs

ter-

terminis amplectitur eamdem distinctionem Castro Palao tom. 3. de Voto Relig. Obed. punct. 19. num. 17. vbi postquam doctrinam Communem de triplici monitione retulit, & quomodo aliqua delicta sæpè non possunt sine graui incommodo in Religione puniri, ait: *Fateor hanc frequentem monitionem regulariter necessariam esse, neque Religiosum expellendum nisi supradicto modo incorrigibilis existat, nego tamen id semper necessarium esse, potest enim committi delictum ita graue & scandalosum, vt non possit commodè aliâ pœnâ puniri, neque aliâ viâ scandalo satisfieri neque honori Religionis consuli, nisi expulsione à Religione. Poterit ergò tunc delinquens expelli, quia bonum commune singulari est præferendum. Deinde sunt aliqua delicta quæ si Religiosus semel ausus fuerit committere, meritò præsumi potest eadem & grauiora commissurum. Quo casu etsi ille Religiosus de facto incorrigibilis non sit, quia non fuit correptus, est tamen Incorrigibilis ex Iuris præsumptione, quod videtur sufficere ad expulsionem*. Et statim in numero 8. dicendo quænam sint hæc peccata, addit, *putarem sane peccatum, quod à sæculari commissum pœnam mortis meretur, expulsione dignum esse, quia rarò huius criminis Reus absque nota Religionis contineri in Religione potest*. Hoc tamen requirit maturum examen, & magnam prudentiam, attendendo ad grauitatem & substantiam delicti, sicut notant Rodriguez, Miranda & alij. Vnde patet, quòd illum, quem Syluester & alij Authores citati vocant Incorrigibilem de Iure, Castro Palao vocat Incorrigibilem de facto & actualiter, & illum, quem illi vocant Incorrigibilem de facto, iste Author vocat Incorrigibilem ex præsumptione Iuris, verùm cùm omnes conueniant in vnâ re quoad substantiam, non sunt cætera curanda, in quibus est quæstio de nomine.

Loquendo deinde de incorrigibili de facto vel ex præsumptione Iuris, quod idem est secundum diuersos loquendi modos iam citatos sentit P. Santorius, hodie expelli posse, sicut poterat expelli ante decreta (quantum attinet ad hoc punctum Incorrigibilitatis) obseruando cætera, quæ huic non aduersantur. Verba illius sunt: *quia pecus morbida excienda est, antequam alios inficiat, & hic est scopus Sacrorum Canonum, neque enim ita adhærere debemus litteræ legis, vt contra legis voluntatem mittamur, Trina autem monitio non est de formâ legis, adeò, vt eâ non seruata actus corruat, sed datur ad solẽnitatẽ experimẽti: at cũ tale experimẽtũ cumulatissimè habeatur sine tali solẽnitate, & notoriũ sit, hunc esse pestilentẽ, nõ est necesse, vt illud aliunde venemur expectando trinam monitionem. Colligitur siquidem ex multis delictis, ob quæ si semel committantur, potest Clericus & Religiosus triremibus adijci: vt docet Clarus*

quæst.

quaest. 36. §. fin. nu. 3. ac etiam degradari, & brachio saeculari tradi, vt est homicidium qualificatum, Crimen laesae Maiestatis, haeresis, Sodomia v. g. & cap. fin. de statu Monach. concedit Visitatoribus posse eiicere ab Ordine, quos contumaces inuenerint & rebelles. Contumacia autem licet Regulariter trinam monitionem requirat, sufficit tamen vna pro tribus, vt apertè traditur cap. contingit de sent. Excomm. in 6. & paulò inferius expensis bene damnis, quae paterentur Religiones, si verba decreti deberent intelligi in rigore sicut sonant, addit: *qui saepè fuerit à superioribus monitus, salutaribus paenitentiis correptus, cui condonata sunt crimina, & constans sit contra ipsum profligatae vita infamia, & tamen non sit emendatus, nec emendationis spes affulgeat, contra talem aio posse iuridicè procedi, & in vno processu probari incorrigibilem, & latà sententià detrudi in carcerem ad expulsionis effectum. Neque impedit decretum de eiectis praecipiens seruari quae ex Iuris communis dispositione mandantur, quia vt vidimus, Ius commune declarat etiam Incorrigibilem non tantùm ter monitum & punitum, sed etiā qui contumax & rebellis fuerit, & per vnum delictum, & hac ratione extra Ius commune non sumus, maximè cùm tot graues piique Doctores in hanc sententiam veniant.*

Ex vniuersà hàc doctrinà euculenter infertur, hunc Authorem tenere partem affirmatiuam propositae difficultatis, admittit enim, quòd ob vnum delictum solùm possit quis esse Incorrigibilis de facto, vel quia inducit praesumptionem sufficientem ad Incorrigibilitatem, vel quia satisfactio pro scandalo, & Iustitia legalis & punitiua ad terrorem caeterorum requirūt, vt tractetur tamquam incorrigibilis, & hanc esse mentem expressam huius Authoris ipse declarat magis infra quaest. 3. resp. cap. circa medium, vbi postquam retulisset mentem Alphonsi de Leon, qui affirmat, sufficere per duas vices delinquentem esse punitum, & commisso tertio delicto, etiamsi non sit secuta tertia condemnatio, vt detrudatur in carcerem ad effectum expellendi illum, si non ostendat signa emendationis, inquit: *non placent dicta huius Authoris nisi id sentiat de Incorrigibilitate de facto, de quà iuxta superius dicta sentio posse aliquem ob graue delictum semel commissum non solùm expelli, sed ad triremes damnari, neque enim expectare debemus, vt qui Praelatum occidit v. g. occidat alterum, sed poterit per Canonicas sanctiones compesci*. Haec praefatus Author satis doctè, sed an ita probabiliter ad praxin, docti iudicent.

Tertiò est difficultas circa illa verba decreti, *sed ab ipsomet Generali tantùm de consilio & assensu sex Patrum* &c. An ad hoc vt sententia Expulsionis sit valida, ita sit necessarius consensus & Votum Generalis, vt sine illo non obstan-

te

te quòd maior pars vel omnes sex Patres deputati conueniunt in expulsione, sit nulla. Similiter, quando Generalis consentit, quis numerus votorum ex illis sex Patribus sit necessarius ad validè operandum. Supponendo tamquam certum, quòd Generalis solus sine consilio & consensu dictorum sex deputatorum non possit licitè & validè expellere aliquem Religiosum professum à Religione, quemadmodum clare constat ex verbis Decreti.

Pro resolutione huius difficultatis dico primò, Consensus Generalis ita est necessarius ad sententiam Expulsionis, vt sine illo non obstante vnanimi consensu sex Patrum sit nulla, constat ex verbis decreti, *à Generali tantùm de consilio & assensu sex Patrum*, vbi Generalis tamquam Caput & principalis constituitur ex vnà parte, & statim veluti compars exigitur consilium & consensus sex Assistentium, & si attendatur ad verborum rigorem *à Generali tantùm*, illi soli confertur potestas, licet requiratur veluti forma consilium & consensus sex Patrum, sine quo Expulsio non erit valida, vt in simili docet Abbas cap. cùm Ecclesia, num. 11. de Electione, vbi ait: *quòd quando Electio Canonici pertinet ad Episcopum cum Capitulo, consentiente Episcopo in vnum & capitulo in alterum, neutrius Electionem valere*.

Confirmatur idem ex doctrinà receptà ab omnibus circa admissionem Nouitij ad habitum, & præcipuè ad professionem, licet enim non desint, qui asserunt, superiorem solum posse aliquem admittere ad illam, eo quòd non constet ex iure communi, requiri consensum Conuentus, sed solùm consilium, quod si non peteretur, existimat Sanchez lib. 5. Summæ cap. 4. nu. 67. cum multis, eam fore nullam, quòd autem Conuentus possit aliquem admittere ad professionem sine consensu Superioris, nullus eorú, quos ego vidi, & ex multis quos vidi, hoc asserit, quia ad superiorem tamquam ad caput spectat admissio, & hæc est consuetudo ordinaria & stabilita in Religionibus, quemadmodum videre licet in singularum legibus, & etiam in quo superiore resideat hæc potestas, quia non semper est in superioribus immediatis, cùm communiter sit restricta, & in rebus maioribus reseruata Generalibus & Prouincialibus teste Suarez tom. 3. cap. 5. num. 10. vbi docet, *quòd omnes Conuentus vnius Prouinciæ reputantur vt vnum respectu Prouincialis, & omnes totius Ordinis respectu Generalis, & ideò solet vocari Prior Generalis. Vnde iuxta qualitatem restrictionum in quâlibet Religione philosophandum erit*: vbi notandum est, quòd quando Generales vel Prouinciales absentes concedunt in scriptis licentiam ad admittendum ad habitum seu professionem, præbent suum consensum veniente maiori parte Capituli, vbi ad hoc Prælatus immediatus solùm habet ratio-

tionem voti particularis: quare sine dictâ licentiâ seu consensu super oris, nihil faceret Capitulum, nisi aliud sancitum esset in aliquâ Religione, ad quod sēper attendēdum est, vt docent dicti Authores cum Sanchez infra citando. Igitur pari, imò & fortiori ratione in nostro casu dicendum est, consensum sex Patrum sine consensu Generalis nihil valere ad validam expulsionem.

Dico secundò, vt sit valida Expulsio, necessarium est Votum Generalis & maioris partis illorum sex Patrum, sic in simili docet Abbas vbi supra, &c. postulatis num. 14. de conceff. præbendæ ibidem Immola num. 15. & 16. Nauarrus lib. 3. const. de reg. cons. 62. quos refert & sequitur Sanchez vbi supra nu. 67. loquendo de admissione ad professionem, probantque ex principio generali, scilicet, quia expedienda ab Episcopo cum Capituli consensu indigent consensu Episcopi, & vltra illum consensu maioris partis Capituli, & hoc esse verissimum de quocunque Collegio docent dicti Authores, quod tamen limitandum est, ait Sanchez, nisi consuetudo Religionis, aut regula aliud haberet, & tamquam certum existimo, quòd in Religionibus, in quibus Prælati quando intersunt Congregationibus & Capitulis semper in his, quæ determinantur, habent votum, sufficiat Votum superioris & media pars cæterorum, ad verificandum aliquid maiori cum parte determinatum esse, constat ex Glossâ cap. si ad Episcopum in sede vacante, vbi sic ait: *scire debes quòd cùm Episcopus habet cōferre præbendam cum consensu Capituli, si sunt viginti Canonici, & decem consentiunt, non valet Collatio, quia non habet maiorem partem Capituli, sed si haberet Votum in Capitulo Episcopus vt Canonicus, tunc diceretur facta ab vndecim, & sic ex maiori parte*. Idem habetur expressè cap. postulatis de conceff. præbendæ, ergò cùm Generalis habeat Votum in hoc actu, & Votum principale, faciet maiorem partem, si tres alij ex illis Patribus deputatis consentiant, & erit valida Expulsio vtpotè conformis Decreto. Hæc tamen doctrina locum non habet collata cum vltimâ declaratione ex suprà allatis, in quâ expressè requiritur maior pars illorum sex Patrum, qui cum Generali debent concurrere.

Quartò dubitatur, an Generalis possit istam Iurisdictionem delegare in aliquo casu, in quo ipse commodè non potest cum sex Patribus assistere, alicui Religioso graui, docto, & potenti dare omnem satisfactionem. Stando in Iure communi resolutio est affirmatiua, primò quia quoad hoc illius Iurisdictio est ordinaria ratione sui officij, sicut est recipere ad professionem, & ita est veluti supremus Princeps in Religione, & in decreto non confertur illi noua aliqua potestas, quam antè non habuit, sed solùm moderatur;

mo-

modus, per quod non tollitur ab eo quòd sit Index Ordinarius & & Supremus, & per consequens potest delegare suam Iurisdictionem. Secundò quia etiamsi dicamus, quòd ista Iurisdictio competat ipsi ex priuilegio Principis, cùm sit generale & concessum non ratione particularis personæ, sed ratione Officij & dignitatis, & in perpetuum, iam reputatur vt potestas Ordinaria, & sic potest delegari. Ita communiter Doctores cum Sanchez l. 2. de matrim. disput. 4. à num. 13. Dixi stando in Iure communi, non tamen in declaratione nonà suprà relatà, quæ habetur in tertià responsione, vbi negatur, Generalem posse hâc potestatem delegare. Sed cùm conueniat Generalibus de Iure communi, & per priuilegia Pontificia, quamdiu authoritate Apostolicà ab illis non aufferrtur, vel limitatur, non videtur posse intelligi hanc declarationem S. Congregationis nisi veluti doctrinalem, & tamquam Doctorum particularium, licet probabilissimam, vtpote fundatam in verbo Decreti, *à Generali tantum*: per hoc tamen non tollitur, quòd etiam probabiliter eadem verba explicari possint taliter, quòd nulli alteri compètat hæc potestas, nisi Generali. Quòd autem illam in aliquo casu raro delegare non possit, cùm sit ordinaria, non dicit decretum: ac proinde cum hâc intelligentià manet satis probabilis relata sententia, specialiter intelligendo illam in ordine ad casus particulares & vrgentes, quemadmodum aliqui intelligunt potestatem concessam à S. Concilio Tridentino sess. 24. de refor. cap. 6. Episcopis ad absoluendum à casibus reseruatis suæ Sanctitati, quãdo sunt occulti, vt tenet Henriquez lib. 14. de irregularit. in fin. & lib. 6. de pænit. c. 14. nu. 7. cum commento littera O.

Hic notandum est, quòd in aliquibus Religionibus reformatis, in quibus non sunt Generales, eo quòd non totaliter sint independentes à Calceatis, sed solùm Vicarij Generales eorumdem reformatorum electi authoritate Apostolicà in eorum Capitulis Generalibus, quòd isti tales Vicarij habeant eamdem potestatem quoad expulsionem Incorrigibilium, ac si essent Generales, quia Sua Sanctitas in suis Bullis concedit illis absolutam potestatem gubernandi eorum reformationem, v. g. Patres Augustiniani Discalceati Congregationis Hispaniæ per Bullam expressam Clemẽtis VIII. quæ incipit Apostolici muneris, confirmatam à Gregorio XV. quemadmodum videre licet in tom. 3. Bullarij magni Cherubini inter Bullas huius Pontificis, habent licentiam separandi se à Patribus Calceatis cum authoritate erigendi prouincias, & eligendi Vicarium Generalem in suis Capitulis Generalibus, cuius authoritas declaratur in §. 22. Bullæ, ibi, item, quòd Vicarius Generalis toti Congregationi præsit, eamque regat, atq; gubernet cum omnimodà pote-

state, sicut habet Reuerendissimus Generalis in toto Ordine tàm ex Iure, quàm ex priuilegio, & quamuis illicò subiungat, *sine tamen praeiudicio eiusdem Patris Generalis & facultatem sibi in dictam Congregationem concessarum & competentium*: in §.6. tamē explicauerat, quae dependentia esset ista, quà dependebant memorati Patres Discalceati, nimirum quòd eos Generalis possit visitare per se ipsum, associatus cū vno Patre Definitore & alio Religioso graui eorumdem discalceatorum &c. per quod non denegatur talibus Vicarijs Generalibus potestas eijciendi è Religione incorrigibiles attentà formà horum nouorum decretorum, imò expressè supponit, quòd illam habeant in §.26. ibi: *Item quòd Vicarius Generalis sine consilio & consensu diffinitorij Generalis eiusdē Reformationis nullum Religiosum ad penas grauissimas vel priuationem habitus, & huiusmodi condemnare possit*: ergò supponit, Vicarium Generalem cum consensu Definitorum posse cōdemnare ad Expulsionem. Verum est, quòd in virtute horum nouorum decretorum pro hoc casu in Capitulo Generali sex nominandi sint, inter quos communiter nominantur Definitores, & si horum numerus non fuerit senarius, nominandi sunt illi, qui desunt ad talem numerū, & id ipsum, quod dico de Vicario Generali huius reformationis, dico etiam de alijs habentibus eundem modum regiminis.

Quintò dubitatur, an consilium & assensus sex Patrum possit dari per litteras. Conclusio est affirmatiua, quia decretum non requirit vnionem & conuentionem sex Patrum, & consensus atque consilium dari potest per litteras, quēadmodum patet in multis casibus, & practicatur in Consilijs Regijs Hispaniae in aliquibus negotijs, ergò etiam in hoc valebit, & sic declarat S. Congregatio in sextà Responsione; verùm licet haec ita se habeant, nihilominus pro meliori iustificatione causae conuenientius erit, quòd in vnum locū conueniant. Primò quia in ordine ad condemnandum aliquem & maximè in causis criminalibus, expedit, vt congregentur examinando & conferendo culpas & defensiones Rei, quod non tàm adaequatè fit in scriptis, quando omnes sunt inter se absentes. Secundò, quia cùm agitur de damno alicuius tertij, tunc semper cōueniētissimus est multorum consensus, quando sunt Iudices localiter congregati, & sic practicatur in nostrà Religione.

Hic aduertendum est, quòd si moreretur vnus ex septem Iudicibus, & expulsio sine grauibus inconuenientibus vsque ad proximi Capituli Generalis celebrationem differri non posset, per vnum ex duobus modis occurri potest, scilicet vel semper in ipso Capitulo nominādo duos alios substitutos, vt in his casibus suppleant defectum eorum, qui ex illis sex mortui sunt, vel per hoc, quòd ipsum

Ca-

Capitulum Generale deleget Generali & eius definitorio potestatem nominandi alium vel alios loco eorum, qui causà mortis deficiunt, & hic est stylus, qui obseruatur in nostrà Religione, vbi Constitutiones factæ in Capitulis Generalibus concedunt Nostro Patri Generali, & eiusdem sex Definitoribus Generalibus (ad quos solos spectant Expulsiones & negotia grauiora Religionis) facultatem in casu mortis alicuius definitoris eligendi alium in locum suum. Vt Religio numquam existat sine Completo definitorio.

Sexta difficultas, quæ hic tractanda se offert, fuit tacta à Peyrino tom. 2. de Priuilegijs ad Const. 10. Vrbani VIII. quando Generalis visitat Prouincias valde remotas, nec potest secum ducere illos sex Patres graues deputatos pro casu Expulsionis, inuenit in vnà Prouincià aliquem delinquentem Incorrigibilem expellendum, quid agendum sit?

Respondet Peyrinus, se audiuisse aliquos Religiosos supplicàsse & obtinuisse, quòd Generalis & Visitator Generalis possint in quàlibet Prouincià assumere sibi sex ex Definitoribus illius, & de ipsorum consilio & assensu procedere. Idem sequitur Nouarius in lucern. Regul. V. eiecti à Religione; & secutus est etiam Doctissimus & grauissimus P. N. Lezana tom. 1. cap. 23. num. 5. sed postea mutauit sententiam tom. 2. cap. 12. nu. 8. vbi postquam verba Peyrini iterum refert, ait: *verumtamen cùm ipse non afferat huiusmodi decretum declaratum, sed solùm dicat, id audiuisse à Religiosis fide dignis, qui tamen falli possent, non iudico ipsi credendum*. Verùm hodie hæc difficultas cessat, quia iam constat ex declarationibus supra allatis, quid fieri possit ac debeat.

Hoc vnum placuit aduertere, quòd cùm non desint aliquando Religiosi ita à Deo derelicti, qui quærunt occasiones ad hoc vt expellantur è Religione, vt Iugum obedientiæ abijciant, & liberiorem in sæculo vitam degant, conueniētissimum esset, cum similibus vti maiori rigore detinēdo illos multis annis in carcere (quando ex tali detentione non patitur Religio maius damnum) & affligendo eos cum ieiunijs & disciplinis rigorosis, ne sibi persuadeant, quòd eorum malitia & peruersitas debeat esse medium ad faciliùs consequendum finem adeò deprauatum.

Pro Coronide huius materiæ afferam quæstionem, quam excitauit P. Santorius q. 7. vbi inquirit, An vbi decreta Vrbani VIII. de Eiectis recepta non essent, possent expelli incorrigibiles iuxta priuilegia & veterem consuetudinem Religionum? & resoluendo quæstionem dicit duo primū, *dari aliquas regiones & nationes, quæ Bullas Apostolicas imò & Concilia non recipiunt, certum est, vel quia inibi non publicantur, vel quia publicata non obseruantur, vnde oritur præscriptio & non obli-*

obligatio, quia non seruantes leges Pontificias & Imperiales, quæ publicatæ aut acceptatæ non sunt, vel antiquatæ & præscriptæ, non peccant, neque actus facti contra talem præscriptionem sunt inualidi, nullà in contrarium lege resistente. Neque multum facessit negotii ratio in oppositum, quod cùm populus in Regem suam authoritatem contulit non habet, vnde reluctetur legi, quæ promulgaretur, nam princeps id sciens volens tacet, hinc in Gallià non fuit acceptatum Concilium Tridentinum, & multa fiunt contra illius præscriptum. In Belgio & Germanià non est acceptata Bulla de alienatione rerum Ecclesiasticarum saltem quoad pœnas. Thesaurus V. Alienatio c. 1. num. 2. & alia huiusmodi, igitur potuit non acceptari decretum de Eiectis, quòd multò inferius est Bullis Apostolicis. Hæc Santorius nu. 10. dicto.

Hanc doctrinam quamuis ego verã existimem quantum ad substantiam, non enim est dubium, quòd vbi hæc decreta & alia similia nõ practicantur, cũ sufficienti fundamento non obligant, si fortè dantur aliqua regna seu prouinciæ, in quibus hoc inueniatur, de quo nõ iudico: quantum tamen ad illius fundamentum, mihi videtur difficilis, quia esto sit probabilis sententia asserens, leges ciuiles in sui obligatione dependere ab acceptatione, cũ Principes sæculares potestatem, quam habent, acceperint ab ipsis Rebuspublicis, & præsumendum sit illos (qui spontaneè se subditos reddunt) non dare hanc potestatem nisi cum conditione, vt obligentur legibus à Republica acceptatis, quemadmodum cõstare videtur ex lege de quibus, ff. de legibus. Vbi dicitur, *Cum ipsæ leges nullà aliâ de causà Ius teneant, quàm quòd Iudicio populi receptæ sunt*, & ob eamdem causã ipsi Legislatores statuunt leges cũ conditione implicità, si acceptentur, quæ conditio fundatur in eo, quod per eam populus redditur securus, quòd melius regatur, & leges à Principe stabilitæ sint in vtilitatem populi & profectum, quod enim à pluribus vel ab omnibus approbatum est, semper conueniẽtius esse iudicatur: quod tamen fortè non ita esset, si à solà Legislatoris voluntate penderet, qui quandoque ad proprium potest dumtaxat respicere commodum, & non commune.

Quemadmodum communiter docẽt Doctores Ioan. Andr. c. 1. de Treguà & pace. Couar. in var. c. 16. n. 6. Nauarr. cons. 23. n. 4. & cons. de Const. q. 5. & 6. & alij relati à Suarez l. 3. de legibus cap. 19. Azor. Bonacina & Salas; quamuis isti Authores cum alijs & meliùs sentiant oppositum, & non desint, qui vtramque sententiam conciliare intentent cum Castro Palao tom. 1. tract. 3. disputat. 1. part. 13. num. 9. ad quos me remitto. In legibus tamen Pontificijs & Ecclesiasticis non valet funda-

men-

mentum relatum, quia Pontifex non accepit potestatem supremam, quâ gaudet, à populo, sed immediatè à Christo Domino, & hæc fuit absoluta, non conditionata; vt constat ex illis verbis, *pasce oues meas, quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in celis*. Ergò poterit populum Christianum obligare legibus semper, cum expediens iudicauerit pro illius spirituali bono sine dependentiâ acceptationis, imò renuente populo, sic Suarez lib. 4. de legibus cap. 16. num. 2. Bonacina de leg. quæst. 1. p. 4. num. 28. & 29. Vasquez, Salas & alij apud ipsos, quos sequitur Castro Palao vbi suprà num. 1. Sed limitant bene hanc doctrinam in legibus, quæ difficilis sunt obseruationis, vel quæ aduersantur consuetudini receptæ, in his enim ex benignâ interpretatione Legislatoris possent excusari ab obligatione legis, supplicantes interim Summum Pontificem, quòd informari se patiatur de difficultate, vel receptâ cõsuetudine, quia prudẽter præsumi potest, legem sine certa notitia difficultatis seu consuetudinis, quæ in illius obseruatione inuenitur, vel generaliter, vel in aliquâ regione seu Prouinciâ impositam esse. Et inde videmus, quòd in multis Prouincijs non obligent aliquæ leges pontificiæ, tum etiam quia Sua Sanctitas quandò ex parte subditorum videt magnam repugnantiam, & contradictionem, veluti pius Pater non intendit obligare per suas leges, dissimulando, ne maiora inconuenientia nascantur, & maior inquietudo causetur, non quia potestas quam habet in condendis legibus, dependet ab acceptatione populi, sed quia tacitè non intendit tunc obligare, quando memorata præuidentur inconueniẽtia: & hoc, mihi persuadeo, volunt dicere Nauarrus cap. 23. nu. 41. & Valentia di. 7. quæst. 3. p. 5. quæst. 4. quando dicunt, non posse Pontificem obligare cum suis legibus contradicente populo, quia non esset Lex iusta & in commune bonum condita, quia esset occasio perturbationis; & fortè idem vult dicere P. Santorius æquiparando leges Ecclesiasticas cum ciuilibus, non in omnibus sed in aliquibus, & cum debitâ proportione, sed debebat hoc explicare.

Secundum, quod dicit P. Santorius, fundatur in illis verbis, si autem sit Generalis, qui gubernet Religionem diffusam in alijs etiam partibus, si sibi esset intimata ista noua dispositio, in aliquâ parte suæ Religionis, non poterit contra illam operari in aliâ parte, vbi non esset vel sufficienter intimata vel acceptata, quia Expulsio collata est Generali, & arctatio sequitur personam Generalis, non locum, & cum sit subiectus Sedi Apostolicæ, illius leges obseruare tenetur, quando eidem legitimè intimatæ fuerint, & ...

& sic non posset illas seruare in Italià, & non in Gallià, quia vbique ligatam iurisdictionem habet. E conuerso alius Generalis, qui in solà Gallià v.g. resideret, & nollet ibi expellere, supposito quòd ibi tale decretum acceptatum non sit (quod tamen ignoro) quia non publicatum vel ob alias causas, tunc eius Iurisdictio impedita non esset.

Hæc doctrina similiter mihi videtur difficilis, quia decretum est pro omnibus Religionibus, & pro omnibus prouincijs, & licet assignet modum & personas, quæ debent illud executioni mandare, quæ sunt Generalis & sex Patres, sed non afficit ipsos immediatè, sed mediante corpore Religionis seu Prouinciæ. Vnde quando Generalis, & sex illi Patres exeunt ad visitandam aliquam Prouinciam, in quà hæc decreta publicata vel acceptata non sunt, non credo illos obligari ad eorum obseruantiam, non obstante quòd in alijs Prouincijs illa practicent, in quibus recepta sunt.

Quod quidem meo videri efficaciter probatur ex verbis decreti §. 6. vbi sic ait; *sed hac vt imposterum à religionibus nullus legitimè professus eiici possit, nisi sit verè incorrigibilis, verè autem incorrigibilis minimè censeatur, nisi non solùm concurrant ea omnia, quæ ad hoc ex Iuris dispositione requiruntur, sublatis hàc in parte statutis & Constitutionibus cuiusque Religionis & Ordinis etiã à Sede Apostolicà approbatis; & confirmatis. Verùm etiam vnius anni spatio in Ieiunio & penitentia probetur in carceribus. Proindeque vnaquæque Religio priuatos habeat carceres in qualibet saltem Prouinciâ. Elapso autem anno si nihilominus non resipuerit, sed animo indurato in suâ pertinaciâ perseuerauerit, ne contagione pestiferà plurimos perdat, tamquam pecus morbida ac membrum putre eiici tandem possit.* Quæ omnia expressè loquuntur cum corpore Religionis, & statim præscribunt modum, quo expellendi sunt, & eos qui ad Expulsionem conuenire debent, sicut sunt Generalis & sex Patres deputati, quod non est decretum immediatè ordinari ad illos, sed mediante Religione, ad quam ordinatur & dirigitur prohibitio, ex quo habet quòd sit locale & non personale, sicut intendit citatus Author.

Confirmo id ipsum cum vnâ instantià desumptà ex secundo casu, quem iste Author admittit, quòd si Generalis semper existeret in Gallia v. g. vbi decreta non essent sufficienter publicata vel acceptata, possit ibi expellere aliquem Religiosum Incorrigibilem, absque eo quòd se conformaret his nouis decretis. Itaque peto, si Generalis, ad quem per leges Religionis spectat sententia Expulsionis, susciperet aliquam causam substantiatam vsque ad difinitiuam exclusiuè ab vno Prouinciali Prouinciæ Romanæ, factam contra aliquem Religiosum subditum

ditum eiusdem prouinciæ, de quo constaret esse In corrigibilem secundum dispositionem Iuris communis & statuta Religionis, an sine eo quòd obseruaret noua decreta, possit validè & licitè dare sententiam Expulsionis, & mandare illius executionem in Prouinciâ Romanâ, in quâ Reus existit? P. Santorius consequenter ad suam doctrinam debet respondere affirmatiuè, cùm sentiat, decreta esse personalia, & non obligare Generalem in Gallià existentem, in qua recepta non sunt vel publicata. Ego autem certam existimo negatiuam partem, & quòd in quouis Tribunali talis sentententia nulla censenda sit, eo quòd non sit conformis decretis Pontificijs, quæ recepta sunt & obligant in illà Prouinciâ, in quâ Reus deliquit, & existit, ac proinde obligatio nata ex decretis principaliter localis est, & non personalis. Hæc sentio quoad praxin circa decreta & declarationes relatas, & ita mecum sentiunt viri valde docti, cum quibus ea communicaui & contuli, subijciendo semper omnia ordinationi Sanctæ Matris Ecclesiæ, & retractando illicò, quæcunque eius sensui aduersantur.

Sed hæc disputationis gratia dicta sint: Quia dùm Bulla Vrbani VIII. de electis, reuocat, & annullat quascumque consuetudines in contrarium; & iubet vbique seruari, tenendum est, quòd Regulares, ad quos spectat, vbique locorum teneantur seruare Bullam prædictam.

PARS SECVNDA TRACTATVS IVDICIALIS

Continens praxin & methodum eorum omnium, quæ in primâ parte dicta sunt.

PROLOGVS.

EXplicatis his, quæ ad Ordinem Iudicialem pertinent, pro complemento huius Tractatus superest, vt doctrinam traditam reducamus ad breuem quamdam summam & synopsin vel praxin, vt in conspicuo sit forma & modus obseruandus in executione secundum opiniones, quas secuti sumus tamquam probabiliores, & legibus charitatis ac Iustitiæ magis consentaneas. Posuimus suo loco formas ac methodos singulorum, reduximusque ad vnum stylum ad euitandam confusionem, quæ ex diuersitate poterat generari, non quidem eo fine, vt eum omnes sequantur, nam vnusquisque (dummodò nihil eorum omittatur, quæ ad substantiam pertinent) poterit variare modum & accidentia. Et supposito quòd hæc debeat esse praxis rerum inter se connexionem habentium, & ad vnum eundemque finem ordinatarum, loco Capitum vtemur paragraphis ponendo in vnoquoque id, quod ad eum spectat secundum ordinem & filum prosecutionis causæ. Modum faciendi visitationem generalem hìc nõ ponimus, cùm sit iam notus omnibus. Nec etiam immorabimur in citandis locis, quibus explicatur doctrina, quia in Indice (qui copiosus erit) facilè reperietur quidquid cuique fuerit necessarium.

§. 1.

De Principio Processus & modo dandi initium causis Iudicialibus.

1. Suppositâ doctrinâ primæ partis, in quâ fuit declaratum, quâ ratione Iudex possit procedere ad Inquisitionem particularem contra aliquẽ delinquentem vno ex tribus modis, nimirum per denun-

nuntiationem iudicialem, accusationem, vel ex officio: explanatis etiam his, quæ requiruntur ad hoc vt secundum Ius & conformiter ad iustitiam munus suum exercere possit, licet regulariter loquendo in Religionibus omnes modi procedendi ad vnum reducendi sint, & est ille, in quo Prælatus inquirit ex officio, quemadmodum capite decimo num. 10. declaratū fuit. Quia tamen in aliquo casu accusatione vel denuntiatione Iudiciali opus esset, idcircò primo loco hìc collocabitur stylus, qui in illis obseruandus est, & ita ab illis me expediam, quia in eo etiā conueniunt processus mutato nōnumquam vno aut altero verbo.

Forma Accusationis.

2 Si Accusatio fiat in scriptis, sequens forma seruanda est. Admodum Reuerende Pater Frater N. Prior vel Visitator talis Conuētus coram Vestrà Reuerentià tāquam Iudice, ad quem spectat defendere innocentes & punire culpabiles, meliori modo & formà quà possum ego F. N. Sacerdos Professus nostræ Sacræ Religionis Discalceatorum Beatissimæ Virginis de Monte Carmelo, & Conuentualis &c. motus ex puro zelo iustitiæ, & nullo alio sinistro motiuo conqueror de P. F. N. qui tali die tali mense huius præsentis anni in tali loco nullà ipsi datà causà vel occasione cum modico timore Dei talia contra me protulit iniuriosa verba, vel tale mihi grauamen intulit (referendo delictum cum omnibus suis circumstantijs) ob quod postulo satisfactionem, & vt delictum puniatur ipsi & cæteris ad terrorem. Et pro probatione huius præsento pro testibus N. & N. qui fuerunt præsentes, vel hoc aut illud sciunt, per quod probabitur delictum. Quod vt facerem verum, me in hoc Conuentu subscripsi tali die talis mensis & anni &c. Hæc petitio poni debet in capite processus, quòd si solùm oretenus facta fuerit, illam debet scribere Secretarius, sicut statim dicetur.

3 Si Accusatio fuerit non de aliquà iniurià vel grauamine illato ipsi accusanti, sed de aliquo, quod tangit bonum commune vel aliquem tertium innocentem, cuius prætenditur punitio, loco illius verbi *conqueror* ponetur *accuso*, & deinde *mutatis mutandis* fiet petitio, vel libellus accusatorius iuxta formam dictam.

4 Auditâ à Iudice accusatione, & facto examine extraiudiciali, an nimirum accusans obseruet in illà ea, quæ secundum Iustitiam & charitatem obseruanda sunt iuxta doctrinam cap. 10. traditam, debet illum admonere de obligatione, quam habet ad plenariè probandum delictum, & de penâ, quam incurrit, si illud non probauerit, debetque ab illo sumere iuramētum, quòd scilicet non accuset ex animo sinistro vindictæ, vel faciendi malum, sed zelo iustitiæ, vt delicta puniantur, & aggrauatis satisfiat; cum hoc admittet accu-

sationem coram Secretario, quem nominabit sumendo prius ab ipso iuramentum, quòd fideliter suo munere functus sit. Nominatio autem Secretarij sub hàc formà fieri poterit. F. N. Prior aut Visitator talis Conuentus. Quandoquidem ad causam, quam vià accusationis iuridicæ intentat P.F. N. Sacerdos professus nostræ Sacræ Religionis Conuentualis talis Conuentus contra Patrem F. N. Sacerdotem &c. ad hoc vt secundũ iura procedatur necessaria sit assistentia Secretarij, nomino pro hoc officio in ordine ad ea, quæ dictam causam concernunt, Patrem F. Sacerdotem professum &c. In cuius fidem me subscripsi in tali conuentu tali die talis mensis & anni. Subscriptà hàc nominatione Prælati, vel Visitatoris acceptat officium Secretarij dicens.

5 Ego F. N. Sacerdos professus nostræ Sacræ Religionis visà Secretarij nominatione factà à Nostro Patre N. Priore vel Visitatore accepto dictum Officium, & iuro *in verbo Sacerdotis* ponendo manum supra pectus, me fideliter meum officium adimpleturum. In cuius fidem me subscripsi in hoc Conuentu die talis mensis & anni. Subscribit se, & statim prosequitur in forma sequenti.

6 In Conuentu talis loci, tali die, tali mense & anno &c. coram me F.N. Prouinciali, Priore vel Visitatore præsente Patre F. N. Secretario specialiter à me ad hanc causam deputato & nominato comparuit Pater F. N. Sacerdos professus nostræ Sacræ Religionis & Conuentualis dicti Conuentus, præsentauit petitionem accusatoriam insertam principio processus contra quemdam (& si non fecerit accusationem in formà petitionis in scriptis, sed solùm verbaliter & oretenus) adiunget: & dixit se melior formà & modo, qui à Iure sibi concessus erat, talem Patrem F. N. de tali vel tali delicto accusàsse, quemadmodum in petitione expositum est; quòd si fuerint complices, illos declarabit addendo (& contra tales vel tales complices in præfato delicto) itaque à me Prouinciali vel Priore petijt, vt factà prius sufficienti informatione, an dicta accusatio sit legitima, procederem ad inflictionem illarum pænarum, quas Iura & nostræ Sacræ Religionis leges statuunt, nec non ad satisfactionem pro illo grauamine, quod ipse, vel Communitas vel tales sæculares passi sunt, iurauitque *in verbo Sacerdotis*, positâ manu supra pectus (aut supra crucem si Sacerdos non sit) se dictam accusationem non fecisse ex malitià, vel animo sinistro & prauo, sed ex zelo iustitiæ, vt nimirum satisfieret aggrauatis, & præsentauit pro testibus talem & talem, qui bene norunt ea, quæ in Accusatione continentur. Quæ omnia à me audita sunt, & factà summarià extraiudiciali certificatione casus, admisi dictam accusationem ad procedendum iudicialiter per inquisitionem specialem contra Reum.

Reum protestādo accusanti, quòd si delictum non probauerit, subiaceat pœnæ talionis, aut alicui alteri graui. In quorum fidem subscripsi & subscripserunt præfati omnes; Accusator, Secretarius, & Præfatus Conuentus, dicto die, mense & anno, *& omnes subscribunt*. Et statim continuandus est processus in hàc formà.

7 In supradicto conuentu die tali mensis tali & anni coram me F. N. Secretario huius causæ visà accusatione vel denuntiatione à Nostro Patre Prouinciali vel Priore &c. factà per Patrem F. N. contra Patrem F. N. eàque admissà tamquam conformi Iuri ad procedendum vlterius ad examen testium extraxit ad illà sequens interrogatorium.

8 Interrogatorium erit illius tenoris, qui ponetur infrà, cùm agetur de Inquisitione speciali ex officio, aduertendo, quòd in articulis & interrogationibus exprimatur delictum cum omnibus suis circumstantijs, quæ in Accusatione relatæ fuerunt, sicut etiam Complices, si qui fuerint, & habeatur fundamentum sufficiens ad inquirendum de illis.

Forma denuntiationis Iudicialis.

9 Si procedatur per viam denuntiationis Iudicialis, & denuntians præbuerit denuntiationem in scriptis, ponetur in capite processus iuxta ea quæ dicta sunt de Accusatione, & concurrentibus illis, quæ requiruntur ad hoc vt legitima & iusta sit, & capite nono declarata sunt. Stylus hic erit.

Reuerende Pater N. Prouincialis, Prior, aut Visitator coram Reuerentijs vestris &c. prout in formulà Accusationis dictum est. Cùm non habeam aliud efficax remedium, meliori modo & formà Iuris quà possum, denuntio iudicialiter Patrem F. N. Sacerdotem &c. conuentualem talis Conuentus, quòd seposito omni timore Dei, & cum graui suæ conscientiæ onere commiserit tale delictum (debet autem ponere locum tempus, & cæteras circumstantias, cū quibus patratum est) & cum bono communi plurimum expediat, vt excessus & peccata puniantur, compescanturque delinquentes, satisfaciendo communitati, & scãdalo dato, peto à Vestris Reuerentijs, vt præfatus Pater Fr. N. puniatur pœnis per iura & statuta nostra constitutis, vt illis sint in punitionem & emendationem, cæteris autem in exemplum. Pro testibus exhibeo Patrem Fr. N. & Patrem Fr. N. qui certam habent casus notitiam; quæ cùm vera sint, me subscripsi in hoc Conuentu N. tali die talis mensis & anni.

10 Debet autem Iudex admonere denuntiantem, vt aduertat ad modum, quo facit denuntiationẽ. si enim non probet delictum, manet expositus eidem pœnæ, quæ debetur vero Accusatori, secundū quòd cap. 10. num. 8. & 9. declaratum fuit.

11 Si denuntiatio in scriptis facta sit,

sit, ponetur in capite processus, supposito, quòd Prælatus prius extraiudicialiter habuerit fundamenta sufficientia ad illam admittendam; si verò facta sit verbaliter verbi gratià, quando Prouincialis visitationem ordinariam & generalem facit, admittetur iuxta formam relatam in Accusatione, *mutatis mutandis*. Si denuntians nihil velit dare in scriptis, nec obligare se ad aliquam pœnam, casu quo delictum non probaretur, dicendo, se solùm denuntiare ad hoc vt Iudex habeat notitiam de eo, ad quod tenetur, & apponat remedium, quod in Domino expedientius iudicauerit, talis denútiatio non erit iudicialis, sed reducetur ad Euangelicam, & solùm seruiet ad dandam notitiam Iudici, vt videat, si habeat fundamentum ad procedendum per inquisitionem particularem iuridicam tamquam ex officio, & hic est modus, qui in Religionibus obseruari debet pro maiori pace & quiete, quemadmodum cap. 10. nu. 5. & sequentibus declaratum fuit.

Forma & modus initiandi causam per viam Inquisitionis mixtæ, hoc est, quando delictum est publicum, & delinquens est occultus, vel è contra.

12 Sciens Prælatus, quòd in aliquo conuentu graue aliquod delictum commissum sit, de quo cóstat per notorietatem facti, vel sufficientem publicitatem, informatus extraiudicialiter à personis fide dignis de veritate casus, & si ipse præsens sit, ac delictum reliquerit effectus aliquos, ex quibus cognosci potest, illis à se vel ab alià personà cui ipse commiserit perspectis, incipiet processum sub hàc formà.

F. N. Prouincialis, vel Prior talis loci.

13 Cùm in hoc conuentu &c. tali die talis mensis & anni quidam Religiosus repertus fuerit quodã vulnere tali in parte sauciatus, fuerimque oculariter certificatus in præsentià Patrum N. & N. vulnus esse violentum, factum cultro aut alio simili instrumento, talis magnitudinis, quod cùm vidisset N. Chirurgus in præsentià Patrum N. & N. affirmauit, illud esse lethale vel satis periculosum, cùm sit enorme & graue. Ad liquidandum veritatem & procedendum in hàc causà secundum Ius nomino pro illius Secretario Patrem N. Sacerdotem &c. subscribet Prælatus, & testes, qui viderunt vulnus. Et confestim Secretarius formabit acceptationem sui officij iuxta dicta superius in accusatione.

14 Deinde Iudex ibit ad cellam vel cubiculum vulnerati cum suo Secretario, imponet illi præceptũ, petetq; iuramentum de dicendà veritate in his, de quibus fuerit interrogatus, iuxta stylum positum in confessione Rei, & statim fient sequentes interrogationes.

15 Pri-

15. Primò, quomodo acceperit illud vulnus, in quo loco ipsi inflictum fuerit, scribenturque singula dicta.

16. Secundò, quis ipsum vulnerauerit. Quòd si respondeat, se nescire, eo quòd illi sit inflictum tali horà noctis in tenebris, & ille, qui inflixit, secretò aufugerit, interrogabit.

17. Tertiò, an habeat fundamenta ad præsumendum de aliquo. Si responderit affirmatiuè: Videndum est, an indicia sufficientia sint, & adsit sufficiens infamia ad procedendum contra illum: si autem hæc non adsit & vulneratus non conqueritur, sed potius condonat, non tenetur illum publicare, nec Iudex potest contra illum procedere.

18. Post confessionem vulnerati Secretarius concludit dicendo. Omnia supradicta in cellà præfati Patris F. N. peracta sunt, coram memorato nostro Patre &c. & coram me Fratre N. illius Secretario, quæ cùm vera sint ipse subscripsit, & ego subscripsi in dicto conuentu, tali die talis mensis & anni &c. & statim subscribunt.

19. Si Iudex inuenerit sufficientia indicia contra delinquentem iuxta doctrinam cap. 12. & addit sufficiens infamia: quæ vno ex tribus modis, numeris 11. 12. 13. & 14. eiusdem capitis probanda est, inchoabit Inquisitionem specialem contra delinquentem iuxta formam inferius ponendam addendo vel aufferendo vnum aut alterum verbum.

20. Si Prælatus habeat notitiam sufficientem extraiudicialē à personis fide dignis, in vno conuentu aliquem Religiosum aut aliquos Religiosos relaxatè viuere, non tamen circa aliquas culpas particulares, poterit committere, vt accipiatur informatio particularis quoad personas, & generalis quoad delicta: deinde habitis indicijs sufficientibus cum sufficienti infamià de aliquo delicto poterit procedere ad Inquisitionem specialem de illo, seruando ordinem inferius ponendum.

Forma inchoandi processum Inquisitionis particularis per viam ex Officio vel Commissione.

21. Quotiescunque Iudex contra aliquem ad inquisitionem specialem processurus est, prius extraiudicialiter à personis prudentibus & fide dignis benè informatus sit, nec non de infamià delinquentis. Item si delictum sit in damnum boni communis, aut alicuius tertij innocentis, quod *imminet in futurum*, vel iam illatum, sit tamen reparabile, & non sit aliud remedium euitandi nocumentum, etiā si non adsit infamia, potest procedere contra delinquentem per Inquisitionem particularem iuridicam attendendo ad doctrinam capitis 5. & 12.

22. Si aliquod delictum graue in aliquo conuentu commissum sit, Prior, Guardianus aut Præsidens procedendo ex officio Reum recludet in carcere, si casus ita postu-

stulauerit, quo facto (iuxta praxin & Ordinationes cuiuslibet Religionis) nullà præcedente informatione iuridicà, potest admonere Prælatum superiorem, informando eum de casu successo, adhoc vt decernat id, quod magis conuenit, poterit etiam accipere informationem summariam, quantum sua se extendit potestas, quæ in nostra Religione est vsque ad sententiam definitiuam exclusiuè, & factam remittere ad superiorem Prælatum, ad quem spectat de illà iudicare per sententiam definitiuam, qui, si ipsi videbitur, poterit concludere causam cum dictà informatione; si tamen pro meliori causæ dilucidatione voluerit accipere aliam, erit ipsi integrum & licitum. In casu dicto inchoabit processum, probatà prius per duos testes iuratos fide dignos infamià, & inferendo probationem vni ex interrogationibus vtetur sequenti formulà.

23 F. N Prior talis conuentus habità notitià tali die talis mensis & anni de scandalo, quod Pater vel Frater N. nostræ Sacræ Religionis professus dedit communitati, vel talibus sæcularibus committendo tale delictum (quod cum omnibus suis circumstantijs referendum est) de cuius publicitate & infamià summariam accepi informationem cum duobus aut tribus testibus contestantibus omni exceptione maioribus (quam si ante non acceperit, dicet: de cuius infamià & publicatione constabit ex dictis testium, qui examinabuntur) procedendo ex officio ad faciendum de casu iuridicam informationem secundum Ius & dispositionem nostrarum legum & constitutionum, tenore præsentiũ præcipio in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ & sub præcepto formali (vel iuxta modum, quo quæuis Religio vtitur in præceptis imponendis) omnibus Religiosis huius Conuentus, hospitibus, & Conuentualibus, quibus notificatæ fuerint, vt seposito omni respectu & timore humano, sub iuramento in formà dicant in præsentià meà & Patris vel Fratris N. (quem pro Secretario huius causæ nomino) totum, quod circa hunc casum sciuerint per interrogationes infrascripti interrogatorij. In quorum fidem præsentes meo nomine subscriptæ sunt, & sigillatæ Sigillo Conuentuali huius domus, vbi etiã scriptæ sunt tali die, talis mensis & anni supradicto.

Locus ✠ *Sigilli*

F. N. Prior.

24 Tali præcepto posito formandum est interrogatorium secundũ substantiam delicti & cæteras circumstantias habentes cum eo necessariam connexionem, & reliquas, quæ patiuntur infamiam, non tamen secundum eas, quæ illam non patiuntur, & connexionem non habent, sicut de Confessione Rei cap. 18. num. 11. dictum est, & sequentibus. Quod seruit ad

ad vniuocandum dicta & depositiones testium & probandum id, quod intenditur, poteritque in forma sequenti disponi.

25 Primò quæritur, an cognoscat Patrem F. N. Religiosum professum nostrę Sacrę Religionis Reũ, à quo tempore, & notitia sit ocularis habita ex tractu, & communicatione degendo cum ipso in tali & tali conuentu per spatium tot mensium vel annorum.

26 Item an inter eos fortè sit aliquis, qui non habeat qualitates à iure requisitas, eo, quòd sit illius consanguineus, amicus vel inimicus capitalis, mente captus, infamis, periurus, & cętera: dicatque vnusquisque ætatem, quam habet.

27 Item an sciant, quòd in dicto conuentu sit publicum, notorium vel manifestum, vel sit infamia, clamorosa insinuatiò, vox publica, & fama nata à Religiosis timoratis & seruis Dei, dictum Patrem F. N. Reum, tali die vel nocte, tali horà tale delictum commisisse, commemorando illius circumstãtias, & nominent personas, quæ audiuerunt, vel eas coram quibus commissum fuit, & si aliquis testis fuerit præsens. Et cum hoc manebit probata infamia & publicitas iuridicè.

Quòd si hanc interrogationem placuerit omittere, loco illius poterit fieri alia in fine interrogatorij. Si Iudex habuerit ad manum informatiocem summariam de infamià per duos aut tres testes iuratos, nõ erit opus facere de illà mentionẽ in vnà ex interrogationibus, sed sufficiet illam referre in principio processus, eo modo quo facta est, & illam vnire eidem.

28 Item an sciant, dictum Patrem F. N. Reum talem rem fecisse, referendo casum eo modo, quo successit specificando locum, tempus & personas, quæ erant præsentes vt hàc ratione & vià melius liquidetur veritas, & testes contestentur.

29 Si delictum fuerit manuale, sicut est inflictio vulneris, vel simile, sequentes fient interrogationes.

30 Item an sciant, dictum Patrem Fr. N. Reum ibi ab aliquo tempore aliquoties cum dicto Fratre N. vulnerato miscuisse verba pungitiua, & contentiosa, vel illum malè tractasse inquirendo occasiones aggrauandi se, dicant, quot vicibus quales occasiones fuerint, & quà vià ipsis constet.

31 Item an sciãt dictũ P. FratrẽN. Reũ in tali vel tali occasione dicto Fratri N. minatum fuisse, dicendo, se sumpturum vindictam omni modo possibili, vel quid simile.

32 Item an sciant dictum Patrem F. N. Reum aliquot vicibus (& dicant quoties & quo tempore) fuisse reprehensum & punitum per Patrem Priorem Conuentus propter contentiones, & rixas cũ dicto Fratre N. fauciato habitas.

33 Simili modo formandæ sunt cęteræ inquisitiones, quòd si casus fuerit scandalosus, in vnà illarum, scandalum specificetur, & cui vel quibus datum sit, an communitati

aut sæcularibus, viciniæ, familiæ vel populo.

34 Notetur etiam, quòd si delictũ fuerit reincidiuum in culpas præteritas, etiamsi punitę fuerint, cùm hæc sit circumstantia aggrauans, specificandum sit per specialem interrogationem dicendo.

35 Item an sciant, dictum Patrem F. N. ob talem culpam correctum & punitum (verbi gratiâ ob fugã ex tali conuentu, vel ob violentam manuum iniectionem in talem Religiosum, vel aliud simile) non se emendàsse, sed easdem culpas commisisse, cuiusmodi est illa, quę ipsi nunc imputatur.

36 Si culpæ Reo imputatæ tangũt incorrigibilitatem, opportet exprimere in aliquà interrogatione, & ponetur in formà sequenti.

37 Item an sciant, quòd secundum vices, quibus dictus P. F. N. Reus fuit admonitus & correctus, vel ob similes culpas punitus per diuersos Prælatos, & secundum modicum profectum, quem fecit post correctionem, attento modo illius procedendi & continuatione suorum defectuum, probabiliter in futurum maior emendatio sperari non possit, quàm fuerit illa, quæ hactenus visa fuit, & ob hoc illum æstiment formaliter incorrigibilem, & dicant, quomodo sciant: Pro hàc tamen interrogatione notanda est doctrina capitis 26.

38 Si antequã erat inchoatus processus, non fuerit facta summaria informatio de infamià iuratà per duos testes, quando casus ita requirit, nec fuit facta tertia interrogatio, terminabitur interrogatorium modo sequenti.

39 Item an sciát, quòd supradicta, vel aliqua saltem eorum pars, sint notoria, manifesta, vel de illis sit vox publica & fama in dicto conuentu, exprimendo publicitatem omnium, quæ continentur in quàlibet interrogatione, & quomodo sciant. Et hæc sunt magis in vsu circa probationem publicitatis delictorum, quæ illam exigunt, & in cæteris, quæ sunt contra bonum commune, vel tertij innocẽtis non est opus probare infamiã, nam etiam sine ea possunt & debent puniri pænà publicà, etiamsi secreta sint, quando aliud meditũ non suppetit, quemadmodum in multis locis huius Tractatus dictum est. Facto interrogatorio Secretarius ponit suam acceptationem, sicut superius dictum est num. 5.

Forma dandi commissionem ad procedendum in aliquà causà per Inquisitionem specialem.

40 Quando Iudex non facit per se Inquisitionem, sed vult illam per aliquem Commissarium facere, dabitur Commissio in hàc formà, aduertendo, quòd si in aliquo casu ad plenam delicti probationem sit necessarium testimonium Prioris aut Præsidentis conuentus, cõmissio alicui alteri Religioso graui & prudenti danda est, qui per testes omnia prædicta examinaturus est.

41 Fr.

41 Fr.N.Generalis vel Prouincialis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum Beatissimæ Virginis de Monte Carmelo(si sit Prouincialis, addet, talis Prouinciæ) habitâ sufficienti informatione, quòd P. F.N.Sacerdos vel Religiosus professus nostræ Sacræ Religionis degens in cōuētu talis loci commiserit tale delictum (ponatur delictum bene specificatum) tali die talis mensis, & anni, cum scandalo Communitatis, viciniæ, vel eo modo, quo contigit, vt puniatur eo modo, quo meritus est, & satisfiat scandalo dato, sitque cæteris ad terrorem, tenore præsentium damus commissionem & plenariam potestatem, secundum quod iura exigunt, in ordine ad hanc causam Patri Fr.N.Priori vel Præsidenti (vel quicunque fuerit) dicti Conuentus, vt formet interrogatorium secundum ea, quæ in casu prædicto euenerunt, informādo se prius extraiudicialiter de publicitate casus, & statim acceptà iudiciali informatione cum duobus testibus iuratis, vel factà speciali interrogatione de illà in interrogatorio, in quo ponet omnes illas, quæ pertinent ad delictum cum suis circumstantijs, & notificato infrascripto præcepto examinabit testes per interrogatorium sub iuramento in formà coram Secretario vel Secretarijs, quos in ordine ad supradicta nominauerit, procedetque in omnibus iuridicè. Facta informatione, acceptà à Reo confessione, exhibitis ipsi articulis, & admissis illius responsis cum omnibus quæ allegauerit secundum iura in sui defensionem dato ad hæc sufficienti tempore, authorizatis omnibus propriâ subscriptione & cum sigillo conuentuali, subscribentibus se etiam Reo & Secretario, conclusâ causâ vsque ad difinitiuam exclusiuè (ad hæc enim omnia præsentem ipsi damus commissionem) ad nos illam remittet. Præcipimus itaque in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ, & sub præcepto formali omnibus Religiosis, cuiusuis status & conditionis sint, subditis nobis, etiamsi sint Prælati, quibus præsentes innotuerint, vt sub iuramento dicant & exponant omnia, quæ circa prædictum casum sciuerint. In quorum fidem præsentes dari mandauimus nostrâ & Secretarij manu subscriptas, & sigillo nostri officij signatas in Conuentu nostro &c. tali die talis mensis & anni.

Locus ✠ Sigilli.

F.N.Generalis, vel Prouincialis.

42 Quantum attinet ad commissionem, aduertat Comissarius, ad quid se extendat ipsa commissio an videlicet contineat præceptum solùm ad notificandam causam, an interrogatorium factum ad hoc vt secundum illud se dirigat, vel ipsi committatur, vt faciat, an commissio solùm sit in ordine ad examinādos testes, vel se extendat ad accipiendam à Reo confessio-

nem, ad præsentandum ipsi articulos & recipiendum ab eo purgationes, vt hoc modo Commissarius non deficiat in aliquo, vel suam excedat commissionem. Commissio, quocunque tandem modo data sit, ponenda est originaliter in capite processus, & in calce illius commissionis vel interrogatorij (si adfuerit) ponenda est acceptatio Commissarij cum die, mense, & anno & nomine Secretarij cautæ, nisi iam sit nominatus in commissione, aduertendo, quòd si Secretarius pro causâ nominatus illam prosequi non possit vel impeditus ægritudine, vel quia informatio in diuersis conuentibus aut locis facienda est, & ad vitanda onera itinerum illius præsentia non conuenit, possit Commissarius nominare alium, vel alios, si fuerint necessarij, idcircò expedit, quòd in commissione detur facultas nominandi Secretarium vel Secretarios, quot fuerint necessarij, quemadmodum superius dictū est, & vt vt sit post acceptationem Commissarij semper Secretarius suam debet apponere. Praxis verò erit sequentis tenoris.

43 In fine Commissionis & Interrogatorij, si illud factum fuerit, dicet Commissarius. Tali die talis mensis & anni, Ego Fr. N. Prior vel Præsidens talis Conuentus vel Sacerdos Professus nostræ Sacræ Religionis obediendo ordini & mādato Admodū Reu. Patris Nostri Generalis vel Prouincialis &c. accepto Commissionem superius contentam; & in eius virtute nomino pro Secretario, quantum ad istum Conuentum vel locum attinet (si pluribus opus sit) Patrem F. N. vt supra. §. 1. num. 4. & 5. Eoque nominato dicat. Accepi iuramentum fidelitatis à Patre Fr. N. Secretario nominato pro istâ causâ in præfatâ Commissione. In quorum fidem meo nomine subscripsi tali die talis mensis & anni. Et statim Secretarius adijcit, & suam acceptationem iurans se fideliter & legaliter suum adimpleturum officium, seque subscribet. Si verò commissio non contineat præceptum, sed illud remissum fuerit Commissario, antequam dicat, in quorum fidem, dicat. Et præcipio in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ & sub præcepto, vt supra &c.

§. 2.

De formâ & modo examinandi testes.

1 In capitulis 14. 15. 16. & 17. primæ partis de qualitatibus testium diffusè tractatum est, de modo illos examinandi, de eorum ratificatione, & de illis rebus, quas possunt & debent testari, nec non de illis, quæ debent reticere. Videantur illa omnia, quia multum conducunt ad hoc, ne committatur aliquis error vel defectus in ijs, quæ necessaria sunt, hîc autem ponentur solùm quædam aduertentiæ & stylus in examine obseruandus.

2 Te-

2 Testis examinandus à Superiori vocari debet, quia qui sciens procedi contra aliquem criminaliter, se offert ad testandum, veluti suspectus & appassionatus reijciēdus est. Debet à teste sumi iuramentum, aliàs enim ipsius dictum fidem non facit, & hoc debet regulariter coram Iudice causæ fieri, dico autem regulariter, quia in quibusdam casibus hoc alicui alteri poterit committere. Item examinandus est *vivà voce*, & solus, ita vt vnus testis ignoret dictū alterius. Debet scribi nomen proprium & appellatiuum, status ipsius, si sit Sacerdos vel non: illud autem, quod maximè curandum est, eruere liquidè & clarè illius scientiam siue notitiam illius, quod deponit, videlicet modum, quo scit & nouit, declarando locum, tempus & personas, quæ erant præsentes, vt hoc puncto Iudex possit vti tali notitià ad examinandam, & probandam bene causam, vel saltem inferendum, an testis aliquid deponat repugnans veritati. Secretarius omnia, quæ deponuntur à teste, scribere debet de verbo ad verbum, vel ita adamussim, vt nullatenus etiam in minimo mutent conceptum & substantiam dicti; si dixerit se vidisse, scribat ita, nimirum eum vidisse, si verò asserat, se audiuisse, id ipsum scribat, eum audiuisse. Non debent testes vti verbis ambiguis, dubijs, æquiuocis, vel confusis, v.g. *credo, mihi persuadeo*, sed debent certò posse affirmare id, quod dicunt & sciūt, & quomodo sciunt. Verum est, quòd quando probatio fundatur in præsumptione, verbum *Credo* censetur legitimum ad probandum, quemadmodum si aliquis diceret, qui vidisset *nudum cum nudà in loco secreto*, credo, eos peccàsse contra castitatem.

3 Hæc omnia diffusè suis in locis explicata sunt, volui tamen hic illa referre, vt habeantur in promptu & in memorià pro tempore, quo testes examinandi sunt, erit autem examen in forma sequenti.

4 Formato iam initio processus, & interrogatorio, & acceptato à Secretario officio cum iuramento legalitatis, prosequendum est.

5 In conuentu talis loci, tali die, talis mensis, & anni, Ego Fr. N. Secretarius in ordine ad infrascripta specialiter nominatus coram Reuerendo Patre Fr. N. Priore dicti Conuentus (vel coram Patre F. N. Commissario huius causæ) intimaui præceptum supra contentū Patri F. N. Sacerdoti professo nostræ Sacræ Religionis, qui positā manu supra pectus (si non fuerit Sacerdos, positā manu supra vnā Crucem) iurauit *in verbo Sacerdotis*, vel iurauit Domino Deo, se dicturum veritatem in omnibus, de quibus iuridicè interrogatus fuerit & examinatus per interrogationes dicti interrogatorij. Ad primam respondit, se nouisse dictū Patrem F. N. in eodem conuentum à tanto tempore, in tali loco, cùm simul vixissent tot mensibus in tali conuentu &c.

6 Ad secundam respondit, &c.

&c.

& sic ad cæteras, & in fine vltimæ apponatur. Quæ omnia affirmauit esse verissima per iuramentum, quod fecit,& cùm omnia, quæ deposuit, ipsi lecta fuissent de verbo ad verbum, illa ratificauit, propriàque manu subscripsit. Nec opus est aliâ ratificatione in plenariâ probatione inter Religiosos, quemadmodum suo loco aduersus aliquos probatum est, qui contrarium opinantur. Si testi, dum ipsi sua dicta præleguntur, aliquid addendum occurrerit, vel mutandum, omninò admittendum est, & scribendum; debetque exprimi, quòd hoc ratificauerit, sicut & cętera omnia: ratificatis tamen & subscriptis suis dictis, illa quæ addiderit vel mutauerit, curanda nõ sunt. In fine dictorum cuiuslibet testis debent subscribere Iudex, testis & Secretarius, quòd si testis nesciuerit subscribere, formet vnã crucem ✠ & alius pro ipso subscribat nõ nomen testis, sed suum proprium, qui supplet eius vices dicendo, qui cùm subscribere nõ potuerit, hanc efformauit crucem, petijtque à Patre F. N. vt pro se subscriberet, qui subscripsit.

7 Si eàdem die alij etiam testes examinentur, Secretarius immediatè in paragrapho sequenti addet. His dictis tali die talis mensis & anni Ego F. N. Secretarius in hàc causà in præsentià &c. intimaui præceptum suprà contentum Patri F. N. uocato in illius testem, qui positâ manu supra pectus iurauit &c. vt suprà. & hoc modo cum cæteris, qui examinandi sunt, procedendum est.

§. 3.

De citatione & Confessione Rei.

1 Finito testium examine, in quo similiter finitur summaria informatio, sequitur citatio Rei, quæ ordinatur ad sumendam ab ipso confessionem, & ad contestandã litem, estque facienda in præsentiâ Iudicis, licet per specialem cõmissionem ab alio fieri possit, quod tamen omninò, quantum fuerit possibile, euitandum est propter rationes cap. 18. tactas. ab hàc actione incipit plenaria, per quam lis manet contestata, negatione videlicet vel concessione Rei.

2 In confessione Reus distinctè & minutim interrogandus est de omnibus, quæ plenariè in summariâ informatione probata sunt, imò etiam de illis, quæ tantùm semiplenè probata sunt, cuiuſmodi sunt illa, de quibus Reus sufficienter infamatus est, & habetur vnus testis ocularis & certæ scientiæ omni exceptione maior, vel adsunt indicia æquiualentia plenè probata, poterit etiam interrogari de omnibus, quæ cum præfatis connexionem habẽt necessariam, secus tamen de his, quæ illam non habent: ad quæ omnia Reus tenetur respondere cum veritate, dummodò ipsi constet, se iuridicè interrogari iuxta doctrinam capitis 18. Videatur tota, plurimùm enim

enim conducit ad hoc; vt Iudex sciat, de quibus interrogare potest tàm circa delictum Rei, quàm complices, & quid Reus fateri debeat, & quid occultare possit.

3 Ad hoc vt Reus teneatur respondere ad interrogata, non est opus concedere illi tempus, hoc enim solùm in ordine ad purgationem, & exceptiones illi concedendum est: Licet Iudex si illi illud voluerit concedere, possit. Ad quod autem tenetur, est, vt illi monstret, se iustè eum interrogare in causis valdè grauibus iuxta doctrinam dicti capitis 1.

Forma sumendi confessionem à Reo & respondendi eidem.

4 Postquã Iudex prudenter enterità Reo illa de quibus eum secundum iustitiæ & charitatis leges potuit interrogare, scribet vnum præceptum in fine eorum, quæ à testibus dicta sunt in hàc formà.

5 F.N. Prior talis Cõnuentus, qui ex officio vel speciali commissione Nostri Patris Generalis vel Prouincialis F.N. recognosco causam Patris F.N. in hoc Conuentu, vel carcere reclusi (si incarceratus sit) Tenore præsentium præcipio in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ Obedientiæ, & sub præcepto dicto Patri F.N. vt sub iuramento in formà respondeat planè & sincere cum omni veritate ad ea, de quibus à me fuerit interrogatus. In quorum fidem meo nomine subscripsi. Datum in hoc conuentu talis loci, tali die, mense, anno.

Frater N. Prior vel Visitator.

6 Quo facto Iudex citabit Reũ, hoc est vocabit ilulm ad suam præsentiam, & si fuerit reclusus, semper ibit ad carcerem cum suo Secretario, & præueniendo Reũ blandis & amicabilibus verbis eum exhortabitur ac hoc, vt respondeat ad interroganda exhibendo ipsi sufficientem sui delicti & infamiæ probationem, quod fiet prælegendo illi vnum aut aliqua ex dictis testium suppressis eorum nominibus & cęteris, per quæ posset in eorum deuenire cognitionem; aduertendum tamen est; quòd licet vt quis respõdeat ad ea, quæ spectant ad corpus delicti, sufficiat semiplena probatio cum infamià: infamia tamen debet esse probata per duos testes, nec non indicia, quæ agunt vices semiplenę probationis & hęc omnia Reo constare debent suppresso nomine testium; nec opus est dare ipsi copiam dictorum, sed solùm pręleguntur, quia copia datur post factam confessionem, ad hoc vt ponat suas exceptiones, quas habuerit. Stylus autem horum & modus accipiẽdi confessionem erit sequens, qui immediatè ad calcem prefati pręcepti scribendus est.

7 Die supradicto, mense, anno coram nostro Patre F.N. ego pręfatus Secretarius lectis prędicto F. Reo vno cum aliquibus dictis te-

testium, qui in summariâ deponuit de illius delicto, & illius infamiâ, vt illi cõstet, se iuridicè interrogari, intimani preceptum supra contentum, qui obediendo illis, quæ ipsi precepta sunt, iurauit *in verbo Sacerdotis* positâ manu supra pectus, si non sit Sacerdos, dicat (positâ manu supra vnam crucem) iurauit Deo & cruci, se responsurum cum omni veritate ad interrogata, & interrogatus, quomodo vocetur, respondit, quòd N. Interrogatus de suâ ętate, patriâ, & tẽpore professionis in nostrâ Sacrâ Religione, & in quo conuentu illam emiserit, respondit, suam professionem esse tot annorum, natum in tali loco, professum fuisse in tali conuentu, se esse talis ętatis. statim deinde interrogabitur, an sciat, quâ de causâ vocatus sit & cur reclusus sit in carcere, & sic de cæteris.

8 Si Reus respondeat per propositiones generales, Iudex non sistat in illis, sed illas examinet descendendo in particulari ad omnia, quæ respondet, v. g. si dixerit, sibi fuisse datas occasiones vrgentes faciendi id, quod fecit: petat ab illo, quænam occasiones fuerint, quo tempore, quo loco, quis illi eas dederit, quis hoc sciat, & quam causam ad illas ipse præbuerit, quidnam præcesserit? si dixerit, se habere æmulos, qui ipsum persequuntur, dicat, quinam sint, & quænam habeat fundamenta ad persuadendum sibi, quòd ipsum persequantur? debet vrgeri ad hoc vt dicat casus particulares, designetque personas, quę idipsũ qualificent, & singula ab ipso scribenda sunt. Tandem Iudex debet procurare, vt Reus respondeat distinctè & clarè, replicet interrogationes sumendo occasionem ex suis responsis, vt hâc ratione liquidetur veritas, meliori modo, quo fuerit possibile: aduertat tamen, ac interroget eum, de quibus non est cum sufficientibus indicijs infamatus, etiamsi ipse aliqua ex inaduertentiâ vel ignorantiâ propalaret, in quibus non pauci peccant, quidam per excessum, quidam per defectum. Videatur doctrina supradicti capitis 18. ibi enim omnia diffusè ponuntur, tum etiam, quid agendum sit quando fatetur de plano, & quando negat ea, quæ fateri tenetur.

9 Cùm nihil superest, de quo interrogetur Reus, legatur ipsi tota illius confessio *de verbo ad verbum*, vt videat, si aliquid declarandum sit, emendandum vel addendum, & scriptis illis, quæ emendata, sublata vel addita sunt, prosequetur Secretarius dicendo.

10 Et prælectâ ipsi suâ confessione *de verbo ad verbum* affirmauit & dixit, vera esse, quæ declarata sunt, sub onere dati iuramenti. In quorum fidem dicta subscripserunt Noster Pater Prior, præfatus Reus, & ego præsens Secretarius in præfato Conuentu, supra memorato die, mense & anno. Et omnes subscribunt.

11 Sumptâ confessione Rei audit illius defensiones, quas pro suâ par-

parte adducit, in quem finem (si petierit) presentanda illi est copia eorum, quę testes deposuerunt suppressis nominibus, illisque circumstantijs, per quas posset in eorum notitiam deuenire, in casibus, formà & modo diffusè capite 19. explicatis. Debet ipsi etiam dari tempus sufficiens pro suà defensione. Et licet in Religionibus non dentur Aduocati, qui defendant Reos (hoc enim officium ipsimet Prelati exercere debent) debet tamen (quando petunt) dari ipsis Religiosus aliquis doctus, prudens & cordatus, quem possint consulere, & si Reus sit persona ignorans, ac nesciat, se talem posse petere, nec copiam eorum, quę à testibus deposita sunt, & de facto non petat, Iudex vtrumque ipsi offerre debet iuxta doctrinam capitis 20. & in 21. inuenientur explicatę exceptiones quibus uti potest. Videantur omnia, quæ ibi dicta sunt, ne in praxi aliquis error fiat.

12 Si in casibus, quibus Reo danda est copia dictorum à testibus, etiam non petenti ex ignorantià, ipse tamen renuntiauerit (idipsum est, quoad præsentationem alicuius hominis docti, prudentis & grauis, quem consulat) Secretarius debet scribere post confessionem in hàc formà.

13 Postquam noster Pater F. N. Prior uel Visitator accepit confessionem à dicto Patre F. N. Reo, ipsi coram me obtulit copiam dictorum à testibus, & Religiosum aliquem grauem & doctum, quem posset consulere, respondit memoratus Reus, se nullo horum indigere, sed in causà ulterius procederetur. Quę cùm uera sint, subscripsi, & subscripsit prefatus Reus in dicto conuentu tali die, mense & anno. Et uterque subscribit.

14 Si Reus prætendat recusare Iudicem suæ causæ, locus maximè opportunus est iste. Pro quò videatur doctrina capitis 21. §. 1. vbi declaratur, in quibus casibus possit Iudex recusari, & quis modus in illius recusatione seruandus sit, & quomdo in ipsà causæ recusationis referendæ sint. Forma erit, vt sequitur.

15 Ego F. N. Reus incarceratus in tali Conuentu (si incarceratus sit) dico, quantum attinet ad Patrem F. N. Priorem &c. qui procedit cōtra me iudicialiter in crimine mihi imposito tali die, mense, anno, in tali conuentu & loco, quòd sit meus inimicus capitalis, propter hanc & illam rationem, & vt facerem huius fidem, meliori formà iuris, quà possum, ipsum recuso, & peto à nostro patre Generali vel Definitorio, vt hanc causam in suam recipiant Iurisdictionem, vel assignent personam aliquam doctam, grauem, nullà passione irretitam, quæ illam recognoscat, grauamen enim, quod patior, vel pati timeo à præfato P. F. N. est notabile, nec video alium modum me ab illo eximendi. Datum tali loco, die, mense, anno, & se subscribit.

16 Iudex recusatus consulat personas doctas, graues & prudentes,

vt videat, an recusatio sit legitima; quòd si inuenerit causas esse friuolas, non debet curare, sed vlterius procedere: si tamen fuerint probabiles vel dubiæ, iam loco citato dictum est, quid agendum sit.

§. 4.

De modo exhibendi articulos & respondendi ad illos.

1 Sumptà Rei confessione, & auditis exceptionibus, quas in sui fauorem allegauerit exhibendi sunt illi articuli, qui contra illum resultant ex processu, & audienda est illius replica. Inter articulos autem ponenda sunt omnia illa, quæ in confessione ab illo peti potuerunt, nisi forte legitimè factà exceptione contra vnum vel aliquos testes aliquis articulus remaneat semiplenà probatione destitutus. Debet insuper inseri articulis illa, quæ ipse denuò in suà confessione declarauerit, si de eorum numero sint, quæ publicè puniri possunt, iuxta ea quæ capite 18. dicta sunt, cuiusmodi sunt illa, quæ necessariam cum delicto principali habent connexionem, & illa de quibus infamatus est: quòd si horum nihil sit, etiamsi ipse confiteretur aliquod delictum graue, secretum, personale dumtaxat, nō debet de illo in processu fieri mētio, nec in Confessione, nec in articulis, sed debet ipsum Iudex secretò corripere secundum leges fraternæ Correctionis. Nec debet inter articulos obijci ipsi delictum aliquod, quod iam semel punitum fuit, Deus enim non punit bis in id ipsum: licet ratione reincidentiæ delictum aggrauantis & in ordine ad probandam incorrigibilitatem per viam accumulationis possint & debeant inferi articulis delicta iam punita, quemadmodum dum de confessione ageretur, dictum est.

2 Licet imposito præcepto Reo & sumpto iuramento pro confessione non videatur necessarium imponere ipsi nouum præceptum, ad hoc vt respondeat ad articulos sibi propositos, cùm hoc fiat in ordine ad propriam illius defensionem, nihilominus praxis est, quòd imponatur nouū præceptum, vt illius dictum maiorem fidem faciat, & non reuocet illa, quę affirmauit. Pręceptum imponetur sub hàc formà.

3 Ego F. N. Prior vel Visitator &c. tamquam Iudex huius causæ in ordine ad illius prosecutionem præcipio in virtute Spiritus Sancti, Sanctę obedientię & sub pręcepto formali Patri F. N. Reo contra quem in illà proceditur, vt planè, & sincerè proponat omnia illa, quę ipsi occurrerint in propriam defensionem contra sequentes articulos.

4 Primò ipsi imponitur tale delictum, tali die in tali loco commissum. Referendum est delictum breuiter & substantialiter.

5 Item ipsi imponitur scādalum, quod dedit Communitati in tali loco, vicinię, vel populo, & sic de cęteris.

6. Item

6 Item ipsi imponitur, quòd cùm esset ob tale vel tale delictum à tali vel tali Prelato punitus & correctus, se nihilominus tamen non emendauerit, sed reinciderit in tali occasione &c. & statim subdetur: Hęc sunt, quę ipsi imponuntur, & ad quę pręcipio, vt respondeat in virtute prędicti pręcepti. In quorum fidem pręsentes subscripsi proprio nomine, & sigillo proprij officij, vel conuentus muniti, subscripsit etiam supradictus Secretarius in tali Conuentu, tali die, mense, & anno subscribit Iudex & Secretarius.

7 Hic tria aduertenda sunt. Primum, si placuerit prius scribere supradictum pręceptum, & statim subscribere, & postea scribere articulos, eosque cum Iudicis & Secretarij subscriptione authenticare, fieri potest: & sine vlteriori subscriptione ab illà, quæ infra præceptum ponitur, sufficit dicere præcipio vt respondeat ad articulos in calce huius præcepti positos, melior tamen modus est ille primus.

8 Secundum, quòd exceptiones, quas Reus habet contra testes, & alios, aliqui ponant inter responsa ad articulos: communis tamen praxis & melior est, ponere illas immediatè post confessionem Rei, sicut dictum est, articuli enim sunt, qui resultant ex dictis legitimorum testium, & confessione Rei. Verum est hìc habere locum omnes exceptiones, quæ ante positæ & allatæ non sunt.

9 Tertium, quòd supradictum præceptum debeat poni in chartà aliquà separatà, & ideò debet esse subscriptum à Iudice & Secretario, conuenit etiam, quòd sit sigillo munitum, intra quod vel in calce cuius ponentur etiam articuli modo & stylo dicto.

10 Terminatis articulis & authenticatis cum subscriptione Iudicis & Secretarij consignabuntur Reo notificando ipsi præceptum in illis contentum, cuius fidem faciet in eorum calce Secretarius dicendo.

11 Ego F.N. Secretarius nostri Patris F. N. specialiter nominatus in causà, in quà proceditur contra Patrem F. N. Reum in tali conuentu, facio fidem, quòd tali die, mense, anno, tali horà diei, vel noctis notificatum fuerit prædictum præceptum præfato Patri F. Reo, fueritque consignatum & traditum originaliter cum articulis in eodem contentis, illosque acceperit. Si renuntiauerit tempori concesso ad respondendum, & statim voluerit respondere, dicet. Dixit se renunciare tempori sibi ad respondendum concesso, & se subito & ex tempore respondere velle. In quorum fidem subscripsi in præfato conuentu, dicto die, mense & anno. Et subscribit.

12 Intra terminum assignatum ad respondendum, Reus in calce articulorum debet respondere vel per se ipsum, vel si voluerit per secretariū in eà formà, quam illi significauerit, immò nonnulli sentiunt melius esse, Reum respondere per Secretarium, quemadmodum

dum etiam in dictis testium & confessione Rei, & multo magis, quando Reus est negatiuus, adhoc vt hoc modo habeat aliquem, qui illum dirigat, & blādè exhortetur ad fatēdam veritatem, cognoscatque obligationem suam, quam habet, illique persuadeat, quòd stante delicti probatione non iuuet ad diminuendam vel euitandam pœnā delicti negatio, immò si fateatur veritatē humiliter, se dare causā misericordiæ & clemētiæ. Alia etiam congruentia est, quòd Reus propriâ manu non respondeat, vt scilicet, si parum prudens sit, non detur illi occasio scribendi aliqua temerè, & liberè, siue in suam faciant defensionem siue non.

13 In fine responsionis à Reo factæ, quæ immediatè post notificationem præcepti & consignationem articulorum scribenda est, dicet Secretarius: elapso termino sibi dato (casu quo illum admiserit) ita vt iacet, respondit: & interrogatus, an aliquid aliud ipsi pro suâ defensione dicendum occurreret, dixit quòd non, & quantum esset ex suâ parte causa esset conclusa, atque subscripsit proprio nomine, quod ipsum fecit noster Pater F. N. Prior vel Commissarius, sicut & ego tam quam Secretarius in hoc conuentu tali die, mense & anno. Subscribunt Reus Iudex, & Secretarius. Si Iudex causę non possit sententiam ferre, eo quòd sua Iurisdictio non se extendat nisi vsque ad sententiam definitiuā exclusiuè, illi subscriptioni Secretarius adiunget: & statim sine morâ noster Pater F. N. Iudex pręsentis causę dedit illam pro conclusâ vsque ad definitiuā exclusiuè suo officio satisfaciendo, & eam integram in statu quo est, remittit ad talem superiorem, vt de illâ iudicet, feratque sententiam. Subscribit Iudex, & Secretarius.

14 Omnia supradicta pręcedere debent definitiuam sententiam, nisi in casu contumacię, quia cùm Reus est rebellis & contumax, contra ipsum etiam absentem ferri potest sententia definitiua secūdum allegata & probata nullâ pręcedente articulorum exhibitione & responsione. *Si tamen* Reus voluntariè se pręsentaret, vel caperetur, non potest sententia poni in executione, nisi causa prius reuideatur, illique tradantur articuli, & audiantur responsiones, & cętera omnia ab ipso pro suâ defensione allegata, & maximè si esset sententia expulsionis cōtra aliquem Religiosum, quia instar causę matrimonialis gauderet priuilegio reuisionis, *toties quoties opus sit*.

§. 5.

De Sententiâ & illius notificatione.

1 Antequam Prelatus pronuntiet sententiam definitiuam condemnatoriam contra aliquem delinquentem, debet illi constare de delicto & delinquente vel per depositionem sufficientem testium, uel

vel per Confessionem Iudicialem Rei vel per euidentiam & notorietatem facti. De hoc iam abundè dictum est in capite 25. nec nō in quibus casibus possit minuere pœnam à lege statutam, & cum quà probatione condemnare ad pœnam arbitrariam, & quà ratione non sit opus in sententia exprimere delictum in particulari, cui applicatur, cùm hoc constet ex processu. Dictum insuper fuit, quà maturitate in causis valde grauibus sententia ferenda sit. Videantur ibi omnia, hic sufficit ponere stylum pronuntiandi & notificandi sententiam.

2 Licet quęlibet Religio habeat specialem stylum pronuntiandi definitiuam sententiam, non tamen abs re mihi visum fuit hìc apponere vnum ordinarium & communem pro causis grauioribus spectantibus ad definitorium, vnde facile cuique erit *mutatis mutandis* colligere stylum pro alijs minus grauibus.

Forma sententiæ in causà graui indicata per Definitorium.

3 P. Generalis vel Prouincialis talis Ordinis talis prouincię cum deliberatione &. consilio nostri Definitorij visà & perspecta causà Patris F. N. Sacerdotis professi nostrę Sacrę Religionis, visis etiā articulis & responsionibus (si fuerit Apostata, dicatur) ante omnia ipsum absoluentes ab omni vinculo Excommunicationis, quod quouis modo incurrisset, & virtute nostrorum priuilegiorum cum ipso dispensamus super quàlibet irregularitate, quam ex eo, quòd missam celebrauerit, vel alià quàuis de causà contraxit. Et visis culpis contra ipsum resultantibus, de quibus sufficienter conuictus est vtentes cum eo misericordià & procedentes secundum Iura, *Christi nomine inuocato* per pręsentes damus & pronuntiamus contra eum sententiam, quà illum condemnamus ad carcerem per sex menses, ad priuationem loci & antiquitatis per duos mēses, postquam ex carcere exiuerit, & ad reclusionem in clausurà Conuentus per vnum annum, nec non priuationem vocis &c. (vel id quod fuerit) præcipimusque illi in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ obedientiæ & sub præcepto, vt acceptet & impleat dictam sententiam eo modo, qui in illà continetur, sub illis pęnis, quæ in huius defectu nobis videbuntur applicandæ. Mandamus etiam Patri Priori vel Præsidenti Conuentus N. in quo præfatus Pater residet, vt ipsi notificet & scribat in calce fidem notificationis & suæ respōsionis, quæ authenticata subscriptione vtriusque, & Secretarij ad hoc nominati, nec non testium assistentium nobis transmittatur, vt processui incorporari possit. In quorum fidem præsentes dari mādaumus proprio nomine & secretarij subscriptas & sigillo officij nostri munitas, In tali conuentu, tali die, mense, anno.

Ect.

Forma Sententiæ Expulsionis contra Incorrigibiles.

4 F.N. Generalis &c. cum deliberatione &c. cognità causà Patris vel Fratris F. N. qui in sæculo vocabatur N. natus in tali loco, Sacerdos vel Religiosus professus nostræ sacræ Religionis, visis etiã articulis & responsionibus, & culpis contra eum resultantibus de quibus est sufficienter conuictus, facto contra ipsum processu secũdum iura & tenorem Decreti Sãctissimi Domini Nostri Vrbani VIII. relati in primà parte capite 26. num. 4. in quo ordinat, quòd aliquis ante sententiam expulsionis fuerit per annum in carcere *in ieiunio & pęnitentià*. Quibus completis & obseruatis illis, quæ nostræ leges disponunt, conclusum fuit, quòd ob suam incorrigibilitatem possit ac debeat pęnis infrascriptis subiacere. Ideò *Christi nomine inuocato* per præsentes damus, & pronuntiamus sententiam definitiuam, per quam condemnamus dictum Patrem F. vel Fratrem N. vt sit expulsus à nostrà Religione, eiusque Sacro habitu spoliatus, & præcipimus, vt habitu sæculari induatur, nec vllo tempore resumat habitum Ordinis nostri. In ordine ad quod ipsi intimamus Breue Papæ Sixti V. fælicis recordationis, quod continet pęnam Excommunicationis maioris latæ sententiæ Suæ Sanctitati reseruatam, quod Breue in fauorem nostrum concessum est contra eos, qui sine licentià superiorum nostri ordinis nostrum habitum induere præsumpserint, datumque fuit Romæ 27. Iunij 1587. tertio sui Pontificatus anno. Item volumus, vt priusquam expellatur per tantum tempus maneat reclusus in carcere, & dum habitu spoliatur, infligatur illi vna disciplina à totà Communitate circulariter. Item condemnamus eum per sex annos ad exilium, ita ut sit proscriptus ab aulà Regię nostræ Maiestatis, & à talibus ciuitatibus (vel id quod fuerit (Pręcipimusque illi in virtute Spiritus Sancti, Sanctæ obedientiæ, & sub præcepto, vt dictam sententiam acceptet & impleat eo modo, qui in illà continetur. In quorum fidem &c. vt suprà.

5 Hic aduertatur, quòd licet hoc tempore expulsis non dentur dimissoriæ iuxta Decretum Sanctissimi Domini nostri Vrbani VIII. relati in primà parte capite 26. nu. 4. si tamen aliquando in casu aliquo particulari dandæ essent, aduertatur, in fine recensitę sententię post illa verba, *eo modo, qui in illà continetur*, addendum esse: denturque ipsi dimissorię, quę in similibus casibus à nostra Religione expulsis concedi solent &c. Item notetur, quòd si sententia includat pęnam suspensionis, inter cęteras pęnas ponenda est, dicendo. Cùm autem secundum iura & nostras leges pęna depositionis vel suspẽsionis imponenda sit illis, qui similia delicta vel tale delictum commiserunt, quale commisit pręfatus Pater F.N. ideò hanc per nostram sen-

sententiam illum deponimus & suspendimus ab omnibus Ordinibus & gradibus Ecclesiasticis, remouemus & priuamus perpetuò, vel per tantum tempus ab omni vsu, exercitio & ministerio altaris. Verum est, hodie omnes expulsos esse suspensos ex dicto decreto recensito cap. 26. num. 6. & sublata est omnis facultas Ordinarijs relaxandi vel moderandi hanc pęnam.

6 Cùm sententia cum pęnà degradationis actualis in Religionibus in vsu non sit, illam hic non apponimus. Videatur tamen in Bernardo Diaz cap. 142. Iulio Claro §. fin. quęst. 74. & alijs, an vsus illius sit necessarius, quod facile colligi potest ex cap. nouimus, de verborum significatione, & ex cap. degradatio, de pęnis in 6.

7 Quando expulsi sunt Sacerdotes, vel Choristę, melius est dare dimissorias, si idiomate latino dandę sunt: idcircò ponentur inferius pro talibus in eàdem linguà, & pro cęteris in vulgari.

Confirmatio alicuius sententiæ expulsionis datæ tempore contumaciæ.

8 F. N. Generalis &c. cum deliberatione &c. Cùm in definitorio celebrato in tali conuentu, tali die, mense & anno recognità causa Patris F. N. Sacerdotis professi Sacrę nostrę Religionis, qui in sęculo vocabatur N. natus in tali loco, absentis contumacis, visis etiã culpis, quę contra illum resultàrunt probatę in processu, procedendo secundum Iura & tenorem nostrarum Constitutionum, fuisset tempore contumacię contra eum lata sententia expulsionis, & deinde, cùm comparuisset, & fuisset denuò auditus, propositis ipsi articulis, datoque sufficienti tempore ad respondendum, non potuisset sufficienter à culpis impositis se purgare, dicta sententia confirmata fuit. Ante omnia illum absoluimus ab omni vinculo Excommunicationis, quod per memoratum casum incurrere potuit, & in virtute nostrorum priuilegiorum cum ipso dispensamus super quàuis irregularitate, quam indebitè forsan celebrando incurrit, vel quocunque alio modo contraxit: procedendo igitur secundum Iura, *Christi nomine inuocato* per pręsentes contra dictum Patrem damus sententiam definitiuam, quà præcedentem confirmamus datam tempore contumacię quoad expulsionem, ad quam pęnam illum de nouo condemnamus, vt habitu Sacrę nostrę Religionis spolietur: mandamus etiam, vt habitu sęculari induatur &c. prout in sententià Expulsionis dictum est.

Sententia pro eo, qui ob delictum valde atrox meretur pænam triremium.

9 Si quis (quod auertat Deus) à suà Diuinà derelictus Maiestate delictum aliquod adeò scandalosum & enorme commisisset, vt me-

mereretur pœnam triremium, in tali casu prius expellendus est, & est scribenda sententia expulsionis, prout iam paulò supra dictum est, addendo clausulas particulares, sicuti ibi, vbi dicitur, spolietur habitu Sacro Religionis, addendum est, & consignetur Iustitię Regię nostrę Maiestatis, affigendus remo publicę triremis seruiat sine vllo stipendio per spatium trium vel quatuor annorum, ad quam pœnam illum condemnauimus, & ne Sacrum nostrum habitum audeat reassumere, intimamus ipsi Breue Papæ Sixti V. vt supra (& post præceptum positum addetur) præcipimus etiam Patri Priori Nostri Conuentus N. vbi incarceratus est, vt illi intimet hãc sententiam, eamque exequatur, sine vllo impedimento & morà iuxta Breuia Summorum Pontificum, quibus Religio nostra gaudet. Rogamus deinde Iustitiam & Iudices nostræ Regiæ Maiestatis, & quemlibet ministrum, ad quem spectabit executio, Capitaneum triremium & similes, & si opus sit, cum omni debito respectu commonefacimus, vt quantum ex parte suà tenentur, iuuent ad hoc vt delicta grauia & scandalosa condignè puniantur. Item mandamus Religioso illi, cui incumbit præfatam facere consignationem, vt afferat testimoniũ, quòd illum tali triremi consignatum & affixum reliquerit, vel saltem in securis carceribus traditũ brachio sæculari, positum inter cæteros ad triremes cõdemnatos, & omnia ad nos deferat fideliter, vt processui inserantur. In quorum fidem &c.

10 Tali modo sententiato non dantur dimissoriæ (in casu verò, quo omninò dandæ essent) non dentur nisi paulò antequam triremes ingreditur. Religioso, qui illum conducit, dandæ sunt aliæ patentes, referendo casum & significando quòd ipsi executio cõmissa sit, ac tunc cùm subscribuntur & sigillantur hæ patentes, oportet quòd assistat vnus scriba Regius cognitus, qui faciat fidem, illas esse Generalis, quem cognoscit, quæ fides legalizari debet per duos scribas: daturque Religioso saluus conductus, nisi consignatio in manus Iustitiæ fieret fortè in ipso Conuentu, quia sic iam ex se securitas & custodia requisita suum locum haberet; & hoc secundum habet minora inconuenientia & minorem notam.

Dimissoriæ pro Sacerdotibus expulsis.

11 *F. N. Ordinis gloriosæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo primitiuæ obseruantiæ Generalis de consensu Nostri definitorii, vniuersis & singulis harum seriem spectaturis, notum facimus, quòd in dicto Definitorio die N. mensis N. anni N. in Conuentu nostro N. congregato, causà visà Fratris N. Presbyteri nostri Ordinis professi, quondam N. nũcupati, ex Oppido N. oriundi, rebusque maturè inspectis, huiusmodi sententia in eum*

eum definitiuè lata fuit, quòd scilicet ab Ordine expellatur (& insuper, quòd à Regiâ Curiâ & Ciuitate N. & sex leucis circumcirca per integrum sexennium exulet, vel à concionibus prædicandis aut sacris confessionibus audiendis abstineat (vel id quod fuerit) *Qui cùm ob sua demerita, de quibus satis sufficienterque conuictus est, iuxta nostrarum Constitutionum tenorem, supradictas pœnas luere mereatur ac debeat, ideò nos ad huiusmodi sententiæ integrum supplementum, dictum N. tenore præsentium compellimus, eidemq; Religionis habitu exspoliato, & sæculi vestibus induto ad sæculum redeundi liberam facultatem impertimur; ipsumque ab ordine nostro expulsum, & ab eius obedientiæ iugo liberum, & exemptum fore declaramus duobus aliis votis nempe Castitatis & paupertatis in suo robore manētibus. Strictè tamen ei præcipimus, ne vllo vmquam tempore Sanctum habitum hunc assumat. Super quo illi intimamus Excommunicatione quādam latæ sententiæ, cuius absolutio Romano Pontifici reseruatur, per bonæ memoriæ Sixtum V. Pontificem Maximum sub annulo Piscatoris, die vigesimâ septimâ Iunii anni 1587. Pontificatus sui anno 3. in fauorem nostrum fulminatam, contra eos, qui sine Superiorum huius Religionis nutu suâ sponte habitum nostrum induere intentant. Quapropter Illustrissimos ac Reuerendissimos locorum Ordinarios, ad quos dictus N. confugerit, humiliter deprecamur, vt eum in suis Diœcesibus degere* (& si priuatus & suspensus non sit) *& celebrare permittant; quod enim ad sacrificium missæ celebrandum attinet, non suspensus, non excommunicatus, seu aliquâ Canonicâ labe infectus existit, sed habilis ad Missarum Sacrificia celebranda. In quorum fidem præsentes manu nostrâ ac Secretarii nomine subscriptas sigilloque nostri prælo munitas fieri iussimus. In supradicto Cœnobio N. die N. mensis N. anno N.*

12 Etiāsi dimissoriæ sint de Cōfirmatione sententiæ datæ tempore contumaciæ; non est opus immutare illas, neque de hoc facere mentionem, de nouo enim causa recognoscitur. Ponitur solùm in sententiâ, quòd præcedens confirmata sit.

Aliæ.

13 Quando aliquis expulsus dicit, se perdidisse dimissorias, & petit alias, aduertendum est, quòd illas fingant perditas, vt quando continebant exilium, vel priuationes, elapso termino dentur illis aliæ sine similibus notis planæ & simplices cum solâ expulsione (quod an fieri expediat, viderit Prælatus) regulariter dantur illis aliæ, quæ faciunt relationem de omnibus præteritis sumendo ex iam scriptis narratiuam *mutatis mutandis*, ita vt totum, quod in illis dicebatur de præsenti, in his dicatur de præterito; *Vt ab Ordine no-*

nostro expelleretur (*loco expellatur*) *sufficienter conuictus fuit*; & si in ceteris narratiuæ: *Is ad huiusmodi sententia integrum supplementum ritè compulsus fuit & habitu Religionis spoliatus, seculari veste indutus cum libera facultate redeundi ad saeculum, liber & exemptus ab Obedientia nostra iugo. Et ne temerè habitum nostrum vllo tempore assumeret, fuit illi intimata (vt moris est) excommunicatio quædam* &c. vsque ad *induere attentant*, & statim dicitur: *Qui quidem N. cùm à nobis recessit, non suspensus, non excommunicatus, neque aliâ Canonicâ labe infectus abiit, sed ad missarum sacrificia celebranda habilis.* (si sic se res habuerit) *At quia sicut asserit, litteras dimissorias eâ tempestate traditas sibi, incuriâ vel casu amisit, petiitque à nobis alias sibi dari de præmissis fidem facientes, quod æquum & iustum iudicamus: Ideò præsentes litteras & tradendas fore decreuimus, quas manu nostrâ subscripsimus & Secretarii nomine subscribi, atque Ordinis sigillo muniri iussimus. Compluti (vel N.) die N. Mensis N. anni N.*

Dimissoriæ pro Fratribus Laicis Donatis & aliis similibus vitæ Actiuæ:

14 F. N. Generalis &c. cum consensu &c. vniuersis & singulis harum seriem spectaturis salutem in Domino, quibus notum facimus, quòd cognitâ causâ F. N. Religiosi professi, vel F. Donati professi solemni professione nostræ Sacræ Religionis, quondam N. nuncupati, ex Oppido N. oriundi, exhibitis ipsi deinde articulis, & inspectâ defensione, factoque in omnibus processu secundum Iura &. nostrarum constitutionum tenorem ob sua demerita, de quibus satis sufficienterque conuictus est in definitorio celebrato in Conuentu N. die N. mensis N. anni N. sententiâ in eum difinitiuè lata fuit, per quam fuit condemnatus ad pœnam expulsionis ab ordine, & tot annorum exilij à tali loco &c. (vel id quod fuerit) Quapropter tenore præsentium obligamus & compellimus dictum Fratrem ad integrè implendam dictam sententiam, per quam præcipimus, vt Religionis habitu expolietur, quo indignus est, & sæculi vestibus induatur. Et ne vllo vmquam tempore Sanctum habitum hunc assumat, illi intimamus excommunicationem quamdam maiorem latæ sententiæ Romano Pontifici reseruatam, in nostrum fauorem fulminatam contra eos, qui habitum nostrum induere attentauerint, per bonæ memoriæ Sixtũ V. Pontificem Maximum 27. Iunij 1587. Pontificatus sui anno 3. Quapropter illi ad sæculum redeundi liberam facultatem impertimur, ipsumque ab obedientiæ nostræ iugo liberum & exemptum declaramus. In quorum fidem &c. vt suprà.

15 Quando Definitoriũ facit gratiam alicui expulso, vel remittit pæ-

pænitentiam alicui Reo, sufficit simplex Secretarij testimonium.

Forma sententiæ Interlocutoriæ de tortura & illius executione.

16 Licet regulariter loquendo in Religionibus non sit vsus torturæ, quia tamen possent casus aliquis rarus euenire, in quo danda esset, quæ esset per disciplinas vel rigorosa ieiunia iuxta doctrinam capitis 24. ponam hic formam ferendi hanc sententiam & modum executionis eiusdem sequens Patrem Alderete lib. 3. §. 22. qui de hoc adamussim tractat ponendo casum in tortura disciplinæ, & Patrem F. Martinum à S. Ioseph in suo Epitome cap. 16.

17 F. N. Generalis &c. cum consensu &c. visà & accuratè examinatà causà, quæ agitur cum Patre F. N. Sacerdote professo &c. Reo, incarcerato in Conuētu &c. circa delictum ab eo commissum, (& referatur) ponderatis actibus processus tàm quoad probationem delicti, quàm defensiones à Reo in suum fauorem allegatas, & viso, quòd ex processatis de veritate plenariè constare non possit, nec alia via supersit, cùm delictum sit atrox & enorme, sitque conueniens, vt veritas per sententiam definitiuam liquidetur, illum condemnamus ad torturam disciplinæ & uerberum formà, & modo in Religionibus permissis, qui modus sit talis & talis, prout statim declarabitur. In quorum fidem præsentes fieri mandauimus &c. vt suprà.

Locus ✠ Sigilli.

F. N. Generalis vel Prouincialis. F. N. Secretarius.

18 Stylus notificandi dictam sententiam & illius executionem erit sequens. Notando, quòd si Reus existat in eodem Conuentu, in quo est Iudex, qui tulit sententiam, in eàdem dabit Commissionem Prælato immediato talis Conuentus, quemadmodum suprà fuit declaratum, vt illam intimet & exequatur nominando Secretarium ad hunc effectum, actio enim adeò grauis sine illo exercēda non est, non obstante assistentià testium, vt authenticentur singula facta.

Intimatio & Executio sententiæ de Tortura.

19 In tali Conuentu, tali die, mense, anno tali horà noctis noster Pater F. N. Prouincialis vel Commissarius &c. fuit in carcere dicti Cōuentus, cui erat inclusus Pater F. N. & coram F. N. Secretario huius causæ (aut ad hunc effectum specialiter nominato) & coram testibus, qui erant Pater F. N. & Pater F. N. præfatum Patrem F. Reū benignè alloquens dixit, quòd vtique bene constaret illi de processu contra eum in plenario Iudicio substantiato, & ex eo talia indicia & probationes resultarent, quorum copia illi fuerat exhibita, vt

ſecundum illa iuridicè interrogatus teneretur fateri veritatem, iuſſus igitur iurare, ſe faſſurum veritatem, & factò iuramento à dicto Reo *in verbo Sacerdotis*, poſitâ manu ſupra pectus vel crucem &c. ſe illam dicturum, interrogatuſque à præfato noſtro Patre F. N. Prouinciali vel Viſitatore, an tale delictum commiſiſſet, negauit ſe illud commiſiſſe: tunc Noſter Pater Prouincialis præcepit dicto Reo, mihi Secretario, & teſtibus memoratis, vt illum ſequeremur, quem ſequentes peruenimus ad vnum locum ſecretum, vbi erat F. N. laicus profeſſus noſtræ Sacræ Religionis (vel Donatus, ſi fuerit) qui tenebat præparatum vnum funem groſſum in vno ligno ab vtràque parte pendentē: & noſter Pater Prouincialis &c. mihi præcepit, vt dicto Reo intimarem ſententiam ſuprà contentam, quod feci legendo eam ipſi *de verbo ad verbum*. Deinde præfatus noſter Pater Prouincialis conuerſus ad dictum Patrem Fr. N. Reum ſuaſit ei, vt fateretur veritatem, ſin minus, eſſet opus illū ſubijcere torturæ licet non ſine magno animi ſui dolore, & quòd ipſi proteſtaretur, ſi ex torturâ læſus & plagatus remaneret, ſibi imputaret, cùm ab illà fatēdo veritatem poſſet ſe eximere, maximè cùm non eſſet ad mortem condēnandus, eſto fateretur veritatem, eo quòd in Religione pœnà talis infligi non ſoleat; perſeuerante ergò illo in ſuà negatiuà præcepit dictus noſter Pater F. N. &c. præfato Reo, vt ſe Deo & Beatiſſimæ Virgini cōmendaret & dicto Fratri N. deputato ad torturæ executionem, mandauit, vt dictum Patrem F. N. ſpoliaret, ita tamen, vt debita ſeruaretur decentia; quapropter denudatà medià ſuperiori parte corporis ad recipiendam diſciplinam, & ligatis ipſi manibus fecit nodum cum fune pendente in præfato ligno, iuſſitque, vt dictum funem traheret, & dictum P. F. N. in altum tolleret, ita vt ſolum extremitates pedum terram attingerent, & extrema funis ita colligaret, vt in illà poſturà remaneret. Quæ omnia acta ſunt. Et cōuerſus ad dictum Patrem F. N. ſuaſit illi, vt fateretur veritatem, illo autem negante præfatus noſter Pater præcepit memorato Executori, vt dictum Patrem F. N. Reū verberaret cum vnà diſciplinà deputando vnam horam pro termino torturę, qui vt punctualiter obſeruaretur, fuit poſita vna clepſydra ſiue horologium arenarium, & intercalatis vicibus memoratus noſter Pater F. N. Prouincialis illū exhortabatur ad fatendam veritatem. Si perſeueret in negando vſq; ad finem horæ, debet abſolui per ſententiam declaratoriam & abſolutoriam iuxta doctrinam capitis 24. Si verò dixerit, ſe velle fateri veritatem, debet ceſſari à tortura, ſcribēda ſunt omnia, ea quoque, quæ fatebitur, authenticando ea cum ſubſcriptione omnium, nimirum Iudicis, Rei, teſtium, & Secretarij: deinde reducent Reum ad carcerem, eumque benigne cura-

rabunt, si opus fuerit. Et statim prosequetur Secretarius, dicendo.

20. Quibus actis in præfato conuētu tali die, mense & anno noster Pater &c. associatus cum Patre F. N. & Patre F. N. testibus, qui in torturæ executione præsentes fuère, & mecum F. N. Secretario huius causæ (vel saltem quoad hunc actum torturæ) iuit ad carcerem, vbi præfatus noster Pater mihi præcepit, vt dicto Patri F. N. Reo prælegerem confessionem, quam fecerat viginti quatuor horis ante, quam ipsi prælegi extra locū torturæ, & sine vllis illius instrumētis in memorato carcere, *de verbo ad verbum*, & à præfato nostro Patre interrogatus, an dictam confessionem haberet ratam, respondit, se illam habere ratam, & omnia, quæ in memoratā confessione dixerat, vera esse, & proprio nomine cum præfato nostro Patre F. N. & testibus, qui tunc præsentes aderant, se subscripsit. Et ego tamquam Secretarius &c. Quòd si negauerit & retractauerit dictam confessionem, debet repeti tortura iuxta doctrinam capitis 24.

Forma sententiæ absolutoriæ.

21. Quando delictum probari sufficienter non potuit, nec habetur fundamentum ad condemnandū Reum ad aliquam pęnā, debet dari sententia absolutoria dicendo.

F. N. Generalis vel Prouincialis &c. attentè recognitā causā Patris F. N. Rei, & non repertis culpis in processu articulatis, *Christi nomine inuocato* declaramus, & definitiuè sententiamus meliori formā, quā possumus, eum nullam pænā mereri, eo quòd inuentus sit innocens & inculpatus circà delictum vel delicta, quæ aduersus eum in præfato processu probari intendebantur. Et si causa acta fuerit per viam accusationis, addatur. Et Patrem F. N. in dictā causā accusatorem, *eodem Christi nomine repetito* declaramus pro Calumniatore vel denūtiatore iniquo, eumque sententiamus ad pęnam talionis, vel ad pęnam carceris per tot menses cum cæteris, quæ videbūtur. Reliqua sicut in alijs præcedentibus sententijs,

Forma intimandi hanc sententiam.

22. In casu quo Reus est præsens, vbi est Iudex, Secretarius coram eo & testibus intimabit Reo sententiam, scribendo quā ratione illam intimauerit; & quomodo responderit, omnesque subscribent. Si autem Reus sit absens, regulariter danda est commissio Priori illius Conuentus, in quo existit Reus, vt illi intimetur, quod faciet accedendo ad carcerem vel locū, vbi fuerit reclusus, accipietque secum duos testes, nisi esset in casu adeò graui & scandaloso, vt deberet intimari in publico vel corā extraneis, eo quòd in sententiā ita expressum esset. Præfatis itaque coram Reo existentibus, Personæ cui incūbit intimationem facere ante omnia disponat Reum verbis.

bis charitatiuis & rationibus efficacibus sine vlla turbatione, illiq; persuadeat, quòd cum ipso piè & misericorditer processum sit, infra condignum & minori pęnà illum puniendo, quàm per suas culpas merebatur, cùm Iudices sint Patres, & nouerint vino iustitiæ miscere oleum misericordiæ, quapropter conuenit, vt cum omni summissione admittat ea, quæ ipsi prælegenda sunt & cũ omni ædificatione adimpleat, hoc enim facientibus pęnæ postea mitigantur, fierique solet gratia iuxta modum perseuerãtiæ, & ex opposito aliud sperandum non sit nisi maior pęna & afflictio. Cuilibet Deus suggeret rationes sufficientes iuxta occurrentem necessitatem. Statim deindè legatur sententia, quà lectà & intimatà in præsentià præfatorum, & à Reo auditâ, interrogatur, quidnam respondeat? si dicat, se illam acceptare (quod regulariter fit) ponenda est illius responsio & acceptatio in scriptis in eàdem sententià. ...Et subscribent omnes quatuor, cõuenit autem, vt ille qui intimat, sciat quis sit Reus, testes, & etiam (si adstiterit) Secretarius. Quibus peractis remittet omnia illi, qui dedit commissionem, vt processui incorporentur.

23 In casu quo Reus à Deo derelictus non acceptaret sententiam (quod rarò cõtinget) ille, cui præfatũ incũbit exercere officiũ, bonis verbis & rationibus conetur eũ ad bonã frugẽ reducere significãdo illi, eũ non acceptando illã mortaliter peccare tũ ex eo quòd iusta sit, tum etiam ex præcepto formali, quod includit, admonendo illum, nostras leges disponere, ut ille qui non acceptat sententiã, per integrum annũ incarceretur, persuadeatq; illi, hanc pęnam irremissibiliter esse executioni mandandam, sicut & illam, quæ in sententià continetur, quod utique peius est, quàm si illam cum omni summissione & resignatione acceptaret. Admonebit eum insuper, quòd si ex professo & malitiosè se præstiterit incorrigibilem, se grauissimis pœnis dignum efficiat, sibique persuadeat, quòd si hac uià prætendat expulsionẽ à Religione, quatenus suà libertate vti possit, eo ipso intra illã perpetuo carceri recludendus sit cum ieiunijs, disciplinis, & alijs pęnalitatibus, quæ diutius durabunt, quàm sua obstinatio, & duritia (& sine dubio cum similibus ita practicandum est.) His & similibus rationibus conabitur illum inflectere: si tamẽ nihilominus perseueret pertinax, de dictis illi protestationẽ faciat, & ponatur in scriptis. Offerat illi tempus, quo se Deo commendet, quatenus illum illuminet, suumq; statum periculosum & malum recognoscat: ac singula bene articulata remittantur ad superiorem, à quo emanauit sententia, ut ipse decernat, quid agendum sit. Forma erit, ut sequitur.

24 F. N. Prior &c. talis &c. Ex mãdato nostri Patris F. N. Generalis uel Prouincialis &c. intimaui sententiã supra contentam Patri F. N. Reo incarcerato in dicto Conuẽtu

tumin complementũ huius mãdati corã Patre F.N. & F.N. quos pro testibus acersiui, illam prælegi *de verbo ad verbum*, quã auditã interrogatus, quidnam illi occurreret respondendũ? respondit, se illã acceptare, promptũq; se præbuit ad omnia implẽda, quæ in illã cõtinebãtur. Si illã nõ acceptet dicatur. Et respõdit, se illã nõ acceptare propter hanc & illã rationẽ. Et adhibito omni conatu per efficaces rationes, ut ipsi persuaderem obedientiã, dandoq; illi tẽpus opportunũ, ut se Deo cõmendaret, ac mala sibi inde secutura præuideret, si non acceptaret; respondit, se non acceptare, nec umquã acceptaturũ; in quorũ fidẽ meo nomine subscripsi, & subscripserũt præfatus Reus, Secretarius, & supradicti testes in hoc conuentu &c. tali die, mense, anno, & omnes subscribũt.

25 In Executione sententię Expulsionis quoad in Incorrigibiles stylus erit, qui regulariter obseruatur, & est, quòd Reo abradatur corona (si illã habeat) spoliare illũ habitu Religionis, & induere vestibus sęcularibus, si tamen fuerit captus sine habitu Religionis, priusquam illi intimetur sentẽtia, saltem induatur scapulari, eo deinde spoliandus, in solo habitu sæculari relinquendus.

26 Pro fine huius secũdæ partis & totius Tractatus non abs re visum fuit hic apponere stylũ & formã, quã debet Prælatus Regularis obseruare in expediẽdo aliquẽ cum requisitoriã in casu (quẽ auertuncet Deus) quo indigeret brachio sæculari vel Ecclesiastico ad capiendũ aliquẽ Religiosũ, qui est fugitiuus aut apostata ad euitandũ malũ aliquod grauissimum, quod ex libertate tali modo vagandi timetur; nec suppetit aliud medium ad capiendũ illũ: apponã etiã formã, quã debet obseruare Prælatus superior, quando mandat alicui inferiori, vt incarceret aliquem Religiosum Reum, quem mittit, vel scit esse captum, dum iret vagabundus extra Religionem.

Requisitoria ad capiendum aliquem cum brachio sæculari, qui capi aliã viã non potuit.

27 F. N. &c. Illustriss. & Reuerẽdiss. Archiepisc. & Episcopis, omnibus Pręlatis, Ordinarijs, & cęteris quibuscunq; Iudicibus Ecclesiasticis, nec non Dominis Correctoribus, Gubernatoribus, & quibuscunq; Iustitiæ Præsidẽtibus & Iudicibus sæcularibus, quibus hæ nostræ litterę fuerint præsentatę, notum sit; quòd F.N. Sacerdos (vel Religiosus) professus nostræ Religionis, persona talis ætatis, staturæ, faciei &c. omni timore Dei postposito (ruptã clausurã Ordinis) incedat fugitiuus & Apostata, quã de causã incurrit sententiã Excommunicationis maioris, ac alias pœnas, quæ secũdũ iura fugitiuis & Apostatis applicãdę sũt, & iuxta statuta nostra & leges, in conuentu, ex quo fugã arripuit, pro publico excõmunicato denuntiatus est: vltra quod alia delicta cõmisit, ob quæ puniri fuit meritus: quapropter vt, quantum ad nos pertinet, satisfiat obligationi, quam habemus hanc oucm.

cuem perditã reducẽdi ad gregẽ, humiliter supplicamus & petimus à VV. Dominationibus, & si opus est, cũ debitã reuerẽtiã & respectu admonemus & intimamus, in virtute Breuiũ & litterarum Apostolicarum, quæ in similibus casibus obligãt ad dandũ auxilium & fauorẽ Religionibus (specialiter virtute eius, quod ex motu proprio Papę Sixti V. felicis memoriæ Ordini nostro cõcessum est 25. Iunij 1587. tertio sui Pontificatus anno) vt quã primùm hæ litteræ nostræ per aliquem ex nostris Religiosis fuerint præsentatæ, dent auxiliũ & fauorẽ, ad hoc vt dictus F. N. capiatur, & captũ securè ad nostrum Cõuentum N. ducere, vel in casu quo præfati Domini capere illum possũt, etiã eo Religioso, cui hæc cura cõmissa fuit, non præsẽte, eũdẽ capiãt, eũq; interim in custodiã detineãt, donec aliquẽ ex Cõuẽtibus Ordinis nostri viciniorẽ certiorem reddiderint, protestantes, quòd omnes expẽsæ hũc ad effectũ factæ fideliter recõpẽsandę & restituẽdę sint. Represẽtamus etiã illis obligationẽ, quã habent ad fauẽdũ Religionibus (quãdo eorum authoritate & brachio sæculari indigẽt) tãquã vni ex principalibus Reipublicæ membris, cuius caput sunt Prelati Ecclesiastici & Regiæ Iustitiæ ministri. Ad hoc vt tali modo in suo decore & obseruãtiæ flore status Religiosus conseruetur, & scãdala euitẽtur, quæ similes vagabũdi & fugitiui extra gremiũ Deo cũ omni timore seruientiũ dare solẽt & Vestræ Dominationes similiter suæ satisfaciãt cõscientiæ. In quorum fidem &c.

Præuentio pro Conuentu, in quo manet aliquis captiuus ob delictum graue.

28 F. N. &c. Cum Pater vel Frater N. Apostata & fugitiuus à nostrã Religione, & excõmunicatus captus sit, & pro gloria Dei, executioni Iustitiæ ac bono status nostri expediens sit, vt vsq; ad suæ causæ decisionẽ securę custodię mãcipetur: Idcircò tenore pręsẽtiũ præcipio in virtute Spiritus Sãcti, sãctæ obedientiæ, & sub præcepto Patri Priori, vel Pręsidenti nostri Cõuẽtus N. vel cuiuscũq; alterius Conuẽtus Ordinis nostri ad quẽ præfatus F. N. perductus fuerit, vt statim in carcerẽ bene clausũ & munitũ detrudatur, uel in cellã aliquã bene obseratã, vnde fugere non possit, ita tamen vt sit mitigata & habitabilis, charitatiuè illi prouidẽdo de omnibus necessarijs tàm quoad uictũ quàm vestitũ. Admoneo etiã Religiosũ illũ, cuius curę præfatus captiuus demãdatus est, & quẽlibet aliũ eiusdẽ Cõuentus, ob cuius negligentiã fugeret, vel à quo acceperit auxiliũ aliquod, instrumẽtũ vel cõsilium, quòd irremissibiliter illi applicãda sit pæna à nostris Cõstitutionibus 4. par. c. 4. n. 4. taxata. Eumdem etiã Reum præmoneo, quòd in tali casu contra ipsũ cũ omni rigore procedẽdũ sit, & applicãdæ sint omnes illę pænę, quæ pro carcerem rũpẽtibus constitutæ sunt. In quorum fidem præsentes dari mandauimus &c. vt suprà.

IN.

INDEX
RERUM NOTABILIUM,

Quæ in hoc Tractatu de Ordine Iudiciali continentur.

A

Accusatio.

Apices.

Arbitrium Iudicis.

Arbitri.

Articuli.

Au-

Cardinales.

Carmelitæ Discalceati.

Castitas.

Causa.

Iu-

Coniuratio.

Consilium.

Conspiratio.

Dam-

D

Damnum.

Defensio.

Degradatio.

Delicta.

Denuntiatio.

Di-

Electio.

Emendatio.

Exceptiones.

Explicatio.

Expulsio.

Expulsus.

F

Fama.

Forma.

P.Franciscus Suarez.

Fuga.

Con-

Præ-

ali-

Exi-

Iustitia.

L

Lex Regni.

S.Ludouicus Rex Galliæ.

M

Maior.

Mandatum.

Manifestum.

Materia.

Medium.

Mul-

Pœna.

Con-

Præsentia testis.

Præsumptio.

 lam

 das

Laus Deo.

FINIS.

